

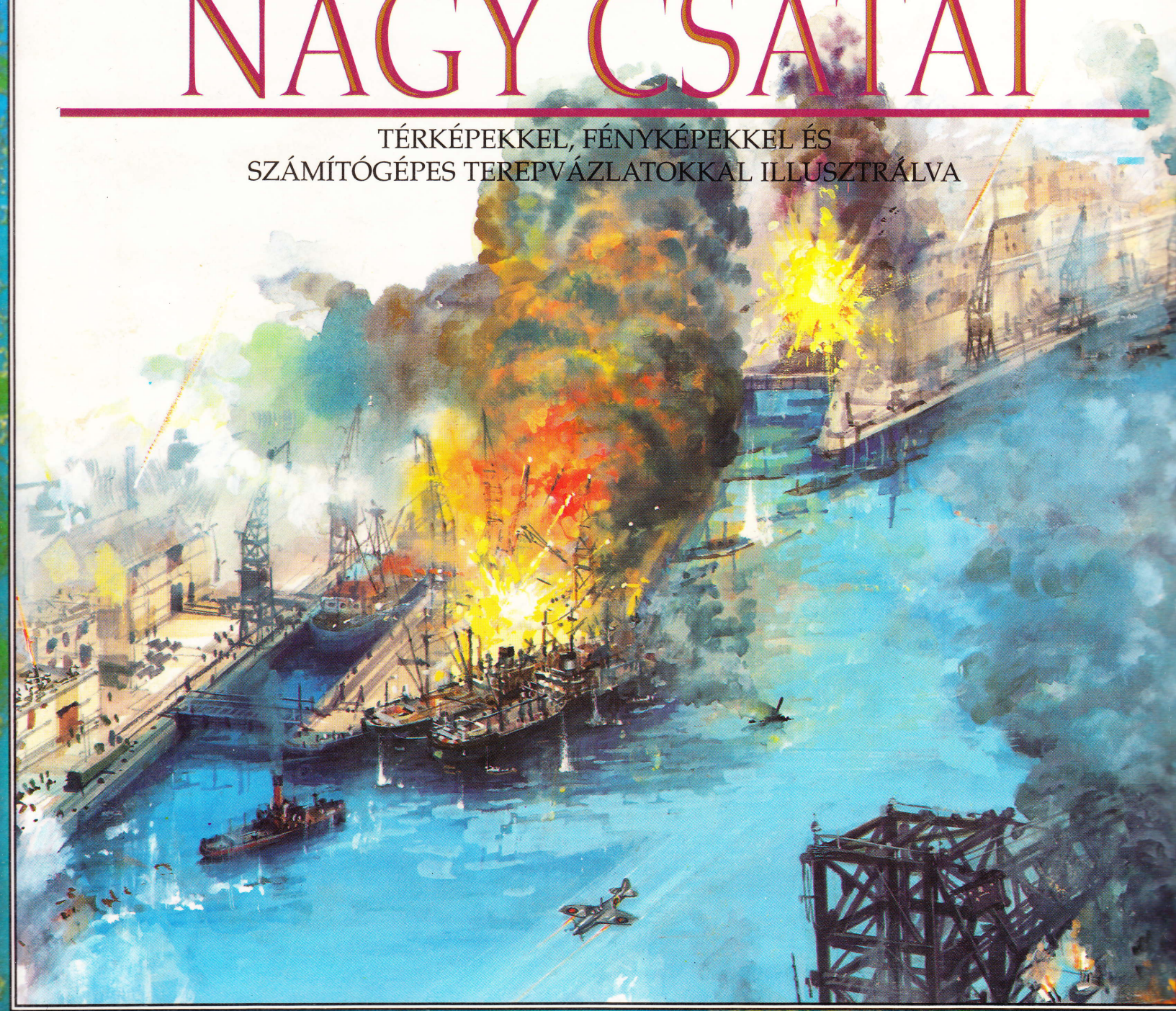
JOHN MACDONALD

Sir John Hackett tábornok
előszavával

A II. VILÁGHÁBORÚ NAGY CSATÁI

TÉRKÉPEKKEL, FÉNYKÉPEKKEL ÉS
SZÁMÍTÓGÉPES TEREPVÁZLATOKKAL ILLUSZTRÁLVA

— A —
II. VILÁGHÁBORÚ
NAGY CSATÁI

John Macdonald

Sir John Hackett tábornok előszavával

GABO

Great Battles of World War II
was conceived, edited and designed by
Marshall Editions Limited
170 Piccadilly
London W1V 9DD

© 1986 Marshall Editions Limited
© 1995 GABO Publishing Limited
© Dr. Magyarics Tamás, 1995. Hungarian translation

All rights reserved

Kiadja a GABO Kft.
Felelős kiadó: Földes Tamás

ISBN 963 8009 07 1
Printed and bound in Slovakia

Fordította : **Dr. Magyarics Tamás**
Szakmailag ellenőrizte : **Dr. Rázsó Gyula**
Szerkesztette : **Bakcsi György**
Műszaki szerkesztő : **Hodu Pálné**
Szedés, előkészítés : **Rain Line Kft.**

—— *Tartalom* ——

Előszó (Sir John Hackett tábornok)	7
Dunkerque – 1940. május–június	8
Az angliai csata – 1940. július–október	20
A Bismarck elsüllyesztése – 1941. május	32
Moszkva – 1941. október–december	44
Málta – 1941. december–1942. július	56
Midway – 1942. június	64
Guadalcanal – 1942. augusztus–1943. február	72
El-Alamein – 1942. október–november	80
Sztálingrád – 1942. november–1943. január	92
Kurszk – 1943. július–augusztus	100
Anzio/Cassino – 1944. január–május	108
Kohima/Imphal – 1944. március–július	120
A normandiai hadjárat – 1944. június–augusztus	132
Arnhem – 1944. szeptember	144
Csata az Ardenneknben – 1944. december–1945. január	156
Berlin – 1945. április–május	168
Okinava – 1945. április–június	180
Bibliográfia	188
Név- és tárgymutató	189
Köszönetnyilvánítás	192

Képaláírások az 1–6. oldalon

1. oldal: A német Afrika Korps által a sivatagban használt sapka és a homok elleni védőszemüveg (1), valamint csuklópánt (2), a német hadseregben rendszeresített P38-as automata pisztoly (3).

2. oldal: Amerikai tölténytáska tölténytárral és .30-as löszerekkel, amerikai bőr, vállra vethető pisztolytáska .45-ös kaliberű automata M1911 A1-es Colttal (2), amerikai dandártábornok vagy altengernagy jelzése

(3), az Észak-Afrikában, Olaszországban és Németországban is harcoló amerikai hadsereg 3. gyalogoshadosztálya katonáinak váll-lapján található fegyvernemjelzés (4), az amerikai hadsereg 85. gyalogoshadosztályának – a „Custer-hadosztálynak” – a váll-lap-jelzése (5), a Coca-Cola cég által gyártott kártyákkal játszó légvédelmi megfigyelő (6), a George Patton tábornok irányítása alatt a Sziciliát meghódító

amerikai 7. hadsereg tagjainak váll-lapján látható fegyvernemi jelzés (7), egy csomag Lucky Strike cigaretta, mely közkedvelt volt az amerikai katonák körében (8).

4. oldal: Egy hadifogoly által Angliába visszahozott, 1941-ben kiadott lengyel bankjegy (1), egy 10 darab „V” – Victory („Győzelem”) – nevű, a Közel-Keleten harcoló katonák számára Indiában gyártott, nem túl népszerű cigarettát

tartalmazó doboz (2), német második világháborús, 1. osztályú Vaskereszt (3), egy 1940-ben kibocsátott egyiptomi bankjegy (4), a Mark Clark tábornok parancsnoksága alatt Észak-Afrikában és Olaszországban harcoló amerikai 5. hadsereg által használt váll-lap (5). Ez az egység hatolt be Rómába 1944. június 6-án. Az 1941-ben a Szahara nyugati részén létrehozott különleges légi hadosztály tagjai által a sapkájukon viselt jelvény (6) és az

ejtőernyősök jelvénye (7).

6. oldal: Egy Luftwaffe-tiszt öve és övcsatja (1), az összes brit légideszant-hadosztály által viselt „Pegasus” váll-lap-jelzés (2), az összes német egészségügyi által hordott Vöröskeresztes karszalag. Az itt látható karszalagot a Királyi Egészségügyi Szolgálat egyik őrmesterének adták a németek, akit Arnheimnél fogtak el, amikor az altisztet, több más hadifogollyal

együtt, 1945-ben nyugatra küldték az előrenyomuló oroszok útjából (3), a Viktória-kereszt, a brit és nemzetközösségi erők tagjainak bátorságért adható legmagasabb rangú kitüntetés (4), brit ejtőernyősökről az arnhemi csatában, akció közben készült felvételek (5), az általuk viselt, ejtőernyősjelvénnyel ellátott vörös baszk sapka (6).

Borítólap: Az Atlanti Csillag kitüntetésének szalagja, 1939–45.

Előszó (Sir John Hackett)

A második világháború befejezésének fél évszázados évfordulójához érkezve a közvéleményt változatlanul foglalkoztatja a háború története, s vannak olyan új adatok, melyek a további kutatásokra bátorítanak. Bár jó néhány háború zajlott le a világháború óta eltelt időszakban, nem került sor világméretű konfliktusra, ezért a legutolsó világháborúban történeteket most tisztábban és nagyobb rálátással tudjuk szemlélteni.

Hozzáférhetőbbek lettek a források, és komoly munkával sokkal valóságosabb képet sikerült adni a háborúról, mint amit a közvetlenül utána írott és kiadott munkák nyújtottak. Jóllehet sok főszerelő már nincs közöttünk, még mindig sok, bár kisebb szerepet játszó résztvevőtől kaphatunk értékes információkat. Az első kézből származó források azonban nem fognak mindig rendelkezésünkre állni, s ez a tény is sürgette a jelen kiadvány megszületését.

A legutolsó világháború iránt megnövekedett érdeklődés abból a mély és általános aggodalomból is táplálkozik, hogy a jelenleg rendelkezésre álló fegyverekkel már nem szabad újabb háborút kezdeni. A nukleáris fegyverek megjelenésével egy olyan korba léptünk, amikor a totális háború már nem lenne ésszerű politikai lépés. Ráadásul, a nukleáris fegyverek

től eltekintve, az új technológiák radikálisan megváltoztatták a katonai módszereket, és a szárazföldi, a vízi vagy a légi csaták már soha nem lesznek olyanok, mint voltak egykor. Az ebben a könyvben tanulmányozott módszerek közül jó néhány már csak történelmi érdekesség. Az arnhemi csatára gondolok, amelyben én magam is jelentős szerepet játszottam, de más csatákat is említhetnék.

A második világháborút követően újonnan bevezetett technológiák némelyikét mára már megszoktuk. Helikopterek, lézer, távirányítású járművek, rakétameghajtás, távirányított fegyverek, elektromos technika, száloptika, új fém, műanyag és porcelán anyagok – mindez csak egy rendkívül hosszú lista része. Ráadásul a legnagyobb kérdés az: mi történik majd a világűrben? A második világháború csatáinak tanulmányozása közben egy olyan múltat veszünk szemügyre, amely általában már nem fog megismétlődni, de még mindig sok érdekességgel szolgálhat nekünk, amiből még mindig sokat tanulhatunk.

A második világháború csatái iránti megnövekedett érdeklődés egyik érdekes vetülete a tanulmányozásuk módszereiben bekövetkezett fejlődés, amit a jelen könyv is bemutat. A topográfiai használt komputergrafikák új megvilágításba helyezik a szárazföldi csaták

leglényegesebb elemét: azt, amit terepnek hívunk. Az elsődleges eszköz itt a térkép; de minél jobb, minél részletesebb és minél pontosabb egy térkép, gyakran annál nehezebben lehet használni, és időnként semmi lényegeset nem árul el az embernek.

Az egyik térképen, amit Észak-Afrika nyugati sivatagjaiban használtam (mint páncélos-tiszt az Alamein előtti csatákban), hatvan egymással szomszédos térképkockán kívül az égvilágon semmi sem volt. Ennek ellenére a sivatagi terepviszonyok – az alig láthatóan hullámzó felszínnel (nem is szólva a talajról, mely kőtől kezdve a puha homokig mindent magába foglalt) – egy páncéloscsatában élet és halál kérdését jelentették. A nagyobb talajegyenlenségeket könnyen felismerni a hagyományos térképeken is, de a kétdimenziós megjelenítés még ebben az esetben sem kínálja mindazt, amit a katonák tudni szeretnének.

A Marshall Editions 1984-ben kihozott ragyogó kötete, *A világ nagy csatateréi* bőségesen kihasználta a komputergrafika nyújtotta előnyöket és ezzel új, izgalmas fejezetet nyitott. A jelen kötet, *A II. világháború nagy csatái* a meglepetés erejével fog hatni azokra, akik még nem tudják, milyen lehetőségek rejlenek ebben az újfajta harctéri megjelenítésben.

Sir John Hackett, aki katona és tudós egy személyben, Oxfordban szerzett diplomát klasszika-filológiából és középkori történelemből. A NATO Északi Hadseregcsoportjának parancsnokaként fejezte be a katonai pályafutását (miután háromszor megsebesült és háromszor tüntették ki bátorságáért a második világháborúban) és tért vissza az egyetemre. Az atlanti szövetség elkötelezett híveként különösen szoros kapcsolatokat alakított ki az Egyesült Államok fegyveres erőivel. A „harmadik világháborúról” írott két könyvéből több mint kétmillió fogyott el világszerte.

Dunkerque/1940. május-június

1940 májusának utolsó napjaiban Nagy-Britannia egy soha nem látott méretű katonai vereség szélén tántorgott. Általános meglepetésre a német hadseregek alig két hét alatt villámháborúval lerohanták a Benelux államokat és Észak-Franciaországot. A szövetségesek ellenállása felbomlott, és majdnem az egész brit expedíciós hadtestet beszorították egy kis területre a La Manche csatorna mellett fekvő francia Dunkerque körzetében.

De hogyan érthette ekkora kudarc a brit hadsereg krémjét? A dunquerque-i parton végződő hosszú és gyötrelmes út május 10-én kezdődött, amikor a náci Németország meghódította Hollandiát, Belgiumot, Luxemburgot és Franciaországot, s erőszakos véget vetett az ún. furcsa háborúnak, amely az ellenségeskedések kitörése, 1939 szeptembere óta jellemezte a nyugati frontot.

Habár Franciaország szinte misztikus hittel bízott a modern erődítményrendszerben, a Maginot-vonalban, amely az ország Németországgal határos északkeleti határán egészen a belga határig húzódott, nem feledkeztek meg egy, a Benelux államokon keresztül történő támadás lehetőségéről sem. A D-tervnek, a Belgiumba irányuló begyakorlatlan haditervnek egy ilyen fenyegetést kellett volna kivédenie.

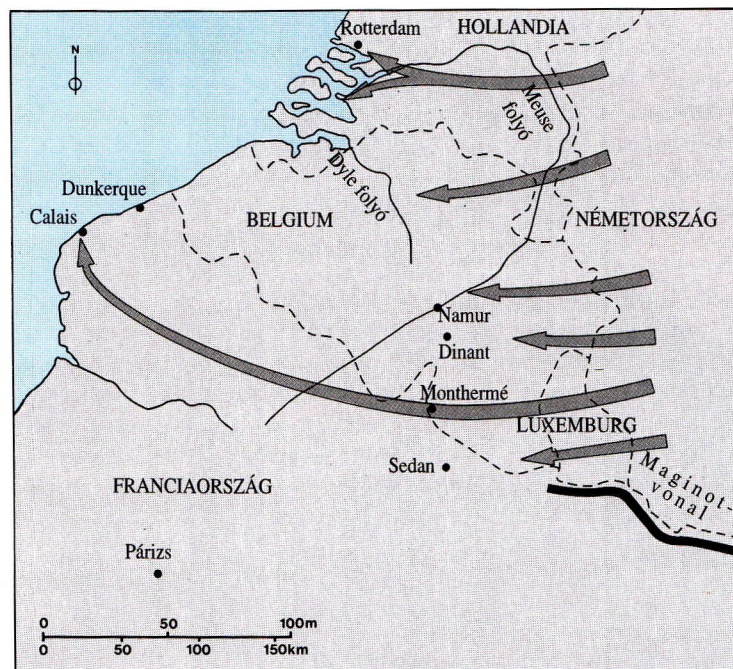
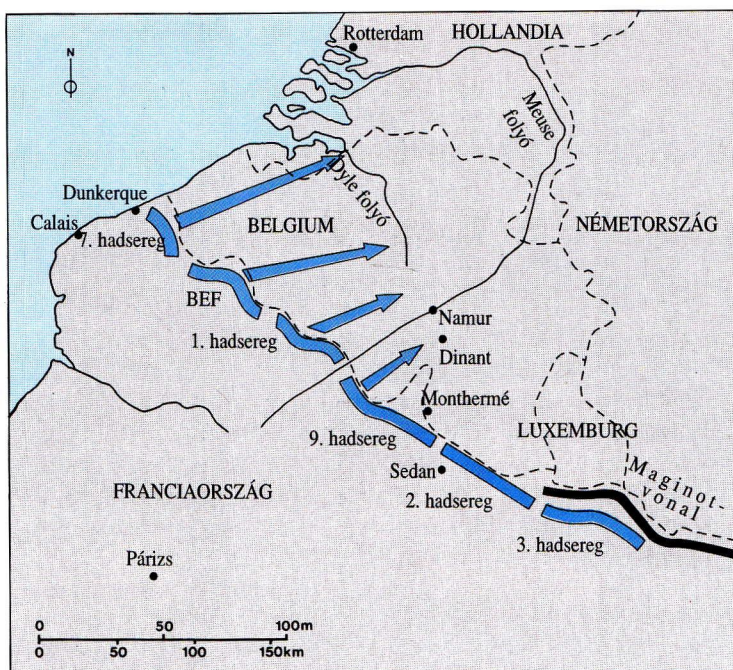
A vészterhes május 10-én (azon a napon, amikor Winston Churchill Nagy-Britannia miniszterelnöke lett) a legfőbb szövetséges parancsnok, a francia Maurice Gamelin tábornok életbe léptette a D-tervet. Amint a gyengén felszerelt belga erők visszavonultak a németek elől, három gépesített hadsereg, a francia 1. és 7., valamint a Brit Expedíciós Hadsereg a Dyle folyóhoz vonult.

A szövetségesek természetesen semmit sem tudtak a németek „Sárga tervéről”, és azáltal, hogy a legjobb erőikkel nagy sietve északra, Belgiumba vonultak, az ellenség kezére játszottak.

Amit Erich von Manstein tábornok kitervelt, és amit Adolf Hitler olyan nagy örömmel elfogadott, egy kétirányú támadás volt: Fedor von Bock tábornok 29 hadosztályból álló „B”-hadseregcsoportjának Hollandián és Belgiumon keresztül kellett támadásba lendülnie, míg Gerd von Rundstedt tábornok 45 hadosztályának a hegyes-völgyes Ardenneken keresztül kellett Franciaországba „belopnia” magát, kikerülve a nagyra tartott Maginot-vonalat.

Mivel a franciák azt hitték, hogy a terep alkalmatlan az ellenséges harcokhoz használatára, a leggyengébb hadseregeket, a 9-et helyezték az Ardennebe. Akkor jöttek rá a hibára, amikor a Luftwaffe által támogatott páncélosok a gyenge francia védelem ellen felvonultatták villámháborús taktikájukat.

A francia vonalak áttörése mellett a németek egyben elhatározták a milliányi belga, francia és brit katona bekerítését is északon egy klasszikus

A villámháborús taktika elméletileg egyszerű, ám halálos veszélyeket rejt magában. A célpontokat kiválasztják, jobbra, és az ellenség védelmi vonalának leggyengébb pontjait felderítik. A tervezett páncélos-előnyomulás két oldalát hagyományos támadásokkal biztosítják (1), amíg füstköd leple alatt összegyűjtik a tankokat a támadás központi szektorában. A nyitó tanktámadást heves légi bombázás és tüzérségi előkészítés

előzi meg (2), amelynek a célja a támadás területének megtisztítása, valamint az ellenség kommunikációs és tartalék vonalainak szétzilálása. Az ellenség vonalai mögött ledobott ejtőernyősök még jobban megzavarják a kommunikációs rendszert, és megakadályozzák az erősítés rendezett felvonulását. A motorizált hadosztályok (4) és a mögöttük jövő gyalogság (5) által támogatott fő

páncélostámadás (3) a rendelkezésre álló legnagyobb erővel csapást mér a gyengén védett szektorra. Az áttörés végrehajtása után a páncélosék legyezőként szétnyílván a védelem erős állásai mögé kerül, és bekeríti azokat. A kisegítő motorizált csapatok, melyeket azután gyalogos egységek váltanak fel, megszilárdítják az elfoglalt területek feletti ellenőrzést. A támadás súlya, gyorsasága és

A szövetségesek D-terve nagyrészt a Maginot-vonalra alapozódott. A legjobb egységek – a francia 7. és 1. hadsereg és a BEF (Brit Expedíciós Hadsereg) – e védelmi vonal és az Északi-tenger között állomásoztak. A gyengébb francia 9., 2. és 3. hadseregeket oda helyezték, ahol elképzelésük szerint a Maginot-vonal és a hegyes, erdős Ardennek csak minimális védelmet kívántak meg. Ha a németek Hollandiát és Belgiumot fenyegették volna, a három északi hadseregnek a Dyle folyó kínálta természetes védelmi vonalig kellett volna előrevonulnia.

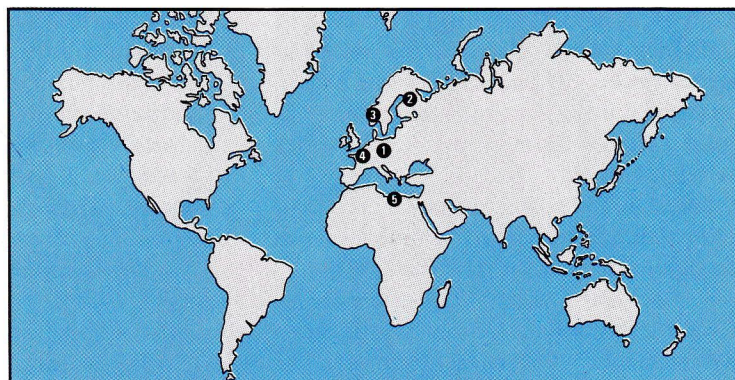
Amennyiben a németek az 1914-ben használt Schlieffen-tervet alkalmazták volna, amelynek a célja Párizs bekerítése volt, a D-terv hatékony lehetett volna. Ehelyett a németek von Manstein tábornok Sárga tervét használták. Azáltal, hogy az északi területet fenyegették, s ezzel a BEF-et és a francia 7. és 1. hadsereget is északkeletre vonzották, egy óriási hadsereg – a von Rundstedt vezette „A”-hadseregcsoporthat tudott átdobni az áthatolhatatlannak hitt Ardenneken. Ezek az alakulatok azután az északi kikötővárosok felé fordultak.

vadsága pánikot idéz elő a civil lakosság körében. Ezalatt a páncélosok szabadon mozoghatnak, mélyebbre hatolhatnak be az ellenséges területre, s egyre nagyobb területeket keríthetnek be. A gyorsaság életbevágóan fontos ahhoz, hogy a védőket elfogják, mielőtt azok visszavonulnának vagy átcsoportosítanák erőiket.

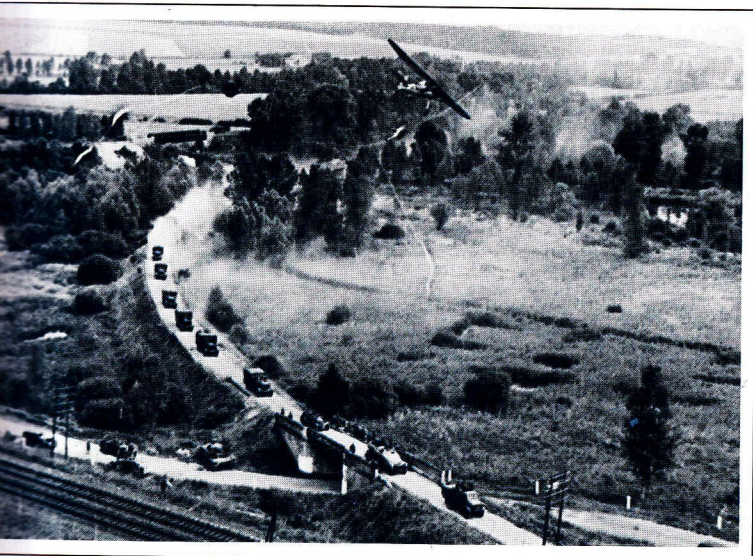

Heinz Guderian tábormok (1888–1954), a német páncélosrok megeremtoje határozott, bátor parancsnok volt. Módszerei kevésé illettek a rangjához. Már hajnaltájban elhagya a főhadiszállását egy páncélozott járműben, s mindössze távirását, rádióját és „Enigma” nevű sifrírozó-berendezését vitte magával *(balra lent)*. A hadműveleteket a frontról irányította, miközben folyamatos összeköttetést tartott fent a főhadiszállásával; küldöncöket és egy félhernyótalpas autót tartott még maga mellett a nehéz terepen való közlekedésre.

1939 szeptemberében Lengyelországot (1) Németország és Oroszország felosztotta egymás között. A Finnország (2) elleni orosz támadást megállították ugyan, de 1940 márciusában a finneknek mégis el kellett fogadniuk Oroszország fegyverszüneti feltételeit. Németország 1940

áprilisában elfoglalta Dániát és Norvégia (3), és májusban megindította villámháborúját a Benelux államok és Franciaország (4) ellen. Észak-Afrikában (5) az olaszok Egyiptomot szándékoztak megtámadni, míg Kínában tovább folytatódott a japánok elleni, 1937 óta tartó háború.

Rommel tankjai és motorizált gyalogsága olyan gyorsan tört előre, hogy az ellenfeleinek nem maradt idejük a hidak és egyes útszakaszok megrongálására a támadás késleltetése

érdekében. Itt egy oszlop előrehaladását figyeli a Fiesler-Storch (Gólya) tűzérési megfigyelőgép, miközben egy olyan hely fölött köröz, ahol egy páncélos lecsúszott az útról. Ezeket a gépeket arra használták, hogy

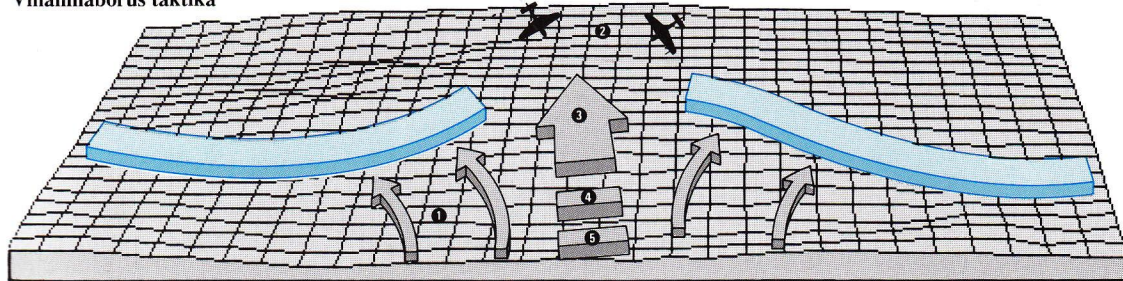
figyelmeztessenek a veszélyre, hívják fel a figyelmet a lehetőségekre, és rádióin információkat továbbítsanak a főhadiszállásra. Egy német páncélos-hadosztály körülbelül 4,8 km/óra sebességgel

tudott haladni, és nagyjából 4546 liter benzint fogyasztott egy óra alatt. A németek gyakran úgy szereztek üzemanyagot, hogy a tankok a francia benzinkutaknál vettek fel benzint.

Hitler kiválóan képzett ejtőernyősökkel, akik lovagi keresztet kaptak az Eben Emael, a bevetetlennek hitt belga erőd elleni

támadásért. A németek a vitorlázógépekkel a tetőkön landoltak, és még azelőtt támadtak, mielőtt a védők tudomást szerezhettek volna arról, hogy kitört a háború. A forgó lövegtornyokba vaktölteteket tettek, majd nagy hatású robbanóanyagokat dobtak a szellőzőnyílásokba és a lépcsőkre. Az erőd hamar megadta magát.

Villámháborús taktika

Dunkerque/2

kettős átkarolással. A szövetséges harcoló erők között alig volt, ha egyáltalán volt valamiféle együttműködés: zűrzavar – és időnként pánik – uralkodott a Luftwaffe által belőtt utakon, amelyeket a menekültek és a visszavonuló katonák torlaszoltak el.

Május 16. és 19. között a szövetségesek visszavonultak a Schelde folyóhoz Bock állandósult támadásai elől. Ezalatt Franciaországban Rundstedt páncélosai gyakorlatilag ellenállás nélkül haladtak előre. Május 18-ra az előőrs csapatok már mindössze 50 kilométerre voltak a La Manche csatornától. A német csapda kezdett bezárulni.

Május 19-e, egy vasárnapi nap döntőnek bizonyult a dunkerque-i hadjáratban. A francia kormány elkeseredett kísérletet tett a hadsereg kudarcsorozatának megállítására: a 68 éves Gamelint az ügybuzgó, 73 éves Maxime Weygand tábornokkal váltották fel, aki akkor éppen Bejrútban tartózkodott, és semmit sem tudott a Belgiumban és Franciaországban történekről.

Abban az időben, amikor ez a parancsnokváltás lezajlott, Lord Gort tábornok, a BEF főparancsnoka arra a megállapításra jutott, hogy ideje megfontolni a brit visszavonulást, és a La Manche csatorna melletti kikötőket kell felhasz-

nálni az utánpótlási vonalakhoz. Fontolóra vette az evakuálást is. A BEF szerencséjére az Admirális, Churchill javaslatára, már elkezdett dolgozni egy evakuálási terven. A Dinamó fedőnevű hadművelet végrehajtásával Sir Bertram Ramsay altengernagyot, a doveri flotta főparancsnokot bízták meg, aki megkezdte a megfelelő hajók összegyűjtését a dél-angliai kikötőkben.

Harccal és visszavonulással teltek a BEF és a még együtt maradt belga és francia egységek kimerült katonáinak napjai. Nem volt egységes frontvonal, és a szövetségesek roskadoztak a kitartó német nyomás alatt. Amikor azonban a hadműveletek színtere áttevődött az észak-franciaor-

szági régi, első világháborús csatamezőkre, a BEF egy kisebb egysége ráijesztett a németekre.

A „Frankforce” nevű, H. E. Franklyn dandártábornok által vezetett vegyes támadócsapat hetvennégy tankja ellentámadást indított az Arrastól délre található ellenséges páncélosok ellen, melynek a hevessege meglepte a 7. páncéloshadosztály parancsnokát, Erwin Rommel vezérőrnagyot. Bár a briteket végül visszaverték, Rundstedt később beismerte, hogy ez az akció két létfontosságú nappal hátráltatta az előrehaladását.

A német előrehaladást leginkább a „Frankforce” által 1940. május 21-én, Észak-Franciaországban indított ellentámadás hátráltatta. Ez a Franklyn dandártábornok által vezetett, sebtében összeszedett egység tankokból, gyalogságból, tábori és tankelhárító lövegekből, valamint motorkerékpáros felderítőegységekből állt.

Kezdetben az 58 MkI és 16 MkII Matilda tankok sikeresen nyomultak előre. Ahogy Rommel feljegyezte a naplójába: „az ellenséges páncélosok tüze káoszt és zavart idézett elő a csapatainknál. Összezsúfolódtak az utakon ... a járműveikkel, ahelyett hogy támadásba mentek volna át.” Az ellenállás azonban rögtön megerősödött, amikor Rommel vette át az irányítást, s személyesen állította be az ágyúkat.

A kilencórás csata alatt a britek 16 kilométert nyomultak előre, mielőtt visszaverték őket; 46 tankot veszítettek.

A Beaurains körüli nyílt mezők (1) alkalmasnak bizonyultak a tankcsatához. Véletlen egybeesésként, az első jelentősebb tankcsata mindössze pár mérföldnyire innen zajlott le Cambrai-nál 1917-ben.

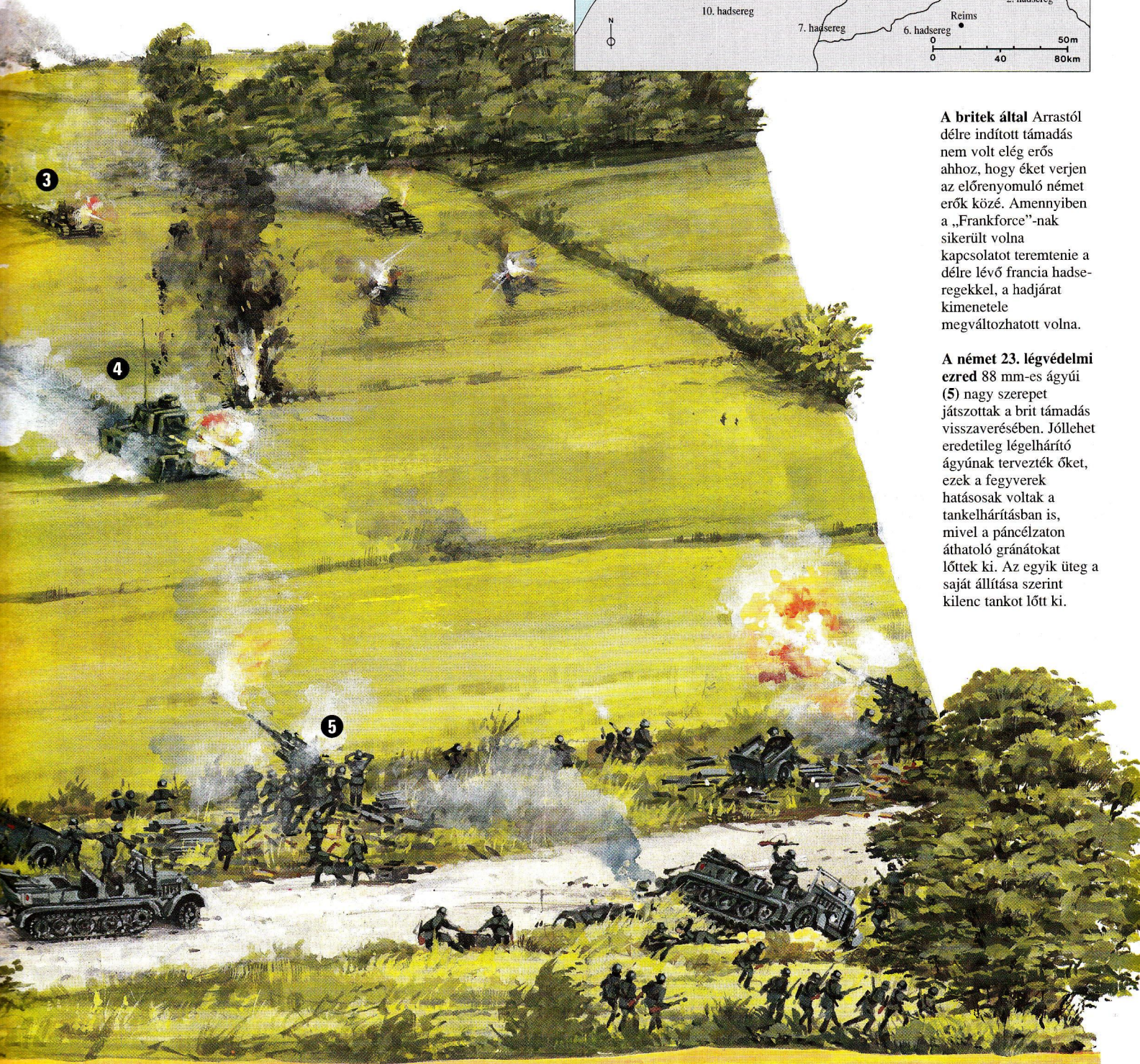
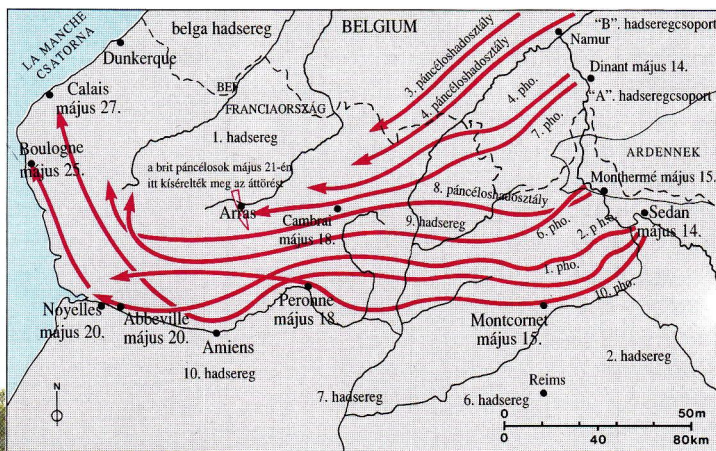

19.00 óra körül a 4. zászlóalj, valamint a Királyi Páncéloszred tankjaiból álló erő beleütközött egy sor német 88-as ágyúba (5). A legtöbb tank kétszemélyes MkI-es volt (3), ezek elég erős páncélzattal rendelkeztek, de csak egy 303-as géppuskával voltak felszerelve.

Kizárólag 16 MkII-es Matildákat (4) vetettek be Arras környékén. Ez a típus volt az abban az időben Franciaországban a legerősebb páncélzattal rendelkező tank, s a német 37-es tankelhárító lövegek hatástalanok voltak vele szemben. Az egyik még 14 találat után is sértetlen maradt.

A csata közben a tankok hosszabb időszakokra magukra maradtak, mivel messze megelőzték a támogató gyalogságot és tüzérséget. A tankok csak akkor kerültek bajba (2), amikor a németek közelről kezdték őket lőni.

A britek által Arrastól délre indított támadás nem volt elég erős ahhoz, hogy éket verjen az előrenyomuló német erők közé. Amennyiben a „Frankforce”-nak sikerült volna kapcsolatot teremtenie a délre lévő francia hadseregekkel, a hadjárat kimenetele megváltozhatott volna.

A német 23. légvédelmi ezred 88 mm-es ágyúi (5) nagy szerepet játszottak a brit támadás visszaverésében. Jóllehet eredetileg légelhárító ágyúnak tervezték őket, ezek a fegyverek hatásosak voltak a tankelhárításban is, mivel a páncélzaton áthatoló gránátokat lőttek ki. Az egyik üteg a saját állítása szerint kilenc tankot lőtt ki.

Dunkerque/3

Mialatt Weygand tábornok keresztülvihetetlen terveket főzött ki arra, hogy a szövetséges csapatok kitörve egyesüljenek a Rundstedt támadása miatt délen elvágott erőkkel, Gort felére csökkentette a BEF tagjainak fejadagját. A helyzet tovább romlott, megcáfolva Weygand optimizmusát. Május 24-én, pénteken Boulogne is elesett, Calais még éppen hogy kitartott, és a német páncélosok 25 km-re megközelítették Dunkerque-et, a nagyobb szabású evakuálásra egyedül alkalmas kikötőt.

Másnap két olyan esemény történt, egy-egy a front mindkét oldalán, amely lehetővé tette, hogy a BEF még egy újabb napig harcolhasson. Hitler megmagyarázhatatlan módon megállította a tankjait, és a Luftwaffera hagyta a dunkerque-i katlanban maradt szövetséges ellenállás megsemmisítését – ez a feladat azonban meghaladta légierijének a képességét. És amikor a Führer később ismét előreengedte a páncélosait, a sűrű eső a csatornákkal és árkokkal behálózott terepet alkalmatlanná tette a gyors haladásra.

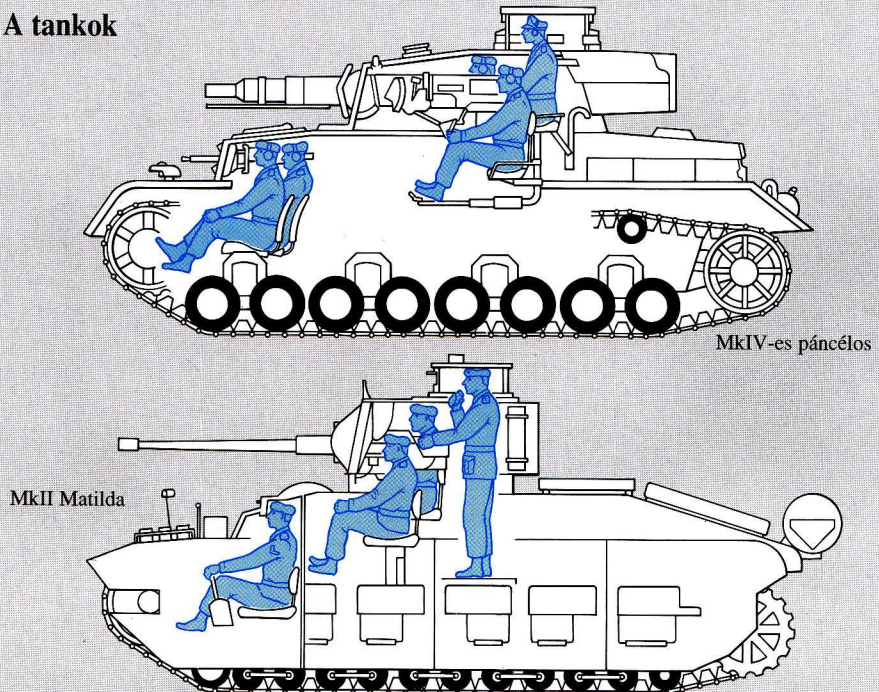
A másik oldalon Gort tábornok két tartalék hadosztályát északra helyezte bal szárnya biztosítására, ahol a belga hadsereg az összeomlás küszöbére érkezett, és ahol a BEF-re leselkedő veszély a legnagyobb és legközvetlenebb volt. Május 26-án, vasárnap, amíg az emberek Nagy-Britanniában templomba mentek, utána pedig sétáltak a ragyogó napsütésben, Calais elesett, és a Dinamó-hadművelet életbe lépett.

Ugyanezen a napon a BEF, a franciákkal és a belgákkal együttműködve, akik most már elfogadták azt, hogy a kiürítés elkerülhetetlen, elkezdett visszavonulni előre elkészített védelmi vonalába. Ez 25 km széles és nagyjából 12 km mély volt, délen Dunkerque-től nem messze indult, északon pedig a belgiumi Nieuportig húzódott. Amint a BEF elkezdett visszavonulni, harcképtelenné tette a tüzérségét és a szállítóeszközeit, valamint hatalmas raktárkészleteket semmisített meg, hogy azok ne jussanak az ellenség kezére.

Habár a behajózás május 26–27-én éjjel megkezdődött a *Mona's Isle* nevű csapatszallító Dunkerque-be érkezése után, a Királyi Haditengerészetnek a parton működő részlege, W. G. Tennant százados vezetésével csak hétfőn érkezett a kikötőbe a monumentális mentőakció összehangolására. Rossz napjuk volt a briteknek aznap. A német repülőgépek és a tüzérség rengeteg robbanóanyagot szórt a városra, mely tele volt kábult, kimerült katonákkal. A háború hányingert keltő törmeléke mindenhol jelen volt (beleértve ezer civil áldozat holttestét is); és, a tengerészek döbbenetére, a 8 km hosszan húzódó dokkokat is lerombolták.

Mindössze a kikötő bejárata, az aránylag törékeny keleti és nyugati móló maradt ép, de azokat nem nagy hajók fogadására tervezték. Nem is lettek volna elegendők a haditengerészet

A tankok

A 20 tonnás MkIV páncélosnak elektromos hegesztéssel készített, helyenként, különösen elől, 30 mm-es páncélzata volt. Egy alacsony sebességű, rövid csövű 75 mm-es ágyúval, valamint két 7,92 mm-es géppuskával volt felszerelve. Az öttagú légénység – parancsnok, ágyúkezelő, töltő, vezető és rádiókezelő – elég közel volt egymáshoz ahhoz, hogy egymás megérintésével vagy a szájmozgás leolvasásával érintkezzenek egymással, és könnyen átvehették egymás feladatait is. A kivételesen jól tervezett MkIV-es vált a német hadsereg legáltalánosabban használt harci járművévé a háború alatt.

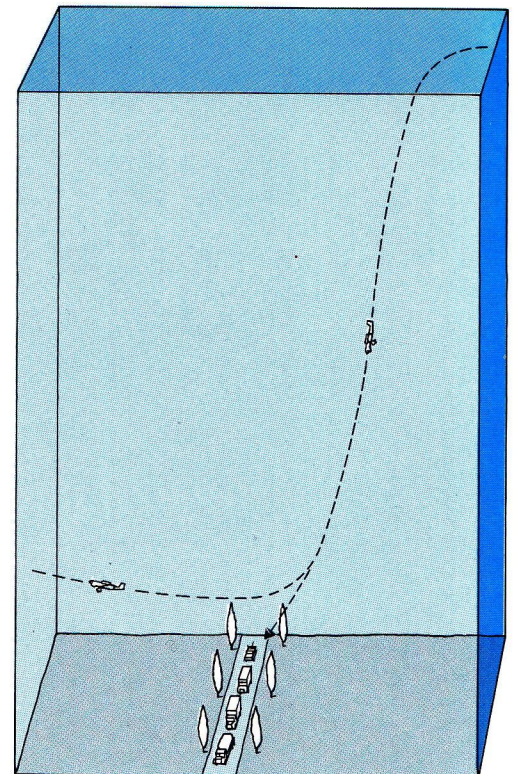
A Matilda MkII volt a leghatékonyabb brit tank a háború kezdeti szakaszában, és közel háromszázat gyártottak belőlük 1943 augusztusa előtt, amikor leálltak az előállításukkal. E 26,5 tonnás, csapszegekkel és szegecsekkel összeállított páncélzattal rendelkező járművek többségének rendkívül gyors, kétfontos ágyúja volt. A láncotlapok által felhordott sármasszát a tank oldalán található nyílásokon keresztül távolították el. A hidraulikusan körbeforgatott ágyútorony kicsi volt és szűk a benne helyet foglaló háromtagú légénységnek – a parancsnoknak, akinek a kilátása korlátozott volt, a lövésznek és a töltő-rádiókezelőnek.

A Junkers Ju 87B

zuhanóbombázó – a Stuka – vérfagyasztó süvítése a háború korai szakaszában alkalmazott német villámháború színönimájává vált. A szövetséges visszavonulást ezeknek a meglehetősen ormótlan kinézetű, kétüléses gépeknek a rajai zaklatták. A Luftwaffe rendkívül gyakran használta őket a gyalogsági és páncélos-hadműveletek támogatására.

A Stuka maximális sebessége 389 km/óra volt vízszintes repülés esetén, körülbelül 600 kilométeres hatósugárral. Csodálatosan pontos bombázó volt. A támadást általában egy harminc gépből álló század hajtotta végre, amely tíz hármas formációban csapott le a célra. A Stuka-pilóták általában 15 000 láb

magasságból kezdték meg a süllyedést 60–90 fokos szögben, 740 km/órás sebességgel süvítettek a föld felé, körülbelül 2000 lábon oldották ki a bombáikat, majd pedig a nehézségi gyorsulás négyszeresét legyőzve vették ki a gépüket a zuhanásból. A Ju 87B, amelynek két, előre tüzelő 7,92 mm-es géppuskája és egy hátrafelé tüzelő 7,92 mm-es géppuskája volt a pilótafülkében, általában négy, 50 kg-os bombát vitt a szárnya alatt, és egy 250 kg-ost a géptörzsre erősítve.

A parancsnokok

Bock

Gort

Weygand

Erich von Manstein (1887–1973) készítette a német tervet Nyugat-Európa meghódítására, és ő maga is vezényelt egy hadtestet. A legnagyobb sikereit azonban az orosz hadjáratban érte el, amikor 1942-ben a 2. hadserege legyőzte az oroszokat a Krímben, és 1943-ban, amikor stabilizálta a német frontvonalat a sztálingrádi katasztrófa után.

Fedor von Bock tábornagy (1880–1945), miután a lengyel hadjáratban szolgált, a „B”-hadseregcsoportot vezette az 1940-es nyugati hadjáratban. A markáns arcvonású, egyszerű ember ízig-vérig katona volt, aki került a politikát. Ő parancsnokolt a közép-ső fronton a Szovjetunió megtámadásakor 1941-ben, majd pedig a következő évben a Déli Hadseregcso-

port élére került; júliusban azonban Hitler felmentette a parancsnokság alól túlzott óvatossága miatt.

Bockhoz hasonlóan, **Gerd von Rundstedt tábornagy (1875–1953)** is kemény, hivatásos katona volt a porosz iskola szellemében, és nem rejtette túlzottan véka alá a „káplár” Hitler iránti hazafias megvetését. Ő vezette az „A”-hadseregcsoportot Franciaország előzőnlése idején, és később (1941–1942) a Déli Hadseregcsoport parancsnoka volt Oroszországban.

Maurice Gamelin tábornok (1872–1958), a francia főparancsnok 1939–40-ben rendkívül bízott a francia gyalogság erejében, kevésbé a tüzérségében. Túl későn ismerte fel, hogy a német stratégia célpontja a La Manche csatorna, nem pedig Párizs, és a

német áttörés után, május 19-én felmentették tisztségéből. Utóda, **Maxime Weygand tábornok (1867–1965)** hosszú katonai pályafutásra tekinthetett vissza. A kinevezésekor megjegyezte: „Nem garantálhatom a sikert.” S valóban, rövidesen már arra buzdította Pétain tábornokot, hogy kössön fegyverszünetet. Mind Weygandot, mind Gamelint Németországba deportálták, de mindketten kiszabadultak 1945-ben.

Lord Gort tábornok (1896–1946) 1937-től birodalmi vezérkari főnök volt, amíg ki nem nevezték a BEF parancsnokává Franciaországban 1939-ben. 1942–44 között Málta védelméért felelt. A rendkívül bátor férfi híres volt a hadseregben arról, hogy a legnehezebb helyzetekben is megőrizte a nyugalmát.

Visszavonuló brit teherautók, közöttük egy tankszállító is, megrekedtek az észak-franciaországi Le Neubourg zsúfolt utcáin. A hatalmas összevisszaságban visszavonuló menekülők nagyban hozzájárultak a káoszhoz és a hadsereg nehézségeihez. Sokan matracot erősítettek az autók tetejére a Luftwaffe géppuskagolyói elleni védelmül; mások, akik

kerékpáron menekültek vagy taligát toltak maguk előtt, csupán szét tudtak szóródni, amikor egy repülőgép lecsapott rájuk. Mivel az összes főút a városok központján haladt át, ezek a jelenetek megismétlődtek a német előrenyomulás egész vonalán.

1940. május 26. és június 2. között a BEF nagy részét és sok francia katonát evakuáltak Dunkerque-ből Angliába a várost körülkerítő németek ágyútüze közepette.

Az aknákkal, bombákkal és gránátokkal dacolva sok kis és nagy hajóból álló flotta vett részt a Dinamó-hadműveletnek elkeresztelt akcióban.

A siker számos tényezőnek volt köszönhető: a Királyi Haditengerészet kiváló szervezésének; a várakozó csapatok

kitartásának és józan eszének; és a kilenc napon keresztül nyugodt tengernek. Rádásul a rossz látási viszonyok miatt a Luftwaffe tétlenségre volt kárhóztatva, emellett a RAF is állandóan zaklatta.

A lángoló olajtartályokból kigomolygó sűrű, fekete füstfelhők (5) jelezték a dunkerque-i kikötő hollétét. Segítettek tájékozódni a behajózásra váró, visszavonuló szövetséges csapatoknak.

Az evakuálás első napján Tennant másodosztályú kapitány felismerte, hogy ha a katonák többségét meg akarják menteni, akkor be kell őket hajózni mind a keskeny és gyenge Keleti mőlőről (4), mind pedig a várostól északra található széles tengerpartról (3).

A tengerpartokon az emberek többezres sort alkottak, és türelmesen vártak arra, hogy sorra kerüljenek az elszállításnál. A német tüzérség, amely a

szárazföld belsejében építette ki állásait, belőtte Dunkerque-et és az evakuálásra használt partszakaszokat, és gyakran lőtte is a célpontokat, ám a homok bizonyos mértékben csökkentette a becsapódó gránátok hatását. Sok hajó találatot kapott és elsüllyedt (9).

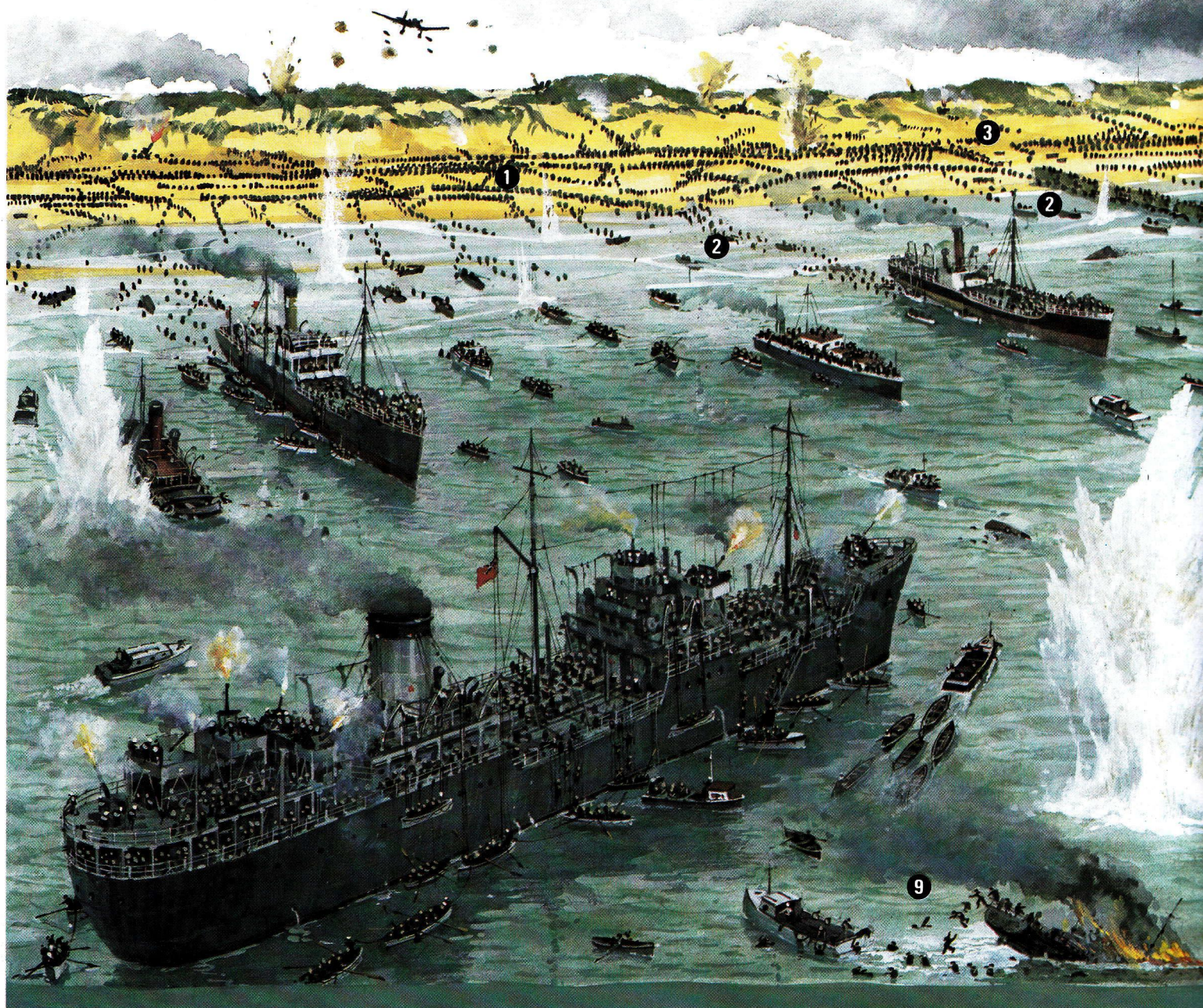
A behajózás meggyorsítása érdekében a hadsereg teherautói behajtottak a sekély tengerparti vizekbe, és ott összekötve ideiglenes pontonhidat alkottak (2), amelyen keresztül az

emberek felmászhattak a rájuk várakozó, sekély merüléssű hajókra.

Körülbelül 600 nagyobb hajó (7) – hadihajók, kompok, kereskedelmi hajók, holland bárkák – szállította a csapatok többségét vissza Angliába.

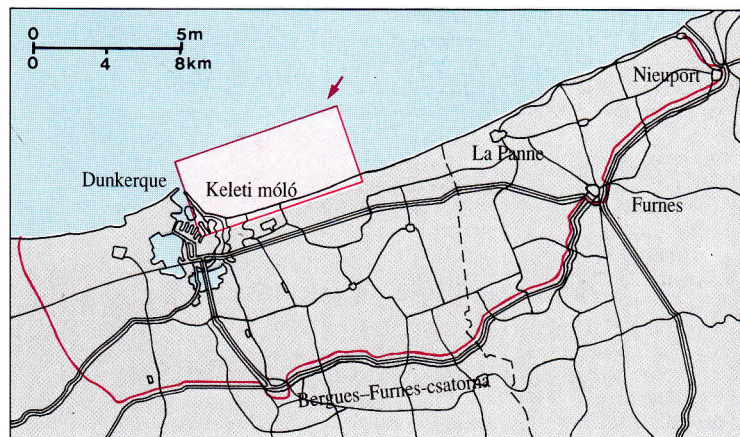
A katonákat körülbelül 300 „kisebb hajó”, mint például motorjachtok (8)

szállították a mélyebb vizekben horgonyzó nagyobb hajókhoz. Közülük az egyiket tengeri cserkészek – 16-17 éves fiúk – kezelték, de a mentésben részt vevő legtöbb civil halász, tengeri mentő, illetve hasonló foglalkozást űző ember volt.

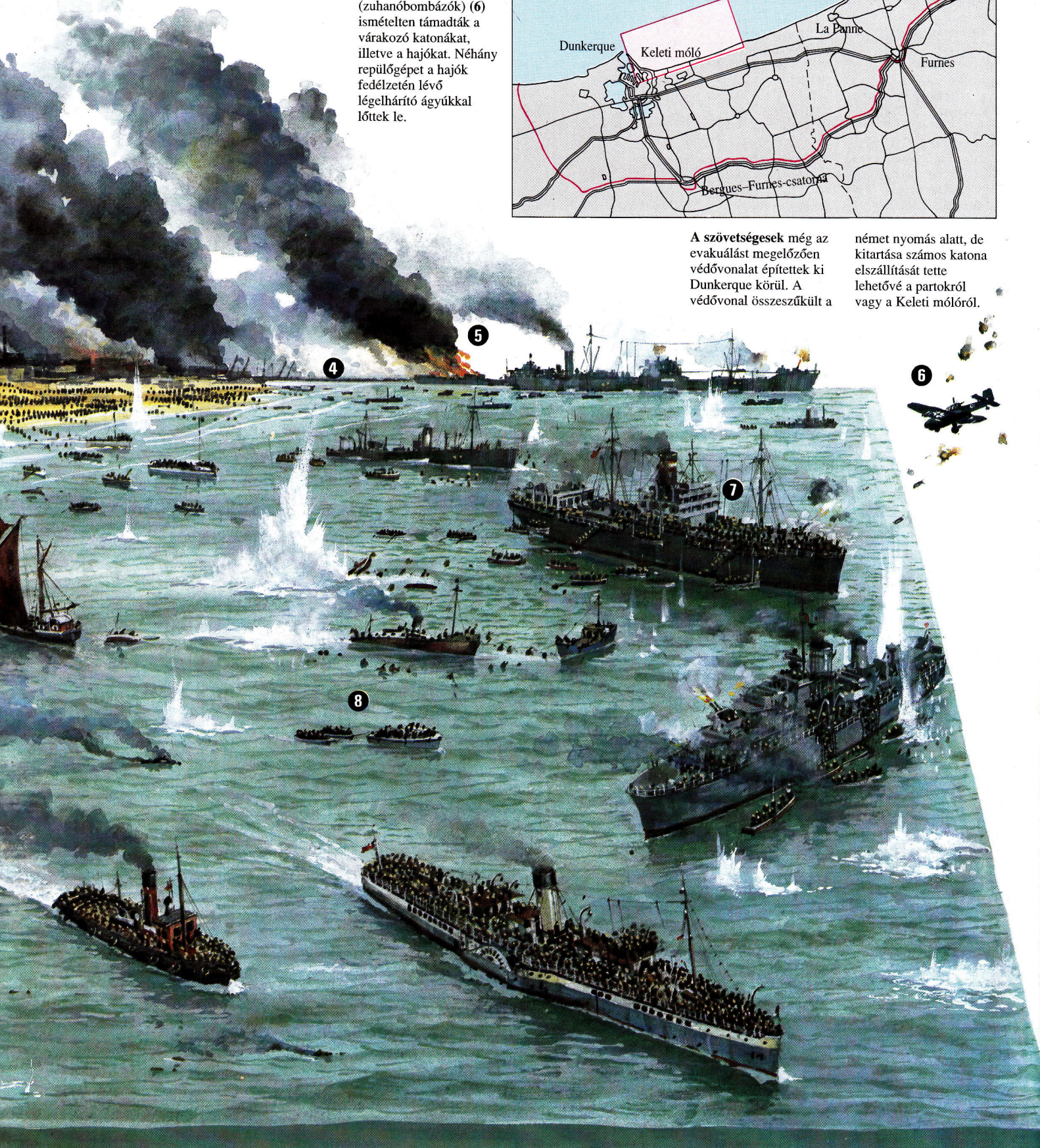

A Luftwaffe megjelent abban a pillanatban, amikor a pára felszállt. A Stukák (zuhanóbombázók) (6) ismételt támadták a várakozó katonákat, illetve a hajókat. Néhány repülőgépet a hajók fedélzetén lévő léghárító ágyúkkal lőttek le.

A szövetségesek még az evakuálást megelőzően védővonalat építettek ki Dunkerque körül. A védővonal összeszűkült a

német nyomás alatt, de kitért a számos katona elszállítását tette lehetővé a partokról vagy a Keleti mólóról.

Dunkerque/5

céljaira. A német bombázás hevessege, a Dunkerque-be érkező nagyszámú katona és az a lehangoló tény, hogy aznap mindössze 7669 embert hajóztak be, arra készítette Tennant kapitányt, hogy az észak felé húzódó széles, lapos partszakaszt is igénybe vegye a behajózáshoz.

Sürgős üzenetet küldött az Admirálisnak, amelyben annyi kisebb hajót kért, amennyi csak lehetséges, hogy a várakozó embereket a tengerben mélyebben horgonyzó nagyobb hajókhoz szállítsák. Ugyanakkor Tennant meghozta azt a hatalmas horderejű döntést is, hogy megpróbálja a Keleti mólót is igénybe venni, mert a móló egyszerre több hajót is ki tudott szolgálni. Tennant döntése fordulópontot hozott Dunkerque-nél a BEF megmentésében.

A „véres vasárnap”, ahogy a napot elnevezték, azzal a hírrel zárult, hogy Lipót belga király fegyverszünetet kötött a németekkel, amely éjfélkor lépett életbe. Ez tovább siettetette a brit visszavonulást, s azt, hogy megakadályozzák az ellenséget abban, hogy előzőnlje a bal szárnyuk és a tengerpart közötti rést, amelyet egészen addig a belga hadsereg bátor maradékai védtek.

Amíg a védővonalat a brit és francia gyalogság elszántan és nagy leleménnyel védte, az egyre éhesebb és kimerültebb egységek beálltak a hosszú, kígyószerű, és a legtöbb esetben rendezetlen kanyargó sorokba a tengerparti homokon. A „kisebb hajók” első egységei május 29-én éjjel érkeztek meg a francia partokhoz, és rögtön megkezdtek a csapatok behajózását. Az evakuálás vége előtt közel 300 ilyen törekény vízi jármű vett részt ebben a veszélyes akcióban.

Mindenféle alakú és méretű csapatszállító folytatta a vesszőfutást Dunkerque-be és vissza a becsapódó aknáknak, bombák és gránátok keresztútjában. Néhányan megúszták, mások azonban nem, és a roncsok újabb veszélyt jelentettek a tengerészeknek. Május 30-ig 125 000 BEF-katona érkezett vissza Angliába, és azon a napon Winston Churchill, aki attól félt, hogy a németek hatalmas propagandagyőzelmet aratnának a brit főparancsnok elfogásából, hazarendelte Gort tábornokot. Gort két nappal később engedelmeskedett a parancsnak, és a vezetést Harold Alexander vezérőrmagnak adta át.

Május 31-én 68 014 embert vettek fedélzetre, ez volt az egész evakuálás alatt a legmagasabb napi eredmény; ennek ellenére még sokan, nagyon sokan maradtak hátra. Másnap, június 1-jén tiszta napra ébredtek az emberek; ez egyike volt annak a két és fél napnak a kilencnapos akció alatt, amikor tiszta idő volt, s a Luftwaffe teljes erejével megjelent a tengerpart fölött, löve és bombázva a terepet. A reményvesztett katonák a kézfegyvereikkel lőttek az alacsonyan repülő gépekre, miközben azt kérdezték: „Hol van az az átkozott RAF?” A Királyi Légierőnek sok megalapozatlan gúnyt kellett elviselnie a dunkerque-i

A hosszú, harcokkal teli visszavonulástól kimerült emberek egy csapatszállító fedélzetén alszanak, miközben arra várnak, hogy a hajó Angliába induljon velük. A fedélzetek gyakran olyan zsúfoltak voltak, hogy a tengerészek még a lövegeket sem tudták kezelni. Mentőmellény sem jutott mindenkinek.

Katonák egy romboló fedélzetén biztonságban megérkeznek Doverbe. Sok hajó megrongálódott a La Manche csatáján való átkelés közben, és a hajók oldalán végig otthagyták a hatalmas hálókat, hogy ha netalán egy süllyedő hajóval találkoznak, azokon esetleg felkapaszkodhassanak az emberek.

A Vöröskereszt és a különböző női önkéntes szervezetek gyorsan rendkívül hatékony szolgálatot létesítettek a BEF kimerült és éhes embereinek étellel és forró teával való ellátására. A legtöbb katonának sikerült megmentenie a fegyverét; minden más – beleértve az óriási mennyiségű felhalmozott felszerelést, amit a BEF-nek adott esetben való kibővítésére raktároztak – elveszett.

A káosz elől menekülve

A nagyobb hajókat mélyebb merülésük miatt nem lehetett használni a csapatok evakuálására a sekély tengerparti vízen. A rombolók közel mehettek a parthoz, de – bár Nagy-Britanniának több mint 200 darabja volt ebből a hajótípusból a háború kitörésekor – néhányat addigra már elsüllyesztettek, sokat pedig nem lehetett elvonni más feladatoktól. Ennek eredményeképpen, mindenféle civil vízi járművet – „kisebb hajókat” – vettek igénybe.

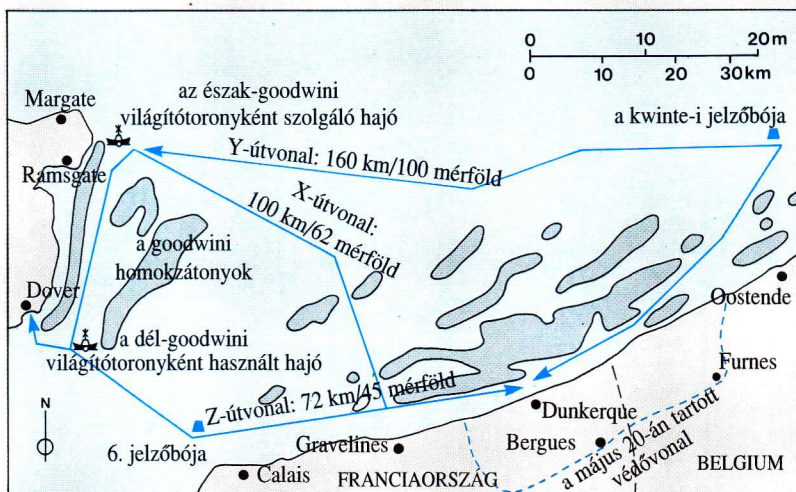
A legrövidebb út Dunkerque-ből Doverbe, a Z-útvonal körülbelül 72 km-es volt, és a hajóknak át kellett haladniuk a Calais környékén újonnan létesített német ütegek hatósugarán. Az X-útvonal, mely a Z-útvonaltól északkeletre futott, kívül esett az ágyúk

hatósugarán, de veszélyes volt a zátonyok és a még nem hatástalanított aknáknak miatt, akárcsak az Y-útvonal, a leghosszabb átkelési szakasz Kwinte Buoy felé, Ostende-től északkeletre, ahol a Goodwin-zátonyokat kellett elkerülni. Ez utóbbi útvonal majdnem 88 km-rel hosszabb volt, mint a legrövidebb, s rendkívül veszélyesen meghosszabbította azt az időszakot, amikor a hajók ki voltak téve a német légitámadásoknak.

Más veszélyekkel is szembe kellett azonban nézni. A behajózási területen a tengert hamarosan felborult hajók, a víz felszínén lebegő törmelék és több száz katona holtteste borította be. A katonákat felvevő hajók időlegesen megbénultak, s könnyű célpontot

nyújtottak a Luftwaffének. Minden talpalatnyi helyet emberek foglaltak el, és a túlterhelt hajók veszedelmesen megdőltek, amikor a légitámadások elől kitérve manőverezni kezdtek. A sötétben hajók ütköztek össze, s ez csak tovább növelte a zűrzavart.

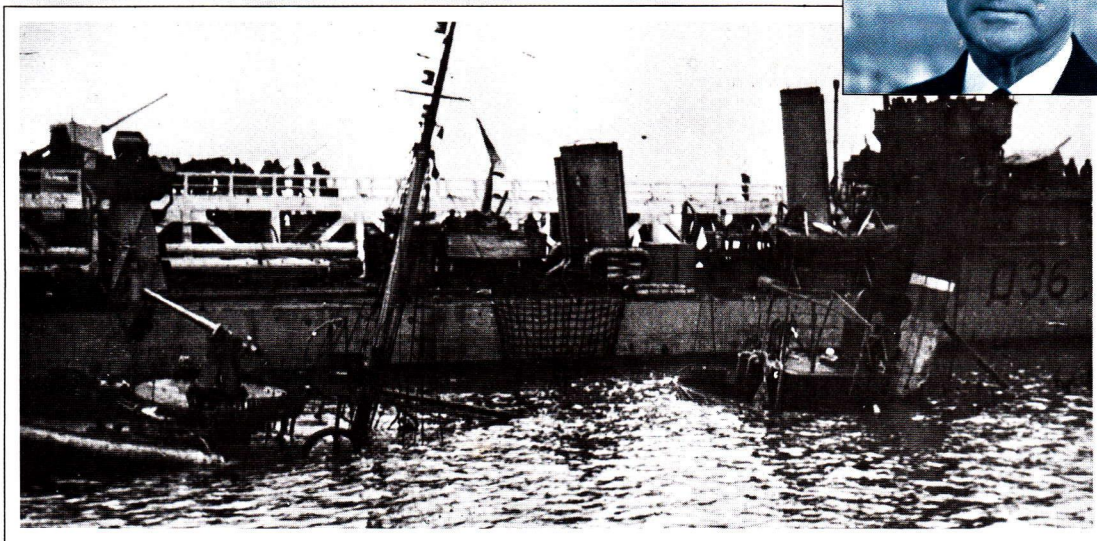
Mégis, a nehézségek és veszteségek ellenére a remélt 45 000 ember több mint hétszeresét megmentették, és, ahogy Churchill írta: „hatalmas megkönynyebbülés lett úrrá mindenkin, ami majdnem győzelmi hangulatba csapott át” Nagy-Britanniában. Churchill azonban gyorsan emlékeztette a parlamentet az önteltség veszélyére. „A háborúkat – jelentette ki – nem evakuálásokkal nyerik meg.”

William G. Tennant
tengerészkapitány
(1890–1963) felajánlotta szolgálatait Ramsaynek. Dunkerque-be küldték, mint a parton tevékenykedő rangidős haditengerészeti tisztet. A szálfatermetű Tennant méltóságot és nyugalmat sugárzott, s önbizalmat öntött az elcsigázott katonákba.

Sir Bertram Ramsay
altengernagy (1883–1945) doveri flottaparancsnok jól ismerte a La Manche csatornát. Távollágtartó, de rendkívül intelligens és határozott férfi volt, akiben Churchill korlátlanul megbízott.

A HMS Vivacious romboló a móló mellett. A hajó jobb oldalán egy találatot kapott halászhajó váza látható. A rombolók több katonát vehettek a fedélzetükre, és gyorsabban, mint a

többi hajó, de amikor a veszteségek katasztrofális méreteket öltöttek, Sir Dudley Pound tengernagy, az Admirális első lordja kivonta – a 15 legöregebben kívül – az összeset az akcióból,

mert tudta: a rombolók életbevágóan fontosak Nagy-Britannia védelméhez. A naponta megmentett emberek száma azonnal csökkent. Pound feladata a flotta megőrzése volt, Ramsayé pedig a BEF

megmentése. Május 30-án, kora délután Ramsay telefonált az Admirális első lordjának, és rendkívül határozottan ismertette az álláspontját: amennyiben a rombolók nem térnek vissza

Dunkerque-be, a BEF nagy része fogságba esik. Nem bizonyos, hogy a végső döntés Churchill kezében volt-e, de 15.30-kor hat modern rombolót haladéktalanul visszarendeltek a partokhoz.

Dunkerque/6

hadjárat alatt és után, pedig a valóság az, hogy a harc sűrűjében voltak a német villámháború megindítása óta, és súlyos veszteségeket szenvedtek el emberben és gépben egyaránt.

Amikor komolyan megindult a partra való visszavonulás, úgy határoztak: inkább Angliából indulnak bevetésre a gépek, s nem kockáztatják meg, hogy még több repülőszázadot küldjenek Franciaországba. A RAF korlátozott erőforrásaival kétségtelenül mindent megtett, amit megtehetett: éjjelenként ellenséges hadállásokat és berendezéseket támadott, míg nappal rendszeresen vadászpilótákat küldött ki. A britek 177 repülőgépet veszítettek, 31-et június 1-jén; a németek pedig 240-et. A számok önmagukért beszélnek.

A gyenge kód visszatért június 2-án, és a tenger rejtélyes módon nyugodt maradt addig, amíg a BEF maradéka, illetve a várakozó francia katonák jó része hajókra nem szállt. A holttestekkel és roncsokkal borított partot az utolsó brit katonákkal együtt hagyta el Alexander tábornok, és pontosan éjjél előtt Tennant kapitány szemmel látható megkönnyebbüléssel ezt táviratozta Ramsay admirálisnak: „A BEF-et evakuálták.” 338 226 embert helyeztek biztonságba, és sokuknak megmaradt a fegyvere is.

Több ezer francia katonát is evakuáltak, ám sokan bátor és elkeseredett utóvédharcot vívtak a városba behatoló németekkel. A Dinamó-hadművelet június 4-én 2.23-ig tartott, amikor nyilvánvalóvá vált: a francia ellenállás összeomlott, és lehetetlen megmenteni a Dunkerque-ben rekedt további 30-40 000 embert. Összesen 139 911 francia katonát mentettek meg és vittek biztonságba Nagy-Britanniába.

Az oly sok ember megmentése miatt érzett megkönnyebbülést követő örömmámorban Winston Churchillnek figyelmeztetnie kellett népét, hogy a háborúkat nem evakuálásokkal nyelik meg. A körülbelül 850, sebtében összeszedett hajóból, melyek lehetővé tették a Dinamó-hadművelet sikerét, 235-öt süllyesztettek el. A BEF 68 111 embert vesztett halálozás, sebesülés, eltűnés vagy fogságba esés miatt, elvesztette minden lövegét és szállítóeszközét, valamint óriási mennyiségű hadianyagot. A franciák rettenetes veszteségeket szenvedtek: körülbelül 2 000 000 embert, akik közül több mint 90 000-en meghaltak; a holland és a belga veszteségek 9779-főre, illetve 23 350-re rúgtak. Az ellenséges veszteségek a jelentések szerint elérték a 150 000 főt.

Nagy-Britannia szempontjából azonban pozitívumot jelentett, hogy a BEF jól képzett katonáinak többsége biztonságba került, készen arra, hogy ismét harcba szálljon a náci Németország ellen.

Egy német operátor filmezi a dunkerque-i frontot röviddel a brit evakuálás után. A németek a propaganda mesterei voltak, és az ehhez hasonló filmeket

egyrészt hazai „fogyasztásra” készítették, másrészt pedig a meghódított Európa népeit szerették volna elkápráztatni.

Német katonák
Dunkerque tengerpartján szemügyre veszik a brit katonai teherautókból készített ideiglenes mólót.

1940. május 27. és június 4-e között 338 226 szövetséges katonát vittek vissza Angliába a dunkerque-i tengerpartról és a Keleti mólóról. Többüket azonban foglyul ejtették a németek, hasonlóképpen ahhoz a pár ezer katonához, akik addig tartották a védővonalat Dunkerque-nél, amíg a bajtársaik elmenekültek.

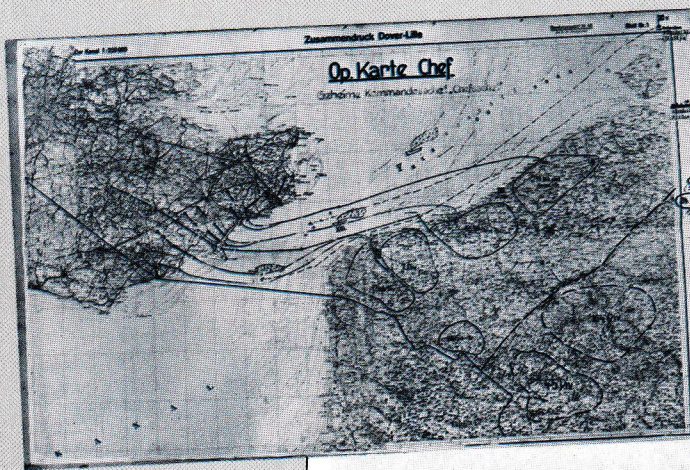

Oroszlánfóka-hadművelet

Dunkerque és Franciaország eleste után Nagy-Britannia felkészült az invázióra. 1940 júniusának elején azonban Hitler azt gondolta, hogy európai sikerei ráveszik a brit kormányt arra, hogy békét kérjen; ő maga is javasolta a fegyverszünetet.

Mire Hitler felismerte, hogy a britek önként nem fognak engedni, már elszalasztotta a sikeres invázióra legalkalmasabb időpontot. Karl Student tábornok, Németország elit ejtőernyőseinek parancsnoka szerint Hitler hat héttel késelt el. A háború elején Student tervek készített a kenti kikötők körüli partraszállásról és egy repülőter megszerzéséről. Érzése szerint a tervét a dunkerque-i zűrzavar alatt kellett volna végrehajtani, de a német főparancsnokság mindössze júliusban fogott hozzá az „Oroszlánfóka-hadművelet” sietős kidolgozásához.

Az Oroszlánfóka azonban állandó késésben volt. A Luftwaffe elvesztette a La Manche csatorna fölötti légter ellenőrzését. Hitler meg volt győződve arról, hogy Nagy-Britannia a forradalom szélén áll, így a katonai beavatkozás szükségtelen; azután, az angliai csata után Oroszország megtámadása foglalta le a gondolatait.

Az erők rendelkezésre álltak az invázióra, és előkészületek történtek az inváziós bárkák összeszedésére is, de a tervet soha nem hajtották végre.

Az Oroszlánfóka-hadművelet értelmében egy Portlandtól Doverig terjedő frontszakaszon támadott volna a német hadsereg, s az ejtőernyős csapatok által biztosított hídfőállásban szálltak volna partra Student tervei alapján.

Franciaország kapitulációja

Június 13-án a már 65 éves Churchill, aki mindössze egy hónapja volt Nagy-Britannia miniszterelnöke, egy megtöltött pisztollyal a zsebében, vadászrepülő-kísérettel Tours-ba repült, ahová a francia kormány korábban menekült. Ott teljes káosz talált – a repülőteret bombázták, az utcákat eltorlaszolták a menekülő kocsijai, és a legtöbb miniszter elszéledt. A francia kormány két részre szakadt: azokra, akik kétségbeestek, és azokra, akik a végsőkig akartak harcolni. A németek azonban négy nappal korábban felújították a támadásaikat, és június 10-én Mussolini, Churchill megvető kifejezésével „az olasz, aki elszámította magát”, figyelmeztetés nélkül megtámadta Dél-Franciaországot.

Június 16-án Nagy-Britannia, figyelemre méltó nagylelkűséget tanúsítva a végveszélybe került Franciaország iránt, felmentette szövetségesét ünnepélyes szerződési kötelezettsége alól, mely szerint soha nem kötötte ki magát Németországgal. Másnap az idős és defetista Pétain marsall által vezetett francia kormány fegyverszünetet kért, és hamarosan megalakult a vichy bábkormány a németek által meg nem szállt Franciaországban. A franciaországi csata véget ért; elkerülhetetlenül és haladéktalanul követte az angliai csata.

LIBERTY SALE
Wool
DRESS LENGTHS
25%
30%
40%
50%
60%
70%
80%
90%
100%

The Daily Telegraph
and Morning Post
LONDON, MONDAY, JULY 15, 1940
BROADCASTING—Page Three
ONE PENNY

Good Whisky—
JOHNNIE WALKER

MR. CHURCHILL AND AN INVASION
READY, UNDISMAYED, TO MEET IT
"WE SEEK NO TERMS & ASK NO MERCY"
LONDON IN RUINS BETTER THAN ENSLAVEMENT
FRANCE WILL BE LIBERATED

U.S. DEMOCRATS MEET TODAY
THIRD TERM TAKEN FOR GRANTED
CHICAGO

FRENCH NATIONAL DAY IN LONDON
BRITISH ATTACK AFTER FOUR-DAY SIEGE
ADVANCE OVER RIVER BED AGAINST ITALIANS

ENEMY INVASION.
WHAT YOU MUST DO.
Remain at work: when unable to do so and you have no invasion duty
CONTACT YOUR LOCAL WARDEN.
He will arrange for you to help the City to carry on.
If you are in Civil Defence, that is your job.
If you have no invasion duty, stand firm.
Do not leave your district; do not block the roads.
Do not listen to rumours; only obey orders given by the military, police, Civil Defence personnel or Ministry of Information.
Be on your guard against Fifth Columnists.
Apply to your local Warden for more detailed instructions.
Keep by you a 48 hours' supply of food and water.

Az újságok főcímeikben hozták július 15-én Churchillnek az előző este elmondott, hajlíthatatlanságot tükröző beszédét. A Dunkerque óta eltelt pár hét alatt a britek rendkívül jól felkészültek egy esetleges invázióra. Plakátok intették az embereket: invázió esetén ne meneküljenek el az ellenség elől (ahogy a franciák tették azt, eltorlaszolvá az utakat), hanem maradjanak otthon.

Az angliai csata/1940. július-október

Mielőtt Hitler komolyan fontolóra vehette volna az „Oroszlánfoka-hadművelet”, a tengeren keresztül Nagy-Britannia ellen intézendő támadás tervét, a Luftwaffének át kellett volna vennie az uralmat a La Manche csatorna fölötti légtérben. Ha ez nem sikerül neki, akkor a német hajóhad könnyű célpontot nyújtana a Királyi Légierőnek. A Führer mindezt világosan megfogalmazta a 16-os számú utasításában, amely a javasolt invázióval kapcsolatos feltételeit tartalmazta: „Az angol légierőt morálisan és fizikailag meg kell törni, hogy képtelen legyen bármilyen számottevő támadást indítani a német átkelő erők ellen.”

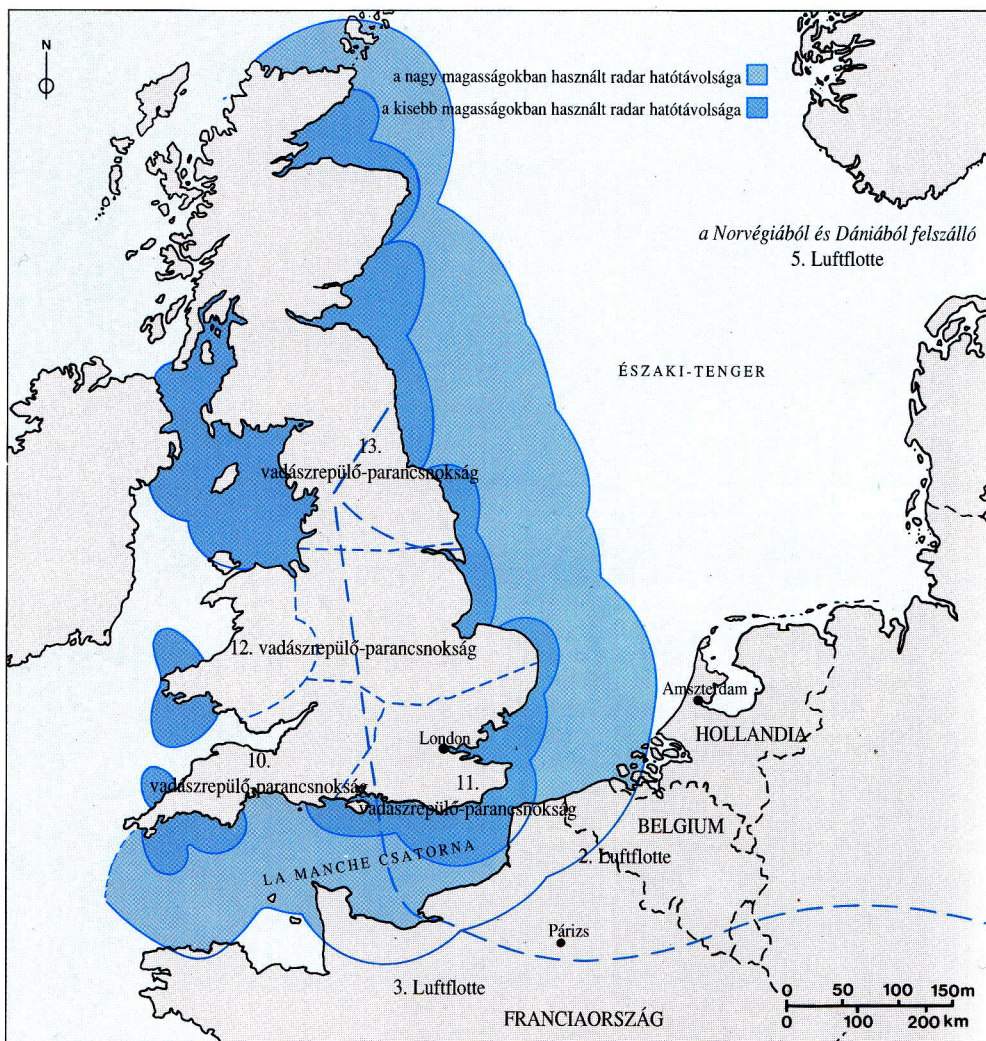
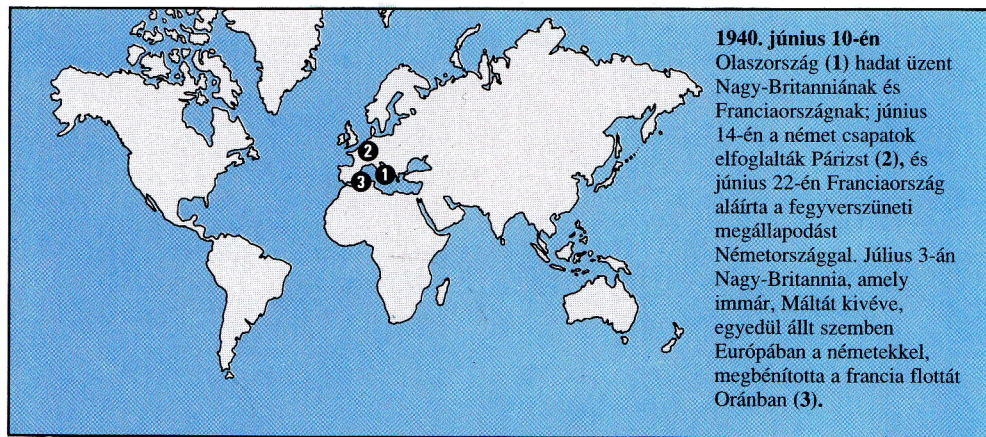
Habár Németország légierije még nem tért teljesen magához a Nyugat-Európa nagyobbik felének meghódítása közben kifejtett erőfeszítéseiből, még mindig három az egyhez arányban múlta felül a RAF-ot annak a hadjáratnak a kezdetén, amit Winston Churchill „az angliai csatának” nevezett el. A vadászpilótákat, a légi háborúk döntő tényezőit illetően a németek kétszeres fölényben voltak: 1290 egymotoros Messerschmitt Bf 109-essel és kétmotoros Messerschmitt Bf 110-essel rendelkeztek, szemben a britek 591 egymotoros Hawker Hurricane-jével és Supermarine Spitfire-jével.

Kevesen kételkedtek abban, hogy a magabiztos birodalmi marsall, Hermann Göring által irányított, harcedzett Luftwaffe megsemmisíti a RAF-ot az 1940. július 10-én kezdődött hadjáratban, amelynek az első napján a németek súlyos támadásokat intéztek a La Manche csatornában hajózó konvojok, valamint a dél-angliai katonai célpontok ellen. Amint azonban a légi háború kiteljesedett, a német repülőket optimizmusát cinikusság váltotta fel. „Itt jön Nagy-Britannia utolsó ötven vadászpilótája”, szokták mondani, amikor Anglia fölé értek egy-egy újabb bevetés alkalmából, s újra szembe kellett nézniük az elszánt védőkkel.

Nagy-Britanniának okos vezetéssel, rettenthetetlen bátorsággal és a hatalmas igénybevételeknek kitett repülőszemélyzetek és földi kiszolgáló emberek elszántságával sikerült átvészelnie július és október között a Luftwaffe jelentette veszélyeket. Ráadásul a RAF technológiai és taktikai előnyökkel vette fel a küzdelmet a Luftwaffével szemben, ugyanis magas színvonalú előrejelző rendszerrel rendelkezett, amelyet a megfigyelőhadtest állomásai biztosítottak, mihelyt az ellenséges gépek behatoltak az ország légtérébe. Ugyanakkor állandóan pótolták az elvesztett Hurricane-eket és Spitfire-eket – s egyben jókora szerencsájuk is volt.

A RAF vadászpilótáinak vezetését a 60 éves Sir Hugh Dowding repülő főmarsall vezette, aki egy London mellett található udvarházban, a Bentley Prioryben felülvizsgálta a hadi- és repülőirányítást. Ez a tiszt végigküzdötte az első világháborút a Királyi Légierőnél, és 1918 után az újonnan megalakított RAF-nál maradt.

Dowding mindenkinél többet tett, hogy

Az angliai csata első napjaiban Németország óriási légi fölényrel rendelkezett; több mint 3000 repülőgépet tudott felvonultatni, melyeknek közel a harmada vadászgép volt. Három légiflotta tudta elérni Nagy-Britannia területét. A brit vadászpilóta-parancsnokság 591 egymotoros Spitfire-rel

és Hurricane-nel rendelkezett. A németek számbeli fölényét viszont számos tényező egyenlítette ki. Először is, a brit parancsnok, Dowding, a légi hadviselés minden területén jártas volt, míg Göring nem sokat tudott nagyobb kötelékek ütköztetésében való vezetéséről. Másodszor,

azok a brit pilóták, akiknek ki kellett ugraniuk a gépükből, általában hazai földön érték talajt, és újból bevethették őket. Azoknak a német pilótáknak, akik megmenekültek, üzemanyagihiány miatt gyakran a La Manche csatorna fölött kellett elhagyniuk a gépeiket, és

az uralkodó széljárás általában visszasodorta őket a brit partokra. Végül, a radarnak köszönhetően, a britek figyelmeztetést kaptak az ellenséges támadásokról, így üzemanyagot tudtak megtakarítani, és az utolsó pillanatig ki tudták használni a várakozási időt a felszállás előtt.

A radar megtalálja a támadókat

A radar, melyet kezdetben angolul Radio Direction Findingnek hívtak, katódsugárcsővel működött, mely meglehetősen hasonlított egy kis televízióképernyőre. Egy impulzus vagy „jel” jelent meg rajta, amikor az adóállomás rádiójelet bocsátott ki.

A radarállomás két magas fémoszlopból állt, az egyik a jelek továbbítására, a másik azok vételére szolgált. Az oszlopok lábánál volt a vevőkabin, s ebben kaptak helyet a katódsugárcsővek. Ha nem volt repülőgép a jel által „befedett” területen, a képernyőn mindössze egyetlen jel villogott. Amikor azonban egy repülőgép megjelent, a jel visszaverődött róla, ezt az állomás vevőantennája felfogta, és újabb jellel alakította a katódsugárcsővön.

A kezelők ezután kiszámíthatták a közeledő gép távolságát és méretét abból az időtartamból, amely a jel kibocsátása és felfogása között eltelt. A RAF-gépeket felszerelték „baráti” azonosító jelekkel, így a radarkezelők különbséget tudtak tenni közöttük és az ellenség között. Egyben kidolgozták a támaszpontok és a vadászrepülő-irányítás közötti érintke-

zés módozatait is, s ez újabb taktikai előnyt biztosított a RAF-nak a Luftwaffével szemben.

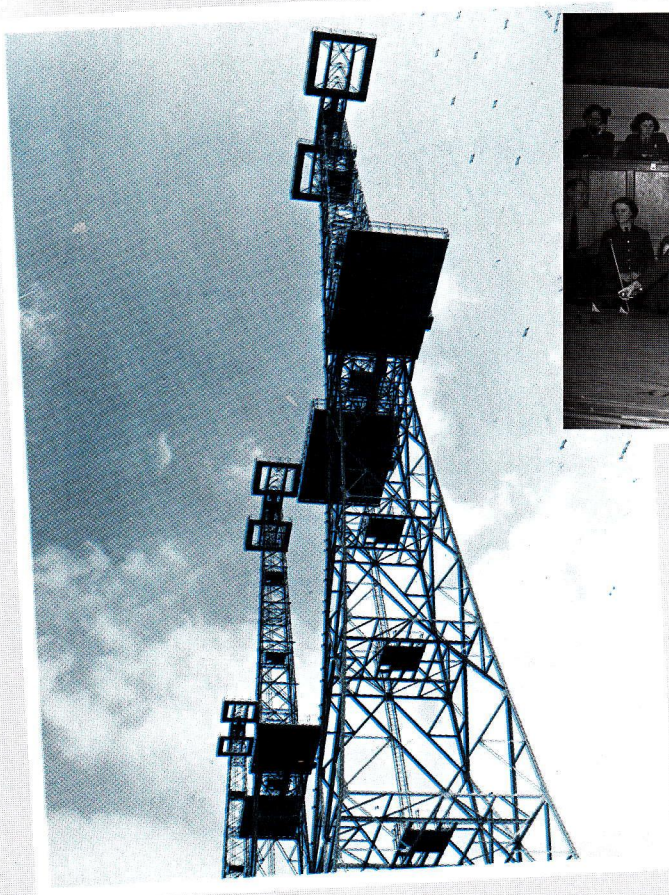
Az angliai csata idején kétfajta radart használtak. A „Chain Home”, azaz a nagy magasságú radar körülbelül 160 km-es hatótávolsággal rendelkezett, és 15 000 lábnál alacsonyabban repülő gépeket tudott felfedezni. A „Chain Home Low” berendezések rendkívül pontosak voltak 48 kilométeres távolságig az alacsonyan repülő gépek felismerésében.

Amikor gépeket fedeztek fel a radar képernyőjén, figyelmeztetést küldtek a Bentley Prioryben található vadászrepülő-parancsnokság főhadiszállására, amely riasztotta a várható célterület vadászrepülőegységét. Az egység hadműveleti szobájában döntötték el, hány repülőgép szükséges a támadás elhárításához, s utasították a vadászrepülőket arra, hogy álljanak készenlétben, majd a repülőtéri parancsnokságnak megadták, milyen irányban fedezték fel a gépeket. Az irányítótorony rádiókapcsolatban állt a pilótákkal, és kódolt üzenetekkel az ellenség felé vezette őket. A korai riasztást és a többi, a célpon-

tokra vonatkozó információkat a Luftwaffe-alakzat útjába eső léghátrító ütegekkel is közölték.

A közeledő ellenséges repülőgépek helyzetéről a radarállomások mindig újabb és újabb információkat adtak, ezeket szolgálati úton a vadászrepülőekkel is közölték. Mihelyt a támadók átlépték a part menti sávot, mivel a radarállomások kizárólag a nyílt tenger felé működtek, elvesztették őket. Az útjukat ezután a megfigyelőhadtest figyelőállásai követték nyomon, amelyeknek a személyzete a megfigyeléseket továbbította a vadászrepülők főhadiszállásán található szobába.

Mindezek az adatok, valamint a már levegőben lévő gépek által a támaszpontnak küldött jelentések lehetővé tették a RAF-nak, hogy kiszámítsa az összes támadás méretét és irányát. Ezt a műveletet nagyméretű terepasztalokon mozgatott jelekkel végezték el minden hadműveleti szobában, a főparancsnokságtól kezdve a repülőterekig.

110 méteres radartornyok rögzített adóantennákkal, amelyek szinte rivaldafényszerűen világították meg a Chain Home nagy távolságú

előrejelző állomások hatókörén belüli területet.

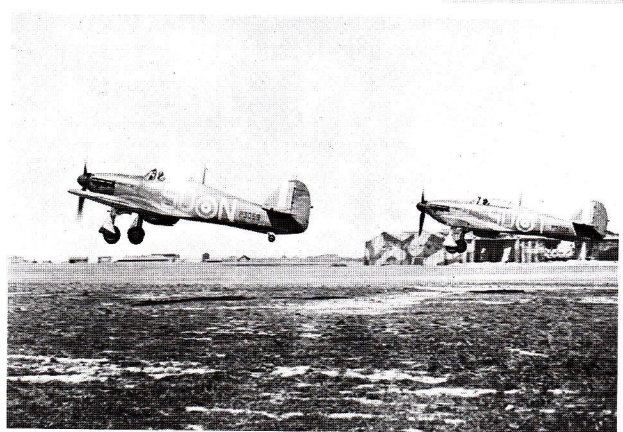
A hadműveleti szobákban a tervezők olyan piros és fekete

lapocskákat mozgattak térképasztalokon (ellenséges és baráti repülő jelzésére), melyeken számokkal jelölték a feltételezett magasságot és erőt. Az

egyes támadások irányát jelző nyilakat különböző színűekre cserélték egy speciális, ötperces időközökre beállított órán, ahogy a jelentések folyamatosan befutottak.

Az információkat azután a szektorellenőröknek továbbították, akik összeszedték az ellenséges támadás megállításához elegendő gépeket.

A Gloucester megyei 501-es század Hawker Hurricane-jei 1940. augusztus 16-án felszállnak támadó német gépek elfogására.

Az angliai csata/2

megvédje Nagy-Britanniát, ha légítámadás érne az országot. Mielőtt 1936-ban átvette a vadászpilóták feletti parancsnokságot, a kutatásért és ellátásért felelt a légierőn belül. Ebben a minőségében fontos szerepet játszott a gyors, jól felfegyverzett, egymotoros repülőgépek hadrendbe állításában, valamint a radar tökéletesítésében. Ez az utóbbi berendezés képes volt felismerni a közeledő ellenséges repülőgépeket, és pontosan követni tudta repülési irányukat is.

A második világháború előestéjén Dowding négy csoportra osztotta fel a vadászpilótá-parancsnokságot: a 10. csoport védte Délnyugat-Angliát; a 11. csoport a Délkeletet; a 12. csoport Közép-Angliát; míg a 13. Észak-Angliát, Skóciát és Észak-Írországot. Ezeket a területeket további kisebb védelmi szektorokra osztották. A part men-

ti radarláncolatától, amely északon az Orkney-szigetektől egészen le délnyugatig, a Severn torkolatáig húzódott, Dowding Bentley Prioryben elhelyezett hadműveleti szobájába továbbították a brit partok felé tartó ellenséges repülőkről szóló információkat. Itt volt a vadászpilóták irányító rendszerének az idegközpontja, amely az angliai csata alatt bebizonyította hasznosságát.

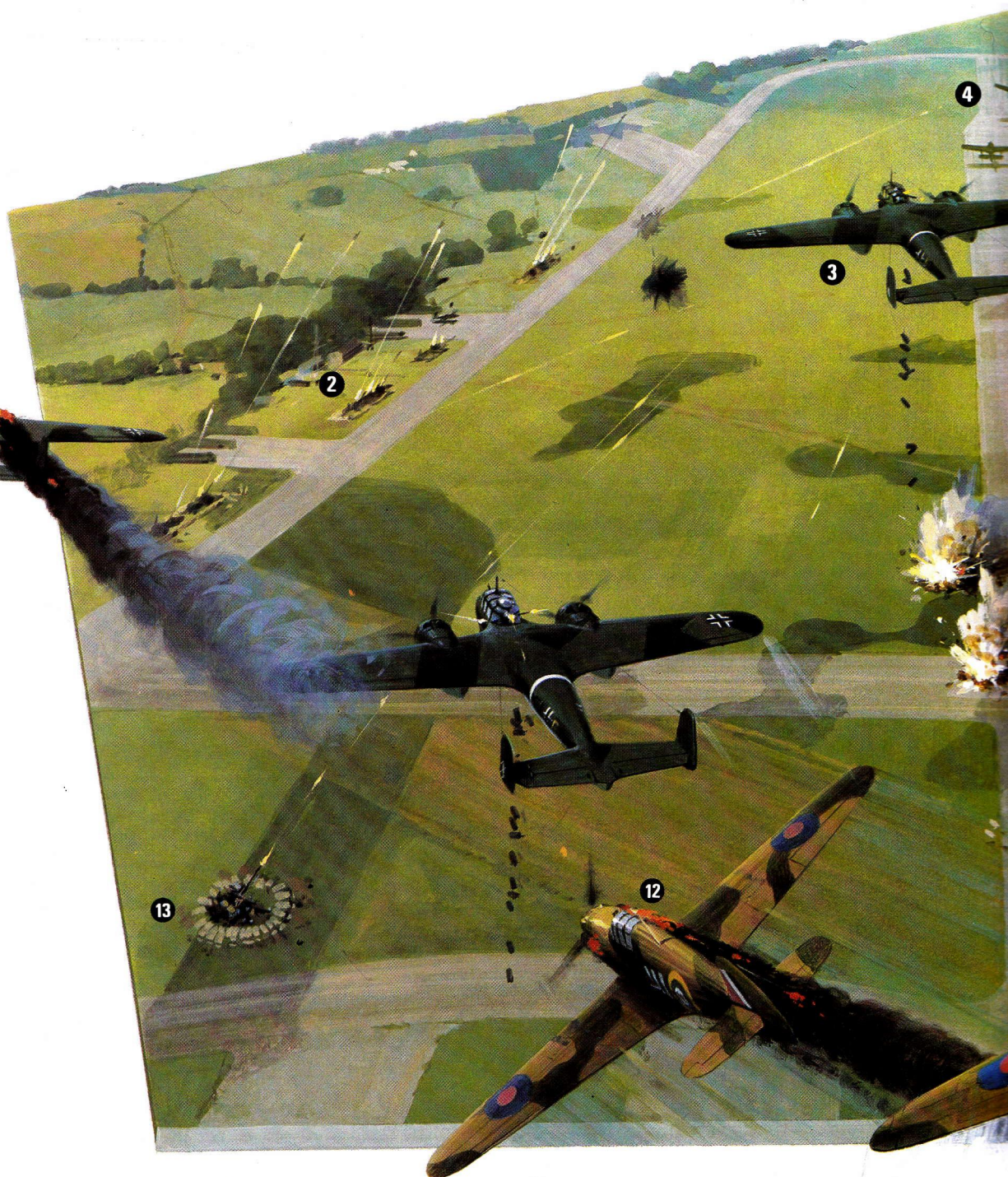
Az irányítók, akik tisztában voltak a berepülő gépek erejével, repülési magasságával, útírányával, nemcsak a megfelelő csoportokat riadóztathatták, de a különböző szektorokat is. Ezért a támadók ellen csak annyi gépet küldtek fel, amennyit feltétlenül kellett, s takarékoskodhattak az értékes repülőekkel és a pilóták energiájával is.

Az igazság az, hogy 1940 júliusában a pilóták fontosabbak voltak, mint a gépek, amelyek akkor

már egyre nagyobb számban gördültek le a szállítószalagról az új repülőgép-gyártási miniszter, az újságmágnás Lord Beaverbrook erőfeszítéseinek köszönhetően. A húszas és harmincas években Nagy-Britannia elsősorban egy elit reguláris bombázóerőt fejlesztett ki, így a RAF-nak kevés gyakorlott vadászpilóta volt a háború kezdetén. Sok olyan fiatalember, akinek fel kellett vennie ezt a fontos harcot a Luftwaffe ellen, a kisgító légierő és a Királyi Légierő önkéntes tartaléka, „hétvégi pilóta” volt, de őket megerősítették néhány századdal, amelyeket ragyogóan képzett, menekült lengvelekkel és csehekkel töltöttek fel. (Az ellenséges repülőket lelövésében gyakran ezek a menekültek jártak az élen.) Amikor egyre nagyobb veszteségek jelentkeztek a harcok során, a kiképzőszázadokra nagy nyomás nehezedett, hogy

1940. augusztus 18-án, vasárnap a Luftwaffe az angliai csata egyik legnagyobb támadását vezette a dél-angliai RAF-berendezések ellen. A Kenleyben található vadászpilóta-támaszpont elleni támadást a 76-os bombázóvezred

1 Dornierei két hullámban hajtották végre: egy alacsonyan végrehajtott támadást egy nagyobb magasságban végrehajtott követett. A legnagyobb pusztítást az alacsonyan támadó gépek okozták. Kenley körzetét száz 50 kg-os bomba találta el, de a támaszpont csupán két órán át nem működött. Kilenc szerelő halt meg, míg tízen súlyosan megsérültek; ezenkívül hat polgári személy halt meg, és huszonegy kapott súlyos sebesüléseket a támadás következtében. Öt vadászpilótát semmisítettek meg a földön, és három rongáltak meg; a kilenc támadóból ötöt lelőttek, négyet pedig megrongáltak. A támadás mindössze öt és fél percig tartott.

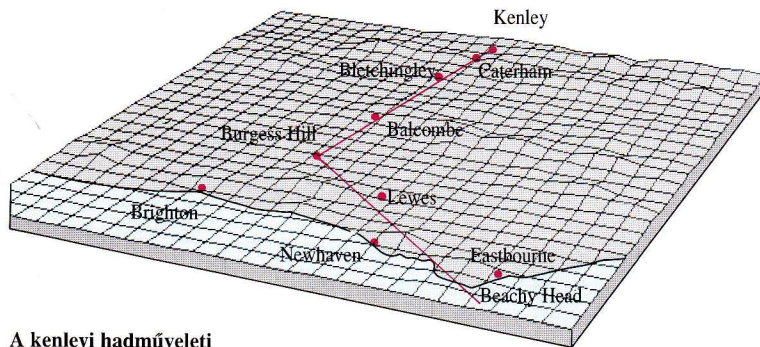

A 9. század Dornierei szinte a hullámokat súrolva repültek át a La Manche csatorna fölött,

Beachy Headtől kisse nyugatra érték el a partokat, és onnan északkelet felé tartva

Burgess Hillhez repültek. Itt észak felé fordultak, és a vasútvonalat követték, mely gyakorlatilag elvezette őket a célpontjukhoz. Olyan alacsonyan repültek, hogy a földön lévő emberek tisztán kivették a gépek orr-részén található plexiüvegen keresztül a navigátorok arcát.

5

Kilenc Dornier Do 17s (3) csapott le alacsonyan dél felől Kenleyre 13.22-kor. Néhány brit repülő összetévesztette a kétmotoros gépeket a RAF Blenheimjeivel – amíg csak a bombák el nem kezdtek záporozni.

A kenleyi hadművelleti szoba, mely tudott a küszöbön álló támadásról, a támaszponton tartózkodó legtöbb vadászgépet felküldte, hogy ne semmisítsék meg őket a földön. A 615-ös század két Hurricane-je még a felszállási engedélyre várt a kifutópályán (4), amikor a németek már ledobták az első bombáikat; a Croydonban sietve riasztott, a 111-es századhoz tartozó Hurricane-ek (11) pedig megkezdték a támadók üldözését.

Az első brit gép, amelyik elveszett, az S. Connors hadnagy által vezetett Hurricane (12) volt, amelynek a vezetője meghalt a lezuhanást követően. Ahogy a Dornierek támadtak, a RAF-vadászrepülő (5) észak felé kanyarodtak, hogy elvágják az ellenséges bombázók útját.

A német pilóták, a jelek szerint, könnyen megtalálták Kenleyt, habár a repülőteret álcázták (7), hogy mezőnek és erdőnek látszódjon a levegőből.

Először augusztus 18-án használták a repülőter északi határán az ejtőernyő- és huzalállványzatot. Ezek a meglepetésszerű fegyverek egy acélhuzalokból álló „függőnyt” vontak az alacsonyan repülő gépek elfogására. Egy már éged Dorniert (1) sikerült elfogni, míg egy másiknak (6) az utolsó pillanatban sikerült kitérnie a huzal elől anélkül, hogy baja esett volna.

Az alacsonyan végrehajtott támadás romba döntötte a támaszpont főhadiszállását (9), a négy hangár közül hármat (10) és a gyengélkedőt, valamint szétzilálta a támaszpont szállítási rendszerét. Az égő épületekből gomolygó sűrű füst eltakarta a célpontot a második hullámban támadó, magasból bombázó gépek elől.

A négy Bofors-ágyú (13) közül az egyik; ezek a két háromhüvelykes csővel rendelkező léghárító ágyúfajta (8) védte Kenleyt.

Az angliai csata/3

új pilótákkal lássák el a kötelékeket. A csata tőpontján néhány fiatal úgy csatlakozott a hadműveleti századokhoz, hogy mindössze 24 órát töltött a Spitfire pilótafülkéjében, és a lőképzésük is sok kívánnivalót hagyott maga mögött.

Az egyik tényező, mely a RAF oldalára bilentette a mérleg nyelvét, az volt, hogy az ellenséges repülővel vívott légi párbajok Nagy-Britannia fölött vagy az ország partjaihoz közel zajlottak le. Ez lehetővé tette, hogy a katapultált vagy kényszerleszállást végrehajtott pilóták, amennyiben nem sebesültek meg, egyszerűen átüljenek egy tartalék gépbe, és egyenesen visszamenjenek a frontvonalba.

Amikor Göring, az első világháborús bravúrpilóta és elkötelezett náci Nagy-Britannia légi védelmének a megsemmisítését tervezte, három légiflotta állt a rendelkezésére. A 2. Luftflottának (Albert Kesselring tábornagy) Hollandiában, Belgiumban és Észak-Franciaországban voltak támaszpontjai; a 3. Luftflotte (Hugo Sperrle tábornagy) normandiai támaszpontokról indult bevetésre, míg az 5. Luftflotte (Hans-Jürgen Stumpff) Dániából és Norvégiából.

A bombázószázadokat kísérő német vadászgépek korlátozott hatótávolsága miatt az ellenséges hadműveletek többsége Délkelet-Angliára szorítkozott. Ennek a területnek a védelmét a vadászrepülő-parancsnokság 11. csoportja látta el a 44 éves új-zélandi, Keith Park repülőalmsall vezetésével, aki a vadászrepülőgép-elhárítás szakértőjének számított. Az ő Spitfire- és Hurricane-századaira nehezedett a legnagyobb nyomás az angliai csata alatt.

A Park vezetése alatt álló egységek nehéz helyzetéről Winston Churchill a saját szemével is meggyőződhetett, amikor látogatást tett a 11. csoport uxbridge-i hadműveleti szobájában egy különösen erős támadássorozat alatt. Churchill az irányítók tervezőasztalán követte nyomon a légi csata kimenetelét, s egy ízben Park tartalékai felől érdeklődött, mire azt a választ kapta: „Ilyenek nincsenek.”

Röviddel azután, hogy a Luftwaffe megkezdte a küzdelmet a La Manche csatorna fölötti légtér uralmáért, a német repülők rájöttek, hogy a földről a RAF-vadászrepülőknél továbbított kódolt rádiótelefon-üzenetek sokkal fejlettebb radarteknikán alapulnak, mint a Harmadik Birodalom által használt berendezésekben az ellenséges repülő elfogására vonatkozó utasítások. Abbeli igyekezetükben, hogy megbénítsák a vadászrepülő-parancsnokság kommunikációs rendszerét, a németek egy taktikailag logikus, de kellőképpen össze nem hangolt támadássorozatot kezdtek a part menti radarállomások acéltornyai, valamint a támaszpontokon található berendezések ellen. Ám a 110 méter magas acéltornyokat nem volt könnyű eltávolítani. Magasságuk miatt nem lehetett zuhanórepülésben

Maximális sebesség: 580 km/óra; **fegyverzet:** nyolc 303 hüvelykes, a szárnyakon elhelyezett Browning-géppuska.

Maximális sebesség: 523 km/óra; **fegyverzet:** nyolc 303 hüvelykes, a szárnyakon elhelyezett Browning-géppuska.

Maximális sebesség: 489 km/óra; **fegyverzet:** négy 303 hüvelykes, a lövegtoronyban elhelyezett Browning-géppuska.

Maximális sebesség: 515 km/óra; **fegyverzet:** négy 20 mm-es Hispano ágyú és hat 303 hüvelykes, a szárnyakon elhelyezett Browning-géppuska.

Brit repülőgépek

Supermarine Spitfire IA Habár valójában több Hurricane-t gyártottak, mint Spitfire-t, az utóbbi bizonyult az angliai csata kiemelkedő együléses vadászrepülőjének.

Hawker Hurricane I A Spitfire-nél régebbi típusú együléses Hurricane lassúbb volt és nehezebben emelkedett, de nagy pusztítást tudott véghezvinni. Majdnem olyan jó manőverező képességekkel rendelkezett, mint a Spitfire, és az ellenséges veszteségek 80%-át ez a géptípus okozta.

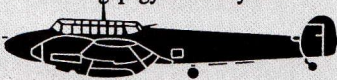
Boulton Paul P82 Defiant I Eredetileg védőőrzáratokra tervezték, de végül ezt a kétüléses gépet elfogónak és éjjeli vadászrepülőnek használták, jóllehet keveset építettek belőlük 1940-ig. A Defiant erős lövegtornya révén hatásos volt a bombázók ellen, de a Messerschmittek könnyű áldozatának bizonyult.

Bristol Beaufighter I Rendkívül hatékony kétüléses, feketére festett és légi elfogóradarral felszerelt gép; az első azon géptípusok közül, melyeket a német éjjeli támadók elfogására és megsemmisítésére terveztek.

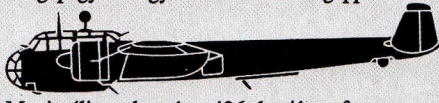

0 10 20 ft
0 5 m

Maximális sebesség: 573 km/óra; **fegyverzet:** két 7.9 mm-es MG 17-es géppuska a motornál és két 20 mm-es gépágyú a szárnyakon.

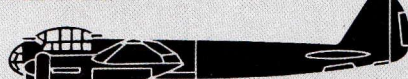
Maximális sebesség: 562 km/óra; **fegyverzet:** négy 7.9 mm-es MG 17-es géppuska, két 20 mm-es MG FF gépágyú és egy hátsó 7.9 mm-es géppuska.

Maximális sebesség: 426 km/óra; **fegyverzet:** összesen nyolc 7.9 mm-es MG 15-ös géppuskát lehetett elhelyezni rajta, és 998 kg bombaterhet vihetett.

Maximális sebesség: 398 km/óra; **fegyverzet:** három 7.9 mm-es MG 15-ös géppuska és 1800 kg bombaterhet.

Maximális sebesség: 460 km/óra; **fegyverzet:** három 7.9 mm-es géppuska és 1800 kg bombaterhet.

Maximális sebesség: 373 km/óra; **fegyverzet:** három 7.9 mm-es géppuska és 1000 kg bombaterhet.

Német repülőgépek

Messerschmitt Bf 109E-4 Úgy tervezték, hogy a lehető legkisebb géptörzset a lehető legerősebb motorral szereljük fel; rendkívül stabil gépnek bizonyult, és mindegyik brit gépnél gyorsabban tudott lebukni.

Messerschmitt Bf 110C-4 A német bombázók útjának megtisztítására és a honi légvédelemre tervezték; alkalmatlan volt az előbbi feladatra, de rendkívül sikeres az utóbbira.

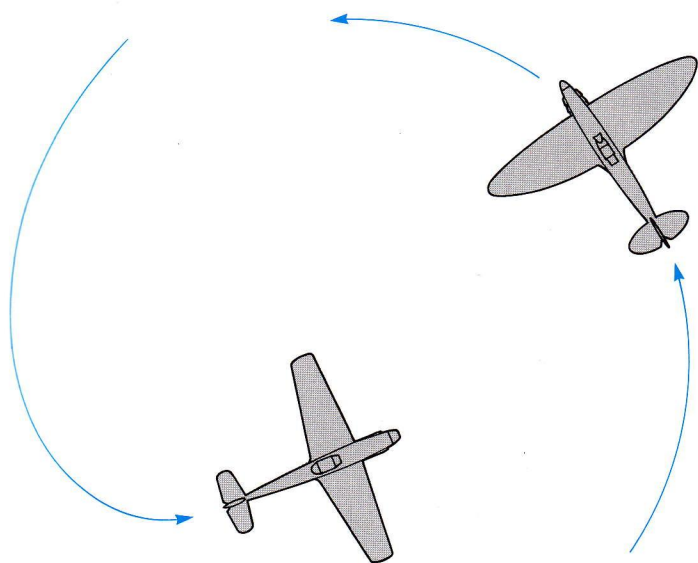
Dornier Do 17Z-2 Kétmotoros bombázó, amely a Heinkel-ekkel és Junker-ekkel együtt a német légerő magját alkotta, ám 1942-re elavult és gyakorlatilag megszüntették a gyártását. A Dorniernek négy- vagy ötfőnyi személyzete volt, beleértve a hátrafelé tüzelő lövészt is.

Heinkel He III-P-2 Habár nem volt elegendő tűzereje a Spitfire-ekkel és Hurricane-ekkel szemben, ez a kétmotoros bombázó rendkívül hatékonyan bizonyult Spanyolországban és Lengyelországban, ahol kevésbé erős ellenállás várta. A későbbi változatai sem tudtak javítani a fegyverzetén.

Junkers Ju 88A-1 Ez a gép, a második világháború alatt kifejlesztettek közül a legsokoldalúbb, egészen 1945-ig hadrendben maradt. Zuhanóbombázóként, torpedóbombázóként és nappali vagy éjszakai vadászként egyaránt lehetett használni.

Junkers Ju 87B-2 Ezt a „Stukát” vagy zuhanóbombázót általában kisebb célpontok – hidak, út- és vasúti csomópontok – ellen végrehajtott pontbombázásra használták a villámháborús támadások előtt, s nagy zűrzavart tudtak okozni. Az erős brit ellenállással szemben rendkívül védtelennek bizonyult.

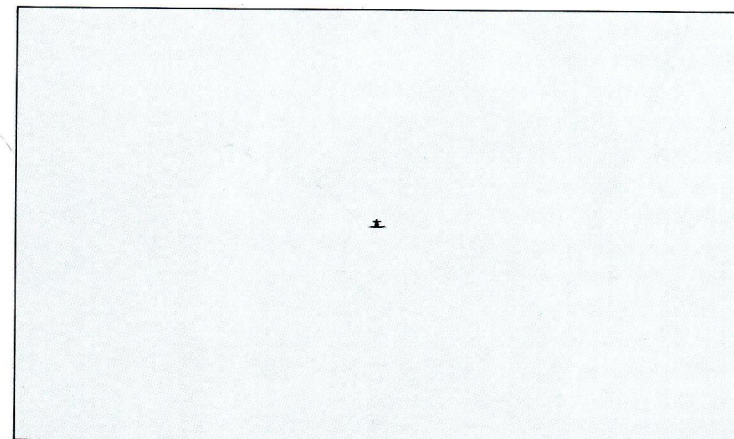

1940-re a vadászpilóták mindkét oldalon már nagy sebességgel tudták repülni és kis körívben fordulni. Egy légi párbajban a pilóták a

lehető legszűkebben fordultak, hogy az ellenfél mögé kerülhessenek, vagy hogy fegyvereikkel lőhessék azt. A

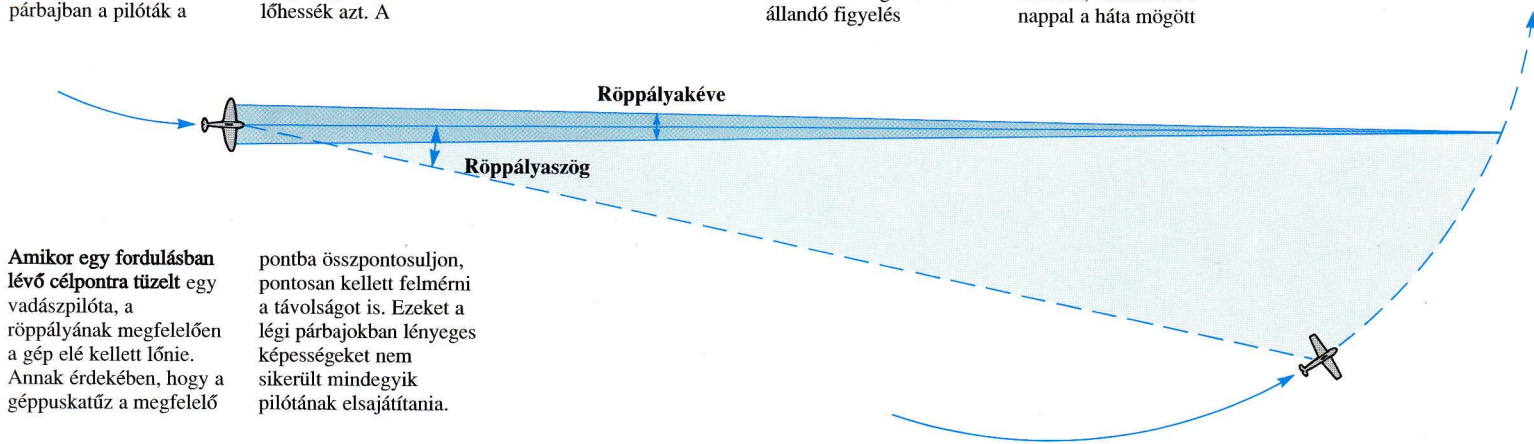
Messerschmitt Bf 109E fordulási köríve 40 méterrel volt szűkebb, mint a Spitfire IA-é.

Ez a kép azt mutatja, milyennek látszott egy hátulról támadó és tüzelni készülő gép 549 méter távolságból. Az állandó figyelés

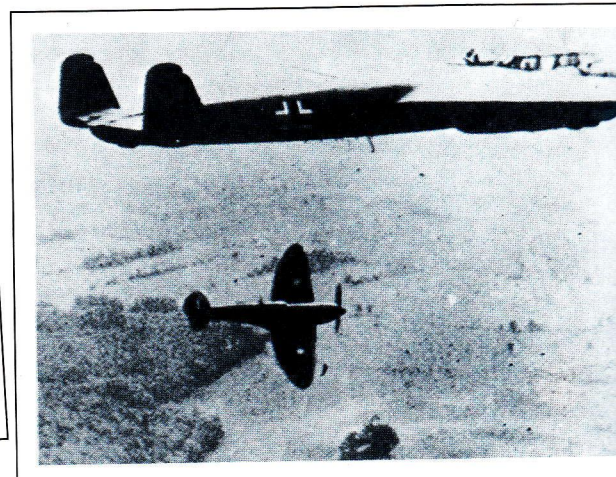
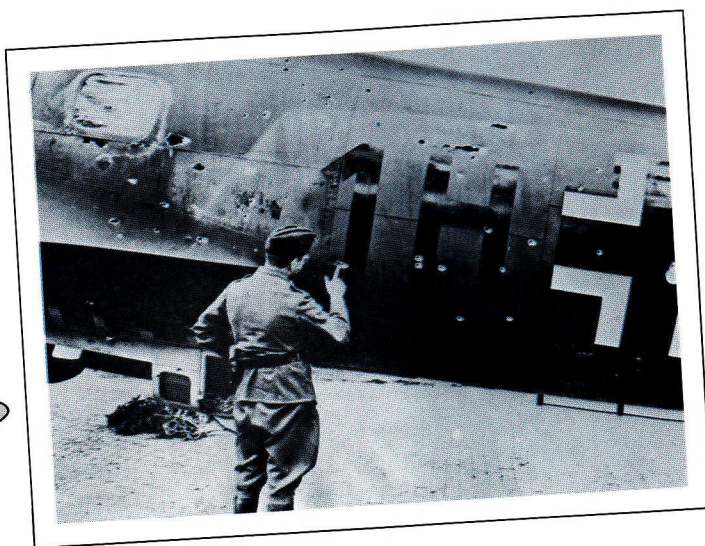
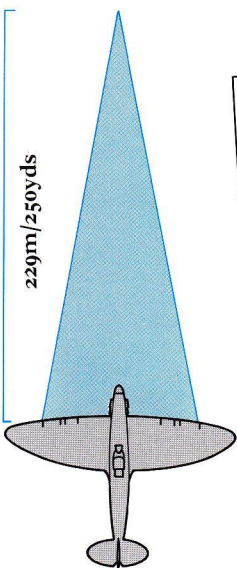
létfontosságú volt, mert az a pilóta került előnybe, aki előbb vette észre a másikat. Egy hátulról, különösen a nappal a háta mögött

támadó vadászpilóta halálos volt, kivéve akkor, ha a pilóta eltévesztette a célpontot.

Amikor egy fordulásban lévő célpontra tüzelt egy vadászpilóta, a röppályának megfelelően a gép elé kellett lőnie. Annak érdekében, hogy a géppuskatűz a megfelelő

pontba összpontosuljon, pontosan kellett felmérni a távolságot is. Ezeket a légi párbajokban lényeges képességeket nem sikerült mindegyik pilótának elsajátítania.

A RAF előírásai megkövetelték, hogy a vadászgépek fegyvereit úgy kell beállítani, hogy a tüzüik 594 méteren összpontosuljon. Ez segített a gyenge céllovókön, de mivel a német bombázók sok

találatot elbírtak anélkül, hogy lezuhantak volna, a pilótáknak közelebb kellett menniük a célpontjukhoz. Számos brit pilóta, az előírásokat megszegve, úgy állította be a fegyvereit, hogy azok

tüze 183–274 méteren összpontosult. Ez gyakran elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy ne csak megrongálják, de le is lőjék az ellenséges repülőgépet.

A németek pánccal látták el a repülőgépeiket, és tökéletesítették az önzáródó üzemanyagtartályokat is 1940-re. Ennek eredményeképpen sok német bombázó vissza tudott térni még azután

is, hogy 50 vagy még ennél is több találatot kapott, *balra fent*.

Egy Dornier Do 17-est támad egy Spitfire, *fent*. „Tengerész” Malan filozófiája szerint nem kellett szükségszerűen

megsemmisíteni a német repülőgépeket, elegendő volt mindössze annyira megrongálni őket, hogy a javítás hosszadalmas és költséges legyen.

Angliai csata/4

támadni őket, vázszerkezetük miatt pedig a lég-lökés sem tett nagy kárt bennük.

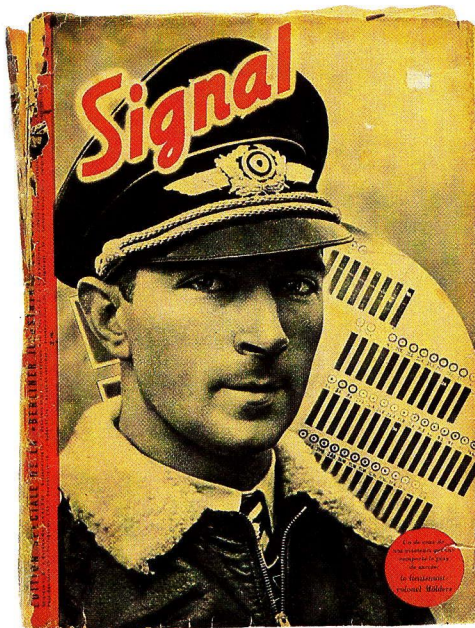
Ez az akció egybeesett a Hitler által augusztus elején elrendelt általános légitámadással, melynek az inváziót kellett volna előkészítenie. Göring augusztus 13-át választotta az „Adlertag”-nak (Sas-napnak), amikor, ígérete szerint, a légiflottáinak a RAF-ot megadásra kellett volna kényszerítenie. A Sas-nap azonban rosszul kezdődött, amikor néhány német század felszállt annak ellenére, hogy a birodalmi marsall elhalasztotta az akciót a rossz idő miatt. Göring később, amikor az időjárási viszonyok javultak, meggondolta magát, és aznap délután horogkereszt vadászrepülőket, zuhanóbombázókat és bombázókat rajai támadták a brit repülőtereket és egyéb katonai berendezéseket egész Dél-Angliában.

Aznap összesen 1485 bevetést hajtott végre a Luftwaffe, amely 13 brit vadászrepülőt lőtt le és 47 repülőt semmisített meg a repülőtereken, s egyúttal elég nagy pusztítást okozott az épületekben és raktárakban is. A RAF 34 német gép lelövését jelentette.

A rossz időjárás augusztus 14-én lélegzetvételnyi szünetet engedélyezett a vadászrepülő-parancsnokságnak. A tömeges német támadások azonban augusztus 15-én kiújultak, ekkor 70 gépet veszítettek, szemben a védők 29 gépével. Ezen a napon a RAF-ot az a szerencsés körülmény is támogatta a legsúlyosabb Luftwaffe-támadás alatt, hogy Göring parancsára a repülői sok időt vesztegettek a radarállomások támadásával, mivel az ellenük indított akciókkal nem volt megelégedve. (Nem volt igazán tisztában azazal, hogy néhány bombázója milyen hatékony volt.)

Ugyanezen nap, augusztus 15-e, más szempontból is döntőnek bizonyult. A súlyos, folyamatos harcok főleg Kentben és a La Manche csatorna partján dúltak. Göring és a tanácsadói azt hitték, hogy az összes brit vadászrepülő-század részt vesz a harcokban, s ezért nappali támadást rendeltek el a Wash folyótól északra fekvő ipari városok ellen. A távolság miatt a német bombázókat nem a hatékony Me 109-esek kísérték, hanem a 110-esek, amelyeknek a hatótávolsága megfelelő volt, de a légi párbajban gyengék voltak. Száz bombázót, 40 kísérőgéppel, vetettek be Tyneside ellen. Dowding azonban, a németek tudtán kívül, a délen folyó kérelhetetlen harc ellenére hét vadászszázalját északra helyezte el pihenés, valamint a terület védelme céljából. Kéznél voltak, hogy megfelelő módon üdvözölhessék a németeket. Harminc német gépet, első sorban bombázót lőttek le; mindössze két brit pilóta sebesült meg. A németek ezután soha többé nem támadták nappal Észak-Angliát.

Göring ekkor arra buzdította a repülőit, hogy próbálják úgy megtörni a RAF ellenállását, amely

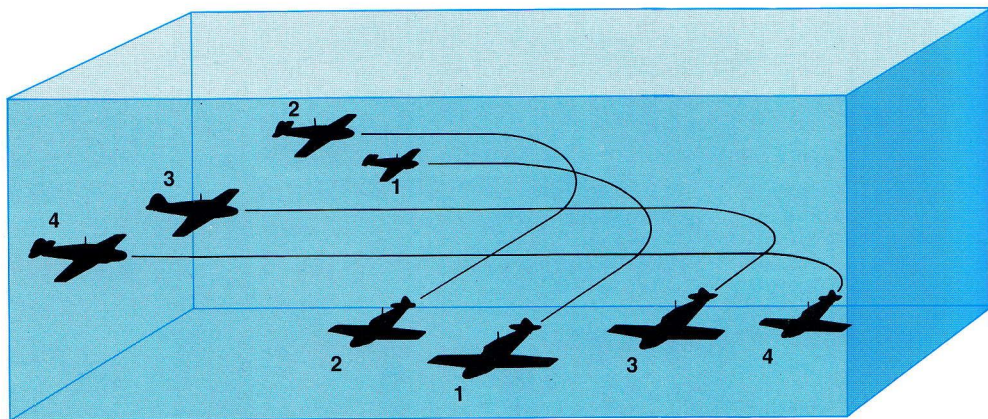

Legeredményesebben

úgy tudta egy pilóta lelőni az ellenséges repülőgépet, ha a nappal a hátában maximális sebességgel csapott le, és a lehető legközelebről tüzelt a célpont mögül és alól, amint felfelé emelkedett a lebukás után.

Werner Mölders, *balra*, a Luftwaffe legfiatalabb kötelékparancsnoka felismerte, milyen könnyen áldozatul eshetnek a merev alakzatban repülő gépek az ilyenfajta támadásoknak, s a veszély kiküszöbölésére kitalálta a „páros” formációt. A vezetőt (1) egy másik gép követte (2), aki alacsonyabban, a nap felőli oldalon repült.

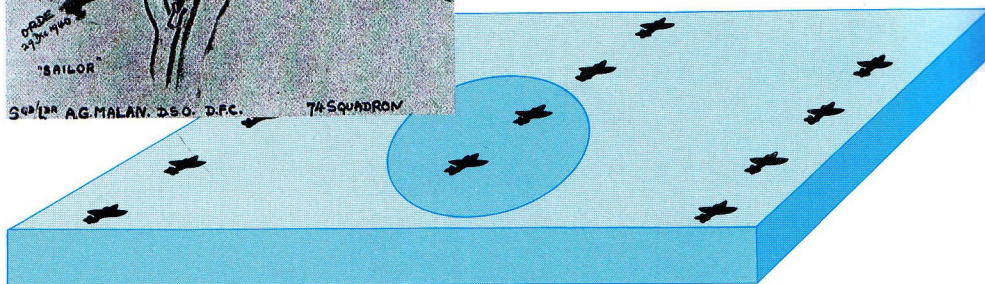
A vezető támadott, míg a követője védekezett, s egyben figyelte a napot is egy lehetséges támadás miatt; (3) a második pár vezetője, és (4) annak követője. Amennyiben hátulról támadás érte őket, egy egyszerű „keresztvezést” hajtottak végre, *lent*, amely egyszerűen visszajára fordította az előbbi alakzatot. Az egyik pár a bal oldalra került, míg a másik jobbra. Ha a támadó pilóta a jobbra fordulót követte, a bal felé elkanyarodó pár egy teljes kört írt le, és a támadó mögé került, vagy fordítva.

A csata kezdetén a britek még mindig egy három gép által alkotott V alakzatban repültek. Rendkívül jól támadható célpontot jelentettek így, és a két szélen repülő pilótának több időt kellett a formáció megtartására szentelnie, mint az ellenséges gépek keresésére.

Azután „Tengerész”, Malan századparancsnok, egy kiváló pilóta, *balra*, nagy taktikai érzékről tett tanúbizonyságot. Ahelyett, hogy a

századát egyenként három gépből álló négy csapatra osztotta volna, négy gépből álló három egységet szervezett belőlük. Ez a látszólag jelentéktelen módosítás rendkívül fontosnak bizonyult, ugyanis amikor harcba bocsátkozott a kötelék, a három egység mindegyike könnyen és gyorsan két vadászból álló párra válhatott. Így aztán egyetlen pilóta sem maradt magára támogatás nélkül.

Az hazai front

Az angolok a figyelmeztetések és a Hitler által Lengyelország ellen használt villámháborús taktika okozta megdöbbenés ellenére csak lassan fogták fel, milyen veszélyes helyzetbe kerültek. Azután, 1940 nyarának elején, jött a „dunkerque-i csoda” és Franciaország eleste. Néhány verőfényes hét alatt a rettenetes veszély mindenki előtt nyilvánvalóvá vált. Az emberek magatartása az egyik napról a másikra megváltozott.

Ahogy Churchill írta később *A második világháború* című könyvében: „Olyan időszak következett el, amikor minden brit az ereje megfeszítésével dolgozott, és annyira egységesé vált a nemzet, mint soha még a történelem folyamán. A férfiak és nők addig dolgoztak az esztergapadnál és a különböző gépek-nél a gyárakban, amíg csak kimerülten össze nem csuklottak, és úgy kellett elvonszolni őket a helyükről, és rájuk parancsolni, hogy menjenek haza, amíg a helyüket azok foglalták el, akik már jóval a váltás előtt megérkeztek. Minden férfinak és sok nőnek az

egyetlen vágya az volt, hogy fegyvert foghasson.

Semmi sem mozdítja meg jobban az angolokat, mint egy invázió veszélye, ami vagy ezer évig nem fenyegette igazán a szigetországot. Rengeteg ember el volt szánva arra, hogy vagy győz, vagy inkább meghal.” Nemcsak az egészségesek és fiatalok jelentkeztek szolgálatra. A haza védelme mindennél fontosabb volt, és az idősebbek, s gyakran a betegek is, nagy számban jelentkeztek a helyi védelmi önkéntes szervezetbe, amelyet Churchill nagyon találóan „honi gárdának” keresztelt el. A tagjai kezdetben többnyire söprűnyéllel gyakoroltak, később azonban – jobbra elavult – puskákat és némi muníciót is kaptak. Ahogy azonban múltak a hetek, a testület, melynek hamarosan másfél millió tagja lett, hatékony fegyverekhez is hozzájutott. Elszántságukkal és eltökéltségükkel, hogy akár készek meghalni is az ügyért, komoly ellenfelei lettek volna a németeknek, amennyiben azok megkísérelték volna a partraszállást. Hasznosak voltak abból a szempontból is, hogy át tudtak

venni védelmi feladatokat a hadseregtől, és szervezett figyelőszolgálatot is alkottak.

Mindenki csinált valamit. Azok az asszonyok, akik túl messzire laktak az ipari központoktól ahhoz, hogy a gyárakban dolgozzanak, bevásároltak és a gyermekeknek és időseknek főztek; mások küldönc-ként működtek vagy otthont adtak a nagyvárosokból kitelepített gyermekeknek. A katonaköteles koron túl lévők ezrével csatlakoztak a légi figyelőszolgálat-hoz vagy kisegítőként a tűzoltósághoz, míg a fiatal lányok a hadsereg nőket alkalmazó egységeihez csatlakoztak vagy a földeken dolgoztak, hogy elegendő étellel láthassák el az embereket. Még az iskolás korú gyermekek is megtették a tőlük telhető, és tűzfigyelőként segítettek. Mindenkit áthatott az egység érzése, az a felemelő érzés, hogy együvé tartozik a szomszédjával. Hitler most először, de nem utoljára került szembe egy olyan nép bátorságával, amely elhatározta, hogy megvédi a hazáját és a szabadságát függetlenül attól, mibe kerül az.

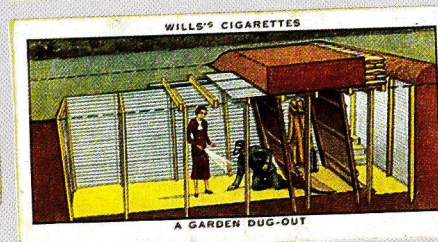
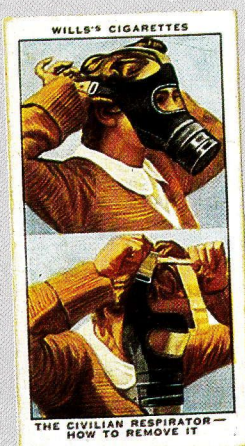

Az ehhez hasonló hirdetések nemcsak a közterületeken lévő épületek, mint például vasútállomások és gyári étkezdék falán jelentek meg, hanem újságokban és képeslapokban is. Sőt, még a

cigarettdobozokon, jobbra, is azt magyarázták, hogyan kell levenni a gázmaszkot, hogyan kell bánni egy gyújtóbombával, vagy hogyan lehet egy óvóhelyet építeni.

A kormányzat minden alkalmat megragadott, hogy utasításokat és tanácsokat juttasson el a civil lakosságnak. Az Egészségügyi Minisztérium például olyan plakátokat csinált, amelyek népszerűsítették a gyermekeknek a bomba sújtotta városokból a vidéki otthonokba való kitelepítését. Az „elsötétítést” szigorúan betartatták, balra, néhány túlbuzgó rendész pedig még azokra is rászólt, akik gyufát gyújtottak az utcán.

Az angliai csata/5

véleménye szerint az összeomlás küszöbére érkezett, hogy lőjék le a gépeit, döntsék romba a repülőtereit és a mögöttes iparát. A támogatásuk érdekében törölte az 5. Luftflotte Skandináviából Nagy-Britannia ellen indított távolsági hadműveleteit, és Stumpf gépei közül néhányat átirányított a 2. és 3. Luftflottához, ahol aktívabb szerepet játszhattak az ellenfél felmorzsolásában. Később viszont fokozatosan kivonta a Junkers 87-es „Stukákat” a támadásokból, mivel rendkívül sebezhetőeknek bizonyultak.

Az augusztus 24-től szeptember 6-ig terjedő két hétben a Luftwaffe naponta körülbelül 1000 gépet vetett be Nagy-Britannia ellen, s ezzel a vadászpilótáknak egyre fogyó forrásait majdnem elapasztotta. Rengeteg pilótát veszített a RAF, ezért a kimerült és a csatákba befáradt túlélőket nap nap után ismételt bevették, hogy biztosítsák a megfelelő védelmet. Ezalatt a földön is emberfeletti erőfeszítésekre volt szükség a létfonosságú kommunikációs hálózat működésben tartásához, annak ellenére, hogy az ellenség óriási károkat okozott.

Pontosan akkor, amikor úgy tűnt, hogy a Luftwaffe ledarálja a hősieket, de rendkívül szorult helyzetben lévő brit védők ellenállását, Göring újabb parancsot adott ki. Ezzel Dowding embereinek pontosan elegendő időt adott arra, hogy összeszedjék magukat az angliai csata végső szakaszának bizonyuló összecsapáshoz.

Augusztus 26-án éjjel a RAF-bombázóparancsnokság pilótái megdöbbentették a túlzottan magabiztos Harmadik Birodalmat, amikor is támadást hajtottak végre a német főváros ellen. Az akciót Churchill rendelte el válaszul arra, hogy az ellenséges bombázók az előző éjjel nagy erejű robbanóbombákat szórak le London civil lakosságára. Ez az esetleg csak a Luftwaffe célponttévesztését megtorló támadás – a németek ugyanis addig szigorúan csak katonai célpontokat támadtak – egy kilencheset, a brit főváros elleni terrorhadjárat megindításához vezetett.

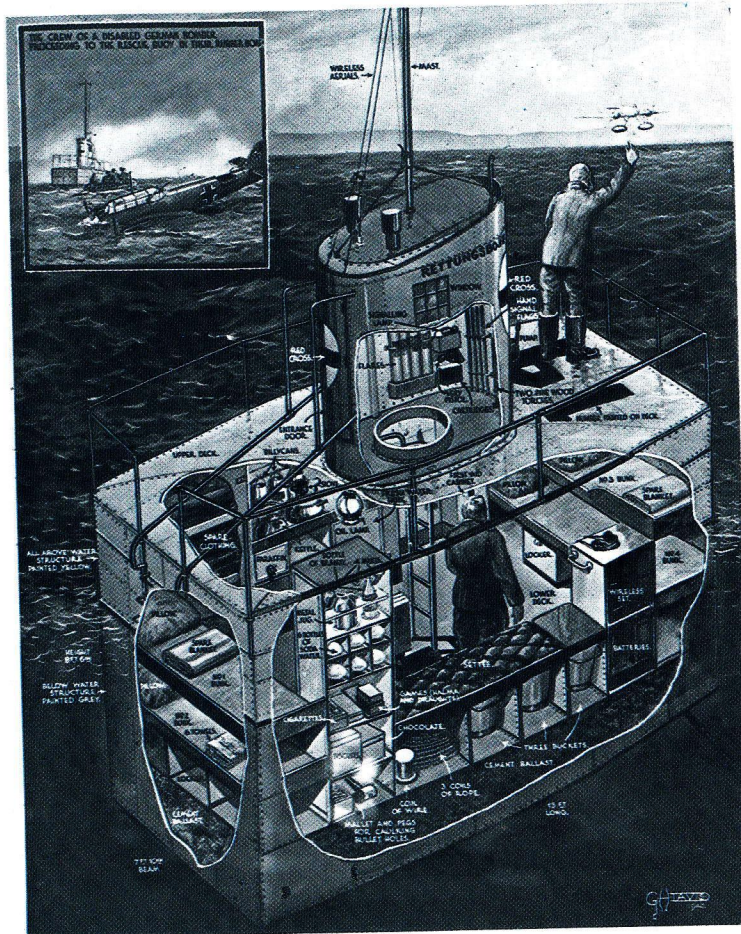
A csata fordulópontja szeptember 7-én érkezett el, amikor Göring a Luftwaffét, amelynek már majdnem sikerült megtörnie a vadászpilótáknak ellenállását, nagyszabású, elsősorban London ellen irányuló bombatámadásokra vezényelte át. Kezdetét vette a Blitz. Vele együtt levegőhöz jutott a RAF is, különösen a csatákban kimerült 11. csoport, nyugodtan nyalogathatták sebeiket, és visszanyerhették erejük egy részét, mivel új pilótákat és gépeket kaptak. Ezalatt Hitler még mindig nem adta fel a tervet Dél-Anglia közeljövőben bekövetkező előzőnlésére (szeptember 20-a volt az egyik lehetséges időpont), és állandóan azért zaklatta Göringet, hogy mondja meg: mikorra várhatja azt, hogy a Luftwaffe a brit légierő fölé kerekedik. Hamarosan, hangzott a Reichsmarschall ígérete, és egy min-dent elsöprő erejű akciót tervezett London és más,

Helmut Wick őrnagy 1936-ban lépett be a Luftwafféhez, Mölders tanítványaként, gyorsan elsőrangú vadászpilótává vált, akit hidegen hagyott a veszély, és mindig készen állt arra, hogy repüljön és harcoljon. Pilótatársai nagyra tartották, különösen azért, mert nem nagyon törődött feljebbvalói parancsával. Wick 25 éves koráig 56 légi győzelmet aratott, amikor is lelőtték a gépét, és a La Manche csatornába fulladt 1940 novemberében.

James („Ginger”) Lacey pilótaőr a háború előtt lépett be a RAF önkéntes tartalékalományába; a polgári életben repülőoktatóként dolgozott. Lacey Franciaországban szolgált 1940 nyarának elején (az első bevetésén három német gépet lőtt le), és az angliai csata alatt 15 vagy talán még több légi győzelmet aratott. Lacey szerencsés volt, és többször is túlélte, amikor a gépét lelőtték.

Egy pusztulásra ítélt repülőgép pilótái mindig elhagyták a gépet a csatorna felett, mivel a vadászpilóták azonnal elsüllyedtek.

A német pilóták sárga sapkát hordtak és tengervízmezgő berendezéssel, riasztópisztollyal és felfújható gumi mentőcsónakkal voltak ellátva. A La Manche csatornában állomásoztatott mentőutakat, *balra*, négy embernek elegendő életmentő berendezésekkel látták el, valamint fakalapáccsal és faszeggekkel, hogy az esetleges géppusztatás okozta lyukakat betömhessék. A német mentőhajók által támogatott Heinkel HL 59 „hidroplánok” járőröztek a La Manche csatornában, túlélők után kutatva.

A brit pilóták kizárólag a „Mae West” becenevű mentőmellényre számíthattak, amelyet szinte lehetetlen volt felfújni a hullámzó tengeren. Nem hoztak létre egyetlen szervezetet sem a vízbe került RAF-pilóták kimentésére, így csak abban a véletlen szerencsében bízhattak, hogy egy, a part mellett haladó hajó, vagy pedig a part mentén állomásozó egyik gyors mentőcsónak észreveszi őket.

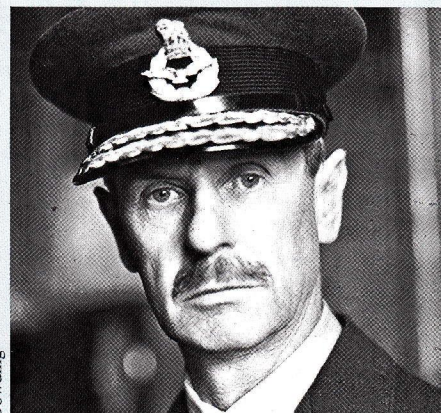
A parancsnokok

Park

Göring

Dowding

Sir Hugh Dowding repülő főmarsall (1882–1970), egy magányos ember, kevés barátal, aki az összes többi brit parancsnoknál többet tudott a légi hadviselésről. Olyan vezető volt, aki kiválóan tudta megválasztani a munkatársait; folyamatosan növelte a vadászrepülő-parancsnokság harci morálját, és különösen szerencsésen esett a választása Keith Park repülő almarsallra (1892–1975), a délkeleti védelem első vonalát képező 11. csoport vezetőjeként.

Park agresszív és ragyogó taktikus volt, aki többórás repülési tapasztalatait a franciaországi harcok alatt, valamint Dunkerque-nél szerezte. 1942 júliusában Máltán vette át a parancsnokságot, amikor rögtön bevezette azt a rendszert, hogy a sziget ellen induló ellenséges bombázókat még azelőtt hárítsák el a vadászok, mielőtt azok elérik a partvonalat, s így időt, életet és gépeket kímélt meg. 1944-ben ő lett a közel-keleti repülő főparancsnok, s 1945-ben ugyanezt a tisztelet töltötte be Délkelet-Ázsiában.

Trafford Leigh-Mallory repülő almarsall (1892–1944), egy rendkívül ambiciózus intrikus, sérelmezte, hogy nem kapta meg a 11. csoport vezetését. Ezért Dowding rágalmazói közé állt, s mindent megtett, hogy aláassa annak tekintélyét. 1943 végén Leigh-Malloryt nevezték ki, hogy ő vezesse a szövetséges expedíciós légierőt a normandiai partraszállás alatt.

Hermann Göring birodalmi marsallt (1892–1946), a Luftwaffe főparancsnokát csilláphatatlanná becsülvégy és hiúság jellemezte. Habár ragyogó pilóta volt az első világháború alatt, semmi tapasztalata sem volt nagyobb harci kötelékek vezetésében. Ezért Nagy-Britannia bombázása minden terv nélkül zajlott; kizárólag a számbeli fölényre, valamint a tömeges támadások okozta sokkhatásra épített. A célokat véletlenszerűen választották ki; az egyik éjjel Portsmouth, a következőn Coventry, majd a harmadikon Liverpool. Ez a taktika időt adott mindegyik városnak arra, hogy magához térjen, és így a

támadások nem is okoztak pánikot a polgári lakosság körében, amire pedig Göring számított, s amit egy célpont kíméletlenül ismétlődő bombázásával esetleg elérhetett volna.

Albert Kesselring tábornagy (1885–1960), Göring parancsnoka a 2. Luftflotte élén, mindössze hét évvel a háború előtti került át a szárazföldi haderőtől a légierőhöz, de 1940-re a légi hadviselés lelkes hívévé vált. Tehetségesen rögtönzött, igazi képességeit pedig akkor mutathatta meg, amikor a német hadsereg olaszországi parancsnokaként nagy szövetséges nyomással kellett szembenéznie.

Hugo Sperrle tábornagy (1885–1953), egy erős felépítésű férfi, a 3. Luftflotte parancsnoka volt. Az első világháborúban pilótaként szolgált, később pedig a Condor-légiót vezette a spanyol polgárháború alatt, és nagyobb repülési tapasztalatra tett szert, mint az összes többi német repülőparancsnok. Göringhez hasonlóan őt is tönkretette kielégíthetetlen luxuskívágya.

A RAF pilótái gyakran akár hat bevetésre is mentek a hét minden

napján, és így a kimerülés szélén álltak. Ott pihentek, ahol tudtak; ahogyan az

egyikük megjegyezte: „Még ahhoz is túl fáradtak voltunk, hogy berúgjunk.”

A Luftwaffe pilótái hosszabb utakon repültek, de kevesebb bevetésen vettek részt, mint a britek, és gyakran pihenhettek is. Képzőnkön kártyáznak egy észak-franciaországi repülőtéren, mialatt a bevetésre hívó parancsra várnak.

Az angliai csata/6

dél-angliai célpontok ellen szeptember 15-re. Ennek ellenére az aznap végrehajtott támadássorozat ugyan a végsőkéig kimerítette a 11. csoportot, de a támadók óriási veszteségeket szenvedtek. Azután, amint az időjárási viszonyok rosszabbra fordultak és a Királyi Légierő aktivitása sem csökkent a La Manche csatorna körzetében, Hitler elhalasztotta az „Oroszlánfoka-hadműveletet”, majd végül le is fújta.

Októberre az angliai csatára jellemző kegyetlen, zűrzavaros légi párbajok intenzitása csökkent, és a fiatal Spitfire- és Hurricane-pilóták valóban kiérdemelték Churchill feledhetetlen dicséretét: „Az emberi konfliktusok története során még soha nem köszönhetett annyit olyan sok em-

ber olyan kevésnek, mint most.” Július óta a Királyi Légierő körülbelül 1500 német gépet semmisített meg, s nagyjából 900 gépet veszített.

Ennek a kiemelkedő győzelemnek a kovácsai, Dowding és Park nem kapták meg azt az elismerést, amit a történelem jogosnak ítélt számukra. Közösen kidolgozott taktikájuk, hogy szorosan ellenőrzött kisebb erőket küldjenek fel az ellenséges alakzatok megbontására, mielőtt azok nagyobb pusztítást tudnának végezni, számos bírálatot kapott. Egyik lehangosabb kritikuskuk Trafford Leigh-Mallory repülő almarsall volt, a 12. csoport parancsnoka, aki zokon vette, hogy csak kisegítő szerepet kapott, amíg a 11. csoport vezette az akciókat. Lelkes támogatója volt

annak, hogy sok géppel vegyék fel a küzdelmet a berepülő ellenséges kötelékekkel, és annyi gépet lőjenek le, amennyit csak lehet a földi hadműveleti szobák minimális irányítása mellett.

Alig ért véget az angliai csata, amikor ez a vita nyílt összeütközéshez vezetett a Légügyi Minisztériumban, ahol, bármennyire hihetetlennek is tűnik most, Dowdingot és Parkot megrótták, amiért túlságosan óvatosak voltak a Luftwaffe ellen. Dowdingot (aki július 15-én vonult volna nyugdíjba, de a válságos helyzetre való tekintettel maradt) felmentették, míg Parkot a kiképzőparancsnoksághoz tették át. Leigh-Malloryt léptették elő a 11. csoport vezetésére, majd pedig ő irányította az egész vadászrepülő-parancsnokságot.

1940. szeptember 7-én, szombaton a Luftwaffe London tömeges bombázására fordította a figyelmét. Ez a váltás a taktikában az angliai csata elvesztését jelentette számukra, mivel nem ismerték fel, hogy a RAF vadászrepülői ellen végrehajtott ismételt támadásaik kezdték felőrölni a Spitfire- és a Hurricane-pilóták ellenállását. Az első „Blitz”-támadás (a főváros elleni rohamok ezen a néven váltak ismertté) késő délután kezdődött, és egy mindössze kétórás szünettel másnap reggel 4.30-ig tartott. Bombák záporoztak az East Endre és a dokkokra, óriási tüzeket okozva, amelyek több napig égtek. Képünk azt mutatja, milyen volt a látvány a Tower Bridge-ről kelet felé nézve a Temzén röviddel 22.00 után. Amikorra a „minden tiszta” jelzés elhangzott, több mint 300 ember hevert holtan, 1300 sebesülten, és hatalmas területek váltak romhalmazzá. Talán még jó is volt, hogy a londoniak nem tudták: még 56 egymást követő éjjel kell átélniük a súlyos bombázásokat.

A London elleni Blitz egy majdnem 12 óra hosszan tartó bombázással indult. A Heinkel He III-as bombázók, Dornierok és Junkersek egyik hulláma a másikat követte, s a gépek gyújtóbombákkal és nagy erejű bombákkal támadták a várost. A legtöbb bomba a dokkokra vagy a környékre hullott.

A londoni dokkok (1) lángokban álltak; a nyugat-indiai dokkok (3) és Rotherhithe (6) ugyancsak hevesen égett. A folyón a tűzoltóhajók (7) hősie kísérleteket tettek öntözőcsöveikkel a tüzek eloltására.

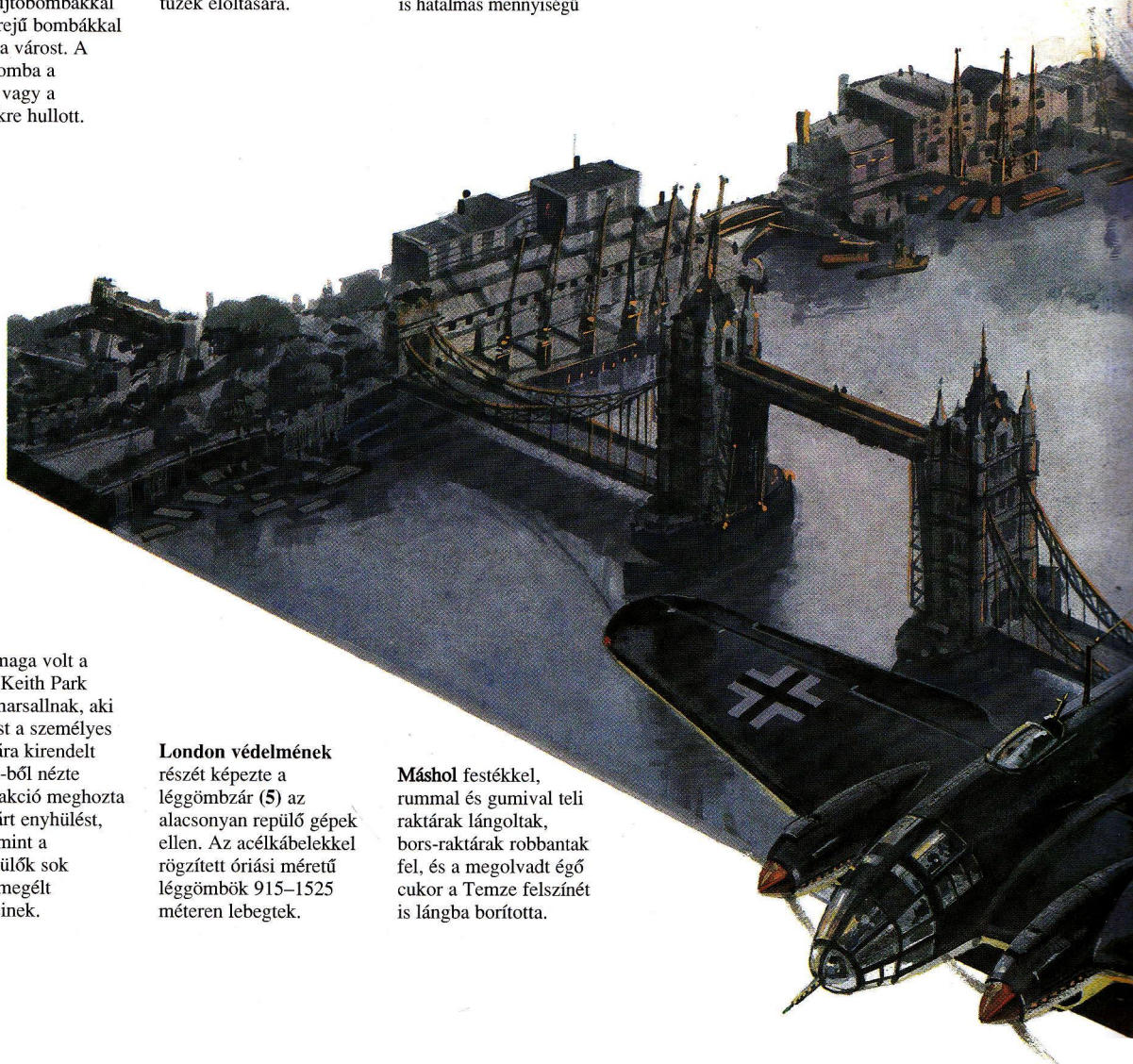
Minden, a környéken található tűzoltó berendezést igénybe vettek Londonban. Több mint 300 szivattyút használtak arra, hogy megfékezzék a surreyi dokkokban (4) kitört óriási tüzet, amikor is hatalmas mennyiségű

fűrészáru gyulladt ki. A perzselő forráság miatt a tűzoltóhajóknak a folyó túloldalára kellett húzódnuk – s a festék még így is felpattogzott a hajótesteken.

London maga volt a pokol, de Keith Park repülő almarsallnak, aki a pusztítást a személyes használatára kirendelt Hurricane-ből nézte végig, az akció meghozta a várva várt enyhülést, csakúgy, mint a vadászrepülő sok támadást megélt repülőtereinek.

London védelmének részét képezte a léggömbzár (5) az alacsonyan repülő gépek ellen. Az acélkábelekkkel rögzített óriási méretű léggömbök 915–1525 méteren lebegtek.

Máshol festékekkel, rummal és gumival teli raktárak lángoltak, bors-raktárak robbantak fel, és a megolvadt égcukor a Temze felszínét is lángba borította.

A reflektorkok mértani mintákat rajzoltak az éjjeli égboltra (2), midőn a kezelők megpróbálták megtalálni és „fogva tartani” az ellenséges repülőket a fénysugarakban, hogy a léghárítósok lőhessék őket.

A polgári szolgálatok

Az 1937-ben felállított Légitámadás Előrejelző Szolgálat vált az egyik leghatékonyabb polgári védelmi szervezetté. Az altisztek mind a helyiek közül kerültek ki, s ők felügyelték az óvóhelyeket, tartatták be az elsőtétítést, figyelmeztettek a küszö-

bönálló támadásra, és felbecsülhetetlen értékű, odaadó mentési munkát végeztek a bombatámadások alatt és után.

A háború kitörésekor a **segéd tűzoltóságot** 60 000 önkéntes által segített hivatásos emberek alkották, akik közül sokan hamarosan beléptek a hadseregbe. A többiek szörnyű körülmények között rengeteget dolgoztak azért, hogy megfékezzék a bombázások okozta vad tüzeket. A felszerelés gyakran csak rögtönzött volt – eleinte a szürkére festett londoni taxikat használták szerkocsinak.

A **mentőszolgálat** ereje megfeszítésével dolgozott. Egy orvosból és három ápolónővérből álló mozgó elsősegélycsoport látta el a sebesülteket, amíg ki nem emelték őket a törmelék alól. A kiszállító autók, melyeket többnyire nők vezettek, ezt követően a romos utcákon keresztül a kórházakba vitték a sebesülteket, miközben bombák hullottak körülöttük, de gyakran mire odaértek, már csak romhalmazt találtak a kórház helyén is.

A Bismarck elsüllyesztése/1941. május

Nagy-Britannia uralta a tengereket a náci Németországgal kitört ellenségeskedések kezdetén, de hatalmas, nagy hatótávolságú hadiflottája nem vette el Hitler sokkal gyengébb Kriegsmarinejének a kedvét attól, hogy ne újítsák fel az első világháború alatt alkalmazott német haditengerészeti stratégiát. A németek azt remélték, hogy ha most még erőteljesebben alkalmazzák a stratégiát, Nagy-Britanniát ki tudják éhezteni a megadásig. Ezt a stratégiát kereskedelmi háborúnak is nevezték, s a sikere attól függött: Németország el tud-e süllyeszteni annyi fegyvertelen kereskedelmi hajót, amennyit csak lehet, anélkül hogy harcba bocsátkozna a Királyi Haditengerészettel. Azt remélték a németek, hogy ilyen módon megfoszthatják szigetország ellenfelüket a létfenntartású nyersanyagoktól, élelemtől és hadfelszerelésektől.

A két világháború alatt a németek, az újjászülött haditengerészetük egységeire vonatkozó nemzetközi szerződések méretbeli és típusbeli korlátozásait figyelmen kívül hagyva, titokban az engedélyezettől több tengeralattjárót, rombolót, nehézcirkálót és nagyméretű csatahajót kezdtek el építeni.

Amikor Nagy-Britanniával a vártnál korábban kitört a háború, Erich Raeder tengernagy, a Kriegsmarine főparancsnoka nem rendelkezett még egy olyan hajóhaddal, amellyel akár közel egyenlő feltételekkel vehette volna fel a küzdelmet a Királyi Haditengerészettel. Ennek ellenére azonnal be tudta vetni a szövetségeseik teherhajói ellen a tengeralattjárókat és cirkálókat, mint például az *Admiral Graf Spee*-t és a *Deutschland*ot.

Bár a *Graf Spee*-nek el kellett magát süllyesztenie az 1939 decemberében lezajlott River Plate-i csata után, s a németek Norvégia megszállásánál is súlyos haditengerészeti veszteségeket szenvedtek el, Raeder tovább folytatta a kereskedelmi hajók elleni támadásokat az Atlanti-óceánon.

1940 második felében és 1941 elején a brit konvojok egyre nagyobb veszteségeket szenvedtek el az atlanti-óceáni csatában, és növekvő teher nehezedett a Királyi Haditengerészetre, amelynek a védtelen kereskedelmi hajókat kellett kísérmie veszélyes útjaikon. 1941 márciusában a németek rekordot értek el az egy hónap alatt elsüllyesztett hajók űrméretét tekintve: ekkor 350 000 tonna űrtartalmú hajót küldtek a tenger fenekére. Az elsüllyesztett hajók száma egyre nőtt, s Raeder elérkezettnek látta az időt, hogy még nagyobb nyomást gyakoroljon Nagy-Britannia tengerészetére.

A tengeralattjáró-egységek mellett most egy felszíni haderőt is ki akart küldeni az Atlanti-óceán kereskedelmi útvonalaira, hogy pusztítást vigyenek végbe a konvojok között. Flottaparancsnokát, Günther Lütjens admirálist utasította, hogy induljon el a *Scharnhorst* és *Gneisenau* cirkálókkal, melyek már korábban is részt vettek a kereskedelmi hajók elleni akciókban; a *Prinz Eugen* nehézcirkálót; valamint az Ernst Lindemann kapitány által irányított s éppen bejárás alatt lévő *Bismarck* nevű

Németország Z-terve

Hitler világosan kifejtette a hadsereg vezetői előtt 1937 novemberében, hogy háborúra készül Anglia ellen. Jóllehet Németország fölényben volt a szárazföldön és a levegőben, gyenge volt a tengeren, s emiatt Hitler egy bizottságot hozott létre, amelynek a feladata az volt: állapítsák meg, hogyan lehet a lehető legjobban fejleszteni a haditengerészetet. 1938 elején azt jelentették, hogy mindössze két lehetséges megoldás létezik: egy, a *Graf Spee*-hez hasonló zsebcsirkálóból, valamint tengeralattjárókból álló flotta létrehozása meglehetősen rövid idő alatt, vagy pedig a Királyi Haditengerészet csatahajóihoz és cirkálóihoz hasonló flotta építése, de ehhez legalább hét évre lenne szükség. Hitler és Raeder az utóbbi lehetőség mellett döntött.

Ezt az úgynevezett „Z-tervű haditengerészetet” négy csoportra akarták osztani: egy olyan erőre, mely képes a brit hazai hajóhadat sakkban tartani, egy másodikra, mely támadásokat tud indítani kereskedelmi hajók ellen, valamint két gyorshadtestre

az utóbbi védelmére. Összesen 10 csatahajóra, 3 zsebcsirkálóra, 16 cirkálóra, 2 repülőgép-anyahajóra, 190 tengeralattjáróra és rengeteg rombolóra volt szükség.

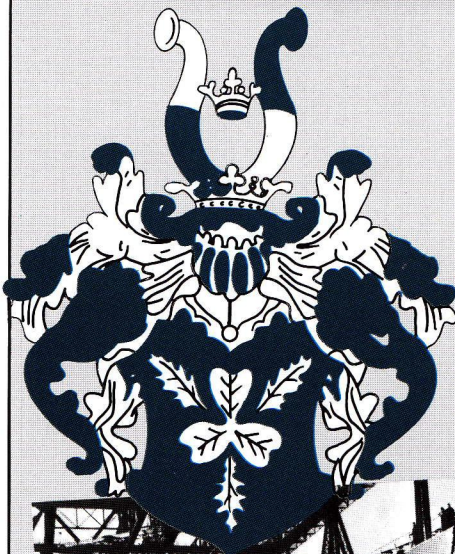
A háború kitörésekor még csak alig kezdték el ezt a programot. Nagy-Britannia, mely akkor a világ vezető tengeri hatalmának számított, 7:1 arányban felülmúlta Németországot a csatahajókat, 6:1 arányban a cirkálókat és 9:1 arányban a rombolókat illetően.

A német *Bismarck* és *Tirpitz* csatahajók, valamint a *Graf Zeppelin* repülőgép-anyahajó építése már megkezdődött, de még nem voltak készen; az első „Z-tervű” szupercsatahajót, a „H”-t éppen hogy csak elkezdtek építeni, és a brit kereskedelmi flotta megsemmisítéséhez szükségesnek ítélt tengeralattjáróknak mindössze egyhatoda állt készen. Raeder emiatt elhatározta, hogy a tengeralattjáróit alkalmazza gyors és megsemmisítő erejű támadásokra a brit hajózás ellen az Atlanti-óceán északi részén.

H44, a Z-terv egyik 60 000 tonnás csatahajója

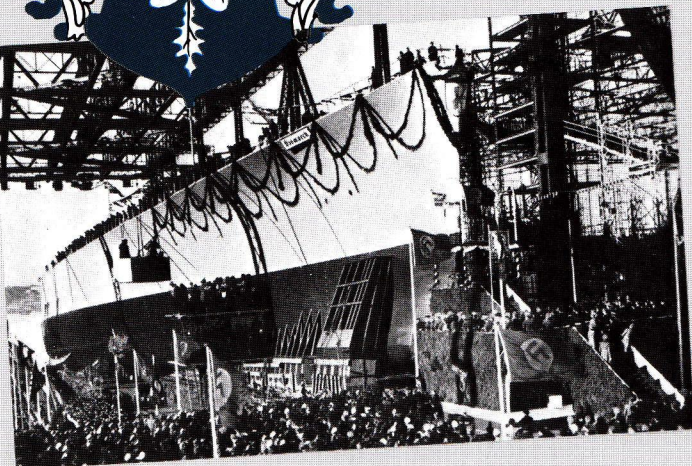

A *Graf Zeppelin*, Németország első repülőgép-anyahajója

A *Bismarck* csatahajót Németország híres kancellárjának az unokája bocsátotta vízre 1939 februárjában a hamburgi Blohm és Voss hajógyárban. Az ünnepélyes alkalomra megjelent Hitler és más náci vezetők is. A *Bismarck*ot 1940 augusztusában állították hadrendbe.

A *Bismarck* számított akkoriban a legerősebb hadihajónak; félelmetes fegyverzete a négy lőtoronyban – ezek közül kettő előre nézett, kettő pedig hátra – párosával elhelyezett 15 hüvelykes ágyúból állt. Rádásul jól el volt látva kiegészítő és rövid hatótávolságú fegyverzetrel is.

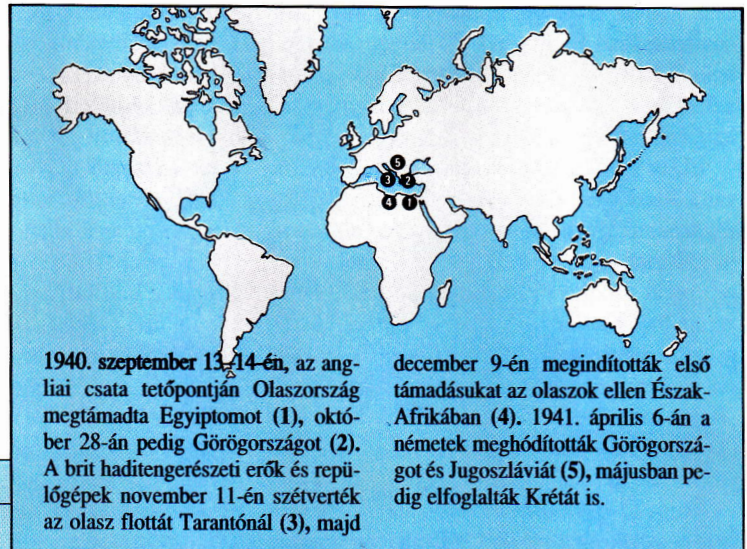

A britek tudták, hogy ha meg akarják nyerni a háborút Németország ellen, akkor az Egyesült Államokból és Kanadából felszereléseket, élelmet és katonai berendezéseket szállító konvojok útvonalát biztosítaniuk kell. Abban a pillanatban, amikor Nyugat-Európát előzönlítették a németek, az atlanti-óceáni hadszíntér még nagyobb

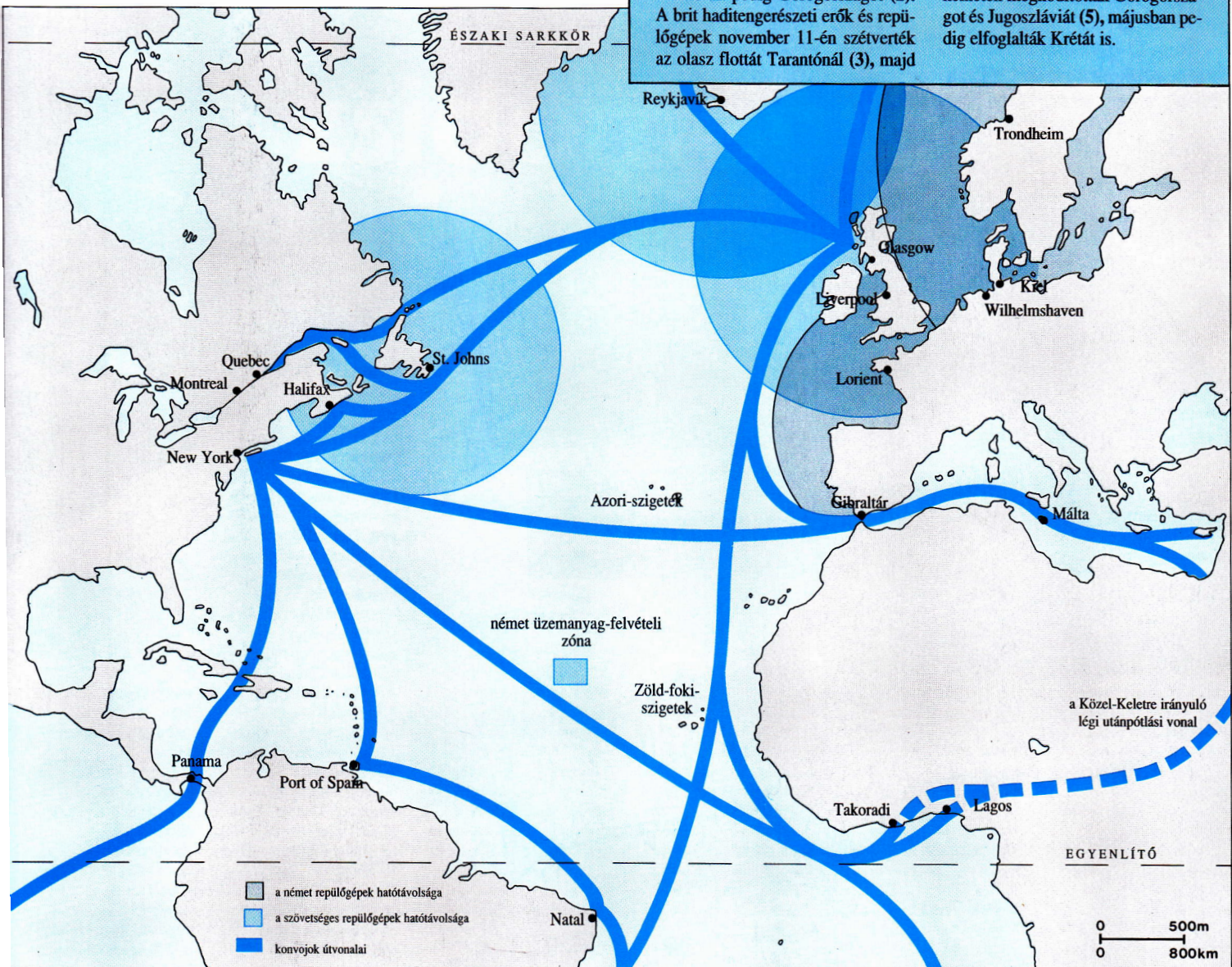
jelentőségre tett szert. Nagy-Britannia szerencséjére Hitler kezdetben alábecsülte ennek jelentőségét, noha haditengerészetének vezetői a totális blokádnak mellett foglaltak állást. Minden azon múlt, hogy Nagy-Britannia képes-e ellenőrzése alatt tartani a nyugati világ tengeri útjait. Anglia azonnal felújította az első világháborúban már bevált konvojrendszert. A konvojok súlyos

veszteségeket szenvedtek, de mindig átjutottak. 1939 decemberében a harci morált csak javította, hogy miután a német *Admiral Graf Spee* csatahajó megtámadott három, kisebb tüzérvél rendelkező brit hajót, végül is szégyenszemre kénytelen volt bemenekülni Montevideóhoz a Plate folyóba.

1940. szeptember 13-14-én, az angliai csata tetőpontján Olaszország megtámadta Egyiptomot (1), október 28-án pedig Görögországot (2). A brit haditengerészeti erők és repülőgépek november 11-én szétverték az olasz flottát Tarantónál (3), majd

december 9-én megindították első támadásukat az olaszok ellen Észak-Afrikában (4). 1941. április 6-án a németek meghódították Görögországot és Jugoszláviát (5), májusban pedig elfoglalták Krétát is.

A konvojutakat több tényező, így az időjárás figyelembevételével alakították ki. Például 1943 elején, az atlanti-óceáni csata csúcspontján, az Atlanti-óceán északi részében uralkodó dőljárás a legutóbbi

50 év legrosszabb körülményeit teremtette meg, és számos kereskedelmi hajó süllyedt el a hegymagasságú hullámokban. A konvojok nem haladhattak egy nyugodtabb, délebbre

fekvő útvonalon, mivel akkor kívül kerültek volna az Izlandról felszálló szövetséges repülőgépek hatósugarán, és ki lettek volna téve a német tengeralattjárók támadásainak. Ugyanilyen okokból kifolyólag, az észak-

oroszsági kikötőkbe tartó konvojoknak az északi sarkkör felé kellett menniük, hogy elkerüljék a norvégiai német támaszpontokról felszálló gépek támadásait. Észak-Amerikából a legbiztonságosabb útnak az bizonyult, ha előbb

északkelet felé indultak a hajók, amikor is Newfoundlándról kaptak légi támogatást, majd kelet felé fordultak Anglia és Skócia kikötői felé a RAF védelme alatt. Az Atlanti-óceán északi részének jó része még így is a légi támogatás

határain kívülre esett, éppúgy, mint az Atlanti-óceán egész középső része, amely német üzemanyag-felvételi zónának számított.

A Bismarck elsüllyesztése/2

csatahajóval. Nyolc hónappal azután, hogy 1940 augusztusában felszerelték és felfegyverezték a hajót, Lindemann hadra foghatónak nyilvánította a *Bismarck*-ot, miután rekordidő alatt megtörtént a hajó bejárata és a legénység harci kiképzése.

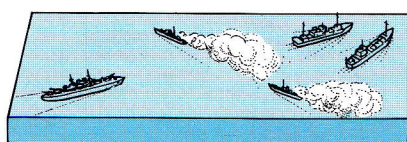
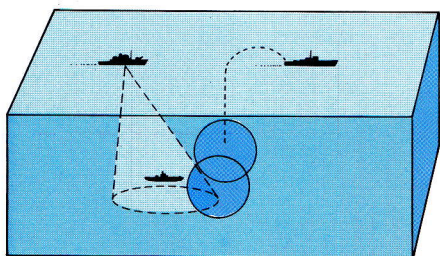
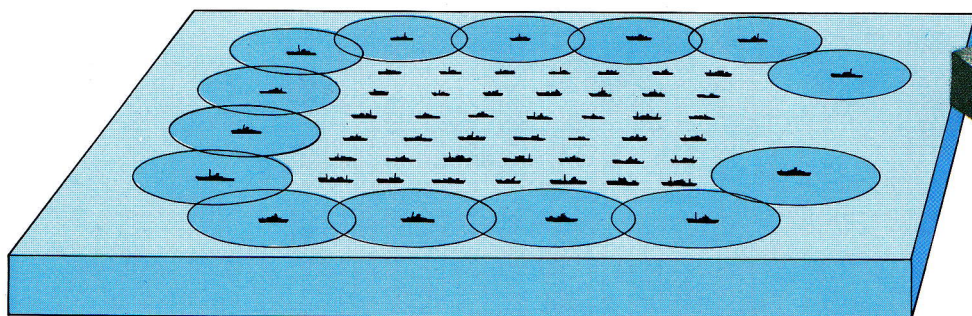
Ekkor azonban a háború forgandósága megzavarta Raeder terveit. Először a *Scharnhorst* kazánja mondta fel a szolgálatot, majd a *Gneisenaut* torpedózták meg és okoztak súlyos károkat benne; végül pedig a *Prinz Eugen* aknára futott. A három hajó közül egyedül a *Prinz Eugen* lehetett gyorsan megjavítani. Raeder, Lütjens ellenvetései ellenére, elhatározta, hogy belevág az általa „Rajna-hadművelet”-nek nevezett akcióba, azaz egyedül a *Bismarck*-ot és a *Prinz Eugen*-t használja a továbbiakban.

Május 12-én Lütjens és vezérkara meglátogatta a németek által megszállt Lengyelországban, Gdychában, a mai Gdyniában állomásozó

Bismarck fedélzetén Lindemannt, és megtették a végső előkészületeket egy három hónapos, az Atlanti-óceán északi részére tervezett akcióra. Hat nappal később a *Bismarck*, melynek az üzemanyagtartályait műszaki hiba miatt nem tudták teljesen megtölteni, valamint a *Prinz Eugen* megkezdte történelmi jelentőségű útját. Kezdetben a tengeralattjárók ellen védelmet biztosító rombolók is velük tartottak, valamint légi támogatást is kaptak a Luftwaffétól.

Jóllehet titokban akarták tartani az indulást, a semleges svédek észrevették a hajókat, amint azok május 20-án nappal keresztülhaladtak a Kattegaton. A svéd titkosszolgálat egyik, a szövetségesekkel szimpatizáló munkatársa beszámolt a hajók mozgásáról a stockholmi brit haditengerészeti attasénak, aki azután riasztotta a londoni Admiraltást. Egy, a norvég ellenállástól érkező üzenet is megerősítette az értesülést.

Május 21-én a *Bismarck* a Bergentől délre fekvő Grimstadfjordban húzta meg magát, mi alatt a *Prinz Eugen* és a rombolók egy olajszállító tankhajóval találkoztak. (A *Bismarck*, noha eleve kevesebb üzemanyaggal indult, nem kapott parancsot arra, hogy most tankoljon a többiekkel együtt; ez a tény később erősen befolyásolta a sorsát.) Ez alatt az idő alatt egy éles szemű RAF felderítő pilóta észrevette és le is fényképezte a *Bismarck*-ot, ám amikor a bombázók a fjordhoz érkeztek, a rossz időben, a sötétség leple alatt a hajó elszökött, bár ezt a vakon támadó bombázók nem tudták.

szerkezet robbantotta fel az Asdic által jelzett mélységben.

oldalon lévő oszlopok tízfokos fordulatot tettek jobbra vagy balra. A következő oszlopok húszfokos szögben fordultak (10 fokkal nagyobb, mint a szomszédai), és így tovább a konvoj széléig. Ilyen módon egy tömör konvoj lassan kinyíló legyezőt formált. A támadók ezután néhány hajót megtámadtak, de ez a manőver általában biztonságot hozott a legtöbb egységnek.

Amikor egy konvoj felszíni támadókkal találkozott, a jelen lévő rangidős tiszt csak abban a végső esetben adta ki a parancsot a szétszóródásra, ha a támadók nyomasztó fölényben voltak. Ezután mindegyik kereskedelmi hajónak rádiócsöndet kellett tartania és védelem nélkül kellett eljutnia a rendeltetési helyére.

A jelzés: „legyezőszerűen szétszóródni a lehető leggyorsabban” egyszerű és érthető hadmozdulatot jelentett. A hajók középső oszlopa, vagy – amikor páros számú oszlopról volt szó – a közepén lévő kettő közül a jobb oldali egyenesen folytatta az útját. A két

Ha a tengerbe merült tengeralattjáró elvesztette a felszíni sebességét és arról sem tudott, mi történik a felszínen, védtelenné vált a mélytengeri bombákkal szemben.

A leghatásosabb támadás az volt, amikor két kísérőhajó együtt támadott. Az egyik az Asdic, azaz a berendezés segítségével tartotta szemmel a tengeralattjárót, mely az utóbbi törzséről visszaverődő hanghullámok segítségével derítette fel annak tartózkodási helyét. Az első hajó ezután rádióan keresztül értesítette a másodikat a tengeralattjáró

helyzetéről, amely a helyszínre sietett, és mélytengeri bombákat dobott le.

Az Asdic hatósugarának átmérője a távolsággal együtt nőtt, ezért nagyobb távolságokban a pontossága rendkívül kétséges volt; ráadásul a szórásuk nagyon keskeny volt a kiindulópontnál, így 275 méteren belül nem volt hatásos. A tengeralattjárónak akkor volt a legjobb esélye a menekülésre, ha megváltoztatta a menetirányát – vagy egyenesen a romboló felé, vagy pontosan az ellenkező irányban.

A mélytengeri bombákat egy időzítő

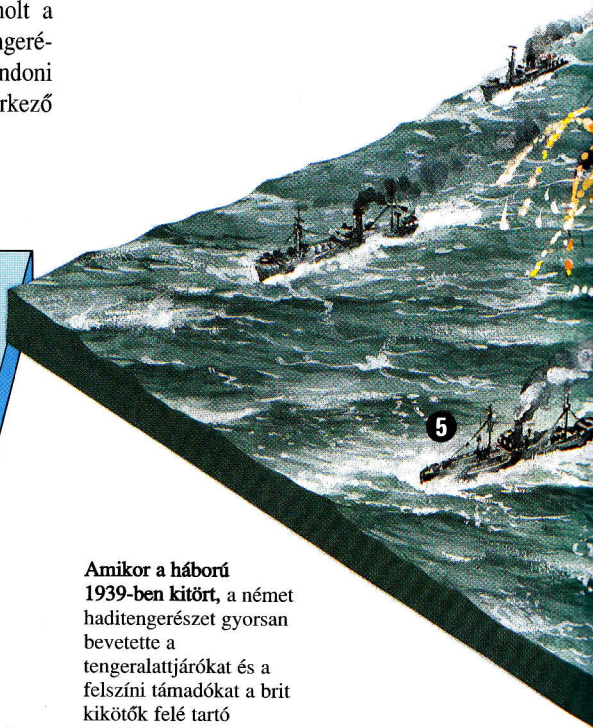
Amikor a háború 1939-ben kitört, a német haditengerészet gyorsan bevette a tengeralattjárókat és a felszíni támadókat a brit kikötők felé tartó kereskedelmi hajók elsüllyesztésére, abban a reményben, hogy így elzárhatja a brit utánpótlási vonalakat az Atlanti-óceánon. Az Admiraltás haladéktalanul felújította a konvojrendszert, amely igen sikeresnek bizonyult a hasonló veszélyek leküzdésében az első világháború alatt.

A konvojokban gyakran 45-50 hajó is helyet kapott, és 52 négyzetkilométert is elfoglalhattak menet közben. Általában egymástól egy kilométernyi távolságban elhelyezkedő oszlopok alkották a konvojokat. Elméletileg, ahogy az ábra is mutatja, a kísérőhajók a konvoj körül foglaltak helyet a szárnyak védelmére. Egy őrszemekkel, radarral és Asdickel felszerelt

előőr haladt a konvoj előtt, amelyet hátulról egy mentőhajó kísért.

Amikor a konvojt megtámadták, a kísérőhajók leváltak a menetről, hogy megkeressék a támadókat. Ez esetleg veszélyes akció lehetett, mivel rést hagyott a védővonalban, amelyen át más tengeralattjárók behatolhattak.

A gyakorlatban mindössze két-három hadihajót tudtak biztosítani a konvoj védelmére, és a háború kezdetén a tengeralattjárók szinte játszi könnyedséggel tudták elsüllyeszteni a kereskedelmi hajókat.

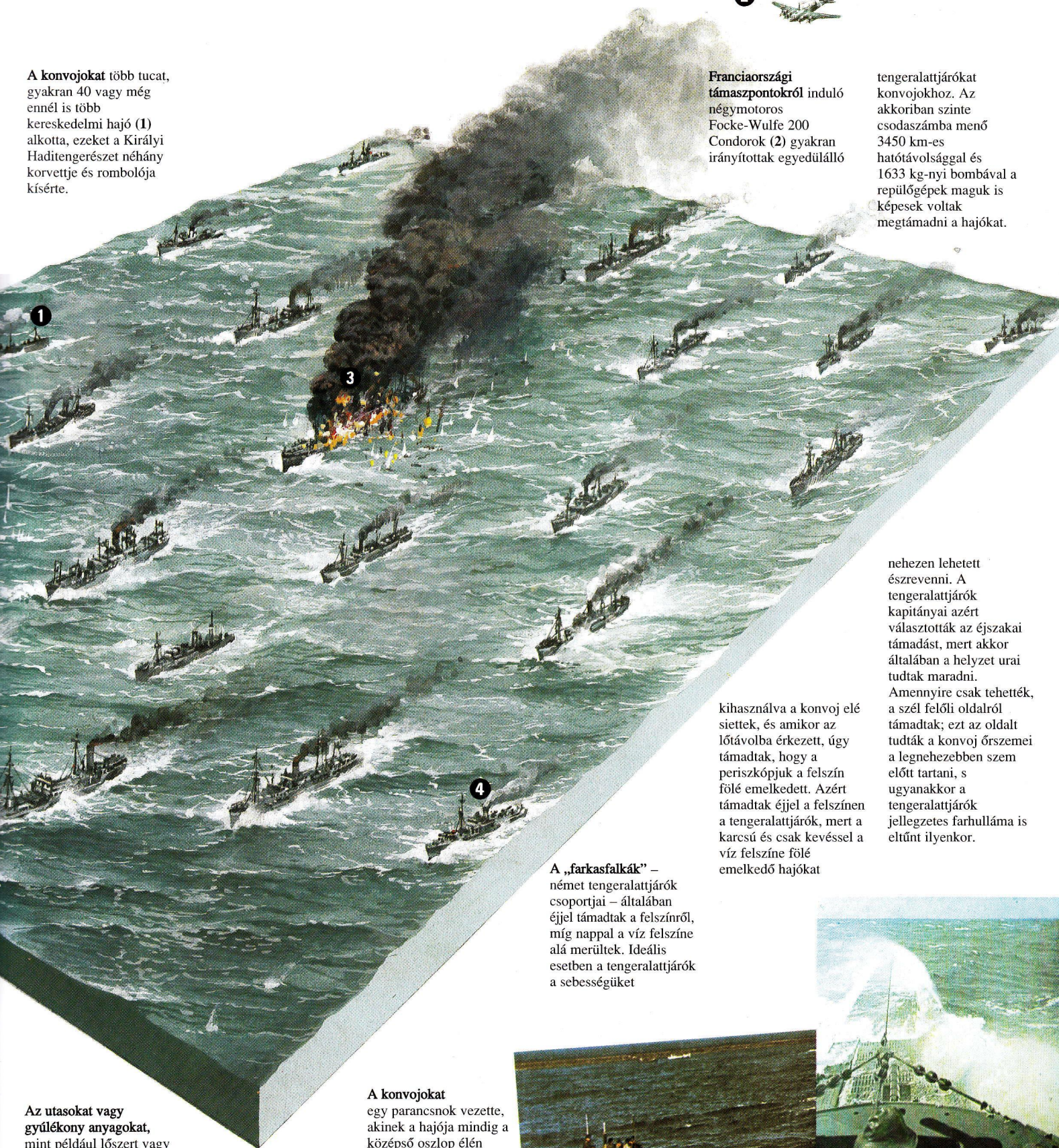

A konvojokat több tucat, gyakran 40 vagy még ennél is több kereskedelmi hajó (1) alkotta, ezeket a Királyi Haditengerészet néhány korvetje és rombolója kísérte.

Franciaországi támaszpontokról induló négymotoros Focke-Wulf 200 Condorok (2) gyakran irányítottak egyedülálló

tengeralattjárókat konvojokhoz. Az akkoriban szinte csodaszámba menő 3450 km-es hatótávolsággal és 1633 kg-nyi bombával a repülőgépek maguk is képesek voltak megtámadni a hajókat.

kihasználva a konvoj elé siettek, és amikor az lőtávolságba érkezett, úgy támadtak, hogy a periszkópjuk a felszín fölé emelkedett. Azért támadtak éjjel a felszínen a tengeralattjárók, mert a karcsú és csak kevésbé a víz felszíne fölé emelkedő hajókat

nehezen lehetett észrevenni. A tengeralattjárók kapitányai azért választották az éjszakai támadást, mert akkor általában a helyzet urai tudtak maradni. Amennyire csak tehettek, a szél felőli oldalról támadtak; ezt az oldalt tudták a konvoj őrszemei a legnehezebben szem előtt tartani, s ugyanakkor a tengeralattjárók jellegzetes farhulláma is eltűnt ilyenkor.

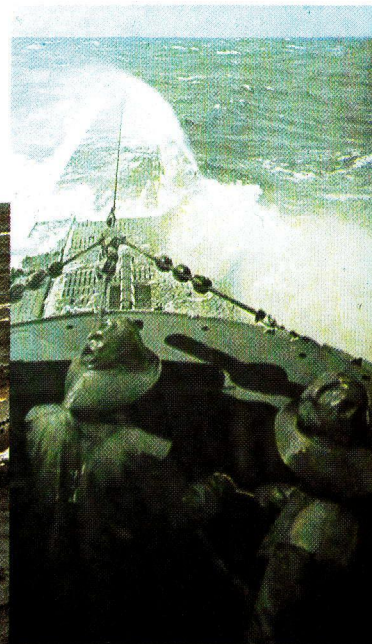
A „farkasfalkák” – német tengeralattjárók csoportjai – általában éjjel támadtak a felszínről, míg nappal a víz felszíne alá merültek. Ideális esetben a tengeralattjárók a sebességüket

Az utasokat vagy gyúlékony anyagokat, mint például lőszert vagy üzemanyagot szállító hajókat rendszerint a konvoj közepén helyezték el (3), abban a hitben, hogy így kevésbé lesznek kitéve a tengeralattjárók támadásának. Ez nem mindig vált be.

A tengeralattjárók elleni hajókísérés a kimerítő atlanti-óceáni csatában

jobbára a korvettekre (4) maradt, ezekre a kis testű, rendkívül tengerbiztos csatahajókra, melyeket a kipróbált middlesbrough-i bálnavadászahajó mintájára építettek. Asdicak és 1 kg-os mélytengeri bombákkal voltak felszerelve.

A konvojokat egy parancsnok vezette, akinek a hajója mindig a középső oszlop élén haladt (5). A parancsnoknak kellett rendben tartania a konvojt, és gondoskodnia arról, hogy a különböző alakú, méretű és sebességű hajók az alakzatban maradjanak. Éjjel, ködben és háborgó tengeren ez nehéz s egyáltalán nem irigylésre méltó feladat volt.

A Bismarck elsüllyesztése/3

Május 22-én kora reggel a két óriási német hajó elvált a rombolókíséretétől, és elindult a szűk, ködös, Izlandot és Grönlandot elválasztó Dánia-szoros felé, abban a reményben, hogy észrevétlenül kifuthat az Atlanti-óceán északi részére.

Ezalatt a britek ellenlépéseket készítettek elő. Sir John Tovey tengernagy, a brit honi flotta főparancsnoka figyelmeztette az északi vizeken szolgálatot teljesítő órhajókat, hogy nagyon figyeljék a két ellenséges hajót. Azután, május 21-én, Lancelot Holland altengernagyot és hajóraját észak felé küldte Scapa Flow-i támaszpontjáról, hogy adott esetben növeljék az Izland környékén lévő hajók tűzerejét. A rajban kapott helyet a világ legnagyobb (nem a legerősebb!) hadihajója, a húszéves, kissé gyenge páncélzattal rendelkező csatacirkáló, a *Hood*, valamint egy új csatahajó, a *Prince of Wales*, amelynek még gondjai voltak a fő fegyverzetét jelentő 14 hüvelykes lövegeivel, valamint fél tucat romboló.

Másnap, amikor a légi felderítés jelentette, hogy a német hajók eltűntek a norvég vizekről, Tovey rájött, hogy esetleg kísérletet tesznek az Atlanti-óceánra való kijutásra, ezért a hazai flotta nagy részét az üldözésükre rendelte ki – a *King George V* csatahajót, a *Victorious* repülőgép-anyahajót, négy cirkálót és hét rombolót. A tengeren kellett még hozzájuk csatlakoznia a *Repulse* nevű csatacirkálónak is.

Az Atlanti-óceán jeges vizében brit hajók és repülők keresték a hullámozó tengeren a *Bismarck*ot és a *Prinz Eugen*et. Végül, május 23-án 7.22-kor, a Frederick Wake-Walker ellentengernagy parancsnoksága alatt álló *Suffolk* nevű cirkáló, mely a Dánia-szorosban járőrözött, észrevette az ellenséget. A *Suffolk*, Wake-Walker zászlóshajója, a *Norfolk* kíséretében követni kezdte a német hajókat újonnan felszerelt és kitűnő radarja segítségével, s eközben lázasan tervezni kezdték az elfogásukat. 20.30-kor egy előre be nem tervezett összeütközésre került sor a *Bismarck*kal, ennek során kilőttek néhány sortűzet. Nem esett kár a brit hajókban, de a saját lövései által okozott rázkódás eredményeképpen a *Bismarck* első radarja elromlott, s így „vakká” vált előre felé; ezért a két német hajó úgy folytatta az útját, hogy a *Prinz Eugen* ment elől.

Másnap reggel, röviddel 5.30 után a *Hood* és a *Prince of Wales* utolérte az üldözött hajókat, amelyekkel szemben jelentős fölényben voltak a tűzerőt tekintve: a briteknek nyolc 15 és tíz 14 hüvelykes lövegük volt, szemben a németek nyolc 15 és nyolc 8 hüvelykes ágyújával. Ahelyett azonban, hogy minden lövtornyot az ellenségre állított volna be, Holland admirális ferde szögben közeledett a célpontjaihoz, s csak orrütégeivel nyitott tüzet rájuk. Ezen mindössze hat nercső tartó

Az egymással szemben álló hadiflották

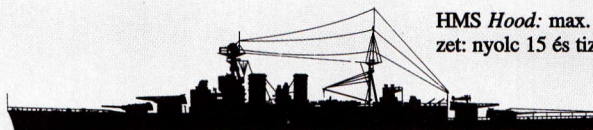
Bismarck: max. sebesség: 30 csomó; fő fegyverzet: nyolc 15 és tizenkét 5.9 hüvelykes ágyú.

Prinz Eugen: max. sebesség: 32 csomó; fő fegyverzet: nyolc 8 és tizenkét 4.1 hüvelykes löveg.

A sziluettjét tekintve a *Prinz Eugen* nehézcirkáló és a *Bismarck* csatahajó ugyanolyan volt, de a *Prinz Eugen* 52 méterrel rövidebb volt. A brit órszemek csak akkor vehették észre ezt a különbséget, ha a két hadihajó egy alakzaton belül párhuzamosan haladt. Amennyiben külön-külön, vagy egymástól nagyobb távolságra vették őket észre, majdnem lehetetlen volt eldönteni, hogy az általuk követett vagy megtámadni szándéko-

zott hajó a cirkáló-e vagy a *Bismarck*. Ez utóbbi volt az akkor vízen lévő egyik legerősebb hadihajó, 42 000 tonna vízkiszorítással és vastag, speciálisan megerősített páncélzattal. Az *HMS Hood* pontosan az itt említett óriási hibát követte el a felismerés során a grönlandi partok mellett lezajlott ütközetben, amikor is a *Prinz Eugen*ra nyitott tüzet, s a *Bismarck*ot először békén hagyta.

HMS Hood: max. sebesség: 32 csomó; fő fegyverzet: nyolc 15 és tizenegy 4 hüvelykes ágyú.

HMS Prince of Wales és *HMS King George V*: max. sebesség: 28 csomó; fő fegyverzet: tíz 14 és tizenhat 5.25 hüvelykes löveg.

HMS Renown: max. sebesség: 30 csomó; fő fegyverzet: hat 15 és tizenhat 4 hüvelykes ágyú.

HMS Victorious: max. sebesség: 31 csomó; fő fegyverzet: tizenhat 4.5 hüvelykes ágyú; 33 repülőgép.

HMS Ark Royal: max. sebesség: 31 csomó; fő fegyverzet: tizenhat 4.5 hüvelykes löveg; 60 repülőgép.

0 100 200 300 ft
0 20 40 60 80 m

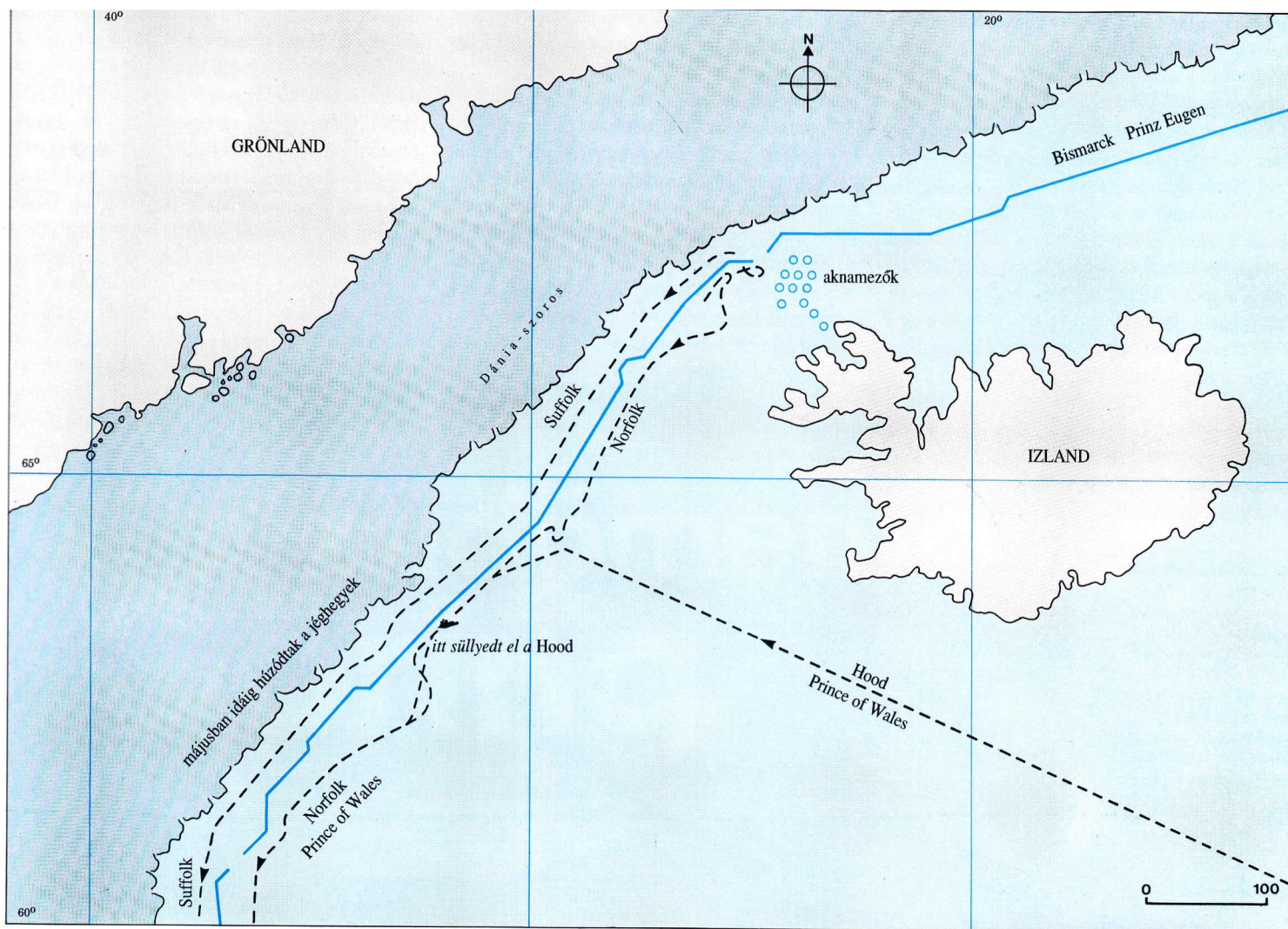
A háború kitörésekor Nagy-Britannia volt a világ legerősebb tengeri hatalma, annak ellenére, hogy Németország rendkívül erőteljes flottaépítési programba kezdett, miután Hitler 1935-ben felmondta a versailles-i békeszerződést. Többek között megépítették a *Scharnhorst* és a *Gneisenau* hadihajókat, sok tenger-alattjárót, cirkálót, rombolót és a hatalmas *Bismarck*ot.

A Nagy-Britannia javára jelentkező, tíz az egyhez arányú számbeli fölény azonban a valóságban nem jelentett akkora előnyt, mint papíron. Nagy-Britannia erőforrásai a végsőkig igénybe voltak véve, mivel a hajóinak az Atlanti-óceánon, a Földközi-tengeren és a távol-keleti vizeken is szolgálatot kellett teljesíteniük. Ráadásul, amíg majdnem mindegyik német hajó a legmodernebb tervezési és építési eljárással készült, Nagy-Britannia nagyobb hajói közül jó néhány már megérett a leselejtezésre. A *Bismarck* ül-

dözésében részt vevő hadihajók közül a *HMS Hood*ot 20 évvel korábban állították hadrendbe, és bár gyors volt és komoly tűzerővel rendelkezett, meglehetősen gyenge páncélzattal látták csak el. A *Repulse* nevű csatacirkáló még a *Hood*nál is öregebb volt, kettővel kevesebb nagyobb kaliberű ágyúval rendelkezett, mint a *Bismarck*, gyenge volt a páncélzata, és nem tudott elegendő üzemanyagot vinni hosszabb utakra.

Másrészről a *HMS Prince of Wales* hadihajó túlságosan új volt. Mindössze két hónappal korábban csatlakozott a haditengerészethez, és még mindig dolgoztak munkások a fedélzetén; a gépeit még nem járatták be megfelelően, és a légénysége sem szokott össze. Ugyanez vonatkozott a *HMS Victorious* repülőgép-anyahajóra is, mert a *Swordfish* gépekből álló repülőraj pilótáinak arra sem volt még idejük, hogy a hajó fedélzetén való leszállást gyakorolják.

1941. május 18-án a Lütjens tengernagy vezetése alatt álló *Bismarck* és *Prinz Eugen* Gotenhafen (ma: Gdynia, Lengyelország) kikötőjéből kifutott egy Bergen melletti fjord irányába.

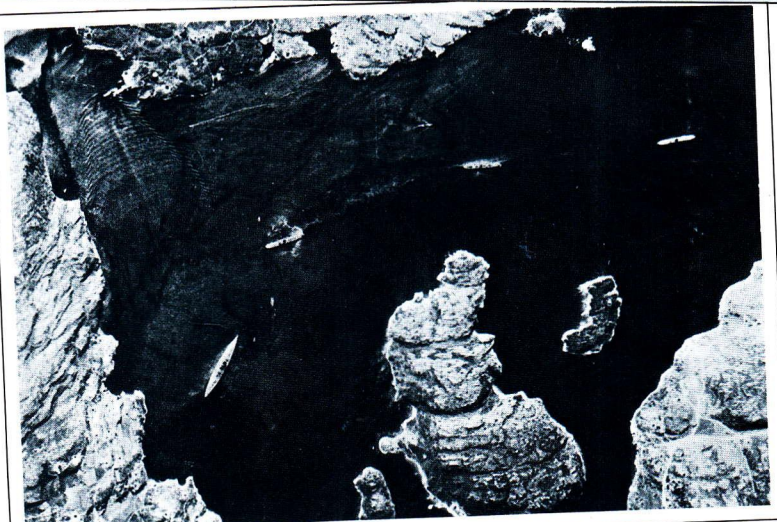
Nyilvánvaló volt, hogy az Atlanti-óceánra próbálnak kijutni, de milyen útvonalon teszik ezt? Elmehetnek a Skóciától északra és a Shetland-szigetektől délre fekvő úton, vagy akár a Shetland-szigetektől északra és a Feröer-szigetektől délre fekvő szakaszon, vagy Izland és Grönland között, a Dánia-szoroson keresztül.

Végül is Lütjens a legutóbbi említett

változatot választotta, ám május 23-án a HMS *Suffolk* észrevette a német hajókat. A *Suffolk* fel volt szerelve a legmodernebb radarberendezéssel, s annak segítségével a legrosszabb időjárási viszonyok között is „tartani” tudta az ellenséget; így végig

nyomon tudta követni a *Bismarck*ot, miközben a ködfüggöny segítségével annak látótávolságán kívül tudott maradni. Ezalatt a HMS *Hood* és a HMS *Prince of Wales* hat romboló kíséretében elindult, hogy lezárják a Dánia-szoros déli kijáratát.

A *Bismarck*ot május 21-én a Part Menti Parancsnoksághoz tartozó egyik Spitfire pilótája, Suckling repülőtszert lefényképezte a Bergen melletti Grimstadfjordban. A légi felderítés létfontosságú volt a második

világháborúban, mivel ez volt az ellenségre való információszerezés leggyorsabb módja. A britek először Suckling révén szereztek tudomást a *Bismarck* hollétéről; később, az üldözés során, amikor szem elől

tévesztették, a Part Menti Parancsnokság egyik Catalina típusú hidroplánja vette ismét észre a hajót. E nélkül a légi felderítés nélkül a *Bismarck* talán észrevétlenül eljuthatott volna az Atlanti-óceán középső részeire.

A Bismarck elsüllyesztése/4

tűzpárbaj után a *Bismarck* felrobbantotta a *Hood*ot, kettétörte a hajót, és a tenger fenekére küldte 1417 emberrel a fedélzetén.

Ezután a *Bismarck* és a *Prinz Eugen* a *Prince of Wales* vették célba, amelynek a hadrendbe állítása óta ismételt bajai akadtak a fő fegyverzetével. Nyolc akna csapódott a hajóba, és a kapitánya visszavonult az ütközettől. Lütjens nem üldözte. A *Hood* elsüllyesztése megdöbbentette a Királyi Haditengerészetet, és kétségeket ébresztett az egész világon a britek flottája iránt. A *Prinz Eugen* egyetlen karcolás nélkül úszta meg a rövid összecsapást, de a *Bismarck*ot három találat is érte, amelyek közül kettő a vég kezdetét jelentette. Az orr-része most lemerült, körülbelül 2000 tonna tengervíz csapódott ide-oda az előfedélzete alatt, és egy lyukas tartályból kifolyó olaj csíkot húzott a hajó után. A már amúgy is kevés üzemanyaggal rendelkező hajónak lassítania kellett,

hogy elegendő legyen az üzemanyaga a legközelebbi kikötőig, noha ezzel elvesztette annak lehetőségét, hogy elsökjön az üldözői elől.

A hajó parancsnokának, Lindemann-nak, és a flottaparancsnoknak, Lütjensnek most az volt a legnagyobb gondja, hogy megmentse a sérült hajót. Lütjens, Lindemann javaslata ellenére, úgy határozott: dél felé, St. Nazaire felé veszik az útjukat, és megpróbálják a javításokat elvégeztetni a németek kezén lévő Nyugat-Franciaországban ahelyett, hogy észak felé fordulnának és hazamennének. Ez a döntés végzetesnek bizonyult.

A *Hood* elvesztése okozta megrázkódtatáson átesve az Admirális a Királyi Haditengerészet fő erejét most a német támadókra koncentrált, akiket a *Suffolk* és a *Norfolk*, valamint a megrongálódott *Prince of Wales* és az elhunyt Holland tengernagy egységéhez tartozó rombolók még mindig szemmel tartottak. Tovey flottája mellett, mely most

nagyjából a *Bismarck*tól 800 km-re délkeletre hajózott, Sir James Somerville altengernagynak az egy repülőgép-anyahajóból, két cirkálóból és hat rombolóból álló H-egységét is felrendelték Gibraltárból. Gyakorlatilag az összes többi, az Atlanti-óceánon tartózkodó brit hadihajónak meghagyták, hogy elsődleges feladatuk a két német hajó feltartóztatása, függetlenül attól, hogy esetleg fontos konvoj kísérel feladatokat láttak éppen akkor el.

Bár üzemanyag-felvételi nehézségek hátráltatták a megfelelő haderő kiállítására tett erőfeszítéseket, a Királyi Haditengerészetnek május 23-án estére sikerült 5 csatahajót, 2 repülőgép-anyahajót, 14 cirkálót és 21 rombolót kiállítania az ellenséges hajókkal szemben.

A *Bismarck* fedélzetén Lütjens is terveket készített. Figyelembe vette, hogy a zászlóshajója megsérült, és a kisebb *Prinz Eugen*nek hamarosan fogytán lesz az üzemanyaga, úgy határozott: a két hajónak elválnak az útjai. A *Bismarck* megpróbál

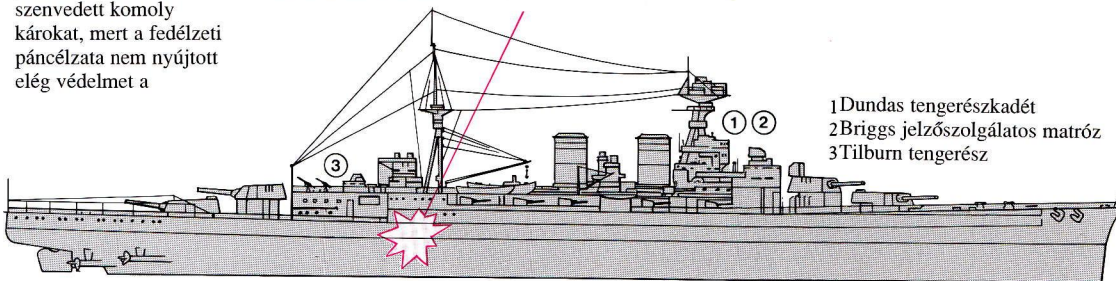
Az 1920-ban hadrendbe állított Hood
gyakorlatilag az utolsó példánya volt annak a brit hadihajótípusnak, amely az 1916-os jütlandi csatában azért szenvedett komoly károkat, mert a fedélzeti páncélzata nem nyújtott elég védelmet a

nagy kaliberű ágyúkból kilőtt lövedékek ellen. A végzetes sortüzet 19 km távolságból adták le, és a lövedékek majdnem függőlegesen hullottak a *Hood*ra,

s a kellőképpen meg nem erősített fedélzetén keresztül a mélyen a vízvonallal találhatók lőszerraktárba estek.

A *Hood* felrobbant, és két percen belül elsüllyedt. 1420 főnyi legénységéből mindössze hárman menekültek

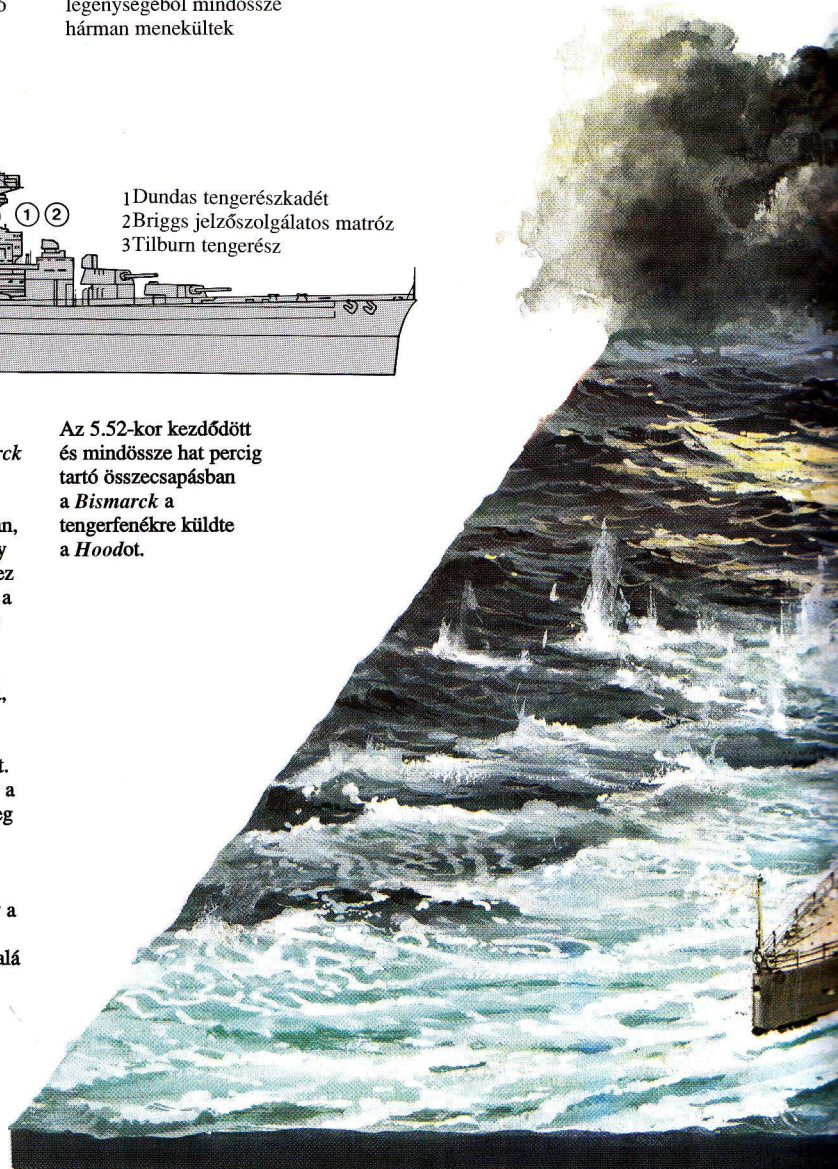
meg; a hajón elfoglalt helyzetüket az alábbi ábra mutatja.

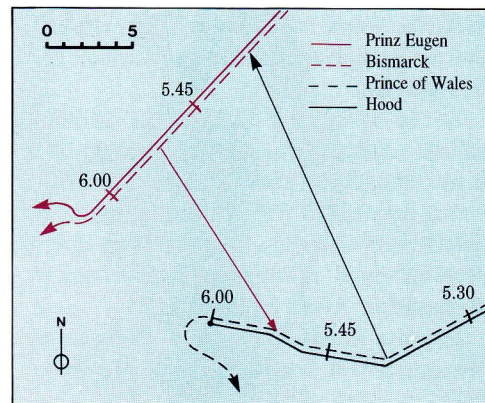
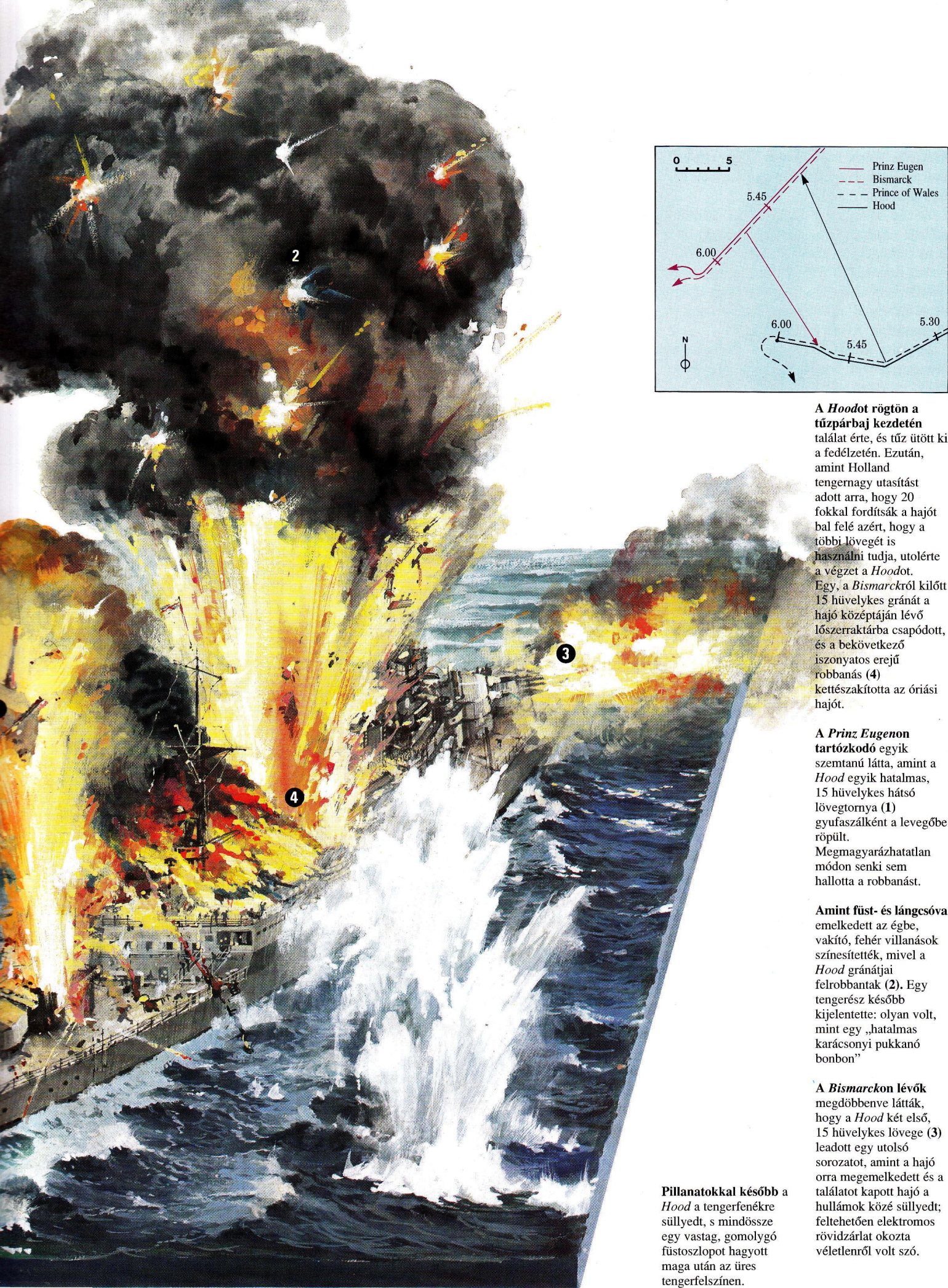
Tilburn tengerész, a HMS Hood három túlélője közül az egyik. Megmenekülése részleteit csak sokkal később hozták nyilvánosságra.

1941. május 24-én reggel, amint a *Bismarck* és a *Prinz Eugen* a Dánia-szoros felé igyekezett déli irányban, a Holland altengernagy csatacirkáló-egységéhez tartozó HMS Hood és a HMS Prince of Wales feltartóztatta őket. A Hood volt a világ legnagyobb hadihajója, és a két brit hajó tűzerőben együttesen felülmúlta a németeket. Ám talán amiatt, hogy a Hood fedélzete némileg gyengébb páncélzattal volt ellátva, Holland a célpontját ferdén közelítette meg, és így a fő fedélzeti fegyverek felével tudta csak tűz alá venni az ellenséget.

Az 5.52-kor kezdődött és mindössze hat percig tartó összecsapásban a *Bismarck* a tengerfenékre küldte a *Hood*ot.

A Hoodot rögtön a tűzpárhaj kezdetén találat érte, és tűz ütött ki a fedélzetén. Ezután, amint Holland tengernagy utasítást adott arra, hogy 20 fokkal fordítsák a hajót bal felé azért, hogy a többi lövegét is használni tudja, utolérte a végzet a Hoodot. Egy, a Bismarckról kilőtt 15 hüvelykes gránát a hajó középtáján lévő lőszerraktárba csapódott, és a bekövetkező iszonyatos erejű robbanás (4) kettészakította az óriási hajót.

A Prinz Eugenon tartózkodó egyik szemtanú látta, amint a Hood egyik hatalmas, 15 hüvelykes hátsó lövegtornya (1) gyufaszáltként a levegőbe röpült. Megmagyarázhatatlan módon senki sem hallotta a robbanást.

Amint füst- és lángcsóva emelkedett az égbe, vakító, fehér villanások színesítették, mivel a Hood gránátjai felrobbantak (2). Egy tengerész később kijelentette: olyan volt, mint egy „hatalmas karácsonyi pukkanó bonbon”

A Bismarckon lévők megdöbbenve látták, hogy a Hood két első, 15 hüvelykes lövege (3) leadott egy utolsó sorozatot, amint a hajó orra megemelkedett és a találatot kapott hajó a hullámok közé süllyedt; feltehetően elektromos rövidzárlat okozta véletlenről volt szó.

Pillanatokkal később a Hood a tengerfenékre süllyedt, s mindössze egy vastag, gomolygó füstoszlopot hagyott maga után az üres tengerfelszínen.

Bismarck elsüllyesztése/5

megszabadulni az üldözőitől, és egyenesen St. Nazaire-be hajózni; míg a *Prinz Eugen* egy olajszállítóval találkozik, és elkezd a kereskedelmi hajók elleni támadásokat.

Az első kísérlet a szétválásra május 24-én délután kudarcot vallott a rossz idő miatt, de a második kísérlet pár órával később sikeres volt, habár a *Bismarck* és a német hajót követő Wake-Walker egysége között eredménytelen tűzpárbaj zajlott le az akció közben. „Nagy testvérével” ellentétben a *Prinz Eugen*nek végül sikerült partot érnie Franciaországban.

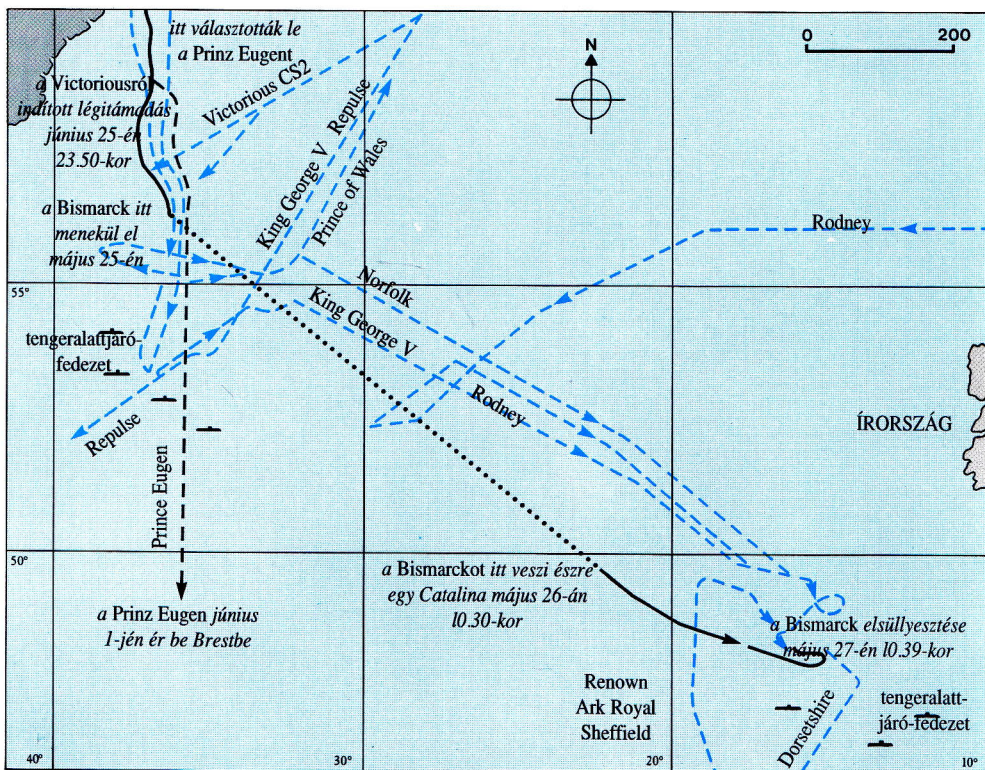
Miután a Királyi Haditengerészet egyre közelebb merészkedett, Tovey tengernagy egy utolsó kísérletet tett aznap a *Bismarck* megbénítására. Leválasztotta egységéről a *Victorious* repülőgép-anyahajót, és azt teljes gőzzel lőtávolságon belülre – 160 kilométer – vezényelte és bevetette a torpedóvetőit. Kilenc Swordfish kétfedelű repülőgép támadott a *Bismarck* ágyútüzével dacolva, de csak egy torpedót sikerült célba juttatni, és az sem tett semmi kárt a hajóban. Egyetlen gépet sem lőttek le, és csodálatos módon az éjszaka sötétjében mindegyiknek sikerült visszatérnie a *Victorious*re. Még mielőtt május 24-e véget ért volna, a *Bismarck* és a *Prince of Wales* rendkívül távolról ismét lőtte egymást anélkül, hogy bármelyik is talált volna.

Május 25-én, vasárnap a *Bismarck* lerázta az üldözőket – első alkalommal az eltelt 31 óra alatt. A Királyi Haditengerészet és a Királyi Légierő lázas erőfeszítéseket tett, hogy újra megtalálja a hajót. Teljesen véletlenszerűen 31 óra elteltével sikerült a RAF Part Menti Parancsnoksága egyik, Észak-Oroszországból felszálló Catalina típusú hidroplánjának ismét felfedezni a *Bismarck*ot a felhők résein keresztül.

A *King George V*-ön tartózkodó Toveynak kezdett kifogyni az üzemanyaga, és már túlságosan lemaradt ahhoz, hogy utolérje a német hajót. Az igazság az, hogy a Hazai Flottának már jó része visszafordult üzemanyaghíány miatt. Úgy gondolták, hogy a Somerville dél felől közeledő H-egységében szolgálatot teljesítő *Ark Royal* repülőgép-anyahajó gépei azonban még a sötétség beállta előtt támadni tudnak; és még abban az esetben is, ha nem sikerül megállítani a *Bismarck*ot, legalább annyira le tudják lassítani, hogy a brit hajók másnap reggel utolérhették.

Aznap délután az *Ark Royal* első Swordfish-hulláma bevetésre indult, de az akció felsüléssel ért véget. A repülők személyzete összetévesztette a HMS *Sheffield*et a *Bismarck*kal, ám, katonabajtársaik szerencséjére, az új mágneses robbanószerkezetekkel ellátott torpedóik ártalmatlanul felrobbantak, amint vizet értek. Az *Ark Royal*on az eset után a régi, megbízható, érintésre robbanó szerkezeteket szerelték fel az újabb bevetésre készülő gépek torpedóira.

Aznap este a haditengerészet légierejének 15 Swordfish gépe mintegy fél órán keresztül támadta a *Bismarck*ot torpedókkal, dacolva a hajó megsemmisítő erejű léghárítótüzével. Mindössze két torpedó ért célba: az egyik semmi kárt sem okozott, ám a másik tönkretette az óriási csatahajó kormány szerkezetét –

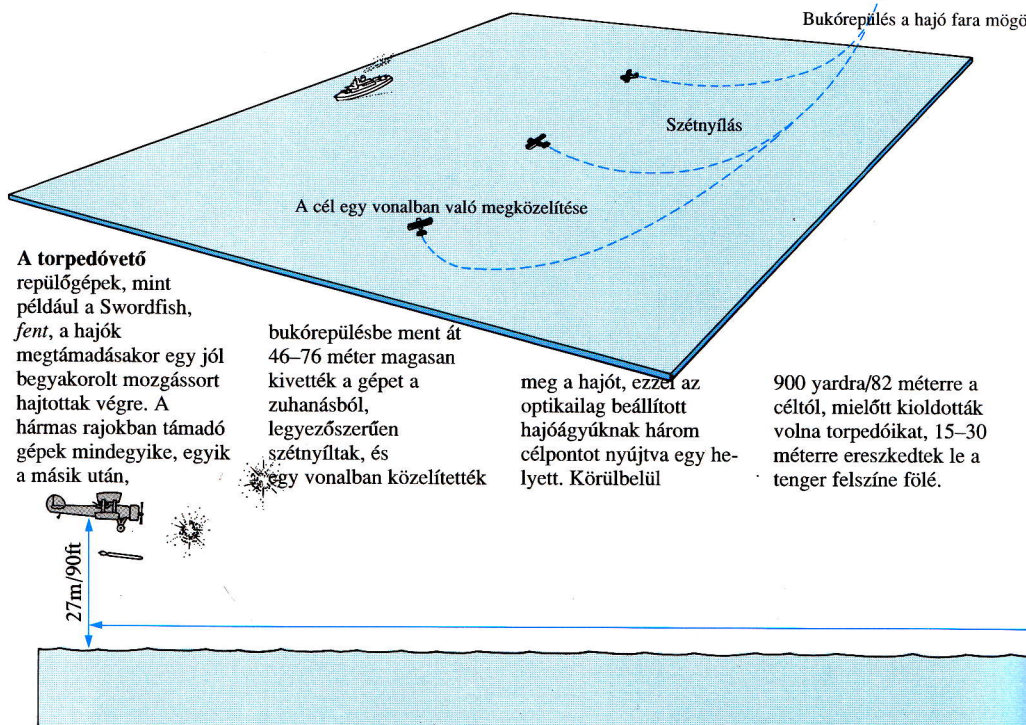

Gibraltárnál a Somerville tengernagy parancsnoksága alatt álló H-egységet (*Renown*, *Ark Royal* és *Sheffield*) a *Bismarck* üldözésére rendelték ki, hogy maximális tüzerőt biztosítsanak a német hajó ellen. Hozzájuk csatlakozott még az Atlanti-óceán nyugati medencéjében kísérőfeladatokat ellátó

Ramillies és *Revenge* csatahajó is. A *Bismarck* orr-résében okozott kár állandó olajvesztéssel járt. 8.00-kor Lütjens leválasztotta a *Prinz Eugen*et, és egyedül próbálta lerázni az üldözőket. Május 25-én ez sikerült neki. A *Bismarck*ot követő brit hajókat tengeralattjáró-

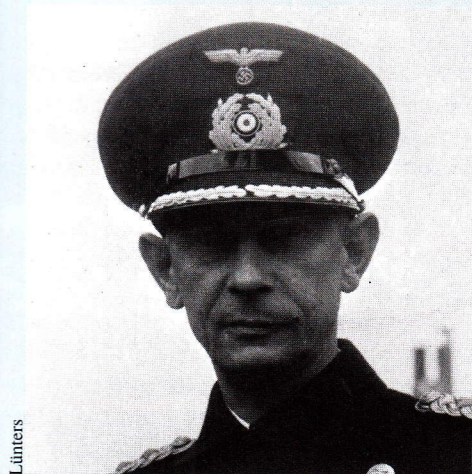
támadások veszélyére figyelmeztették, így azok egy zegzugos, tengeralattjárók elleni útvonalon haladtak, ami azzal járt, hogy a radarképernyőikről átmenetileg elvesztették a *Bismarck*ot, amikor balra fordultak. Az egyik ilyen bal felé való fordulás alatt a *Bismarck* jobbra fordult, egy kört írt le a *Suffolk* és a

Norfolk mögött és délkeleti irányt vett a francia partok felé. Május 26-án 10.36-kor a RAF Part Menti Parancsnokságának egyik Catalina típusú hidroplánja véletlenül felfedezte a hajót 1110 km-re a francia parttól.

A parancsnokok

Lütjens

Lindemann

Tovey

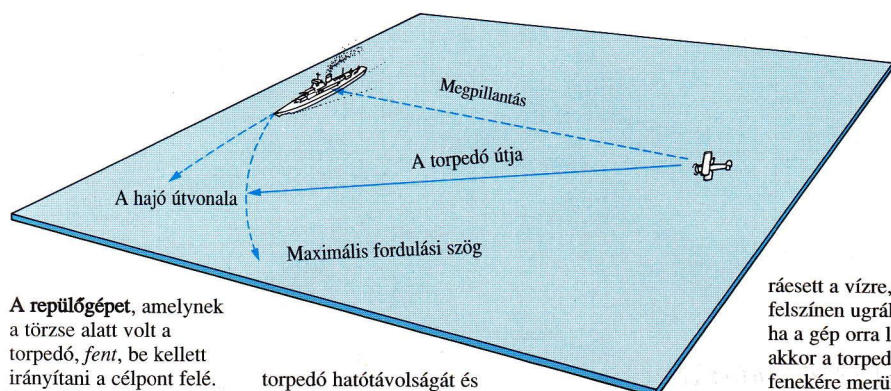
Günther Lütjens tengernagy (1889–1941), flottaparancsnok, 1907-ben került a Császári Haditengerészethez, és a második világháborúig leginkább a torpedóvető-flottillánál szolgált. A norvégiai hadjárat alatt a *Scharnhorst*-ot és a *Gneisenaut*-ot irányította, és 1940 júliusában nevezték ki a *Bismarck*-hoz tartozó flottilla parancsnokának. A magas, csendes férfi rendkívüli intelligenciáját, fizikai bátorságát és nagylelkű természetét mindenki nagyra becsülte a haditengerészetnél. Lütjensnek fenntartásai voltak a „Rajna-hadművelet” illetően, de amikor a *Bismarck* három találatot kapott, mégis ragaszkodott ahhoz, hogy folytassák a hadműveletet, ahelyett hogy visszafordultak volna. Nem tudni, miért hozott

ilyen katasztrofális következményekkel járó döntést, de elképzelhető, hogy nyomást gyakoroltak rá a felsőbb körök Berlinben.

Ernst Lindemann sorhajókapitány (1894–1941), tüzérségi szakértő, 1940 elején nevezték ki a *Bismarck* kapitányának. Miután találatok érték a hajót, mindenáron rá akarta beszélni Lütjensre, hogy térjenek vissza a hazai kikötőkbe. Minden szempontból ez lett volna a helyes döntés: nemcsak hogy szivárgott az üzemanyag és csak csökkentett sebességgel tudtak haladni, de még a meglepetés ereje is elszállt. Ráadásul a *Bismarck* nagy sikert ért el már a HMS *Hood* elsüllyesztésével. A hajónak jó esélye volt arra, hogy be tud futni egy kikötőbe, és hősként fogad-

ták volna. Lütjens azonban felülbírálta a döntését, és a *Bismarck* elindult végzetes útjára.

Sir John Tovey tengernagy (1885–1971), a brit Haza Flotta főparancsnoka, a Scapa Flow-nál tartózkodó *King George V* zászlóshajón teljesített szolgálatot. Született vezetőként önbizalmat sugárzott maga körül. Mélyen vallásos ember volt, és mind a magánéletben, mind pedig a katonai pályafutása alatt mindig azt cselekedte, amit jónak vélt, függetlenül attól, hogy a felettesei mit akartak vagy szerettek volna hallani. Volt még egy felbecsülhetetlen jó tulajdonsága – rendkívül céltudatos is volt.

A repülőgépet, amelynek a törzse alatt volt a torpedó, fent, be kellett irányítani a célpont felé. Ez bonyolult művelet volt, amelyben ki kellett számítani a célpont sebességét, a

torpedó hatótávolságát és sebességét (általában 40-45 csomó). A torpedót egyenes helyzetben lévő

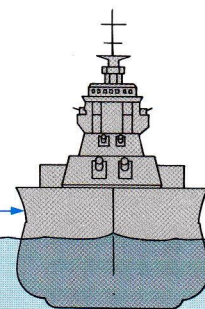
repülőről kellett indítani: amennyiben az orra felfelé nézett, a torpedó laposan

racesett a vízre, és a felszínen ugrálva haladt; ha a gép orra lefelé állt, akkor a torpedó a tenger fenekére merülhetett.

A nagyobb hadihajók jól fel voltak szerelve a torpedótámadások ellen. Sok megerősített, kiugró részük volt a vízvonallal alatt, *lásd lent*, amelynél még találat esetén sem történt helyrehozhatatlan kár. Mielőtt a támadó gépeket meglátták, a hajók gyors kitérő

manővereket tudtak végrehajtani annak érdekében, hogy kikerüljenek a torpedó útvonálából. Ezalatt a hajók nemcsak a gépekre tüzeltek, de bombákat is dobtak maguk köré a tengerbe, hogy a pilóták figyelmét elvonják a felcsapódó vízfüggönyök.

823m/900yds

Bismarck elsüllyesztése/6

a németek szerint erre 100 000 az egyhez esélye volt. Amint a repülőgép elkanyarodott és biztonságban visszatért az *Ark Royal*ra, a *Bismarck* lassan egy széles kört írt le, s közben eredménytelen kísérleteket tettek, hogy visszaszerezzék a hajó irányítása feletti uralmat. Ezután a hajó északnyugati irányba állt be, ami pontosan Tovey tengernagy útjába vitte a *Bismarck*-ot.

Míg a *Bismarck* kínkeservesen haladt előre, őt romboló érte utol (ezeket Tovey nagy hajói mellé rendelték ki a tengeralattjáró-támadások elhárítására), és üldözőharc alakult ki a viharos tengeren és a sötétben, amelyet csak a brit világító lövedékek világítottak meg. Sem a rombolók torpedóinak, sem a *Bismarck* ágyúinak nem sikerült eltalálniuk a célpontokat, de a német tengerészek tudták, hogy a napkeltével megpecsételődik a sorsuk.

Ennek a nyolc napig tartó és az Atlanti-óceán egész északi medencéjét betöltő tragikus tengeri

drámának az utolsó felvonása május 27-én, röviddel 8.45 után kezdődött, amikor a *King George V* és *Rodney* csatahajók löni kezdték a *Bismarck*-ot. A légénysége mindent megpróbált, de az utolsó ágyúja is elhallgatott 9.31-kor.

Az elkövetkező egy órában a megbénult német hajónak iszonyú megpróbáltatásokat kellett kiállnia. A hajó víz fölötti részét szinte szétforgácsolták a lövedékek, és a fedélzet alatt heves tűz tombolt. Ám a hajó még mindig nem süllyedt el.

Ekkorra már a térségben tartózkodó legtöbb brit hajónak vissza kellett fordulnia, mert kezdtek kifogyni az üzemanyagból. Amint elhajózott, Tovey megparancsolta a *Dorsetshire* cirkálónak, amelynek még voltak torpedói, hogy menjen közelebb, és végezzen a *Bismarck*-kal. A németek azonban azt állítják, hogy mielőtt erre sor kerülhetett volna, az ide-oda hánykolódó lövedékek felrobbantak a hajó gyomrában, és a vízelzáró szelepek kinyíltak. Akármi adta is a *coup de*

grace-t („kegyelemdőfést”), az eredmény egyértelmű volt. Az óriási hajó oldalra dőlt és felborult, s a hajó 10.39-kor farával előre a víz alá süllyedt – még mindig lobogó zászlóval.

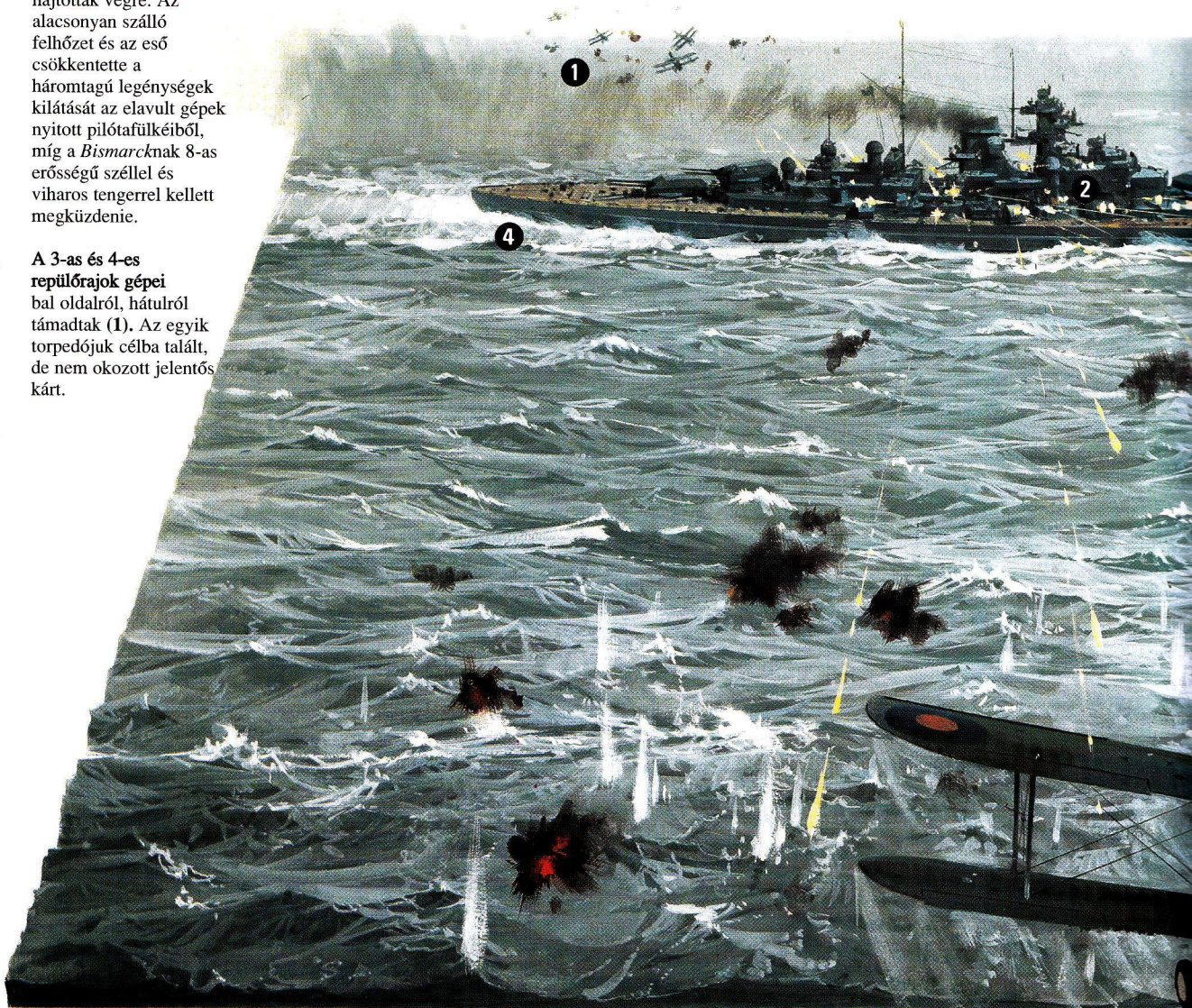
A *Bismarck* elsüllyesztésével a britek megbosszulták a *Hood*-ot. Most Nagy-Britannia ünnepelt és Németország gyászolta a legnagyobb hadihajója elvesztését. Hitler, akinek a Kriegsmarineja soha nem volt erős, rájött: hasonló sors vár a maradék pár nagy csatahajójára is, amennyiben azokat felfedezik a tengereken. Ezért elrendelte, hogy a jövőben egyetlen csatahajót se küldjenek az Atlanti-óceánra. Ezáltal azonban a *Scharnhorst*, a *Gneisenau* és a *Tirpitz* (a *Bismarck* testvérhajója) által keltett veszély nagymértékben csökkent, s az eseményt kommentálva Raeder tengernagy kijelentette: „A *Bismarck* elvesztése döntően befolyásolta a háború kimenetelét a tengeren.”

A Hood elsüllyesztése előtt kirobbant rövid tűzpárbajban a Bismarck léket kapott az orr-részében, és kilyukasztották az egyik üzemanyagtartályát is. Az előrebukó orral haladó és maga után áruló olajcsíkot húzó hajó elvált a Prinz Eugentől, és megpróbált egy, a németek által megszállt Franciaországban található kikötőbe menni. Május 25-én és 26-án a Bismarcknak sikerült eltűnnie az üldözői elől, ám ismét megtalálták a francia partoktól 1110 km-re.

A brit hajóknak már csak kevés üzemanyaguk volt, és nem tudtak a német hajó közelébe kerülni addig, amíg még jobban le nem lassították. Május 26-án 19.10-kor az *Ark Royal* repülőgép-anyahajó 15 Swordfish torpedóvető gépe támadást indított a *Bismarck* ellen, amelyet 20.50 körül értek el, Félórán keresztül folytatták a támadást a heves légelhárító tűzben, és sikerült megbénítaniuk a hajó kormányberendezését. A hajó sorsa megpecsételődött: a *Bismarck*-ot másnap kora reggel süllyesztették el ágyúlövedékekkel.

A Swordfish-támadást rettenetes időjárási körülmények között hajtották végre. Az alacsonyan szálló felhőzet és az eső csökkentette a háromtagú légénységek kilátását az elavult gépek nyitott pilótafülkéiből, míg a Bismarcknak 8-as erősségű széllel és viharos tengerrel kellett megküzdenie.

A 3-as és 4-es repülőrajok gépeiből oldalról, hátulról támadtak (1). Az egyik torpedójuk célba talált, de nem okozott jelentős kárt.

Bismarck: a következmények

A *Bismarck* elsüllyesztése rendkívül fontosnak bizonyult. Churchill ezt írta erről később: „Amennyiben megmenekült volna, morális szempontból gyászos következményekkel járt volna a létezése, de anyagi szempontból is, tekintve azokat a károkat, amelyeket okozhatott volna. Sokan kételkedni kezdtek volna abban, hogy uralni tudjuk-e a tengert még, s ezeket a kételyeket szétkürtölték volna az egész világon – hátrányunkra és kényelmetlenségünkre.”

Volt még egy fontos következménye az esetnek. Hitler kezdte elveszíteni a Raeder tengernagyba vetett bizalmát (Dönitz váltotta fel), és a nagy felszíni flotta szükségességébe vetett hitét. S valóban, végül

arra a meggyőződésre jutott, hogy mindegyik nagy német hadihajót le kell szerelni, szét kell bontani, és az így nyert acélt a keleti fronton bevetendő tankok gyártására kell hasznosítani.

Ezután minden haditengerészeti építőkapacitást a tengeralattjárók építésére kellett fordítani. Ha korábban is így cselekedtek volna, és 300-ra növelték volna a tengeralattjárók számát, ahogy Dönitz ismételtén kérte, az atlanti-óceáni csata – amely amúgy is szoros volt – teljesen másként alakulhatott volna. Nagy-Britannia összeomlása rettenetes következményekkel járt volna, pontosabban azzal, hogy nem lett volna olyan támaszpont, ahonnan a normandiai partraszállást elindíthatták volna 1944-ben.

A *Bismarck* legénységének tagjai küzdenek az életükért a hideg, olajfoltos Atlanti-óceán vizében, s arra várnak, hogy a HMS *Dorsetshire* vagy a *Maori* nevű romboló megmenti majd őket. 110 embert vettek már

fedélzetre, amikor egy tengeralattjáró-riadó miatt a hajóknak el kellett távozniuk a körzetről, s körülbelül 700 túlélő így vízbe fulladt. Egy német szállítóhajó és egy tengeralattjáró együttesen még öt embert

mentett meg, s velük együtt összesen 115-en menekültek meg a hajó 2200 főnyi személyzetéből.

A *Bismarck* léghárító fegyverzete félelmetes volt: 32 ágyú – tizenhat 110 mm-es és tizenhat 37 mm-es löveg. Ennek ellenére egyetlen Swordfish sem lőttek le, mindegyik visszatért az *Ark Royal*-ra, habár három összetört a leszálláskor.

Azt a torpedót, amely pozdorjává zúzta a *Bismarck* kormányserkezetét, a 2. raj két gépe közül az egyik lőtte ki, amelyek bal oldalról, hátulról közelítette meg a hajót (3). A pilóták, „Toll” Godfrey-Faussett hadnagy és Kenneth Pattison

alhadnagy kétszárnyú repülőjüket 9000 láb magasból hozták le majdnem a hullámok tetejéig, hogy végrehajthassák a támadást. Egy ízben olyan alacsonyan voltak, hogy elrepültek a *Bismarck* léghárító lövedékei alatt: az ágyúkezelők nem tudtak olyan mélyre célozni a lövegekkel, hogy rájuk lőhettek volna.

A *Bismarck*ot egy 46 cm-es torpedó tette harcképtelenné, amely a vízszint alatt, a far jobb oldali részén találta el a hajót (4). A hajó összetört kormányserkezettel és mozdulatlaná vált kormánylapátokkal két kört írt le minden irányítás nélkül; azután egy megváltoztathatatlan irányba állt be észak-északnyugat felé, pontosan a közeledő brit hadihajók útjába.

Adolf Hitlert mámorossá tette Nyugat-Európa nagy részének gyors meghódítása. De még az angliai invázió sietős előkészítése sem szorította háttérbe azt a régóta dédelgetett vágyát, hogy nagyobb zsákmányt ejtsen – a Szovjetuniót.

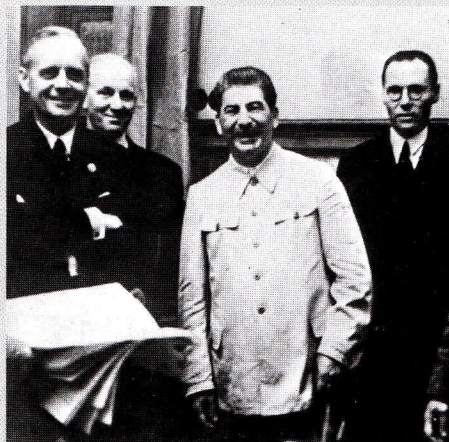
Az a tény, hogy 1939 augusztusa óta érvényben volt egy német–szovjet meg nem támadási szerződés, nem nagyon zavarta. A két óriás közel egy évig terjesztette ki a határait a kisebb országok rovására anélkül, hogy egymással összeütközésbe kerültek volna. Most elérkezett Hitler számára az idő, hogy visszatérjen a nemzetiszocializmusnak a *Mein Kampf*-ban kifejtett céljához: a német nemzet kelet felé való terjeszkedéséhez, hogy *Lebensraumot* (élettér) szerezzen, s egyúttal a kommunizmust is megdöntse.

1940. július végén a Führer közölte a vezérkarával azt a szándékát, hogy a következő év tavaszán megtámadja a Szovjetuniót. Pár nappal később vezető beosztású tábormokok előtt felvázolta az igazi célt is: „Oroszország megsemmisítése”. Ezután megkezdődött a hadianyagok felhalmozása, a német fegyveres erők bővítése és a csapatok, valamint a hadifelszerelés óriási méretű átcsoportosítása Kelet-Poroszországba és a nácik által megszállt Lengyelországba. Decemberben Hitler a hatalmas katonai vállalkozást a „Barbarossa-hadművelet” névvel tisztelte meg, a híres középkori német császár emlékére.

Az eredeti tervek szerint a Barbarossa 1941 májusában kezdődött volna, és a Führer optimista számítása szerint két hónapig tartott volna, amely idő alatt Joszif Sztálin kommunista rendszere összeomlott volna a német villámháborús támadás alatt. Hitlert azonban habozásra készítette a rendkívül csapadékos tavasz, amely nagyon megnehezítette a motorizált hadseregek alkalmazását, valamint egyes német erőknek előre nem látott bevetése Jugoszlávia és Görögország megszállására. Az orosz vállalkozást június 22-re halasztották.

Walther von Brauchitsch tábornagy, a szárazföldi erők főparancsnoka nem örült a kritikus hathetes késlekedésnek, mert – helyesen – arra a megállapításra jutott, hogy a csapatai keleten esetleg nem tudják a tél beállta előtt mindazt teljesíteni, amit a Führer elvárt tőlük. Hitler azonban nem engedett, sőt ahhoz sem járult hozzá, hogy a német gyárak átálljanak megfelelő, hideg időben használható felszerelés gyártására, azzal az indokkal, hogy nem lesz rá szükség.

Oroszországban ezalatt az élet tovább folyt a normális medrében. Bár Sztálin számos figyelmeztetést kapott, hogy Németország hamarosan ellene fordul, ezeket a híreket nem vette komolyan. Úgy gondolta, hogy azok mindössze egy harmadik fél, különösen Nagy-Britannia kezdetleges kísérletei

Ribbentrop–Molotov-paktum

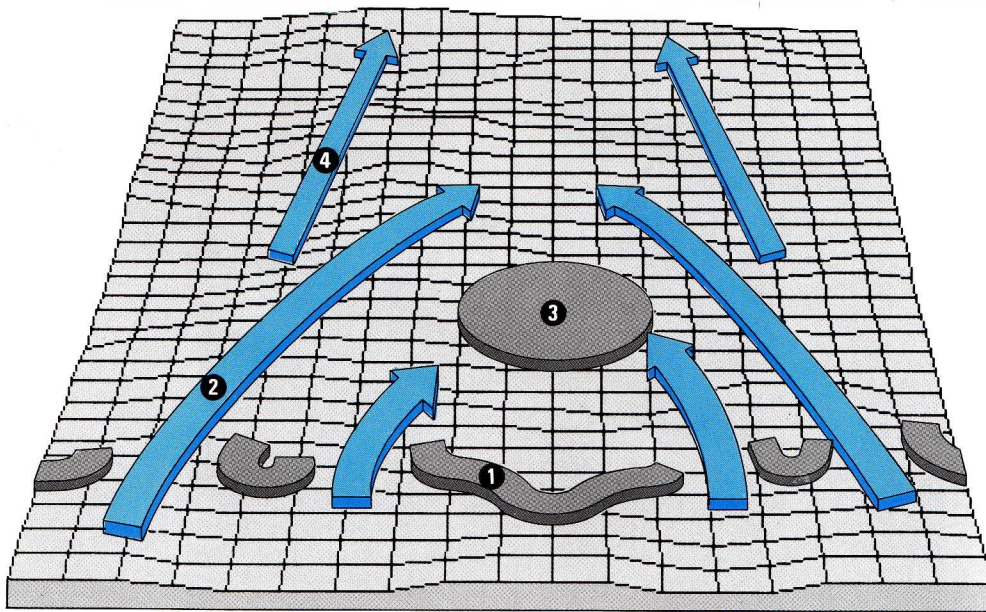
1939. augusztus 24-én a szabad világ meglepetéssel értesült arról, hogy von Ribbentrop német külügyminiszter és orosz kollégája, Molotov meg nem támadási szerződést írtak alá.

A két zsarnokság nyíltan és teljes mértékben utálta a másikat; így ez a félmegoldás szükségszerűen csak ideiglenes lehetett. Mind Hitler, mind pedig Sztálin számára azonban egyértelmű előnyöket nyújtott ez a képmutató megállapodás. Németor-

szág kisebb veszélyt jelentett a Szovjetunió számára, ha nyugaton bocsátkozik háborúba, míg Hitler tovább folytathatta eladdig sikeres stratégiáját, az- az hogy egyszerre csak egy ellenfelét támadja meg.

A paktum kulcsfontosságú kitétele a következőképpen hangzott: „A magas szerződő felek kötelezik magukat, hogy tartózkodnak az erőszak minden formájától, mindenféle agressziótól és egymás elleni támadástól, akár önállóan, akár más hatalmakkal szövetségben.”

Hitler így szabad kezet nyert Nyugat-Európában, Sztálin pedig lélegzetvételnyi szünetet kapott. A rivális, örvendő diplomata egymás egészségére és egymás országaira koccintottak a Kremlben rendezett banketten, de már akkor gyanakodtak egymásra. A bizalmatlan és fondorlatos felek fortélyokhoz folyamodtak egymással szemben, és félelemmel eltelve figyelték a másik minden mozdulatát. Mindenhol hemzsegték a kémek, akik közül a leghatékonyabb a kommunista dr. Richard Sorge volt, a német *Frankfurter Zeitung* tokiói tudósítója. 1941. május 20-án értesítette a Kremlt, hogy a németek június 20-án indítanak támadást. Később azt is közölte, hogy Japán nem szándékozik megtámadni a Szovjetuniót, így Sztálin átvihette jól felszerelt szibériai csapatait Moszkva környékére, amikor a fővárosért folytatott harc kibontakozott.

1940. december 18-án, körülbelül hat hónappal azelőtt, hogy a németek megtámadták volna a Szovjetuniót, Hitler aláírta a 21-es számú utasítást a Barbarossa-hadműveletről.

Az utasítások – igaz, csak a tervezési szakaszban – pontosak voltak. A cél a Szovjetunió nyugati részén állomásozó

Vörös Hadsereg-egységek megsemmisítése volt (1) oly módon, hogy a német csapatok mélyen behatolnak az ország belsejébe (2) olyan gyorsan, ahogy csak lehet, a tankokat használva támadó ékként (4), és bekerítik az orosz csapatok jó részét (3). Ezáltal Hitler meg

akarta akadályozni, hogy az oroszok visszavonulhassanak és átcsoportosíthassanak az ország középső területein.

Kezdetben a német terv rendkívül sikeresnek bizonyult: két hét leforgása alatt 323 898 orosz katonát kerítettek be két hadművelet során, amelyek közül az egyiket

Bialystok, míg a másikat Minszk mellett hajtották végre. Úgy tűnt, hogy a német hadsereg, mely naponta több mint 80 km-es sebességgel tört előre, eleget tesz Hitler azon kívánságának, hogy 1941 vége előtt meghódítsa a Kaukázust is.

a Berlin–Moszkva meg nem támadási szerződés aláíratására.

Ezért a Szovjetuniót felkészületlenül érte az ellene indított gigantikus méretű náci támadás június 22-én 3.15-kor egy rendkívül széles fronton, mely a Balti-tengertől a Fekete-tengerig húzódott. Általánosságban szólva, az előrenyomuló németeknek jobb volt a vezetésük, jobban képzettek és jobban felszereltek voltak, mint a meglepett Vörös Hadsereg, amely csak ekkoriban kezdett magához térni a Sztálin által a harmincas években a tisztikarban végrehajtott tisztogatások után, s a német hadsereg fölénye tisztán megmutatkozott az első csaták eredményeiben.

A német hadsereg vezérkari főnökének, Franz Halder tábornoknak a véleménye szerint a hadjárat kezdetekor a két hadsereg ereje a következőképpen festett: Németország – 102 gyalogoshadosztály, 19 páncélosadosztály, 14 motorizált hadosztály, 5 különleges hadosztály, 1 lovashadosztály; Szovjetunió – 154 gyalogoshadosztály, 25,5 lovashadosztály, 37 páncélosdandár. Ráadásul, a németeket még finn, magyar, szlovák, horvát, román és olasz csapatok, valamint speciálisan toborzott spanyol önkéntesek is támogatták.

Brauchitschnek három hatalmas, a Luftwaffe által is támogatott hadseregcsoport állt a rendelkezésére, amelyeket bevetetett Oroszország ellen a szárazföldi háborúk történelmének legnagyobb szabású támadásában. Az Északi Hadseregcsoportot Wilhelm von Leeb tábornagy vezette, a Középső Hadseregcsoportot Fedor von Bock tábornagy, míg a Déli Hadseregcsoportot Gerd von Rundstedt tábornagy, mind tapasztalt hadvezérek.

A német hadsereg gyakorlatilag Moszkva kapujában állt 1941 novemberének végén. A Barbarossa-hadművelet öt hónapja alatt körülbelül 966 km-t nyomult előre, és rettenetes vereségeket mért a szovjet csapatokra. A Moszkvától mindössze 35 km-re északnyugatra, a fővárosba vezető főútvonal mellett fekvő Iszkra város közelében Erich Hoepner vezérezredes 4. páncéloscsoportja már a környékbeli megerősített falvakat tisztította meg az ellenségtől. Már számtalanszor végrehajtottak hasonló feladatokat a hadjárat alatt, de a tél szorítása, valamint az egyre erősödő ellenállás a Vörös Hadsereg részéről

lelassította az előrenyomulást, s habár a németek Iszkrát magát november 26-án elfoglalták, képtelenek voltak kihasználni a győzelmüket. Az emberek fáztak és éhesek voltak, fogytán volt az üzemanyaguk és a legfontosabb készleteik, és az oroszok újabb és újabb, jobban öltözött és jobban táplált erősítést vetettek be ellenük. A Moszkva megszerzésére irányuló hadjárat kudarcot vallott.

Velük szemben Kliment Vorosilov marsall állt északon, Szemjon Tyimosenko marsall középén és Szemjon Bugyonnij marsall délen, akik tapasztalatlan, még mindig békelétszámba feltöltött csapatokat vezettek. Nem voltak szállító járműveik, és a parancsok továbbításánál jobbra a polgári távközlési rendszerre kellett hagyatkozniuk.

Hitler félresöpörte tábornokai logikus kívánságát, miszerint elsősorban Moszkva ellen kellene vonulni, mivel ott van Sztálin kormányának a székhelye, a kommunizmus szellemi otthona, az orosz vasúthálózat központja, egy igen jelentős ipari körzet. Hitler először Leningrádot akarta elfoglalni északon és a Kaukázust délen, abban a

hiszenben, hogy ezeknek a megszerzése garantálni fogja a szovjet ellenállás összeomlását.

A hatalmas támadás korai szakaszában a német páncélosrokk rendkívül gyorsan törtek előre, rengeteg ellenséges katonát kerítettek be és ejtettek foglyul, s megszerezték a felszerelésüket is. Von Bock Középső Hadseregcsoportja, amely a Barbarossa-hadművelet első jelentősebb csatáját vívta, elképesztő sikereket ért el: 290 000 foglyot

Az orosz tél akkor állt be, amikor ezt az Isztra melletti falut megtámadták, de ekkor még csak vékony hótakaró borította a földet, és a tankok, valamint a gyalogság még könnyen tudtak mozogni.

A német gyalogság (1)
páncéloskísérettel benyomul a faluba, amelyet a Vörös Hadsereg katonái kis erődtímmé alakítottak át. Amint a hőmérséklet

fagypontra alá süllyedt, a német katonák sokat szenvedtek, mivel még a hadjárat elején kiadott nyári öltözetet viselték.

Panzer III-as tankok (2) törtek előre a fagyos földön a gyalogságot támogatva, amint a támadás utolsó szakasza kezdetét vette. A tankokat vörös horogkeresztes zászlókkal borították be (6), hogy a Luftwaffe minden nehézség nélkül felismerhesse őket, amikor géppuskatűzzel és zuhanóbombázással segítették a szárazföldi csapatokat.

A falut (3) a fő támadást megelőző zárótűz felgyújtotta, és ez sajátos módon azt eredményezte, hogy amikor a németek végül elfoglalták, nem találtak ott menedéket.

Az orosz gyalogság (4) lesben állt a falu határában. Álcázott páncéltörő lövegek támogatták őket, és több T-34-es várakozott még a közelben.

A kilőtt orosz T-34-es tank (5) talán az előbb említett zárótűznek az egyik áldozata.

ejtett, 2585 tankot és 1449 löveget zsákmányolt. A Luftwaffe sem télenkedett: megsemmisítette a szovjet légierő elavult gépeinek a többségét, még mielőtt azok felszállhattak volna. Június végéig Leeb már nagy utat tett meg Leningrád felé, Bock Szmolenszk felé nyomult előre, és Rundstedt már Ukrajnában járt.

Érthetően hatalmas volt az öröm a német táborban az ilyen széles fronton aratott csodálatos sikerek nyomán. Júliusban azonban már néhány jel arra mutatott, hogy korai az ünneplés. Az invázió első napjától fogva a német csapatokat szinte mindenhol éljenző tömegek fogadták, amelyek a sztálinizmus alóli felszabadítóként fogadták a németeket, de Hitler elutasította a támogatásukat. Az oroszokat alsóbbrendű embereknek vélte, és később Himmler speciális SS-egységeinek igénybevételével egyedülálló kegyetlenséggel bánt velük. Ezzel elidegenítette magától a lakosságot.

A másik oldalon Sztálin viszont okosan levetette félelmetes arcát, s közvetlenül felhívta (addig soha nem hallott szavakkal) „testvéreit”, hogy vállalva védjék szülőhazájukat abban, amit rendkívül szívhezszólóan nagy honvédő háborúnak nevezett. A német brutalitástól megundorodott oroszok Sztálin mellé álltak. Partizáncsoportok alakultak az ellenséges vonalak mögött, hihetetlenül sok tartalékos csatlakozott a harcoló egységekhez, és július közepére a Vörös Hadsereg ellenállása kezdett megerősödni.

Ennek ellenére a nagyszabású német támadás folytatódott, gyakran olyan, erdőkkkel és mocsarakkal borított országrészekén át, melyeknek úttalan útjait nem tankoknak és motorosjárműveknek szánták. Az, hogy olyan gyorsan olyan messzire hatoltak előre, a német kitaratást dicséri. Miután július 19-én a Középső Hadseregcsoport nyílt csatát vívott és nyert meg Szmolenszknél, Moszkvától mindössze 322 km-re, Hitler úgy határozott, hogy leállítja Bock feltartóztathatatlan előretörését annak érdekében, hogy elérje céljait a jobb és a bal szárnyon. A főparancsnokság kitartó tiltakozása ellenére a Führer a 3. páncéloscsoportot (Hermann Hoth tábornok vezetésével) északra rendelte Leeb Leningrád elleni támadásának támogatására, míg a 2. páncéloscsoportot (Heinz Guderian parancsnoksága alatt) délre, Rundstedt segítségére küldte az Ukrajna szívében lévő Kijevhez.

Augusztus 21-én Hitler világhíressé tette kívánságait a 34. utasításban, amely a többi között leszögezi: „A tél beállta előtt elérendő fő cél nem Moszkva elfoglalása, hanem inkább a Krím és a Donyec-medence ipari és szénlelőhelyeinek elfoglalása, s egyben a kaukázusi orosz

Guderian tábornok 29. motorizált dandárjának gyalogsága behatol egy faluba 1941 júliusában egy lánctalpas járműre szerelt 37 mm-es löveg támogatásával.

Orosz BT típusú tankokat, a T-34-esek előfutárait, szerelnek fel a frontra indulás előtt 1941 júliusában. Többségüket legázolták a németek, mielőtt használni tudták volna őket ellenük.

Versenyfutás a készletekért

1941-ben a német fegyverzet nem volt mennyiségileg több vagy minőségileg jobb az oroszokénál, de szakszerűbben használták fel. Bár az oroszoknak rengeteg tankjuk és egyéb felszerelésük volt, a német előretörés olyan gyorsan haladt, hogy néhány első vonalbeli raktárat a németek elfoglaltak, mielőtt azokat kiüríthették volna.

Ez a különbség idővel eltűnt: rövid távon a tél beállta egyenlített ki az erőviszonyokat, mely számos német – de nem orosz – tankot, löveget és kézifegyvert használhatatlanná tett. Hosszú távon az orosz szárazföld belsejében felépített hatalmas gyárak ellensúlyozták a kezdeti német fölényt, ezek végtelen sorban öntötték magukból a fegyvereket és a hadfelszerelést. A keleti fronton dúló hadjárat egy későbbi szakaszában Oroszország szövetségeseitől, Nagy-Britanniától és az Egyesült Államoktól kapott nagy mennyiségű hadianyagot, amelyet súlyos anyagi és emberi áldozatok árán juttattak el a konvojok az ország északi kikötőibe.

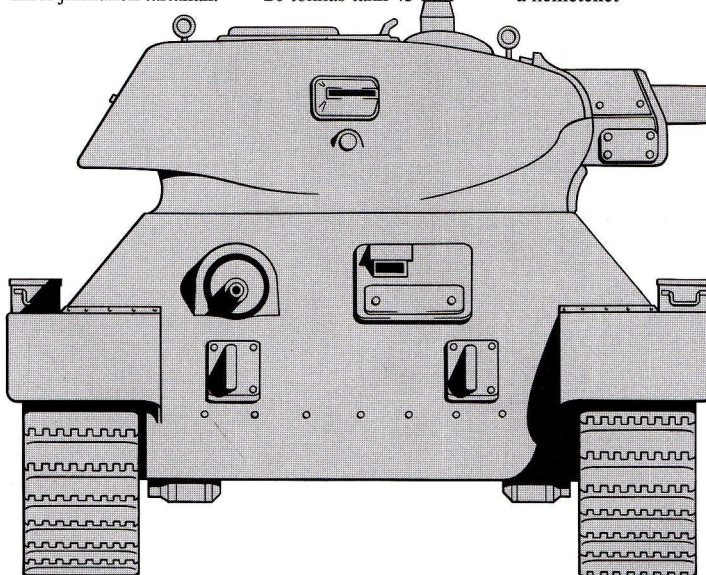

Az orosz páncélos erők fő erőssége a T-34-es tank volt, amelyet egyesek a második világháborúban használt legjobb páncélos harci járműnek tartanak.

A háború alatt mindvégig gyártották őket különböző neveken. A rendkívül célszerűen kiképzett, félelmetes 26 tonnás tank 45 mm

vastag, ferdén kiképzett páncélzatával, ütőképes 76.2 mm-es lövegével és két 7.62-es géppuskájával meglepte a németeket

Szmolenszknél 1941 júliusában.

A T-34-esek, melyeket egy 500 lóerős dízelmotor hajtott, 51 km/óra csúcsebességet tudtak elérni és 306 km-t tudtak megtenni újrafeltöltés nélkül, felülmúlva a Panzer III-asokat és IV-eseket. Négytagú személyzetük volt – egy parancsnok-lövegkezelő, egy ágyútöltő, egy harcokcsivezető és egy fedélzeti lövész-rádiókezelő, igaz, általában csak a századparancsnokok tankjai voltak ellátva rádiókészülékkel.

A parancsnokok

Hoepner

Zsukov

Vlaszov

A Barbarossa-hadművelet kezdeti szakaszában szinte minden előny a németek oldalán volt. Számos katonájuk, pilótájuk és vezénylő tisztjük harcolt már Spanyolországban, Lengyelországban és Franciaországban.

Kevés orosz rendelkezett ilyen nagyszabású háborúban szerzett tapasztalattal. Sztálin 1937–39-es tisztogatásai legyengítették és demoralizálták a tisztikart. Összesen 35 000 tisztet bocsátottak el, zártak börtönbe vagy végeztek ki. Ugyancsak hatalmas előnyt jelentett Németország számára, hogy Sztálin nem volt hajlandó elhinni a küszöbönálló támadásról szóló figyelmeztetéseket. Amikor pedig a támadás bekövetkezett, a hírek szerint annyira megrendült, hogy az első két, döntő fontosságú hétben kép-

telen volt irányítani a vezérkarát, vagy parancsokat kiadni.

Nem mindegyik magas beosztású parancsnok volt a két diktátor engedelmes kiszolgálója. **Erich Hoepner tábornok (1886–1944)**, a 4. páncélos-csoport parancsnoka, aki a Moszkva elleni támadást vezette, később nem engedelmeskedett Hitler parancsának, s visszavonult, hogy elkerülje veszélyeztetett jobb szárnyának a megsemmisítését. Ezért hadbíróság elé állították; 1944-ben pedig a Hitler ellen július 20-án elkövetett merényletben való részvételéért felakasztották.

Georgij Zsukov marsall (1896–1974) túlélte Sztálin tisztogatásait, ragyogó stratégia és rögtönző volt. Ő volt talán a legönállóbb az összes veze-

tő beosztású orosz parancsnok közül, s még Sztálinnak is ellent mert mondani. Zsukov stabilizálta, majd tartotta a frontot Leningrádnál. 1942–43-ban ő irányította Sztálingrád védelmét, és ő vezette azokat az erőket, melyek végül elfoglalták Berlint.

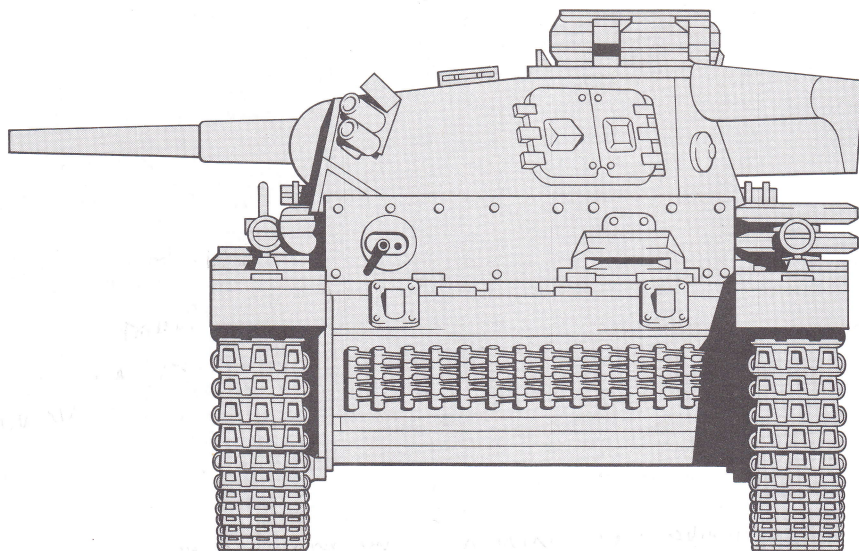
Andrej Vlaszov tábornok (1900–1946) az orosz 20. hadsereg parancsnokaként döntő szerepet játszott Moszkva védelmében. 1942 júliusában a volkovi fronton elfogták, miután erőteljes ellentámadást vezetett az előrenyomuló németek ellen, de bekerítették. Átállt a németekhez abban a reményben, hogy segíthet Sztálin megbuktatásában. Az ellenségeskedések után azonban kiadták Oroszországnak, ahol árulóként felakasztották.

A **Panzer III**-as tank a náci Németország vezető tankszakemberének, Heinz Guderian tábornoknak a szellemi gyermeke volt, aki azt a hadsereg alapvető harci járművének tartotta. A tank kétségtelenül betöltötte ezt a szerepét a háború első felében.

Ezt a Daimler-Benz által gyártott tankot először egy 37 mm-es löveggel és egy 7.92-es géppuskával szerelték fel. Később a 37 mm-es ágyút 50 mm-essel váltották fel, és egy újabb géppuskát szereltek a tankra. A Panzer III-at egy 300 lóerős Maybach-benzinmotor hajtotta; a csúcsebessége 40 km/óra volt, és összesen 160 km-t tudott megtenni tankolás

nélkül. 30 mm vastag páncélzattal rendelkezett és 21 tonnát nyomott.

Ennek a tanknak számos változata szolgált az orosz fronton. Öttagú legénységük volt – a parancsnok, a lövész, a töltő, a vezető és a rádiókezelő –, akik aránylag kényelmesen elfértek a járműben. A Panzer III-as sima járása, különösen, ha úttalan utakon kellett haladni, a dr. Ferdinand Porsche által kifejlesztett torziósrúd-felfüggesztésnek volt köszönhető.

Moszkva/4

olajmezők elszigetelése délen; míg északon, Leningrád bekerítése és a finnekkel való kapcsolatteremtés.”

Ekkorra azonban a hadsereg, habár még mindig sikert könyvelhetett el, már távolról sem volt a helyzet abszolút ura. A Leningrád elleni támadásokat visszaverték, és Leebnak ostromtaktikára kellett átállnia; ezalatt Tyimosenko erős ellentámadásokat indított a Középső Hadseregcsoport ellen, amelyet megfosztottak a páncélosaitól. Délen azonban a Kijev elleni támadás jól haladt.

Ebben a helyzetben a Führer meggondolta magát Moszkva „másodlagos jelentőségével” kapcsolatban. A 34. utasítás után mindössze 16 nappal megjelent a 35. is, amelyben utasította az Északi és a Déli Hadseregcsoportokat, hogy erősítsék meg a Középső Hadseregcsoportot, zúzzák szét Tyimosenko sok gondot okozó erőit, és rohamozzák meg az orosz fővárost.

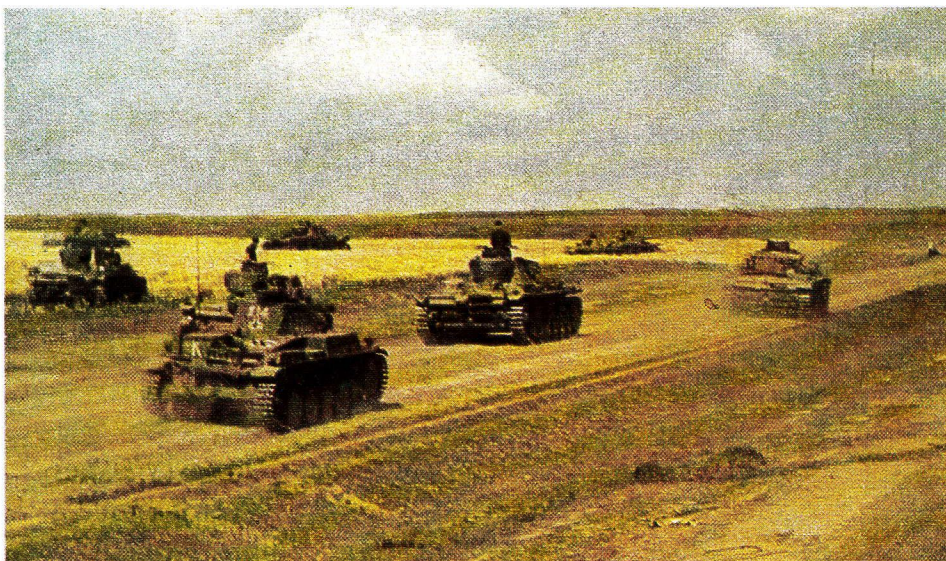
A német tábornokok végre arra koncentráltak, amit mindvégig az elsődleges céljuknak tartottak, de Hitler túl későn „csinált hátraarcot” ahhoz, hogy az alkalmat most ki tudják aknázni. Szeptember 30-án, amikor a Moszkva elleni támadás megindult, már közeledett a tél.

Három német hadsereg, valamint három páncéloscsoport indult meg kelet felé egy 483 km széles frontvonalon. A cél az volt, hogy a jobb és bal szárnyon a 3., illetve a 4. páncéloscsoportokkal támogatott 9. és 4. hadsereg kerítse be a fővárostól nagyjából 200 km-re délnyugatra található Vjazma városa körül a Vörös Hadsereg egységeit.

A hadsereg szinte önmagát múlta felül ebben a kettős bekerítő hadműveletben, és 663 000 foglyot, 1242 tankot és 5412 löveget zsákmányolt. Október 7-én elesett Vjazma, másnap Brjanszk, és október 14-én Hoth tankjai elfoglalták Kalinyint. Ezután a gyalogság által követett német páncélosok Moszkva felé indultak, ahol a kezdeti pánikot hamarosan elszánt akarat váltotta fel, hogy a várost mindenáron védeni kell.

Sztálin, aki október 12-én a kormányt átköltöztette a fővárostól 805 km-re délkeletre fekvő Kujbisevbe, a Kremlben maradt a hadműveletek irányítására. Amíg a polgári lakosság lövészárkokat és tankcsapdákat ásott, változtatásokat hajtottak végre a Vörös Hadsereg vezetésében. Tyimosenko marsallt Ukrajnába küldték a tehetetlen Bugyonnij felváltására, azzal az utasítással, hogy próbálja megakadályozni a Kaukázus és az ott található értékes olajlelőhelyek elfoglalását, míg a Moszkva környéki csapatokat Georgij Zsukov alá rendelték, aki tehetséges taktikusnak bizonyult.

Egyre nedvesebb időjárás lassította le a gyakran akasztotta meg a német előrenyomulást. Ezt az időjárást Zsukov jól kihasználta: csapatait jelentősen megerősítette olyan, Szibéria belsejéből felhozott egységekkel, melyeknek a létezéséről a

Német tankok, fent, nagy sebességgel törnek előre Oroszország belseje felé 1941 augusztusában.

Az orosz katonák szinte megszámlálhatatlan sokaságban estek fogságba, még december elején is, **jobbra,** amikor már beköszöntött a tél. Azokat, akik jární tudtak, rabszolgamunkára hurcolták. Csak kevesen éltek túl az embertelen körülményeket és a gyenge élelmezést.

Német gyalogosok, jobbra, egy Panzer III-as előtt menetelnek december közepén, amikor már leesett a hó. Német zászlókat erősítettek a tankokra, hogy a Luftwaffe könnyen azonosítani tudja őket.

Napóleon nyomában

Figyelemre méltó hasonlóságok adódtak Oroszország 1941. évi német és 1812. évi Napóleon általi lerochanása között. Sem Napóleonnak, sem Hitlernek nem sikerült leigáznia Nagy-Britanniát; mindketten elnyerték Oroszország átmeneti együttműködését, és mindketten úgy érezték, nekik kell megtámadniuk Oroszországot, mielőtt az támadná meg őket. És, szinte a sors kísértéseként, Hitler inváziója június 22-én kezdődött, pontosan azon a napon, mint amikor Napóleoné.

A valós párhuzamok ezzel ki is merülnek, mivel Napóleon elsősorban a nagyobb haderejében és a jobb vezetésben bízott. A célja az volt, hogy csatára kényszerítse az orosz hadsereget, és így semmisítse azt meg. Hitlernek először be kellett kerítenie, azután megsemmisíteni Oroszország legjobb katonáinak százazreit, és kezdetben rendkívül látványos sikereket ért el. A támadásának azonban egy egész, óriási kiterjedésű frontot kellett átfognia.

Hitler hadseregeinek állandóan harcolniuk kellett, míg Napóleonnak épp az volt a gondja, hogyan kényszerítse csatára az ellenséget; másrésről viszont Hitler oldalán volt a meglepetésszerű támadás okozta előny.

Mind Napóleon, mind Hitler nagyrészt nem az orosz katonai erények miatt vesztett, hanem az ország kimeríthetetlen emberforrásának és a téli időjárás zordságának áldozatává vált.

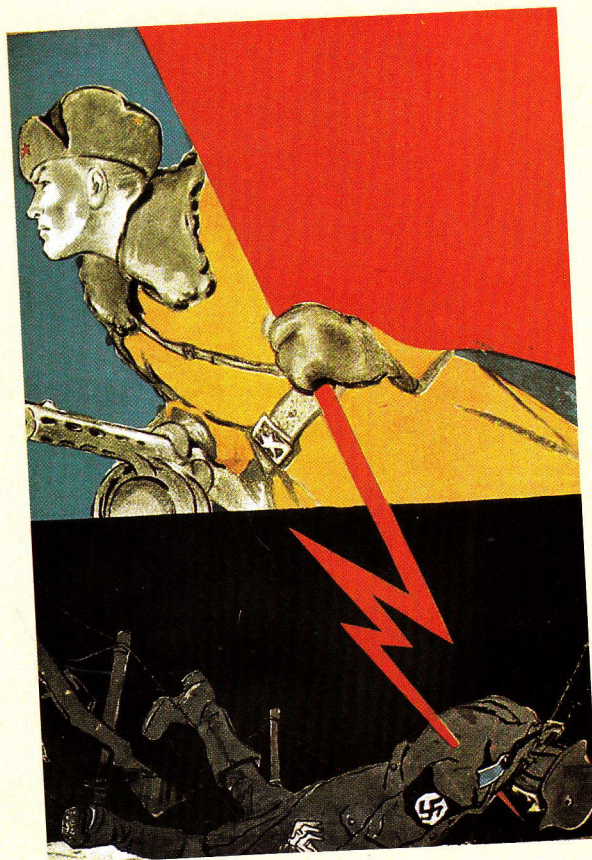

John Laslett Pott (1837-98)
*Moszkvából
visszavonulóban* című
festménye élethűen adja
vissza Napóleon *Grande
Armée*-jének nyomorúságát
az 1812-es orosz télen.

Primitív propaganda

Mind a német, mind az orosz propaganda általában igencsak primitív és hazug volt. A német propaganda, hazai használatra, a német katonákat a kegyetlen, „nem is emberi” lények ellen harcoló kezesztes vitézeknek állította be. A megszállt területeknek szánt propagandaplakátok és rölapok szerint a németek Sztálin zsarnoksága és a „bolsevik-zsidó talpnyalók” káros befolyása alól szabadítják fel az oroszokat. Ez akár hatásos is lehetett volna, különösen Ukrajnában, amely ország mindig is a Moszkvától való függetlenségre törekedett, a németek azonban megsemmisítőosztagokat küldtek ide az ellenállás minden formájának kiirtására, s így a legdurvább módon bizonyították be állításaik ürességét.

A szovjet propaganda, némi joggal, a németeket kegyetlennek, barbárnak és gyilkosnak ábrázolta, de, legalábbis egy szempontból, finomabb volt a német propagandánál. Tudva azt, hogy a kommunizmust rengetegen gyűlölik a Szovjetunióban, a kormányzat nem a párt nevében kérte az embereket erejük megfeszítésére, hanem a nemzet nevében, a „Nagy Honvédő Háború” érdekében. Így módon az orosz propaganda rendkívül sikeresen mozgósított egy látszólag kimeríthetetlen ember-tartalékot a hadseregben és a munkaerőpiacon.

A legszélesebb rétegeknek szóló propaganda a vizuális benyomásra épített. A *lent* látható német rölapot azonban a dezertőrök útlevelének szánták. Többek között ez áll rajta: „A jelen dokumentumot felmutató személy nem akar értelmetlen vérfürdőt a zsidók és a komisszárok érdekében. Elhagyja a legyőzött Vörös Hadsereget, és a német fegyveres erők oldalára áll.”

német hírszerzés nem is tudott. Ezek a csapatok jól fel voltak szerelve az orosz fegyver- és lőszer-gyárak óriási erőfeszítéseinek köszönhetően. Azután, amint a német előőrsök egyre közelebb kúsztak Moszkvához, kisebb hóviharak jelezték Zsukov legjobb szövetségésének – a télnek – a közeli megérkezését.

Az első keményebb fagy november 3-án éjjel köszöntött be, megszilárdítva az utak felszínét, és lehetőséget adva a német motorizált egységeknek, hogy ismét előreleldüljenek; de azt is megmutatta a hidegre fordult idő, hogy a német hadsereg nem rendelkezik megfelelő ruházattal a fagyok ellen. Amint a hőmérséklet tovább zuhant az elkövetkező pár napban, a fagyások száma emelkedni kezdett.

Ennek ellenére, néhány magas beosztású tiszt kétségeit figyelmen kívül hagyva, a német főparancsnokság Hitler sürgetésére végső támadást tervezett Moszkva ellen, amely már csak 64 km-re volt az előretolt állásoktól.

A páncélosok, szokás szerint, sikeresen törtek előre, de azután hirtelen veszélyes helyzetbe kerültek, mert Kluge jobb szárnyát megállították az oroszok, és a 4. hadsereg zömének előrenyomulására várni kellett addig, amíg ezek a megviselt csapatok újra bevethetők nem lettek. Súlyos harcok zajlottak le, amikor a támadás november vége felé ismét megindult, és Kluge korábban szétvert jobb szárnyát ismét megállították. Ezúttal viszont a centrum és a bal szárny parancsot kapott az akció folytatására, és december 2-án néhány harcoló őrző járát ténylegesen behatolt Moszkva külvárosaiba.

Ez volt a legtávolabbi pont, ameddig a németek eljutottak. A behatolókat visszaszorították, és a retentő hideg, valamint az elszánt ellenséges ellenállás halálos kombinációja miatt a 4. hadseregnek fel kellett adnia minden reményét, hogy behatolhat Zsukov moszkvai védelmi vonalába. Az északon és délen védtelenül hagyott páncéloshadoszlopok ugyanerre a megállapításra jutottak. Olyan hideg volt már, hogy az emberek, akik közül néhányan még mindig a nyári egyenruhájukat hordták, halálra fagytak az őrhelyeiken, a járművek nem indultak be, a repülőgépek nem tudtak felszállni, és a kenőanyagok megdermedtek a fegyverekben. Nem is annyira a Vörös Hadsereg csodálatra méltó kitartása, hanem az orosz tél volt az, ami megghiúsította Hitler terveit. Guderian tábornok foglalta össze a legfrappánsabban a helyzetet egy, a feleségének írt levelében: „Nagymértékben alábecsültük az oroszokat, az ország kiterjedését és a zord éghajlatot. Ez a valóság bosszúja rajtunk.”

Most érkezett el Zsukov marsall számára az idő gondosan kitervelt ellentámadásának megkezdésére. A téli időjárás viszontagságai ellen megfelelő védelmet nyújtó ruházattal ellátott friss szibériai csapatokkal olyan elszánt ellentámadást vezetett az ellenség ellen egy 322 km-es frontvonalon, hogy az megrendült a csapások alatt.

A német offenzíva

1941 júniusában talán a német hadsereg volt a világtörténelem leghatékonyabb fegyveres ereje. November és december folyamán azonban az Oroszországban szolgálatot teljesítő német átlagkatonai harci morálja és küzdőképessége észrevehetően csökkent. A katonáknak nem volt a fagyos téli viszonyoknak megfelelő ruházatuk, még fehér köpenyük sem. Néhányan végső elkeseredésükben a parasztok otthonából elrabolt függönyöket,

sőt asztalterítőket csavarták az egyenruhájuk fölé. Sok fegyverük használhatatlanná vált a rendkívüli hidegben, és a Luftwaffe gépei, amelyekre pedig a gyalogság rendkívül erősen támaszkodott, gyakran fel sem tudtak szállni. A német utánpótlási vonalak olyan mértékben megnyúltak, hogy a legszükségesebb anyagok vagy el se értek a frontra, vagy pedig túlságosan hosszú ideig tartott, amíg odakerültek.

Orosz készenlét

Mire a német erők megközelítették Moszkvát, az orosz katonák már számos előnnyel rendelkeztek a németekkel szemben. Az oroszok a hazájukat védtek, ismerték a terepet, hozzá voltak szokva az időjáráshoz, és a ruházatuk, valamint a fegyverzetük alkalmasabb volt a rettenetes téli viszonyokra. Az orosz utánpótlási vonalak biztonságosabbak voltak, a szállításezközök könnyebbek voltak, mint a németekéi, s így csökkent annak a veszélye, hogy a hóba süppednek, és mindegyik kerék el volt látva hólánccal is. Minden gépet olyan olajjal kentek,

amely nem dermedt meg. Ezek a tényezők, kiegészítve azzal a vad elszántsággal, hogy megtisztítsák hazájukat a betolakodóktól, az orosz katonákat féltelmetes ellenséggé tették még akkor is, ha csak tanulatlan besorozott emberekről volt szó. Továbbá, az oroszok szinte kimeríthetetlen embertartalékkal rendelkeztek. Ahogy Halder német tábornok feljegyezte 1941. augusztus 11-én: „A háború kezdete körülbelül 200 ellenséges hadosztállal számoltunk. Ez idáig azonban 360-at számoltunk össze.”

Moszkva ostrom alatt

1941. október 14-én Hoth páncélosai elfoglalták a Moszkvától északnyugatra fekvő Kalinyint, és áttörték az orosz front északi szárnyát. Az oroszok előtt most ott lebegett a bekerítés szörnyű lehetősége, az, hogy Guderian öt páncélosadosztálya délkeletről támadva harapófogóba szoríthatja őket.

Moszkvában az elszántság pánikkal vegyült. Az egészségesebbeket „munkászászlóaljakra” osztották, míg majdnem félmillió embert – az időseket, a fiatalokat és a betegeket – a város határaihoz rendelték éjjel-nappal folyó munkára, védelmi berendezések és tankcsapdák építésére. A kormányhivatalokat és a tisztviselőket Kujbisevbe telepítették át, s ez jelt adott a gyávább pártfunkcionáriusoknak arra, hogy családjukkal és másokkal egyetemben pá-

nikszerűen elhagyják a várost. Október 19-én Moszkvában ostromállapotot rendeltek el, és a város az összeomlás szélére került.

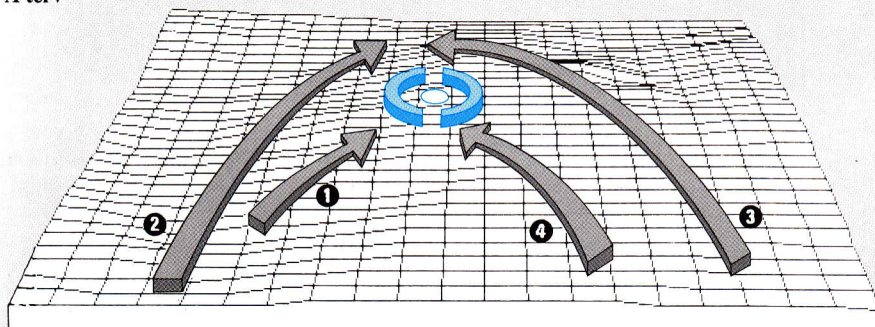
A védelmi berendezéseket építőknek szörnyű időjárási viszonyok között kellett dolgozniuk: a hőmérséklet mínusz 40 fokra süllyedt, és később még ez alá az érték alá is; naponta mindössze pár óráig volt világosság, és a föld olyan keményre fagyott, hogy szinte lehetetlen volt belenyomni az ásót. Az oroszok viszont egy felbecsülhetetlen értékű előnnyel rendelkeztek: mindehhez hozzászoktak már korábban, s egyáltalán nem jelentettek újdonságot nekik ezek a rettenetes körülmények.

A várost ostromló németeknél pontosan ellenkezőleg állt a helyzet. Mivel nem volt megfelelő ruházatuk, az az ór, aki elaludt szolgálat közben, akár ha-

lálra is fagyhatott; automata fegyvereik annyira befagytak, hogy csak egyes lövéseket tudtak leadni velük; a páncélelhárító lövedékek nem mentek be a csőfarba, mert abban a zsiradék keményre fagyott; a tankjaik motorja pedig nem indult be. A vajat, már amennyiben akadt, fűrésszel vagy baltával kellett darabolni, és a forrásban lévő leves 60 másodpercen belül megfagyott. Az a katona, aki a szabadban akart könnyíteni magán, szinte biztosan a halál fia volt.

A német katonák közül sokan vérhast kaptak, és több, mint 100 000-en különböző fagyásokat szenvedtek. Sokan öngyilkosok lettek, leginkább úgy, hogy egy kézigránátot – az egyetlen biztonságosan működő fegyvert ezek között a körülmények között – szorítottak a hasukhoz.

A terv

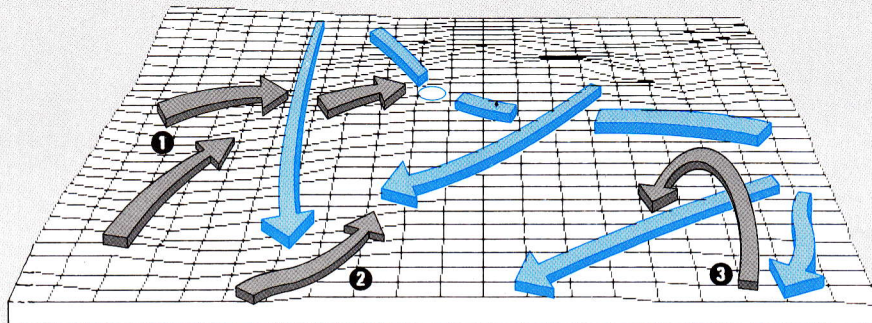

A terv szerint a Reinhardt vezetése alatt álló páncélos-hadosztályok (1) észak felé vonultak, míg a Guderian parancsnoksága alatt állók (3) dél felé egy átkaroló hadművelet részeként. Von Kluge 11 gyalogoshadosztálya és Hoepner páncélosai (2) középen támadtak, de nem sikerült áttörniük.

December 5–6-án éjjel az oroszok ellentámadásba lendültek, és a németek védekezésre kényszerültek. Talán fejesztetten menekültek volna, ha Hitler nem tiltotta volna meg a visszavonulást, és nem rendelte volna el, hogy a vonalakat stabilizálni kell.

Von Bock Középső Hadseregcsoportja november 16-án indította a végső támadást Moszkva ellen. A terv szerint von Kluge 4. hadseregének (1) frontálisan kellett támadnia, mialatt Reinhardt öt páncélosadosztályának (2) be kellett kerítenie a várost észak felől, és Hoepner négy

páncélosadosztályának (3), valamint a Guderian parancsnoksága alatt álló erőknek, melyeket most a 2. páncélosított hadosztálynak (4) neveztek, dél felől kellett átkaroló hadmozdulatot tennie. A németek körbe akarták keríteni Moszkvát, majd pedig a megadásig kiéheztetni a lakosait.

A valóság

Moszkvaiak – nők, öregek, a rokkantak és a fiatalok, összesen körülbelül 500 000-en – dolgoztak megállás nélkül, hogy tankcsapdákat ássanak a fagyos földbe, miután azt tüzekkel megpuhították. Kisebb erődítményeket emeltek, és belső védelmi gyűrűket építettek a városon belül.

December 18-án Hitler, aki éppen ezekben a napokban üzent hadat az Egyesült Államoknak, ezáltal biztosítva, hogy Németország végül mégis kétfrontos háborúra kényszerüljön, arrogáns módon átvette a hadsereg parancsnokságát Brauchitschtől. Miután figyelmen kívül hagyta tábornokai javaslatát, hogy vonuljanak vissza egy Szmolenszktől nyugatra fekvő védelmi vonalba, azt követelte kimerült csapataitól, hogy vessék meg a lábukat ott, ahol éppen vannak, és harcoljanak tovább. Azokat a tiszteteket, akiknek vissza kellett vonulniuk az ellenség nagy nyomása miatt, így Guderiant és Hoepnert felmentették a parancsnokság alól, noha a páncélososzlopokat bekerítés és megsemmisítés fenyegette volna, amennyiben nem húzódnak hátrébb.

A Führer végül belátta, hogy fogyatkozó erőit meg kell védenie az időjárás viszontagságaitól, s engedélyt adott arra, hogy az előretolt hadtáptámaszpontok adta megerősített állások-

ba vonuljanak a katonák. Ezeket a körvédelmi állásokat a német katonák „sündisznóknak” nevezték el.

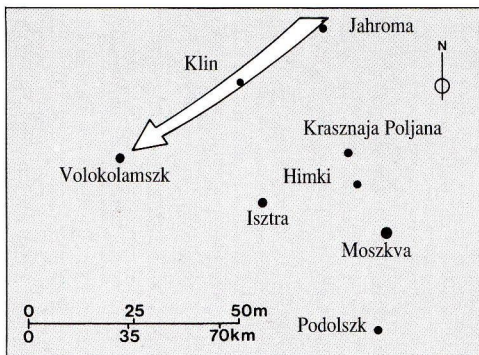
Eközben az orosz ellentámadások folytatód-
tak, kiegészítve a német vonalak mögötti parti-
zánakciókkal. Zsukov emberei elfoglalták azokat a „sündisznókat”, amelyeket el tudtak foglalni, míg a többi egyszerűen megkerülték. Még akkor is, amikor vastag hótakaró fedte a földet, és mínusz 40 fokig süllyedt a hőmérséklet, a fehér egyenruhás szovjet csapatok szánkókkal és sítalpakon tovább folytatták a támadásokat a sokat szenvedő német hadsereg ellen. A németek rájöttek, hogy a szibériai katonák mozdulatlanul tudnak fekvődni a hóban egész nap, hogy azután az este beálltával támadásba lendüljenek.

Ez a hadviselés érvényesült egészen a tavaszi olvadásig, amikor is mindkét hadsereg beleragadt a sárba, és lélegzetvételnyi időt nyert, mielőtt ismét támadásokat lehetett indítani a felszáradt földön. Mire azonban ez bekövetkezett, a németek

annyira meggyengültek már, hogy kizárólag dél-
len gondolhattak offenzívára.

Amikor a Barbarossa-hadművelet áldozatait 1942 márciusának végén felbecsülték, a kapott számok hihetetlenül nagyméretű harcokról tanúsítottak. A németek veszteséglistája 1 073 006 meghalt, megsebesült, eltűnt, foglyul ejtett vagy fagyást szenvedett katonáról szólt. Az oroszok soha nem tették közzé veszteségeiket, de a jól informált források többsége 2 000 000-nál is többre becsüli azokat.

A Führer szovjetunióbeli kudarcát kommentálva Winston Churchill brit miniszterelnök érezhető megkönnyebbüléssel jelentette ki: „Tudják, tél is van Oroszországban. Jó pár hónapig a hőmérséklet nagyon alacsonyra is leeshet. Azután még ott a hó, a fagy, és így tovább. Hitler elfelejtkezett erről az orosz télről. Nagyon gyenge iskolákba járhatott. Mindannyian hallottunk ezekről a dolgokról az iskolában; de ő elfelejtkezett róluk. Én soha nem követtem el ekkora hibát.”

1942. január elején a német Középső Hadseregcsoporthoz von Kluge tábornagy vezetésével (aki von Bockot követte annak lemondása után ebben a tisztségben) visszavonult az orosz ellentámadások elől. Habár a Vörös Hadsereg óriási veszteségeket szenvedett a megelőző fél évben, még mindig hatalmas embertartalékokkal rendelkezett. Mindez nyilvánvalóvá vált akkor, amikor új orosz offenzíva kezdődött Moszkva mellett január 10-én – 165 orosz hadosztályt vontak össze von Kluge 68 hadosztálya ellenében. A fővárostól 97 km-re északnyugatra fekvő Volokolamszk városa körül helyezkedett el Georg-Hans Reinhardt

vezérezredes 3. páncélos hadserege, Andrej Vlaszov vezérőrnagy friss és jól felszerelt 20.

hadseregének célpontja. A tüzérség által támogatott támadás jóval fagyponthoz alatti

hőmérsékleten zajlott le: az oroszok azonban három napon belül behatoltak a németek

állásaiba, és az utóbbiaknak vissza kellett vonulniuk.

Oroszország átmenetileg fellélegzik

A németek nem tudták Moszkvát elfoglalni, de tartották a védelmi vonalaikat egész télen, s megütsítették az oroszok minden, a bekerítésükre tett kísérletét. Még nagy győzelmeket arattak később a németek, különösen az 1942. évi kaukázusi hadjárat alatt, de komoly veszteségeket szenvedtek Moszkvánál, és megdőlt az a hit, hogy a német hadsereg mindent el tud érni, amit csak akar. Amennyiben Moszkva elesett volna, talán összeomlik az orosz ellenállás; a város sikeres védelme végeredményben azt jelentette, hogy még több, gigantikus méretű csatára is sor kerülhetett, így Sztálingrádnál és Kurszknál is.

A hőmérséklet

különösen alacsony volt, mínusz 60 fok, amikor Vlaszov megindította a támadását. Erős szél fújt, mély hótakaró fedte a földet, de a tábornoknak meg sem fordult a fejében, hogy a hófúvás (1) miatt elhalassza az akciót addig, amíg kedvezőbbre nem fordul az időjárás.

A német állások (2)

rendkívül heves tüzserégi tűz alá kerültek a támadás előtt, és továbbra is szorványos tűz alatt tartották őket az oroszok addig, amíg a védelmi vonalat át nem törték három nappal később. Volokolamszk külvárosaiiban sok épület kigyulladt (3).

Öt zászlóaljnyi, sível felszerelt (4) katonát is bevetettek a harcokban. A terepszínű, fehér egyenruhával és géppisztollyal felszerelt csapatok gyorsan és könnyedén siklottak át a vidéken, majd pedig az akció színhelyére érve gyalogosan küzdöttek.

A hideg ellen védelmet biztosító, vastag, bélelt egyenruhába bújtatott orosz gyalogság (5) kíméletlenül üldözte a németeket. A súlyos veszteségek nem csökkentették a Vörös Hadsereg harci morálját.

A széles nyomtávú T-34-es tankok (6) csak lassan haladtak előre a mély hóban, de nem is

süllyedtek bele. Felbecsülhetetlen értékű támogatást adtak a gyalogságnak, s mihelyt

a német védelmi vonalat áttörték, messze az ellenség háta mögé tudtak kerülni.

A brit kézen lévő Málta sziget stratégiai jelentőségét, a jelek szerint, Benito Mussolini nem mérte fel kellőképpen, amikor hadat üzent a szövetségeseinek 1940. június 10-én. Olyan tévedésnek bizonyult ez, amelyért Olaszországnak és Németországnak súlyos árat kellett fizetnie.

1936-ban a Duce szövetséget kötött a náci Németországgal a Róma–Berlin-tengely létrehozására, de militarista pózolás és az Etiópiában elért sikerei ellenére az erői alkalmatlanok voltak egy hosszabb háborúra. Amikor azonban Franciaország az összeomlás küszöbére érkezett és Hitler ereje legyőzhetetlennek látszott, Mussolini úgy gondolta: elérkezett az ideje annak, hogy olcsón részesüljön a zsákmányból.

Ezután a Duce egyre inkább nagy hadvezérnek kezdte tekinteni magát, és elhatározta: elfoglalja Görögországot és Albániát, és az olaszok ellenőrzése alatt álló Líbiából csapatokat küld a britek ellen Egyiptomba, hogy megkaparintsa a fontos Szuezi-csatornát, s ilyen módon utat nyisson magának az arab olajmezők felé.

Amikor Mussolini hadat üzent, mindössze 68 léghajó volt Máltán – az ajánlott 156 helyett – a Vallettánál található haditengerészeti bázis és a szigeten lévő három repülőter védelmére. A légvédelem is rendkívül gyenge volt – 9 elavult kétszárnyú gép: 5 Fairey Swordfish torpedóvető és 4 Gloster Gladiator vadászgép, amelyek közel három hétig tartották az olasz támadókat. Nagy-Britannia ekkor elszánta magát arra, hogy Máltának a támadó-, illetve védelmi kapacitását megerősítse. Hawker Hurricane vadászgépeket és újabb Swordfish torpedóvetőket küldtek a szigetre. Az első kereskedelmi hajókból álló konvoj szeptemberben érkezett a szigetre a helyi készletek feltöltésére.

1940 végére Mussolini háborús erőfeszítései romokban heverték. Alig hat hónap alatt a szárazföldi erői katasztrofális vereséget szenvedtek Görögországban és Észak-Afrikában, és a Királyi Haditengerészet megsemmisítő csapást mért a flottájára Tarantónál. Ezért Hitler elhatározta, hogy beavatkozik az egyensúly helyreállítása érdekében, amitől rögtön keményebbé vált a küzdelem.

Decemberben a Luftwaffe 10 Fliegerkorpsa (repülőhadteste), Hans Geissler altábornagy vezetésével megérkezett Szicíliára – mely mindössze 96 km-re van Máltától –, és a tábornok Messerschmitt vadászgépei és Junkers bombázói körülbelül 400-ra növelték a tengelyhatalmak itt tartózkodó repülőgépeinek a számát. Málta három repülőterén – Luqában, Hal Farban és Takaliban – a parancsnok Hugh Lloyd repülő almarsall 16 Vickers Armstrong Wellington bombázóval, 12 Swordfish torpedóvetővel, egy pár amerikai gyártmányú Martin Maryland könnyűbombázóval és mindössze 16 Hurricane vadászgéppel rendelkezett, s újabb 16-ot várt a

Hit, Remény és Könyörület – egy hős trió

Máltának négy század Hawker Hurricane-re lett volna szüksége az előírás szerint. Amikor azonban Olaszország hadat üzent, egyetlen vadászgép sem volt a szigeten. 1940 májusában azután négy elavult Gloster Gladiator találtak becsomagolva a haditengerészet hajóhoz tartozó légiflotta egyik raktárában. Június 4-re rohammunkában összerakták őket, és ideiglenes pilótáik késlekedés nélkül felvették a harcot a Regia Aeronauticával. Az egyik gép csakhamar olyan súlyosan megrongálódott,

hogy nem lehetett megjavítani, de a maradék három, melyeket Hitnek, Reménynek és Könyörületnek neveztek el, egyedül folytatta a harcot 18 napig, amíg négy Hurricane a segítségükre nem érkezett. A pilótákból helyi hősök lettek: a máltaiak minden egyes felszállásnál megéljenezték őket, és sok üzlet kirakatába kitétték a fényképüket. A „Hit” vázát még mindig meg lehet tekinteni a vallettai Máltai Hadtörténeti Múzeumban.

A parancsnokok

Máltának legalább egy szempontból szerencséje volt: a vezető parancsnokok mind bátor és tehetséges emberek voltak. **Sir William Dobbie altábornagy (1879–1964)** kormányzónak és az ellenségeskedések kitörésekor katonai főparancsnoknak óriási feladatokat kellett megoldania a rendelkezésére álló elégtelen eszközökkel. Meg kellett szerveznie valamilyen módon a repülőterek és a kikötők védelmét; óvóhelyet kellett biztosítani a katonáknak az elkerülhetetlen légitámadások ellen, és a több évszázados békéhez szokott barátságos szigetlakókat elszánt harcosokká kellett változtatnia. A kemény skótot megingathatatlan hite (a Plymouth Testvérek közé tartozott), az előtűk álló veszélyek tudata, valamint barátságossága és közvetlensége segítette abban, hogy megfeleljen a vele szemben támasztott követelményeknek. A szinte embertelen követelmények végül fizikailag és szellemileg is kimerítették, és 1942. május 8-án előljáróinak, sajnálataukra, fel kellett őt menteniük.

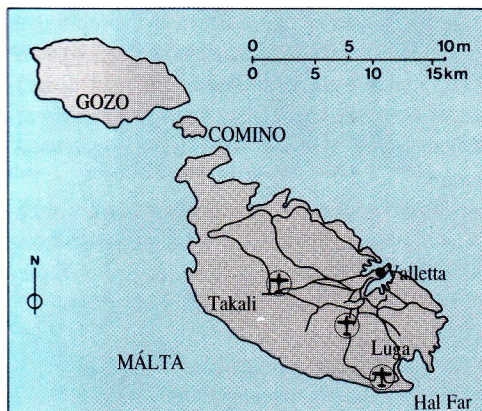
Utóda, **Lord Gort (1886–1946)**, sok mindenben hasonlított Dobbie-hoz. „A közemberek kormányzója” volt, nagyon bátor ember (az első világháborúban megkapta a Viktória-keresztet, és 1940-ben biztonságosan kimenekítette a BEF-et Dunkerqueből), s egyben ő is odaadó keresztény volt. Mindkét parancsnoknak csendes modora volt, és semmi hiúság sem lakozott bennük. Mindketten osztoztak a civil lakosok nehézségeiben. Gort, amikor csak lehetett, benzinspórolás céljából kerékpárral közleke-

dett, és mivel nem érdekelte a személyes biztonsága, nem zavartatta magát a légiriadókól sem, ha úton volt.

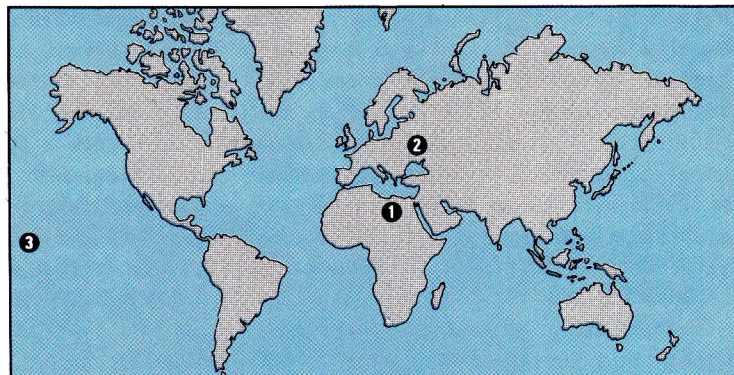
A repülőparancsnokok is, hasonlóképpen, rendkívül alkalmasak voltak terhes feladatok ellátására. **Hugh Pughe Lloyd repülő almarsall (1894–1981)** a repülőtereken dolgozott, élt és aludt, s az emberei tűzből mentek volna érte. Az ő feladata volt a repülőterek biztonságának növelése, a kifutópályák és az egyes repülőparkok parkolására alkalmas helyek építése – nem éppen irigylésre méltó feladatok voltak ezek, hiszen a vékony földréteg alatt kemény szikla rejtőzött, alig volt sima terület a szigeten, s híján volt a modern építészeti berendezéseknek is. A munkálatok 1941 júniusában kezdődtek, és fél éven belül kilencszeresére növelték azt a területet, ahol a repülőgépek szétszóródhattak légitámadás esetén. A tengelyhatalmak Szicíliában tartózkodó parancsnokait nagyon érdekelték az itt folyó munkák, és hetente kétszer-háromszor vadászkísérettel ellátott felderítő fényképező-repülőgépeket küldtek a sziget fölé a haladás megfigyelésére.

Lloyd 1942 júliusában kinevezett utóda az angolai csatában híressé vált **Sir Keith Park repülő almarsall volt (1892–1975)**. Mihelyt elegendő vadászrepülővel rendelkezett, a megelőző elhárítás taktikájára tért át – azaz az ellenséges bombázókat még azelőtt megtámadták, mielőtt azok a sziget fölé értek volna –, így megakadályozta, hogy az ellenség nagyobb rombolást vigyen végbe Máltán, és sok ember életét is megmentette.

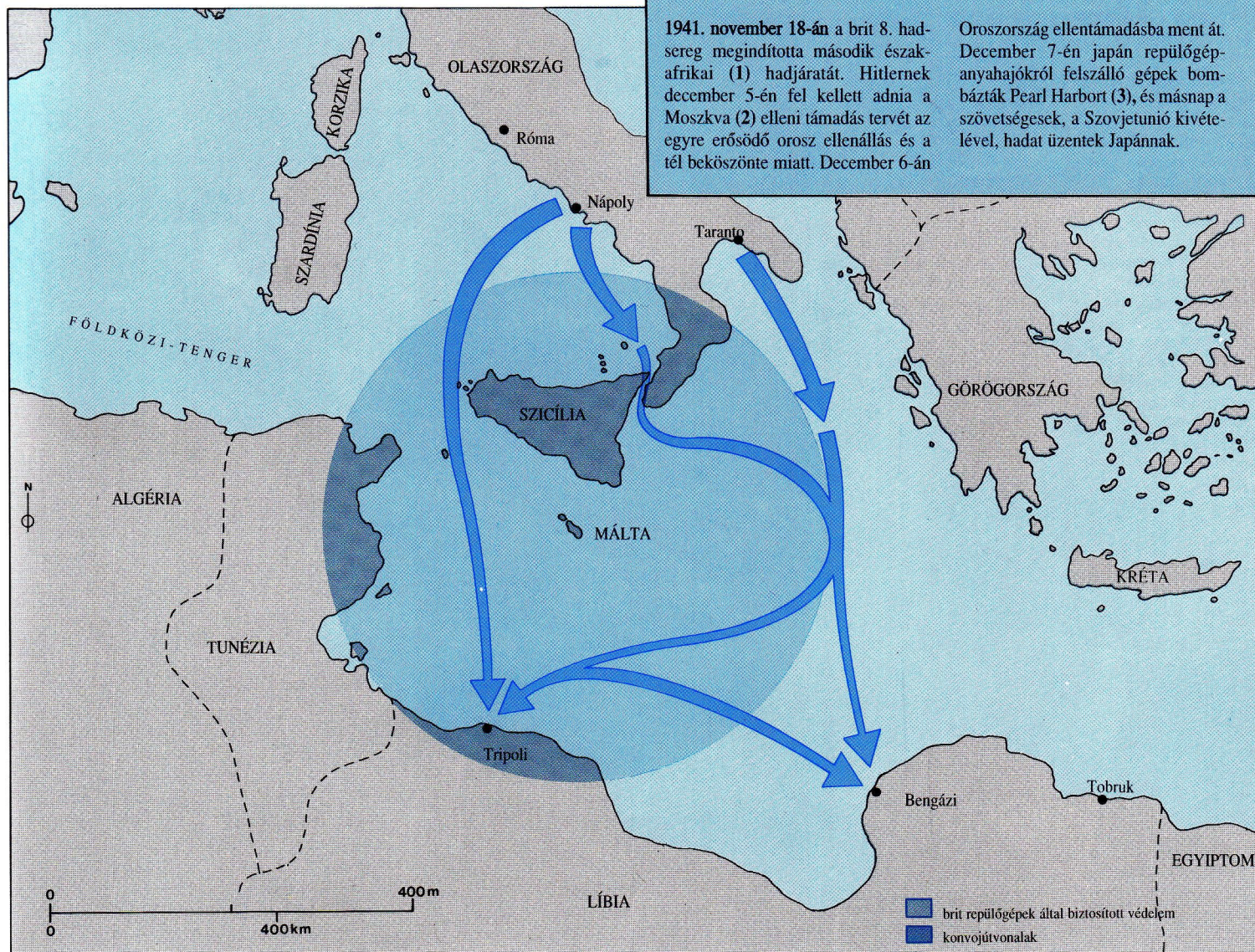

A három máltai repülőtér – Takali, Luqa és Hal Far – ideális célpontot jelentettek az ellenséges bombázóknak. A többi célpont között szerepelt a főváros, Valletta, a hatalmas haditengerészeti dokk és a nagy kikötő mindegyik létesítménye. Málta gyakorlatilag ideális célpontot nyújtott az erős vadászkísérettel rendelkező bombázóköteléknek.

1941. november 18-án a brit 8. hadsereg megindította második észak-afrikai (1) hadjáratát. Hitlernek december 5-én fel kellett adnia a Moszkva (2) elleni támadás tervét az egyre erősödő orosz ellenállás és a tél beköszönte miatt. December 6-án

Oroszország ellentámadásba ment át. December 7-én japán repülőgép-anyahajókról felszálló gépek bombázták Pearl Harbort (3), és másnap a szövetségesek, a Szovjetunió kivételével, hadat üzentek Japánnak.

Málta majdnem pontosan a Földközi-tenger közepén fekszik; 1941-ben a legközelebbi szárazföldi támaszpont Alexandria volt 1290 km-re keletre, a brit haditengerészeti erősségnek számító Gibráltár pedig 1610 km-

re nyugatra. Ráadásul a sziget Szicíliától délre és Tripolitániától északra található, tehát uralja a Földközi-tenger középső medencéjét.

Ennek megfelelően Málta stratégiai jelentősége rendkívül nagy volt 1941-ben: egyrészt

szabad utat biztosított az Egyiptom felé tartó brit konvojoknak, másrészt pedig megakadályozta azt, hogy a tengelyhatalmak biztonságosan szállíthassanak erősítést a Rommel vezetésével észak-afrikai hadjáratot

folytató tengelycsapatoknak. Továbbá, a Földközi-tenger fölött fölényben lévő német légierő, kiváltképpen a Stukák, gátolták az Alexandriában állomásozó brit repülőgép-anyahajókat abban, hogy zavartalanul

tevékenykedjenek a térségben. Málta azonban „elsüllyeszthetetlen repülőgép-anyahajó”-nak bizonyult, és betöltötte azt a szerepet, amit a haditengerészetnek kellett volna betöltenie normális körülmények között.

A britek ezért erősítették meg a szigetet, amit észak és dél felől az ellenség által birtokolt területekről támadtak, délnyugatról pedig a vichyi Franciaország által ellenőrzött ellenséges Tunézia fenyegetett.

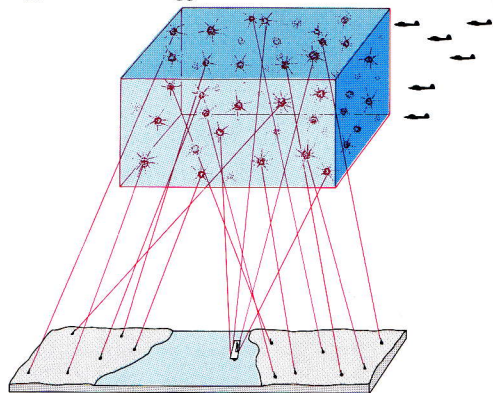

legközelebbi konvojjal. Geissler célja az volt, hogy légi fölényre tegyen szert annak érdekében, hogy az Erwin Rommel altábornagy által vezetett, újonnan alakított Afrika Korpsot (Afrika Hadtestet), annak szállítóeszközeit és felszerelését biztonságban Líbiába lehessen szállítani és később folyamatosan ellátni. A rá jellemző alapossggal látott a feladatához, és 1941. január elején Málta kezdte megismerni, mit jelent a Luftwaffe jelenléte a térségben.

Egészen addig, jöllehet olasz támadások tüzeiben, de a konvojoknak mégiscsak sikerült eljuttatniuk az utánpótlási anyagokat a szigetre. Ez a helyzet most drámai módon megváltozott, mivel 10 Fliegerkorpsot hajók elleni hadviselésre képezték ki. Január 10-én Geissler Ju 87-es

A nehéz léghárító ágyúk lövedékei nagy magasságokba hatoltak fel, s amikor működésbe lépett az időzítő-szerkezet, halálos acélszilánkokká robbantak szét. A heves léghárító tűznél a pilóták olyan magasan repültek, amilyen magasan csak tudtak anélkül, hogy veszélyeztették volna a bombázás pontosságát. (A pontos bombázás megkívánta, hogy a bombakioldás alatt egyenes vonalban, egyenletes sebességgel

szálljon a gép, de eközben rendkívül sebezhető volt.) Általában egy-egy gépet támadtak, de a Valletta körül felállított légvédelmi egységek új taktikát alkalmaztak. Mivel a léghárító tüzet egy előre meghatározott „kockába” koncentrálták (amikor is minden üteg egy meghatározott magasságra és távolságra lőtt), minden berepülő repülőgépnek át kellett hatolnia ezen a „tűzfalon”.

1941. január 16-án, 13.55-kor jelentek meg először a Luftwaffe zuhanóbombázói Málta fölött. Körülbelül 70 Ju 87-es Stuka támadott egymást követő hullámokban; a fő célpontjuk az *Illustrious* repülőgép- anyahajó volt. Hat nappal korábban sikerült befutnia a nagy kikötőbe, miután súlyosan megrongálódott egy konvoj kísérése közben,

most pedig gyorsan megpróbálták összefoltozni a French Creeknél található haditengerészeti dokkban. A Luftwaffe pilótái több sikertelen kísérletet tettek a repülőgép- anyahajó elsüllyesztésére, de január 23-án a sötétség leple alatt az óriási hajó „ellopakodott” Alexandria felé.

Stukái megtámadták az új brit repülőgép- anyahajót, az *Illustrious*-ot, amely egy konvojt kísért, és súlyosan megrongálták. A hajónak sikerült befutnia Valletta nagy kikötőjébe, ahol többször is kísérletet tettek a haditengerészeti dokkban a megjavítására, de a zuhanóbombázások ezeket jórészt megghiúsították, így a toldozott-foldozott *Illustrious* január 23-án éjjel kifutott, és egy hosszú és kacskaringós út után végül egy amerikai dokkban javították meg.

Amint befejezésükhöz közeledtek az előkészületek az Afrika Korps olasz kikötőkből Líbiába való átszállítására, Máltát egyre súlyosabb légitámadások érték, és csekély légereje nagy veszteségeket szenvedett. Február végén a megmaradt Wellington bombázókat visszavon-

ták, és március elejére a Hurricane harcoló egység mindössze nyolc használható gépre fogyatkozott. Ennek eredményeképpen Rommel új hadtestét és a sokezerényi olasz katonát szinte zavartalanul vitték át Észak-Afrikába a tengelyhatalmak.

Habár a sziget elleni légitámadások kisebb-nagyobb megszakításokkal tovább folytatódtak a következő fél évben is, a támadások ereje csökkent, miután Geissler Fliegerkorpsát megosztották úgy, hogy a Balkánon és az afrikai Nyugati-sivatagban folyó hadműveleteket is támogatnia kellett. Ez alatt a viszonylagos nyugalom alatt Málta vadászpilóta-alakulatait megerősítették, a bombázók visszatértek, és a konvojok tovább folytatták vészőfutásukat, habár 1941 novemberében

A január 16-i támadás alatt egy radikálisan új léghárítási tervet próbáltak ki a britek. A dokkokat védő üteg (4) a nagy kikötő körül elhelyezett többihez (1) csatlakozva egy „tűzfűggyönt” és gomolygó füstoszlopot hozott létre, és a német Stukáknak ezeken át kellett zuhanórepülésben megközelíteniük French Creeket.

A haditengerészeti dokkon belül található Parlitorio-rakpart, ahová az *Illustrious* kikötötték, nagyrészt megrongálódott, de mindössze egy bomba találta el a hajót, s az is

csak kisebb károkat okozott a repülőgépeknek fenntartott fedélzetrészen. Az akció alatt a hajó ágyúi is

csatlakoztak a szigetet védő többi löveghez, és hevesen lőtték a támadókat.

A French Creek körzetében található „Három város”, Senglea (2), Conspicua és Vittoriosa történelmi jellegű épületei, templomai, házai és üzletei is megsemmisültek a támadás alatt. A légitámadásnak 53 halottja és 19 sebesültje volt.

Az Illustriouson szolgálatot teljesítő Fulmar vadászgépeket már korábban a szárazföldi támaszpontokra vitték, így azok is bekapcsolódhattak a csatába. Az egyik Fulmar (6) egy Stukát (7) üldözött, miután az utóbbi ledobta a bombaterhét, majd szorosan a víz felszíne fölött száguldott el, hogy elkerülje a légvédelmi ágyúk zárótüzét. Pontosán a móló mellett lőtték a tengerbe. A németek legalább tíz gépet veszítettek a támadás során, míg a britek egyet sem.

a britek óriási veszteséget könyvelhettek el, amikor az *Ark Royal* repülőgép-anyahajót elsüllyesztették a németek.

A britek, akik a Jőreménység fokát megkerülve juttattak el olajat Egyiptomba, látszólag nagy hátrányban voltak a tengelyhatalmakkal szemben, amelyeknek mindössze egy 483 km-es úton kellett üzemanyagot szállítaniuk a Földközi-tengeren át, Málta azonban a britek oldalára billentette a mérleg nyelvét, mivel ideális helyen fekvő az ellenséges konvojok tengeri vagy légi úton való megtámadásához. Az Afrika Korpsnak Olaszországból szállított utánpótlásnak több mint 60 százaléka került a tenger fenekére. Az üzemanyag elvesztése okozta a legnagyobb kárt, és novemberben Rommelnek majdnem le kellett állítania hadműveleteit a végesen fogyó olajtaralékok miatt. Ez a veszélyes helyzet váltotta ki elsősorban a tengelyhatalmak nagyméretű támadásait Málta ellen.

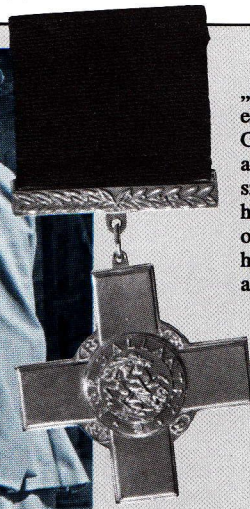
1941. december 4-én kezdődött a sziget öt hónapig tartó szisztematikus bombázása. Ez része volt annak a hadműveletnek, mely egyszerre szerezte volna megtörni a Királyi Haditengerészet és a Királyi Légierő ellenállását. Néha egyszerre 300 bombázó jelent meg az égen a sziget fölött. Egyben tervek készítették a „Herkules-hadműveletre”, a sziget megkéséett előzőnlésére is.

A Luftwaffe, melyet itt ekkor Albert Kesselring tábornagy 2. Luftflottéja képviselt, valamint a Regia Aeronautica számbelileg együttesen messze felülmúlta a brit védőket. A RAF veszteségei ijesztő méreteket öltöttek a földön és a levegőben egyaránt – 1942. február közepén mindössze 11 bevethető Hurricane-nel rendelkezett –, és a valletai haditengerészeti támaszpont is súlyos károkat szenvedett.

A kimerült védőknek az első erősítést a repülőgép-anyahajókról küldött első Supermarine Spitfire-ek megérkezése jelentette márciusban. E gyors, első vonalbeli gépek közül azonban sokat megsemmisítettek a földön a repülőterek ellen intézett támadások során. A katonaság segítségével az agyonhajszolt RAF megkettőzte az erőfeszítéseit, hogy minden rendelkezésre álló gépet bármikor bevethető állapotba hozzon, hogy javítsa a megrongált kifutópályákat, és védőállásokat alakítson ki azért, hogy megvédje az értékes gépeket a bombarobbanások erejétől.

Márciusban a Málta elleni légitámadások intenzitása fokozódott. A március 26-i ellenséges támadások olyan súlyosak voltak, hogy a RAF hivatalos helyzetjelentésében mindössze annyit jegyeztek meg: túl sok csata zajlott ahhoz, hogy mindegyikre külön kitérjenek.

A máltaiak rettenthetetlen bátorságról tettek tanúbizonyságot. A házaikat, templomaikat, középületeiket és történelmi emlékeiket romba döntötték; a polgári áldozatok száma egyre nőtt, és a nehézségeket csak fokozta az élelmiszerhiány,

„A nép bátorságának elismeréseként ezennel a György-keresztet adományozom Málta szigeterődjének azért a hősiességért és odaadásért, melynek híre hosszú ideig fennmarad a történelemben.
György király és uralkodó.”

Egy sziget hősie ellenállása

A második világháborúban fordult először elő, hogy a polgári lakosságot majdnem olyan mértékben érintették a harci cselekmények, mint a fegyveres erőket. Ennek elismeréseképpen, 1940 szeptemberében, a London elleni Blitz tetőpontján, VI. György király létrehozta a fegyveres erőknél adható legmagasabb kitüntetéssel, a Viktória-keresztel egyenértékű György-keresztet a civilek által tanúsított bátorság elismerésére.

1942. április 15-én a király felemelő gesztussal

Málta-szigetének és lakosságának adományozta a György-keresztet. A keresztet az új kormányzó, Lord Gort hozta a szigetre és adta át az embereknek egy egyszerű, de egyben ünnepélyes ceremónia keretében, melyen több ezren vettek részt a valletai Palota téren.

Nagy volt az öröm, amikor 1943. június 20-án maga a király szállt partra a HMS *Aurora*-ról, hogy találkozzék a szigetlakókkal, a helyőrséggel és a parancsnokokkal, majd személyesen köszönje meg hősie kitartásukat.

Málta városait súlyosan megrongálták a légitámadások, de sok polgári lakos a sziklák közé rejtőzött, így aránylag kevés áldozata volt a bombázásoknak. A támadások után az utcákat teljesen elborították a törmelékek; az

elektromos- és a gázvezetékek gyakran megsérültek, és hosszabb időszakokra megszűnt a vízellátás is. A máltaiak viszont legalább megúszták a tűz borzalmaival, mivel a 16. század óta minden épület kőből készült.

A konvojok: Málta köldöksínörjai

Az összes szükséges anyagot – üzemanyagot, lőszer és élelmet – konvojokkal kellett szállítani Máltára. Ezek kiváló célpontot nyújtottak az ellenséges bombázók és tengeralattjárók számára, s ennek megfelelően óriási veszteségeket is szenvedtek. A keletre fekvő Alexandriából induló konvojokat általában erős kísérettel ellátott kisszámú, de gyors járatú kereskedelmi hajó alkotta. Mihelyt azonban a németek is csatlakoztak az Észak-Afrikában folyó hadműveletekhez az ottani olasz ellenállás összeomlása miatt, és nyomban erős bombázó- és vadászgépegységeket irányítottak Málta körzetébe, a helyzet rohamosan romlott. Számos kereskedelmi hajó útközben sülyesztettek el, másokat kirakodás közben, és sok szállítmányt, noha már kirakták és gyorsan szétosztották őket, később semmisítettek meg.

Ezért nagyobb konvojokat állítottak össze, így a „Többlét-akciót”, amelynek során az *Illustrious* találat érte (ez a konvoj 1941. január első hetében

futott ki Gibraltárból); a „Szilárdág-akciót” júliusban, amely 65 000 tonna élelmiszert és lőszer hozott: és a „Szigony-akciót”, 1942 júniusában, mely 43 000 tonna anyagot szállított.

Júliusra azonban a szigetlakók, akik sokkal kisebb fejadagokon éltek, mint a Nagy-Britanniában élők az Atlanti-óceáni csata idején, már-már éheztek. Ezért az addigiaknál sokkal nagyobb szabású mentőakciót indítottak.

„A Talapzat-akció”-nak elkeresztelt hadműveletben egy óriási konvoj indult útnak augusztus 2-án Észak-Angliából. A 14 dugig megrakott szállítóhajót a Z-flotta kísérte, mely két csatahajóból, 3 repülőgép-anyahajóból, 3 cirkálóból és 14 rombolóból állt. Velük együtt ment az öreg *Furious* repülőgép-anyahajó újabb nyolc romboló védelme alatt azért, hogy még több Spitfire-t juttathassanak el Máltára. A Királyi Haditengerészet tengeralattjárói pedig őráratokat végeztek az útvonalon.

A flotta augusztus elején haladt át a Gibraltáriszoroson, s másnap egy olasz tengeralattjáró észrevette. Folyamatos ütközet alakult ki az ellenséges repülőekkel, torpedóvető hajókkal és tengeralattjárókkal. Az *Eagle* nevű repülőgép-anyahajó, 2 cirkáló, 1 romboló és 9 szállítóhajó elsüllyedt, és az *Indomitable* repülőgép-anyahajó is súlyosan megrongálódott. A Vallettát elérő öt szállítóhajó azonban, beleértve az *Ohio* megrongálódott tartályhajót, melyet két romboló húzott be a kikötőbe, 32 000 tonna szállítmányt és 13 600 tonna üzemanyagot juttatott célba, ami elegendő volt a küzdelem folytatásához. A Talapzat túlélőit éljenző tömeg fogadta a Málta védőszentjének, Szűz Máriának tiszteletére rendezett népiünnepély napján. A szigetlakók most már jobban el tudták viselni az ostrom megpróbáltatásait, amelyek gyakorlatilag megszűntek, amikor 1942 novemberében egy újabb nagy, utánpótlást szállító konvoj jutott át.

Máltát akár a Földközi-tenger keleti, akár a nyugati medencéjéből el lehetett látni utánpótlással konvojok segítségével. A háború kezdetén a Gibraltárból kiinduló utat részesítették előnyben, mivel a konvojok az ellenség európai támaszpontjaitól messze délre vehették útjukat, ahol csak a tengeralattjárók veszélyeztették őket.

Az Alexandriából kiinduló útvonal veszélyessége az Észak-Afrikában dúló háború forgandó hadiszerencséjétől függött.

A HMS *Indomitable* és, mögötte, a HMS *Eagle* repülőgép-anyahajók a HMS *Victorious*ról fényképezve a Talapzat-akció közben. Éppen egy Albacore nevű felderítő és torpedóvető gép száll fel az *Indomitable*-ről a tengeralattjárók elleni őráratra. Az előtérben, a *Victorious* fedélzetén, a hajó öt Sea Hurricane-jéből látszik kettő, melyek készen állnak arra, hogy bármelyik pillanatban bevetésre induljanak.

valamint más, alapvető anyagok hiánya. 1942. április 15-én VI. György király a György-keresztet adományozta Máltának „népe bátorságának elismeréseként”.

Egy hónappal később Kesselring arra a hibás következtetésre jutott, hogy a sziget többé már nem jelent veszélyt, és számos repülőszázadát átvézenyelte a keleti frontra vagy az Észak-Afrikában harcoló tengelycsapatok támogatására. Május 10-e után a Málta elleni légitámadások intenzitása és gyakorisága észrevehetően csökkent, s a repülőgép-anyahajók hamarosan képesek voltak a sziget vadászrepülő-állományát 300-ra feltölteni, ami elég volt az ellenség bármilyen támadásának visszaveréséhez.

Júniusban tovább enyhült Málta helyzete. Rommel, aki közben elfoglalta a tobruki nagy brit támaszpontot, most elegendő üzemanyaggal és egyéb hadianyaggal rendelkezett ahhoz, hogy meggyőzze feletteseit: már nem szükséges Málta meghódítása, és arra kérte őket, hogy a Herkules-hadműveletre kijelölt csapatokkal inkább az ő

erőit növeljék Észak-Afrikában.

Közben a szigetet utánpótlással ellátni igyekvő konvojok még mindig súlyos veszteségeket szenvedtek. Mindössze pár szállítóhajónak sikerült eljutnia Máltára, s olyannyira kritikussá vált a helyzet, hogy még a tengeralattjárókat is igénybe vették kisebb mennyiségű, de létfontosságú anyagok szállítására. Nyilvánvalóvá vált, hogy amennyiben egy nagyobb konvoj jó részének nem sikerül elérnie Vallettát, Málta elesik.

Augusztus elején a haditengerészet megszervezte a „Talapat-akciót”, a valaha is Máltára küldött legnagyobb konvojt abban a reményben, hogy el tudja juttatni a rég várt segítséget a szigetre. Az ellenséges repülőekkel, torpedóvető hajókkal és tengeralattjárókkal vívott folyamatos csatározások közepette az *Eagle* repülőgép-anyahajó, két cirkáló, egy romboló és kilenc szállítóhajó elsüllyedt. Öt kereskedelmi hajó azonban elérte Vallettát, s így a sziget tovább folytathatta a harcot.

Habár a tengelyhatalmak Észak-Afrikába vezető utánpótlási útvonalai ellen intézett támadások

kiújultak, és Rommel, aki túl messzire hatolt előre és súlyos üzemanyaghiánnyal küzdött, emberére akadt Bernard Montgomery tábornok személyében El-Alameinnél, ismét az éhezés réme fenyegette Máltát. November 19-én, amikor már csak alig kétheti élelmiszer-tartalék volt a szigeten, egy négy hajóból álló konvoj ismét eljutott Máltára. A lakosságnak ezután már soha nem kellett az ostrom jelentette megpróbáltatásoktól szenvednie.

Rövid időre októberben, amikor a tengelyhatalmak ismét kísérletet tettek több üzemanyag eljuttatására az Afrika Korpszhoz, a Málta elleni légitámadásokat is felújították. Nyolc nap múlva azonban, ami alatt a RAF több mint 100 ellenséges gépet lőtt le és csak 27-et veszített, ismét elcsendesült a sziget fölött az ég. Miután 1942 novemberében a hadiszerencse Rommel ellen fordult, még néhány újabb súlyos légitámadást kellett a szigetlakóknak elviselniük. Ezek azonban fokozatosan megszűntek, amikor a tengelyhatalmak csapatait 1943 májusában kiűzték Észak-Afrikából. A máltaiak megnyerték a csatát.

A Luftwaffe és az olasz Regia Aeronautica súlyos bombatámadásokat intézett Málta ellen 1942 tavaszán, és nagy szükség volt vadászrepülőkre, amelyekkel fel lehetett venni a harcot az ellenséges gépekkel.

Az első Spitfire-eket márciusban és áprilisban vitték Máltára repülőgép-anyahajókon, hogy kiegészítsék a szigetet védő pár Hurricane-t. Sok gépet azonban már a földön megsemmisítettek, és a kiegészítő gépek, valamint a bombakráterek gyakran használhatatlanná tették a repülőtereket.

Március és május között a RAF, a hadsereg segítségével, hatalmas erőfeszítéseket tett a három repülőter fejlesztésére – összesen 43 km hosszúságban építettek kifutópályákat – és a harcra fogható repülőgépek kiszolgálására. Május 9-ig, amikor is 64 új Spitfire-t vártak, a takali támaszpontot ellátták a robbanások ellen védelmi szolgálat fedezőekkel. Gyorsak,

rutinosak lettek a repülőgépek bevetésre való felkészítésében is. Május 9-én kilenc támadás érte a repülőteret: az egyik legsúlyosabbat 11.14-kor hajtották végre.

Amint megérkezett egy Spitfire, azonnal egy bombabiztos fedezékbe vitték, *balra*; a képen homokzsákokkal szegélyezett kőfedezéket láthatunk, de Takaliban néhány ilyen fedezéket a sziklába vájtak. A repülőgépeket kézzel, 23 literes kannákból töltötte fel a földi kiszolgáló személyzet, amelynek a tagjai olajozottan együttműködő csapatként dolgoztak, a pilóta pedig a fülkében készen állt a felszállásra. Az egyik pilóta ezt írta: „Az ember csak azért van itt, hogy megsemmisítse a hunokat [németeket] ... a jobb élet, az alvás, evés már rég a kutyáké... Ehhez képest az angliai csata gyerekjáték volt.”

Pár új Spitfire (4) landol, melyek néhány órával korábban szálltak fel az USS Wasp repülőgép-anyahajóról. Az új gépek új fegyverzettel, négy, a szárnyakra felszerelt gépágyúval voltak ellátva.

A helyi vadászepülőgépszázad Spitfire-ei (3) szállnak fel, hogy biztosítsák az érkező vadászokat, amelyek általában nem rendelkeztek lőszerrel, és csak kevés üzemanyaguk volt.

Bombák robbannak a repülőtér minden pontján (1). Néhány repülőgép megrongálódott vagy megsemmisült, amint éppen leszálltak.

A javítóbrigádok egész álló nap talpon voltak, feltöltötték a bombakrátéereket (2), így a repülőtér mindig funkcionált valahogy.

Takali légelhárítását elsősorban a 40 mm-es Bofors-ágyúk (5) szolgáltatták, amelyek a repülőtér szélén elhelyezték, homokzsákokkal védett állásokból gyorsan és hatásosan tüzeltek – s ezzel akaratlanul is újabb veszélyt jelentettek az érkező saját repülőgépekre.

Bomba elleni állásokat (6) építettek szerte a takali repülőtéren, hogy megvédjék a gépeket a támadásoktól. A földdel töltött benzineskannákból, lebombázott épületekből származó kövekből és homokzsákokból álló állásokat ellátták üzemanyaggal, alkatrészekkel és lőszerrel, valamint egy öttagú földi személyzettel, akik akár hat perc alatt is felszállásra kész állapotba tudtak hozni egy gépet. Számos újonnan érkezett pilóta azonnal bevetésre indult az őket bombázni készülő ellenséges gépek ellen.

Midway/1942. június

1942 tavaszára a japánok a Csendes-óceán déli és keleti medencéjének nagy részét meghódították, és most meg kellett védeniük a megszerzett olaj- és nyersanyaglelőhelyeket. Ennek érdekében a japán haditengerészet főparancsnoka, Iszoroku Jamamoto admirális bonyolult tervet dolgozott ki Chester Nimitz admirális csendes-óceáni flottájának törbe csalására és megsemmisítésére a Midway-korallzátonynál. Ez a sívár, ám stratégiaiilag fontos hely az Egyesült Államokhoz vezető nyugati útvonalat ellenőrizte.

Jamamoto terve a Csendes-óceán északi részén fekvő Aleut-szigetláncolathoz tartozó szigetek elleni félrevezető támadással kezdődött volna, majd egy erős, repülőgép-anyahajóból és kísérőből álló támadóerőnek kellett Midwayt bombáznia, s ezután következett volna a gyalogság partraszállása. A maga Jamamoto által vezetett tartaléknak pedig a Midway- és az Aleut-szigetek között félúton kellett volna elfoglalnia a helyét. Mivel az admirális nem rendelkezett radarral, a tengeralattjárókból álló őrzáratoknak kellett volna előre jelezniük az amerikai flotta közeledtét, hogy elegendő ideje legyen a hajói összegyűjtésére és a csapda bezárására. Végül, hadicsel gyanánt, a part menti létesítmények és egy nem létező flotta között üzeneteket kell váltani, mialatt Jamamoto óriási hajóhada elindul, és teljes rádiócsendben végrehajtja a feladatát.

Az amerikaiak megfejtették a japán rejtjeleket, és tudták, hogy nagyobb támadás várható az egyik csendes-óceáni támaszpontjuk ellen. Ők is cselhez folyamodtak, mely több hasznot hozott a ő konyhájukra, mint Jamamoté. Midway egy meghibásodott tengervíz-desztilláló berendezésre panaszkodott, és, láss csodát, a japán elhárítás egyik rádióüzenetében röviddel később arról volt szó, hogy az AF-nek – ez volt a japán célpont kódjele – van egy ilyen problémája.

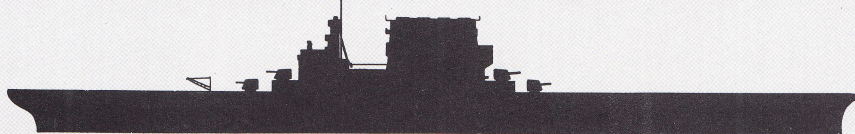
Nimitz admirális, aki így előre értesült Jamamoto tervének lényegéről, a kapott információknak megfelelően tudta kialakítani a saját haditervét. Óvatosságból egy különleges egységet küldött az Aleut-szigetek körzetébe, a Csendes-óceán középső medencéjében pedig két erős repülőgép-anyahajó-csoportra osztotta a flottát, ezeknek kellett volna meglepniük Midwaynél a meglepetést előkészítőket.

A 16. különleges egység, amelyben a *Hornet* és az *Enterprise* repülőgép-anyahajók, valamint hat cirkáló és kilenc romboló kapott helyet, Raymond Spruance ellentengernagy vezetésével kelt útra. A *Yorktown* repülőgép-anyahajó, amely súlyosan megrongálódott a korall-tengeri csatában, de amelyet összetoldoztak-foldoztak Pearl Harborban, két cirkálóval és öt rombolóval egyetemben a 17. különleges egységet képezte Frank Fletcher ellentengernagy parancsnoksága alatt, aki egyben a soron következő hadműveletek tak-

Pearl Harbor: áldozatok és túlélők

Az amerikai *Shaw* rombolónak felrobban a lőszerraktára a Pearl Harbor elleni támadásnál.

Az *USS Lexington*, *fent*, hossza: 270 m; maximális sebessége: 33 csomó; fegyverzete: nyolc 8 hüvelykes ágyú (amikor elsüllyedt, nem voltak rajta), 63 repülőgép.

USS Enterprise, *fent*, hossza: 246 m; maximális sebessége: 32 csomó; fegyverzete: nyolc 5 hüvelykes löveg; 96 repülőgép.

USS Saratoga, *lent*, hossza: 246 m; maximális sebessége: 33 csomó; fegyverzete: tizenkét 5 hüvelykes léghárító ágyú, négy 6 fontos löveg és nyolc léghárító géppuska.

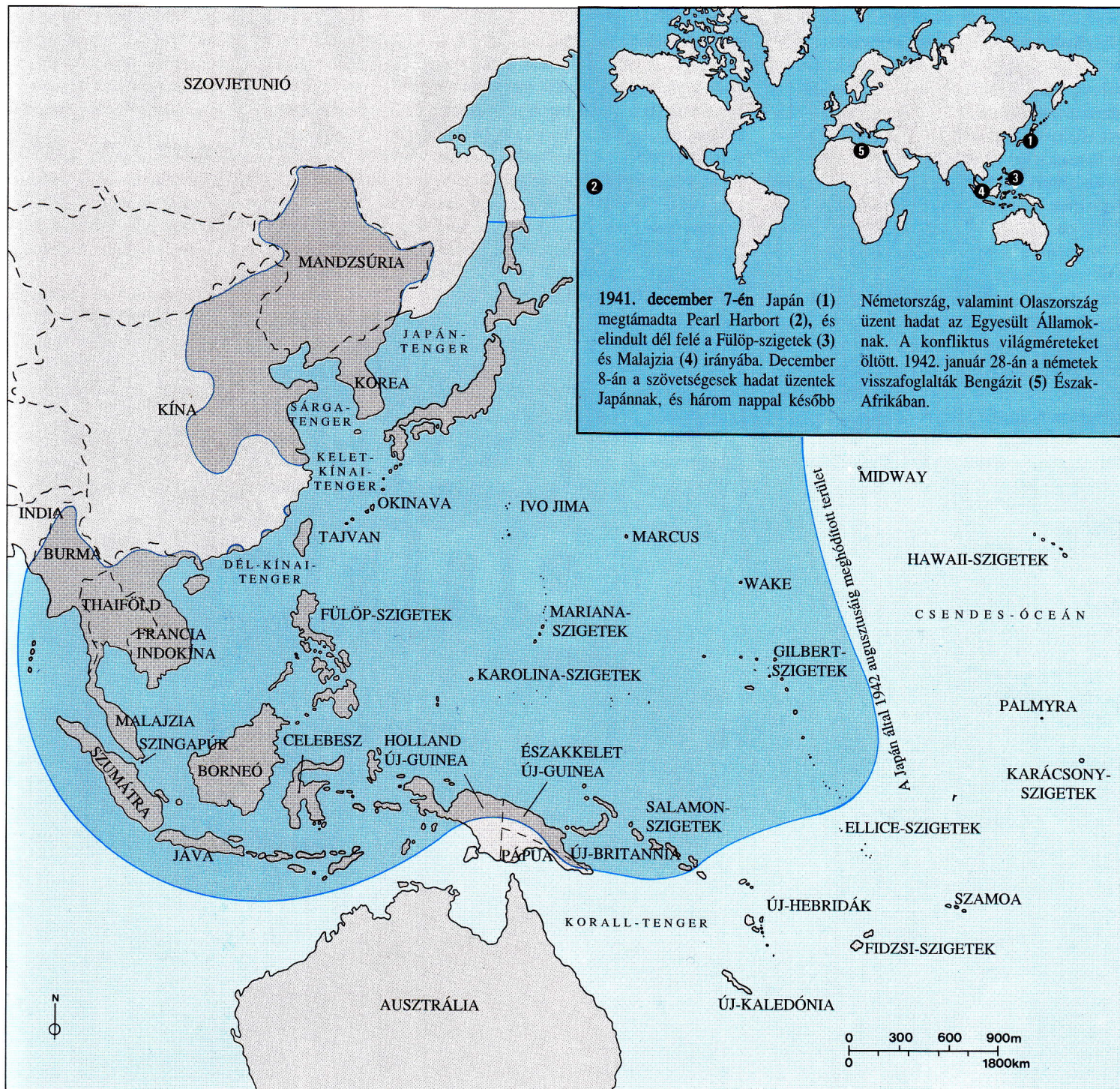

Japán ismerte fel a nagyhatalmak közül elsőként a nehéz repülőgép-anyahajókban rejlő lehetőségeket a tengeri hadviselésben; 1941-re már hattal rendelkezett, és több állt építés alatt. Akkor azonban, amikor Japán 1941. december 7-én, 8.25-kor 360 bombázóval és kísérő vadászgépekkel megtámadta Pearl Harbort, az elsődleges célpontjuk az amerikai csendes-óceáni flotta nyolc csatahajója volt. A kikötőben tartózkodó összes hajó (több mint 90), a szárazdokkban található *Pennsylvania* kivételével mind megrongálódott vagy megsemmisült. Az *Arizona* csatahajó felrobbant, a *West Virginia* és a *California* elsüllyedt, míg az *Oklahoma* felborult.

A látszólagos siker ellenére – a szétbombázott

amerikai csendes-óceáni flottát sűrű füst borította – a japánok nem érték el céljukat. A Pearl Harbort támaszpontként használó két repülőgép-anyahajó, a *Lexington* és az *Enterprise*, erős cirkálókíséretükkel egyetemben, a nyílt tengeren tartózkodott, s éppen visszafelé jött a Wake- és Midway-szigetekről, ahová haditengerészeti vadászrepülőket vittek. Így a japánok, a repülőgép-anyahajóba vetett teljes és jogos bizalmuk ellenére, pontosan azt a célt szalasztották el, amelyet mindenáron el kellett volna érniük. Négy amerikai repülőgép-anyahajó – a *Lexington*, az *Enterprise*, a *Saratoga* és a *Yorktown* – volt még hadra fogható a Csendes-óceánon.

1941. december 7-én Japán (1) megtámadta Pearl Harbort (2), és elindult dél felé a Fülöp-szigetek (3) és Malajzia (4) irányába. December 8-án a szövetségesek hadat üzentek Japánnak, és három nappal később

Németország, valamint Olaszország üzent hadat az Egyesült Államoknak. A konfliktus világméreteket öltött. 1942. január 28-án a németek visszafoglalták Bengázit (5) Észak-Afrikában.

Japán már 1895-ben imperialista hódító politikát kezdett folytatni, amikor meghódította Formosát (Tajvant). Az amerikai elszigetelődés miatt az 1930-as években újabb alkalma nyílt a zavartalan hódításra Ázsiában; 1931-ben ismét elfoglalta Mandzsúriát, és 1937-ben megtámadta Kínát. Amikor Németország

1940-ben lerohanta Franciaországot és Hollandiát, és ezzel a brit, francia és holland gyarmatokat kiszolgáltatva Japán kényére-kedvére, az utóbbi élt is a lehetőséggel. A Pearl Harbor elleni támadást követően Japán három irányban nyomult előre: a holland Kelet-Indiák és a Fülöp-szigetek ellen a

háborúhoz szükséges anyagok megszerzésére; Ázsia belsejébe Malajzián és Burmán keresztül, valamint a Csendes-óceánon Guam, Új-Guinea, a Bismarck-szigetvilág és a Salamon-szigetek felé. Japán háborús sikerei rendkívül látványosak voltak, de 1942 áprilisában 16. a *Hornet* repülőgép-anyahajóról felszálló B25-ös gép

James Doolittle alezredes vezetésével bombázta Tokiót és három másik, a legnagyobb japán szigeten fekvő várost. Nem sok kárt okoztak, de a lélektani hatás annál nagyobb volt. Japánnak rá kellett jönnie arra, hogy a hazai szigetek védelme érdekében ki kell terjesztenie a hódításait, s egyben meg kell erősítenie a már megszerzett területeket

is. Ennek megfelelően, 1942 májusában a japánok megkíséreltek csapatokat juttatni Új-Guinea déli részére, hogy egy ütközőzónát hozzanak létre az újonnan meghódított területeik és Ausztrália között, s egyben ugródeszkának is használhassák a helyet az Ausztrália ellen valamikor a jövőben intézendő esetleges

támadásokhoz. A korall-tengeri csatára (1942. május 4-8.) részben amiatt került sor, mert két amerikai repülőgép-anyahajó-egység, erős amerikai és ausztráliai hadihajó-támogatással, megpróbálta megőrizni ezt a tervet.

Midway/2

tikai ellenőrzéséért is felelt. Június 2-ra a két amerikai különleges haderő elfoglalta az állását Midwaytől körülbelül 400 km-re északkeletre, és készen állt rá, hogy felvegye a japánokkal a küzdelmet, akik május 25. és 27. között hagyták el a támaszpontjukat, de akiket azóta sem láttak. Ennek ellenére a japánok sem azonosították Fletcher és Spruance egységének a helyzetét, mert a tengeralattjárók azután érkeztek a számukra kijelölt helyszínre, miután az amerikai hajók már elhaladtak ott.

Másnap, a tervekkel összhangban, a japánok megtámadták az Aleut-szigetek közül Attut és Kiskát, és nem tudták mire vélni az amerikaiak langyos válaszát. Az amerikaiak valójában nagyobb zsákmányra vadásztak 3220 km-re délre. Az ellenséges hajóhad első egységét már felfedezte egy nagy hatótávolságú felderítőgép 1125 km-re Midwaytől délnyugatra, körülbelül ugyanabban az időben, amikor az Aleut-szigeteket elkezdték lőni. Ezeket

a hajókat azonosították mint a támadó erő csapatszállító hajóit.

Amikor június 4-én megvirradt, a 16. és a 17. különleges egység 320 km-re északkeletre volt Midwaytől. Nagumo flottája, mely nem tudott rólu-
luk, s amelyben helyet kapott négy hatalmas repülőgép-anyahajó is, az *Akagi*, a *Kaga*, a *Soryu* és a *Hiryu*, körülbelül 400 km-re nyugatra volt a szigettől, és már légitámadást indított Midway ellen. Egy órával később, 5.30-kor, egy amerikai Catalina típusú hidroplán felfedezte a japán repülőgép-anyahajókat, és riasztotta az illetékeseket; ugyanakkor Midway radarja 160 km-es távolságban jelezte a támadó repülőgépeket.

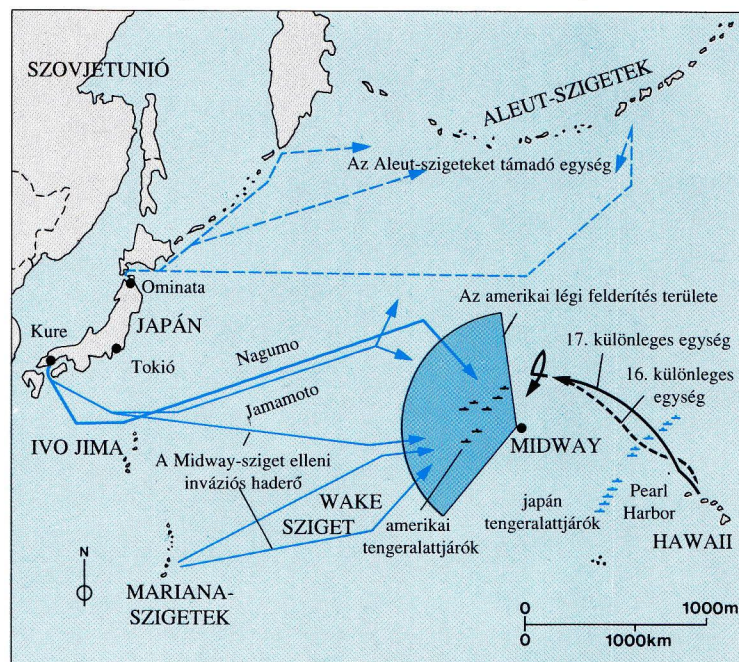
Fletcher a támadás mellett döntött, s míg a zászlóshajója, a *Yorktown* felderítőgépeit gyűjtötte be haladék nélkül, addig Spruance és a 16. különleges egység teljes gőzzel Nagumo repülőgép-anyahajói felé indult.

Eközben Joicsi Tomonaga hadnagy parancsnoksága alatt az első japán hullámban támadó

72 bombázó, 36 vadászgép kíséretében, már Midwayhez közeledett. 26 amerikai Brewster Buffalo és Grumman Wildcat támadt rájuk. Ezek a gépek azonban nem vehették fel a versenyt a Mitsubishi Zerókkal, amelyek a csendes-óceáni térségben a legkiválóbb vadászgépeknek számítottak.

Nagumo szempontjából a támadás nem volt maradéktalanul sikeres: bár az amerikai repülőterek nagy károkat szenvedtek, de még mindig működtek, ahogy azt a 7.10-kor a hajói fölött megjelenő torpedóvető gépek és Marauder bombázók bizonyították.

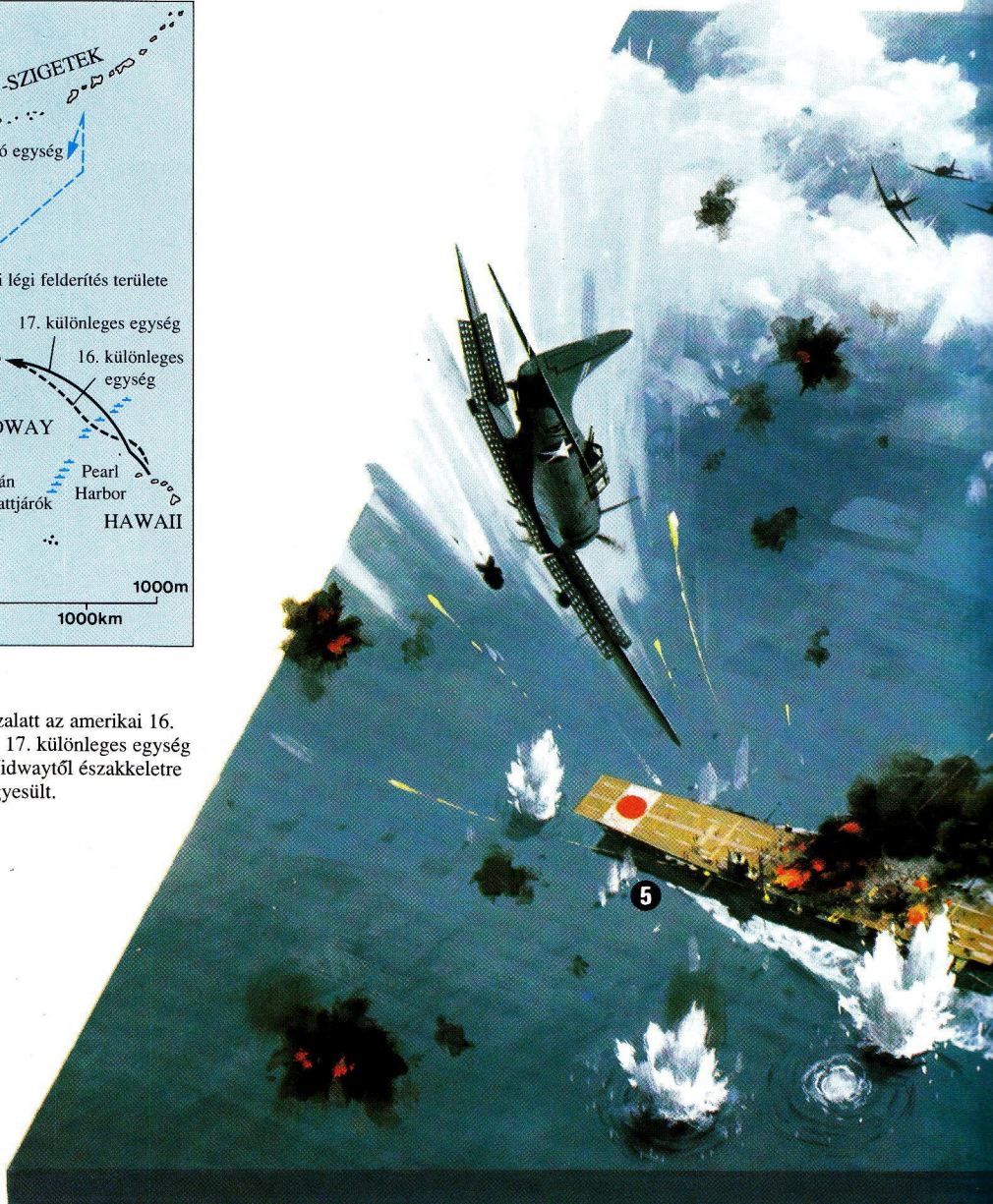
Mivel az óvatos japán admirális azt gyanította, hogy amerikai hadihajók is lehetnek a közelben – bár a felderítői nem jelentettek egyet sem –, az élesre töltött torpedókkal és páncéltörő bombákkal felszerelt második támadóhullámot visszatartotta, hogy ki tudja védeni az esetleges tengeri támadást. Most azonban elrendelte, hogy a repülőgépeket lássák el gyújtóbombák-

Jamamoto admirális az egyesített flottáját öt csoportra osztotta a Midway elleni támadáshoz, egy tengeralattjárókból álló előőrs pedig a terepet mérte fel. Az amerikaiaknak azonban sikerült megfektetniük a japán rejtjeleket, tehát ismerték a szándékukat és a 16. különleges egységet (Spruance), valamint a 17.-et (Fletcher) Midwayhez rendelték, mielőtt a tengeralattjárók elérték a nekik kijelölt zónát. A japánok elterelő

támadást hajtottak végre az északi egységükkel és a 2. repülőgép-anyahajó támadó hajórajjal az északon fekvő Aleut-szigetek ellen, amit az amerikaiak gyakorlatilag figyelemre sem méltattak. Jamamoto 1. repülőgép-anyahajó támadó hajórajja (Nagumo) északkeletre húzódott, majd pedig délkeletre fordult a Midway elleni támadáshoz. A második flottabiztosító csoport, a szállító- és ellátó-csoportok még lejjebb délen kelet felé hajóztak.

Ezalatt az amerikai 16. és 17. különleges egység Midwaytől északkeletre egyesült.

Amerikai zuhanóbombázók, melyeket a japánok nem vettek észre, nagy magasságból csaptak le Nagumo négy repülőgép-anyahajója közül háromra 1942. június 4-én 10.20-kor. Az időjárási körülmények – sima tenger és jó látási

viszonyok – ideálisak voltak a zuhanóbombázók számára.

Az *Enterprise*-ről felszálló Dauntless zuhanóbombázók (3) körülbelül 10.05-kor leltek rá a repülőgép-anyahajókra. Miután a támadáshoz megfelelő helyzetbe manőverezték a gépeket, a bombázók lecsaptak az *Akagira* (5) és a *Kagára* (2).

Az *Akagit* (5) ért első találat azokat a bombákat robbantotta fel, amelyeket a gépek újrafelfegyverzése közbeni kapkodásban halmoztak fel a hangárokbán. Egy pillanattal később, egy másik találatot követően, a hajó lángtengerré

változott, s újabb és újabb rettenetes robbanások rázták meg, amint a fedélzet alatti hangárokbán további bombák robbantak fel. Körülbelül 45 perccel a támadás megkezdése után az *Akagit* sorsára hagyták.

A 14 000 láb magasságból lezúduló, majd pedig a kísértő japán hadihajók koncentrált légelhárító tüzén (4) keresztlátható Dauntless négy közvetlen találatot ért el gyors egymásutánban a *Kagán* (2). Nyomban ezt a hajót is elolthatatlan lángok borították be. Később, de még a nap folyamán, a *Kagát* is elhagyták, és rövidesen elsüllyedt.

Egy korábban, a *Soryu* (1) ellen intézett támadást a Zerók (6) visszavertek. Azután az amerikai *Yorktown* repülőgép-anyahajóról felszálló bombázók csaptak le rá, és háromszor el is találták. Benzintartályok és lőszerraktárak robbantak fel rajta, s rövidesen lángoló ronccsá változott. Mindhárom repülőgép-anyahajó a támadást követő 16 órán belül elsüllyedt.

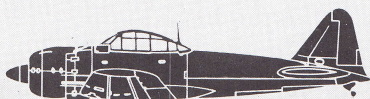
kal és nagy robbanóerejű bombákkal egy Midway elleni második légitámadáshoz.

Tizenöt perccel később, mialatt a repülőfedélzet személyzete lázasan dolgozott a bombázók fegyverzetének kicserélésén, Nagumo megtudta egy felderítőgép pilótájától, hogy tíz amerikai hadihajó tartózkodik 386 km-rel távolabb, és feléje tartanak. A repülőgép-anyahajókról korábban semmit sem hallottak, noha a 16. különleges egységhez tartozó *Hornet* és *Enterprise* akkor már útnak indította a gépeit.

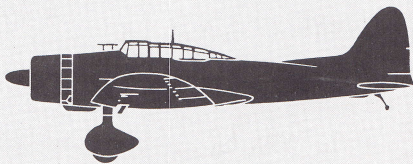
Nagumonak le kellett állítania a fegyverzet átcserélését, és utasítania kellett a repülőgépeit, melyek közül néhány még mindig torpedókkal volt felszerelve, mások pedig bombákkal, hogy készüljenek fel az amerikai hajóhad megtámadására. 8.20-kor riasztó híreket kapott: egy hidrolán pilótája azt jelentette, hogy az amerikai egység végén egy repülőgép-anyahajó halad. Nagumo, bármennyire szerette volna, nem rendelkezett el azonnal támadást, mert a repülőfedélzetet üresen kellett hagyni a Midwaytől visszatérő Tomonaga repülői számára – ezeknek már alig volt üzemanyaguk, és sok meg is rongálódott. Ezért elrendelte, hogy minden gépet az alsó szintre kell vinni, és annyi bombázót kell felszerelni torpedóval, amennyit csak lehet. Az *Akagina* az idővel versenyt futó személyzete a kicserélt bombákat a hangárokból halmozta fel ahelyett, hogy visszavitte volna őket a vastag páncélzattal ellátott lőszerraktárba – ez a szükségmegoldás rövidesen katasztrofális következményekkel járt.

9.30-kor, mialatt a japán repülőgép-anyahajó fedélzetei tele voltak Tomonaga feltöltetlen, felfegyverzetlen gépeivel, a 16. különleges egység 117 repülőgépe közül az első hirtelen felbukkant a látóhatáron. Egyórányi repülési távolságra a 17. egység másik 35 gépe követte őket. Az amerikai támadást azonban nem hangolták össze. A *Hornet*ről és az *Enterprise*-ről felszálló alakulatok, melyeket Grumman Wildcatek által kísért alacsonyan repülő Douglas Devastator torpedóvetők, valamint magasabban repülő, de védtelen Douglas Dauntless zuhanóbombázók alkottak, réteges felhőkön keresztül közelítették meg Nagumo flottáját.

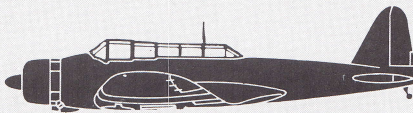
A *Hornet* 15. vadász kíséret nélkül támadó Devastatora az első támadóhullámban úgy csapott le a hajókra, hogy azokat egy 50 tagú, Zerókból álló légi fedezet és összpontosított léghátrító zárótűz védte. Mindegyiket lelőtték. A következő hullámban az *Enterprise* 14 Devastatora jelent meg, és közülük 11 elveszett. Amikor a *Yorktown* 12 Devastatora végül megjelent a helyszínen és támadásra indult, csak kettő menekült meg közülük. A lassú Devastatorok között nagy pusztítást vittek végbe a Zerók anélkül, hogy az amerikai gépek megrongálhatták volna Nagumo hajóit.

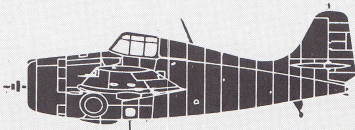
A6M2 Zero-Sen

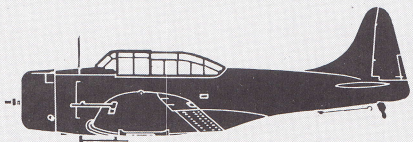
Aichi D3A Val

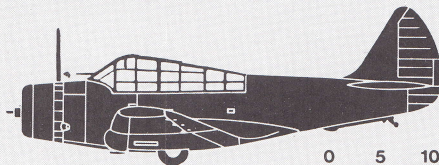
Nakajima B5N Kate

Grumman F4F/FM Wildcat

Douglas SBD/A-24 Dauntless

Douglas TBD Devastator

0 5 10 15 ft
0 2 4 m

A repülőgép-anyahajók vadászgépei

Az együléses „Zero” volt az első olyan, repülőgép-anyahajóról indítható gép, mely többet tudott a szárazföldről indítottaknál. A Mitsubishi-gyár által épített gépnek rendkívül nagy volt a hatósugara, kitűnően lehetett vele manőverezni, és 1942-ben a Csendes-óceán térségében bevetett legjobb vadászgépnek számított.

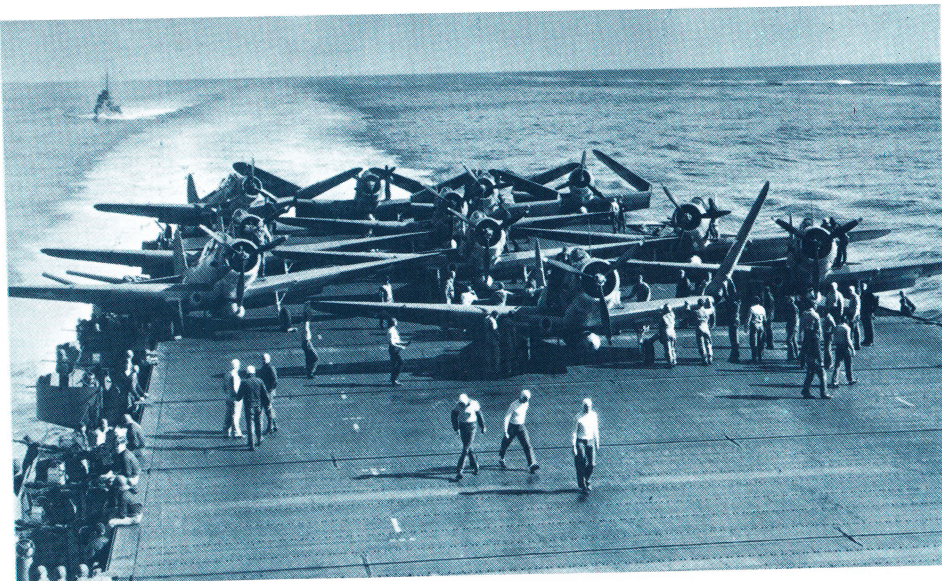
A legpontosabb japán zuhanóbombázó a kétüléses „Val” volt, s ezt a típust választották a Pearl Harbor elleni támadásra is. Az erős és remekül manőverező gép vadászként is kitűnően megállta a helyét, mielőtt megszabadult a bombaterhétől.

Az először 1935-ben gyártott eredeti, háromüléses „Kate” bombázó 1942-re elavult. 103 B5N1-es, valamint 40 B5N2-es torpedóvető vett azonban részt a Pearl Harbor elleni támadásban, és a B5N2-esek okozták a legnagyobb kárt a *Yorktown*-on. 1944-ben szüntették be a gyártásukat.

Kicsi, együléses haditengerészeti vadászgépként a Wildcat különösen alkalmas volt arra, hogy kisebb kísérel repülőgép-anyahajókról induljon bevetésre, s több ezer légi csatában vett részt ez a típus. Híres volt jó manőverezőképességéről.

Kétüléses, mind a repülőgép-anyahajókról, mind a szárazföldről indítható zuhanóbombázó volt a Dauntless, a leghatékonyabb amerikai harci gép, amely több japán hajót süllyesztett el, mint az összes többi fegyver együttvéve.

A háromtagú legénységgel rendelkező Devastator torpedóvetőt rendkívül sokat használták a csendes-óceáni háború kezdetén. A torpedót a gép hasán lévő nyíláson keresztül célozták be. Az 1942-re már elavult gépeket a midwayi csata után kivonták a forgalomból.

Devastator torpedóvető gépeket készítenek fel a felszállásra az *Enterprise* fedélzetén. A Nagumo repülőgép-anyahajói elleni első támadásban

részt vevő 14 gépből három kivételével mind elpusztult. A gépek szárnyait, melyeket raktározásnál összehajtottak, éppen

most rögzítik vízszintes állásba. A visszatérő repülőgépek egy horgot dobáltak le, amely (a kép előterében látható) fékezőkábelekbe akadt

bele, így lecsökkentette a sebességet, és megakadályozta, hogy a gép túlfusson a fedélzeten.

A parancsnokok

Spruance (balra) és Nimitz

Nagumo

Yamamoto

Iszoroku Yamamoto tengernagy (1884–1943) jól ismerte az amerikaiakat, mert a Harvardon tanult, és haditengerészeti attasé volt a washingtoni diplomáciai testületben (1925–27). 1939-ben nevezték ki a japán egyesített flotta főparancsnokává. Bár ellenezte a Németországgal kötendő szerződést, erősen pártolta az angolszász hatalmak elleni háborút, és elsősorban ő volt a felelős a Pearl Harbor elleni támadásért. 1. légiflottájának parancsnoka, **Csucsai Nagumo altengernagy (1887–1944)**, tehetséges és energikus tiszt volt, aki azonban megöregedett és bizonytalanná vált a Midway-szigeti csata idejére, és sokszor minden kritika nélkül elfogadta a vezérkara által beterjesztett terveket. Azért sem volt igazán alkalmas az 1. légiflotta vezetésére, mert elsősorban a torpedókhoz értett. Nagumo, akit később a középső

csendes-óceáni flotta parancsnokává nevezték ki, és akire a Mariana-szigetek védelmét bízta, öngyilkosságot követett el, amikor az amerikai csapatok sikeresen partra szálltak Saipanon.

Chester W. Nimitz tengernagy (1885–1966) rendkívül tehetséges szervező és stratégia volt, akit 1941. december 31-én, röviddel a Pearl Harbor elleni japán támadás után nevezték ki az Egyesült Államok csendes-óceáni flottája parancsnokának. Minden tisztet megtartott a helyén, miután azt vallotta, hogy a katasztrófa „bármivel előfordulhatott volna”, és hogy a beléjük vetett bizalma segít majd helyreállítani a harci moráljukat. Nimitz, aki döntő szerepet vállalt a Midway-nél aratott győzelemben és azután a japán haditengerészet felmorzsolásában, egyike volt azoknak, akik 1945. szeptember 2-án a *Missouri* fedélzetén

jelen voltak Japán hivatalos fegyverletételénél.

Raymond A. Spruance tengernagy (1886–1969), a 16. különleges egység vezetője nyugodt, határozott parancsnok volt, figyelembe vette mások tanácsait is. Rendelkezett azzal a kivételes tulajdonsággal, hogy előre ki tudta számítani az ellenség szándékait, miközben azt kétségek között tartotta a sajátjait illetően. Annymira nem szerette a nyilvános szereplést, hogy csak a nyugdíjba vonulása után volt hajlandó interjúkat adni. Amikor Nagumo flottáját észrevették, Spruance felettese, Frank J. Fletcher tengernagy éppen összeszedte a gépeit, ezért utasítást adott Spruance-nak, hogy ő támadja meg először az ellenséges hajóhadat; ezáltal lehetőséget adott ennek a rendkívül tehetséges parancsnoknak, hogy önállóan cselekedjen, s döntően befolyásolja a csata kimenetelét.

ft 000   40km/25mls   80km/50mls   120km/75mls   160km/100mls   200km/125mls

30
20
10

Az amerikai repülőgép-anyahajókon elhelyezett radarok hatótávolsága több mint 125 tengeri mérföld volt, függőleges irányban pedig több mint 30 000 láb. Ez nagy előnyt jelentett az őrzőjáratokon lévő vadászgépeknek, amelyeknek az volt a feladatuk, hogy megtámadják a berepülő gépeket, mielőtt azok elérik a repülőgép-anyahajókat.

A radarsugarak „ujjakat” alkottak, amelyben a hézagok nem hogy hátrányt jelentettek volna, hanem még segítettek is a radarkezelőket. A kezelők pontosan ki tudták számítani a támadók repülési magasságát azáltal, hogy megfigyelték: mikor tűnik el az ellenséges alakulat a képernyőről, és mikor bukkan fel azon ismét.

Támadó repülőgépek

Az irányítótornyából radarjeleket kibocsátó repülőgép-anyahajó

Mialatt a légi csata zajlott a fejük fölött, a japán repülőgép-anyahajók személyzete azon buzgódott, hogy felkészítse a gépeket az amerikai hajók elleni támadásra; 102-t sikerült indulásra kész állapotba hozni. Kilenc perccel később, 10.15-kor Nagumo úgy érezte, hogy visszanyerte a kezdeményezést, és engedélyt adott a gépeknek a felszállásra.

Ám pontosan ebben a pillanatban, 14 000 lábnyira a japán repülőgép-anyahajó-egység fölött – amelynek a vadászgépei alacsonyan tartózkodtak, és a Devastatorok fölött aratott győzelmek után már fogytán volt az üzemanyaguk és lőszerük – ott leselkedett a láthatatlan veszély. Az alakzatba összeállt 55 Dauntless lezúdult a gyanútlan japánokra, és annyi idő alatt, míg egy tojás megfő, megváltoztatták a csendes-óceáni háború kimenetelét. Két bomba – egy 454 kg-os és egy 227 kg-os – eltalálta az *Akagit*, Nagumo zászlóshajóját; négy 454 kg-os bomba a *Kagát* találta telibe, míg röviddel később három másik a *Soryuba* fűrődött, megpecsételve Japán legnagyobb repülőgép-anyahajóinak sorsát, a rajtuk lévő 200 repülőgéppel együtt.

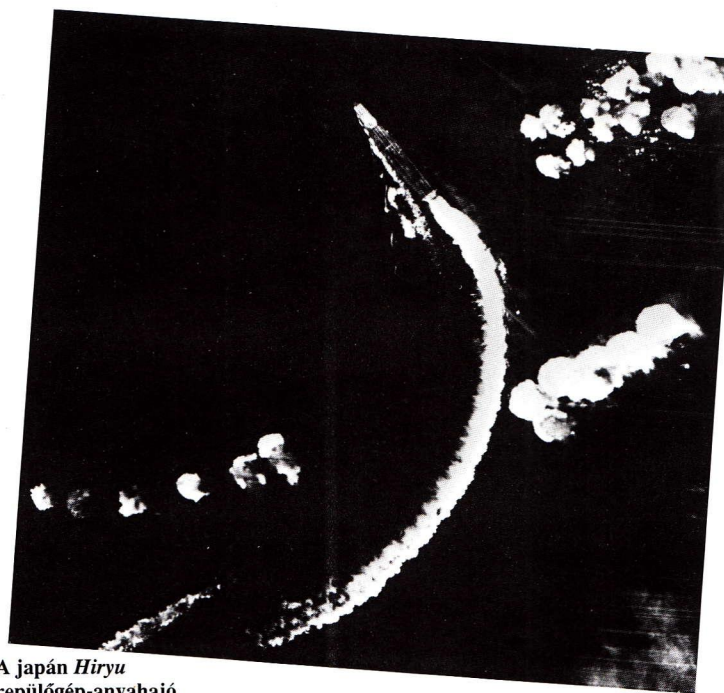
Alig ért véget az amerikai támadás, amikor a *Soryu*, amely repülőgépeinek egyharmadát elvesztette a Midway elleni támadásnál, parancsot kapott, az összes bevethető géppel indítandó elment támadásra. 11.00-kor fél tucat Zero kíséretében 18 zuhanóbombázó indult el egyenesen Fletcher egysége felé, amelynek a helyzetét egy japán megfigyelőgép tartotta szemmel. Mindössze nyolc zuhanóbombázó jutott el a *Yorktownig*, s azok közül is mindössze egy úszta meg a támadást, de ez a kétségbeesett támadás nem volt teljesen sikertelen. Három 227 kg-os bomba a repülőgép-anyahajóba csapódott, és komoly károkat okozott a hajón.

Ezalatt Spruance tengernagy, aki akadálytalanul haladt délkelet felé, felkészült arra, hogy a sok zavart keltő *Hiryut* a tenger fenekére küldi. Huszonnégy Dauntless szállt fel az *Enterprise*-ről, melyeket újabb tizenhat követett a *Hornetről*, hogy megkeressék a japán repülőgép-anyahajót. 17.00-kor meg is találták, amint hat Zero védelme alatt hajózott. Az ellenséges vadászgépek elhárították a Dauntlessek első támadóhullámát, de a mögötte jövők négyszer is eltalálták a *Hiryut*. Nagumo repülőgép-anyahajói közül az utolsó is lángoló ronccsá változott, amelyet másnap reggel a saját rombolókísérete süllyesztett el torpedókkal.

Amint június 4-én leszállt az este, Fletcher tengernagy kelet felé fordította a 17. különleges egységet, hogy elkerülje a Nagumo megmaradt hajóival való esetleges találkozást. Június 5-én 2.55-kor azonban a veszteségek miatt visszaretent Jamamoto lefújta a Midway elleni inváziót, és visszavonult.

Devastatorok állnak készen arra, hogy lecsapjanak a japán hajóhadra. A szárnyak hátsó részén látható perforált felület arra szolgált, hogy nagyobb stabilitást szolgáltatassanak a pilótáknak, amint azok kiveszik a gépeiket a zuhanásból.

A japán Hiryu repülőgép-anyahajó, fent, cikcakkvonalonban halad, hogy kikerülje az amerikai B17-esek bombatámadásait. Ez a megoldás sokkal hatásosabb volt a torpedótámadásokkal szemben, mivel a tengeralttjáróknak a manőverezési képessége a bombázóké alatt maradt, amelyek minden nehézség nélkül követni tudták a célpont megváltozott útirányát.

Négy, gyors egymásutánban felrobbant bomba gyújtotta fel a *Hiryu* repülőfedélzetén található gépeket, melyek további robbanásokat okoztak, *jobbra*. A hajót végül a saját kísérő rombolóiról kilőtt torpedókkal süllyesztették el.

Mind a kapitánya, mind Jamagucsi admirális, akinek a zászlóshajója volt, a hajóval együtt pusztult el. Utóbbi a parancsnoki hídhöz kötözte magát, hogy mindenképpen meghaljon.

A Yorktown halála

Az amerikai *Yorktown* nevű repülőgép-anyahajó az ellenségeskedések megindulásától kezdve részt vett a harcokban, de a korall-tengeri csatában súlyosan megrongálódott. Sikertől befutnia május 27-én Pearl Harborba, egy 16 km-es olajcsíkot húzva maga után. Szirénák, valamint éljenző tengerészek köszöntötték a kikötőben. Normális körülmények között három hónapot vett volna igénybe a sérülések kijavítása, de 1400 dokkmunkás 48 órán belül kifutásra alkalmas állapotba hozta. Május 30-án hagyta el a támaszpontot, és csatlakozott Fletcher tengernagy 17. különleges egységéhez.

A Midway-szigeti csatában jelentős szerepet játszott a hajó. Az ő zuhanóbombázói – az *Enterprise*-ről felszállókkal egyetemben – semmisítették meg

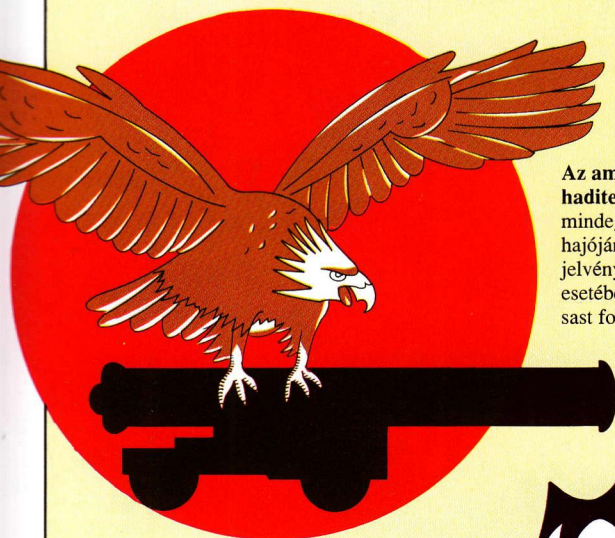
Nagumo zászlóshajóját, az *Akagit*, annak testvér-repülőgép-anyahajóját, a *Kagát*, valamint a *Soryut*. A *Hiryu* azonban még megmenekült, és 18 zuhanóbombázóval bosszú-ellentámadást indított a *Yorktown* ellen.

A *Yorktown* éppen a visszaérkező Dauntlesseit fogadta, amikor felhangzott a légiriadó. Félbeszakították a leszállásokat, az üzemanyagfelvételt és az üzemanyag-utánpótlási rendszert széndioxidral semlegesítették, hogy csökkentsék a robbanás veszélyét arra az esetre, ha a hajó találatot kap.

A japánok három bombája találta el a hajót, ezek nagy károkat és kiterjedt tüzeket okoztak, amelyeket azonban hamar sikerült lokalizálni. Két órával

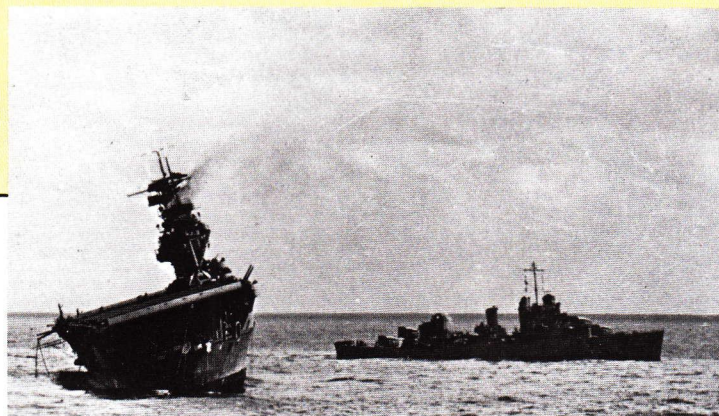
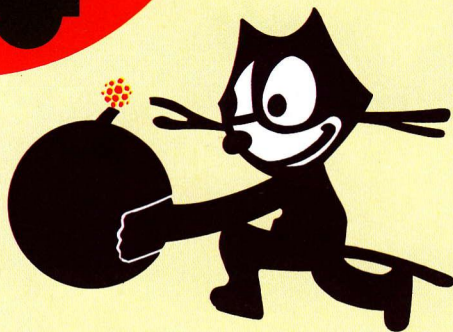
később ismét megtámadták; négy Kate indított torpedókat ellene mindössze 457 m távolságról. A *Yorktown*nak sikerült kettőt kikerülnie, de az éles fordulat alatt két találatot kapott középen, amelyek miatt leállt a hajó. Amikor kezdett veszedelmesen megdőlni, és fennállt a veszélye annak, hogy felfordul, az egész legénységet biztonságba helyezték más hajókon.

Az amerikaiak még ekkor is szerették volna megmenteni, és vontatókötélre fogva Pearl Harbor felé vitték, amikor június 6-án egy japán tengeralattjáró észrevette, és két torpedót lőtt bele. Másnap hajnalban a ronccsa lőtt repülőgép-anyahajó végül megadta magát, felborult és a tenger fenekére süllyedt.

Az amerikai haditengerészet mindegyik nagyobb hajójának volt egy jelvénye, ez a *Yorktown* esetében egy ágyún ülő sast formázott.

A repülőgép-anyahajók repülőszázadai gyakran nem hivatalos, humoros emblémákkal is ellátták magukat, mint például a VF-3 század Felixszel, a Macskával.

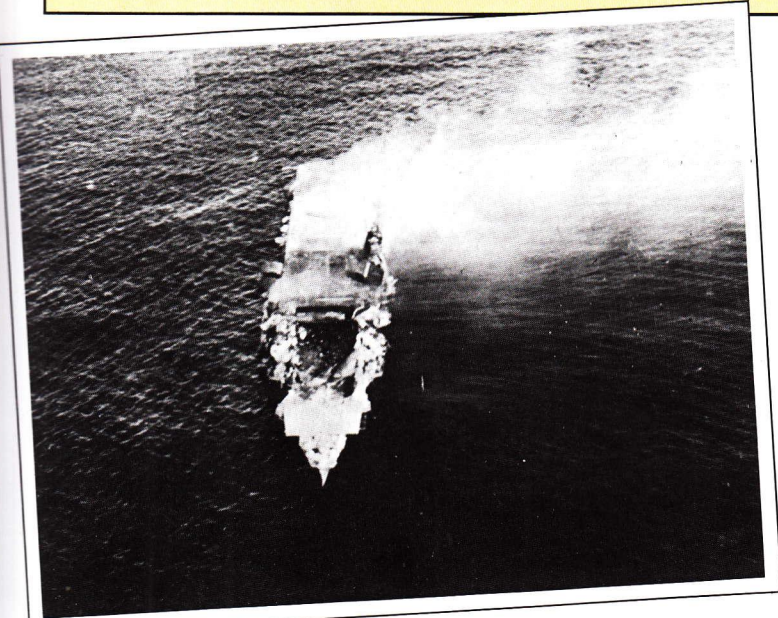

Nagy erővel folyik a tűz oltása és a legénység mentése a *Yorktown*on, **fent**, miután a hajót a *Hiryu* gépei három bombatalálattal súlyosan megrongálták. Az egyik bomba a kúrtón keresztül leesve a hajó négy kazánja közül hármát felrobbantott; egy másik

bomba a lőszerraktár mellett robbant, a harmadik pedig lyukat ütött a repülőgép-fedélzeten.

A Hamman nevű romboló, fent, a megbénított *Yorktown* mellé áll, hogy a szivattyúit működtesse. Később mindkét hajót

torpedótalálat érte. A *Hamman* kettétört, és három perc alatt elsüllyedt. Mélyvízi bombái felrobbantak a víz alatt, és a robbanás által a tengerbe lökött vagy a tengerbe ugrott legénység 81 tagját ölték meg.

Guadalcanal/1942. augusztus–1943. február

1942 nyarán a győzelmes birodalmi japán hadsereg megszállt a Délkelet-Ázsiában, a Kelet-Indiákon és a csendes-óceáni szigeteken elért hódításait. Ugyanakkor a „Tokiói Rozi” angol nyelvű propagandaadásaiban folyamatosan és gúnyosan a híres amerikai tengerészgyalogság holléte felől érdeklődött. Augusztus 7-én megtudták, hol vannak: partra szálltak Guadalcanalon.

Ez a távoli, gyakorlatilag ismeretlen hely, a Salamon-szigetek egyike, hirtelen óriási stratégiai jelentőségre tett szert, amikor kiderült: a japánok repülőteret építenek ott. Ha az ellenséges bombázóknak megengedik, hogy onnan kiindulva működjenek, akkor az Egyesült Államoktól a szövetségesek által megerősített Ausztráliáig és Új-Zélandig terjedő létfontosságú utánpótlási vonalak veszélybe kerülnek.

Késlekedés nélkül akcióba kellett lépni, ha az újabb veszélyt el akarták hátrítani, ezért Ernest King tengernagynak, a haditengerészeti hadműveletek parancsnokának sürgetésére az amerikai hadműveleti tervezők rohammunkában elkészítették a háború során végrehajtott első nagyszabású partraszállás terveit. Július 2-án a támadás napját augusztus 1-jére tűzték ki; és mivel azt a haditengerészet hajóinak, repülőinek és csapatainak kellett végrehajtaniuk, az akció vezetését a Csendes-óceán déli térségének parancsnokára, Robert L. Ghormley altengernagyra bízta, aki nem sok reményt fűzött a vállalkozás sikeréhez.

Az egyetlen olyan rendelkezésre álló erő, amelyet kételtűk partraszállására kiképeztek, az Egyesült Államok tengerészgyalogságának Alexander Vandegrift vezérőrnagy parancsnoksága alatt álló 1. hadosztálya volt, amelynek az első alegységei éppen hogy megérkeztek Új-Zélandra egy fél éves harci gyakorlat megszerzésére. Vandegrift több időt kért az erőt összeállítására, de King admirális mindössze egyhetes haladékot adott, így a sebtében elhatározott támadás időpontját augusztus 7-re tolták ki.

Ennek eredményeképpen a 19 000 főnyi amerikai 1. tengerészgyalogos-hadosztály csak 60 napi ellátmánnyal, tíznapos heves küzdelemre elegendő lőszerrel és kevés szállítóeszközzel indult útnak. A gondjaikat csak fokozta, hogy a haditengerészeti erőket vezénylő Frank Fletcher ellentengernagy a remélt öt nap helyett összesen kettőt adott a partraszállás befejezésére, mivel nem akarta a hadihajóit, különösen három repülőgép-anyahajóját hosszabb ideig kitenni az ellenséges légítámadásoknak.

A cirkáló és a romboló háromórás előkészítő zárótűze után a tengerészgyalogosok megindultak a Fletcher repülőgép-anyahajóiról felszálló gépek védelme alatt. A fő támadóerő Guadalcanalnak a Lunga Ponttól keletre fekvő északi partja felé tartott, míg egy 6000 főből álló kisebb egység a Skylark-csator-

A tengerészgyalogosok

A szóbeszéd szerint a tengerészgyalogosok voltak az amerikai fegyveres erők legkeményebb katonái. Rendkívül szigorú, brutális jellegű kiképzésük, ami alatt az újoncok sokszor a teljes kimerülés, sőt az összeesés szélére értek, azt a célt szolgálta, hogy az egyéniségük megsemmisítése árán hatékony fegyverré váljanak egy háború esetén. A fejüket leborotvtázták, a nevüket számokkal helyettesítették, és vigyázásban kellett enniük. A testi fenytést – sokszor a legkisebb kihágásért is – gyakran alkalmazták, noha hivatalosan tilos lett volna; sok újoncot, miután véletlenül elejtették a puskájukat, legközelebb véres orral láttak viszont a bajtársaik a kiképzők „keze munkája” nyomán.

Ezzel a megalázással párhuzamosan folyt az a tudatos politika, hogy az újoncokat büszke, önálló egységgé képezzék. A tengerészgyalogosok vagy „tengeri katonák” ennek szellemében egy saját nyelvet fejlesztettek ki. A latrinát „fejnek” hívták, az információt tipennek, amikor csupán elgondolá-

ról volt szó, és „szónak”, ha megerősített hírt kaptak; a tengerészgyalogosok nem eltávozásra mentek, hanem „szabadságot kaptak”, nem azt válaszolták a tisztjeiknek, hogy „Igen, uram”, hanem „Parancsára, uram”. A tengerészgyalogosok büszkék voltak a keménységükre, és néhányan férfiasabbnak tartották, hogy az ártalmatlan sör helyett hajszeszt igyanak.

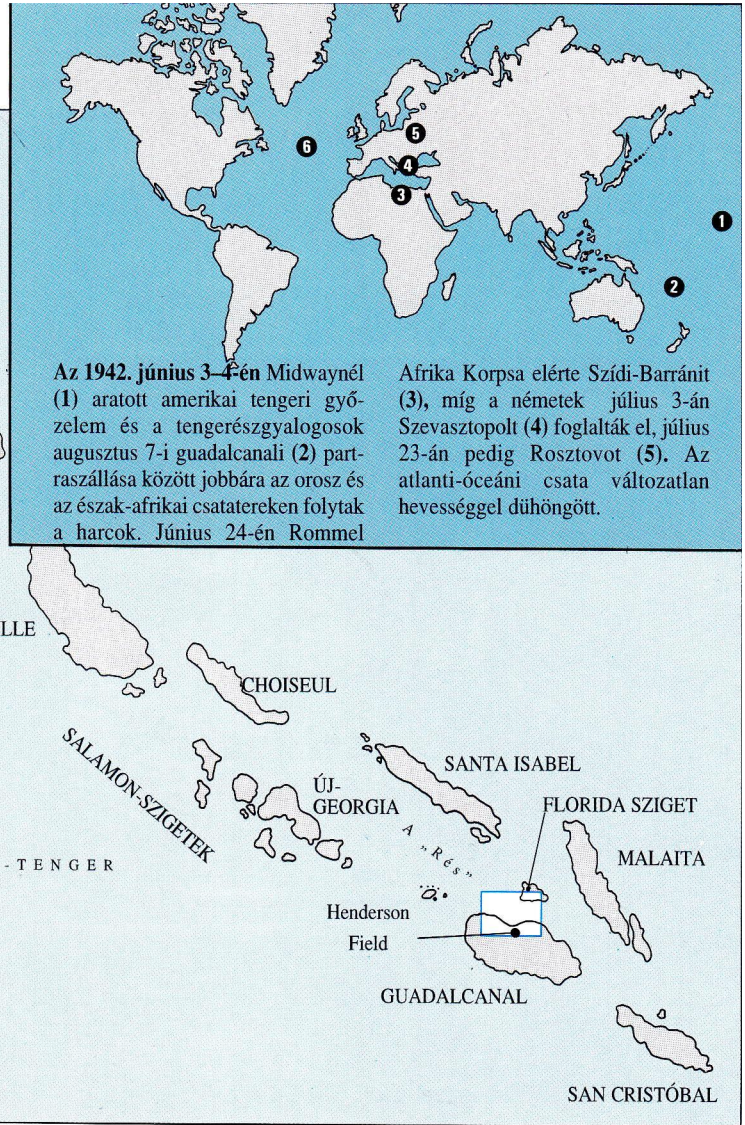
Miután kíméletlen gyilkosokká képezték őket, a harcban könyörtelenné, gyakran szadistává váltak. A tengerészgyalogosok időnként ének idején csúsztak át az ellenséges vonalakon, hogy két japán katonát találjanak, akik közül az egyiknek elvágják a torkát, míg a bajtársát otthagyták, hogy felébredve egy hullát találjon maga mellett. Bármilyen gondunk is az elembertelenítő kiképzésről, kétséges, hogy bármely másik amerikai csapatnem katonái kibírták volna és győztek volna a Guadalcanalon folyó ütközet borzalmas körülményei között.

Az 1. tengerészgyalogos-zászlóalj első hulláma, balra, 9.10-kor partra száll Lunga Pointtól 5486 m-re keletre a „Vörös parton”. Az 1463 m hosszú front elhagyatott volt, és a japánok még aknákat sem telepítettek ide, lehetővé téve az embervesztés nélküli partraszállást. Nem túl sok tengerészgyalogos szállt partra, és ez talán megtevesztette a japánokat, akik alábecsülték ellenfeleik harcértékét.

Egy deszanthajóvá átalakított haditengerészeti csónak, balra, tengerészgyalogosokat hoz a második hullámban. Mivel ezek a vízi járművek nem rendelkeztek mozgatható farokrúddal, az embereknek kézzel kellett a felszerelést és a fegyvereket a partra szállítaniuk, ami kimerítő, s gyakran lehetetlen feladatnak bizonyult.

Az 1942. június 3-án Midwaynél (1) aratott amerikai tengeri győzelem és a tengerészgyalogságok augusztus 7-i guadalcanali (2) part-
rasszállása között jobbra az orosz és az észak-afrikai csatatereken folytak a harcok. Június 24-én Rommel

Afrika Korpsa elérte Szídi-Barránit (3), míg a németek július 3-án Szevasztopolt (4) foglalták el, július 23-án pedig Rosztovot (5). Az atlanti-óceáni csata változatlan heveséggel dühöngött.

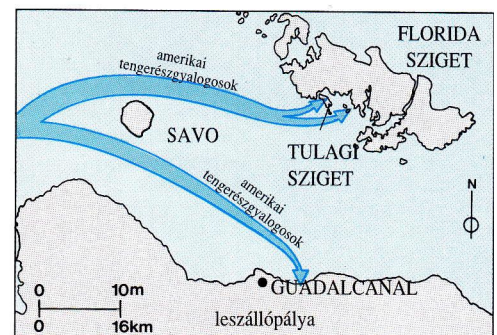

A szövetségeseket a megszállt területeken folyó ellenséges hadmozdulatokról az ausztrál part menti figyelőszolgálat tájékoztatta, tagjai többnyire az ültetvényesek és a helyi tisztviselők közül kerültek ki, akik jól

ismerték az embereket és a terepet egyaránt. Elrejtőztek a japán vonalak mögött, és rádión keresztül értesítették az Ausztráliában található főhadiszállásukat a csapat-, repülő- és hajómozgásokról. Clemens Martin

százados, aki a Guadalcanalért felelős brit körzeti megbízott volt a japán megszállásig, az egyik legjobb volt közülük. Egy rendkívül ügyesen álcázott rejtékhelyen dolgozott a dzsungelben, körülbelül 60 bennszülött felderítő segítségével.

A Midwaynél elszenvedett japán vereség után a csendes-óceáni háború legfontosabb színtere délnyugatra helyeződött át. Hogy még jobban megerősítsék uralmukat az elfoglalt területek fölött, a japánok azt tervezték, hogy az északi parton található támaszpontjaikról indulva átvágnak Új-Guineán, és elfoglalják a Port Moresbynél lévő szövetséges támaszpontot, s így megszüldíthatják majd a helyzetüket a Salamon-szigeteken. Az amerikaiak ezalatt Rabaulon keresztül tervezték támadást Új-Guinea partjai mentén és a Salamon-szigeteken keresztül. 1942. július 5-én azonban a felderítőgépek megerősítették azt az ausztrál part menti

figyelők által jelentett hírt, hogy a japánok repülőteret építenek Guadalcanalon. Ez a 145 km hosszú, 40 km széles, hegyes belső részekkel, erdőkkel és mocsarakkal borított sziget a szigetlánc délnyugati vége felé fekszik; bárki birtokolja is a szigetet, az egész terület ellenőrzése alatt tarthatja. Ha a japánok be tudnák fejezni a

repülőter építését, egyrészt meghiúsíthatnák a szövetségesek azon próbálkozásait, hogy visszafoglalják a Salamon-szigeteket, másrészt pedig komolyan veszélyeztethetnék az Egyesült Államok és az Ausztrália, valamint Új-Zéland közötti utánpótlási vonalat, ahol éppen egy későbbi felvonulás előkészületei zajlottak.

Guadalcanal/2

na másik oldalán, a 32 km-rel arrébb fekvő Tulagi–Tanambogo–Gavutu szigetkomplexum felé vette az irányát. A némileg zűrzavaros part-raszállás Guadalcanalon gyakorlatilag semmilyen ellenállásba sem ütközött. A meglepett japánok azonban hamar magukhoz tértek, és elkezdték lőni a lehorgonyzott szállító-járműveket és a partot, ahová a különböző hadianyagokat és felszereléseket teljesen rendszertelenül ledobálták.

Ezalatt a tengerészgyalogosok megkezdtek az előrenyomulást a 4,8 km-rel beljebb található befejezetlen japán repülőtér felé, és 36 órán belül el is foglalták azt. Kritikussá vált azonban a helyzetük, és Vandegriftnak komoly aggodalmai voltak azt illetően, hogy megtarthatják-e egyáltalán Guadalcanalt. Augusztus 8-án este kezdett el romlani a helyzet, amikor Fletcher tengernagy úgy határozott: visszavonja a repülőgép-anyahajóit, a döntés a félig kirakott szállítóeszközöket légi támogatás nélkül hagyta volna, és tarthatat-

lanná vált volna a helyzetük.

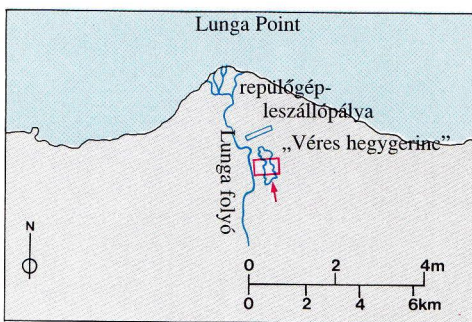
Aznap éjjel az ellenség is akcióra szánta el magát. Gunicsi Mikava altengernagy öt nehéz-, két könnyűcirkálóval, valamint egy rombolóval észrevétlenül behatolt a Skylark-csatornába, és 40 percen belül elsüllyesztette a Királyi Ausztrál Haditengerészet egyik cirkálóját, három amerikai cirkálóval egyetemben.

Augusztus 9-én a védtelen szállítóhajók Fletcher követve eltűntek a láthatáron. A fedélzetükön volt 3000 olyan tengerészgyalogos, aki még nem szállt partra, az ellátmány fele, a tartalék lőszer nagy része, és a szögesdrót, valamint a nehéztüzérség java. Senki sem tudta, hogy mikor fognak ezek a hajók visszatérni, ha egyáltalán visszatérnek valamikor, így érthető, hogy Vandegrift és az említett anyagoktól megfosztott emberei úgy érezték: a haditengerészet cserbenhagyta őket.

Ennek ellenére a tengerészgyalogosok cseppet

sem irigylésre méltó helyzetükből megpróbálták a legtöbbet kihozni: csökkenő készleteiket a japánok élelmiszerével és a szigeten található éhető gyökerekkel és bogyókkal pótolták. A zsákmányul ejtett fegyverekkel és lőszerrel megerősítették a védelmüket, és az ellenség sértetlenül maradt építőberendezéseivel rohammunkában neki-láttak a repülőtér befejezéséhez.

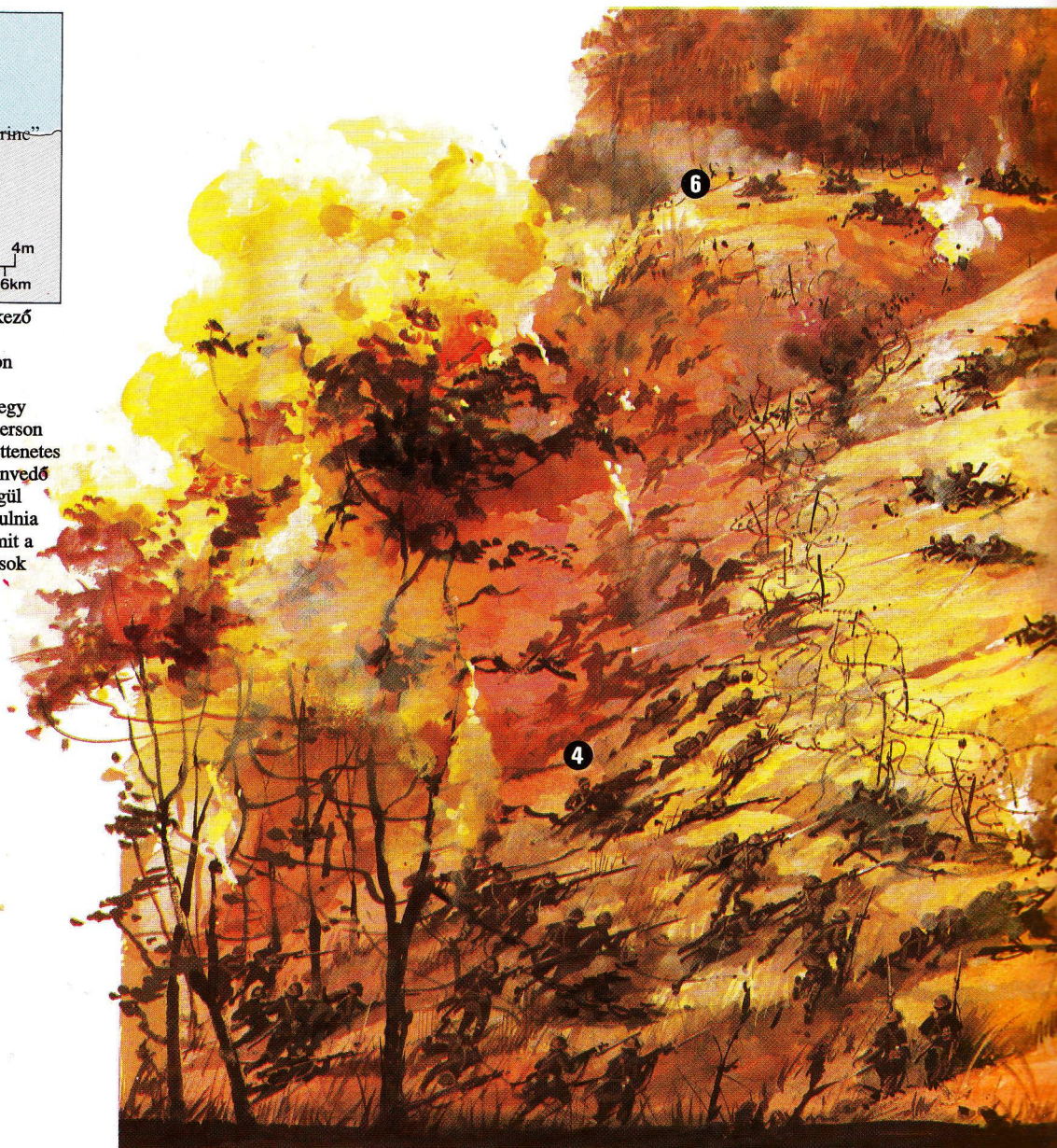
Eközben a japánok titokban friss támadó csapatokat hoztak a helyszínre, és augusztus 20-án a hajnali órákban Kijono Icsiki ezredes vezetésével megindult az első nagyszabású ellentámadás az amerikaiak ellen. A japánok úgy gondolták: könnyűszerrel lerohanhatják őket. A japánok Vandegrift bal szárnyát támadták meg az Ilu folyó torkolatánál, de mindhárom támadóhullámukat lekaszálta az amerikaiak összpontosított géppuskarüzete. Ez a kudarc, mely 1000 ember életébe került, túl nagy volt Icsiki számára: öngyilkosságot követett el.

Vandegrift vezérőrnagy tengerészgyalogosaira, akik teljesen kimerültek Guadalcanal létfontosságú repülőtérének több mint egy hónapig tartó védelmében, akkor várt a legnagyobb megpróbáltatás, amikor Kijotaki Kavagucsi vezérőrnagy körülbelül 3000 gyalogossal támadást indított Henderson Field ellen. A japánok a repülőtér déli része fölött található sűrű dzsungel fölött húzódó 1,6 km hosszú nyílt téren át közelítették meg a célpontjukat. Vandegrift a hegy védelmét Merritt Edson alezredesre és az 1. rohamzászlóalj, valamint az 1. ejtőernyőszázlój megmaradt 700 emberére bízta.

A japánok 1942. szeptember 12-én éjjel indították meg a hajók és repülőgépeik által szolgáltatott zárótűz után a támadásukat. Az ütközet, amelyet gyakran a fellobbanó lángok kísérteties fényében

vívtak, a rákövetkező nap éjjelén is folytatódott. Edson csapatait visszaszorították egy kilométerre Henderson Field felé, de a rettenetes veszteségeket szenvedő Kavagucsinak végül vissza kellett vonulnia arról a helyről, amit a tengerészgyalogosok később „Véres hegygerincnek” neveztek el.

Edson a hegygerinc nyugati lejtőjén helyezte el a csapatait (5), míg az ejtőernyősök a keleti oldalt (2) védték. A szögcsapások védelmében meghúzódozó lövészgödrökben kuporgó amerikaiak karabélyokkal, géppuskákkal, mozsárágyúkkal és kézigranátokkal verték vissza a meg-megújuló japán rohamokat.

Az 1. rohamzászlóalj emberei (6) a hegygerinc és a Lunga folyó között, kb. 750 méterre nyugatra foglalták el állásaikat, és ismételt összecsaptak a behatoló japán őrzőerőkkel. Amikor az a veszély fenyegette a katonáit, hogy elvágják őket, Edson visszarendelte a csapatokat a fő védelmi vonalba.

Kavagucsinak a hegygerinc mindkét oldalán bevetett zászlóaljai (3, 4), ismételt rohamot indítottak felfelé a nyílt, füves terepen, de mindannyiszor lekaszálták őket a tengerészgyalogosok gyilkos sortűze. Több mint 600 japán esett el a két egymást követő éjszaka alatt vívott csatában.

A hatalmas nyomásnak kitett Edson fokozatosan visszavonult a hegygerinc tetejére, és a második éjszakán lezajlott harcok végén az emberei a repülőter feletti utolsó buckákba (1) ásták be magukat. A japánokat végül itt állították meg és verték vissza a tengerészgyalogosok, akiket a közeli Henderson Field-i ütegek, valamint napfelkelte után a légicsapások is támogattak.

Később, de még a nap folyamán, Vandegrift tábornok nagy megkönnyebülésére, az első amerikai repülőgépek, 12 Douglas Dauntless zuhánóbombázó és 19 Grumman Wildcat vadászgép szállt le a most már Lofton Henderson – a Midway-szigeti harcokban meghalt haditengerészeti repülő – emlékére Henderson Fieldnek elkeresztelt repülőtéren.

A kudarcokhoz nem szokott japán főparancsnokság, mely most végre ráébredt arra, hogy a tengerészgyalogosok tényleg szeretnék megvetni a lábukat Guadalcanalon, gyorsan akcióba lépett a kezdeményezés visszaszerzésére. Az ún. Tokió-expressz működésbe lépett. Csapatokkal megrakott rombolókból és szállítóhajókból álló gyors konvojok éjjel átkeltek a „Résen”, és katonákat raktak partra az amerikai védőzóna közvetlen közelében.

Miközben az egymással szemben álló flották és légierők megpróbálták megghiúsítani egymás utánpótlási törekvéseit Guadalcanalnál, a tengerészgyalogosok elszántan védtek az állásaikat. Vandegrift emberei sztoikusán tűrték az óriási hőséget, a trópusi felhőszakadásokat, a rovarcsepéseket, a patkányokat, a gyenge kosztot, a maláriát és a vérhast, valamint az ellenséges bombázást és vad támadásokat, amelyeket meglepetésszerűen intéztek ellenük a körülöttük lévő sűrű dzsungelből.

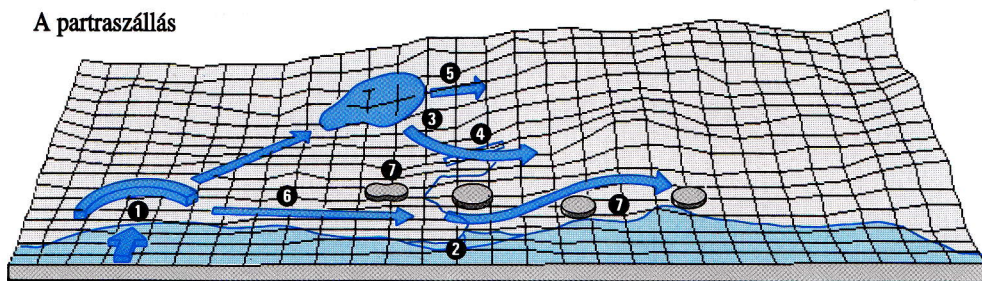
Szeptember elején a Tokió-expressznek sikerült Kijotaki Kavagucsi vezérőrnagy vezetésével több zászlóaljat is partra tennie. Erőli nagy részét a sziget belsejébe vezényelte, hogy délről támadják majd Henderson Fieldet; a japánok úgy vélték, hogy ezt a területet nem védik annyira erősen az amerikaiak, mint a part menti sávot.

Szeptember 12-én és 13-án éjjel Kavagucsi megrohmozta a közötte és a repülőtér között húzódó hegygerincet. A nyeregvonulatba azonban az amerikai tengerészgyalogság legkeményebb tagjai ásták be magukat – egy rohamzászlóalj és egy ejtőernyős-zászlóalj, melyeket Merritt „Vörös Mike” Edson alezredes vezetett. Ezeket az első vonalbeli csapatokat egy másik tengerészgyalogos-zászlóalj, valamint tüzérség támogatta.

Bár az amerikai védővonal meghajlott a súlyos és elkeseredett harcok alatt, de nem szakadt át. Mire a nap 14-én reggel felkelt, japán halottak tucatjai borították a lejtőket, s emiatt később a „Vörös hegygerinc” nevet kapta a csatatér. A becslések szerint 600 ellenséges katona esett el, s újabb 600 sebesült meg; a tengerészgyalogosoknak 40 halottjuk és 103 sebesültjük volt egy 700 fős harci egységből.

Öt nappal Edson hősiesség helytállása után megérkezett az augusztus 7-i partraszállást követő első nagyobb erősítés és utánpótlási szállítmány. Végre egy kicsit könnyíteni lehetett a csodálatosan harcoló 1. tengerészgyalogos-hadosztály, valamint

A partraszállás

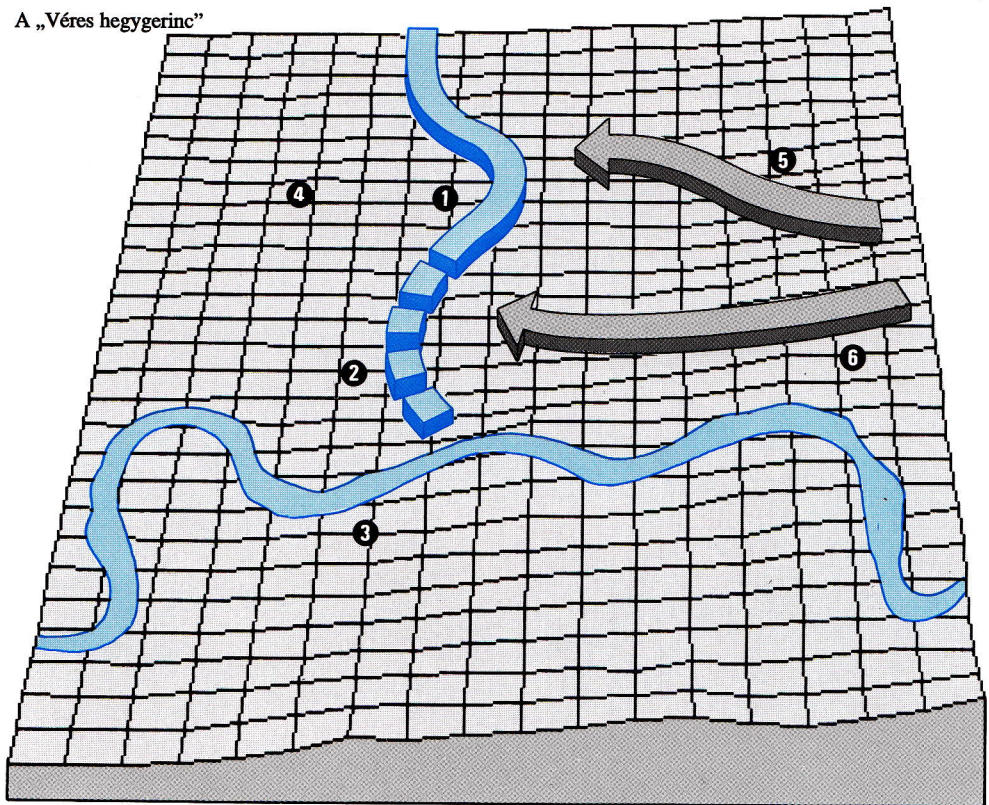
A Guadalcanal szigetért folytatott hat hónapos csata három különálló részre tagolható. Az elsőben a tengerszoros másik oldalán található Tulagi sziget 1. amerikai tengerészgyalogos-zászlóalja (1) a heves, időnként öngyilkos ellenállás ellenére könnyen megvetette a lábát Guadalcanal északi partján, a Lunga Pointtól

keletre (2). Taktikailag meglepték az ellenfelet, és egy hadoszlop (3) 36 órán belül elfoglalta a fő célpontot, egy építés alatt álló repülőtér (4) – ezt nevezték el a tengerészgyalogosok később Henderson Fieldnek –, mialatt egy másik különítmény (5) a sziget belsejében húzódó hegyekbe vette be magát. Egy másik amerikai

harccsoport (6) a tengerparton előretört, tette teljessé négy japán tábor (7) bekerítését. A nyugaton fekvő Kukum városától a keleten található Tenaruig védelmi vonalat létesítettek az amerikaiak, s ezután a tengerészgyalogosok be tudták fejezni a repülőtér építését, és alkalmassá tudták tenni azt az

amerikai repülőgépek fel- és leszállására.

A „Vörös hegygerinc”

Merritt Edson alezredes fő állása (1) ama fűvel borított gerincnek (4) a déli végén volt, mely könnyen megközelíthetővé tette a nem egészen 3 km-re északra fekvő, kulcsfontosságú repülőtér. A hegygerinc és a közeli Lunga folyó (3) között elterülő dzsungelben őráratok

biztosították a védelem déli szárnyát (2). Egy erős japán alakulat a tengerparti támaszponttól kiindulva átverekedte magát a nehéz terepen azért, hogy szeptember 12-én éjjel kétirányú támadást (5, 6) indíthasson a hegygerinc ellen. Rohammal el akarták foglalni a

vissza akarták foglalni a repülőtér; ám a 13-án éjjel is folytatott támadást a tengerészgyalogosok visszaverték, és az így kudarcra végződött.

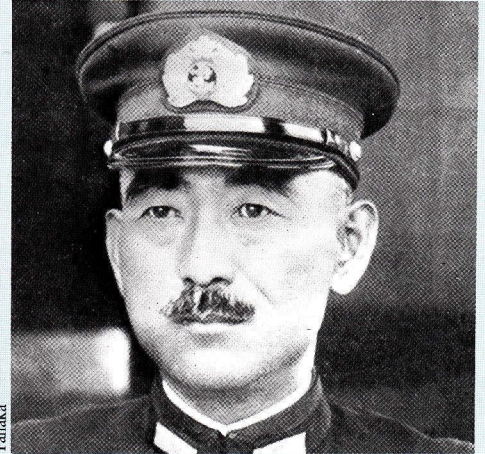
A parancsnokok

Ghormley

Edson

Tanaka

Robert L. Ghormley altengernagy (1883–1958), a Csendes-óceán déli medencéjének amerikai parancsnoka, akinek a kinevezése bizonyos szempontból nem volt szerencsés, hiszen ő meg volt győződve arról, hogy a Salamon-szigeteken reménytelen a helyzet. Ghormley az egész hadművelet alatt pesszimista maradt annak kimenetelét illetően. Nimitz tengernagyot zavarta Őt önbizalomhiánya, és mivel rámenősebb parancsnokot szeretett volna itt látni, október 18-án felváltotta Ghormleyt az Egyesült Államok hadiflottájának egyik legtapasztaltabb tisztségével, William F. Halsey tengernaggal.

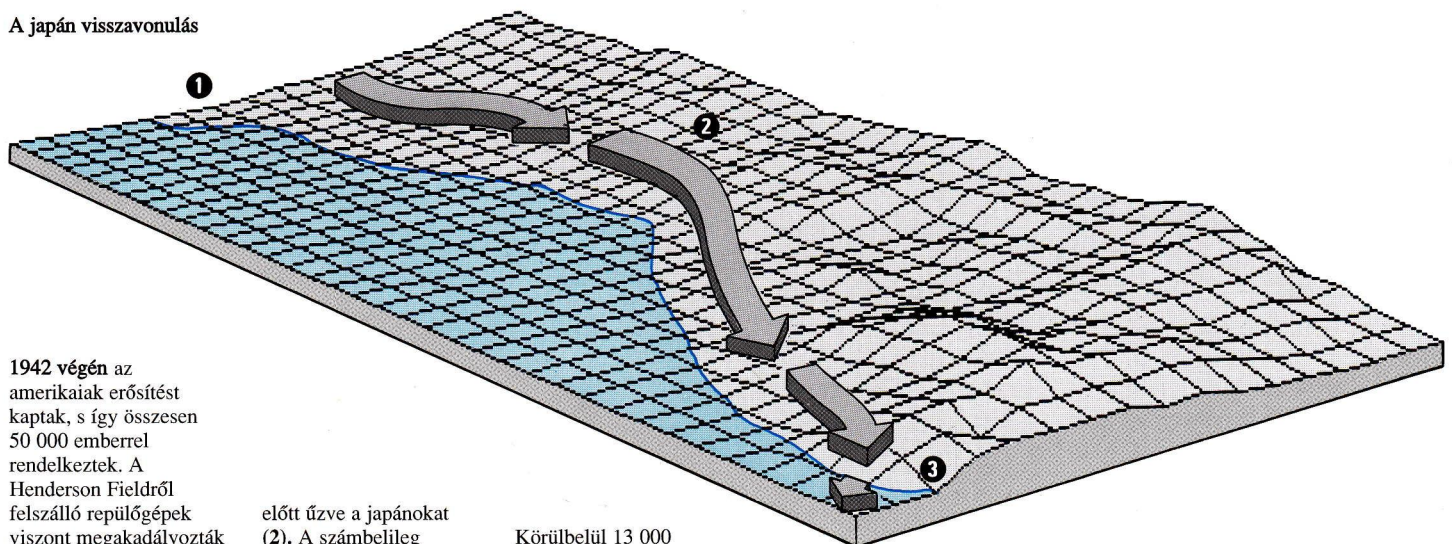
Nem egyedül Ghormley volt pesszimista a guadalcanali hadjárat alatt. **Raizo Tanaka ellentengernagy (1892–1969)**, a veterán japán rombolóparancsnok,

aki Midwaynél a partra szálló egységeket vezette, kapta meg a Guadalcanalra küldött erősítés parancsnokságát. És „Tanaka, az állhatatos”, ahogy általában nevezték, meg volt győződve arról, hogy Guadalcanal védhetetlen, és ki kellene vonni a hadsereget, mielőtt még megsemmisítenék. A főparancsnokság először figyelmen kívül hagyta a javaslatát – elég balgán, mivel a tanács megalapozottságát a Tokió-expressz eredménytelensége hamar bebizonyította. Mert annak ellenére, hogy a rombolói ismételt sikeresen eljutottak céljukhoz, az általuk oda juttatott emberek és anyagok mindig kevésnek bizonyultak a kitűzött célokhoz. Hat hónapos felesleges küzdelem után a japán erők maradványait visszavonták a szigetről. Tanakának a katonai helyzetről

adott megalapozott, de pesszimista értékelése csak azt eredményezte, hogy elbocsátották a hadseregből.

Merritt „Vörös Mike” Edson alezredes (1897–1955), a „Véres hegygerinc”-nél vívott csata amerikai parancsnoka testesítette meg a „jellegzetes” tengerészgyalogost: kemény és szűkszavú ember volt. Erősen pártolta azt, hogy az emberei a helyszíni beszerzésből éljenek – vagy még inkább, az ellenségtől elvett javakon. Ezt az elvet fényesen igazolták szeptember 7-én, amikor egy tengerről indított támadást hajtottak végre a Taivunál található japán raktárak ellen, és a tengerészgyalogosok úgy tértek vissza, hogy a csónakjaik tele voltak rizsszel, húskonzervvel és zöldséggel, valamint nagy mennyiségű sörrel és rizspálinkával.

A japán visszavonulás

1942 végén az amerikaiak erősítést kaptak, s így összesen 50 000 emberrel rendelkeztek. A Henderson Fiedről felszálló repülőgépek viszont megakadályozták azt, hogy a japánok is megerősíthessék a csapataikat. 1943. január elején az erős, friss amerikai csapatok kezdtek nyugat felé előrenyomulni a Lunga Point (1) körül létesített védőállásaikból, maguk

előtt űzve a japánokat (2). A számbelileg kisebbségben lévő japánok elhatározták, hogy visszavonulnak Guadalcanalról, és akcióik ezután arra irányultak, hogy fedezzék a csapatok zömének visszavonulását az Espérance-fokhoz (3).

Körülbelül 13 000 katonát evakuáltak innen február 1. és 7. között, az amerikaiak heves támadásai ellenére. A japánok még a vereség pillanatában is hatékony, fegyelmezett és fanatikusan bátor ellenfélnek mutatkoztak.

a Henderson Fielden sebtében összeszedett repülőgépek hasonlóan bátor legénységeinek a helyzetén.

Amint azonban az amerikaiak kiszélesítették a hídfőt, újabb vadászpilótaerőket építettek Kukum-ban, s általában megerősítették állásaikat, a japánok is egyre nagyobb erőket vontak össze az amerikai erők kiszorítására. Az ellenséges csapatokat elsősorban a Matanikau folyó balpartján, a torkolathoz közel, éppen az amerikaiak jobb szárnyával szemben koncentrálták; szeptember hátralévő részében és október elején sok véres összecsapás volt ebben a szektorban.

Október 9-én Harukicsi Hjakutake altábornagy, a térségben tartózkodó rangidős japán tábornok is Guadalcanalra érkezett a hadműveletek irányítására. A magával hozott erősítésekkel együtt 20 000 ember állt rendelkezésére, s rajtuk kívül több üteg is érkezett a szigetre; így tíz napon belül döntő támadást akart indítani. Ezalatt a szögesdrót akadályok túlsó oldalán Vandegrift tábornok körülbelül 3000-rel több embert tudott felsorakoztatni annak köszönhetően, hogy megérkezett a 164. gyalogoshadosztály, az amerikai szárazföldi hadsereghez tartozó első alakulat, amely Guadalcanalra került.

A Hjakutake-terv szerint, amely majdnem pontos mása volt az egy hónappal korábban kudarcot vallott Kavagucsi vállalkozásának, 6000 katonának át kellett vágnia magát a sziget belsejébe, és délről kellett megtámadniuk Henderson Fieldet, míg 3000 ember egyidejűleg rohamot intéz az amerikai jobb szárny ellen. A támadásra kitűzött időpont, október 19-e elérkezett, de el is múlt minden akció nélkül, mert a fő japán erő még mindig a sűrű dzsungelben küszködött.

Hjakutake október 24-re tűzte ki a támadás új időpontját, de valami félreértés folytán a kisebb szárnytámadás 24 órával korábban indult, és megsemmisült az amerikaiak gyilkos tüzeiben. A Véres hegygerinc vált ezután az október 24-én és 25-én végrehajtott két koncentrált japán támadás célpontjává, amelyek közül mindkettő az óriási embervesztések ellenére is kudarcot vallott. Az ellenség még több tartalékot vonultatott fel, s az egymás kimerítésére törő háború tovább folyt a korábbi kíméletlenséggel.

Eközben változás történt az amerikai vezetésben. Ghormleyt felmentették és a Csendes-óceán déli medencéje egy új, agresszívabb parancsnokot kapott William Halsey altengernagy személyében, aki nagyarányú csapaterősítéseket küldött Guadalcanalra. December 9-én újabb változás következett be a parancsnokságot illetően, amikor Vandegrift tábornok parancsot kapott kimerült 1. tengerészgyalogos-zászlóaljának kivonására, s az irányítás így átkerült Alexander Patch vezérőrnagyhoz. Amíg ezek a változások lejajlottak, mind több és több repülőgép és zászlóalj érkezett a szigetre, és mire az 1943-as év bekö-

szöntött, Patch már légi fölényrel és 50 000 emberrel rendelkezett. A másik oldalon viszont Hjakutakénak csak feleannyi embere volt, egyre nőtt a betegek száma, fogytán volt a felszerelés, és nem túl sok reményt fűzhetett az utánpótláshoz sem az amerikai légi és tengeri őrjáratoknak köszönhetően.

Patch három zászlóaljjal nagyméretű támadást indított nyugat felé a Matanikau folyó túlsó partján fekvő japán fő védelmi vonal ellen. Az ellenség kitartóan harcolt, de a túlerő és a nagyobb tűzerő meghátrálásra készítette. Január 23-án elesett Hjakutake Kukum-ban található főhadiszállása is. Ugyanazon a napon azonban hír érkezett egy közelgő nagy japán haditengerészeti erőről, s emiatt Patch átmenetileg visszafogta a támadást arra az esetre, ha inváziós flottáról lenne szó, és neki át kellene csoportosítania.

Egy hasonlóan hamis hír 30-án pedig a tisztogató akciókat késleltette. Valójában mindkét

esetben olyan japán rombolókat láttak, amelyek arra vártak, hogy fedélzetükre vegyék a gyalogságot. Február 8-án éjjel ezek a hajók az Esperance-fok közelébe húzódtak, és megkezdtek a csapatok evakuálását. Hat hosszú és véres hónap után a guadalcanali csata véget ért.

Az amerikaiak veszteségei körülbelül 5600 főre rúgtak, akik közül több mint 1500-an meghaltak, szemben a 24 000 japán halottal. Az elkeseredett tengeri és légi csatákban mindkét fél óriási veszteségeket szenvedett, de a japánok engedhették meg maguknak kevésbé a hajók, repülők és a képzett pilóták elvesztését.

A Guadalcanalnál aratott győzelem az első lépést jelentette az amerikai szárazföldi erőknek a Tokió felé vezető úton. S valóban, Tanaka admirális, aki a Résen keresztül a szigethez vezetett konvojokkal olyan hosszú ideig elhúzta a hadjáratot, meg volt győződve arról, hogy „Japán sorsa a Guadalcanalért folyó küzdelem lezárásakor dőlt el”.

„Tengeri méhek” jelvénye, *fent*; így hívták az építőzászlóaljat az angol név kezdőbetűinek kifacsart változatával (Construction Battalion – „Seabees”). Ezek a szakképzett mérnökökből álló harci egységek bővítették ki és javították

meg Henderson Fielden a fel- és a leszállópályákat.

Az 1. tengerészgyalogos-zászlóalj jelvénye, *jobbra fent*, a második világháborúban végrehajtott első akciójuk emlékére.

Lőszerez, málhával, aknavetőkkel és géppuskákkal felszerelt tengerészgyalogosok kutatják fel a dzsungelben elrejtőzött japánokat. Felszerelésük nagy súlya is hozzájárult a nehézségeikhez, amikor a sűrű, bűzös aljnövényzetben kellett átvágniuk magukat. Minden embernek naponta két kulacs vízre lett volna szüksége, de csak egy állt rendelkezésükre; s nem volt elég sötábletta sem, hogy csillapítsa az őszerdei hőség okozta kínokat.

A guadalcanali tengeri csaták

A Guadalcanalon folyó harcok kimentele szempontjából döntő jelentőségűek voltak a tengeri csaták; összesen négy jelentősebb, s számos kisebb összejáratásra került sor a szigetet övező vizeken.

Augusztus 8-ról 9-re virradó éjjel egy erős, cirkálókból és rombolókból álló japán erő meglepte azt az amerikai hajórajt, amely a csapatok és felszerelések kirakodási helyéhez vezető utat őrizte. Alig több mint fél óra leforgása alatt három amerikai nehézcirkálót süllyesztettek el az ausztrál *Canberra* nevű cirkálóval egyetemben. A japánoknak semmi veszteségük sem volt, de elszalasztottak egy értékes lehetőséget: amennyiben tovább nyomultak volna kelet felé, elsüllyeszthették volna az összes amerikai szállítóhajót, melyekről éppen partra szálltak az emberek, és éppen akkor rakodtak ki, és így átvehet-

ték volna a sziget ellenőrzését.

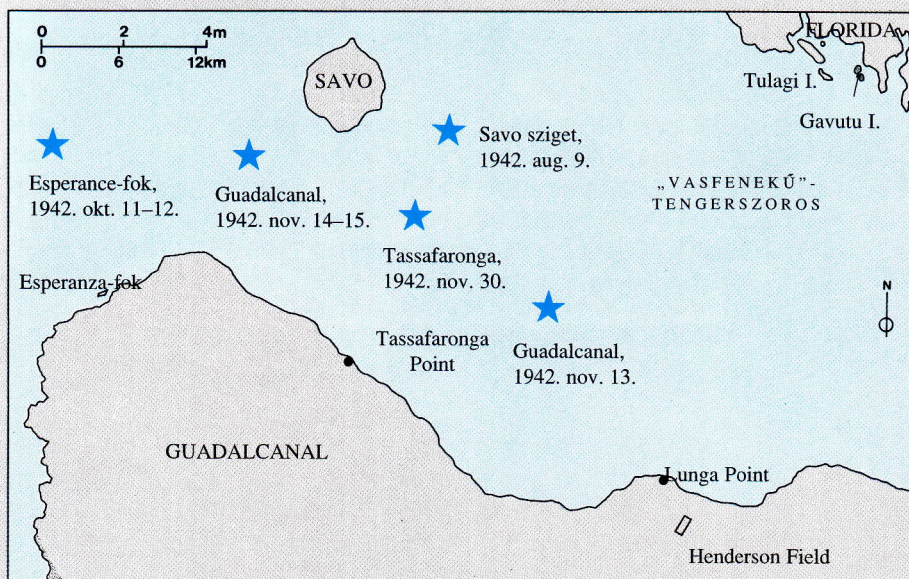
Augusztus 23-án az amerikaiak megakadályozták a keleti Salamon-szigeteken, hogy a japánok utánpótlást juttassanak el a csapataikhoz, míg másnap a japánok elvesztették a *Ryujo* nevű repülőgép-anya-hajójukat és a *Mutsuki* nevű rombolójukat.

Azután, október 11–12-én éjszaka a két hajóhad összecsapott, ez alkalommal az Esperance-foknál. A zűrzavaros események közepette az amerikaiak elvesztették *Duncan* nevű rombolójukat, míg a japánok vesztesége egy cirkáló és egy romboló volt.

A hónap vége felé Marujama tábornok nagyszabású támadást indított a japán egyesített hajóhad repülőivel Henderson Field ellen. Az amerikai *Enterprise* és *Hornet* repülőgép-anya-hajók azonban parancsot kaptak a támadás megakasztására a Santa Cruz-szigetek

körüli vizeken. A kibontakozó csatában a japánok súlyos károkat szenvedtek, de nem veszítettek egyetlen hajót sem, míg az amerikai *Hornet* repülőgép-anya-hajó olyan súlyosan megrongálódott, hogy sorsára kellett hagyni; később japán torpedók süllyesztették el.

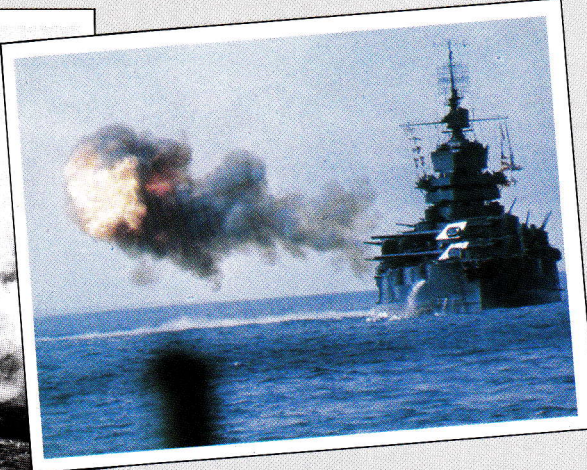
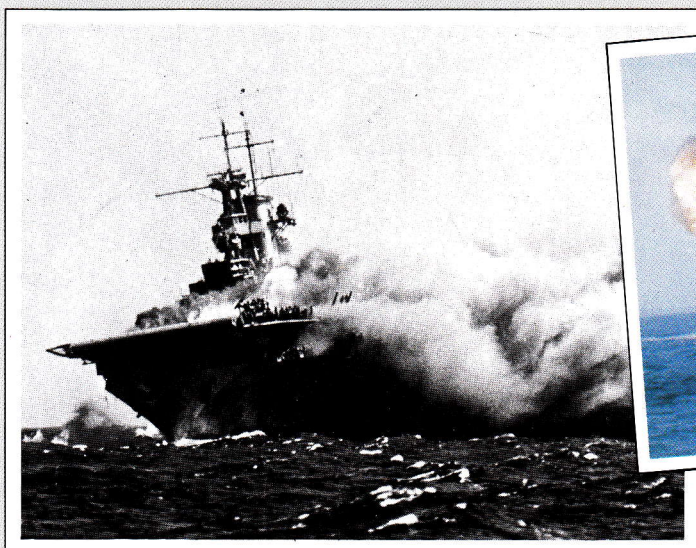
Az amerikaiak összesen 2 repülőgép-anya-hajót, 7 cirkálót és 14 rombolót veszítettek itt; a japánok pedig 1 repülőgép-anya-hajót, 4 cirkálót és 11 rombolót. A két oldal veszteségei nagyjából egyenlően oszlottak meg, de volt egy lényeges különbség: Amerika hatalmas hajó- és embertartalékokkal rendelkezett, míg a japánok, akiket kimerítettek és legyengítettek az egymást követő csaták, különösen a midway és a korall-tengeri, olyan veszteségeket szenvedtek, amelyeket nem tudtak pótolni.

Japánnak a tengeren

elszenvedett veszteségei sem tették még biztossá a tengerészgyalogosok helyzetét, mivel számottevő japán tartalékok voltak a Shortland-szigeteken; az egyetlen kérdés az volt, hogyan juttassák el őket Guadalcanalra. A kezdetben használt nagy, nehéz bárkák könnyű prédának bizonyultak a repülőgépek számára, ezért Raizo Tanaka, aki tudta, hogy az amerikai flotta kevésbé képzett az éjszakai harcra, mint az övé, elhatározta: a sötétség leple alatt fog embereket szállítani. Gyors rombolóival egy

sor éjszakai akciót szervezett a „Résen” keresztül – ezt az akciót a tengerészgyalogosok „Tokió-expressz”-nek nevezték el. A „Rés”, ez a Salamon-szigeteket alkotó szigetek között található szűk, de hajózható csatorna egészen a Vasefenekű-tengerszorosig terjedt, mely utóbbi azoktól a szövetséges és japán hajóktól kapta a nevét, amik ott veszték el. Ezek a romboló-szállítóhajók Tenaru és Kukum körzetében, az amerikai hídfőállások bármely oldalán partra tudták tenni az embereket és a felszereléseket.

A tengerészgyalogosok guadalcanali partraszállását az amerikai és ausztrál csatahajók és cirkálók

nagyobb ágyú támogatták, fent. A partra szálló csapatok közepes űrméretű tüzérségi lövegekkel rendelkeztek.

Miközben az amerikai *Wasp* nevű repülőgép-anya-hajó, bal szélén, Guadalcanalnál konvoj kíséreti szolgálatot látott el 1942. szeptember 15-én, egy japán tengeralattjáróról kilőtt három torpedó találta el, amelyek felszakították az oldalát, és eltörték az üzemanyagvezetéseket. Az utóbbiak felrobbantak, és az óriási robbanások kettétörték a hajót, megölve 193 embert. A *Wasp*-ot a sorsára hagyták, és végül az amerikai *Lansdowne* torpedói süllyesztették el. A repülőgépeinek, egy kivételével, sikerült átszállniuk a *Hornet*-re.

El-Alamein/1942. október–november

Mussolininak egymillió s hadserege volt Líbiában, amikor 1940. június 10-én hadat üzent a szövetségeseknek. A szomszédos Egyiptomban mindössze 36 000 ember őrizte a fontosabb brit támaszpontokat, a Szezei-csatornát és az arab olajmezők felé vezető utat. A Duce nagyon szerette volna meghódítani Egyiptomot, hogy bizonyítsa Hitlernek: a fasiszta Olaszország is képes komoly sikereket aratni.

Szeptember 13-án Graziani marsall vezetésével öt olasz hadosztály tört be Egyiptomba, ahol Mersza-Matrúhnál, a fő brit védelmi vonal előtt beásták magukat. Azután december 9-én Archibald Wavell tábornok megindította az „Íránytű-hadműveletet”; az olaszok súlyos veszteségeket szenvedtek, és több mint 800 kilométerrel visszavetették őket.

Mussolini 1940-ben elszenvedett észak-afrikai vereségei annyira megriasztották Hitlert, hogy kénytelen volt segítséget küldeni a demoralizált olaszoknak. Ezért 1941 januárjában egy rátermett páncélosparancsnokot, Erwin Rommel tábornokot küldte a sivatagba egy újonnan felállított speciális páncéloscsoport, a Deutsches Afrika Korps élén. Habár Rommel elméletben a líbiai olasz főparancsnok, Italo Gariboldi alárendeltje volt, azonnal átvette a frontvonal feletti parancsnokságot. Az Észak-Afrikában zajló háború, melyet időnként „úriemberek háborújának” is neveztek, mert gyakorlatilag civilektől és

magánemberek tulajdonában lévő ingatlanoktól távol, a sivatagban folyt a háborús játékszabályokat betartó katonák között, most kíméletlenebbé vált.

Rommel 1941. március 24-én indította meg első támadását, és rögtön bebizonyította, hogy kiváló érzéke van a sivatagi hadviseléshez. Április elejére kiűzte a briteket Líbiából, a tobruki kikötőt védő helyőrség kivételével. Wavell ellentámadását, a „Csatabárd-hadművelet”-et június 17-én megállította a líbiai Halfaja-hágónál; és alig három héttel később új parancsnokot neveztek ki a brit erők élére Sir Claude Auchinleck tábornok személyében.

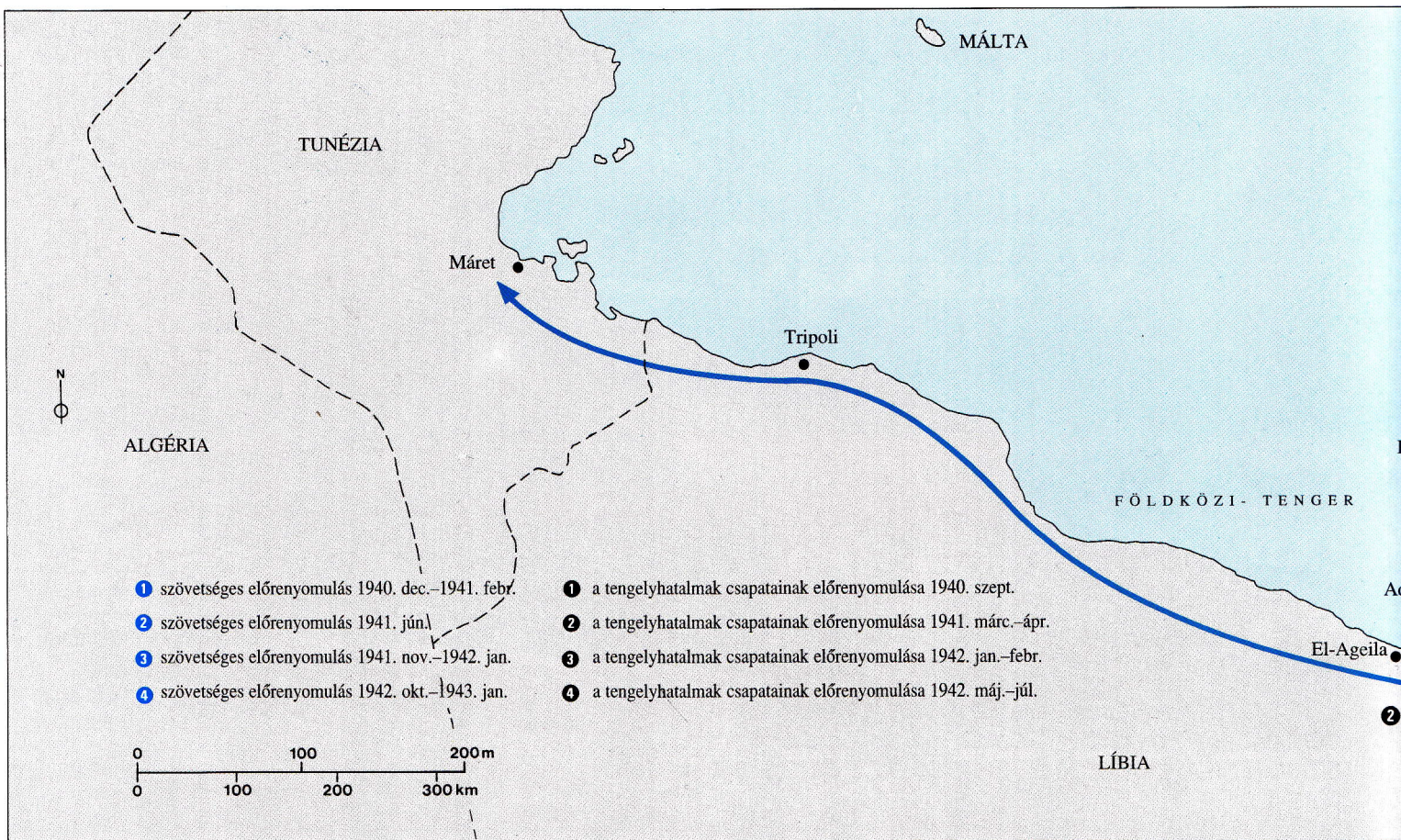
Ő november 18-án indította első offenzíváját, a „Keresztes-hadművelet” a frissen létrehozott 8. hadsereggel. Ezalatt Rommelnek, aki időközben elkezdte Tobruk ostromát, kezdtek elapadni a készletei, és így vissza kellett vonulnia. 1942. január elejére Auchinleck olyan messzire jutott nyugat felé, mint korábban Wavell, de most a britek utánpótlási vonalai nyúltak meg túlságosan is hosszúra. Rommel villámgyorsan lecsapott ellenfelére, és február 4-én elérte Dernát. Június 21-én Tobruk is elesett, s júliusra a tengelycsapatok alig 110 km-re megközelítették Alexandriát.

A brit miniszterelnök, Winston Churchill az általa „komoly és váratlan krízis” miatt kétségbeesve elszánta magát arra, hogy meglátogassa a

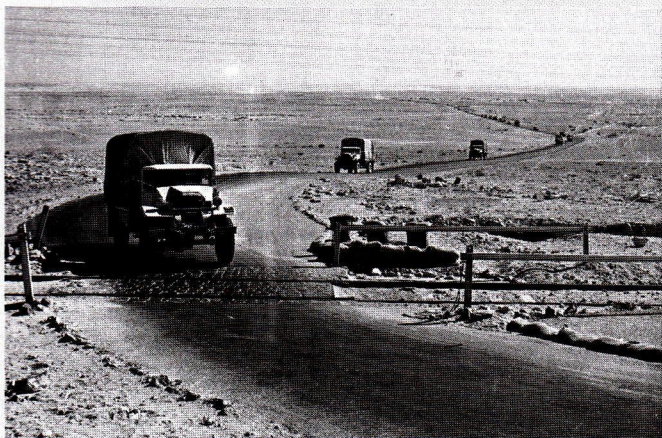
sivatagi frontot, és személyesen méri fel az ott kialakult helyzetet. Habár Auchinleck tábornok, a közel-keleti hadszíntér főparancsnoka átvette a meggyengült 8. hadsereg irányítását, és megkezdte önállóan tevékenykedő harccsoportok szervezését, amelyeknek azután sikerült megállítania Rommel legutóbbi és legtávolabbi hatoló előretörését, Churchill mégis úgy vélte: változtatni kell a vezetésen.

A Közel-Keleten tartózkodó brit és nemzetközi közösségi csapatok főparancsnoki tiszte Sir Harold Alexander kezébe került, míg az Egyiptomot védő 8. hadseregét W. H. E. Gott tábornokéba. Gott azonban meghalt egy légiszerencsétlenségben még azelőtt, hogy átvehette volna a parancsnokságot, így ezt a rendkívül nehéz posztot Bernard Montgomery altábornagy, a második számú jelölt kapta meg, aki haladéktalanul el is indult Angliából. Augusztus elején érkezett meg a sivatagba, és megjelenése drámai és tartós módon megváltoztatta a britek itteni hadiszerencséjét.

Eközben kezdett alábbhagyni a tengelyhatalmak lelkesedése afölött, hogy az előőrseik olyan mélyen behatoltak Egyiptomba, mivel az utánpótlás helyzete egyfolytában romlott. A Bengáziból induló, s az Észak-Afrika északi tengerpartján végigfutó egyetlen országutat igénybe vevő konvojok hét nap alatt értek a frontra, míg

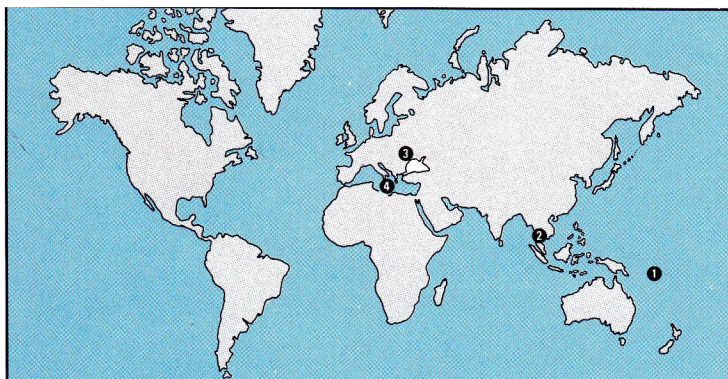

Sivatagi hadviselés

A rendkívül kedvezőtlen természeti viszonyok csak fokozták az utánpótlási nehézségeket, és nagyon megnehezítették a sivatagban harcoló katonák mindennapjait. A szállítóoszlopoknak iránytűvel kellett navigálniuk, vagy pedig a bennszülötcsapásokat kellett igénybe venniük. Kevés konvoj volt olyan szerencsés, mint a képen látható, amelynek a vasútvonal segít helyzete megállapításában. A hadviselés veszélyességét csak növelte az a tény, hogy alig voltak természetes domborzati adottságok, így a terep szinte semmi védelmet sem nyújtott a támadások ellen, s az olyan árkokat, mint például a kép jobb oldalán láthatót, az ellenséges repülők könnyen felismerték. Az emberek már csak azért is megszenvedték a menedék hiányát, mert egyaránt védtelenek voltak a perzselő nappal és a hideg sivatagi éjszakákkal szemben.

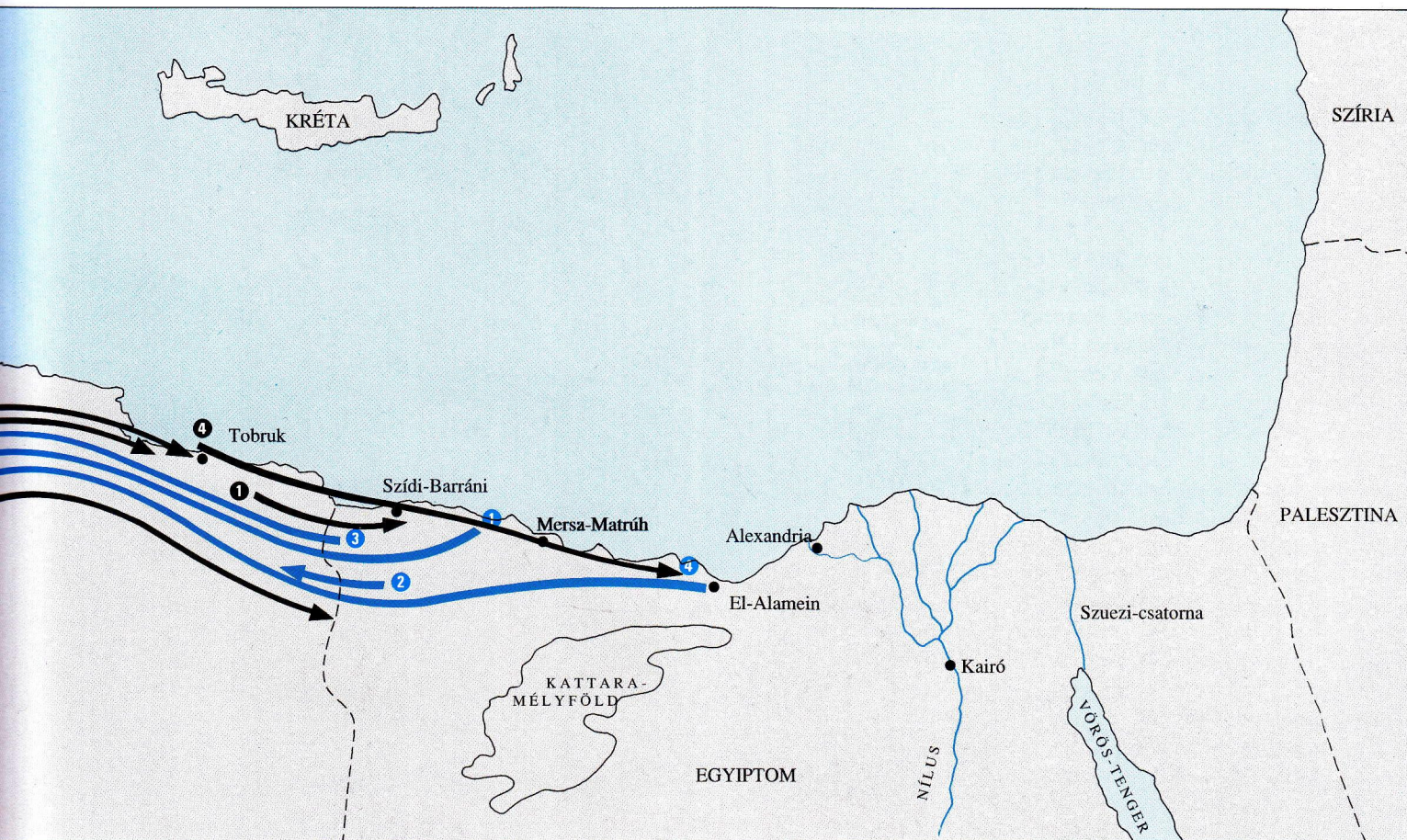
Mialatt az amerikai tengerészgyalogosok súlyos harcokat vívtak Guadalcanalon (1), és 1942. szeptember 21-én megkezdődött az első szövetséges offenzíva a japánok ellen Burma Arakan-térségében (2), a háború a nyugati hadszíntéren döntő fázisába lépett. Szeptember 13-án

megindult a Sztálingrádért (3) vívott ütközetek első szakasza. Málta (4) továbbra is ostromlott sziget maradt; de augusztusban egy nagy, „Talapat-akciónak” elnevezett konvoj eljutott a szigethez élelmiszer-, üzemanyag- és lőszerutánpótlással, bár útközben komoly veszteségeket szenvedett.

1940 szeptembere és 1942 októbere között a sivatagi háború gyors hadjáratokból állt, lásd a lenti térképet, amelyben előbb a tengelyhatalmak, majd

a britek vették át a kezdeményezést, s mindketten nagy távolságokra előretörték, amíg csak az utánpótlásuk túlságosan nehezzé nem

vált, amikor is ismét vissza kellett vonulniuk a főbb támaszpontjaik felé.

El-Alamein/2

a Tripoliban található másik fő bázistól 12 napig tartott az út. Mire pedig megérkeztek, többnyire rendkívül meggyengültek, a szövetségesek sivatagi légierejének köszönhetően, mely gyakorlatilag korlátlanul uralta a légteret. A támadás következő fázisához kapott erősítések sem nyerték meg Rommel tetszését: ugyanis olaszok érkeztek. „Nem több olasz hadosztályra van itt szükségem... – jelentette ki –, hanem német katonákra és német felszerelésre, s csak ezekkel akarom befejezni a hadjáratomat.”

E nehézségek ellenére a Sivatagi Róka, ahogyan elnevezték, úgy határozott: tesz egy kétépítésű kísérletet ragyogó győzelmeinek megkoronázására. A hazardírozása azonban visszafelé sült el: amikor augusztus 30-án támadást indított Alam el-Halfánál, Montgomery már készen várta. Szeptember 2-ig a tengelyhatalmak csapatainak vissza kellett vonulniuk a tengerparton fekvő El-Alameintól az attól 64 km-re fekvő járhatatlan Kattara-mélyföldre terjedő területen túlra; a két hely között lévő szűk, biztos szárnyvédelmet biztosító nyílás óriási stratégiai jelentőségét a britek már felismerték. Amennyiben mélységben védik, akkor gyakorlatilag meg lehet akadályozni minden támadást Egyiptom ellen, és egyben kiváló kiindulópontként is szolgálhat egy ellentámadás megindításához.

Mialatt a tengelyhatalmak csapatai védekeztek és egyre kevesebb készlettel rendelkeztek, Montgomery nyugodtan folytathatta erőfeszítéseit, hogy a 8. hadsereget olyan kiváló, kitűnően felszerelt egységgé alakítsa, mely képes döntő csapást mérni Rommelre. Az Auchinleck által lerakott alapokra építve nagymértékben javította a harci morált, és óriási mennyiségű fegyvert, valamint lőszert halmozott fel annak érdekében, hogy a csapatai tűzerőben messze felülmúlják az ellenséget.

Churchill, akit meglepéssel töltött el, hogy a britek Alam el-Halfánál átvették a kezdeményezést, nagyon szerette volna, ha a csapatok megtartják a kezdeti lendületüket. Nyomást gyakorolt Montgomeryre, hogy használják ki a győzelmet a két héttel később beköszöntő teliholdkor, amikor elég világos lesz ahhoz, hogy a gyalogság és a páncélosok biztonságosan manőverezzenek a sivatagban. A 8. hadsereg újdonsült parancsnoka megtagadta a kérést, mert tudta, hogy az emberei még nincsenek felkészülve az általa elképzelt nagyszabású, pörölycsapásszerű támadásra. A miniszterelnöknek fekeznie kellett a türelmetlenségét az októberi teliholdig, amikor Montgomery precíz előkészületei befejeződnek.

Montgomery terve, a „Könnyűlépés-hadművet”, a meglepetésen alapult. Életbevágóan fontos volt, hogy Rommel ne tudja pontosan kiszámítani a támadás idejét vagy azt, hogy az honnan várható. Azt nem lehetett eltitkolni, hogy

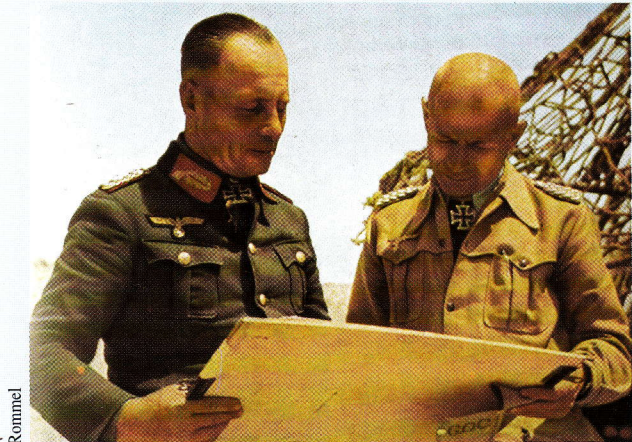
A lapos, sivatár fölött repülő gépek egyetlen menedéke az álcázás volt. A leopárdszerű pettyek lehetővé teszik ennek a Messerschmitt Bf 109-esnek, hogy beleolvadjon az apróbb sziklák és a vörössárga homok adta háttérbe.

A sokoldalú hemyótalpas járművek bizonyultak a leghasználhatóbbaknak ezen a terepen. A német SdKfz személyszállító kocsit (jobbra) többféleképpen használhatták, így például fegyvereket helyezhettek a platójára, de az ezen a kocsin látható jelek arra utalnak, hogy a járművet vontatásra alkalmazták. Az alacsony motorháztető ragyogó kilátást biztosított, és ez ideálissá tette a járművet a felderítéshez. Ugyanakkor a kormányzást egyenetlen terepen át lehetett váltani az első kerekek irányításáról a hemyótalpára.

A parancsnokok

Rommel

Montgomery

Erwin Rommel tábornagy (1891–1944) fess, jóképű férfi volt, aki megkapta a Vaskeresztet és Poroszország legmagasabb kitüntetését, a *Pour le Mérite*-t az első világháború alatt. 1939-ben léptették elő tábornokká, s számos hadjáratban vett részt, bebizonyítva: a villámháborús taktika mestere.

Rommel, aki kiváló parancsnoknak bizonyult a harctéren, szinte élvezte a sivatagi hadviselés jelentette kihívásokat, s győzelmi sorozata hamarosan megbabonázta a saját csapatait és a szövetségeseiket egyaránt – jellemző, hogy a 8. hadsereg Rommel

távollétében támadott El-Alameinnél. Afrikába viszatérve Rommel összeszedte az erőit, és olyan keményen védekezett, hogy néhány brit parancsnok már a visszavonulást javasolta. A képességei viszont nem illettek az állóháborúhoz, s így ő volt az, aki visszavonult.

Mind Rommel, mind pedig ellenfele a sivatagi háborúban, **Bernard Montgomery** altábornagy (1897–1976) gyorsan megértették a harci propaganda értékét, és mindketten sajátos kultuszt alakítottak ki maguk körül.

Montgomery Franciaországban szolgált az első világháború alatt, majd pedig Indiában és Palesztinában. A második világháború kitörésekor a brit expedíciós erőkhez helyezték, és jelen volt Dunkerque-nél. 1942-ben mint Churchill „új söprű” parancsnokát nevezték ki a 8. hadsereg élére egy olyan időszakban, amikor a vereségek és a zord körülmények lecsökkentették az egység harci szellemét, és úgy tűnt, képtelen győzni a hadsereg.

Montgomery, aki kitűnően „adminisztrálta” magát, s meggyőződéssel hitt az erős, központosított vezetésben, tudatosan elkezdte építeni az önmagáról mint kiemelkedő vezetőről alkotott képet. Fegyelemmel és kiképzéssel visszaadta demoralizált csapatainak az önbizalmukat és öntudatukat. Kész volt azonban a terveit megváltoztatni, amit a „Túlnyomás”-hadművelet gyors megtervezése bizonyította az el-alameini támadás megkezdése után. Míg Rommelnek több érzéke volt a csatákhoz, addig Montgomery különleges érdeme az volt, hogy tűzön-vízen át kitartott a célja mellett.

Az észak-afrikai győzelmet követően Montgomery vezette a 8. hadsereget Sziciliában és Olaszországban, mielőtt visszatért volna az Egyesült Királyságba, hogy részt vegyen a küszöbönálló normandiai partraszállás előkészítésében. 1944-ben tábornaggyá léptették elő.

5. felföldi hadosztály

8. páncéloshadosztály

7. páncéloshadosztály

A szövetséges hadosztályok tagjainak a vállukon viselt jelzései, valamint az Afrika Korps jelzése egyedivé tette a sivatagi háborúban részt vevő katonák egyenruháját és felszerelését. A harci morált erősítő jelvények közül a leghíresebb talán a sivatagi ugróegér volt,

jobbira fent. Ez a kis állat tökéletesen alkalmazkodott a sivatagi élethez; miután a 7. páncéloshadosztály ezt az állatot választotta jelképének, az egységet elnevezték „sivatagi patkányoknak”.

Montgomery maga vagy egy páncéloshadosztály barettjét hordta, vagy

pedig egy jelvényekkel teletűzdelt ausztrál puhakalapot. És mivel mindig szem előtt tartotta az *esprit de corps* jelentőségét, az egyes egységek harci feladatait az egyéni képességeik figyelembevételével határozta meg.

Afrika Korps

valamiféle támadás készül, tehát a brit és a nemzetközösségi csapatok az északon összevont fő erőket és azok felszerelését álcázták, míg délen nagyszabású ál-előkészületeket tettek azért, hogy a Sivatagi Róka ne fogjon szímatot. Ezeket az álberendezéseket olyan ütemben építették, hogy Rommel azt higgye: november eleje előtt nem indul támadás.

Október közepén, a brit offenzíva előestéjén a 8. hadsereg 195 000 emberrel, 1351 tankkal, közöttük 285 új amerikai Shermannel és 1900 löveggel rendelkezett, melyek között volt 2 kétfontos páncéltörő ágyú és közép-hatótávolságú nagy kaliberű löveg is. A tengelyhatalmak erői: 100 000 ember, 510 tank, amelyek közül 300 gyenge minőségű olasz gyártmány volt, és 1325 löveg.

A 8. hadsereg lázas készülődése közepette Montgomery a sajtó számára szinte felbecsülhetetlen értékű színházi jeleneteket rendezett. Ez a máskülönbben zord főtiszt kihangsúlyozottan lezser egyenruhát viselt, amelyet szokatlan, két jelvénnyel ellátott páncélosbarettel vagy hadosztályjelzésekkel díszített ausztrál puhakalappal egészített ki. Gyakran elvegyült a katonák között, s morálerősítő, harcias beszédeket tartott a „semmilyen visszavonulás, semmilyen meghódolás” fajtából. Az emberek rajongtak ezekért. Monty, egy püspök fia, megingathatatlan hitét is felfedte a támadás előtti üzenetében, amikor a „Mindenható Isten” támogatásáért könyörgött az elkövetkező harcok során.

Október 23-án azért, hogy a legutolsó pillanatig teljes titoktartás övezzé az akciót, a 8. hadsereg támadóegységeinek a szűk lövészárkokban kellett maradniuk: még a latrinára sem mehettek ezalatt. Ezek az elővigyázatossági rendszabályok azonban meghozták a gyümölcsüket. A tengelyhatalmak erői akkor szereztek csak tudomást arról, hogy nagyszabású támadás van kialakulóban, amikor 21.40-kor az első világháború óta tapasztalt legerősebb tüzérségi zárótűz vette kezdetét.

Mialatt 1000 löveg verette a német és olasz állásokat a fő támadás előjátékaként, a 8. hadsereg parancsnoka ágyban feküdt. Montgomery minden részletre kiterjedő terveket készített az éjszakai támadásra, s most a csapatokon volt a sor, hogy azokat megvalósítsák. Úgy gondolta: semmi sem indokolja, hogy ébren maradjon. Többet használ a csapatainak, ha kialussza magát, és másnap reggel frissen veszi át a vezetést.

A tengelyhatalmak balszerencséjére tehetőséges – és lelkesítő – parancsnokuk, Rommel tábornagy betegszabadságon tartózkodott Ausztriában, amikor a 8. hadsereg támadásba lendült. A gondjait csak növelte, hogy Georg Stumme tábornok, akit Hitler Rommel ideiglenes helyettesének jelölt ki, szívészélhűdésben meghalt

EIGHTH ARMY

PERSONAL MESSAGE

from the

ARMY COMMANDER

(To be read out to all Troops)

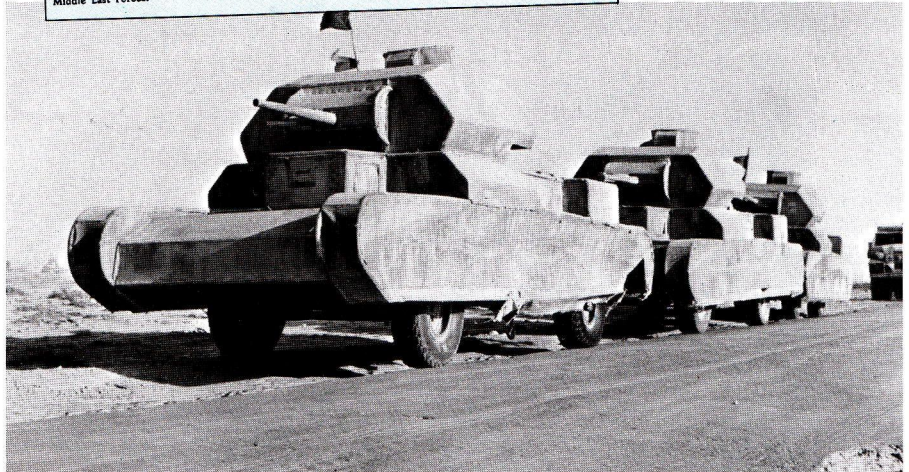
- When I assumed command of the Eighth Army I said that the mandate was to destroy ROMMEL and his Army, and that it would be done as soon as we were ready.
- We are ready NOW.
The battle which is now about to begin will be one of the decisive battles of history. It will be the turning point of the war. The eyes of the whole world will be on us, watching anxiously which way the battle will swing.
We can give them their answer at once: "It will swing our way."
- We have first-class equipment; good tanks; good anti-tank guns; plenty of artillery and plenty of ammunition; and we are backed up by the finest air striking force in the world.
All that is necessary is that each one of us, every officer and man, should enter this battle with the determination to see it through — to fight and to kill — and finally, to win.
If we all do this there can be only one result — together we will hit the enemy for "six," right out of North Africa.
- The sooner we win this battle, which will be the turning point of the war, the sooner we shall all get back home to our families.
- Therefore, let every officer and man enter the battle with a stout heart, and the determination to do his duty so long as he has breath in his body.
AND LET NO MAN SURRENDER SO LONG AS HE IS UNWOUNDED AND CAN FIGHT.
Let us all pray that "the Lord mighty in battle" will give us the victory.

B. L. Montgomery
Lieutenant-General, G.O.C.-in-C., Eighth Army.

23-10-42
Middle East Forces.

Montgomery üzenete, amelyet a „Könnyűlépés-hadművelet” előestéjén bocsátott ki a tisztjeinek és a 8. hadsereg katonáinak, azt a hitét tükrözte, hogy „a katonák erkölcsa a háború legjelentősebb tényezője”. Montgomery felismerte, hogy a tartós győzelemhez a katonák harci morálját a lehető legmagasabb szinten kell tartani.

A parancsnokoknak küldött lényegretörőbb üzeneteiben hangsúlyozta a pozitív hozzáállás jelentőségét, mivel attól félt, hogy talán elmegy a kedvük az első rohamot követő többnapos kíméletlen párharcotl.

Megtévesztés és becsapás

Egy olyan terepen, mely nem kínál természetes fedezéket, az álcázás és a megtévesztés fő szerepet kapott a taktikában. Mindkét oldal hamarosan homoksárga felszereléseket kapott, amelyek bizonyos álcázásra adtak alkalmat. Sokkal félrevezetőbb volt az álaknamező, amelynek közepén valódi aknákat is elhelyeztek; ez megtakarítással járt a muníciót illetően, a gyanútlan embereket pedig veszélybe sodorta.

A „Könnyűlépés-hadművelet” előkészítése alatt nagyszabású megtévesztés is folyt annak érdekében, hogy elhitessék a tengelyhatalmak erőivel: a

támadás délen várható. A szövetségesek valódi erőkoncentrációját északon álcázták, míg a délen elhelyezett második vonalbeli egységeket tankmakkettekkel, fent, teherautó-utánzatokkal, műágyúkkal, sőt álolajvezetékekkel látták el. Közvetlenül a csata előtt a teherautóknak befestett zsákvaszon alatt elrejtett valódi ágyúkat és tankokat délről északra vitték. A „Bertram-hadművelet” nevű, gondosan kidolgozott tervnek sikerült megtévesztenie az ellenség légi felderítését; a siker azoknak a kiváló álcázóegységeknek volt köszönhető, amelyeket még Wavell hívott életre a sivatagi hadjárat kezdetén.

Aknák és aknamezők

Az aknák döntő szerepet játszottak a sivatagi hadviselésben, amennyiben mesterséges akadályokat képeztek ott, ahol nem létezett természetes védelem. Támadás esetén stratégiai támogatásnak használták őket, vagy pedig védelmi sávot alakítottak ki belőlük; a különböző aknákat és használatukat egyre jobban tökéletesítették és specializálták a hadjárat során.

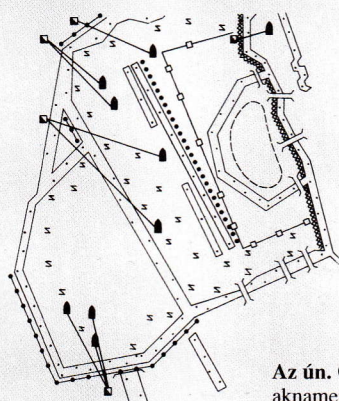
A tányéraknák gyakran csak tankellenes gyújtószerkezettel voltak ellátva, amely lehetővé tette a gyalogos előőrsöknek, hogy minden veszteség nélkül áthaladjanak rajtuk, s ezzel a tankokat a vesztükbe sodorták. Az ember elleni aknák több-

fajta sérülést okozhattak; különösen a német S-aknától félték a katonák. Amikor valaki rájuk lépett, hármasszerű szerkezetük működni kezdett, és az akna felröpült a levegőbe, ahol körülbelül derékmagasságban robbant, több száz sörétet szórva a levegőbe.

1942 februárja után óriási mennyiségű aknát telepítettek. Mindkét fél újjakkal kötötte össze a régi aknamezőket, így hatalmas „mocsarakat” hoztak létre. El-Alameinnél az egyik fő nehézség az volt, hogy október 23-ról 24-re virradó éjjel átjárókat kellett vágni ezeken a mezőkön, jöllehet az új aknamezők detektorok megszabadították az embereket

attól a feladattól, hogy négykézláb mászzanak végig egy területen, miközben a bajonettjeikkel próbálták kikutatni az aknák helyét.

Mihelyt megtisztítottak egy ösvényt, azt kúp alakú fehér jelzőkkel és szalaggal jelölték meg. Éjjel a csapást egy keresztrúd mindkét végén elhelyezett viharlámpával jelölték meg. Ezeket a lámpákat olyan üres benzineskannákba tették, amelyekre a menetiránnyal szemben lyukat vágtak, így az ellenség nem láthatta a fényt. A csapás biztonságos oldalát zöld fény jelölte, a veszélyes oldalát pedig sárga. A piros fények megtisztítatlan aknamezőkre figyelmeztettek.

- Tankaknák
- Álaknamező
- S-aknák, melyek halálos acélgolyókat löttek ki derékmagasságban
- Buktató drótakadályaknak
- Kézi vezérlésű gyújtószerkezethez kapcsolt légibombák
- Szögesdrót akadály
- Kőből vagy benzineskannából felhalmozott kupacok az állások határainak jelölésére
- Rések az aknamezőkön
- Védőállások

Egyenesen álló porszívókra emlékeztető lengyel aknadetektorokkal vizsgálták meg a kezelő

előtt fekvő földdarabot; az akna éles, sípoló hangot gerjesztett az utász fülhallgatójában. Ezeknek a detektoroknak

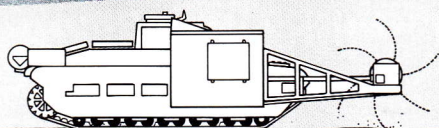
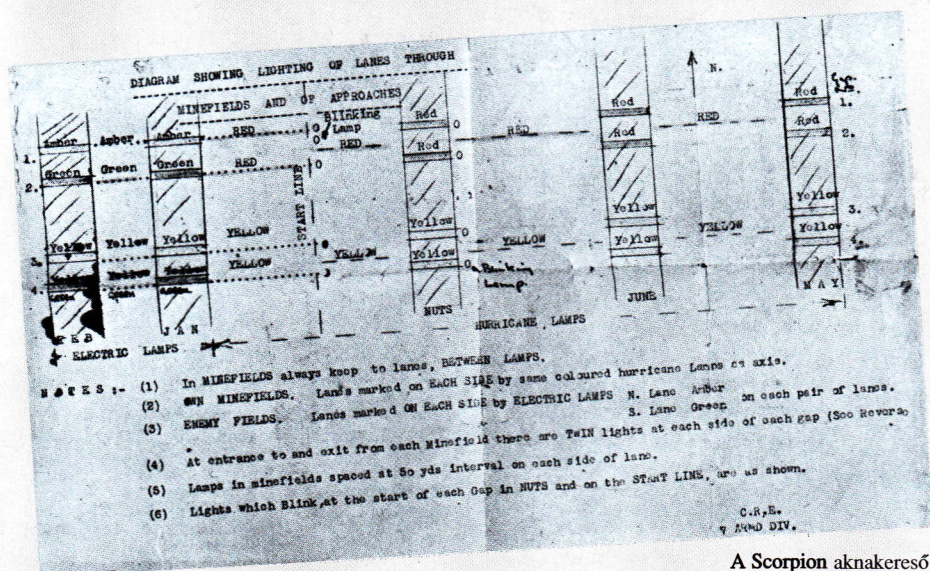
az volt a nagy hátrányuk, hogy rendkívüli bátorság kellett ahhoz, hogy ellenséges tűzben állva végezzék a feladatot.

Az ún. Ördög kertje aknamezőket sokszor alkalmazta Rommel a hadjárat alatt. A vázlat, fent, egy, a szövetségesek által megkaparintott térképen alapszik, s ördögi találékonyságról tanúskodik. Többfajta aknát használtak a maximális hatás elérésére. Azáltal, hogy ösvényeket hagytak az aknamezőkön, a németek

egy gyilkos területre csábították be a briteket. Habár a szövetséges katonákat 1942 októberére kiképezték az ehhez hasonló aknamezők megtisztításának veszélyes munkájára, az álcázott aknák és a huzalok azt jelentették, hogy a szerencse nagy szerepet játszott abban, hogy valaki életben maradt-e vagy sem.

A bal oldali ábra a 7. páncélosadosztály egyik dokumentumán alapszik; az egység részt vett a Könnyűlégés-hadművelet déli, elterelő támadásában. Azt mutatja, hogy a szövetségesek által

telepített aknamezők hogyan vannak megvilágítva, és leírja az ellenség „Január” és „Február” aknamezőit is, amelyeken a 44. zászlóalj tört át október 23-án éjjel.

A Scorpion aknakereső tank megtisztított egy ösvényt, miután az egy forgó dobhoz erősített „csápjai” felrobbantották

a jármű előtt az aknákat. Ezt követően az utászok robbantották fel a tank által kihagyott aknákat. A „csiga” teherautók

azután dízelolajcsíkkal megjelölték a biztonságos ösvényeket.

El-Alamein/4

október 24-én reggel egy felderítő repülés során. Hitler azonnal telefonált a Sivatagi Róknak, hogy térjen vissza Egyiptomba. Ezalatt Ritter von Thoma tábornoknak, aki most az Afrika Korpszt vezette, mindent meg kellett tennie, amit csak tehetett a nagyszabású offenzíva elhárítására.

A 8. hadsereg hamarosan rájött, hogy az aknamezők sokkal mélyebbek, mint ahogy gondolták (helyenként 8 km hosszan húzódtak). Ráadásul rendkívül kemény ellenállásba ütköztek, különösen a németek részéről. Kétnapos elkeseredett csata után úgy tűnt, kifulladás a támadás. Több ezer ember halt meg vagy sebesült meg, és a rohamcsapatok életben maradt tagjai kimerültek, így Montgomery megváltoztatta azt az elképzelését, hogy addig folytatja a csatát, amíg északon az 1. és 10. páncélos-

osztály, illetve délen a 7. páncélosadosztály át nem tör a tengelyhatalmak védővonalát. Új terveket készített egy pár nappal később végrehajtandó áttörésre.

Miután Rommel visszatért, erős ellencsapást indított október 27-én a Kidney-hegygerinc körül található kiépített brit állások ellen, de a támadást a szívós ellenállás és a nagyarányú veszteségek miatt le kellett fűjni. Ekkor Montgomery lendült ismét támadásba október 28–29-én éjjel, amikor is a 9. ausztrál hadosztállyal északon a tengerparti utat veszélyeztette. Az ausztrálok éket vertek az ellenséges állások közé, amelyet megtartottak az ismétlődő német ellentámadások ellenére is. Eközben Rommel, aki úgy gondolta, hogy Montgomery az országút mentén végrehajtandó támadás előkészítéseként „puhítja meg” az állá-

sait, elhatározta, hogy megszünteti a tengelyhatalmak csapatainak „sávok” elhelyezését, amikor is a német egységeket olaszok között vetette be – az utóbbiakat általában megbízhatatlannak vélték. A déli szárnyáról felhozott minden német csapatot, végső, elkeseredett kísérletként, hogy mindenképpen megtartsa a pozícióit a létfontosságú út mentén. Felismerte azonban azt is, hogy minden ellene szól, és ezért előrelátóan terveket készített az országúton, a körülbelül 97 km-re nyugatra fekvő Fuka felé való esetleges visszavonulásra.

Nagy Britanniában Churchill nem tudta mire vélni a 8. hadsereg látszólagos tehetetlenségét, hogy nem képes egy huzamosabb ideig tartó offenzívát indítani. Úgy érezte, hogy óriási lehetőséget szalasztottak el, és azzal vádolta Montgomeryt, hogy

A „Könnyűlöpés-hadművelet” első néhány órájában az 51. felföldi hadosztály gyalogosainak le kellett rohanniuk a tengelyhatalmak támaszpontjait ahhoz, hogy eljussanak céljukhoz, az erősen védett Miteirija-hegygerinchez. Jóllehet ez az akció csak része volt az egész hadműveletnek, a felföldiek éjjeli akciója jellemző volt az egész frontharcra. A képen a felföldiek bal szárnyát láthatjuk, amikor a 7. „fekete őrk” mintegy átugorják az 5. skót vadászrezdet felúton a céljuk felé.

A tengelyhatalmak támaszpontjait (2) a Miteirija-hegygerinc (1) előtti sík területen 5 km mélyen telepített aknamezők védték. A skótok skót városok nevével jelölték ezeket a helyeket; egyenként kellett őket elfoglalni a porfelhőben és a sötétségben.

A 7. zászlóalj emberei, az argylli és a sutherlandi felföldiek (4) a nyílt terepen törtek előre az ellenséges géppuska-, mozsárgyű- és tüzérségi tűz ellenére. Az amúgy is kitűnő harci moráljuk erősítésére a parancsnok előre, vezényelte az ezred skót dudásait, s az ő zenéjükre meneteltek a

csatába a bajtársaik. A gyalogság olyan gyorsan mozgott előre, hogy közülük néhányan megelőzték a királyi utászok csapatait; az ő feladatuk volt a mindenütt megtalálható aknamezőkön ösvényeket nyitni a katonák részére.

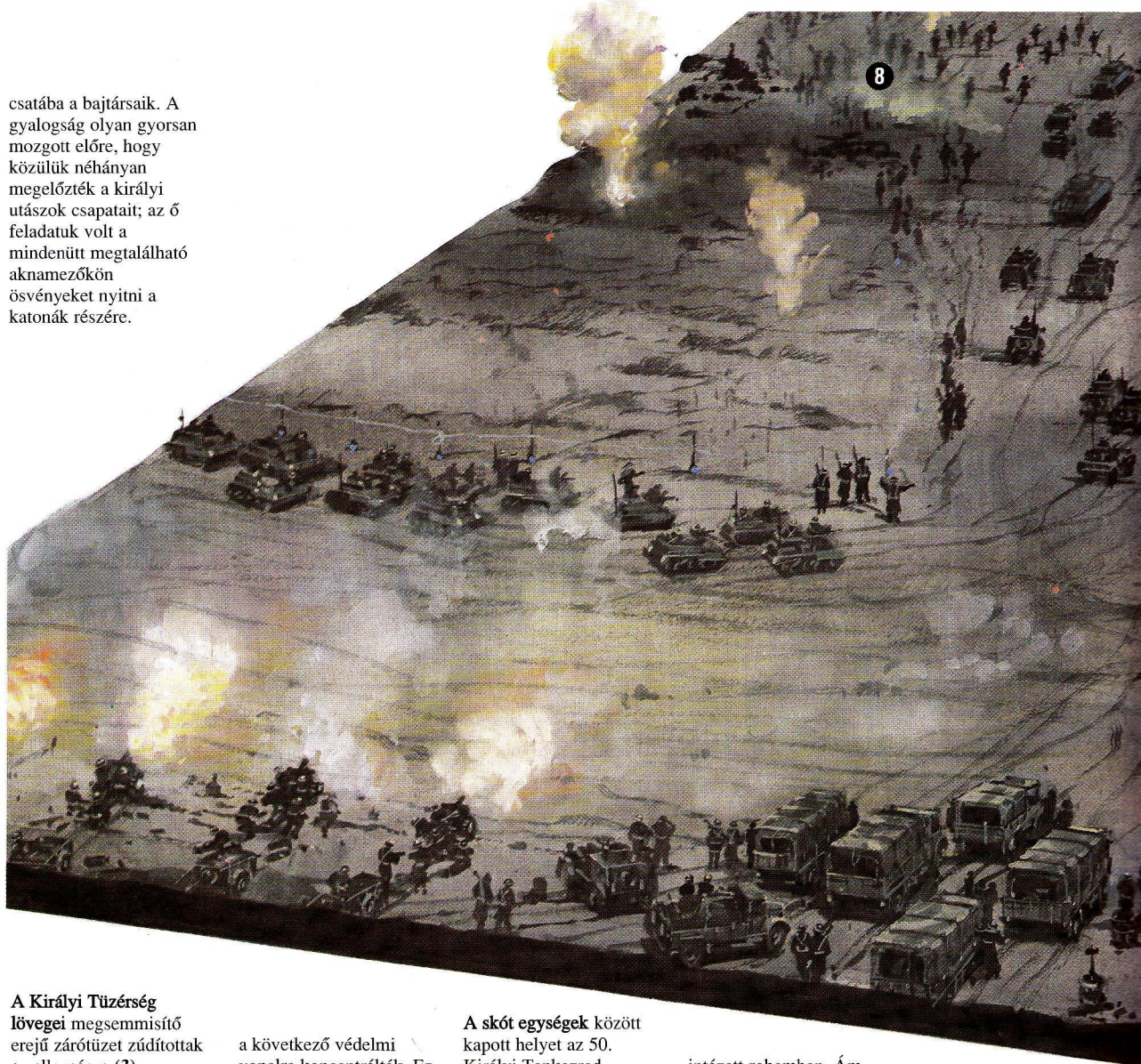
A Királyi Tüzérség lövegei megsemmisítő erejű zárótűzet zúdítottak az ellenségre (3), amelynek a célja az volt, hogy a gyalogság rohama előtt szétverje a tengelyhatalmak erőinek az állásait; ezután a tüzet

a következő védelmi vonalra koncentrálták. Ez a fajta tüzérségi támogatás addig folytatódott, amíg a végső célt el nem érték a csapatok.

A skót egységek között kapott helyet az 50. Királyi Tankezred Valentinjeinek páncélososzlopa (5) azért, hogy támogatást nyújtson az előbbieknak a hegygerinc ellen

intézett rohamban. Ám az aknák, az ágyútűz, a puha talaj, a por, a sötétség és a megrongálódott járművek annyira

lelassították a tankokat, hogy a gyalogság messze megelőzte őket, amint a támadás kibontakozott.

Fehér szalagok (6) és elsötétített viharlámpák jelezték a megindulási vonalat a rohamozó gyalogság számára. Az első hullám ragyogó holdfényben indult el október 23-án este 22.00-kor, amint a tüzérség az ellenséges ütegek lövetéséről a csapatokéra váltott át.

Több mint 1000 tábori ágyút és közep-
hatótávolságú löveget,
köztük 25 fontos
üteket (7) vetett be a
8. hadsereg a csata
nyitányát jelző
zárótűzben. Néhány
gyalogosalakulat ismét
olyan gyorsan tört előre,
hogy olyan helyekre
értek, amit a tüzérség
még mindig lőtt.

Az 5. zászlóalj két
százada, a „felföldi
vadászok” (8) a bal
szárnyon hamar elérték a
félutat jelző jelöléseket,
3,5 km-re a megindulási
vonaltól. Ott megvárták,
amíg az őket felváltó
alakulat, a 7. zászlóalj, a
„fekete örök” elmennek
mellettük, és folytatják a
rohamot. Mire
megvirradt, az 51.
felföldi hadosztály
elfoglalta a Miteirja-
hegygerincet.

csak „fél szívű csatákat” vív. Montgomery azonban nem zavarta ez a kíméletlen kritika. Tovább folytatta az előkészületeket és a csapatok átcsoportosítását egy új hadműveletre, a „Tűl nyomás”-ra, melyet Rommel legerősebb német összpontosításától délre, a Kidney-hegyerinc térségében szándékozott megindítani.

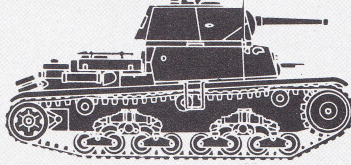
Az el-alameini csata ezen második – és záró – fázisa november 1-jéről 2-ára virradó éjjel kezdődött. Kezdetben sikerült meglepni az ellenséget, de azután egyre keményebb lett az ellenállás. Rommel azonban tudta, hogy nem tud már sokáig kitartani. Miután majdnem minden olyan készletéből kifogyott, amelyek szükségesek egy elhúzódozó ütközethez, a visszavonulás mellett döntött.

November 3-án – a harcokban beállt rövid szünet után – a megtépázott tengelycsapatok elkezdtek a visszavonulást, ám a Führer megállást parancsolt. Egy, a valóságtól teljesen elrugaszkodott, dagályos parancsban a Führer közölte szkeptikus tábornagyával: „...kizárólag a kemény helytállás gondolata járhat a fejekben, egyetlen tapodtat sem lehet meghátrálni, és minden ágyút, valamint minden embert harcba kell vetni.”

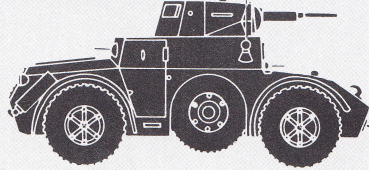
Montgomery várva várt kitörése másnap kora reggel következett be. Mialatt a brit 1. páncélosadosztály és az Afrika Korps maradványa súlyos harcot vívott Tell el-Akafir környékén, a 7. páncélosadosztály kihasználta azt a rést, amelyet a gyalogság a Kidney-hegyerinctől délre, a tengelyhatalmak csapatai által gyengén védett vonalban nyitott. Rommel tudta, hogy csak úgy kerülheti el a bekerítést, ha visszavonul Fukához. Ehhez Hitler jóváhagyására volt szükség, amit a Führer végül vonakodva megadott. Ezután Rommel általános visszavonulást rendelt el, s megpróbálta szétzilálni hadserege nagy részét megmenteni. Ám csak a mozgékonyabb csapatoknak volt esélyük a menekülésre: a gyalogság többsége – elsősorban olaszok – fogságba esett.

A 8. hadsereg november 5-én hajnalban kezdte meg az üldözést, de egyedül a XX. (olasz) gyorsan mozgó hadtest maradványait sikerült elvágni az Afrika Korps magasabbegységei közül. A 7. páncélosadosztály és a 2. új-zélandi gyalogshadosztály előrehaladását – ezek egy „balhorgot akartak bevinni” a hátráló ellenségnek – egy álaknamező lassította le közvetlenül Fukától délre, amelyről azután kiderült, hogy a britek telepítették oda. A két magasabbegység üzemanyaga elfogyott. Ezalatt Rommel egy újabb visszavonulást készített elő a Fukától 129 km-re lévő Mersza-Matrúhhoz. November 6-án délben egy váratlan felhőszakadás mocsárrá változtatta a sivatagot, és teljesen megbénította a brit csapatmozgásokat. Reményük sem lehetett rá, hogy Rommel megmaradt csapatait bekeríthetik.

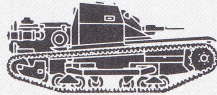
Páncélozott járművek

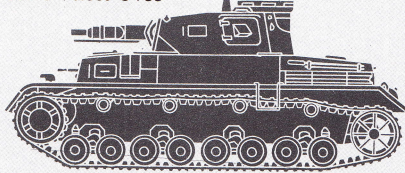
Carro Amato M13/40

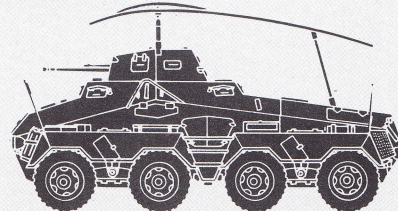
Autoblinda AB40

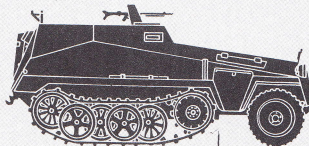
Carro Veloce CV33

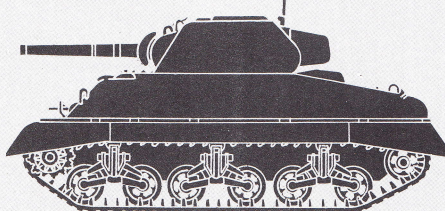
Panzer IV

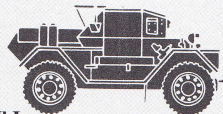
SdKfz 232

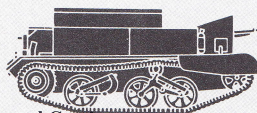
SdKfz 250

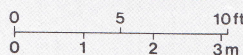
M4 Sherman

Daimler MkI

The Universal Carrier

Carro Amato M13/40 közepes nagyságú tank. A gyakori meghibásodás miatt az M13/40-et felváltotta az M14/41; nagy teljesítményű, 145 lóerős motorját levegőszűrő filterekkel szerelték fel.

Országúti sebessége: 32 km/óra; **hatótávolsága:** 200 km; **fegyverzete:** egy 47 mm-es ágyú, három 8 mm-es géppuska, egy 8 mm-es légelhárító löveg.

Autoblinda AB40 páncélozott jármű. Az AB40 első és hátsó kerekeit is lehetett kormányozni, és mind a négyet meg lehetett hajtani, ami remek mozgékonytárgyat kölcsönözött ennek a felderítő járműnek.

Országúti sebessége: 76 km/óra; **hatótávolság:** 400 km; **fegyverzet:** három 8 mm-es géppuska.

Carro Veloce CV33 kis tank. 1943-ig sok helyütt használták lángrázóként, rádiós járműként vagy pedig különböző készletek vagy lőszer szállítására használt hernyótálpas utánfutó vontatásához.

Országúti sebesség: 42 km/óra; **hatótávolság:** 125 km; **fegyverzet:** 8 mm-es ikergéppuskák.

Panzer IV. 1941 közepére ezt a megbízható, közepes nagyságú tankot időnként már hosszú csövű 75 mm-es löveggel szerelték fel; ez volt az Afrika Korps fő erőssége. **Országúti sebesség:** 40 km/óra; **hatótávolság:** 200 km; **fegyverzet:** egy 75 mm-es löveg és két 7.92 mm-es géppuska.

SdKfz 232. A németek által az egész háborúban használt nyolckerekes SdKfz volt a kor legfejlettebb terepjárója, és különösen jól lehetett használni a sivatagban.

Országúti sebesség: 60 km/óra; **hatótávolság:** 270 km; **fegyverzet:** egy 20 mm-es löveg.

SdKfz 250. 1940-ben állították hadrendbe ezt a könnyű páncélatú járművet, s a háború egész időtartama alatt használták. 13 változatban jelent meg, általában nyitott tetőjű volt, és számos hadtest vette igénybe, így pl. a műszakiak és a távirászkok. **Országúti sebesség:** 60 km/óra; **hatótávolság:** 300 km; **fegyverzet:** változó, a könnyű géppuskától a tankelhárító lövegig.

M4 Sherman. A legtöbb példányban gyártott közepes nagyságú tank; gyors, szívós és megbízható volt. Gumi-blokkokból készült hernyótálpai miatt rendkívül hatékony volt a sivatagban.

Országúti sebesség: 42 km/óra; **hatótávolság:** 160 km; **fegyverzet:** egy 75 mm-es ágyú, két 3 hüvelykes, egy 5 hüvelykes géppuska; egy 2 hüvelykes kódágyú.

Daimler MkI páncélozott autó. A brit hadsereg általánosan használta 1941-től kezdve. Szervókormányval, tárcsafékekkel és négykerék-meghajtással működő autó volt; felderítésre használták.

Országúti sebesség: 80 km/óra; **hatótávolság:** 328 km póttankokkal; **fegyverzet:** egy 2 fontos löveg, egy 7.92-es géppuska.

The Universal Carrier. Általában Bren Gun Carriernek nevezték ezt a sokoldalú járművet, amely embereket és könnyűfegyverzetet egyaránt tudott szállítani, s egy teherautóhoz hasonló berendezésekkel lehetett irányítani.

Országúti sebesség: 51 km/óra; **hatótávolság:** 256 km; **fegyverzet:** egy Bren könnyű géppuska vagy egy Boys páncélelhárító karabély.

Montgomery haditervei: a „Könnyűlépés” és a „Túlnyomás”

A „Könnyűlépés-hadművet” gondosan megtervezett stratégia volt, amely számos körülménytől függött, így a „Bertram” elterelő akció sikerétől és az aknamezők gyors megtisztításától. Montgomery kétirányú támadásra szánta el magát, amelyben a fő csapásirány észak volt. A hosszan tartó tüzérségi zárótűz után a XXX. hadtest egy gyalogsági előőrsének át kellett kelni az erősen védett aknamezőkön. Mihelyt rést nyitottak azon, a X. hadtest páncélosainak kellett előrelendülniük. Ezt a bonyolult hadműveletet kizárólag teliholdnál lehetett végrehajtani és a vezetés erre az október 23-ról 24-re virradó éjjelt választotta.

A délen megindított másodlagos támadás sokkal gyengébb volt, mint amire Rommel számított, mivel az utánzatokból álló, hatalmasnak látszó erő megtévesztette a Luftwaffe felderítőit. A XIII. hadtest előrenyomulásának az volt a célja, hogy megakadályozza a felmentő erők északra történő áthelyezését,

és utat nyisson egy könnyű, mozgékony egységnek, hogy a tengelyhatalmak csapatai mögé kerülve elvágja azokat a főerőktől.

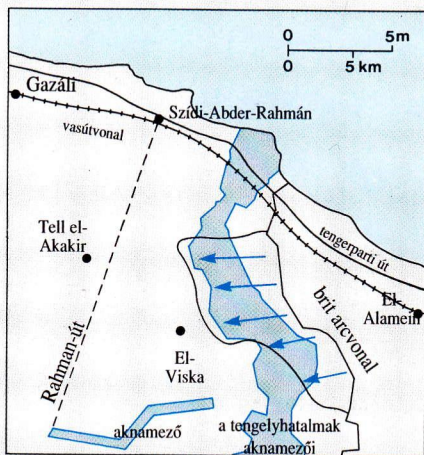
Az erős védelem meghiúsította az első támadóhulám célját, a Miteirija-hegygerinc mögötti vonal elérését. Később azonban a szövetségesek megszilárdították a tengelyhatalmak védelmi vonalába beékelt egyik állásukat. Ebből a támaszpontból kiindulva egy „felmorzsoló” hadműveletbe fogtak: megtámadták az ellenséges gyalogoshadosztályokat, és így a 8. hadsereg által kiválasztott helyeken kellett a német páncélosadosztályokat bevetni.

A 9. ausztrál hadosztály által északon indított támadás, valamint a felmorzsoló hadművelet újabb olyan, előre nem látott eredményhez vezetett, amely a szövetségeseket segítette: német csapatokat hoztak fel az északi front megerősítésére, s így délen elszigetelték a megbízhatatlan olaszokat.

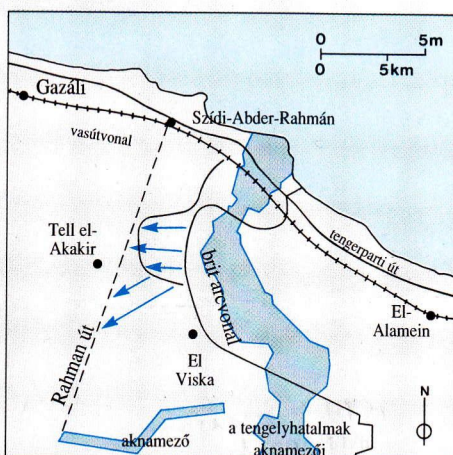
Október 30-ra a gyalogság mindkét oldalon

kimerült az egymást követő közelharcokban, és több szövetséges parancsnok is a visszavonulást sürgette. Montgomery azonban biztos volt abban, hogy a haditerv megváltoztatásával megszerezhetik a győzelmet.

Kihasználta, hogy a német páncélosokat egy helyre koncentrálták és a „Túlnyomás-hadművelettel” éket vert a németek és az olaszok közé. Újabb gyalogostámadást indított a november 1-jéről 2-ára virradó éjjeli zárótűz után. Mivel semmilyen bonyolult aknamezőt nem kellett most megtisztítani, a brit 9. páncélosadosztály gyorsan el tudta foglalni a sebében kiürített német főhadiszállást és a tengelyhatalmak fő közlekedési útvonalának számító Rahman-utat, mivel Rommel északról várt támadást. A németeknek, akiket most elvágtak a legfőbb utánpótlási vonalaiktól és a felmentő seregektől, vissza kellett vonulniuk, és ezúttal nem tudták összeszedni magukat annyira, hogy ellentámadást indíthattak volna.

a „Könnyűlépés”-hadművelet során elért előrenyomulás mértéke

a „Túlnyomás” során elért előrenyomulás mértéke és áttörés

A csatát olyan területen vívták, amelynek a stratégiai jelentőségét az összes brit parancsnok felismerte. A Kattaramélyföld, egy körülbelül 64 kilométer széles, áthatolhatatlan sós mocsár képezte a csatátér déli határát. A nyugaton fekvő természetes akadályok, a Miteirija-hegygerinc és a Kidney-hegygerinc a tengelyhatalmak birtokában voltak. El-Alameintól délre viszont a szövetségeseknek volt két, a területre jó rálátást biztosító állásuk.

A Miteirija-hegygerinc előtti aknamezők lelassították a Könnyűlépés-hadműveletet, *balra, a távolabb eső térkép.* A Túlnyomás-hadművelet alatt azonban a jelzett hegygerinctől nyugatra fekvő, aránylag tisztább területek lehetővé tették a 8. hadseregnek, hogy gyorsan elfoglalhassa a Rahman-utat és az ellenség Tell el-Akakir mellett lévő főhadiszállását.

A tüzérek is a meglepetésre alapoztak – ezt az előnyt viszont

elvesztették, amikor éjjel tüzeltek, s így elárulták a helyzetüket.

Egy nappali őrzőjárat feltűzött bajonettkel rohamra indul.

El-Alamein/6

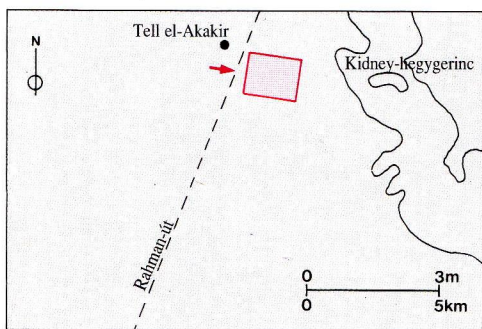
Ezalatt a Sivatagi Róka, aki később megbírálta Montgomeryt azért, mert az nem folytatta az üldözést, kihasználta a rossz idő okozta brit idővesztéseket. Összeszedte az Afrika Korps megmaradt egységeit – ekkor már csak 20 harc-kocsija volt –, és a part menti úton teljes sebesség-gel hátraküldte őket. A legfőbb célja az volt, hogy minél nagyobbra növelje a visszavonuló német oszlopok és a 8. hadsereg közötti távolságot.

November 7-én a sötétség leple alatt Rommelnek sikerült elérnie Szallúmnál az egyiptomi-líbiai határt. Másnap értesült a „Fáklya-hadműveletről”, az amerikai Dwight D. Eisenhower tábornok által vezetett szövetséges partraszállásról Marokkóban és Algériában. Ez volt az első közös angol-amerikai vállalkozás és az első

szövetséges partraszállási akció. A kimerült és meggyengült német-olasz csapatok most két tűz közé szorultak.

A tizenkét napos el-alameini csatában a 8. hadsereg súlyos veszteségeket okozott a németeknek és az olaszoknak. Rommel 100 000 fős hadseregének a fele meghalt, megsebesült vagy fogságba esett, s 450 tankot és körülbelül 1000 löveget semmisítettek meg vagy zsákmányoltak a britek. (A sivatagi háború a tengelyhatalmaknak összesen majdnem egymillió halottjába vagy hadifoglyába került.) A brit és nemzetközösségi erők 13 500 embert veszítettek El-Alameinnél. A harcok során 500 tankjukat lőtte ki az ellenség, de mindössze 150-et nem lehetett közülük megjavítani; és csak 100 löveget semmisítettek meg a tengelyhatalmak erői.

Amikor Churchill megtudta az el-alameini csata végeredményét, örömeiben parancsot adott, hogy a háború 1939-es kitörésekor elrendelt csendet megtörve minden harangot kongassanak meg Nagy-Britanniában a győzelem megünneplésére. A miniszterelnök később kijelentette: „Alameint megelőzően nem győztünk, viszont Alameint követően nem kaptunk ki.”

Az 1942. november 4-én, 9.00-kor kialakult helyzet; a 22. páncélosadosztály tankjai ezen a verőfényes napon törtek át végre Rommel védővonalán nagyobb erőkkel. Elvágták a Rahman-utat, a tengerparttól a sivatagba vezető legfőbb utánpótlási vonalat is, amelyen az ellenség a páncéllhárító lövegeit mozgatta az egyik veszélyeztetett zónából a másikba.

Az 5. indiai dandár gyalogoszászlóaljai – egy a rádziputánai lövészekről, egy a beludzsisztáni hadosztálytól, egy pedig az Essexi hadosztálytól – beásták magukat (2), miután előző éjjel sikeresen előrenyomultak 6,4 kilométer hosszan, és rést nyitottak a harcokocsik számára. A zászlóalj példát mutatott arra, hogyan kell egy éjszakai gyalogsági rohamot végrehajtani, a

páncéllhárító lövegeket és az ellenség megerősített pontjait megsemmisíteni. Azután, folyamatos zárótűz fedezete mellett, kivárták a lövészárkokban, amíg a páncélosok elhaladnak mellettük.

Sűrű porfelhő (1) jelezte a 22. páncélosdandár főerőinek hollétét, melyek az előőrsök támogatására nyomultak előre.

A vezető páncélosok, a Shermanek (3), illetve Crusaderek (4) előretörtek az 5. indiai dandár lövészárkai között a lerombolt és égő ellenséges állások felé. Amint az elől haladó néhány tankot egyre több követte a résen át, rövidesen nagyszámú páncélos manőverezett már a német tankok

mögötti aknamentes területen, és azokat visszavonulásra készítették.

A tengelyhatalmak erőinek páncéllhárító védővonalát (5) a csata középpontjától délre fekvő, kevésbé védett területen megsemmisítette a tüzérségi tűz és az előrenyomuló gyalogosdandár.

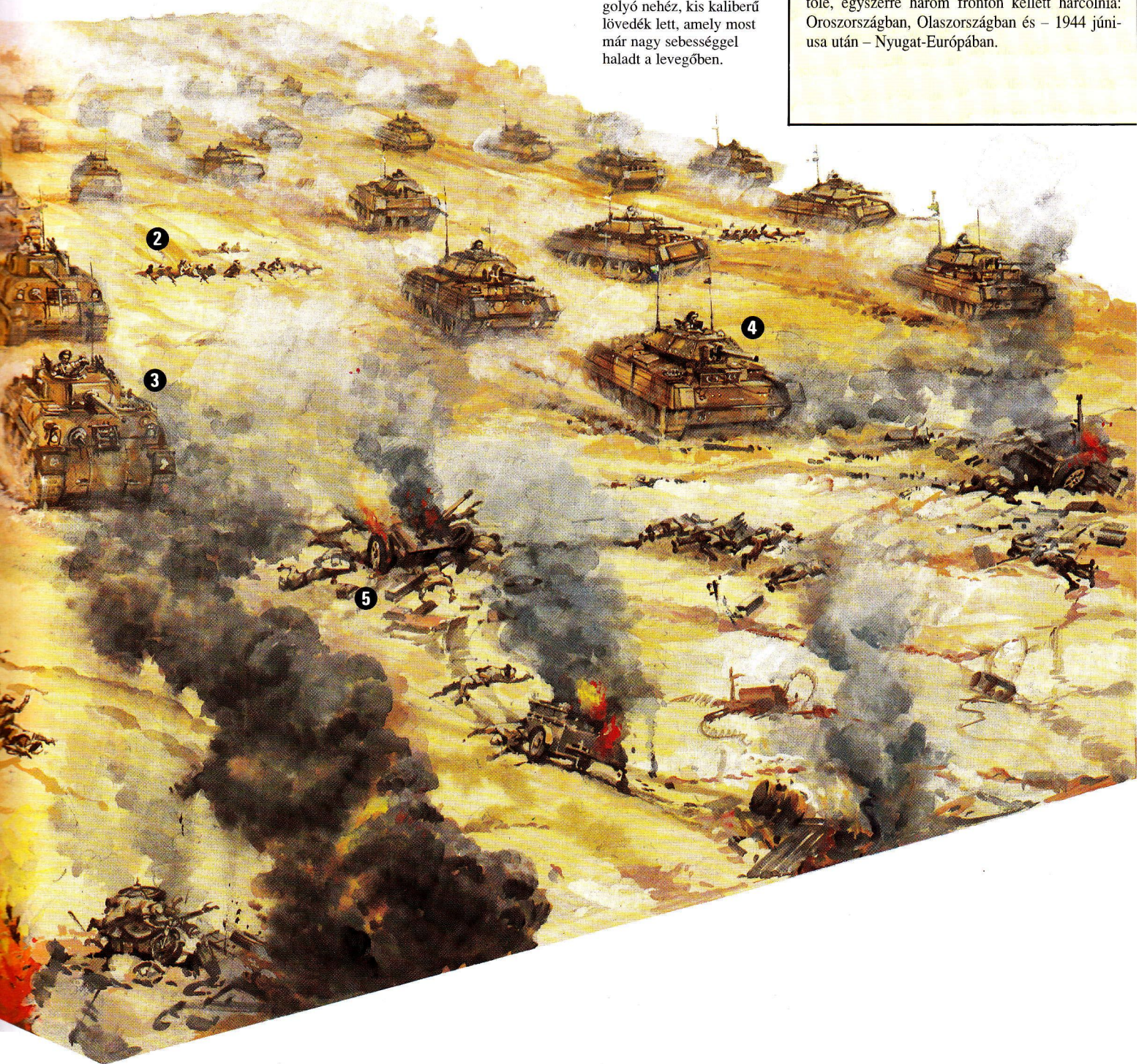
A páncélosok antennáin lebegő élénk színű zászlócskák (6) azonosították a különböző alakulatokat és az egyes járművek parancsnokainak a rangját. Ezeket – és egyéb zászlókat – általános parancsadásra is felhasználták, mint például a „csapatösszevonás” és „szétszóródás” jelzésére.

Amikor a brit tankok számbelileg felülmúlták az Afrika Korps páncélosait, azok gyakran megfordultak és visszavonultak, abban a reményben – s ebben sokszor nem is csalódtak –, hogy a britek követik majd őket. A németek azután az ellenségeiket jól elhelyezett és álcázott harcokcsi-elhárító lövegek elé vitték, amelyek ekkor szinte érintésnyi távolságból tüzet nyitottak rájuk.

A leghatékonyabb német páncéllhárító löveg az 50 mm-es Pak 38-as volt, különösen akkor, ha volfrámmaggal ellátott golyókat használt. Mivel a volfrám rendkívül súlyos, könnyű fémburokkal ellátva alakították ki belőle a megfelelő ürméretű lövedéket. Ezek a golyók nagyon nagy sebességgel hagyták el a löveg száját, de hamarosan lelassultak a levegőben. A kúpos alakúra összenyomott golyó nehéz, kis kaliberű lövedék lett, amely most már nagy sebességgel haladt a levegőben.

Ugródeszka Olaszországhoz

Bár az európai háborút nem lehetett megnyerni vagy elveszteni a sivatagban, az El-Alameinnél elért brit győzelem katasztrofális hatásokkal járt a németek számára. Amint a szövetségesek „Fáklya”-erőit nyugatról, és a 8. hadsereg keletről nyomult előre, Rommel hirtelen csapdába került. Ki kellett ürítenie Észak-Afrikát, és otthagynia azt a szövetségeseknek a Szicília, majd Olaszország elleni invázió ugródeszkájaként. Hitler, amikor Németországnak az első világháborúban elszenvedett vereségéről beszélt, ismételtelen kijelentette: országának soha többet nem szabad kétfrontos háborút vívnia. Amint a hadiszerencse elpártolt tőle, egyszerre három fronton kellett harcolnia: Oroszországban, Olaszországban és – 1944 júniusa után – Nyugat-Európában.

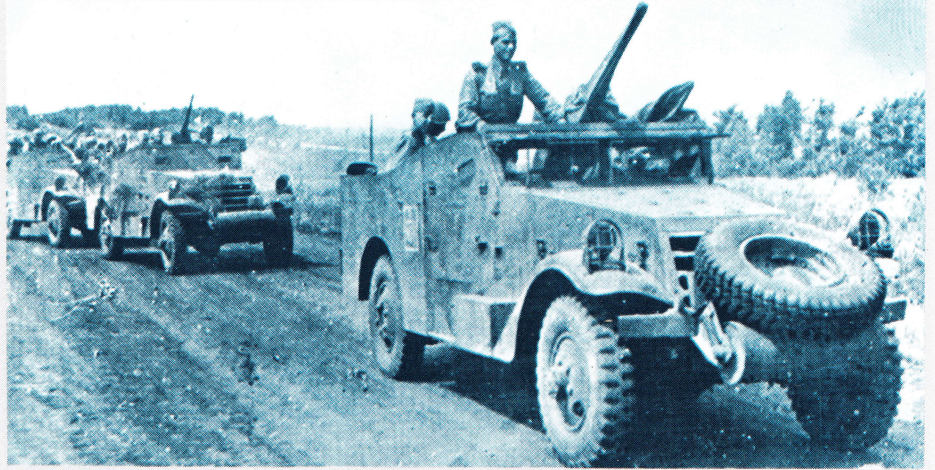
Sztálingrád/1942. november–1943. január

Az, hogy a német hadsereg óriási veszteségeket szenvedett és ijesztő nehézségekkel találkozott Oroszországban a „Barbarossa-hadművelet” 1941. júniusi megkezdése óta, nem ejtette kétségbe Hitlert. Éppen ellenkezőleg: újabb nagyszabású nyári offenzívát indított 1942-ben, amelynek célja a szovjet ellenállás megtörése volt. A Führer, az 1600 km hosszú keleti front legfőbb hadművelleti parancsnoka, tévesen azt hitte, hogy a Vörös Hadsereg a téli harcokban felélte ember- és anyagi tartalékainak jó részét, így gyorsan csapaterősítéseket küldött keletre. Románia, Magyarország és Olaszország segítségével számbelileg nagy erőt állított ki, mely jól fel volt ugyan szerelve, ám egyes részeinek harci szelleme komoly kívánnivalókat hagyott maga után.

A német fő csapás a déli ipari és olajtermelő területek ellen irányult; északon tovább kellett folytatni a Leningrád bevételére elkezdett erőfeszítéseket; míg középen tartani kellett a vonalakat. Az offenzíva júniusban kezdődött, és meglepetésként érte az oroszokat; olyan vilámlágháborús sikerek követték most egymást, melyek Hitlert rendkívül optimistává tették. Július 23-án a Führer kiadta a 49-es számú utasítását, amelyben feladta a Dél lépésről lépésre való, Sztálingrádtól kiinduló meghódításának a tervét. Most két egyidejű támadásra adott utasítást Sztálingrád és a Kaukázus ellen. Hitler nem vette figyelembe tábornokai figyelmeztetését, mely szerint nem elegendőek az erői ahhoz, hogy mindkét célját egyidejűleg valósítsa meg.

Sztálingrád volt a Friedrich Paulus vezérezredes parancsnoksága alatt álló 6. hadsereg, valamint a Hermann Hoth vezérezredes vezette 4. páncélos-hadsereg végső célpontja, amikor júniusban és júliusban délkelet felé törtek előre. És, amennyiben Hitler nem avatkozik közbe, talán még harc nélkül is elfoglalhatták volna a várost. Hitler azonban Hoth páncélosait délre küldte a Kaukázushoz, és így elszalasztotta a lehetőséget, hogy még azelőtt elfoglalják a várost, mielőtt a szovjetek megszervezhették volna a védelmét.

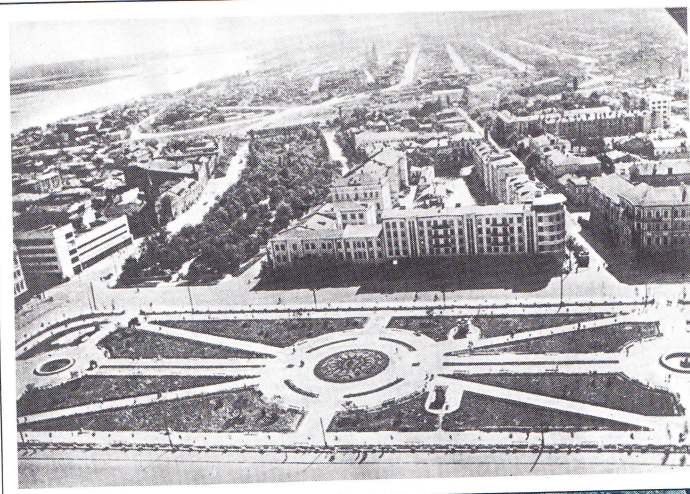
Két hét múlva Hitler a 4. páncélos-hadsereget északkelet felé fordította, és Sztálingrád ellen rendelte. A lehetőséget viszont már elvesztette, és Hothnak augusztus 9-én a várostól 160 km-re meg kellett állnia, mivel elfogytak a készletei. Ezalatt Paulus 6. hadserege átküzdötte magát a Don folyón, és augusztus 23-án a Volga jobb partján állt Sztálingrádtól északra, és megkezdte a benyomulást a külvárosokba is. Miközben az orosz 62. és 64. hadsereg ellenállása egyre erősebbé vált Sztálingrádban, Paulus elfoglalta a Don és a Volga közötti területet, repülő- és utánpótlási bázisokat alakított ki ott, és szeptember 2-án egyesítette erőit Hoth erőivel.

Szövetséges segítség a Szovjetuniónak

A képen látható orosz gépesített gyalogság amerikai gyártmányú páncélozott kocsikat használ. Az oroszok eltávolították az összes brit és amerikai jelzést a kapott tankokról, egyéb járművekről és fegyverekről azért, hogy a katonák azt higgyék: hazai gyártmányú felszerelések azok. 1941. október 1-je, azaz alig négy hónappal az Oroszország elleni német támadás megkezdése után 1943 júniusának végéig az Egyesült Államok összesen 2444 millió dollár értékben szállított mindenféle felszerelést a Szovjetuniónak a kölcsönbérleti szerződés kere-

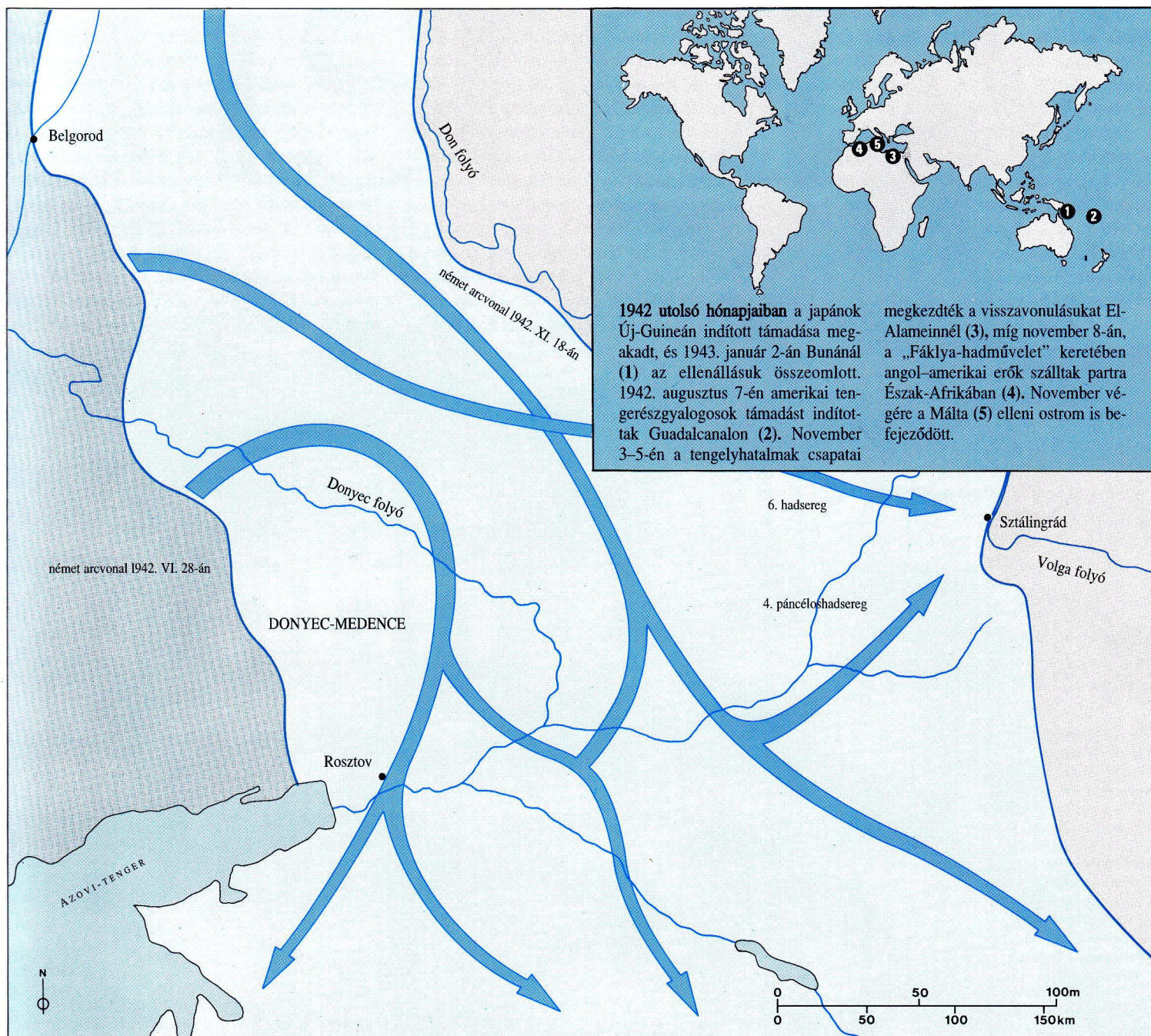
tében. Annak ellenére, hogy a britek súlyos veszteségeket szenvedtek a szállítás közben, a mennyiség csak nőtt, mert az eredetileg Nagy-Britanniának szánt harckocsikat és egyéb berendezéseket átirányították Oroszországba. 1942 júliusa és 1943 januárja között az Egyesült Államok havonta 1200 tankot szállított Nagy-Britanniának és Oroszországnak, majd havonta 2000-et, később pedig 2500-at. Ráadásul, 1942 júliusa és 1943 júliusa között az Egyesült Államok 3600 első vonalbeli repülőgépet is szállított a szövetségeseinek.

Sztálingrád a német támadás előtt, *fent*, nagy, modern város volt. Az előtérben látható teret a bolsevik forradalom alatt elesettek emlékének szentelték. A csata közben a város teljesen kiégett, ahogy azt az ugyanarról a térről készült kép, *lent*, mutatja, bár a tér egyes épületeit a pusztulás közepette is fel lehet ismerni.

1942 tavaszán Hitler újabb utasításokat adott ki az oroszországi hadjáratról kapcsolatban. Az északi és a középső frontot lényegében tartani kellett, míg az összes bevetendő erőt délkelet felé kellett mozgósítani a kaukázusi olajmezők elfoglalására. A Déli Hadseregcsoportnak először a Krímet kellett elfoglalnia, majd Voronyezst kellett kézre keríteni egy, az Orel-Kurszk térségből kelet felé indított támadás keretében. Ezek után a

Voronyezstől és Dnyepetrovzsktól induló német hadseregeknek Sztálingrádnál kellett egyesülniük. Mielőtt elfoglalják a várost, megnyílik az út a Kaukázus felé. Eleinte a németek lehengerlő győzelmeket arattak, és július 23-ra, amikor elfoglalták Rosztovot, az oroszok helyzete nem is lehetett volna rosszabb. Hitler azonban, teljesen meglepő módon, visszavonta a 4. páncéloshadserget a kaukázusi frontról, és

északkeletre rendelte, hogy csatlakozzon a 6. hadsereghez Sztálingrád elfoglalására. Ugyanakkor tüzéséget vont el innen, hogy megerősítse a Leningrádot ostromló csapatokat. Ez erősen meggyengítette a Déli Hadseregcsoportot, s csökkentette a kaukázusi olajmezők elleni akciók hatékonyságát. A Sztálingrád bekerítésénél elvesztegetett idő miatt az oroszok meg tudták erősíteni a várost; végül a németek nem is voltak képesek bevenni.

Sztálingrád/2

Többnapos heves harc és számos bombatámadás után az oroszoknak, Vaszilij Csujkov vezérezredes vezetésével, mégis sikerült megtartaniuk a szétlőtt várost. A német főparancsnokság, amely amiatt aggódott, hogy a Don mentén a 6. hadsereg bal szárnyát védeni hivatott erők elégtelennek bizonyulhatnak, a Sztálingrád alól való visszavonulást javasolta a frontvonalak megerősítése, valamint annak érdekében, hogy áttörés esetén elkerüljék Paulus bekerítését. Hitler ehelyett a gyenge Don-szektorból elvont egységekkel megerősítette a 6. hadsereget, és parancsot adott a város elfoglalására.

A 4. Luftflotte bombázói által támogatott német gyalogság és páncélosok mindent elsöprő erejű támadást indított a romba dől utcákon át. Az előrenyomuló németeknek minden méterért közelharcot kellett vívniuk az elszántan védekező oroszokkal: minden házért, minden pincéért küzdelem folyt, időnként még a csatornában is; ez az elszántság jellemezte azután mindvégig az elhúzódo és véres harcot. A gyalogság játszotta a fő szerepet, mert a törmelékhegyek szinte lehetetlenné tették a tankoknak, hogy hatékonyan részt vegyenek a csatában. Egyhetes heves küzdelem után a németeknek sikerült elérniük a városközpontot. Pár nappal később Paulus csapatai beverekedtek magukat a város északi részén lévő ipari körzetekbe is, de szeptember 29-én Csujkov visszaszorította őket.

1942 októberében Vaszilij Csujkov Sztálingrádot védő 62. hadseregét óriási nyomás alatt tartotta a német 6. hadsereg. Miután az északi ipari kerületekből is visszaszorították, Csujkov kénytelen volt az éjjelente a keleti partról indított kompokon érkezett szállítmányokra támaszkodni, mint például a képen látható küldeményre, amelyet október 16-án indítottak. A főleg kompokból és motorcsónakokból álló, emberekkel és lőszerrel tömött hajóknak heves ágyútűzben kellett átkelniük a folyón.

Az átcsoportosított, megerősített és páncélosokkal, valamint zuhanóbombázókkal támogatott németek október 14-én újabb kísérletet tettek, és tíz napon keresztül támadták az orosz védelmi állásokat. Habár kezdetben a németek hatalmas számbeli fölényben voltak, és emiatt az oroszoknak vissza kellett vonulniuk, az utóbbiaknak sikerült a sötétség leple alatt friss csapatokat és felszerelést átvinniük a széles Volgán. Október 24-re a 6. hadsereg megállásra kényszerült Sztálingrád északi részén anélkül, hogy sikerült volna kiszorítani a városból a makacs ellenséget.

Addigra már nem sok maradt abból a városból, mely egykor közel félmillió embernek adott

otthont. Hitler itt megfosztotta az oroszokat az ipari kapacitásuktól, de nem sikerült elvágnia az észak-déli összeköttetést, mivel a Volgától keletre húzódo vasútvonal még mindig működött. Az ütközet a személyiségek közötti összeecsapássá fajult: Sztálin mindenáron meg akarta tartani a róla elnevezett várost, míg Hitler a város jelentette jelképért és propagandisztikus értékéért akarta elfoglalni azt. Ekkor azonban olyan hírek érkeztek, amelyek miatt Hitlernek délre kellett küldenie erősítést, nem pedig keletre. November 5-én Rommel vereséget szenvedett El-Alameinnél, 8-án pedig a szövetségesek partra szálltak Marokkóban és Algériában, s mindez

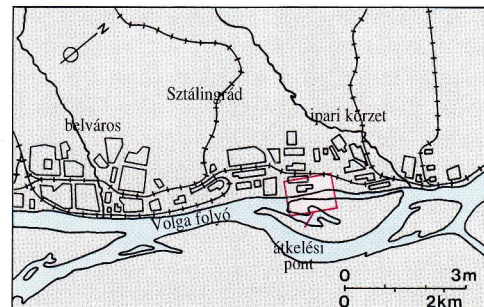

A németek a rakéták fényében (1) állandó tűz alatt tartották hatcsövű ködvető mozsaraikkal a Sztálingrád szétrombolt folyópartján húzódó orosz állásokat (2).

Még nagyobbak lettek volna a szovjet veszteségek, ha a Volga nyugati partján, mely a heves csaták színhelyéül szolgáló gyárkerülethez vezetett, a mély vízmosások (4) nem nyújtottak volna menedéket a katonáknak.

Alagutakat ástak a vízmosások oldalába, s itt tárolták a lőszer, itt rendeztek be elsősegély-állomásokat, sőt: Csujkov tábornok főhadiszállása is egy ilyen vízmosásban volt. Néhányban Katyusa rakétakilövő is voltak, amelyeket gyorsan lövészba tudtak tolni, s a lövések leadása után ugyanilyen gyorsan biztonságba tudták helyezni őket, mielőtt az ellenséges ágyúk bemérhették volna.

A sebesült orosz katonák ellátására szolgáló lehetőségek hiányában a sérülteket a vízmosásokban tartották éjszakáig, amikor is az utánpótlást hozó hajókon (3) visszaszállították őket a keleti partra. Sok sebesült újra találatot kapott, mivel ezeket a hajókat a németek állandó aknázás alatt tartották.

Az oroszok nehéz és közepes tüzérségüket a németek elől elrejtve, a sűrű erdővel borított keleti parton tartották. Légelhárító ágyúikat (5) azonban elsősorban a Volga közepén található szigeteken helyezték el. Ezek a lövegek némi védelmet nyújtottak a gyalogságnak az ellenséges bombázók támadásai ellen.

Egy elsötétített komphajó (6), amelynek a fedélzetét megtöltötték a harcoló csapatok megerősítésére küldött katonák, heves ágyútűz közepette a Volga nyugati partja felé tart. Ott, a vízparttól nem messze, a 62. hadsereg tartóztatta fel a német támadásokat. Csujkov hadseregének minden szükségletét ezekről a vízi járművekről kapta; a lőszer, a felszerelés és az erősítés elsőbbséget élvezett minden mással szemben.

azzal fenyegetett, hogy veszélyes harapófogóba zárják a tengelyhatalmak erőit. Ez kapóra jött Georgij Zsukov tábornoknak, aki orosz ellentámadást tervezett a németek ellen délen. Miután titokban óriási tartalékokat halmozott fel, azt tervezte, hogy Oroszország hagyományos szövet-ségének, a télnek megérkezével offenzívát indít.

November 19-én egy nagy erővel végrehajtott orosz támadás meglepte és visszavetette a Sztálingrádtól északnyugatra található román 3. hadsereget, s ilyen módon védtelen maradt a 6. hadsereg bal szárnya, pontosan úgy, ahogy a német tábornokok előre látták nyáron. Huszonnégy órával később, 160 km-re délre, a szovjetek megfutamították a Paulus másik szárnyát védő vegyes német és román erőket; a két orosz támadó ék négy nappal később egyesült. Paulus tábornok és 6. hadserege – 200 000 harcoló katonával és 70 000 fős kisegítő személyzettel – be lett kerítve.

A hadsereg főparancsnoksága szinte könyörgött Hitlernek, hogy engedje meg a 6. hadseregnek a nyugati irányú kitörést még azelőtt, mielőtt megszilárdulna az orosz gyűrű körülöttük. A Luftwaffe főnöke, Hermann Göring azonban minden alap nélkül azt állította: a gépei napi 500 tonna készletet tudnak szállítani a bekerített 6. hadseregnek, s ez elegendő ahhoz, hogy tovább harcoljanak. Hitler a Paulusnak dobott mentőkötélnek tekintette ezt az ajánlatot, és november 24-én utasította: erősítse meg az állásait, és várja a felszabadító hadsereget.

Három nappal később Erich von Manstein tábornagyot kinevezték egy sebtében összeszedett magasabbegység, a Don Hadseregcsoport élére, s azt a parancsot kapta, hogy szabadítsa fel Sztálingrádot. Nem volt szabad azonban olyan helyzetet teremtenie, amelyben megnyílna az út Paulus előtt a visszavonulásra. Manstein december 12-én látott hozzá cseppet sem irigylésre méltó feladata elvégzéséhez, és 21-én már 48 km-re megközelítette Sztálingrádot. Mivel tudta, hogy az oroszok kezdik körbezárni, s nem lesz képes hosszú ideig tartani elöretolt állásait, Manstein a saját hatáskörében arra utasította Paulust, hogy törjön ki és egyesüljön vele addig, amíg nem késő. Paulus azonban úgy határozott, hogy amíg nem kap közvetlen parancsot Hitleről Sztálingrád kiürítésére, addig ott kell maradnia.

A felmentő sereg állandó harcok közepette visszavonult, és megkezdődött a sztálingrádi csata utolsó, tragikus szakasza a reménytelen helyzetben lévő 6. hadsereg számára. Paulus gyorsan gyengülő hadserege, amelyet a minden irányból közeledő orosz hadseregek egyre erősebb satuba szorítottak, s megfelelő ruházata sem volt a fagypon alatti hőmérséklet ellen, tovább folytatta harcát, bár mindenben hiányt szenvedett: a Göring által megígért napi légi szállítmányok jelentéktelenek voltak.

Kézitusa

Sztálingrádnál a németeknek fel kellett adniuk a villámháborúra és bekerítésre alapuló taktikájukat, amelynek vitathatalanul ők voltak a mesterei, s belekényszerültek a házról házra való küzdelembe, amelyben viszont az oroszok voltak előnyben, mivel jobban ismerték a várost.

A legelkeseredettebb csata október 4-én kezdődött, amikor Paulus elfoglalta a traktorgyárat és a város északi részében fekvő egyéb ipari létesítményeket. A törmelékekkel és holttestekkel borított helységeken folyt a harc, amelyben a katonák, mindkét oldalon, kézigranátokat hajítottak be az ablakokon és az ajtókon, majd pedig géppuskával árasztották el a területet. Hamarosan olyan közel kerültek egymáshoz, hogy puskatussal, ásókkal és törött bútordarabokkal küzdöttek.

A résztvevők kimerülése miatt időnként rövidebb szünet állt be a küzdelemben; ekkor léptek működésbe a mesterlövészek. Az oroszok remek céllövők voltak; a különbség kiegyenlítésére a zossenai német céllövésziskola vezetőjét, Heinz Thorwaldot repülőn Sztálingrádba vitték. Ezután közel négy napon keresztül folyt a német és egy orosz elit céllövész közötti párharc. Ez alatt az időszak alatt a német többnyire a senki földjén rejtőzködött, mindössze egy vaslemez és törmelék mögött bújkálva. Az állását végül felfedezték; ekkor az orosz céllövész segéde kicsit felemelte a sisakját a kezével, s amikor a német tüzelt, majd kicsit kinézett a fedezék mögül, hogy lássa: eltalálta-e a célpontot, orosz ellenfele azonnal lelőtte.

Az orosz katonák az 1941-es PPsh típusú géppisztolyt használták. Ez volt a legelterjedtebb géppisztoly a Vörös Hadseregben – ötmilliónál is több darabot készítettek belőle a háború alatt –, és percenként 900 lövést lehetett leadni vele. A sár, a víz, a hó és a jég semmi hatással sem volt erre a 7,62 mm-es fegyverre, a krómozott cső pedig biztosította, hogy a géppisztoly ne igényeljen folyamatos karbantartást.

Ezek a német altisztek 9 mm-es Mp 40-es géppisztollyal vannak felfegyverezve. Úgy tervezték ezt a fegyvert, hogy könnyen lehessen gyártani, mert a beszállítók tömegmennyiségben állíthatták elő az egyes darabokat, amelyeket azután összeszereltek; mindez forradalmian új elgondolás volt az 1940-es években. Egyetlen hátránya a súlya volt: megtöltve több mint 5,4 kg-ot nyomott.

Amikor házról házra küzdöttek, az orosz katonák kis csoportokat vetettek be, amelyek egymást támogatták a harcok alatt. Elsősorban kézigranátokat és géppisztolyokat használtak. A katonák kézigranátokat dobtak egy helyiség minden sarkába, majd pedig géppisztolytűzzel árasztották el a szobát, mielőtt beléptek volna.

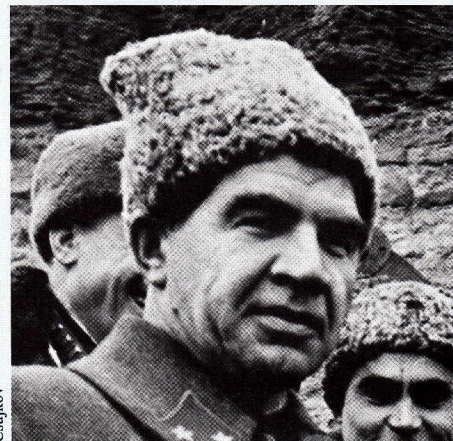
A parancsnokok

Paulus

von Manstein

Csujkov

Friedrich Paulus tábornok (1890–1957) tapasztalt és tehetséges vezérkari tiszt volt, de csak átlagos harctéri parancsnoknak bizonyult. Felettesei megfélemlítették, és nagymértékben alábecsülte az oroszok erejét Sztálingrádnál. Paulus a német vezérkar tagja volt Lengyelország 1939-es és Franciaország 1940-es lerohanásakor. 1940 szeptemberében a vezérkar főszállásmesterévé nevezték ki.

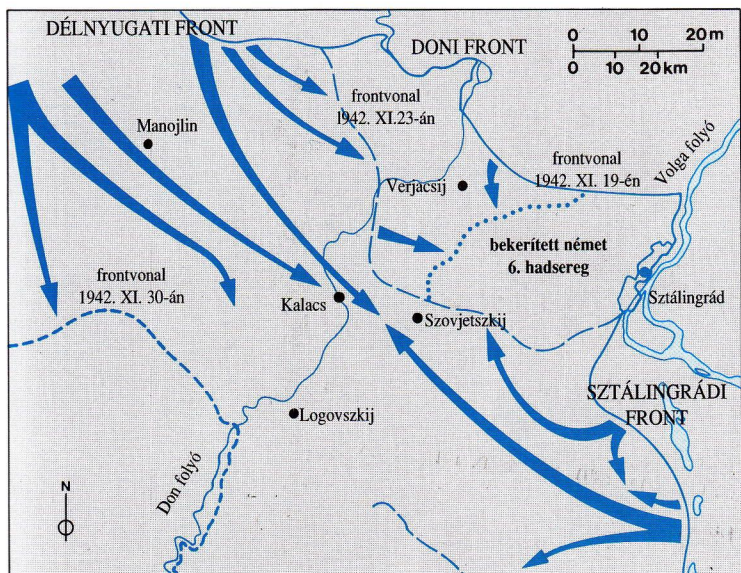
Sztálingrád ostrománál Hitler Paulust a Vaskereszt tölgyfalommal ékesített Lovagkeresztjével tüntette ki, és tábornaggyá léptette elő, mivel ilyen magas rangú német tiszt még sohasem esett fogságba. A Führer felháborodott, amikor Paulus megadta magát,

és csodálkozott azon, hogy a tábornok nem lőtte főbe magát: „Ő volt az utolsó tábornagy, akit előléptettem ebben a háborúban”, jelentette ki Hitler a vezérkarának. Az ellenségeskedések lezárása után Paulus, aki akkor már szimpatizált a kommunizmussal, Kelet-Németországban telepedett le.

Vele ellentétben az orosz **Vaszilij Csujkov marsall (1900–1982)** önálló, ötletgazdag parancsnok volt (a háború kezdeti szakaszában pontosan ezért az önállóságaért fokozták le), és szerette az embereit. Együtt élt a katonáival, és velük együtt szállt szembe a front minden veszélyével. Ráadásul tudta, hogy a németeket egyedül úgy lehet legyőzni, ha közelharcra

kényszerítik őket, s így a tüzéségük és a Luftwaffe nem tud beavatkozni, mert esetleg a saját csapatainak okoznának kárt. Csujkov nemcsak Sztálingrádot mentette meg, hanem lerombolta a német hadsereg legyőzhetetlenségébe vetett hitet is.

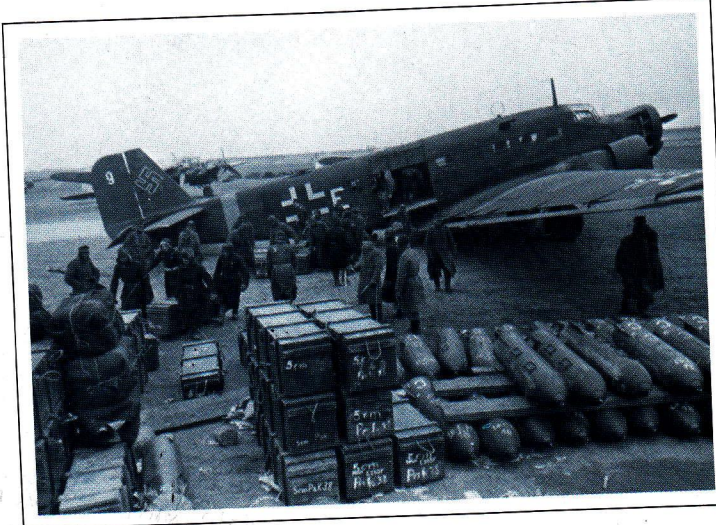
A németek a Sztálingrádnál elszenvedett katasztrofális vereség után megszilárdították a frontvonalukat, elsősorban **Erich von Manstein tábornagy (1887–1973)** katonai zsenijének köszönhetően, aki talán a háború legnagyobb stratégája volt, és akinek a Franciaország lerohanására készített terve 1940-ben maradéktalanul sikeresnek bizonyult.

A németeknek nem volt más választásuk, mint hogy a katonailag gyengébb, rosszabbul felszerelt román csapatokat használják a Sztálingrádnál lévő 6. hadsereg szárnyainak a biztosítására. November 19-én a harckocsikat újból be lehetett vetni, mivel a

nagy hideg megfagyasztotta a vizes földet. Ekkor az oroszok a várostól északra, Rokosszovszkij tábornok vezetése alatt támadást indítottak nyugat felé, és megfutamították a románokat. Másnap Jeremenko tábornok csapatai délen támadtak,

és ott is keresztültörték a román állásokat. 22-én a két haderő Kalacs mellett egyesült. Ezáltal körülbelül 250 000 német katonát kerítettek be.

Paulus tartani akarta Sztálingrádot, ha megfelelő mennyiségű készletet kap légi úton, vagy, amennyiben ez nem lehetséges, meg akarta kísérelni a kitörést. Hitler talán vonakodva beleegyezett volna a 6. hadsereg visszavonásába a front stabilizálása érdekében; mégis ez ellen a

megoldás ellen döntött, amikor Göring megígérte: a Luftwaffe napi 500 tonna anyagot is képes eljuttatni Sztálingrádhoz, ha kell. A feladat azonban meghaladta a légierő képességeit. A légihíd első két napján a Luftwaffe mindössze 75 tonnát szállított; később a mennyiség növekedett,

és november 30-án elérte a 100 tonnát – ami még mindig elégtelen volt egy 250 000-es hadseregnek. Ezután a németek védelmi vonalán belüli repülőtereket elfoglalták vagy lerombolták az oroszok, s így lehetetlenné vált a leszállás. A német állásokat ezek után nem lehetett tovább tartani.

Sztálingrád/4

December végén, amikor Paulusnak azt kellett látnia, hogy éhezõ emberei közül néhányan nyers lóagyat esznek, személyes megbízottat küldött Hitlerhez, hogy számoljon be a 6. hadsereg siralmas állapotáról. Hitler mindössze azt parancsolta neki, hogy tartson ki.

Január 8-án Konsztantyin Rokosszovszkij altábornagy ultimátumot intézett Paulushoz, de a német tábornok nem volt hajlandó megadni magát, ezért két nappal később a szovjetek általános támadást indítottak állásai ellen. Amint az ellenség egyre inkább bekerítette elcsigázott és elkéseredett katonáit, Paulus rádión keresztül közölte Hitlerrel, hogy reménytelen a helyzete. A háború után adott tanúvallomásaiban Paulus szerint a Führer a következőket válaszolta: „A megadás szóba sem jöhet. A 6. hadsereg az utolsó emberig teljesíti történelmi hivatását Sztálingrádnál...”

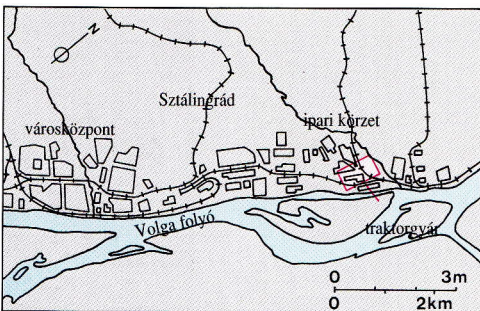
A vég nem volt messze. Január 25-re az oro-

szok elfoglalták az utolsó német repülõteret is, s ezután egyetlen utánpótlást szállító gép sem tudott leszállni, s a sebesülteket vagy a betegeket sem tudták többé elszállítani. A túlélõk a külvilággal egyetlen kapcsolatot jelentõ rádiõn keresztül értesültek arról január 31-én, hogy Hitler Paulus vezérezredest tábornaggyá kegyeskedett kinevezni. A 6. hadsereg aznap jelentkezett utoljára: bejelentette, hogy az ellenség hadseregparancsnoki állásának közelébe hatolt előre.

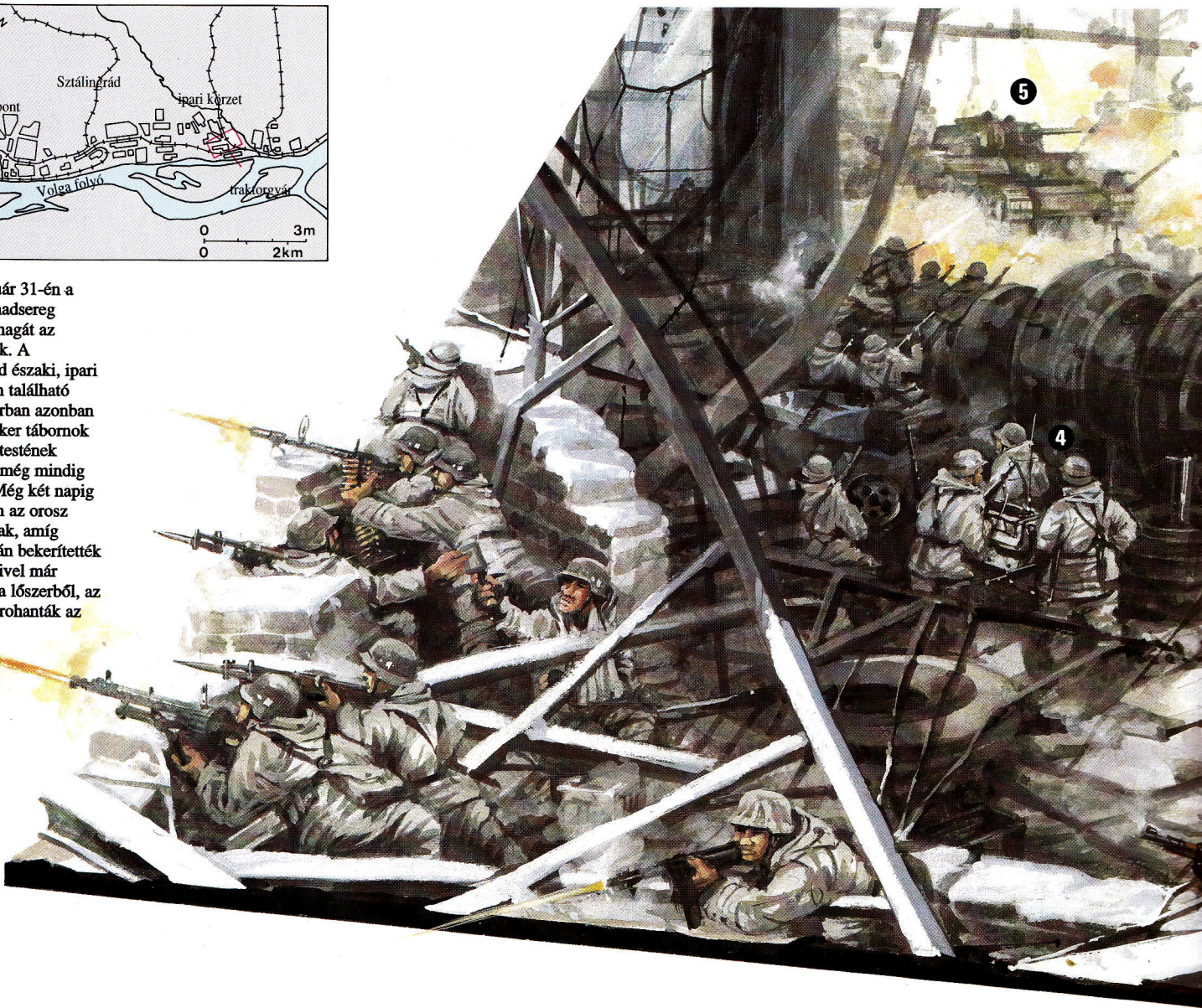
A kimerült új tábornagynak maradék embereivel együtt meg kellett adnia magát a 64. hadsereg parancsnokának, Mihail Sumilov tábornoknak. Két nappal később a német XI. hadtest, amely a város északi részén egyes helyeken még kitartott, ugyancsak kapitulált. Közel egymillió embert hurcoltak kíméletlen fogságba (a becslések szerint mindössze 5000-en tértek vissza közülük a háború után). Hitler tajtékozott a

vereség miatt, és azzal fenyegetõzött: haditörvénytörés elõtt állítja Paulust. Végül azonban vállalta a felelõsséget a 6. hadsereg feláldozásáért. Közel 150 000 német halt meg – háromszorosa a hivatalosan bevallott orosz veszteségeknek –, Paulus összes ágyúja, jármûve és felszerelése az ellenség kezébe került, és a Luftwaffe 500 szállítógépet veszített a harcok során.

A német hadsereg, bár távolról sem tört meg 1943 elején, soha nem tudta kiheverni egy egész hadsereg elvesztését, hiszen ehhez járult az a több mint egymillió ember, akiket már addig elvesztettek a keleti fronton. A hatalmas vilámháborús sikerek kora elmúlt. Hitler már azelõtt kimerítette Németországot, mielőtt a szövetségesek teljes erejükkel felsorakoztak volna ellene, s ezért az õrületségért késõbb hatalmas árat fizetett.

1943. január 31-én a német 6. hadsereg megadta magát az oroszoknak. A Sztálingrád északi, ipari körzetében található traktorgyárban azonban Karl Strecker tábornok és XI. hadtestének maradéka még mindig kitartott. Még két napig álltak ellen az orosz rohamoknak, amíg február 2-án bekerítették őket, és mivel már kifogytak a lőszerből, az oroszok lerohanták az állásaikat.

Strecker tábornok emberei elkeseredett ellenállást fejtettek ki a törmelékhalmon, összetört gépek és járművek fedezékében a traktorgyár összeszerelő műhelyében (1), s rengeteg orosz életét oltották ki a harcok alatt.

A német védőknek (2) nem volt nehézfegyverzetük, és minden, a kezük ügyébe eső fegyvert felhasználtak az orosz rohamok visszaverésére – puskákat, pisztolyokat és kézigránátokat. Néhány ember csupán bajonettel, ásóval és a

harcok során keletkezett géproncsokkal küzdött a vad kézitusákban.

A halottak és sebesültek teste (3) ott maradt, ahol elesetek, mivel nem volt sem idő, sem hely az eltemetésükre, illetve ápolásukra a rommá lőtt összeszerelő üzembn.

Strecker embereinek mindössze egy rádiókészülékük volt (4). Ezen hallgatták Hitler lelkesítő beszédeit, hogy tartsanak ki a végsőkig. És ezen a készüléken tudatták a külvilággal az utolsó üzenetüket február 2-án 8.40-kor, amikor közölték Németországgal

és Führerükkel, hogy megtették a kötelességüket; az orosz csapatok ekkor már csak pár lépésnyire voltak tőlük.

VI. György király szerencsés gesztussal Becsületkardot alapított a Sztálingrád védelmére való megemlékezésül. A krómozott acélból készült kardot, a díszes hüvellyel együtt, a király meghagyására Churchill adta át Sztálinnak az 1945 februárjában tartott jaltai konferencián. Sztálin felemelte, megcsókolta a kard hüvelyét, és ünnepélyesen átnyújtotta a kardot Vorosilov marsallnak, a szovjet hadsereg főfelügyelőjének, aki azonnal elejtette azt. A kardot ezután egy orosz díszőrség vitte ki a szobából.

Azonkívül, hogy gyalogsággal támadták az oroszok az összeszerelő üzemcsarnokot, még tankokat (5) is hoztak, és a ledőlt falszakaszokon keresztül azokkal is lőtték a védőket. 9.00-kor minden német ellenállás megszűnt.

Kurszk/1943. július–augusztus

Az Oroszországban töltött második rettenetes tél után még mindig a 6. hadsereg sztálingrádi pusztulását próbálták megemészteni a német katonák, és számot vetettek meglehetősen szorult helyzetükkel. Ugyanakkor Hitler olyan merész hazárdjátékot készített elő, amelynek a pusztá gondolatától is „remegett a gyomra” a saját bevallása szerint.

1941 nyara óta, amikor a „Barbarossa-hadművelet” megkezdődött, 1943 kora tavaszáig a keleti front jobban érdekeltte Hitlert, mint a háború többi hadszíntere. Még ha figyelembe vesszük is a hadsereg, a Waffen SS és a Luftwaffe hatalmas veszteségeit ez alatt a kíméletlen hadjárat alatt, akkor is a messze legnagyobb német erő még mindig a Szovjetunió területén, a Finn-öböl-től a Fekete-tengerig terjedő 1600 km-es frontszakaszon sorakozott fel.

Küszöbön állt az Olaszország elleni szövetséges támadás, amit Nyugat-Európa megszállása követhetett, esetleg Franciaországon keresztül. Ez a veszély ráébresztette Hitlert, hogy a náci erők aránytalanságait fel kell számolni, és az új veszélyzónákat meg kell erősíteni. A lendületbe jött Vörös Hadseregtől elszenvedett friss vereségek miatt azonban egyszerűen nem tudta megritkítani csatákban edzett oroszországi egységeit az állásaik veszélyeztetése nélkül. A tapasztalt csapatokat nem küldhette más harcterekre, mert ez esetben a szovjetek gyors, döntő csapást mértek volna az ottmaradt csapatokra.

Hitlerre mély benyomást tett a Donyec folyó melletti Izjumnál keletkezett orosz kiszögellés bekerítése az előző tavaszon, ezért döntött úgy, hogy mindössze egy alkalmas hely van a tervbe vett feltartóztatási akcióhoz – a 160 km széles kurszki kiszögellés, amely mélyen benyúlt az északon fekvő Orjol, valamint a délen található Belgorod között húzódó német arcvonalba. Ez a bevágás, noha egyre növekvő számú elsőrangú ellenséges egység védte, ideális helyszínnek tűnt Hitler számára egy harapófogó-szerű támadásra. A „Citadella-hadművelet” fedőnevű akciónak – gondolta – meglesz az a kettős előnye, hogy egyrészt megsemmisíti a Vörös Hadsereg jó részét, másrészt pedig megerősíti és le is rövidíti a német arcvonalat.

A Führernek a legtöbb gondot az okozta, hogy a növekvő veszély mellett a lehető legnagyobb erőt kellett összeszedni, mégpedig haladéktalanul. Egy stratégiai visszavonulás és az arcvonalak általános lerövidítése elegendő csapatot szabadított volna fel más feladatok elvégzésére, és enyhített volna Hitler dilemmáján, de a Führer soha nem tudott megbékülni azzal a gondolattal, hogy feladjon már meghódított orosz területeket.

Amikor végül a németek készen álltak, majdnem 50 Wehrmacht- és Waffen SS-hadosztályt, 2000-nél több tankot, körülbelül 1000 támadólőveget és 1800 repülőt sorakoztattak fel.

A hadiipar

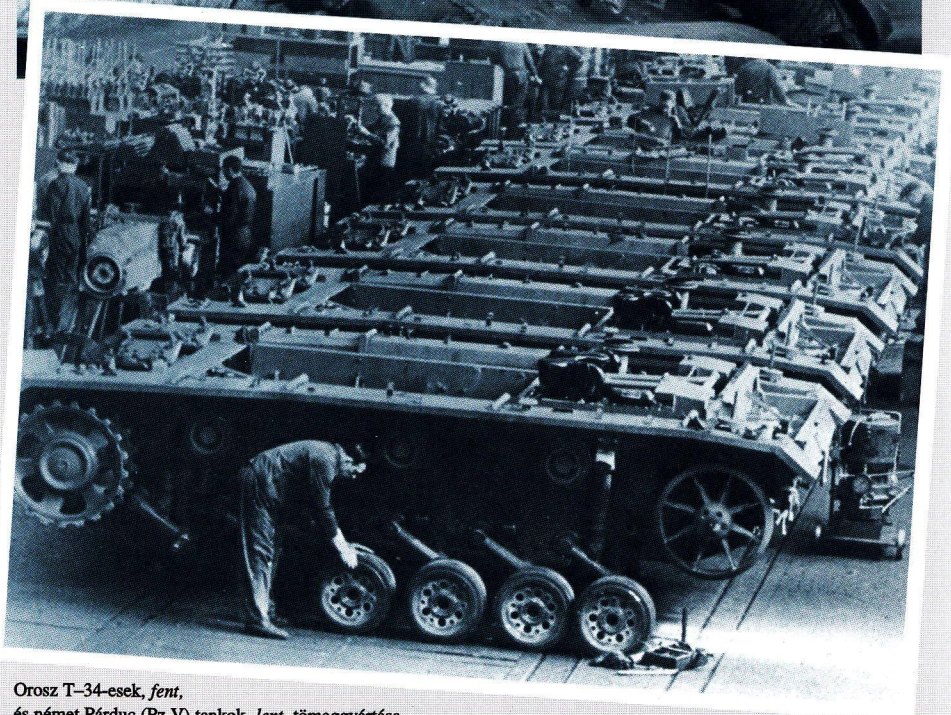
A német hadiipar termelése egyenletes volt Franciaország 1940-ben bekövetkezett eleste és 1942 között. Amikor abban az évben nyilvánvalóvá vált, hogy a háborút keleten nem lehet gyorsan megnyerni – ha egyáltalán meg lehet nyerni –, a termelés rendkívüli mértékben megugrott a német ipari központok ellen intézett szövetséges bombatámadások ellenére.

1942-ben Németország 5700 közepes és nehéz harckocsit állított elő; a következő évben ez a szám nagyjából megkétszereződött. A különböző repülőgépek gyártása 14 700-ról 25 200-ra nőtt. Minden, 1942-ben előállított ágyúra és aknavetőre kettő jutott 1943-ban, s a lőszergyártás is lépést tartott ezzel az ütemmel. Ráadásul sok, 1943-ban gyártott új jármű és fegyver fejlettebb és hatékonyabb

volt az előzőeknél. Így a németek pótolni tudták a csatákban elvesztett gépeket és fegyvereket, sőt új alakulatokat is fel tudtak szerelni, de ezek legtöbbjét Nyugat-Európa védelmére szánták.

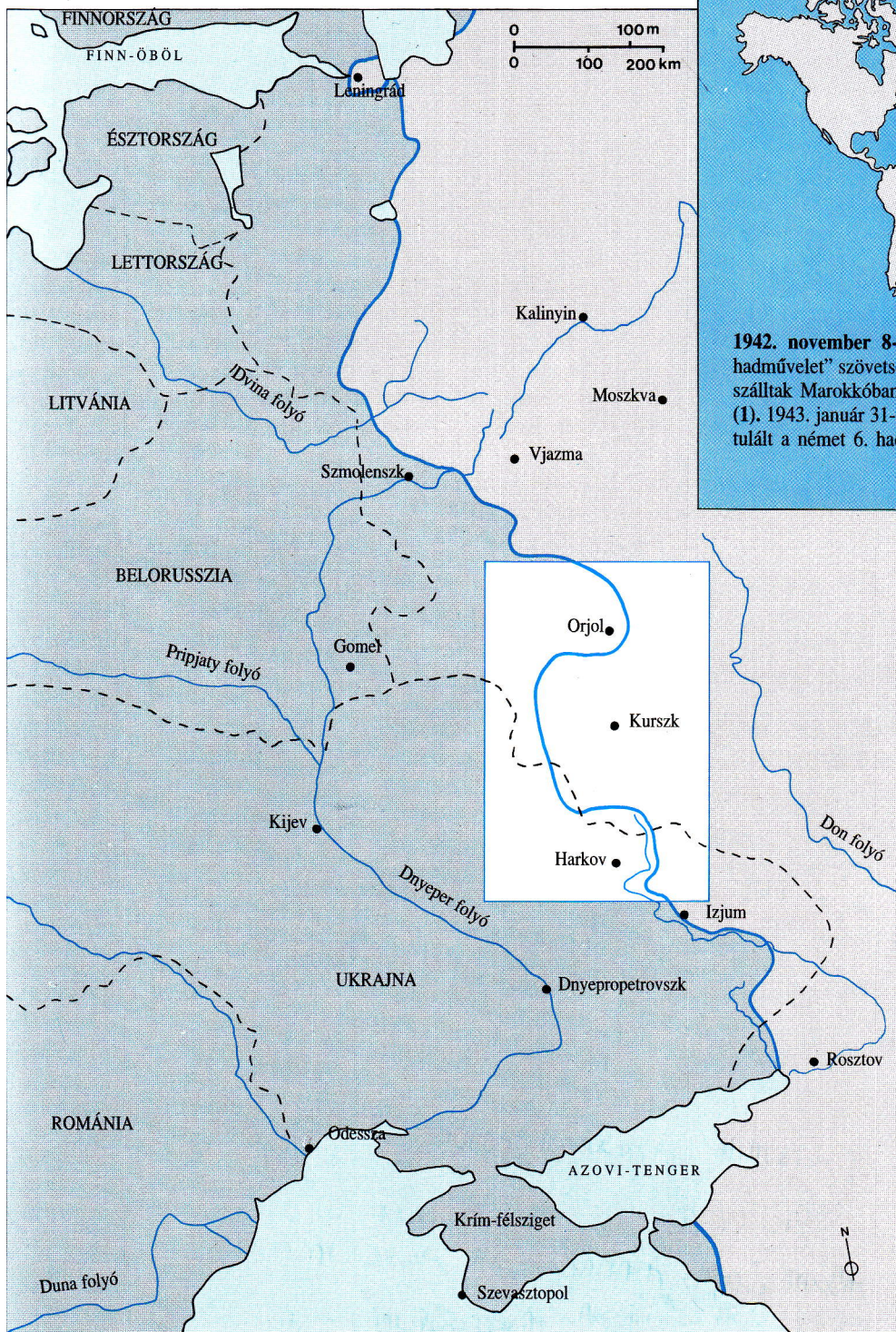
Az oroszok még nagyobb termelőkapacitással rendelkeztek. A gyakorlatilag korlátlan munkaerőre építve több száz hatalmas gyárat tudtak felhúzni és üzemeltetni az ország belsejében, amelyek 1943-ra egyre növekvő számban ontották a tankokat, a repülőgépeket és mindenféle más fegyvert. Ezekhez járultak még az Egyesült Államoktól és Nagy-Britanniától kapott hadianyag-szállítmányok is.

A szovjetek gyorsabban voltak képesek pótolni a harcéri veszteségeiket, mint a németek, így elérték, hogy számbelileg a gyakorlatban mindig döntő fölényben voltak, amikor megkezdődött egy ütközet.

Orosz T-34-esek, *fent*,
és német Párduc (Pz V) tankok, *lent*, tömeggyártása

A 6. hadsereg sztálingrádi kapitulációja után a német arcvonalat stabilizálták (elsősorban von Manstein tábornagy stratégiájával), az északon Leningrádtól délen Rosztovig, az Azovi-tenger partjáig húzódó vonalon. A középső-déli szakaszon azonban egy óriási

kiterjedésű orosz kiszögellés maradt, amely Kurszktól nyugatra húzódott Orjol és Belgorod között. Ha az oroszok ki akarják használni ezt a helyzetet, akkor a két oldalon lévő német csapatokat a bekerítés veszélye fenyegeti. A németek ezért északról és délről indított támadásokkal

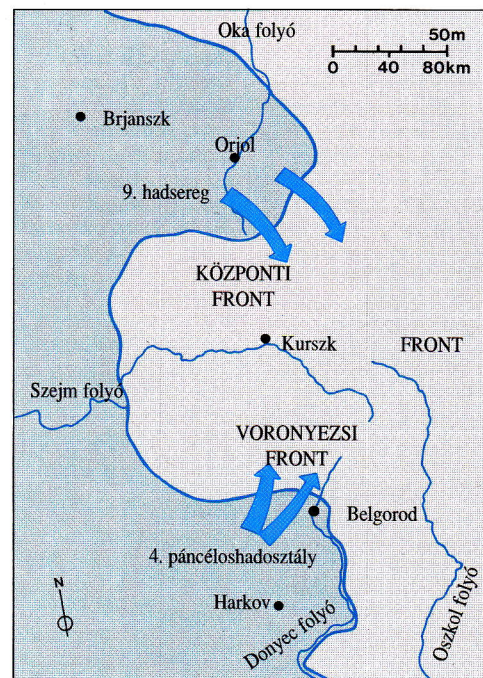
meg szerették volna szüntetni ezt a kiszögellést, s ilyen módon lerövidíthették volna az arcvonalukat, és csapatokat dobhattak volna át más frontokra. Az oroszok azonban teljes mértékben értesültek a németek szándékairól egy, Svájcban keresztül működő és közvetlenül

Moszkvának jelentő kémiszervezet, az úgynevezett „Lucy-csoport” révén. Ez az idejekorán érkezett információ időt adott az oroszoknak ahhoz, hogy nyolc félelmetes páncélláharító védővonalat alakítsanak ki a kiszögellésben.

1942. november 8-án a „Fáklya-hadművelet” szövetséges erői partra szálltak Marokkóban és Algériában (1). **1943. január 31-én** Paulus kapitulált a német 6. hadsereggel Sztá-

lingrádnál (2). Február 8-án Wingate katonái először hatoltak be Burmába (3), és május 13-án a tengelyhatalmak erői megadták magukat Tunéziában (4).

A „Citadella-hadművelet” – a harapófogó-szerű német támadás a kurszki kiszögellésben – július 5-én kezdődött. A németek nem tudtak arról, hogy az oroszok nemcsak a katonák számát illetően vannak fölényben, hanem a fegyverzetet tekintve is, s ráadásul az utóbbiak erős, páncélláharító védőállásokat foglaltak el. Északon Model 9. hadserege mindössze 19 km-t haladt nagy veszteségek árán; mialatt délen a 4. páncélos hadsereg, noha kezdetben sikeresebb volt, megállásra

kényszerült azután, hogy csak 32 km-t tett meg 10 nap alatt. Július 15-én a nagy tartalékokkal megerősített oroszok ellentámadásba mentek át, s megszüntették a kiszögellést azáltal, hogy felzárkóztak a németek mögé. A hadműveleti főparancsnokságon szolgáló Walter Warlimont tábornok később azt írta: „A Citadella-hadművelet több volt egyszerű csatavesztésnél; az oroszok kezébe adta a kezdeményezést, s soha nem is sikerült utána azt visszanyerni a háború végéig.”

A dél felé irányuló támadást a kurszki kiszögellés északi részén Günther Hans von Kluge tábornagy Középső Hadseregcsoportjának kellett végrehajtania, amelyben a támadó élt Walther Model altábornagy közel 1000 tankkal rendelkező 9. hadserege szolgáltatta. A légi támogatás a 6. Luftflotte feladata volt. Az egyidejűleg megindítandó, észak felé irányuló támadást Erich von Manstein katonáinak, a Déli Hadseregcsoporthoz kellett végrehajtani a 4. Luftflotte támogatásával. A támadó ék itt Hermann Hoth 4. páncéloshadserege volt 1200 tankkal. A kiszögellés többi részét hét gyalogoshadosztálynak kellett tartania.

Mire a németek végre készen álltak a csapásmérésre, az oroszok is felkészültek a csapások felfogására. Már április eleje óta tudtak az ellenség tervéről, hogy ki akarják iktatni a kurszki kiszögellést: részben az előkészületekből, de leginkább azokból a folyamatosan érkező jelentések-ből, melyeket egy, a német főparancsnokságon

dolgozó kémtől kaptak.

A vezérkari főnök, Georgij Zsukov marsall irányítása mellett a szovjetek elhatározták, hogy hagyják, hadd gyengítsék meg magukat a németek a védelmük ellenében, s azután indítanak majd egy nagyszabású ellentámadást. Ha a Cita-dellát valamilyen okból elhalasztották volna, akkor is megindult volna egy óriási szovjet offenzíva 1943 nyarán, megtörve a Vörös Hadsereg addigi gyakorlatát, mely szerint csak akkor támadtak, amikor a zord orosz tél is támogatta őket.

A kurszki kiszögellésben az északi szektor Konsztantyin Rokosszovszkij tábornok Középső Frontjának (egy front nagyjából egyenlő volt egy kisebb hadseregcsoporthal) kezén volt, míg a déli részt Nyikolaj Vatulyin tábornok Voronyezs Frontja birtokolta. A hátvédet Ivan Konyev Sztjeppe Frontja alkotta.

Habár az orosz erőkről szóló hivatalos híradások mindig is megbízhatatlanok voltak, való-

színűnek tűnik, hogy 75 hadosztály és 3500 tanknál is több tartózkodott a kiszögellésben körülbelül 3000 repülőgép támogatását élvezve, melyek közül sok gyorsabb és modernebb volt a keleti front feletti égen addig látottaknál. Konyevnek további 1500 tankja volt még tartalékban. És még ez sem volt minden.

A szovjetek abbéli igyekezetükben, hogy megállítsák a várható német támadást a saját offenzívájuk megkezdése előtt, egyes helyeken 40 km mélységben védelmi vonalat alakítottak ki: több százezer aknát telepítettek, 20 000 löveget, 6000 páncéelhárító ágyút és 1000 Katyusa rakétavetőt vonultattak fel. Ezenkívül egy német dezertőr elárulta nekik a támadás időpontját is. Ennek az utóbbi információnak a birtokában a Vörös Hadsereg tüzésége pár perccel azelőtt, hogy a

Az oroszok olyan nagyszámú T-34-es harckocsit vonultattak fel a kurszki csata alatt, hogy a németek egyre jobban rászorultak a Luftwaffe segítségére. Az egyik legsikeresebb légi támadóalakulatuk új Stuka Ju 87G-kből állt, melyeket speciálisan a harckocsik elleni hadviselésre képeztek ki. Ezek a gépek rendkívül hatékonyaknak bizonyultak, de a németeknek túl kevés volt belőlük ahhoz, hogy számmottevő befolyást gyakoroljanak a kurszki kiszögellésben összegyűjtött hatalmas orosz páncéloshadseregre.

Hans-Ulrich Rudel százados, a háború kiváló Stuka-pilótája, egy majdnem tökéletes módszert dolgozott ki az ellenséges tankok megsemmisítésére: hátulról közelítette meg a célpontot (1), és a T-34-esek hátsó részét vette célba, mivel ott volt a motor, és ott volt a legvékonyabb páncélzat is. A lövedékek ráadásul szellőzőlyukakat vágtak a fémbe, így a motorból a hő elillant, s ez tovább gyengítette a páncélost.

Egy T-34-es robban fel (3), miután egy hátulról lecsapó Stuka (6) gépágyújának a lövedéke eltalálta. Fontos volt, hogy a pilóták ne bukjanak le túlságosan közel a célpontokhoz, mert különben a szanaszét röpülő fémszilánkok eltalálhatták. Egy magányos Stuka Ju 87G, amennyiben ellenséges vadászpilóták nem voltak a közelben, az oszlopban haladó tankok közül az egyiket a másik után lőhette ki úgy, hogy mindig a leghátsó páncélost támadta.

A Stuka Ju 87G-k (5) azoknak a modelleknek az utódai voltak, melyek olyannyira halálosaknak bizonyultak Lengyelországban és Franciaországban. A zuhanószirénát, a zuhanásnál használt fékeket és a bombakamrákat eltávolították ezekről a gépekről, amelyeket ezután két erős, a szárnyak alatti fegyvergondolába helyezett 37 mm-es gépágyúval (4) szereltek fel.

német csapatoknak előre kellett volna lendülniük, löni kezdte a katonákat a gyülekezési pontokon. Így ment fel a függöny egy olyan hatalmas méretű, nagy területre kiterjedő, több csatából álló, lüktető ütközet előtt, amelyet a hirtelen esőzés még nehezebbé tett, amennyiben a Kurszk környéki puha gabonaföldeket mocsárrá változtatta.

Hitler villámgyors páncélostámadást képzelt el, amelyben a Déli és Középső Hadseregcsoportok támadó oszlopai a két fronton átgázolnak az oroszokon, és győzedelmesen egyesülnek a nyílt vidéken, foglyul ejtve a kiszögellésbe szorult óriási szovjet erőket. Ám a helyzet nem így alakult. A két támadás közül Manstein észak felé való előretörése volt az ígéretebb, amelyet hatékonyan támogattak a Stuka zuhanóbombázók hullámai. A kezdeti lendületet azonban lefékezte a puha talaj, az aknamezők, a légitámadások és az elenséges tankok, tüzérség és gyalogság által kifejtett elkeseredett ellenállás.

48 órai heves küzdelem után a németek mindössze 11 km-re nyomultak be három elszigetelt körzetben a szovjet védelmi rendszerbe. Ekkor Hoth 4. páncéloshadseere olyan óriási erővel és lendülettel tört előre, amely megijesztette Vatutyint, és Sztálinnak személyesen kellett tankerősítéseket irányítania a térségbe. Egy röpké pillanatig úgy tűnt, hogy Hitler hazárdjátéka kifizetődik.

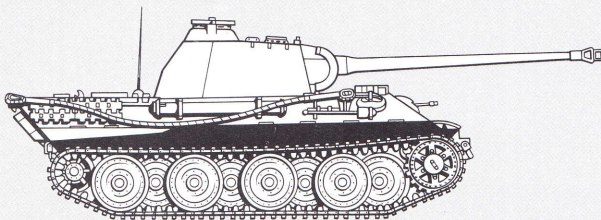
Ám a sorozatos heves páncéloscsaták után, amelyekben a szovjetek célszerűen kiképzett és nagy számban bevetett T-34-es közepes harcokcsijai ismételtelen bebizonyították, hogy képesek kilőni a legmodernebb német páncélosokat is, Hoth előrenyomulását megállították. Július 9-re a német támadó ék délen mindössze 32 km-re volt a kiindulási ponttól. Óriásiak voltak a veszteségek, és a megmaradt katonák kimerültek voltak. Kurszkot semmiképpen sem érthették el, noha ekkor ezt még Manstein nem akarta beismerni.

Északon Model 9. hadseere még gyengébben szerepelt; az első napon 10 km-t tettek meg, s számos alakulat nem is jutott ennél tovább. Négy nappal később néhány páncélosa 19 km-re hatolt be a szovjet vonalakba, de még az ő hősiességük a heves ellenállással szemben sem hasonlított a villámháborús elképzelésekhez.

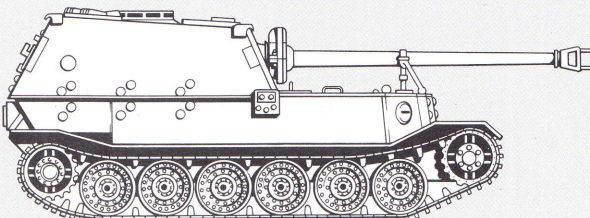
Mialatt a Citadella-hadművelet összeomlóban volt a szovjetek ravaszul létrehozott védelme ellenében, Hitler július 10-én hírt kapott arról, hogy a brit és amerikai erők partra szálltak Szicíliában, és hogy Olaszország, valamint az olaszok által megszállt Balkán kapitulálása nagyon is valószínű és közeli eshetőség.

A Führer gondjait csak növelte, hogy Zsukov marsall két nappal később megindította régóta tervezett nyári offenzívájának első fázisát – a kurszki kiszögelléstől északra fekvő Orjol körül, ami azzal fenyegetett, hogy Model 9. hadseregét hátba támadják. Egyhetes súlyos

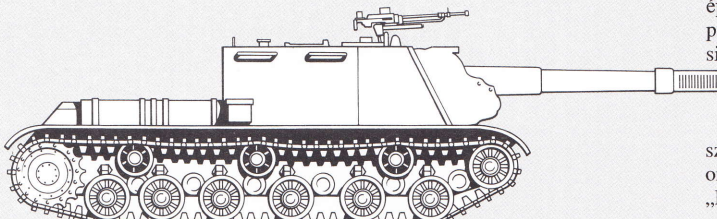
A Kurszknál bevetett páncélosok

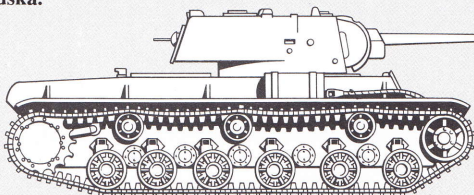
Maximális sebesség: 46 km/óra; hatótávolság: 200 km; fegyverzet: 75 mm-es ágyú és egy géppuska.

Maximális sebesség: 30 km/óra; hatótávolság: 150 km; fegyverzet: 88 mm-es ágyú.

Maximális sebesség: 36 km/óra; hatótávolság: 209 km; fegyverzet: 76 mm-es löveg és három géppuska.

Maximális sebesség: 37 km/óra; hatótávolság: 240 km; fegyverzet: 152 mm-es ágyú és egy géppuska.

A német Párduc V-öt, melyet az orosz T-34 után mintáztak, először Kurszknál vetették be. A kipróbálatlan és túl korán a frontra szállított páncélosok közül a legtöbb a vasúti kirakodóállomástól a front felé menet már elromlott.

Az Elefánt önjáró páncélvadászt erős, korlátozott oldalmozgást megengedő 88 mm-es ágyúval látták el; mivel azonban nem volt semmilyen más fegyverzet, könnyű célpontnak bizonyult a gyalogosok támadásai ellen, akik minden veszély nélkül közelíthettek a járműhöz.

A SU 152-et a JS I nehéztank vázára építették. Miután a páncélos rendkívül sikeresen

szerepelt Kurszknál, az oroszok elnevezték „Hódító fenevad”-nak.

Az orosz KV-I-es nehéztankot először 1939-ben kezdték gyártani. Akkoriban egyedül a Szovjetunió állított elő nehéztankokat.

Harcokcsik és önjáró lövegek uralták a keleti fronton vívott csatákat. A kezdeti hónapokban a Panzer III-asok és IV-esek rendkívül sikeresek voltak; ezután azonban az orosz tankok egyre keményebb ellenállást fejtettek ki, különösen a nehéz KV-I-esek és a kiemelkedően hatékony közepes T-34-esek.

Amint a Panzerök ismételtelen összeütközésbe kerültek a nagyszámú szovjet páncélossal, megnőtt az igény egy hatékony páncélvadász iránt. A németek már a háború előtt is, egy éppen ilyen célokra építendő járművel kísérleteztek, amikor egy páncélhárító löveget szereltek egy tank vázára; most haldéktalanul elővették ezt az elképzelést. Zsákmányul ejtett orosz 76.2 mm-es ágyúkat tettek lőtorony nélküli Panzer II-esekre. Ez volt az első lépés az önjáró lövegeken végzett újítások terén. Az egyik legnagyobb ilyen jármű a 60 tonnás Jagdpanzer Tiger volt, mely az „Elefánt” becenevet

kapta; a páncélost korlátozott vízszintes mozgásra is képes 88 mm-es ágyúval látták el. Közülük többet is bevetettek Kurszknál, ahol végzetesnek bizonyult a gyalogsági támadásoknál az a tény, hogy nem rendelkezett gépfegyvervédelemmel. A német harcokcsitervezők több különböző járművel is próbálkoztak. Két sokat ígérő típust fejlesztettek ki, a Pz VI Tigrist és az Pz V Párducot, de Kurszknál úgy vetették be őket, hogy még nem voltak teljesen készen.

Az oroszok is előállítottak egy sor önjáró löveget, melyeket elsősorban T-34-es vázakra szereltek. Ezek közül a legutolsó, a SU 85-ös, 85 mm-es ágyújával, Kurszknál is harcolt, ugyanúgy, mint a SU 152-es, egy 50 tonnás rohamlöveg, amelynek egy 152 mm-es tarackot helyeztek el egy nehéz JS I-es tank vázára.

A parancsnokok

Hoth

Model

Vatyutin

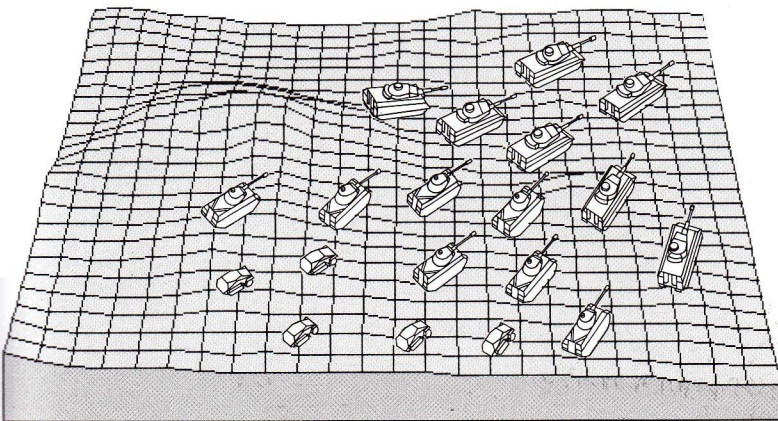
Hermann Hoth vezérezredes (1885–1971). Az ezüstös hajú és gyenge fizikumú tábornokot az emberei kedveskedve csak „Hoth papának” hívták. Eredetileg gyalogos volt, majd az első világháború alatt századosként a német Nagyvezérkarhoz került. 1935-től kezdve gyors egymásutánban léptették elő, és a lengyelországi hadjáratban ő vezette a 15. páncélos-hadosztályt. Hoth Franciaország 1940-es megszállása alatt is kitüntette magát; az ő páncélos-hadosztálya kelt át elsőként a Meuse folyón május 13-án. Hoth, akit majdnem mindig a frontvonalban lehetett megtalálni az emberei között, a 3. páncéloscsoporthoz ve-

zette a Szovjetunió elleni támadásnál, és Guderian és Hoepner páncélos egységeivel együtt az ő páncélos-csoportja hajtotta végre 1941 nyarán és őszén a nagyarányú bekerítéseket.

Walther Model tábornagy (1891–1945) Verdun-nél szolgált az első világháború alatt, ahol megsebesült és bátorságáért kitüntették. A háború után a hadseregben maradt, és 1938-ban léptették elő vezérőrnaggyá. A lengyelországi és a franciaországi hadjáratban egyaránt részt vett; 1939 októberében áttörte a Maginot-vonalat, és elfoglalta Verdunt, s így visszatért korábbi hőstettei színhelyére. A Szovjetunió el-

leni támadáskor az ő 3. páncélos-hadosztálya alkotta a támadó éket a Dnyeper folyó irányában indított offenzívában. A „Führer tűzoltója” becenevet kapta, mert Hitler ismételtelen a bajba került helyekre küldte. 1945-ben, amikor a csapatait bekerítették a Ruhr-vídéken, föbe lőtte magát.

Nyikolaj Vatyutin tábornok (1901–1944) parancsnokként a háború alatt több frontján kitüntette magát, különösen Sztálingrádnál és Kurszknál, valamint az Ukrajna felszabadításáért és Kijev visszafoglalásáért indított hadjáratokban. 1944-ben halt meg, amikor ukrán nacionalista partizánok törbe csalták.

Kurszknál a németek kénytelenek voltak feladni szokásos és rendkívül sikeres taktikájukat, amely szerint az ellenség vonalait egy keskeny, ék alakú formációban támadták meg, amely azután legyezőszerűen szétnyílt egy bekerítő hadműveletben, mivel az oroszok megnövekedett tűzerejükkel most már képesek voltak megsemmisíteni ezeket a támadó ékeket. Ehelyett

a németek egy szekerce (*Panzerkeile*) alakú taktikai formációt vezettek be, amelyben az elől haladó Tigrisek szorosan egymás mellett haladtak, míg az új Párducok és Pz IV-esek legyezőszerű alakzatban követték őket. A puskákkal és kézigránátokkal felszerelt gyalogság közvetlenül a tankok nyomában haladt, míg mögöttük a mozsárágyúk és azok légénysége

következett láncolt járműveken. A cél az volt, hogy akkora rést törjenek az ellenség védelmében, amely elég erős és széles a szárnyakról indított ellentámadások visszaveréséhez.

Az orosz Katyusa rakétavető éles, süvítő hangja és nagy tűzerejük demoralizáló hatással volt a német katonákra. A teherautó platóján elhelyezett nyolc kilövőszerkezet mindegyike két, egymás fölött elhelyezett 13.2 cm-es rakétát

tartalmazott; mind a 16 lövedék egyszerre lőtték ki. A magasságot állítani lehetett, mivel a kilövőállások a sofőrfülke fölött előre-néztek, s a célzás mindössze annyiból állt, hogy a teherautóval a megfelelő irányba kellett állni. A Katyusa-rakéták

hatósugara 8000-8500 méter volt. Tíz-tizenöt percet vett igénybe az újratöltés. Az oroszok gyakran több száz ilyen rakétakilövő teherautót is felsorakoztattak egymás mellett.

harcok után, és miután egyik fronton sem történt áttörés, a jelek szerint Hitler azt fontolgatta, hogy leírja a Citadellát, és csapatokat vezényel át a Dél-Európában létrejött új frontokra.

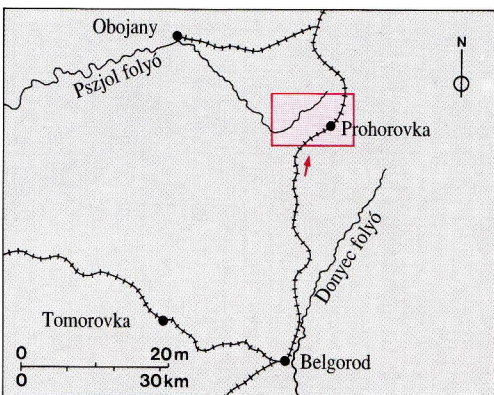
Mialatt Model északon megpróbált kiszabadulni az orosz csapdából, Manstein, aki azt hitte, hogy átkínálódhatja magát Vatutyin védelmében, rábeszélte Hitlert: engedélyezze a további támadásokat délen. Hiú remény volt mindez, s Hitler is rájött erre július 25-én, amikor véglegesen lezárta a kudarcra ítélt Citadella-támadást. Döntéséhez hozzájárult az a hír is, hogy Mussolinin éppen akkor távolították el a hatalomból.

Az egymást követő szovjet ellentámadások leköttették, majd pedig visszavetették a rossz csillagzat alatt született hadjárat túlélőit. A csatában körülbelül 100 000 ember, több mint 1000 tank és nagyjából ugyanennyi repülőgép pusztult el. A keleti front más részein is hasonló kíméletlen erővel tört előre a Vörös Hadsereg. A németek meg-

lepetésére jobban vezetett, jobban felszerelt és magabiztosabb volt, mint addig bármikor.

Novemberre az oroszok visszafoglalták az olyan főbb központokat, mint Harkov, Szmolenszk és Kijev, s az ellenséget több mint 322 km-rel vetették vissza – az úgynevezett Keleti Fal gyenge védelmi vonala mögé. Ezt a jobbára földépitményekből álló barikádot fejvesztve és gyengén kivitelezve emelték, amikor nyilvánvalóvá vált: a német erőknél csapatutánpótlás, páncélozott járművek, repülőgépek és üzemanyag hiányában, valamint az állandó partizántámadásoknak kitett, amúgy is túl hosszú utánpótlási vonalak miatt vissza kell vonulniuk, és átcsoportosításokat kell végrehajtaniuk. A náci propagandagépezet nagy hűhót csapott a Keleti Fal körül. Olyan bástyának állították be, ahol a kommunizmus erői elvéreznek, de valójában a védővonal használhatatlan volt a modern hadviselés körülményei között.

Hitler katasztrofális következményekkel járó hazárdjátéka Kurszknál – a világtörténelem legnagyobb páncéloscsatájában – Zsukov ezt követő ellentámadásának erejével és vadságával párosulva elkerülhetetlenné tette Németország végső vereségét.

A Luftwaffe és a Vörös Légierő a levegőben csatázott, s bombákat dobtak (2) azokra az ellenséges alakulatokra, amelyeket fel lehetett ismerni felülről. Ezeket a támadásokat azonban leállították akkor, amikor a német és orosz tankok olyan mértékben összekeveredtek, hogy lehetetlenné vált a célpont kiválasztása.

A felrobbanó bombák, a gépfegyvertűz és a tankok által felvert porfelhő, valamint a füst okozta zűrzavarban néhány tank össze is ütközött egymással (3).

Július 12-én, egy rendkívül meleg napon, 600 német páncélos – Hoth tábornok ekkor már csupán ennyit tudott összeszedni – vágott át a száraz, poros sztyeppén Prohorovka város irányában, ahol reményeik szerint át szeretnék volna törni az orosz front meggyengült pontját. Az akció sikere attól a – Kempf vezetése alatt álló – három páncéloshadosztály alkotta csoporttól függött, melyek oldalba támadták a közeledő szovjet páncélostartalékokat. Kempf páncélosait azonban rendkívül lelassította Sumilov 7. gárdahadserege, amely ügyesen elhelyezett aknamezők mögött ásta be magát. Hoth túlzottan igénybe vett páncélosainak s elcsigázott embereinek

így minden támogatás nélkül kellett végigküzdeniük a kibontakozó nyolcórás ütközetet. Az 5. gárdaharcoksihadsereg friss, csatára felkészült legénységeinek 850 páncélosával kellett szembenézniük. Közel 1500 tank lőtte egymást szinte érintésnyi távolságból a világtörténelem

leghevesebb páncéloscsatájában. Mindkét fél körülbelül 300 tankot veszített. Az oroszok könnyedén pótolni tudták a saját veszteségeiket akár harcokcsikban, akár emberekben, míg a németek nem.

Habár az orosz 5. gárdaharcoksihadseregnek volt néhány új, hatékony SU 85-ös és SU 152-es önjáró lövege, mint minden csatájukban, Prohorovkában is

elsősorban a robusztus T-34-es tankokra támaszkodtak, melyek akkoriban egy 76.2 mm-es ágyúval voltak felszerelve.

88 mm-es löveggel felszerelt Pz VI Tigrisek (5), valamint hosszú csövű, 75 mm-es ágyúkkal ellátott Pz V Párducok kaptak helyet a 4. páncélos hadsereg élcsapatában. A német páncélosok e legmodernebb darabjai félelmetesek voltak ugyan, de nagy szükségük lett volna a karbantartásra az egyheti heves küzdelem után. A nagyobb távolságokra tervezett, nagy átütőerejű fegyvereiket sem tudták jól kihasználni a közeli tankpárbajokban.

Az orosz tankparancsnokok rájöttek, hogy T-34-esek jobbak, mint a nehezebb, erősebb német tankok. Könnyen ki tudták löni a Párducokat (7), ha elég gyorsan a közelükbe férkőztek.

Anzio/Cassino/1944. január–május

Négy hónappal azután, hogy 1943 szeptemberében partra szálltak Olaszországban, a szövetséges erők Rómától 121 km-re délre megtorpanak. Az előrenyomulás fokozatosan lassult le a rendkívül kedvezőtlen időjárás és az ellenség elszánt védekezése miatt, s az útvukat állta a félelmetes Gusztáv-vonal is, mely abban az időben a németek által megszállt Olaszország határát is jelentette. A Róma–Berlin-tengely semmivé foszlott Olaszország szeptember 8-i kapitulációjával, de a Harmadik Birodalom erői, Albert Kesselring tábornagy hozzáértő vezetése alatt elhatározták; annyit tartanak meg korábbi szövetségesük országából, amennyit csak szűkös lehetőségeik megengednek.

A Gusztáv-vonalat alkotó, kiválóan elhelyezett erődítményláncolat az Adriai-tenger partján található Ortonából kiindulva az Abruzzókon, s a Rapido folyó mentén át a Garigliano folyónak a Tirrén-tengernél fekvő torkolatáig húzódott. Legerősebb és legfontosabb láncszeme Monte Cassino volt, amely 518 méter magasan emelkedett a Liri-völgy fölé, és a Rómába vezető fő utat is uralta.

1944. január 2-ára Mark Clark altábornagy 5. amerikai hadserege fokozatosan felküzdötte magát a nyugati oldalon a majdnem katasztrofális kudarcha fulladt salernói partraszállás után. Az amerikaiak – sikertelenül – megpróbálták megkerülni és elszigetelni Cassinót is, hogy elkerüljék a közvetlen és várhatóan sok emberéletet követelő rohamot a hegy meredek lejtőin.

Miután, minden különösebb eredmény nélkül, sorozatosan megütközött Heinrich von Vietinghoff tábornok 10. hadseregével, Clark megpihent és átcsoportosította az erőit – az olaszországi szövetséges főparancsnok, Sir Harold Alexander tábornok beleegyezésével – egy január 12-re tervezett újabb, Cassinót elkerülő hadművelet megindításához. Ez alkalommal azonban új elem is került a tervbe. Az elképzelések szerint a Francia Expedíciós Hadtest által támogatott 2. amerikai hadtest, valamint a X. brit hadtest olyan erős támadást indít, mely eléri, hogy az ellenség a Róma környékén tartott tartalékból a frontvonalba küldjön csapatokat. Eközben előkészületeket tettek egy, a Gusztáv-vonal mögött 90 km-re, a nyugati parton végrehajtandó meglepetésszerű támadásra egy olyan területen, ahol nem számítottak komoly ellenállásra. John Lucas vezérőrnagy VI. amerikai hadtestét választották ki erre a partraszállási akcióra, mely a „Murva” fedőnevet kapta, s amelyet elsősorban a brit miniszterelnök, Winston Churchill szorgalmazott. A hadművelethez azonban szükség volt az amerikai elnök jóváhagyására is, mivel annak keretében 56 amerikai harckocsi-partraszállító és tankszállító hajónak a Földközi-tengerről való átirányítását kellett volna elhalasztani; javában folytak közben ugyanis a normandiai invázió előkészületei is.

1944. január 22-én a 3. amerikai hadosztály emberei partra szálltak Anziótól délre. Kételtű járművek – melyeket ezen a képen a szárazföldön (1), illetve a part felé közeledve (2) láthatunk – csapatokat, felszerelést és muníciót szállítottak, és

nélkülözhetetlenek voltak minden, partraszállásnál.

A pontonhídnál egy partraszállító hajó (6) és egy tankszállító (5) rakodik ki, míg a jobb oldalon egy másik (10) látható. A többiek a tengeren várják, hogy sorra kerüljenek az

A szövetségesek olaszországi inváziója

1943. január a szövetségesek megszerezték a Földközi-tenger feletti ellenőrzést. Hol csapjanak le legközelebb? A brit vélemény kerekedett felül: először Szicíliát kell elfoglalni, majd pedig az itáliai szárazföldet. Egy délen végrehajtott invázió csökkenteni fogja az északon fellelhető német erőforrásokat is, mielőtt a tervezett normandiai partraszállás megkezdődik, és Olaszország meghódítása olyan repülőtereket juttat a szövetségesek kezébe, melyekről kiindulva bombázni lehet a német gyárakat és a román olajmezőket is.

1943. szeptember elején a szövetségesek három helyen is partra szálltak olasz földön: a 8. hadsereg Szicíliából indulva átszelte a Messinai-szorost, a 8. hadsereg 1. légideszant-hadosztálya Tarantonál szállt le, míg az 5. amerikai hadsereg Salernónál ért partot. A szövetséges előnyomulás kezdetben szinte semmi akadályba sem ütközött. Október 7-én azonban a német páncélos-hadosztályok, mielőtt visszavonultak volna a Gusztáv-vonal mögé, komoly fennakadást okoztak az előrenyomuló amerikai erőknek a Volturno folyó mellett. Páthelyzet alakult ki, melyet a szövetségesek a védővonalától északra lévő helyen, Anziónál végrehajtott partraszállással reméltek megtörni.

ideiglenes mólóknál (3, 7, 9). A partraszállító hajók összesen hatvan tankot vagy teherautót tudtak szállítani, és át lehetett velük szelni az óceánt is.

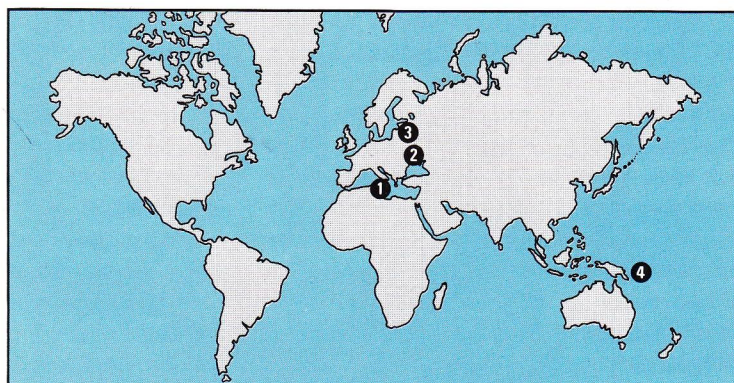
A tankszállító hajók (11) az orr-részben ajtókkal ellátott önmeghajtású uszályok voltak. Ezek a típusok három-öt tankot tudtak szállítani, és a brit változat méteres vízben is ki tudta rakni a járműveket.

Csapat szállító hajók az északi partnál; éppen a brit 2. gyalogos-hadosztály emberei szállnak partra, *fent*. Szalaggal összekötött póznák jelezték az aknáktól megtisztított utakat. A pontonhidaknál található hatalmas jelzések biztosították, hogy a hajók az előre megadott ponton rakják partra a csapatkontingenseket.

1943. július 9–10-én a szövetségesek megtámadták Szicíliát (1), s augusztus 17-re elfoglalták az egész szigetet; szeptember 3-án pedig meghódították az olasz félsziget csücskét. Öt nappal később kapituláltak az olaszok, és a németek késlekedés nélkül bevonultak Rómába.

Augusztus 23-án az oroszok visszafoglalták Harkovot (2), majd szeptember 25-én Szmolenszket, október 25-én Dnyepetrovroszket, míg november 6-án Kijevet (3). November 1-jén amerikai tengerészgyalogosok szálltak partra a csendes-óceáni Bougainville-ben (4).

A parttól meglehetősen messze állomásozó hadihajók „puhították meg” az ellenséget úgy, hogy először a part menti sávot lőtték, majd pedig a partraszállás után a szárazföldön beljebb lévő állásokat.

A csapat szállító hajókról vagy gyalogsági partraszállító járművel (8), vagy támadó partraszállító hajókkal (4) vitték a partra a katonákat. A gyalogsági partraszállító hajók nagy vízi járművek voltak, amelyekről az orr-részben található

rámpákon keresztül szálltak le a csapatok. A támadó partraszállító hajók kisebbek voltak, és nagy kereskedelmi hajókon vagy csapat szállító hajókon lehetett őket vinni; csónakdaru segítségével engedték le ezeket a vízre.

Anzio/Cassino/2

Alexander közölte Clarkkal, hogy a január 22-én, 2.00-kor kezdődő anziói partraszállás célja a Rómától délkeletre, az Albanói-hegységben húzódó fő német összeköttetési vonal elvágása, és a Guszta-vonalban tartózkodó ellenséges csapatok hátra támadással fenyegetése. A Lucasnak adott parancsban viszont Clark egy könnyebben elérhető célról beszélt: az Anzio környéki partszakasz megszerzése és megerősítése, majd pedig továbbvonulás az Albanói-hegység felé. Ennek eredményeképpen később örökös vita folyt a hadművelet elsődleges céljairól.

A Murva-hadművelet azonban sokat ígérően indult: minden ellenállás nélkül patra szálltak a csapatok; a területen tartózkodó néhány németet teljesen váratlanul érte a támadás. Ezután viszont Lucas minden energiáját arra fordította, hogy a csapatait – a 3. amerikai gyalogoshadosztályt (Lucian Truscott vezérőrnagy) és az 1. brit gyalog-

goshadosztályt (William Penney vezérőrnagy) –, valamint a felszerelést patra tegye, és megerősítse az állásait. Hat nappal később még mindig csak 16 km mélyen nyúlt a szárazföldre a brit-amerikai hídfőállás – s hónapokig ez is maradt a helyzet. Londonban Churchill miniszterelnök tájékozott a dühtől.

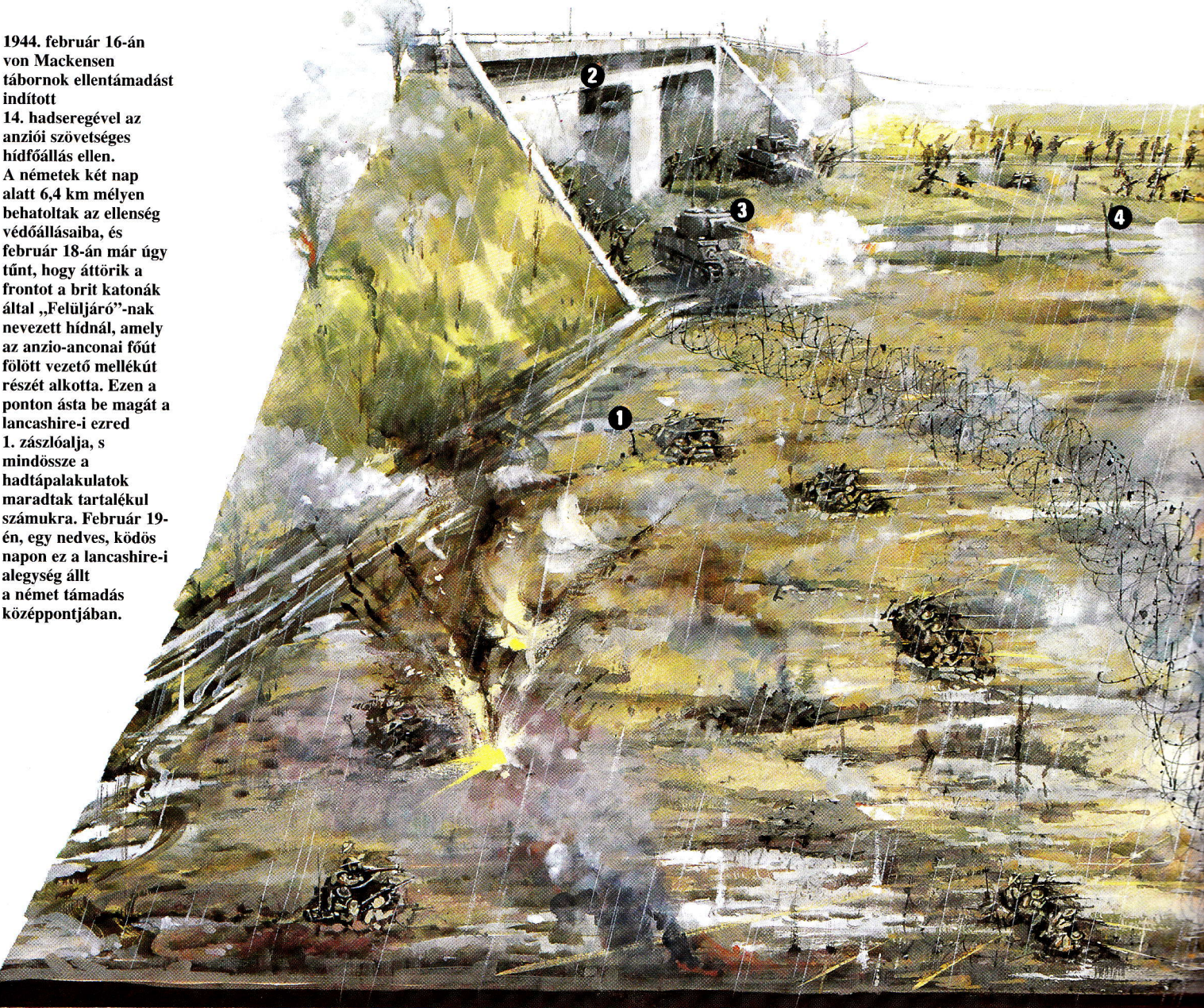
A németeknek, saját bevallásuk szerint, semmilyen jelentősebb csapategységük sem volt Anzio környékén január 22-én vagy 23-án. Gyakorlatilag semmilyen akadály sem állt az angol-amerikai támadók és a 60 km-re fekvő Róma között, mivel az ott állomásozó tartalékot valójában sietve délre irányították a Cassinónál harcoló 10. hadsereg megerősítésére. Mire azonban elmúlt ez a veszélyes 48 óra, kezdtek megérkezni az első komolyabb német csapaterősítések a térségbe. Eberhardt von Mackensen vezérezredest, az Észak-Olaszországban állomásozó 14. hadsereg

parancsnokát bízták meg Lucas visszaszorításával. Mackensennek rövidesen több mint nyolc – többek között páncélos – hadosztálya volt, amelyek az Anzio mögötti sík területen gyűltek össze, s egyben jelentős tüzérségi támogatással is rendelkezett a német tábornok a környékbeli hegyekben kiváló pozíciókban elhelyezett ütegek formájában. Az aknák gyakorlatilag a hídfő minden pontját elérték, mialatt a gyalogság és a páncélosok a VI. hadtest védelmi vonalait támadták. Az állások gyakran cseréltek gazdát, és egy rettenetes éjszakai ütközet után egy 767 főből álló amerikai rohamcsapatból mindössze hatan tértek vissza a saját vonalak mögé.

Clark tábornok újabb két hadosztályt küldött az Anziónál lévők megerősítésére, és egész februárban kettőzött erővel folyt a küzdelem, melynek során a németek jó néhány ellen-támadást indítottak. Mackensen a legnagyobb

1944. február 16-án von Mackensen tábornok ellentámadást indított

14. hadseregével az anziói szövetséges hídfőállás ellen. A németek két nap alatt 6,4 km mélyen behatoltak az ellenség védőállásaiba, és február 18-án már úgy tűnt, hogy áttörik a frontot a brit katonák által „Felüljáró”-nak nevezett hídnál, amely az anzio-anconai főút fölött vezető mellékút részét alkotta. Ezen a ponton ásta be magát a lancashire-i ezred 1. zászlóalja, s mindössze a hadtápalakulatok maradtak tartalékul számukra. Február 19-én, egy nedves, ködös napon ez a lancashire-i alegység állt a német támadás középpontjában.

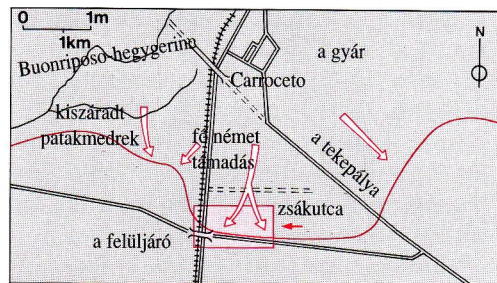
A lancashire-i-ezred „A” százada (1) a Felüljáró keleti oldalát védő állásokat foglalt el, míg az alegység többi része a jobb szárnyon kapott helyet. Február 19-én, pontban 5.00-kor heves tüzérségi tűz alá kerültek, amelyet egy gyalogsági roham követett. A lancashire-iek egyik előretolt szakaszát azonnal elsöpörték.

A szövetséges tüzérségi tisztek a Felüljárót megfigyelőpontnak használták, mivel az jó rálátást biztosított az északon fekvő sík területen található német állásokra. A német tüzérek azonban hamarosan belőtték a távolságot, és tarthatatlanná tették az objektumot.

Amerikai Sherman tankok (3) jöttek fel a Via Anziatén a nehéz helyzetben lévő angolok támogatására; további, nagyon jókor jött segítséget jelentettek a Gordon Felföldiek (4), akik a Felüljárótól nyugatra foglaltak állást.

Az első világháború nyugati frontjára emlékeztető jelenetben a német gyalogos zászlóaljak nehézfegyverekkel is ellátott támadó csapatai (5) tüzérségi zárótűz fedezete alatt rohamot intéztek az „A” század állásai ellen. Amikor a németek áthatoltak a keskeny lövészárkokat védő aknamezőkön és szögdesdrót akadályokon, az angolok kézitusában verték vissza őket, bár legalább az alegység fele elesett a harcokban.

További német támadóhullámok (6) ugrottak elő a holtteréből, ahol a lancashire-iek szeme előtt rejtve támadásra sorakoztak fel. Bár elszántan küzdöttek, a német gyalogosok most már kimerültek a harcban, és nem volt elegendő lendületük ahhoz, hogy áttörjék a brit arcvonalat.

Anzio/Cassino/3

erejű támadást február 16-án intézte a szövetséges állások ellen; két nappal később az előőrsi mindössze 10 km-re voltak a tengerparttól, s – bár ezt nem tudták – egy gyenge utóvéddel rendelkező, vékony gyalogsági védővonallal állta útjukat. A szövetségesek szerencséjére ezeket a német egységeket meg tudták állítani, és azok képtelenek voltak kiaknázni korábbi sikereiket.

A németek az angol-amerikai védővonallal egész hosszában nagy nyomást gyakoroltak az ellenségre, annak ellenére, hogy maguk is súlyos veszteségeket szenvedtek, különösen a szövetséges légierő támadásai következtében, amely tíz az egy arányban felülmúlta a Luftwaffe gépeit. A VI. hadtest tüzéségét is sokkal jobban ellátták munícióval, mint ellenfeleiket, s ki is használta ezt az előnyt.

Mialatt dúlt az elkeseredett harc, amelynek következtében némelyik zászlóaljban – mindkét oldalon – száz ember sem maradt harcra fogható állapotban, Clark elhatározta, hogy megromlott egészségi állapotára való tekintettel felmenti Lucast a VI. hadtest vezetéséről, és a dinamikusabb Lucian Truscottot nevezi ki a helyére.

Március 1-jén Mackensen kénytelen volt jelenteni Kesselring tábornagnak, hogy nem áll elegendő erő a rendelkezésére a szövetségesek legyőzésére, és minden további támadást lefűjtak. Truscott, hasonló okokból, nem érezte magát elég erősnek ahhoz, hogy kitörjön a védelmi vonalból, így hosszú ideig tartó pathhelyzet alakult ki. Komor idők következtek, amelyek erősen emlékeztettek az első világháborúban a nyugati fronton lezajlott eseményekre, amikor is a harcokban elcsigázott katonáknak el kellett viselniük a fagyponalatti hőmérséklet megpróbáltatásait, a nedvességet és a sarat, miközben rengeteg apró harcot kellett vívniuk a bombatölcsérekkel borított senki földjén. Pár méternél többet egyik fél sem nyert vagy veszített ezekben a harcokban.

Churchill, aki rendkívül kritikus szemléltette a VI. hadtest tevékenységét a partraszállás első napjaiban, később találó emléksorokat írt a Murva-hadműveletről: „Anzio a nagy lehetőségek és összetört remények, a mi részünkről a ragyogó kezdet, míg az ellenség oldaláról a gyors ocsúdás, s mindkét oldal töretlen bátorságának a története volt.”

Mialatt a Murva-hadművelet előkészítése zajlott január elején, az 5. hadsereg sok áldozattal, de kevés eredménnyel tovább támadta, a Gusztáv-vonalat. Január 25-én, két nappal azután, hogy a VI. hadtest partra szállt Anzionál, Clark egy olyan akció mellett döntött, melyet szeretett volna elkerülni – elhatározta a Cassino-hegy frontális megtámadását. A hegyet Fridolin von Senger und Etterlin altábornagy XIV. páncéloshadteste védte, amely magába foglalta a német hadsereg néhány kiváló egységét is. Ez a térséget uraló pont nagyon nehéz terepen feküdt, és aknamezők,

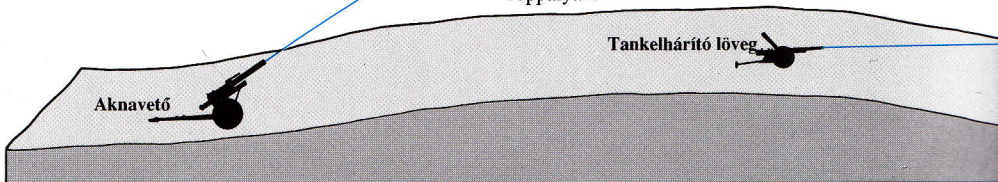

Azt, hogy milyen tüzéségi lövedéket használtak, a célponttól, a távolságtól, az időjárástól, valamint attól függött, hogy látótávolságon belül volt-e a cél vagy sem.

A tarack magas röppályára lőtte ki az aknát, és ideális volt közvetett tüzelésre: vagyis egy vagy több mérföldes távolságban lévő célpont ellen.

A páncélelhárító löveget általában akkor használták a páncélosok ellen, amikor azok látótávolságon belülre kerültek. Az ágyú egy nagy sebességgel röppülő lövedéket lőtt ki közvetlenül a célpontra irányított alacsony röppályán.

Az aknavető éles szögben, rövid távolságra lőtt, s bele tudta ejteni a lövedéket a lövészárokba. Általában útegek ellen használták, vagy olyan területek bombázására, ahol esetleg csapatok rejtőzködhettek.

Bár a német ejtőernyősöket elsősorban légi bevetésekre szánták, elit gyalogsági alakulatot alkottak. Ritkán kaptak azonban megfelelő tüzéségi támogatást. Anzionál többfajta járművet is használtak, így SdKfz 232-es páncélozott kocsikat, a hídfő elleni támadások során.

Ezt a Pz IV-es harcocsit, amely egy félig lerombolt házba tolatott be, páncélelhárító löveggel használták; elfogadott gyakorlat volt ez, amikor a német hadsereg védekezni kényszerült. 1944-re a szövetségesek döntő légi fölényre tettek szert, és a németek védekezésül elrejtették vagy álcázták a tankjaikat és a tüzéségüket.

Brit tüzekek vizsgálnak egy német 280 mm-es vasúti ágyút, melyet Észak-Olaszországban zsákmányoltak. Ezek közül az óriási lövegek közül, melyeknek a hatótávolsága elérte a 61 km-t is, egyet egy Anzio melletti alagútban rejtettek el, amelyből mindig kigurították, amikor 250 kg-os aknáit a szövetséges vonalakra lőtte. Az ágyú az „Anziói Annie” becenevet kapta.

A parancsnokok

Kesselring

Freyberg

Clark

John P. Lucas altábornagy (1890–1949) túlzottan óvatos volt, és rossz választásnak bizonyult egy olyan parancsnoki beosztásban, amely rögtönzési készséget kívánt meg. Ahelyett, hogy kitört volna az anizói védelmi vonalból, erősítésre várt. Churchill később azt írta: „Azt reméltem, hogy egy vadmacskát dobunk a partra, de ehelyett egy megfeneklett bálnát kaptunk.”

Lucast hamarosan **Lucian Truscott tábornokkal (1895–1965)**, egy nyers és magabiztos emberrel váltották fel, akit az emberei csak „öreg mosdatlanszájú”-nak hívtak. **Mark Clark tábornok (1896–1984)**,

az 5. amerikai hadsereg parancsnoka, a Salerno elleni támadás vezetője, szintén rámenős és határozott ember volt, akit kritikusai elsősorban azért bíráltak, mert rendkívül szerette a nyilvánosságot. Szinte soha nem utazott úgy, hogy ne tartott volna vele egy csapatnyi újságíró és fényképész.

Sir Bernard Freyberg altábornagy (1889–1963), a Viktória-kereszt kitüntetettje, rendkívül bátor ember volt. Mindkét világháborúban csapatokat vezényelt a harcmezőn, szinte apaként gondoskodva új-zélandi katonáiról.

Az angliai csata idején **Albert Kesselring tábor-**

nagy (1885–1960) a 2. Lufthafte irányította; 1943-ban a Dél-Európában állomásozó német hadsereg főparancsnokának nevezték ki. A tehetséges és tapasztalt tiszt győzte meg Hitlert arról, hogy Olaszországot a Rómától délre húzódó vonalon kell védeni.

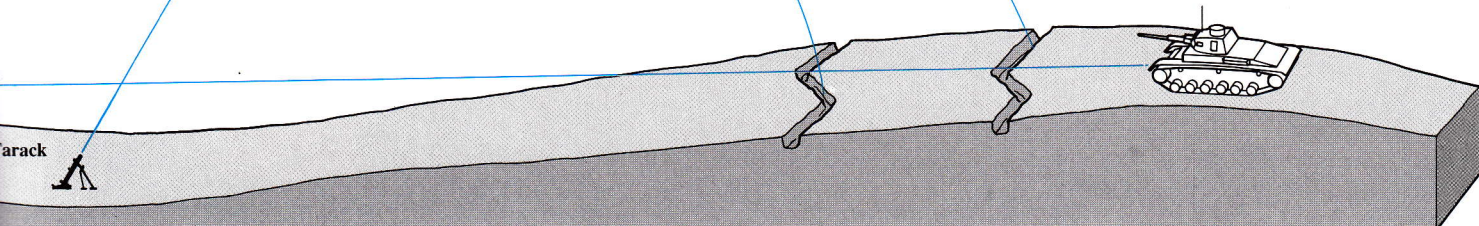
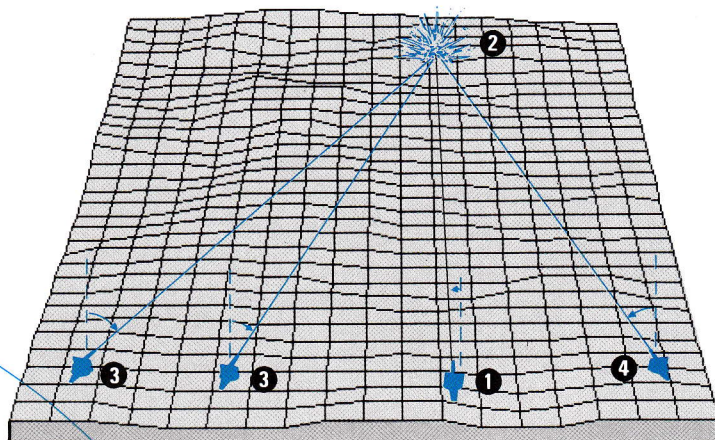
A XIV. páncélos hadtest parancsnoka, **Fridolin von Senger und Etterlin tábornok (1891–1963)**, aki Cassino védelmét irányította, a sors iróniájából a bencés rend világi tagja volt. Bár lojálisan szolgált, náciellenes volt, és az ostrom alatti erőfeszítéseit többnyire figyelmen kívül hagyták és elhallgatták a német hatóságok.

A könnyű repülőgépek, mint ez az Auster III-as, légi megfigyelő-állomásként működtek a tüzéségi tűz alatt. A pilóta figyelte a

becsapódásokat, és korrekciókat adott a lövészetet irányító tisztnak.

Egy ütegben minden ágyút röppályája középre helyeznek. A lövegparancsnok felbecsüli az adott célpont távolságát és irányát, és utasítja az egyik ágyút (1), hogy lője be a célpontot (2). A lövedék becsapódásától függően pontosítják a célzást, majd pedig a távolságot és az irányt megadják az egész üteg számára. A bal oldalon lévő ágyúk jobb felé lőnek (3), míg a jobb oldaliak bal felé (4), hogy a tüzet a célpontra koncentrálják.

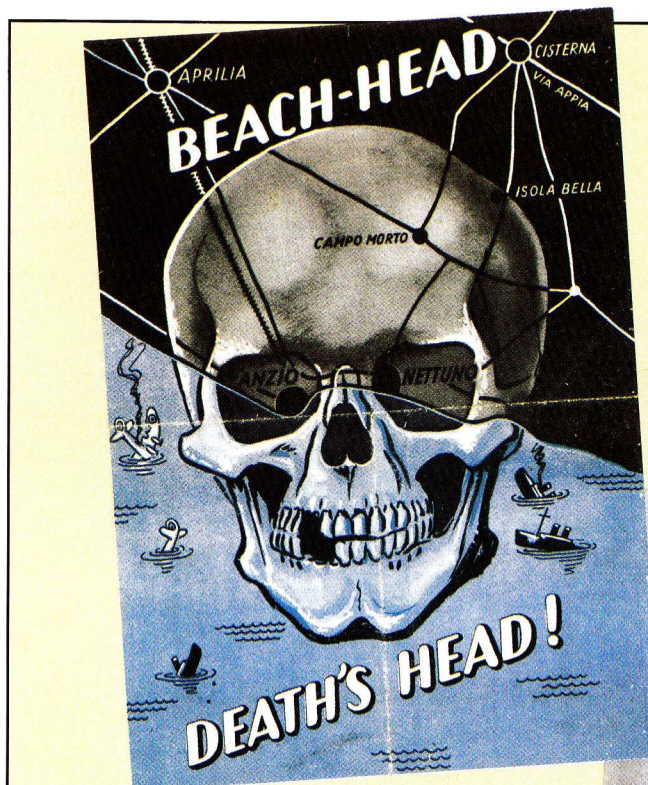

szögesdrót akadályok és számos ravaszul elhelyezett vasbeton állás védte, amelyekről több irányban is lehetett lőni. Ezzel szemben vonult fel az 5. hadsereg legfrissebb gyalogoshadosztálya, a Charles Ryder vezérőrnagy parancsnoksága alatt álló 34. amerikai hadosztály. Alphonse Juin tábornoknak, annak ellenére, hogy kilátástalannak ítélte a Cassino elleni frontális támadást, egyidejűleg rohamot kellett intéznie Francia Expedíciós Hadtestével a jobb szárnyon, hogy elvonja az ellenség figyelmét a 34-esek frontjáról.

Így kezdődött az a hadjárat, mely hosszan elhúzódó lidércálommá vált több tízezer szövetséges és német katona számára, akik nappal a sarat taposták, éjjel pedig majdnem megfagytak, miközben megállás nélkül szoltak a kézifegyverek és dörögtek az ágyúk. Ez az akció mindenki túróképességét próbára tette. Annak ellenére, hogy Juin észak-afrikai csapatai bátran és nagy-szerűen harcoltak azért, hogy csökkentsék a Ryderre nehezedő nyomást, február 11-re a 34. hadosztály már csak árnyéka maradt korábbi önmagának, de semmi kézzelfogható eredményt sem ért el.

Jóllehet Clark addigra már felhasználta utolsó friss csapatait is, mégis vonakodva fogadta csak el Alexander tábornok ajánlatát, hogy hadsereg-csoportjának a tartalékát a rendelkezésére bocsátja a Cassinóért vívott csata folytatására. Ez a harccsoport az Bernard Freyberg altábornagy vezette új-zélandi hadtestből – a 2. új-zélandi, a 4. indiai és a 78. brit hadosztályból – állt, melyet a keleti parton tevékenykedő 8. hadseregről különítettek ki, mivel ott kevésbé heves harcok dúltak. Nyilvánvaló volt, hogy az 5. hadsereg parancsnoka nem akarta, hogy a brit erőknél jusson a magaslatok elfoglalásának dicsősége, amiért annyi amerikai vér ömlött már. Mindazonáltal, a szükséghelyzetre való tekintettel, Clark, bár vonakodva, elfogadta az ajánlatot.

Mielőtt azonban Freyberg felújíthatta volna a támadásokat, olyan dolgot kért, ami akkor is és később is nagy viták középpontjába került. Mivel azt hitte – ahogy később kiderült, tévesen –, hogy a németek a 14. században épült bencés rendi kolostort tüzérségi megfigyelőállomásnak használják, le akarta bombáztatni az épületet. Korábban sem Alexander, sem Clark nem sorolta az ősi épületet a célpontok közé, de engedtek a kérésnek azzal az indoklással, hogy a helyszínen tartózkodó parancsnok szerint emberéleteket menthet meg a kolostor elleni akció. Ezért február 15-én délelőtt 222 bombázó repült két hullámban az épület fölé, és közel 450 tonna bombát dobtak a történelmi jelentőségű kolostorra. Amint a porfelhő eloszlott és a világ minden táján felháborodottan elítélték az akciót, a németek megszállták a romokat, és elkezdték meg-erősíteni azokat.

Propagandaháború

Mindkét oldal propagandához folyamodott, hogy gyengítse az ellenséges katonák harci morálját. A német propagandaeszközök közé tartoztak a szövetségesek előretolt állásai fölött szétszórott röplapok is. Ezek közül jó néhány az angol–amerikai viszonyt akarta megrontani. A brit csapatok fölött ledobott röplapok gyakran a jobban fizetett amerikai katonákról szóltak, akik elcsábítják a brit lányokat Angliában; míg az amerikai vonalak fölött szétszórta minden esetben a kövér, gazdag zsidókat tették felelőssé, akik fényűző körülmények között élnek az Egyesült Államokban.

Egy német röpcédula, melyet az anziói szövetséges csapatok közé dobtak le.

„Takarodjatok, németek!” Ennek a plakátnak, melyet először Szicíliaiban tettek ki, az volt a célja, hogy az olaszok a szövetségeseket mint felszabadítókat fogadják.

Egy kimerült

szövetséges katona próbál kiásni egy 4.5 hüvelykes ágyút a feneketlen sárból, amely a Cassinótól délre eső, alacsonyan fekvő területen alakult ki az 1944 tavaszán megszakítás nélkül ömlő eső következtében. A sár miatt az itteni és az anziói harcok állóháborúvá váltak – a partraszállással pontosan ezt szerették volna elkerülni a szövetségesek.

A kolostor

A Nápoly és Róma között félúton található Monte Cassino uralta a Liri-völgyet és a 6-os utat, az egyetlen, gépjárművek által is használható szárazföldi utat. Monte Cassino csúcsa 518 méterre emelkedik a tengerszint fölé, s évszázadok óta szent helynek tartották: az ókorban Apollónak szentelt templom állt itt, és Kr. u. 524-ben Szent Benedek is ezt a helyet szemelte ki rendjének első kolostorához.

Stratégiai helyzete miatt Monte Cassino kolostorát gyakran foglalták el különböző csapatok. 581-ben a longobárdok fosztották ki, 883-ban a saracénok rabolták ki és gyújtották fel az épületet, amelyet újra felépítettek, ám 1030-ban ismét leromboltak, ezút-

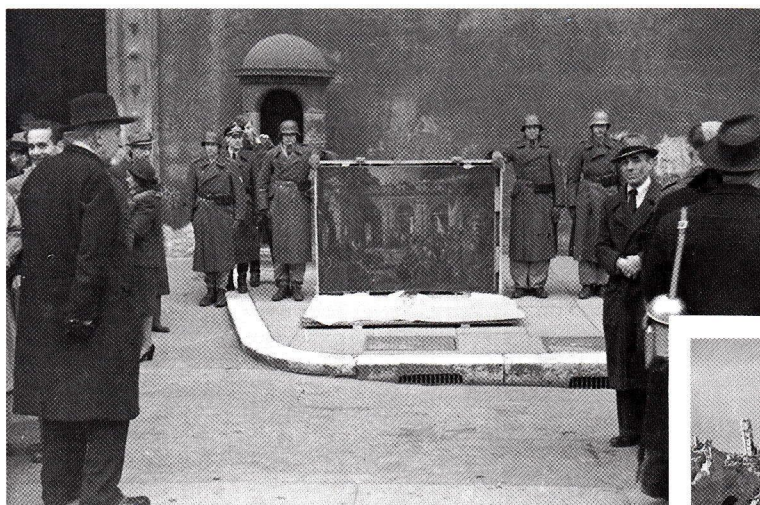
tal a normannok. 1349-ben egy földrendés tette a földdel egyenlővé, 1799-ben pedig a forradalmi Franciaország katonái rabolták ki.

A kolostort azonban minden alkalommal újjáépítették, restaurálták és tovább díszítették. A kolostor, mely hatalmas, öt nagy udvar köré épített épületkomplexumával inkább egy erődre emlékeztetett, semmint egy imára és elmélkedésre szánt helyre, nagyjából megőrizte az V. Orbán pápa (1362–70) által tervezett formáját egészen addig, amíg az 1944-es harcok során teljesen el nem pusztult.

A kolostorban, mely a középkorban több száz éven

keresztül zárandoklatok célpontja volt, az évszázadok során a világ egyik legjelentősebb könyvtárát gyűjtötték össze; 40 000-nél több kézirat és az ókori szerzők számos műve kapott helyet az állományban. A komor homlokzat mögött hangyaszigorral szepítették és csinosították a kolostor belsejét évek hosszú során át; magát a templomot a 18. században barokk mesterművé alakították.

Ez volt az a megszentelt, ősi és egyedülállóan szépen tervezett és díszített épület, amely balszerencséjére a német Gusztáv-vonalba került, s komoly akadályt jelentett a szövetségeseknek 1943–44 telén.

Fényképeket

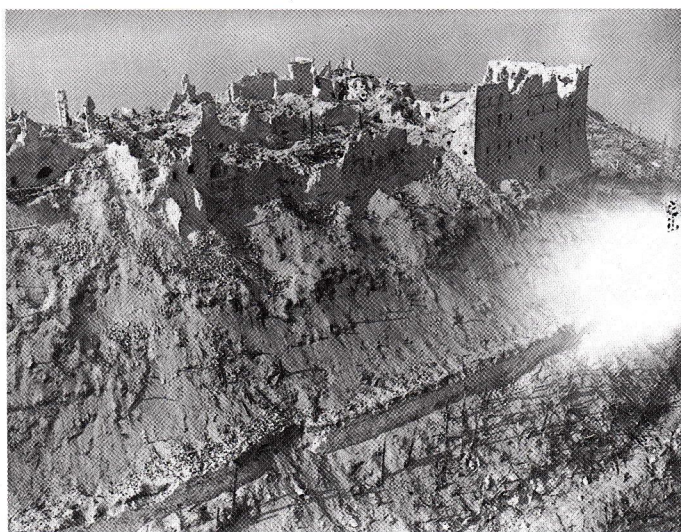
készítettek a német védőörizetben lévő, s a kolostorból származó műkincsekről, *fent*; a németeket úgy állították be, mint akik a civilizációt védik a szövetségesek vandalizmusa ellen.

Valójában csak nagy nyomás után voltak hajlandók a műkincseket tartalmazó ládákat átadni a Vatikánnak. Az apát, öt szerzetes és a kiszolgáló személyzet maradt a kolostorban. Később,

1944. február 15-én, amikor a szövetségesek lerombolták az egész épületet, *jobbra*, nekik is menekülniük kellett. Az idős apát egy nagyméretű fakesztergelytel a kezében indult el a német vonalak felé.

Monte Cassino apátját, Gregorio Diamaré, aki a nyolcvanas éveiben járó, a világ dolgait illetően teljesen tudatlan ember volt, 1943. október 13-án német tisztek látogatták meg. Közölték, hogy a kolostor hamarosan a frontvonalba kerül, és minden mozdítható műtárgyat szeretnének

biztonságba helyezni. Az apát hevesen tiltakozott ez ellen, de két nap múlva a tisztek ládákkal megrakott teherautókkal tértek vissza. A német propaganda nagy hűhót csapott e mentőakció körül.

Von Senger tábornok, a körzet parancsnoka, autóval a főhadiszállásra vitte az apátot, ahol az egy éjszakát töltött. Az apát korábban már aláírt egy dokumentumot, amelyben megerősíti, hogy német katonák soha nem jártak a kolostor falain belül; most azt kérték tőle, hogy a rádióban is tegyen közzé egy nyilatkozatot, amelyben a német katonák önuralmát dicséri. Másnap reggel a

tábornok maga segítette be az apátot a kocsiba, *balra*, amely a bencések római kolostorába vitte. Az idős szerzetes megpróbáltatásai azonban még nem értek véget. Az autóját a német propagandaminiszter, Göbbels ügynökei feltartóztatták, és újabb rádiónyilatkozatot kellett tennie. Röviddel később von Ribbentrop külügyminiszter arra utasította az embereit, hogy még egy

nyilatkozatot csikarjanak ki az apátból. A kimerült szerzetes ekkor összeomlott, és megtagadta az együttműködést, mivel rájött, hogy már nem megbecsült vendég, hanem fogoly a németek kezén.

Február 16-án a 4. indiai hadosztály rohamot indított északkeletről; pontosan azt az útvonalat választották, mint korábban a szétforgácsolódott 34. amerikai hadosztály, és hasonlóan lehangoló eredményeket értek el. Kizárólag szűk frontokon, a hegytömb sziklás szorosain keresztül lehetett rohamokat vezetni, s óriási nehézségekbe ütközött a meredek, eső áztatta hegyi ösvényeken át az előőrsök utánpótlását biztosítani; minden hadmozdulatot egy elszánt, kiváló védőállásokkal rendelkező ellenség fegyverei előtt kellett végrehajtani.

A kolostorhegy lábánál Cassino város nyugati részét ostromló 2. új-zélandi hadosztály sem járt nagyobb sikerrel. Ezért három nap múlva Freyberg tábornok elhatározta, hogy lezárja a magaslatokért kezdett csata ezen szakaszát, és új terveket készített.

Ezalatt az arcvonal másik oldalán a XIV. páncéloshadtest, annak ellenére, hogy sikeresen megvédte a legfontosabb területet, egyre nagyobb aggodalommal figyelte a veszteségeket és a tartalékok hiányát (ezek nagy részét az anziói frontra irányították át). Többen attól féltek, hogy a védelem nem elég erős ahhoz, hogy visszaverjen egy összehangolt, általános támadást.

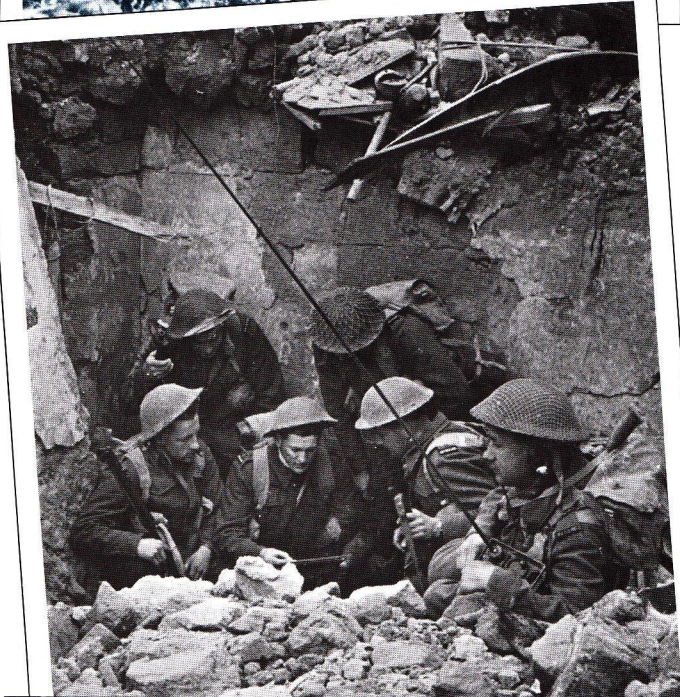
Ám épp ekkor mindkét, nehéz helyzetben lévő fél lélegzetvételnyi pihenőhöz jutott, mivel a különlegesen kedvezőtlen időjárás lehetetlenné tett minden akciót. Több mint három hétnek kellett eltelnie ahhoz, hogy Freyberg abba a helyzetbe kerüljön, hogy megindíthassa második támadását a német erődtítmény ellen. Ez alkalommal a 4. indiai hadosztálynak a Kolostorhegy keleti oldalán kellett rohamoznia, míg a 4. új-zélandi páncélosdandár támogatását élvező 2. új-zélandi hadosztálynak Cassinón keresztül kellett támadnia. A várost azonban először bombázni kellett, és aknatűzzel kellett elárasztani.

Március 15-én több mint 1000 tonna bombát dobtak le Cassino szűk utcáira; ugyanakkor a területet közel 900 ágyú zárótüze árasztotta el. Freyberg kora délután indult meg, de a tankjai nem tudtak áthaladni a bombázás okozta törmelékhegyeken és krátereken, így a gyalogságnak kellett szembenéznie a helyőrség maradványaival, az elit német 1. ejtőernyős hadosztály mintegy 100 emberével. A németek a romok alól kissé kábultan, de harcra készen másztak elő. Von Senger und Etterlin veterán harcosai segítségére minden tüzért és munióit a támadókra koncentrált, s egyben sürgős segítséget kért.

A rohamra alkalmas frontok túl szűknek bizonyultak ahhoz, hogy a védők fölé lehessen kerekedni. Mindkét oldal súlyos veszteségeket szenvedett, és Freyberg második rohamát március 23-án le is fűjták, s egyben felmerült a kérdés: érdemes volt-e ennyi embert feláldozni egy semmilyen eredményt sem hozó frontális támadásban.

A lengyel 2. ezred, amelynek a tagjai a képen éppen kézigránátokat hajítanak az ellenséges állásokra, személyre szólóan gyűlölte a németeket. Anders tábornok azzal az érzéssel fogadta a hírt, hogy őket jelölték ki Monte Cassino magaslatainak elfoglalására, hogy „a győzelem új erőt önt a lengyelországi ellenállási mozgalomba, és dicsfényrel fogja övezni a lengyel fegyvereket”. A lengyel és a brit zászlót május 18-án tűzték ki a kolostorra, a németek visszavonulása után.

Cassino romjai között ez a fiatal új-zélandi tiszt egy légi felvétel segítségével próbálja meghatározni a helyzetüket. Minden jellegzetes tájékozódási pont elpusztulása, valamint a vastag por- és füstfelhő lehetetlenné tette az embereknek, hogy megállapítsák, hol járnak, miután behatoltak a városba. Annak ellenére, hogy látszólag semmibe vették az ellenőrzést, a katonai fegyelmet, az új-zélandiak figyelemre méltó professzionalizmusáról tettek tanúbizonyságot a harcok alatt.

Brit gyalogosok (egyiküknél Thompson-géppisztoly van, míg a többiek Lee-Enfield-karabélyt visznek) átmennek Cassino lerombolt városán. Hetekbe telt, amíg megtisztították a romokat a mindenre elszánt német orvlövészekről, mivel a törmelék és az összedőlt épületek kiváló védelmet biztosítottak az utóbbiaknak.

A Monte Cassinóért vívott négy ütközet

1944. január 12-én vette kezdetét az a küzdelem, amelyben a szövetségesek át szeretnék venni a Gusztáv-vonalat, amelynek kulcsfontosságú helye Monte Cassino volt. A szövetségesek jobb szárnyán a Francia Expedíciós Hadtest átkelt a Rapido folyón, majd délre fordult, hogy bekerítse Monte Cassinót. Ezzel egyidejűleg a brit X. hadtestnek a bal szárnyon sikerült átkelnie a Garigliano folyón, és hídfőt létesített rajta; középen azonban a II. amerikai hadtestet, amely magával Monte Cassinóval találta szembe magát, megállította a kemény német ellenállás. Ez a pont vált ezután a front döntő szakaszává.

A Monte Cassino ellen indított támadások négy

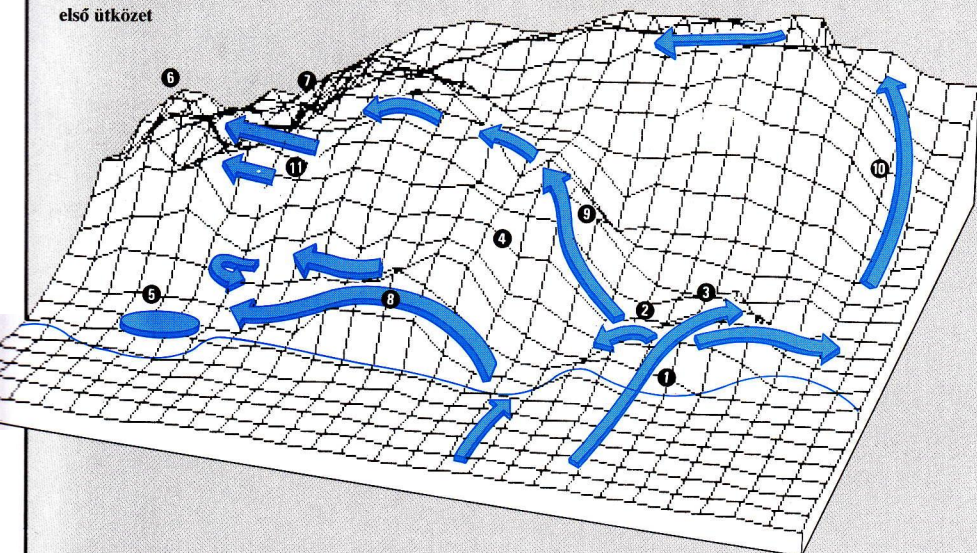
különböző szakaszra bonthatók. Az elsőben a 34. amerikai hadosztály, amelyet a jobb szárnyon a 36. amerikai hadosztály egyik zászlóalja, majd még távolabb a franciák támogattak, körülbelül 350 méterre közelítette meg a kolostort, ott viszont megtorpant a támadás. Új alakulatokkal váltották fel őket – a 2. új-zélandi és a 4. indiai hadosztállyal.

A kolostor ellen intézett nagyszabású bombatámadás után a második szakaszt az indiaiak nyitották meg, akik hátulról szeretnék volna bevenni az erődítményt, mialatt az új-zélandiak délről rohamoztak. Mindkét támadást visszaverték. Március 15-én a harmadik szakasz kezdetét Cassino bombázása jelen-

tette. Az új-zélandi 2. hadosztály támadta a rommá lőtt várost, míg az indiaiak a hegyekben törtek előre; mindkét rohamot ismét megállították.

Végül a szövetségesek összeszedték minden erejüket (14 hadosztályt), míg a 6. dél-afrikai páncélos-hadosztály tartalékban maradt. A II. amerikai hadtest a bal szárnyon átkelt a Garigliano folyón, mialatt a franciák áttörtek a jobb oldalukon. A kanadai I. hadtest és a brit XIII. hadtest, még távolabbra keleten, betört a Liri-völgybe, s így akkora nyomás nehezedett a németekre, hogy azoknak vissza kellett vonulniuk a Cassino-hegytömbön kialakított állásaikból.

A Monte Cassinóért vívott első ütközet

A 34. amerikai hadosztály (2), a 36. amerikai hadosztály egyik zászlóaljával (3) megerősítve, miután behatolt a német védővonalba (1) a Rapido folyó nyugati partján, és 1944. január végén elért a hegytömb (4) lábához, készen állt arra, hogy dél felé indulva kiűzze az ellenséget a Cassino városban (5), a kolostorban (6) és a környező magaslatokon (7) elfoglalt fő állásaiból.

Három támadó oszlop indult legyező alakzatban támadásra; a 34-esek egyik ezrede (8) a város felé indult, mialatt a többiek a

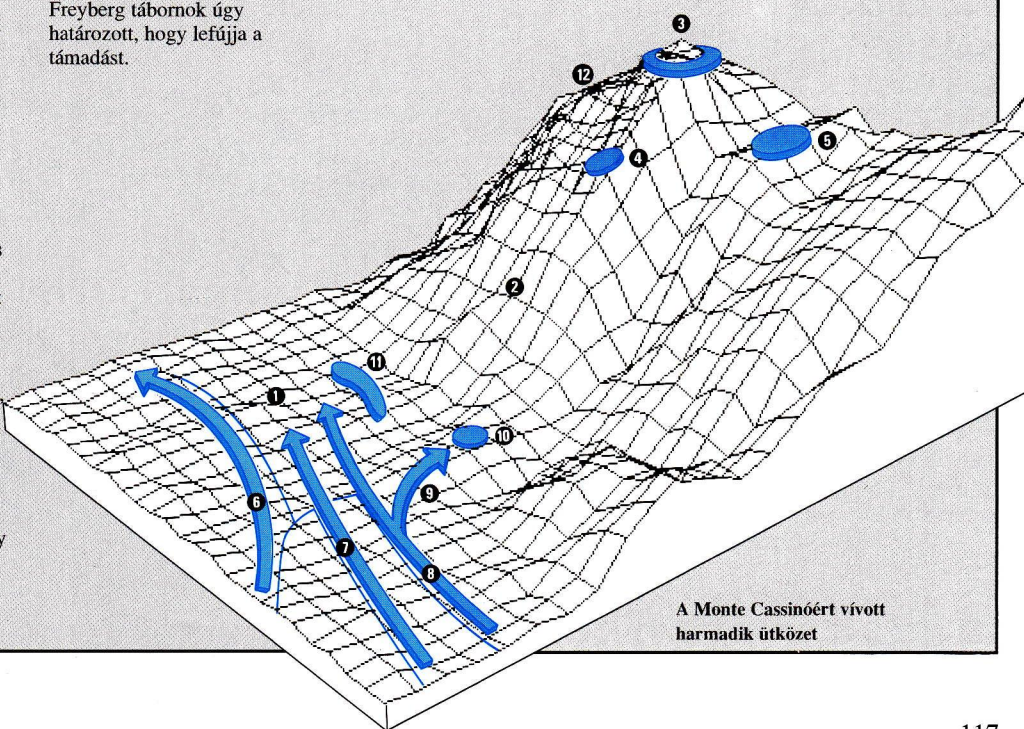
hegygerinc (9) mentén nyomultak előre. A 36-osok (10) jobb felé törtek előre a jobb szárny fedezésére. Az egység azonban túl gyenge volt az ellenség ellenállásának leküzdésére, bár a lendületes roham az egyik zászlóaljat (11) a kolostortól mintegy 350 méternyire vitte, ott azonban megállították őket.

Az akciót a rossz idő miatt le kellett állítani február 12-én, de addigra a szövetségesek már hídfőállást létesítettek a hegytömbön, amely a kolostortól körülbelül 1,2 km-re terjedt.

A harmadik ütközet március 15-én kezdődött a város ellen indított megsemmisítő erejű légi és tüzérségi támadással (1). 2.00-kor a 2. új-zélandi hadosztály emberei, a 4. új-zélandi páncélosdandár támogatásával, megindultak a város felé, hogy felszámolják az azt védő német ejtőernyős-zászlóalj ellenállását, majd megmásszák a hegytömb keleti lejtőit (2), és azután elfoglalják a kolostort (3) és más, jól megerősített csúcsokat (4, 5). A 25. új-zélandi zászlóalja három százada (6, 7, 8) bevonult a városba, egy negyedik (9) levált a Várhegy elfoglalására (10), amely a kolostorhoz vezető keleti utat uralta.

Aznap éjjel újabb új-zélandi csapatok és a 4. indiai hadosztály emberei vonultak be a városba, de közben a németek is megerősítették az állásaikat, és közelharc alakult ki, különösen egy, a város nyugati részén található, megerősített német állás körül (11). A szövetségesek által elért legtávolabbi pont a Hóhér-domb volt (12). A németek erős ellentámadást indítottak lekötötték az új-zélandi csapatokat, és a dombokon az indiai hadosztály többi része súlyos veszteségeket szenvedett anélkül, hogy komolyabb eredményeket ért volna el. Öt nappal a csata

megkezdése után Freyberg tábornok úgy határozott, hogy lefújja a támadást.

A Monte Cassinóért vívott harmadik ütközet

Most már Alexander tábornok is felismerte, hogy egyedül úgy lehet Cassinót bevenni, a Guszáv-vonalba betörni és megnyitni az utat Róma felé, ha nagyszabású támadást indít. Elkezdődött a csapatok átcsoportosítása a „Diadém-hadművelethez”; ez lényegében azt jelentette, hogy az Oliver Leese altábornagy vezetése alatt álló 8. hadsereget az Adriai-tengertől, ahol a front sokkal csendesebb volt, a Cassinótól a Liri-folyóig terjedő völgybe rendelte, és egyben Mark Clark 5. hadseregét a Liritől a tengerpartig nyúló szakasz védelmére helyezte át.

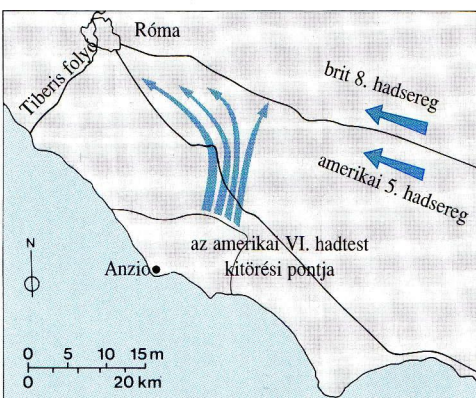
Május 11-re minden készen állt. Alexander serege túlsúlyban volt, mind az embereket, mind a hadianyagokat tekintve, s a németek egyszerűen nem tudták vele felvenni a versenyt. A Diadém kezdetben még így sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A 2. lengyel hadtest a

8. hadsereg jobb szárnyán újfent súlyos veszteségeket szenvedett Cassino makacs lejtőin az egy hétig tartó heves harcok alatt, de közben a Liri völgyében megkezdett előrenyomulás lassan lendületbe jött. A 8. hadsereg támadásai végképp tarthatatlanná tették a Guszáv-vonal védelmét von Vietinghoff 10. hadserege számára, ezért a tábornok elrendelte a visszavonulást. Cassino hősiei védői csak rendkívül vonakodva tettek eleget a parancsnak. Május 18-án a lengyel csapatok akadálytalanul bejutottak a kolostorba.

Amint a Diadém kibontakozott, Alexander támadásba küldte az Anzionál állomásozó, immár hét hadosztályra duzzasztott 6. hadtestet, hogy törjenek ki a január 22-e óta tartott hídfőál-lásból, induljanak északkeletre, és vágják el a német 10. hadsereg visszavonulási útját. Ehelyett azonban Clark azt az utasítást adta csapatoknak,

hogy nyomuljanak észak felé, és tisztítsák meg az utat Róma felé. Június 4-én, két nappal azelőtt, hogy a nagy szövetséges invázió elkezdődött volna Normandiánál, az amerikaiak bevonultak az olasz fővárosba. A hátráló német erők észak felé menekültek, hogy tovább folytathassák a harcot.

A Cassinóból Anzion keresztül Rómába – egy semmilyen stratégiai jelentőséggel sem bíró nyílt városba – vezető keserű, és véres út megtétele öt hónapig tartott, és a támadóknak 105 000 emberébe került, míg a védőknek talán 80 000 fő volt a veszteségük. Katonai szempontból a szövetségeseknek mindössze annyi előnyük származott a nagy véráldozatból, hogy olyan német hadosztályokat kötöttek le, melyek máskülönben talán a keleti frontot vagy pedig a La Manche csatorna mellett állomásozó hadosztályokat erősítették volna.

Egy elszalasztott lehetőség

A szorult helyzetben lévő és minden tartalékot nélkülöző németeket könnyen ki lehetett volna űzni Olaszországból azután, hogy a szövetségesek elfoglalták Rómát. Ez Bécs elfoglalásával és a Közép-Európába való benyomulással járhatott volna, s azzal a következménnyel, hogy sok ország nem került volna a vasfüggöny mögé, orosz ellenőrzés alá. A lehetőséget elsősorban az amerikai vezérkari főnök, George Marshall tábornok javaslata miatt szalasztották el, aki, Eisenhowerrel egyetértésben, ehelyett inkább a normandiai invázió támogatására hivatott dél-franciaországi partraszállás mellett foglalt állást.

Kesselring így képes volt folytatni ragyogóan végrehajtott visszavonulását észak felé, s végül a meggyengült szövetséges előrenyomulást meg is állította a Gót-vonalon. Ott tudta tartani a vonalat ellenük 1944 augusztusától 1945 áprilisáig, csak kevésse előzve meg a német összeomlást.

A dél-franciaországi szövetséges partraszállás a háború legnagyobb stratégiai baklövéséi közé tartozott, s szinte semmi eredményt sem hozott. A németek visszavonultak, mielőtt bekeríthették volna őket, és a normandiai hadjárat sorsát sem befolyásolta az akció.

A Cassinóért vívott harmadik csata 1944. március 15-én, egy ragyogó, napos reggelen kezdődött, amikor is a tiszta időjárás miatt a bombázók nagy magasságból támadhatták a célpontjukat. 8.30-tól három és fél órán keresztül a szövetséges bombázók több mint 1000 tonna bombát dobtak le Cassino városára. A támadást követően 900 ágyú kezdte el lőni a várost. Freyberg tábornok új-zélandi katonái csak ezután, 2.00-kor indultak meg.

Majdnem rögtön két váratlan akadályba ütköztek. Először is, a német elit 1. ejtőernyős hadosztálynak körülbelül 100 embere túlélte a rettenetes bombázást, és most keményen védekeztek. Másodszor, a bombázás okozta kráterek és törmelékhalomok lehetetlenné tették a tankok mozgását.

A szövetséges bombázás és ágyútűz egyetlen ép épületet sem hagyott Cassinóban (1). Ez megtévesztette a szövetségeseket, akik azt hitték: az összes német meghalt a támadások alatt.

Törmelékhalomok (4) zárták le az utcákat, és az óriási, helyenként 18 méter átmérőjű kráterek (5) lehetetlenné tették a 4. új-zélandi páncélosdandár tankjai (6) számára a városba való bejutást.

Az új-zélandi gyalogság (7), ennek eredményeképpen harcköcsi-támogatás nélkül maradt, miután átmásztak a betonhalmokon és meggörbült vasdarabokon, és átkínlódták magukat a hatalmas krátereken a németek heves kézifegyvertűze közben. A délután folyamán körülbelül 250 métert tettek meg a romok között – a 3. ejtőernyőszázad 2. zászlóaljából maradt – körülbelül 100 ember ellenállása közben, ez utóbbiak pincékben és megerősített bunkerekben (3) bújtak meg. Amikor leszállt az éj, a németek a sűrű esőben tartalék erőket juttattak be a városba, és most már tüzérséget is bevetettek a támadók ellen.

A németek elszántan védtek a város mögötti Várhegy (2) tetején található romos középkori erődöt; az új-zélandiakat orvlövészeik tartották távol. Végül a szövetséges katonáknak sikerült megkerülniük az erődítményt, és 16.45-kor, heves kézigránátpárbaajt követően, bevették a német állást.

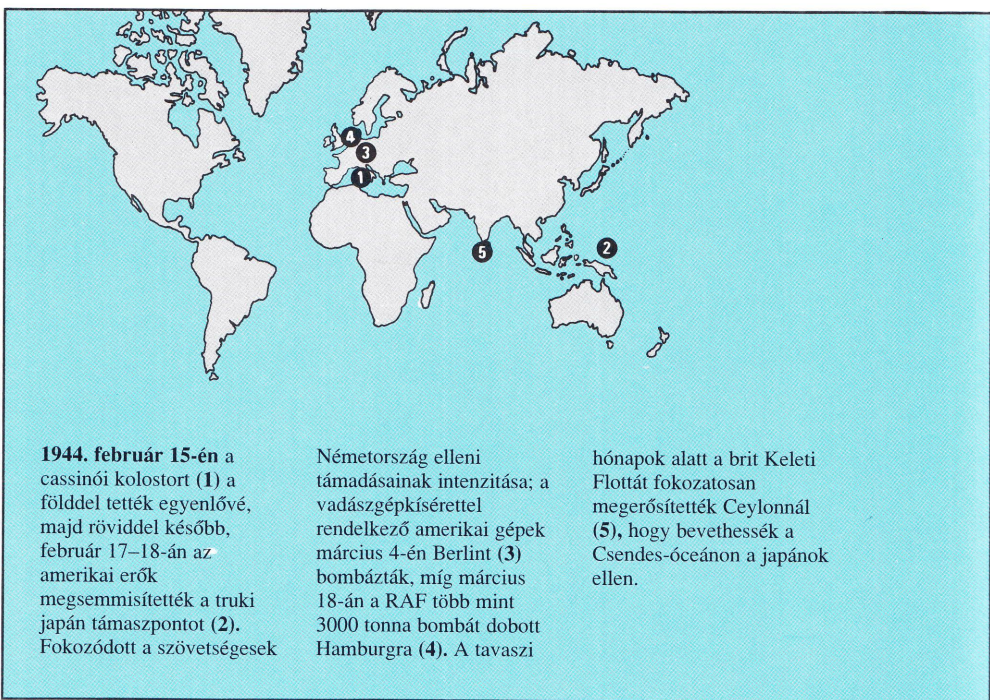
Kohima/Imphal/1944. március–július

1944 elején mind a brit, mind a japán erők készen álltak arra, hogy támadásba lendüljenek az indiai–burmai határterület nehéz terepén. William Slim tábornok felkészítette 14. hadseregét a Csindvin folyón való átkelésre, amely az 1942 tavaszán elvesztett Burma visszafoglalásának előjátékát jelentette. Mialatt a harcok folytatódtak az India és Burma közötti 1100 km hosszú, szinte áthatolhatatlan határt képező hegylánc mindkét végén, Slim fokozatosan megerősítette csapatait, hogy kemény csapást mérhessen középen.

A Geoffrey Scoones altábornagy parancsnoksága alatt álló IV. hadtestnek kellett mérnie a fő csapást, amelynek a kiindulópontja a Manipur állambeli Imphali-alföld volt, az egyetlen olyan körzet a több ezer négyzetkilométer nagyságú hepehupás vidéken, ahol repülőtereket létesíthettek. A szárazföldi összeköttetést az egyre nagyobb és fontosabbá váló előretolt hadtáplálomással mindössze egyetlen, észak felé, Asszámba kanyargó 200 km-es keskeny út biztosította. Az út az 1500 méter magasan fekvő Kohimánál keresztezett egy ösvényt, mielőtt lefelé tartott volna Dimapur felé, ahol rengeteg műhely, kórház, raktár és kiképzőállomás kapott helyet. A létfontosságú út itt találkozott a hasonlóan nagy jelentőségű asszámi vasútvonallal, amely észak felé tartott, és Joseph Stilwell amerikai–kínai hadseregének utánpótlási vonalát jelentette.

Renja Mutagucsi tábornok ugyanakkor azt tervezte, hogy megfordítja Japán csökkenő hadiszerencséjét oly módon, hogy 15. hadseregének kiadja az utasítást: biztosítsák a határnál lévő átjárókat, mielőtt beköszönt a monszun évszak. Február 4-én indították el akciójukat a „Ha-Go hadművelet”, a déli szektorban, Arakán térségében kezdett erős ellentámadás keretében, amelynek a célja a 14. hadsereg tartalékainak lekötése és figyelmének elterelése volt. A hónap közepén kellett volna a fő csapást, az „U-Go hadműveletet” elindítani, de késtek a csapaterősítések, és ezért március 6-ra halasztották az akciót.

Slim és vezérkara figyelmeztetést kapott, hogy az ellenség a középső szektorban kíván támadni, ezért megváltoztatták a haditervet. Tudomást szereznek arról, hogy nagyobb japán erők keltek át a Csindvin folyón, a IV. hadtest két élhadosztályának – a D. T. Cowan vezérőrnagy vezette, s délen állomásozó 17. indiainak, valamint a keleten állomásozó, D. D. Gracey vezérőrnagy parancsnoksága alatt álló 20. indiainak – vissza kellett fordulnia Imphal felé, hogy megütközzenek az ellenséggel, mely ki lesz szolgáltatva a lehetetlenül hosszú és nehézkes utánpótlási vonalainak. A nagy kiterjedésű – 64 km hosszú és 32 km széles – lapályon pedig O. L. Roberts vezérőrnagy 23. indiai hadosztálya, a 254. indiai harckocsidandár és a Királyi Tüzérség

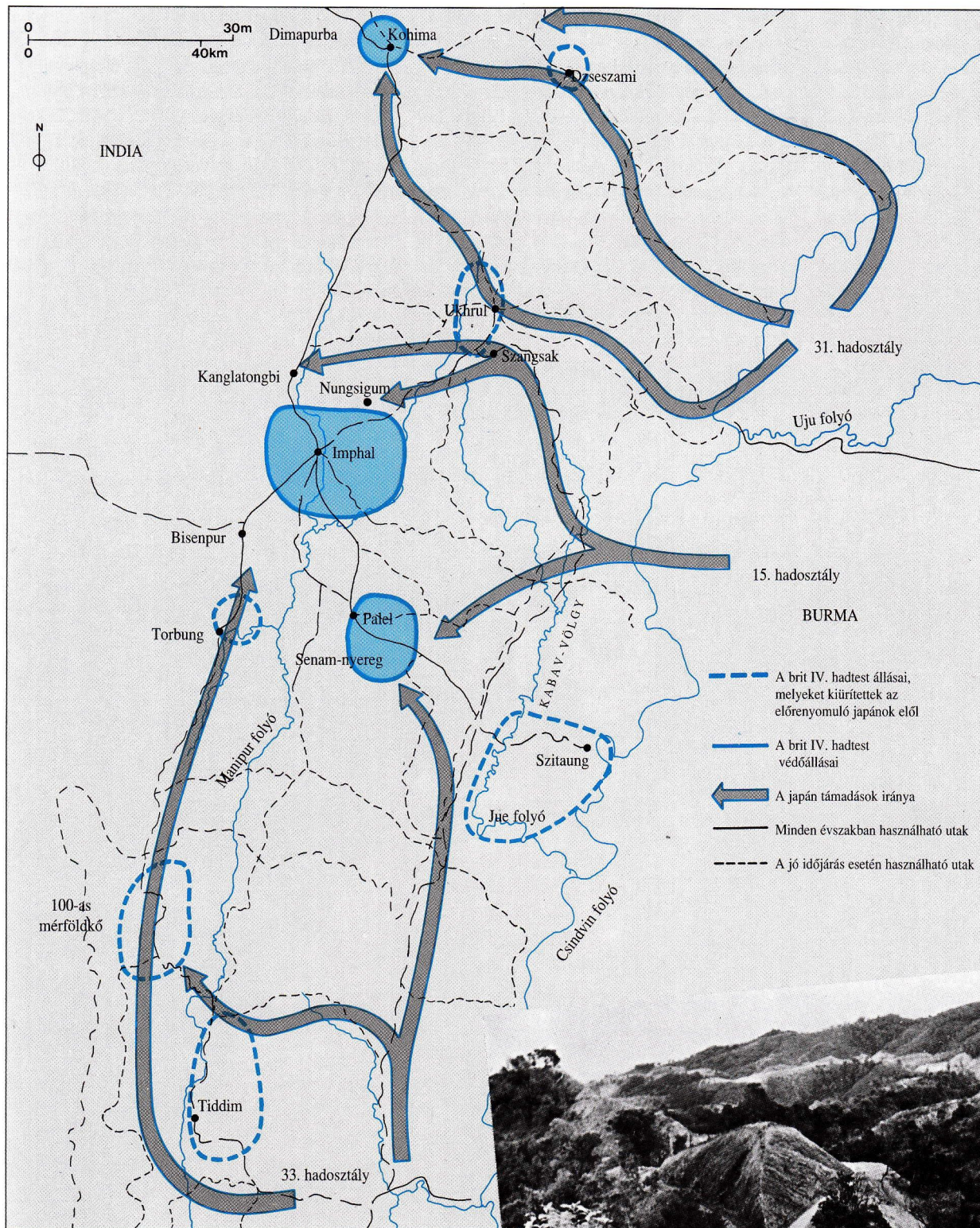
Japán azután, hogy 1941. december 7-én Pearl Harbornál megtámadta az amerikai hadihajókat, kezdetben látványos sikereket ért el három fő területen: a Holland Kelet-Indiákon és a Fülöp-szigeteken, az ázsiai földrészen és Óceániában. 1942

márciusában és áprilisában Japán lerohanta Burmát, s a brit, valamint indiai csapatokat a Csindvin folyó nyugati partjára űzte. A britek azonban ott a dzsungel borította hegyek között megbúvó fennsíkon található Imphalra támaszkodva

védővonalat alakítottak ki. Ez volt az egyetlen olyan hely az egész körzetben, ahová repülőtereket lehetett építeni; ráadásul az egyetlen használható út Imphalon keresztül vezetett az északon fekvő Kohimába, s onnan Dimapurba,

ahonnan vasútvonal vezetett Indiába; ezen keresztül lehetett utánpótlással ellátni a csapatokat.

1944 elejére a britek készen álltak Burma visszafoglalására. Ennek megghiúsítására Renja Mutagucsi altábornagy, a japán 15. hadsereg parancsnoka egy „U-Go” kódnevű támadást készített elő. Az akció célja az imphali brit támaszpont lerombolása volt, mellyel elvágták volna a déli Tiddim és az északi Kohima közötti védelmi vonalat. Kohima maga is az U-Go offenzíva egyik célpontja volt.

A támadás sikeréért a japánok egy második offenzívát is indítottak Arakánban, a „Ha-Go”-t, a 28. hadsereg részvételével. Ez az elterelő hadművelet, ahogy azt Mutagucsi helyesen gondolta, a szövetségesek tartalék erőit délre fogja vonzani. Mihelyt az akció befejeződik, megtámadhatja meggyengült fő célpontját – Imphalt.

Slim tábornoknak az volt a feladata, hogy tartsa Imphalt, mialatt visszaveri a Kohima ellen intézett támadást. Mindegyik csata kimenetele a másiktól függött.

Egy őrzáraton lévő brit tank halad a kanyargós imphali úton. A 14. hadseregnek ilyen terepen kellett visszavonulni 1942-ben. Rettenetesek voltak a körülmények. Ahogy egy hadtestparancsnok írta: „A katonák több hüvelyk mély, csúszós sárban, bőrig ázva, láztól

gyötörtén, éhesen és reszketve, amint a levegő egyre inkább lehűlt, vánszorogtak felfelé a lejtőkön napról napra.” Slim tábornok csak csodálni tudta kitartásukat, hogy az emberek ilyen körülmények között is katonák tudtak maradni.

Kohima/Imphal/2

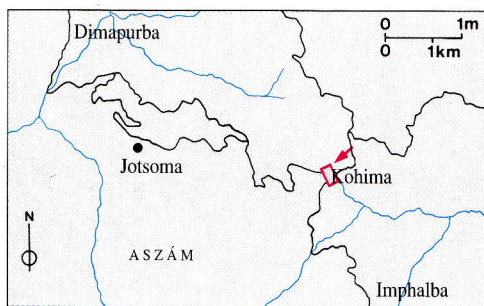
8. közepes ezrede állt még készenlétben. Végül, de nem utolsósorban, olyan félelmetes tüzerő állt a britek rendelkezésére Stanley Vincent repülő altábornagy parancsnoksága alatt a RAF 221. repülőcsoportja formájában, amellyel a japánok nem tudták felvenni a versenyt.

Mutagucsi elsőként a G. Janagida altábornagy vezette elit 33. hadosztály két hadoszlopát vetette be az Imphaltól mintegy 300 km-re eső Tiddim térségében állomásozó 17. indiai hadosztály ellen azzal a céllal, hogy elvágja őket a főerőktől. Majdnem sikerült a terve. Cowan, akinek a csapatai remekül helytálltak a frontjukon kialakult heves összecsapásokban, kicsit lassan kezdte meg a visszavonulást. Amikor pedig a 2500 járműből és 3500 málhás állatból álló hatalmas oszlop március 14-én megindult visszafelé a

keskeny úton, gyakran találta szembe magát az ellenséges erőekkel, amelyek átvágták magukat a dzsungelen, hogy az ellenség háta mögé kerüljenek. Scoones csak úgy tudta kimenteni a 17. hadosztályt a potenciálisan veszélyes helyzetből, hogy tartalékainak nagy részét is bevetette a harcokban. Az indiai páncélosok túlságosan nagy falatnak bizonyultak Janagida számára, aki azt a japán tábornokoktól szokatlan javaslatot tette, hogy le kellene állítani az akciót; azonnal fel is mentették. Az utódát, N. Tanaka vezérőrnagyot keményebb fából faragták: elkeseredett támadásokat intézett a tiddim-imphali út teljes hosszában a szövetségesek ellen.

Eközben T. Jamamoto vezérőrnagy a 33. hadosztály többi alakulatából, valamint a 15. hadsereg tankjainak és tüzérségének nagyobbik részé-

ből álló csapatával benyomult a Kabav-völgybe, hogy ott egyesítse az erőit M. Jamaucsi altábornagy 15. hadosztályával, és együtt megpróbálják megsemmisíteni a 20. indiai hadosztályt. Ezt az utóbbi magasabbegységet visszavonták, hogy állásokat építsen ki a Senam-hegygerinc körül, amely Palelt védte: itt volt ugyanis Imphal két, minden évszakban használható repülőtere közül az egyik. A területen az elkövetkező pár hétben heves harcok dúltak, s itt zajlott le a hadjárat egyetlen páncéloscsatája is. Amint a vad és gyakran zűrzavaros küzdelem intenzívebbé vált Imphaltól délre és keletre az U-Go hadművelet első hetében, a IV. hadtesttartalék minden emberét harcba vetették. Slim felismerte, hogy az ellenség sokkal gyorsabban közeledik a fennsíkhöz, mint ahogy várta, és ezért életbevágóan szükséges

Így nézett ki a Helyőrség-domb, alul, az ütközet egyik leghevesebb összecsapása és tűzpárbaja után. Ez volt az a hely, amely a végtelenségig ellenállt a japánok rohamainak. A csupasz fák, amelyeken egykor olyan sűrű volt a lombkorona, hogy áthatolhatatlanná tette a

domboldalt, továbbá a lövedékek felszaggatta talaj emlékeztetünkbe az első világháború idejéből a Somme környékét idézi. Egy utánpótlással ledobott magányos ejtőernyős himbálózik elhagyatottan egy kopár fatörzsön.

Április 8-ról 9-re virradó éjjel a japánok az egyik vad rohamot a másik után vezették a kohimai helyőrség által védett három szektor ellen, s másnap is folytatták a támadásokat. A legelkeseredettebb harcok, a többi között, a helyettes kormány megbízott bungalója körül zajlottak, egy körülbelül 360 x 270 méteres területen. A helyőrség még az újabb tíznapos szakadatlan harcban is kitartott, amíg csak a felmentő sereg meg nem érkezett a csata színhelyére.

A Helyőrség-domb (1), ahol a leghevesebb összecsapások történtek, egy tenispálya fölött volt. Ez volt Richards ezredes harcálláspontja.

A japán állások körül robbanó aknalövedékek (4) bizonyították az indiai hadsereg két hegyi-ütegének rendkívül pontos célzóképeségét, ágyútűzzel segítettek szorult helyzetben lévő bajtársaikat. Habár a bázistól 3 km-re északra helyezkedtek el, mégis zárótűzzel tudták elárastani az előretolt brit állások előtt 14 km-re lévő területet is.

Amikor a britek visszavonultak a bungaló mögé, előretolt állásaik (2) a tenispálya nyugati szélére kerültek (3). A japánok hamarosan már csak 20 m-re voltak tőlük.

A helyettes kormány megbízott bungalóját (5) és a közelben található másik kunyhót (8) a japánok április 9-én hajnalban lerohanták a sötétség leple alatt.

Amikor a helyőrséget
április 18-án végül
felmentették, a területen
található minden fa (7)
csupasz volt, és az
épületekből csupán
romhalmaz maradt.

A heves harcok
középpontjába került
szektort védő brit
zászlóalj legtöbb tagja a
tenispálya mögötti
terasz tetején, (11) a
teniszkлубház körül (10)
és az a mögött található
alacsony földhányáson
foglalt állást.

Miután a japánok
elfoglalták a bungaló
körüli területet, a
teraszos kiképzés miatt
felhalmozott meddőt (6)
ügyesen felhasználva
átcsoportosították és
megerősítették roham-
csapataikat.

a tartalék haladéktalan felhozása. Ennek érdekében – Délkelet-Ázsia legfőbb szövetséges parancsnokának, Lord Louis Mountbatten tenger-nagynak nem lankadó támogatásával – megszervezte a Távol-Keleten végrehajtott legnagyobb légi utánpótlást szállító akciót. Március 17–30 között brit és amerikai szállítógépek szállították át az 5. indiai hadosztályt és annak teljes felszerelését a körülbelül 480 km-re délre fekvő arakáni frontról. Az Imphalból felszálló gépek pedig több ezer civil embert vittek el, hogy a szűkös élelmiszert a katonák között lehessen elosztani.

Ezalatt az 50. indiai ejtőernyősandár, amelyet közben előretoltak, hogy támogatást nyújtson Scoones védőinek addig, ameddig beindul a légihíd, rendkívül fontos szerepet kapott Imphal védelmében a csata egyik kritikus szakaszában. A dandárt északkeletre küldték az Ukhulba vezető csapáson, hogy csatlakozzon a fennsík eme bejáratát védő 23. hadosztály egyik zászlóaljához. Március 19-én a japán 15. és 31. hadosztály egységei erős támadást intéztek az állásaik ellen; így kétnapos heves harcok után kénytelenek voltak visszavonulni.

Az Ukhultól körülbelül 16 km-re délre eső Szangsaknál újra megvetették a lábukat, ezúttal hat napig. A bátor védők maradványai, akiknek már alig volt vizük, március 26-án parancsot kaptak, hogy próbáljanak kitörni Imphal felé. Az itt harcoló csapatok feltartóztató hadműveletei elegendő időt adtak az 5. indiai hadosztály főerőinek a megérkezésére és kibontakoztatására, s ezzel némileg enyhítettek a fennsík peremén kialakult szorult helyzeten.

Elkeseredett csatákat kellett azonban még vívni Imphalnál. A váltakozó szerencsével folyó küzdelmet csodálatosan jellemezte maga Slim a burmai hadjáratról írt, *Vereségből győzelem* című könyvében: „Ide-oda hullámozt a csata a vadregényes vidék óriási területein; az egyik nap egy semmilyen térképen sem jelzett domb került a harcok középpontjába; másnap pedig egy szegényes, kimondhatatlan nevű falu száz mérfölddel arrébb. Hadoszlopok, dandárok és hadosztályok meneteltek és szorultak vissza, találkoztak véres összecsapásokban és váltak szét, rendkívül nehezen kibogozható, zűrzavaros helyzetet teremtvé.”

Mialatt március közepén dühöngött a csata Imphalnál, potenciálisan sokkal veszélyesebb helyzet kezdett kialakulni Kohima szomszédságában, csaknem 100 km-rel északra azon az egyetlen úton, amely a Dimapurnál állomásozó IV. hadtesthez vezetett. Az út hosszú, támadásnak kitett szakasza nem nagyon izgatta Slimet, hiszen még ha Mutagucsi csapatokat küld is Kohima felé, a britek szerint egy tüzérségi támogatás nélküli ezrednél nagyobb japán erő nem tud átvágni a Csindvin folyó menti japán állások

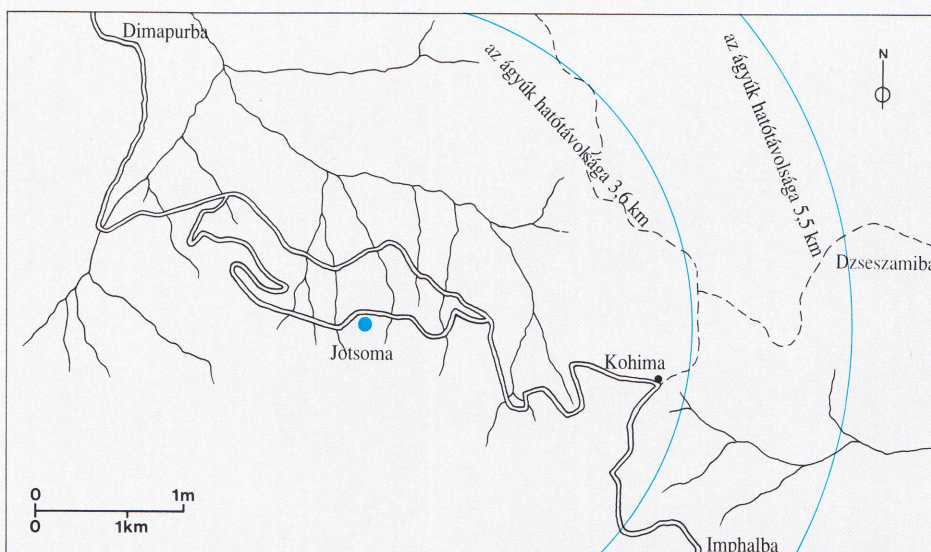
A hegyiágyúk

A málhakat szállító öszvércaravánoknak a tüzérség mindig komoly problémát okozott: egy nagyobb tüzerejű löveg túlságosan nehéz és nagy volt egyetlen öszvér számára, míg a málhás állatok által szállítható ágyúk túlságosan kicsik voltak ahhoz, hogy eredményesen lehessen használni őket a hegyes vidéken. Úgy tartják, hogy Oroszországban találtak megoldást, amikor 1876-ban egy tüzértiszt azt javasolta: gyártsanak olyan, két darabból álló ágyúkat, melyeket össze lehet csavarozni. Ez, és egyéb újítások lehetővé tették a 24. hegyiezrednek, hogy a saját maguk által megválasztott helyen vessék be a fegyvereiket Kohima védelmében. Könnyen lehetett mozgatni őket, s ráadásul még meglepően pontosak is voltak.

A hegyiezred Kohimára néző állásait ideálisan

választották meg, mivel az ütegek magassága és hatótávolsága miatt a tüzérek állandó és pontos tűz alatt tarthatták a japánokat, ugyanakkor ők maguk az ellenség ágyúinak hatókörzetén kívülre estek. Ráadásul az ágyúk személyzete rendkívül tapasztalt tüzérekből került ki. Kohimánál olyan szakértőkké váltak a japán támadások idejének és irányának meghatározásában, hogy az ostromolt nyugat-kentiek parancsát már azelőtt végrehajtották, hogy a helyszínen tartózkodó csapatoktól küldött üzenet megérkezett volna.

A Királyné saját királyi nyugat-kenti ezrede a *Kentől Kohimáig* című kiadványban elismerte, hogy nagy hálával tartozik a tüzéreknek: „Ezeknek a tüzéreknek a lövései annyira gondosan célzottak és pontosak voltak, hogy képesek voltak a tenispálya túlsó oldalát lőni anélkül, hogy a legkisebb kárt tették volna a saját csapatainkban.”

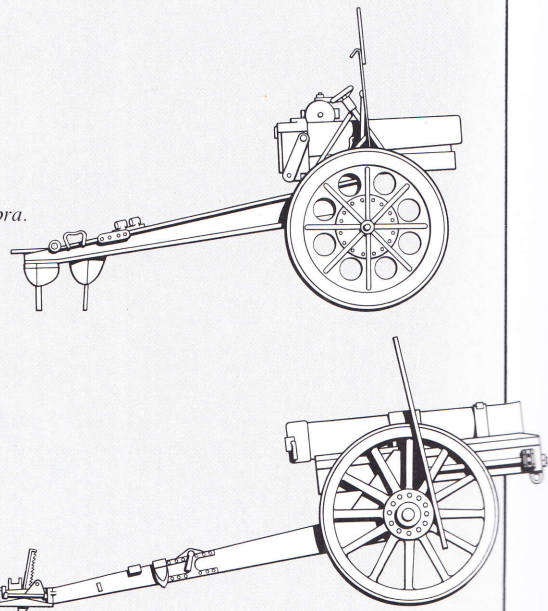

A 24. hegyiezred ágyúit a Jotsoma környéki dzsungelben helyezték el, és helyi falunak álcázták a helyet. Elég közel voltak az úthoz ahhoz, hogy az ágyúkat gyorsan loállításba tudják helyezni, s ragyogó megfigyelési pontjuk volt a körülbelül 1000 méterrel előttük fekvő Pandzsáb-hegygerincen. Egy 3200–3660 méteres halálos hatósugarat alakítottak ki maguknak. Időnként, teljesen váratlanul, a hatótávolságot kiterjesztették 5500 méterre, s ilyen módon

további zűrzavart és veszteséget okoztak a japán vonalakban.

Japán 92-es mintájú 70 mm-es tarack, jobbra. Minden gyalogos-zászlóalj két ilyen löveggel rendelkezett.

Minden indiai üteg négy 3.7 hüvelykes Pack-tarackkal volt ellátva, jobbra, s mindegyik löveg szállításához nyolc öszvér kellett.

Kohima védelme

A briteknek semmi kétségük nem volt afelől, hogy harcolniuk kell Imphal megvédéséért, de arra nem számítottak, hogy egyidejűleg Kohimát is súlyos támadás éri. Úgy gondolták: a japánok, amennyiben elhatározzák a támadást, legfeljebb egyezrednyi katonát tudnak keresztülvinni a 64 km hosszú, szinte áthatolhatatlan dzsungelen azért, hogy elvágják az imphali fennsík felé, Indiába vezető egyetlen utat. A valóságban a japánok az egész 31. hadosztályukat, a tüzéségével együtt, fel tudták hozni az őserdőn keresztül.

Az 1944. április 5-én kezdődött kohimai csata három szakaszra tagozódott. Az első, az ostrom, 14 napig tartott, amely alatt Richards ezredes és gyenge,

mindössze 1500 emberből álló csapata makacsul kitartott K. Szató tábornok 31. hadosztálya ellenében, bár a védelmi vonalaik fokozatosan zsugorodtak az ütközet során.

Miután az ostrom befejeződött, a britek jelentősen megerősítették az állásaikat; ennek ellenére a japánok fanatikusan küzdöttek. Három és fél hét alatt tudták csak a britek megtisztítani a Kohima-hegygerincet: minden bunkerért és megerősített állásért külön-külön meg kellett küzdeni.

Az ütközet azonban még nem ért véget. Rengeteg alultáplált, beteg, de mindenre elszánt japán katona folytatta a harcot, és két brit hadosztálynak kellett felvennie velük a küzdelmet és ismét megnyitnia az

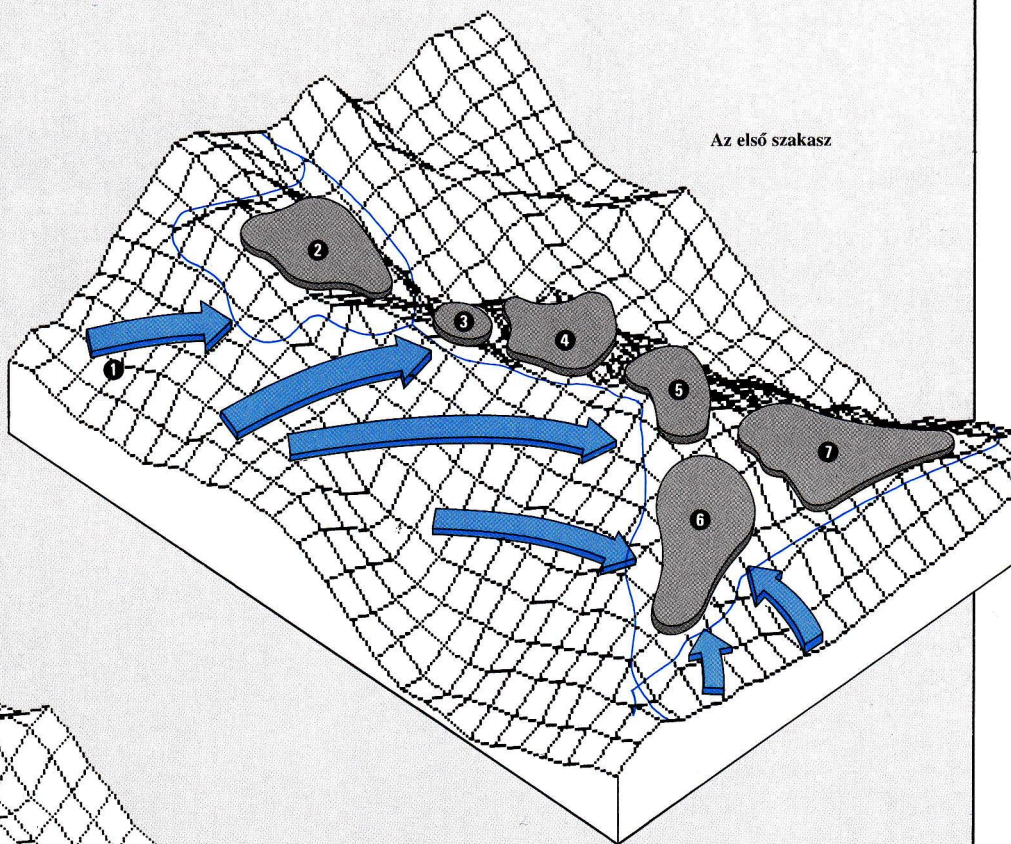
Imphalba vezető létfontosságú utat.

Szató tábornok, felismerve azt, hogy a helyzet reménytelen, elrendelte csapatainak a Kohimától való visszavonulást május 31-én anélkül, hogy ehhez kikérte volna a hadseregparancsnokának az engedélyét. Felettse, Mutagucsi tábornok, akit ezzel kész helyzet elé állított, a látszat kedvéért egyetértett Szató döntésével, de a 31. hadosztály visszavonuló maradványát délre küldte, hogy ott csatlakozzon az Imphalnál harcoló 15. hadosztályhoz, ahol még mindig abban a hitben ringatta magát, hogy kivívhatja a győzelmet. Hamarosan azonban az egész japán 15. hadsereget vissza kellett vonni.

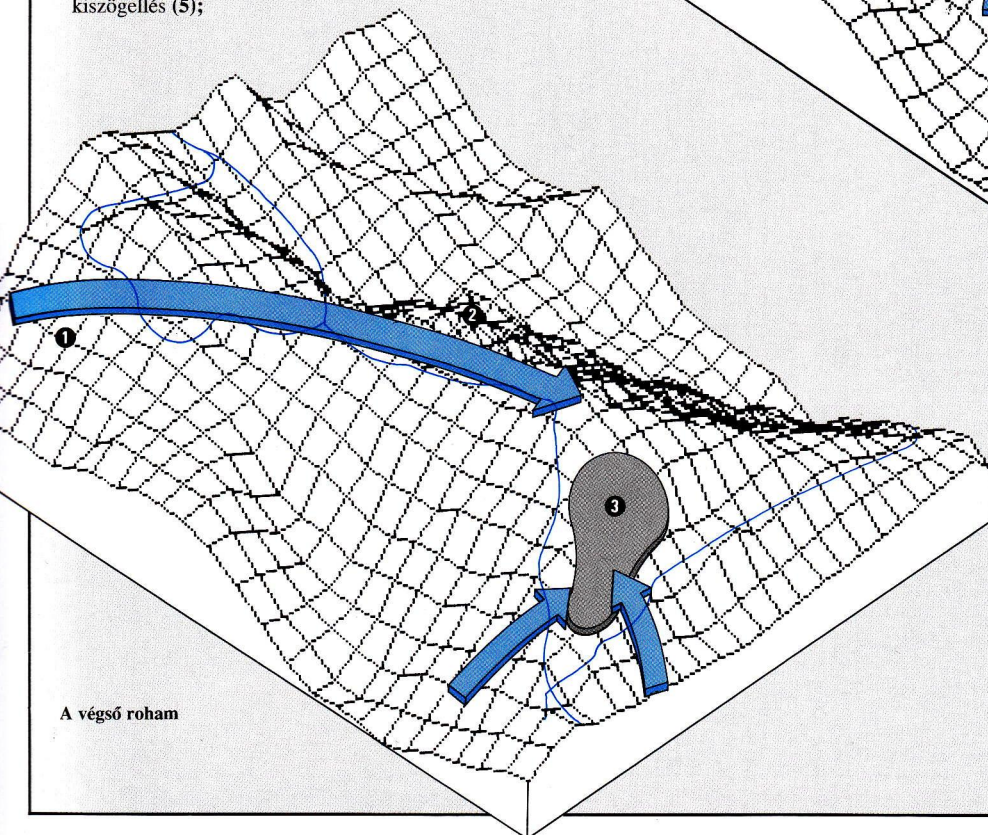
Szató tábornok

31. hadosztálya, miután április 5-én elérte a kohimai helyőrség védelmi vonalát, gyorsan elfoglalta az utóbbiak előretolt déli állását, a Szállítási-hegygerincet. A japánok (1) nagy nyomást gyakoroltak a rendkívül nagy számbeli hátrányban lévő védőkre, s másnap megkaparintották a Börtön-dombot (2), majd pedig április 10-én a Különmény-dombot (3) is. Április 17-én éjjel elesett az Utánpótlás-domb (4) és a Kuki-kiszögellés (5);

mindössze a Helyőrség-domb és a bungalószekektor (6) maradt a britek kezén. A brit sebesülteket a Kórház-hegygerincen (7) ápolták, a helyőrség védelmi vonalain belül azon a helyen, mely a legkevésbé volt kitéve a japán lövedékeknek.

Az első szakasz

A végső roham

Április 17-ről 18-ra virradó éjjel a japánok, akik április 5-e óta fokozatosan elfoglalták a helyőrség minden megerősített állását a Kohima-hegygerinc mentén, uralmuk alá vették mind az Utánpótlás-dombot, mind a Kuki-kiszögellést. Richards ezredes egységének megtépzott, de elszánt maradványát egy 320 négyzetméteres

helyre szorították be a Helyőrség-dombon és a bungalószekektor egy részén (3), ahol napokig heves harcok dúltak. Április 18-án azután a rendkívül meggyengült helyőrséget végre felszabadították a 2. hadosztály egységei.

Kohima/Imphal/4

az út között elterülő 64 km széles, sűrű dzsungelen.

A fenti helyzetértékelés miatt az asszámi ezrednek mindössze egyetlen zászlóalját rendelték ki a Kohimába keletről vezető utak védelmére, amely helység az U-Go offenzíva kezdeti szakaszában az Imphal és Dimapur közötti fő összpontosítási körletnek számított. A falu egyben raktározási, adminisztrációs és orvosi központ is volt, tele hátszági csapatokkal és polgári alkalmazottakkal. Azután jelentések jöttek, melyek szerint az ellenség Kohima ellen vonul. A falu megerősítése még ekkor is csak helyi szinten ment végbe, s egyáltalán nem azzal a műgonddal, amelyet pedig a helyzet komolysága megkívánt volna.

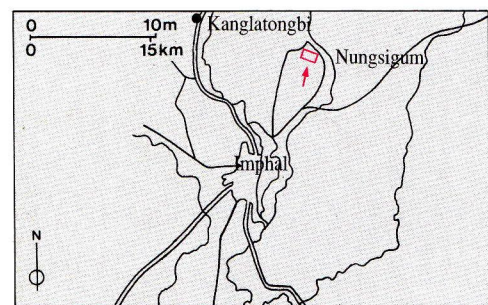
Slim azonban, aki nemcsak a IV. hadtest utánpótlási és kommunikációs vonalaira leselkedő

veszélyt észlelte, hanem a hatalmas, védtelen dimapuri támaszpontot fenyegető bajokat is, csapaterősítéseket akart a térségbe küldeni. Ezt a feladatot azonban nem lehetett máról holnapra végrehajtani, így egy higgadt, a dzsungelháborúban járatos, 50 éves gyalogostisztet, Hugh Richards ezredest küldték Kohimába, hogy mint a helyőrség parancsnoka szervezze meg a helység védelmét. Amikor Richards március 23-án megérkezett, úgy találta, hogy a támaszponttól keletre állomásozó asszámi ezred embereitől, valamint egy meglehetősen kétes harci értékű bennszülött zászlóaljtól és az asszámi lövészek pár szakaszától eltekintve a helyőrségben csak több egységből összeverődött, szedett-vedett csapatok vannak, amelyeknek sok tagja még a fegyverekkel sem tudott bánni. Ezzel szemben bőségesen elegendő élelem és kézfegyver-muní-

ció állt rendelkezésre.

Richards úgy határozott, hogy a védelmét a Kohima-hegygerincre, a körülbelül 1,6 km hosszú és 320 m széles hegynyúlványra alapozza; a bevezető út éles hajtűkanyarral érkezett a bázisra. Azután, március 27-én megdöbbenve értesült arról, hogy nem a várt ellenséges ezreddel kell felvennie a harcot, hanem Szató egész 31. hadosztálya közeledik feléje. Három nappal később a japánoknak sikerült elvágniuk az Imphal és Kohima közötti utat, s így az elszigetelt harcscsoport kizárólag a légi utánpótlásra számíthatott.

Amint egyre feszültebbé vált a helyzet Kohimában, egy sor parancs és ellenparancs következtében csapatok vonultak ki és be a faluba olyan szédítő gyorsasággal, mely Richards amúgy sem irigylésre méltó helyzetét csak súlyosbította. Soha nem tudta egyik napról a másikra

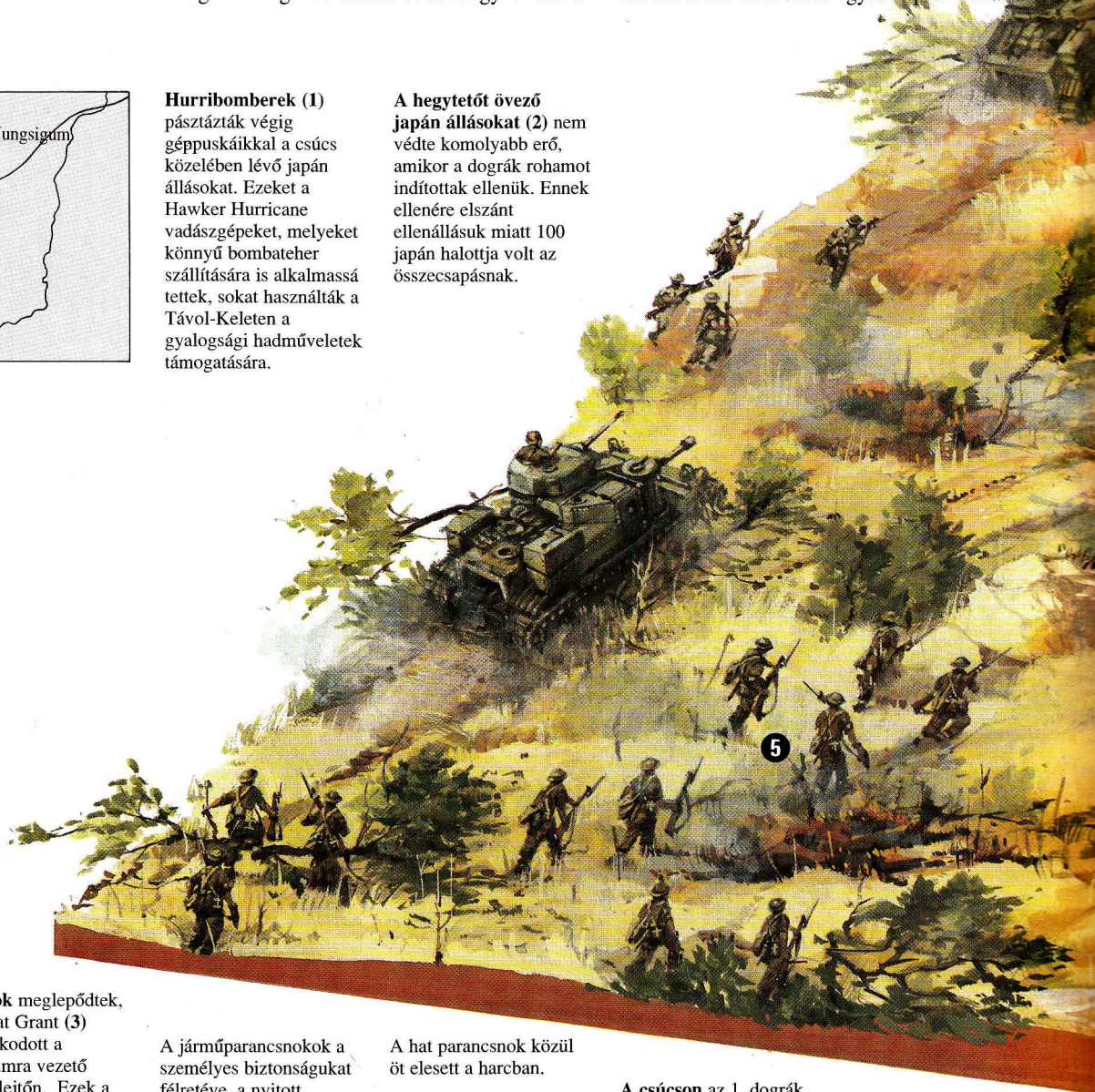
1944 áprilisának második hetében a japán 15. hadosztály 51. ezredének alakulatai elfoglalták állásaikat az Imphalra és az attól 10 km-re délnyugatra fekvő fő leszállópályára néző, 1158 méter magas Nungsigumon. A britek azonnal felismerték, hogy ha a japánok nagyobb erőket tudnak ott összevonni, akkor Imphal végveszélybe kerül.

Április 13-án, egy forró, párás és napfényes délelőtt az egyik elit indiai gyalogosegység, az 1/17. dogra ezred két százada, a B század hat tankjának támogatásával, a 3. dragonyosezred – az 5. hadosztály tüzérsége – két század Vengeance zuhanóbombázóval és egy század Hurribomberrel elindult, hogy kivesse a japánokat uralkodó állásaikból.

A japánok meglepődtek, amikor hat Grant (3) felkapaszkodott a Nungsigumra vezető meredek lejtőn. Ezek a tankok olyan éles szögben mentek fel a tetőre, hogy a vezetőik nem is látták az előttük lévő talajt.

Hurribomberek (1) pásztázták végig géppuskáikkal a csúc közelében lévő japán állásokat. Ezeket a Hawker Hurricane vadászgépeket, melyeket könnyű bombateher szállítására is alkalmassá tettek, sokat használták a Távol-Keleten a gyalogsági hadműveletek támogatására.

A hegytetőt övező japán állásokat (2) nem védte komolyabb erő, amikor a dográk rohamot indítottak ellenük. Ennek ellenére elszánt ellenállásuk miatt 100 japán halottja volt az összecsapásnak.

A járműparancsnokok a személyes biztonságukat félretéve, a nyitott lövegtoronyban állva irányították a sofőröket, s egyben kézigranátokkal (4) és kézfegyverekkel (6) lőtték a japánokat.

A hat parancsnok közül öt elesett a harcban.

A csúcson az 1. dográk A és B százada (5) vad ellenállásba ütközött azokkal a japánokkal, akik túléltek a légi és tüzérségi bombázást, de

a dográk végül egy bajonettrohammal megtisztították a hegygerincet az ellenségtől.

hány embere lesz a megásott lövészállásokban lévő fegyverek kezelésére. Már úgy tűnt, hogy megszabadul ezektől a gondjaitól, amikor Slim Dimapurból az előzőleg az arakáni frontról repülőgéppel odaszállított 161. indiai gyalogosdandárt Kohimába küldte. Ám még aznap, amikor megérkeztek, már vissza is küldték őket a frontvonal mögötti óriási támaszpont védelmére – felmasírozatták őket a hegycsúcsra, majd rögtön le is jöttek onnan.

Április 5-én, aznap, amikor a japán gyalogság először csapott össze a kohimai helyőrséggel – ami után a helyiekből álló zászlóalj nagyobbik része dezertált –, Richards ezredes öröme szedett-vedett csapatait megerősítették egy kitűnő brit alegységgel, a Királyné saját királyi nyugat-kenti ezredének 4. zászlóaljával, amelyet kiküldönitettek a 161. hadosztályról, és a hegyi ösvény védelmére rendelték ki. A nyugat-kentiekkel együtt érkezett a 20. hegyidandár indiai tüzérségének egyik ütege is; Richards embereinek a létszáma most 1500 első vonalbeli katonára és 1000 nem harcoló emberre nőtt.

Habár az ezredes kezdetben úgy gondolta, hogy legfeljebb néhány napig kell kitaratania (mivel tudta, hogy Slim jelentős erősítéseket szállíttat légi úton Dimapurba), mégis bámulatra méltó előrelátásról tett tanúbizonyságot, amikor 14 napi ellátmányt és lőszert utaltatott ki minden állásnak. Ahogy később kiderült, erre nagy szükségük is volt a katonáknak.

Szató, amellel hogy 15 000 embert vonultatott át az asszámi dzsungelen – ami már önmagában is lenyűgöző teljesítmény –, még 75 mm-es gyalogsági lövegeket is hozott magával a hegygerinc bombázására. A friss csapatok egyik hulláma a másik után támadta a szorult helyzetben lévő védőket; a japán támadásokat rendszerint közlő leadott tüzérségi tűz, valamint aknavetőkből kilőtt lövedék- és aknaeső vezette be. A hatalmas túlélő kezdte éreztetni a hatását. Richards védelmi vonalai fokozatosan összezugsorodtak, és a távolabb eső állások tarthatatlanná váltak. Egy helyen mindössze a helyettes kormány megbízott bungalója mögött levő tenispálya választotta el a két, szemben álló erőt.

A bungalók körzetében egyes esetekben a tüzérség szinte hihetetlenül pontos célzását csodálhatjuk meg. A 20. hegyidandár ütegét nem lehetett elhelyezni a japánok rövid hatótávolságú tüzérségének körzetébe, de a tisztjei a 24. dandár megmaradt ágyúival most a Kohimától 3 km-re északnyugatra, Jotsomában fekvő hegyről tüzeltek. Ott rekedt meg ugyanis az egész dandár, melyet Richards segítségére küldtek, de ami nem tudott áttörni a japán ostromgyűrűn. Olyan pontosan céloztak a tüzeik, hogy zárótűzet tudtak zúdítani közvetlenül a védők állásai elé.

Az elszánt védők nyolc, kemény harcokban

Légi utánpótlás

Az Imphal–Kohima körzetben lévő utak, amennyiben egyáltalán beszélhetünk ilyenekről, általában használhatatlanok voltak komolyabb forgalom lebonyolítására, kivéve természetesen az Indiába vezető országutat, amelyet azonban elvágtak a japánok. Ezért ezen a távoli területen a két legfontosabb szállítási eszköz az öszvér és a repülőgép lett. Az öszvérek jól túrték a hőséget, és nagy mennyiségű élelmiszert és lőszert tudtak átszállítani a sűrű dzsungelen és a keskeny hegyi ösvényeken át. Kohima és Imphal egyidejű ostromával viszont a repülőgép vált a legfontosabb szállítási eszközzé: készleteket dobtak le az előbbi helyen, ugyanakkor erősítéseket, élelmiszert, lőszert és különböző felszereléseket hoztak az utóbbira.

Erre a feladatra a legideálisabb gép a Douglas Dakota volt, amely 3400 kg-nyi súlyt tudott szállí-

tani, és elég tágas volt ahhoz, hogy dzsipeket és öszvéreket is vigyen. A málhás állatokat időnként egy raklapra ráerősítve dobták le ejtőernyőkkel a megközelíthetetlen helyeken tevékenykedő csapatoknak. Általában málhával is megrakták őket, és a földet érés után 20 percen belül már el is lehetett velük indulni.

A Dakoták, miután ledobták a terhüket, a dzsungelbe vágott legközelebbi brit vagy amerikai szükségesszállóhelyen landoltak, s a sebesülteket indiai kórházakba szállították. A Dakoták elsősorban az indiai főparancsnok, Wavell tábornok kérése nyomán kerültek ebbe a térségbe, amelyet 1943-ban intézett Churchillhez. Addig az elsőbbség – ami a repülőgépeket és az utánpótlási anyagokat illeti – a közel-keleti és az európai hadszíntéré volt.

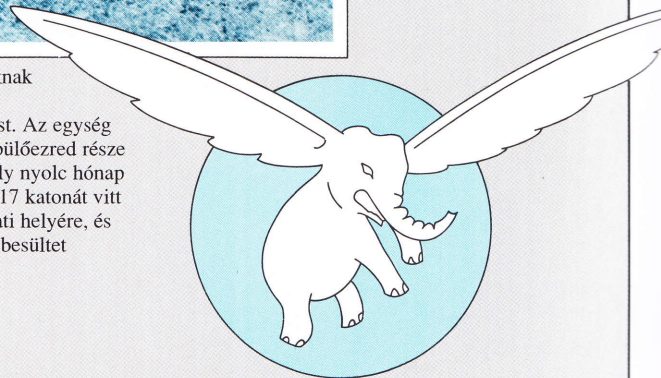

A 194. repülőszázad egyik Dakotáját rakják ki 1944. március 24-én, miközben egy utánpótlási anyagokkal rokadásig tömött dzsip áll a gép mellett. A légi szállításokkal lehetett a leggyorsabban és legbiztonságosabban az utánpótlást eljuttatni a dzsungelben tevékenykedő előőrcsapatoknak.

Miután a japán támadást visszaverték Arakánban, a szövetségesek délkelet-ázsiai parancsnoka, Lord Louis Mountbatten 24. Dakotát Kínából irányított át, hogy egy egész hadosztályt szállítsanak északra Kohima és Imphal felmentésére – ez volt az első alkalom, amikor ilyen jellegű nagyszabású akcióba kezdtek a burmai hadjárat alatt.

A 194. repülőszázad érdemelte ki a „repülő elefántok” becenevet a Hudsonjaik és Dakotáik törzsére festett jel miatt. 1944 márciusa és júliusa között ez a század átlagban több mint 2000 órát repült havonként; elsősorban a kohimai és az imphali helyőrségeknek és a japán vonalak mögött tevékenykedő csindit

csoportoknak dobtak le utánpótlást. Az egység a 177. repülőezred része volt, amely nyolc hónap alatt 31 217 katonát vitt a szolgálati helyére, és 28 898 sebesültet evakuált.

Imphal védelme

Amikor Mutagucsi tábornok az „U-Go” hadművelet első lépéseként 15. hadseregével 1944. március elején megtámadta az imphali fennsíkon található brit támaszpontot, úgy gondolta: három héten belül eléri a célját. Megalapozatlan önbizalommal igen nehéz terepen vállalt harcot, rendkívüli mértékben megnyújtotta az utánpótlási vonalait, és gyakorlatilag semmilyen légi támogatásra sem támaszkodott. Úgy gondolta, hogy gyalogsági fegyverekkel, tüzérséggel és néhány könnyű harckocsival is győzhet. Ráadásul szükségtelennek tartotta, hogy az egész hadjáratra elegendő fejadagokat osszon ki a katonáknak; amikor a csapatai felérték a kiadott szűkös készleteket, közölte velük: zsákmányoljanak ellenséges

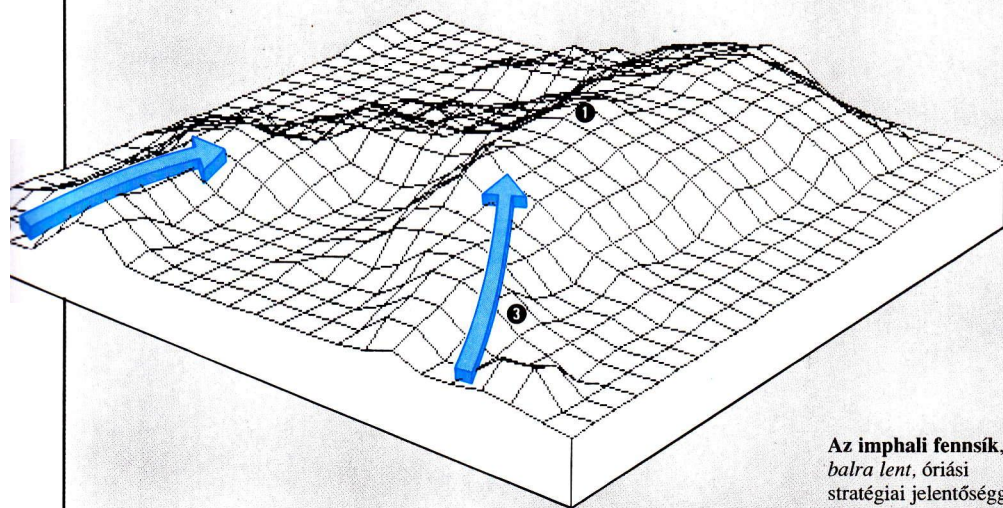
készleteket, és azt megehetik.

Mutagucsi a fennsík keleti és déli részéhez vezetó utakra küldte a 33. hadosztályt, a 15. hadosztályt egy bekerító hadmozdulat keretében északra irányította, míg a 31. hadosztályt Kohimába küldte, hogy vágják el az Imphalba vezetó egyetlen utat. Biztos volt abban, hogy a terve taktikailag helyes, és győzelmet fog eredményezni.

Támadó hadoszlopai először Scoones altábornagy IV. hadtestébe ütköztek. Scoones számított a támadásra, és védelmi terveket készített. Az előretolt egységeknek megerősített állásokba kellett visszavonulniuk, amelyekből meg tudják védeni a fennsíkot a minden oldalról támadó japán erőkkal

szemben. Ezekben az állásokban kell maradniuk és harcolniuk, de elhanyagolhatják azt a feladatot, hogy nyitva tartsák a többi egységgel őket összekötő és kommunikációs vonalakat, ugyanis légi úton fognak készleteket és muníciót kapni. Az erősítéseket is a megbízható Dakotákkal fogják eljuttatni az önállóan működő védőállásokba.

A tüzérség, a harckocsik, valamint vadász- és bombázógépek által támogatott brit, indiai és gurkha csapatokkal feltöltött helyőrség feltartóztatta a japánokat, és végül még visszavonulásra is kényszerítette őket, miután hatalmas veszteségeket okozott Mutagucsi csapatainak, amelyeket az éhség és a betegség is legyengített.

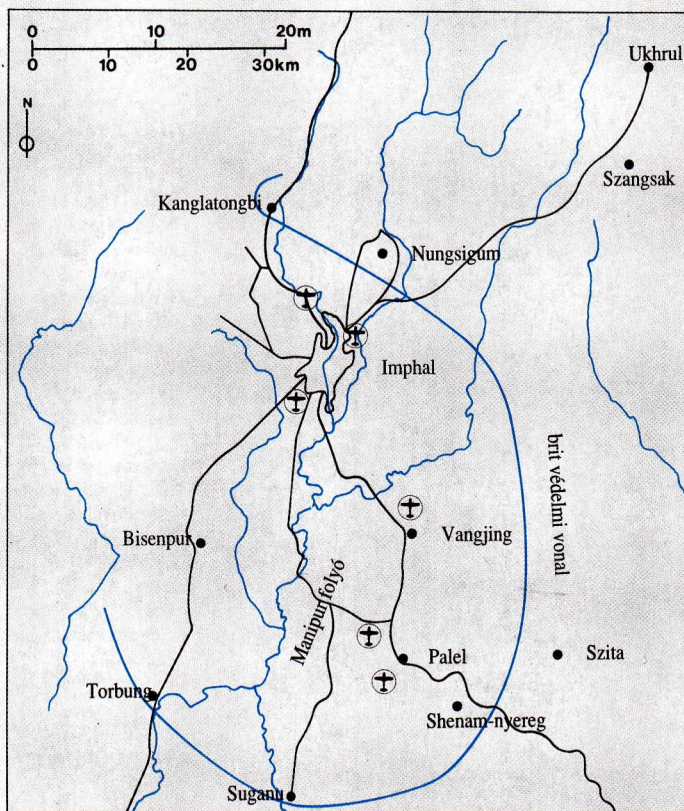
A japán 15. hadsereg emberei, *balra lent*, először a Nungsigum-hegyen (1) jelentek meg 1944. április 6-án. Habár másnap elűzték őket, április 11-én ismét támadásba lendültek, ezúttal nagyobb erővel, s el is foglalták a csúcsot; s immár magát Imphalt, valamint az alatt fekvő fennsíkon pár kilométerrel arrébb fekvő legfontosabb repülőteret fenyegették.

Április 13-án, erős légi és tüzérségi bombázás után az 1/17. dogra ezred gyalogoszádai megmászta a japán állásokhoz vezetó meredek hegynyúlványokat (2, 3); mindössze hat tank segítette az akciójukat. A japánok heves küzdelem után kénytelenek voltak visszavonulni.

Az imphali fennsík, *balra lent*, óriási stratégiai jelentőséggel bír, mivel ez volt az egyetlen repülőgép-

leszállópályára alkalmas sík terület. A britek azóta, hogy megakasztották a japán előrenyomulást 1942 májusában, olyan

támaszponttá fejlesztették, amelyről kiindulva visszafoglalhatták Burmát.

Csapatok és harckocsik, *fent*, közelítenek Nungsigumhoz 1944 áprilisában. A japánok elfoglalták a 305 méterrel a síkság fölé

emelkedő hegycsúcsot, mely zavartalan kilátást biztosított nekik a brit főhadiszállásra és az imphali fő repülőterre. A briteknek létfontosságú volt, hogy elűzzék őket

ebből a kiváló állásból. A talaj, épp a monszun évszak előtt, ekkor volt a legszárazabb, s így a harckocsik vastag porfelhőt húztak maguk mögött.

Kohima/Imphal/6

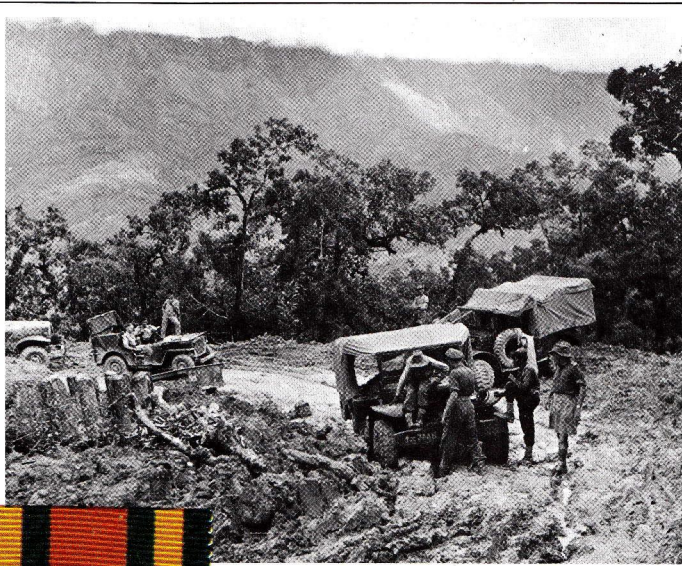
eltelt napon át a csodával határos módon voltak képesek feltartóztatni Szató rohamait; a japán tüzérség belőtte a sebesültekkel teli kórház-árkokat, a létfontosságú – ejtőernyővel ledobott – vízutánpótlás és az aknavetőkhöz való lőszer nagy része az ellenséges vonalak mögé esett, mialatt Szató gyalogsági rohamainak intenzitása, ha lehet, csak fokozódott.

Az egyre csökkenő létszámú és területű helyőrségben az tartotta a lelket, hogy ismételtén ígéretet kaptak: fel fogja őket menteni a közelben állomásozó 161. dandár, valamint a brit 2. hadosztály azon alakulatai, melyek az előbbieket követik a dimapuri úton. A védők helyzete azonban immár szinte kilátástalanná vált. Még így is elég erejük volt ahhoz, hogy négy további rettenetes napig kitartsanak, mire az erősítés végre áttörte a Kohimától északra emelt japán útelzárásokat. Amikor a felmentő erők április 18-án megérkeztek, Richardsot és embereit egy 320 négyzetméteres bűzös, akna szántotta területen összehúzóva találták – megtépázva, de nem megtrónva. Több mint 600 főt vesztek.

A kohimai csata azonban még távolról sem ért véget. A japánok haderejük egy részét kiküldötték, s az most egy megerősített állást foglalt el a hágón. Slim utasította a XXXIII. hadtest vezénylő tábornokát, M. Stopford altábornagyot, aki ekkor a kohimai front hadműveleteit irányította, hogy kíméletlen nyomást gyakoroljon Szatóra, és május közepére az ellenség, amely ekkorra már jelentősen meggyengült és nem rendelkezett elegendő készlettel sem, kénytelen volt védekezésbe átmenni; ám a japánok a nagy veszteségek ellenére sem voltak hajlandók kapitulálni. Ugyanez volt a helyzet az imphali fennsík körül mindenhol, habár nyilvánvalóvá vált: az U-Go offenzíva kudarcot vallott.

Slim, miután háromszoros túlerőt vont össze a japánok ellen, minden fronton támadásba lendült. Amikor május végén beköszöntött a monszun, még akkor is ragaszkodott a további lendületes támadásokhoz. A japánoknak fokozatosan vissza kellett vonulniuk, és június 22-én a szárazföldi összeköttetést ismét helyreállították, miután a 2. hadosztály Kohimából előretörő tankjai Imphaltól 16 km-re északra találkoztak az onnan jövő gyalogos őrzőjával.

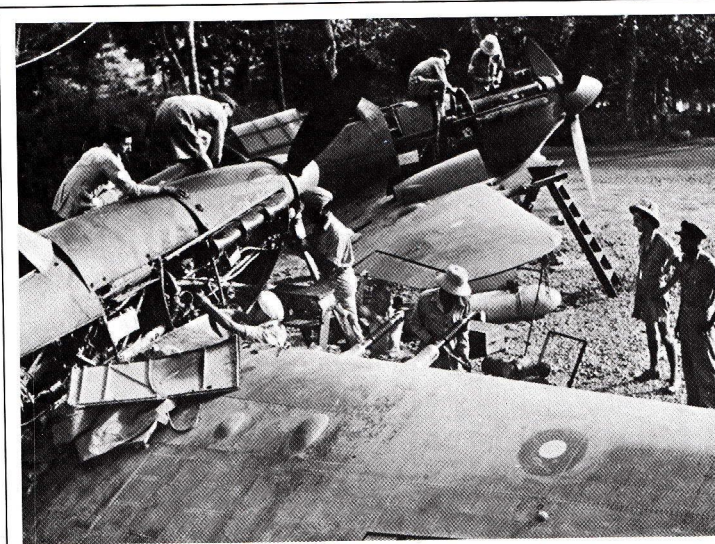
Mutagucsi 15. hadserege most már minden fronton visszavonult a Csindvin folyó keleti oldalára. A Kohima és Imphal körül lezajlott, hosszú ideig tartó csatákban a japánok 53 000 főt vesztek, akik közül 30 000-en haltak meg. Slim, akinek a vesztesége 16 000 főre rúgott, most már megkezdte Burma visszafoglalását.

A monszun, amely általában késő májusban köszönt be, szakadatlan esők és nagy hőhullámok előzik meg. Júniusra azonban a felhőszakadások a kőkeményre száradt, poros utakat és ösvényeket feneketlen mocsárrá változtatták, *balra*, mialatt a környéket öntözővízzel ellátó folyók megáradtak, *lent*, s az előrehaladást, mely amúgy is fárasztó volt, időnként egyenesen lehetetlenné tették.

A Burma-kereszt

A Hurricane-ek karbantartása és szerelése, *balra*, könnyebb volt, mint a többi repülőgépe. A fejlettebb típusokkal ellentétben a Hurricane-ek fémhenger alakú vázra szerelt fa- és vászonrészekből álltak. Ez lehetővé tette a repülőgépet ismerő szerelőknek, hogy a helyszínen lássák el a szükséges javításokat és karbantartást ahelyett, hogy az indiai szerelőműhelyekbe küldték volna a gépeket.

A Burma-keresztet, *balra* középen, szembeszökő szalagjával, minden, az 1942–45

között Délkelet-Ázsiában szolgálatot teljesítő férfi és nő megkapta.

A parancsnokok

Slim

Scoones

Mutagucsi

Sir William Slim tábornok (1891–1970), kiemelkedően világos gondolkodású ember volt, akinek sikerült a 14. hadseregben szolgáló katonákba önbizalmat öntenie. Slim mindig is úgy gondolta, hogy akkor adódik a legjobb lehetőség Burma visszafoglalására, ha a japánokat még azt megelőzően legyőzi, hogy átkelne a Csindvin folyón, mivel ellenkező esetben attól tarthatott, hogy: az ellenség nagy számbeli fölénybe kerül vele szemben a keleti parton. Így aztán a japánok, amikor átkeltek a folyón, hogy megostromolják Imphalt, pontosan azt a lehetőséget adták meg neki, amire várt.

G. A. P. Scoones altábornagy (1893–1975) elemző gondolkodásmódú értelmiségi volt. Őt tartotta Slim a frontján harcoló vezető beosztású tisztek közül a legintelligensebbnek. Scoones azt a parancsot kapta, hogy „tartsa az imphali fennsíkot, és semmisítse meg az oda behatoló ellenséget”; a feladat végrehajtásához védelmi állásokat alakított ki a stratégiai fontos pontoknál. Scoones és Slim – az egyébként kiemelkedő – taktikai tervükben egyetlen hibát követtek el: azt gondolták, hogy Mutagucsi egyszerre csak egy dandárt tud bevetni Kohima ellen; a valóságban a japán tábornoknak egy egész hadosztályt sikerült erre a célra mozgósítania.

Renja Mutagucsi altábornagy (1888–1966) rettenthetetlen, kíméletlenül nagyratörő ember volt, aki élvezetét lelta a háborúskodásban. Burma japán megszállását követően eleinte rendkívül erőteljesen érvelt amellett, hogy a Burma és India közötti hegyes, úttalan dzsungelterületre jellemző betegségek, valamint Japán megnyúlt utánpótlási vonalai együttesen veszélyessé teszik a további előrehatolást. Később, miután látta, hogy Wingate hogyan kerekedett felül a dzsungelháború okozta nehézségeken, megváltoztatta a véleményét, és elhatározta: megtámadja az imphali és kohimai brit támaszpontokat.

A kohimai kereszt

A Kohimára jellemző hatalmas hőség miatt a halottakat gyorsan el kellett temetni. Az életben maradt katonák ideiglenes keresztet emeltek a sírok fölé, majd pedig később nagyobb, tartósabb keresztet készítettek *fent*. Ezt a fakeresztet jelenleg a kenti Maidstone-ban őrzik. Elég ritkán fordult elő a második világháborúban, hogy az egyes egységek emlékművet emeltek elesett bajtársaik emlékére – noha ez a gyakorlat meglehetősen elterjedt volt az első világháborúban. A háború után 1287 brit és indiai sírt gyűjtöttek össze egyetlen temetőben, ahol egy helyi kövekből emelt oltárt és egy áldozati keresztet is felállítottak. Az alábbi szöveget helyezték el az emlékművön:

**Aki pusztulásunk szánja
szavunk hallva majd megért:
odaadtuk a mi Mánkat
a ti Holnapotokért.**

Kohima–Imphal: a fordulópon t Ávol–Keleten

A döntő jelentőségű kohimai és imphali csaták után a kezdeményezés Burmában véglegesen a szövetségesek kezébe került át. A japán hadsereg veszteségei – halottak, sebesültek és eltűntek – körülbelül 92 000 főre rúgtak az 1944-es hadjárat megindítása óta; az életben maradtak pedig a gyenge utánpótlás miatt az éhezés szélére kerültek.

A japánokat nemcsak hogy nem erősítették meg, még csapatokat is vezényeltek el a térségből. Burma jelentősége erősen csökkent a japán főparancsnokság szemében, mivel az amerikai csendes-óceáni offenzívák ekkor már a japán szigeteket fenyegették. Ráadásul a korall-tengeri csatában, Midwaynél és a Leyte-öbölnél elszenvedett veszteségek gyakorlatilag megsemmisítették a haditengerészetet mint hatékony harcoló erőt.

A szövetségesek a levegőben is óriási fölényt élveztek. 1944 októberére 392 vadászgépük és 150 bombázójuk tartózkodott a burmai hadszíntéren; velük szemben a japánok mindössze 50 gépet tudtak csatasorba állítani. Kohima és Imphal után Japán burmai hadserege számbeli hátrányba került, gyengén volt felszerelve, ellátva, és gyakorlatilag el volt vágva a külvilágtól. Elkerülhetetlen volt a végleges vereség, ám a legtöbb japán katona makacs bátorsággal harcolt tovább; néhány elszigetelt alakulat még évekig kitartott.

Slim tábornok méltóképpen emlékezett meg róluk: „Mindannyian arról beszélünk, hogy az utolsó emberig s az utolsó töltnyig harcolunk. Egyedül a japán katonák tették ezt meg a valóságban is.” Nem fogyott ki a saját csapatainak a dicséretéből sem. „Burma a *közkatona* háborúja volt – írta –, ők voltak azok, akik Győzelmet kovácsoltak a Vereségből.”

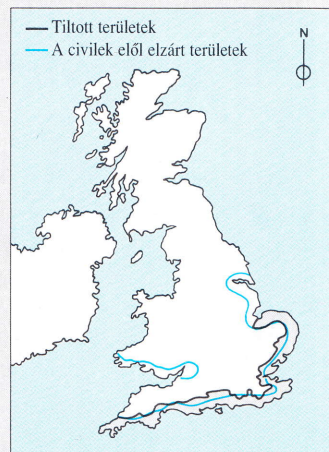
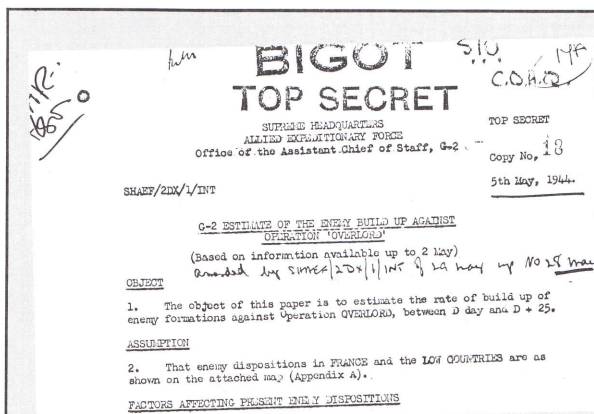
A normandiai hadjárat/1944. június–augusztus

1944. június 6-án – a partraszállás napján – a szövetségesek a világtörténelem legerősebb inváziós seregével megrohanták Hitler „Európa erődjét”, s megnyitották a második frontot, melyet Sztálin már 1941 óta sürgetett. A britek valójában már azelőtt, hogy a szovjetek akciót sürgettek volna a keleti frontra nehezedő német nyomás csökkentésére – közvetlenül az 1940-es dunkerque-i evakuálás után –, azon gondolkodtak, hogy visszaviszik a háború hadszínterét Európába, „ha szükséges, akár egyedül is” (Winston Churchill miniszterelnök elszánt szavai). Mindez azon múlt, hogy elegendő embert és *anyagot* tudnak-e összegyűjteni a feladatra, miközben a tengelyhatalmak és Japán erőivel harcolnak más hadszíntereken is; négy évbe telt, mire ez sikerült.

Európa megtámadásáról szó volt már akkor, amikor Churchill és Rooseveltt 1943. januárban Casablancában találkozott. Megállapodtak, hogy a kijelölt legfőbb szövetséges parancsnok mellé akkreditált vezérkari főnökség vezetőjének (Chief of General Staff to the Supreme Allied Commander – COSSAC) a brit Frederick Morgan altábornagyot nevezik ki, és egyben megbízzák: készítsen részletes terveket a megszállt Franciaország elleni általános támadásra. Morgan tervét egy Normandián keresztül végrehajtható, s 1944. május 1-jével kezdődő, „Overlord” fedőnevű akcióra Churchill és Rooseveltt jelenlétében fogadták el az 1943 augusztusában, Quebecben megtartott tervező konferencián.

A szövetséges expedíciós erők főparancsnokát azonban csak decemberben jelölték ki Dwight D. Eisenhower tábornok személyében, aki korábban a sikeres észak-afrikai és szicíliai szövetséges partraszállásokat irányította. Az Overlord többi „nagyfejtje” mind brit volt – Sir Arthur Tedder repülő főmarsall, főparancsnokhelyettes; Sir Bertram Ramsay admirális, szövetséges haditengerészeti parancsnok; Sir Trafford Leigh-Mallory repülő főmarsall, szövetséges repülőparancsnok; Sir Bernard Law Montgomery tábornok, a szövetséges szárazföldi erők főparancsnoka.

Az inváziós előkészületek tempója most rendkívüli mértékben felgyorsult. Mind Eisenhower, mind Montgomery úgy gondolta: a COSSAC támadó terve túlságosan gyenge egy túlságosan szűk fronton. Ezért két másik tengeri deszant-hadosztályt és egy légideszant-hadosztályt adtak még az első támadásra kijelölt öt hadosztályhoz, míg a frontot 56 km-ről 80 km-re növelték a Cherbourg-i félszigettől keletre található Szajna-torkolat mentén. A terv kibővítése azonban újabb nehézséget hozott felszínre: nem volt elegendő partraszállító jármű. Eisenhower Sir Harold Alexander tábornok erőinek a rováására egészítette ki a flottáját, s egyben májusról

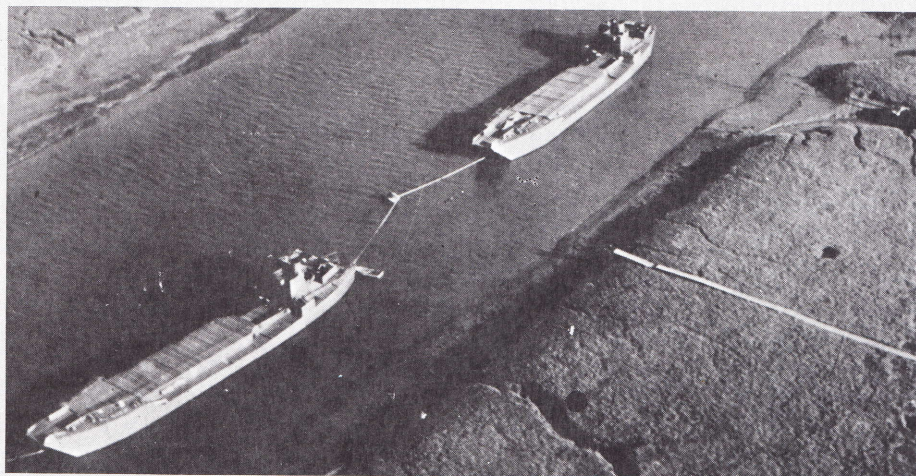

„Bigot”: szigorúan titkos

A normandiai inváziót megelőző hónapokban a nyugati szövetségeseknek el kellett érniük, hogy a németek ne szerezenek tudomást a terveikről. Rendkívül gondosan tervezték meg a titkosságot, s Nagy-Britannia óriási területeit zárták le ennek érdekében (lásd a térképet). A legszigorúbb biztonsági kategóriába tartozók a „Bigot” fedőnevet kapták, ami a „To Gib” (Gibraltárba) visszafelé olvasásából jött létre; ez a szöveg volt azokon a bélyegzőkön, melyekkel a Gibraltárba címzett iratokat látták el. Az ezzel a kódjellel ellátott dokumentumokat kizárólag a „Bigotok” láthatták, az a néhány ember, akiket a legalaposabb biztonsági

ellenőrzések során igazoltak. Minden Bigotot állandóan szoros megfigyelés alatt tartottak, és semmi olyat sem tehettek, ami kithette volna őket annak, hogy elfogják és kivallassák őket.

Jó néhányszor megijedtek a Bigot jelzésű iratok miatt: első ízben 1944 márciusában, amikor az FBI egy Bigot-iratokat tartalmazó csomagot talált, amely véletlenül felnyílt a chicagói postaelosztóban. Végül is semmilyen baj sem történt, és az ehhez hasonló botlások ellenére a Bigot biztonsági rendszer olyan szigorú volt, hogy a német felderítésnek nem sikerült megtudnia a szövetségesek tervezett partraszállási helyeit.

Kelepcék és fortélyok

A titkolózás önmagában nem volt elég. Lehetetlen volt eltitkolni azt a tényt, hogy egy európai invázió, mégpedig minden bizonnyal valahol Észak-Franciaországban, a küszöbön áll, hiszen több százezer katonát, a fegyverzetüket és felszerelési anyagukat gyűjtötték össze Dél-Angliában. Meg lehetett viszont tévesztetni a németeket az akció pontos helyét illetően. Ezért tervet készítettek az ellenség becsapására.

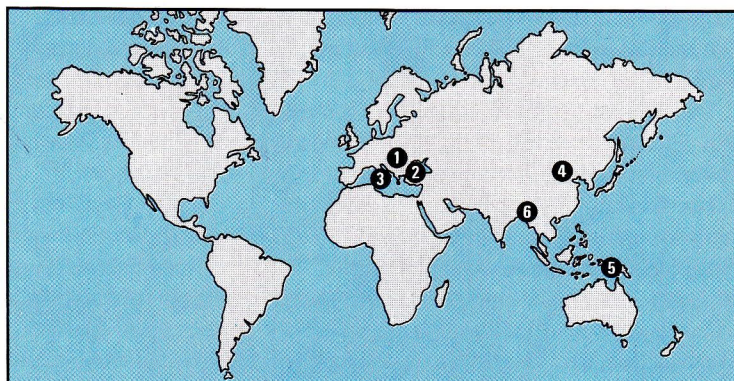
Mialatt az inváziós erők összegyűltek Délkelet-Angliában, áltáborokat, harcokocsikat és partraszállító uszályokat (*fent*) létesítettek délkeleten, hogy

egy készütségben lévő hadsereg illúzióját keltsék. A partraszállás napján a szövetséges repülők több tonna fémcsíkot szórtak le Calais térségében, és a hajók is sok ilyet szórtak a tengerbe; a német radarokon mindezek közeledő repülőknek és hajóknak látszottak. Ennek eredményeképpen 19 német hadosztályt mozdulatlanúságra kárhoztattak Calais körül, mialatt közel 320 km-re délnyugatra a szövetséges erők hídfőállást létesítettek. Ez a terv olyan hatékonyak bizonyult, hogy még hat héttel a partraszállás után is azt hitte Hitler, hogy a fő támadás a calais-i földszoroson következik majd be.

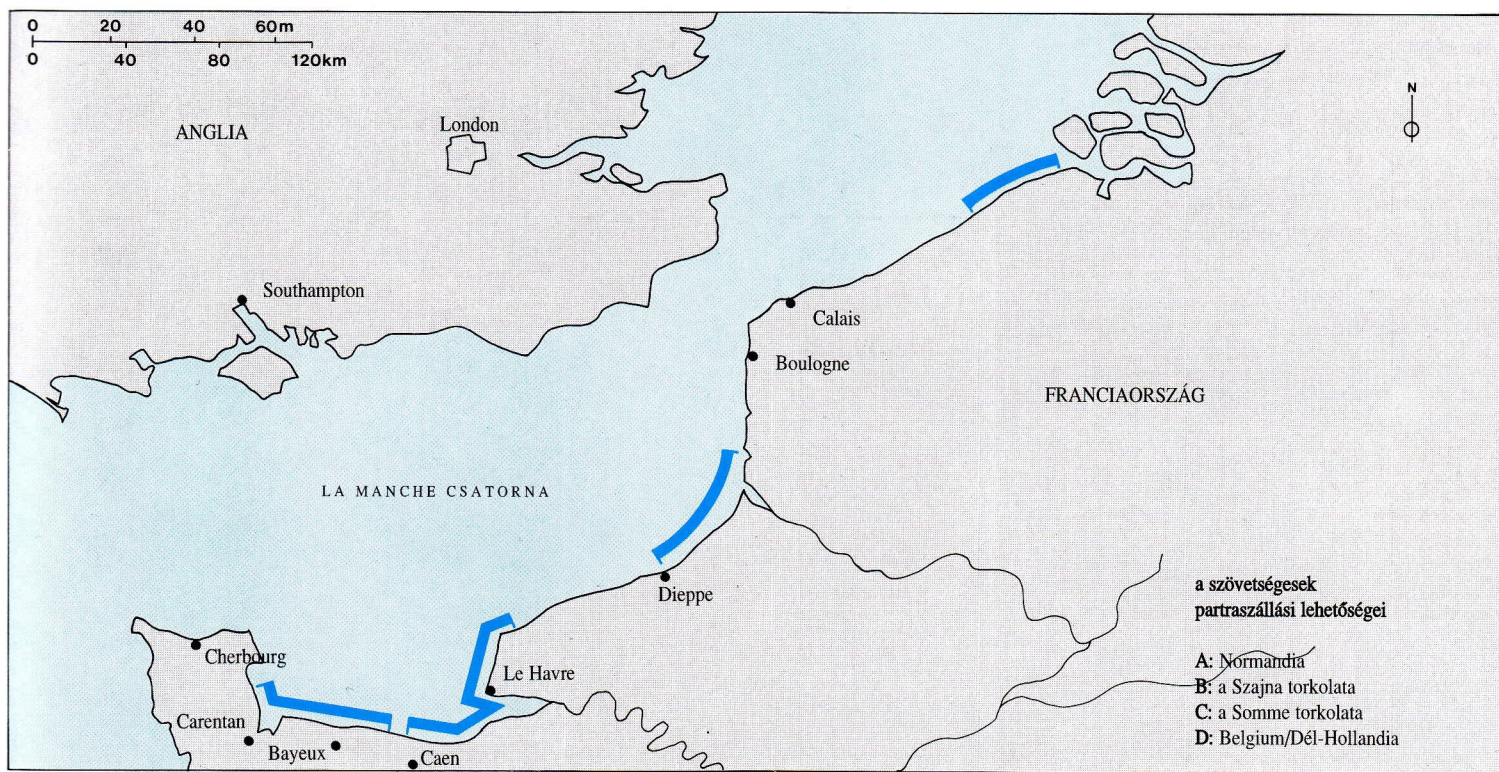

Az Egyesült Királyság egyetlen felfegyverzett táborrá változott a normandiai partraszállást közvetlenül megelőző hónapokban. A déli part teljes hosszában az összes kikötő zsúfolva volt behajózásra váró anyagokkal, *balra*, fegyverekkel és felszerelési tárgyakkal, míg a szárazföld belsejében hatalmas raktárakban további anyagokat tároltak. Dél-Angliában minden sík területet leszállópályává alakítottak; s az erdők katonai járműveket rejtettek. És, egyelőre, több százezer szövetséges katonát zártak táborokba.

1944. április 2-án az oroszok elérték Romániát (1), és május 9-én visszafoglalták Szevasztopolt (2). A lengyelek május 18-án vették be a cassinói kolostort, június 4-én pedig Róma (3) is a szövetségesek kezére került. A távol-keleti hadszíntéren a

japánok felújították a Kína (4) elleni támadásukat; április 17-én és 22-én amerikai csapatok zavartalanul szálltak partra Holland Új-Guineában (5). A kohimai (6) csata brit győzelemmel zárult június 3-án.

A **brit**ek már néhány nappal Franciaország kapitulációja után elkezdték tervezni az Európa elleni inváziót. 1940. június 23-án éjjel a RAF nagy sebességű motorcsónakjai körülbelül 100 brit katonát vittek át a La Manche csatornában Boulogne-ba és La Touquet-ba, ahol németek által megszállt épületeket támadtak, és

kettőt meg is öltek az ellenséges katonák közül. A rajtaütés katonai jelentősége elhanyagolható volt, de a makacs ellenállás jelképeként sokat jelentett a köz tudatban. Azután, 1941 júliusában, amikor Nagy-Britannia még mindig csak védekezett, az Összfegyvernemi Kiképző és Fejlesztési Központ elkészítette az első,

Franciaország ellen intézendő vízi és szárazföldi támadás részletes tervét. A következő évben augusztus 19-én kanadai és brit csapatok hajóztak el Dél-Angliából a Dieppe kikötője elleni támadásra. Súlyos veszteségeket szenvedtek a kudarcot vallott akció során, de az itt tanult lecke felbecsülhetetlen értékűnek bizonyult

1944-ben. A szövetségesek előtt álló nehézségek hasonlóak voltak azokhoz, amelyek miatt Hitler végül is nem támadta meg Angliát 1940-ben. Ezek közül az egyik legnagyobb az volt, hogy megfelelő helyet találjanak a partraszállásra. A calais-i földnyelv kiesett, mivel a körülötte lévő terület a francia part leginkább

megerősített helyei közé számított. Bretagne-t azért vetették el, mert túl távol volt Németországtól, így rendkívül hosszú vonalakra lett volna később szükség. Keleten pedig Hollandiát és Belgiumot gyorsan meg tudta volna erősíteni az ellenség. Maradt tehát egyetlen lehetőség: a Cotentin-

félsziget és Caen környéke, a Szajna, az Eure és a Loire folyók által határolt üledékes terület. Caen vált a fő célponttá, de kiegészítő támadást kellett indítani a félsziget keleti partján Cherbourg kikötőjének korai elfoglalása érdekében is.

A normandiai hadjárat/2

júniusra halasztotta a támadás napját, hogy felhasználhassa az egy újabb hónap alatt gyártott partraszállító járműveket is.

Az inváziót megelőző hónapokban a merész légi felderítő repülések során szerzett információkat időről időre kiegészítették a parton végzett titkos felderítő akciókkal is, melyek célja a terepviszonyok, valamint a németek által telepített védelmi berendezések feltérképezése volt, melyek a hetek múlásával egyre félelmetesebbé váltak Erwin Rommel tábornagy erőfeszítéseinek köszönhetően, akit 1943 novemberében nevezett ki Hitler a Franciaországban állomásozó „B” hadseregcsoport élére. Külön feladatává tették az Atlanti Fal teljes hosszában a meglehetősen gyenge erődítmények megerősítését.

Rommel megerősítette a betonbunkereket és a lövészokat; megerősítette és megnagyobbíttatta a már meglévő erődítményeket, és növelte a géppuskafészek és aknavetőgépek számát is. A parton különböző – robbanó, illetve egyszerűen akadályt képező – berendezéseket helyeztek el nagy számban a partraszállás megghiúsítására. Rommel kezdettől fogva meg volt győződve afelől, hogy a háborút a tengerpartokon fogják megnyerni vagy elveszteni, míg közvetlen felettese, a

nyugati hadszíntér főparancsnoka, Gerd von Rundstedt tábornagy ellenkező véleményen volt: ő a támadókat a szárazföld belsejében akarta bekeríteni és megsemmisíteni. Rundstedtnek ehhez a Rommel és Johannes Blaskowitz vezérezredes által irányított „B” és „G” hadseregcsoportok, valamint Geyr von Schweppenburg tábornok nyugati páncélosharccsoportja állt rendelkezésre.

Rundstedtnek 38 gyalogshadosztálya volt a part mellett, ezek Hollandiától a francia–spanyol határig és Dél-Franciaországban állomásoztak; hét tartalék hadosztály volt a calais-i földnyelv körzetében, valamint további három Normandiában. Tíz páncélosadosztálya közül négy alkotja a mozgékony stratégiai tartalékot egy invázió esetére. Hitler Rommel kezébe adta az egyik páncélosadosztályt is, a 21-est; a másik háromnak addig nem volt szabad akcióba lépnie, amíg erre

Hitler utasítást nem ad. A Luftwaffének Franciaországban mindössze 160 hadra fogható gépe volt, 70 vadászgép és 90 bombázó; a Kriegsmari-ne pedig mindössze pár rombolóval, torpedónaszáddal és tengeralattjáróval rendelkezett a La Manche csatornában.

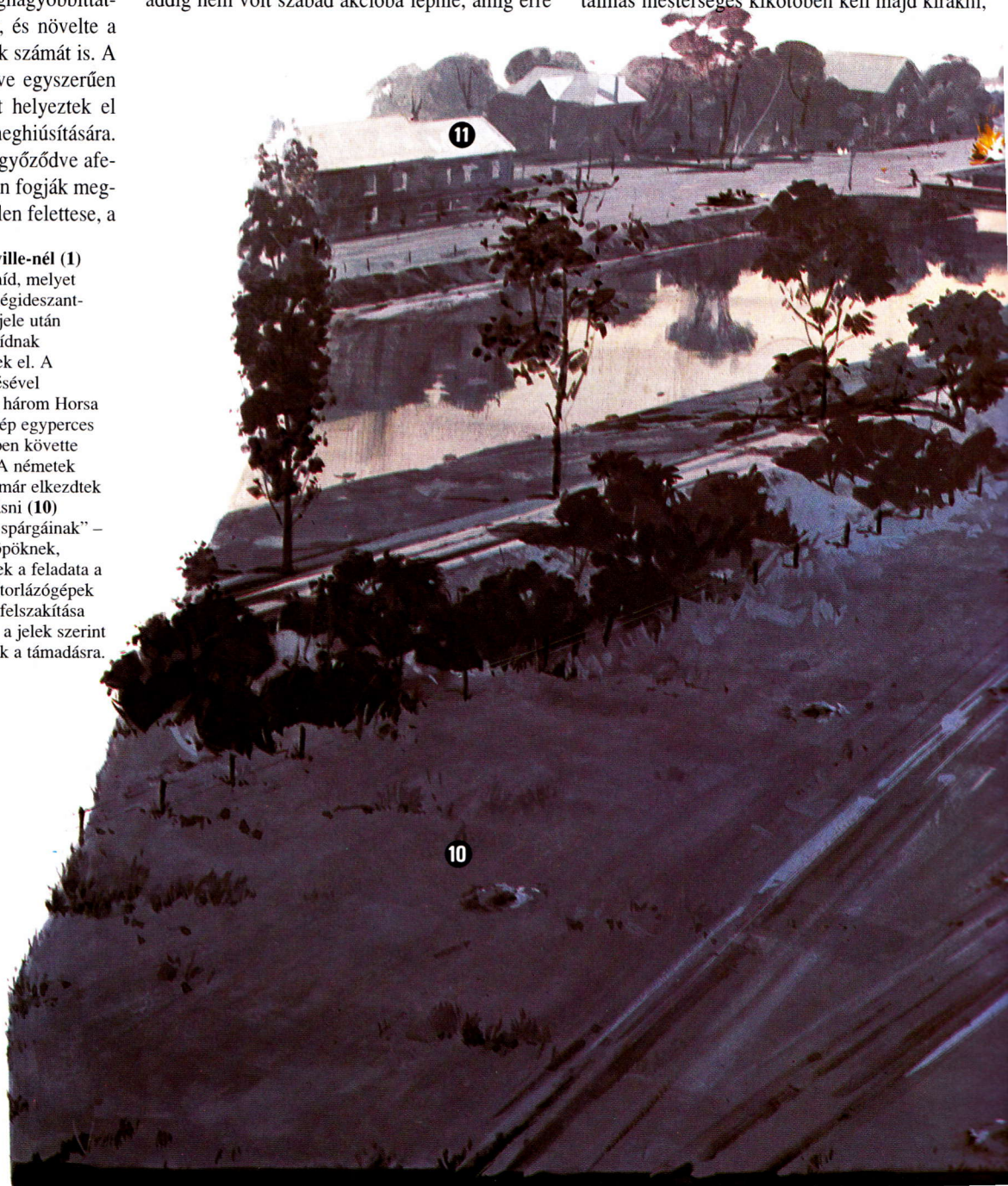
Ez ellen a vegyes német erő ellen sorakozott fel a nyugati szövetségesek által összegyűjtött haderő – 39 hadosztály (20 amerikai, 14 brit, 3 kanadai, 1 szabad francia és 1 lengyel); közel 11 000 harci repülőgép (amelyekből 5000 vadászgép volt); 2300 szállító- és 2600 vitorlázógép; valamint 6000-nél több hadihajó, szállítóhajó és partraszállító jármű.

A támadást speciálisan erre a feladatra kifejlesztett „úszó tankoknak” és más, leleményesen megszerkesztett páncélos járműveknek kellett vezetniük. Az utánpótlást két hatalmas mesterséges kikötőben kell majd kirakni,

Az invázió első óráiban létfontosságú volt a szövetségesek számára, hogy biztosítsák a hídő két oldalát oly módon, hogy megakadályozzák a németeket az erősítés bevetésében.

Eisenhower abszolút légi fölényrel rendelkezett, ám a repülőgépei nem tudtak éjjel vagy rossz időben kisebb célokat támadni. Ezért elhatározta: légideszantosokat használ a megerősített pontok elfoglalására, a hidak felrobbantására vagy megszerzésére, s arra, hogy a németek soraiban növeljék a zűrzavart. A bal szárnyon a Caen-csatorna Bénouville-nél található hídjának, valamint a Ranville-nél az Orne folyón átívelő hid megszerzésének és megtartásának a feladatát a brit 6. légideszantosadosztályra bízta. Ezek a létfontosságú élpontok körülbelül 4 km-re estek egymástól a part menti t mentén.

A Bénouville-nél (1) található híd, melyet később a légideszant-egységek jele után Pegazus hídnak kereszteltek el. A megszerzésével megbízott három Horsa vitorlázógép egyperces időközökben követte egymást. A németek korábban már elkezdtek lyukakat ásní (10) „Rommel spárgáinak” – olyan cölöpöknek, amelyeknek a feladata a leszálló vitorlázógépek törzsének felszakítása lett volna; a jelek szerint számítottak a támadásra.

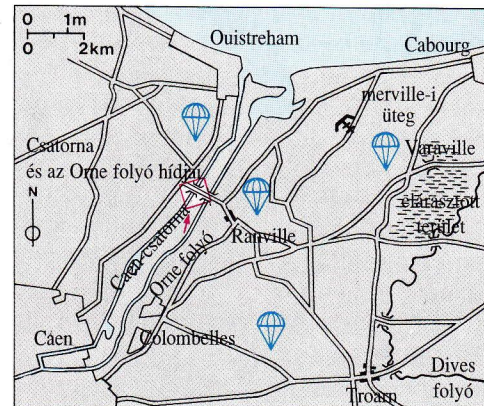

Az első vitorlázógép (7) 00.16-kor érkezett, és használnia kellett az ejtőernyőjét is a sebesség csökkentésére; ez megemelte a farokrészét, és a gép egy szögcsúszót akadályba csúszott bele, ahol az orr-része meg is rongálódott. A pilóta és a segédpilóta, akik még mindig be voltak szíjazva az üléseikbe, ájultan kizuhantak a

pilótafülkéből – ők voltak az első szövetséges katonák, akik földet értek Franciaországban. A Horsaiban egy pillanatra mindenki elvesztette az eszméletét. John Howard őrnagy, a parancsnok, a tetőbe verte be a fejét, és a sisakja a szemére vágódott; amikor magához tért, először azt hitte, hogy megsebesült és megvakult.

A pilóta azonban pontosan a megfelelő helyen tette le a gépet a csatorna mellett (3). Az emberek másodperceken belül visszanyerték az eszméletüket, kiugrottak és elidultak a célpont felé. Szerencsájukra a híd melletti német légharóó ágyú (6) mellett nem volt kezelőszemélyzet.

Az első leszállás teljes mértékben meglepte a németeket. A hídon egymással szemben járőröző két tizenéves őr összetévesztette a vitorlázórepülő balszerelés és leszállását egy megrongált szövetséges bombázó egy darabjának becsapódásával.

Egy perccel később a második vitorlázógép (8) is leszállt, és a rajta utazó alegység csatlakozott az első csoporthoz a híd keleti végénél. Elsődleges céljuk az út túloldalán lévő árkok német katonáktól való megtisztítása és a gépfegyver bunker (4) megsemmisítése volt.

Amint átrohantak az úton, a harmadik vitorlázógép (9) is hatalmas zökkenéssel leszállt, amelynek következtében az egység orvosa, aki a pilóta mögött foglalt helyet, kiröpült a szélvédőn.

Amint Howard és emberei megtisztították az árkokat és a gépfegyver bunkert, az első és a második vitorlázógép többi tagja megrongázta a híd keleti végéről. Az egyik német őrszem a nyugati végére menekült, azt kiabálva: „Ejtőernyősök! Ejtőernyősök!” A bajtársa elsütötte Verrypisztolyát (2), de azonnal lelőtték a britet.

Néhány ember (5) átrohant a hídon a Gondrée kávéház (11) és a többi épület elfoglalására, közben az utászok eltávolították a kanócskat a hídról, de nem találtak robbanóanyagot az építményen. Tíz perccel a leszállás után a kis erő elfoglalta a hídát; két óra hosszat tartották, amíg csak fel nem mentették őket a Ranville-től keletre ledobott főerők.

A normandiai hadjárat/3

és az üzemanyagot Angliából közvetlenül Normandiába fogják pumpálni a Plutón (Pipeline Under the Ocean; „csővezeték az óceán alatt”). A németek tudták, hogy valószínűleg 1944 nyarán lesz az invázió, de a támadás pontos helye és időpontja a háború legjobban őrzött titka maradt. A szövetségesek rendkívül összetett és sikeres megtevesztő hadműveletet kezdtek az ellenség meggyőzésére, hogy a calais-i földszoros a célpont.

Az Overlord májusi elhalasztását követően a legközelebbi kedvező alkalom, amikor egyszerre fordult elő a telihold és az apály, június 5-én, 6-án és 7-én közvetlenül napkelte után volt; Eisenhower június 5-e mellett tette le a voksát. Amikor azonban június elérkezett, az időjárás olyan mértékben elromlott, hogy az aggódó tábornok újabb 24 órával elhalasztotta a hadműveletet. Június 5-én 4.00-kor a vezető beosztású tisztekkel tartott megbeszélésen a meteorológusok óvatosan részleges javulást ígértek másnapra. Amikor Eisenhower számba vette ezt a lehetőséget egy másik, bizonytalan időre elhalasztott akció ellenében, lakonikusan június 6-a mellett döntött: „OK, megyünk.”

A németek június 5-én a BBC-n hallották Paul Verlaine *Őszi énekének* két sorát és – helyesen – úgy értelmezték őket, mint a francia ellenállásnak küldött üzenetet a küszöbönálló invázióról; az időjárás olyan kedvezőtlen volt, hogy egy ilyen támadás elképzelhetetlennek tűnt. Rommel ezért eltávozásra ment, hogy meglátogassa a feleségét. Azután, június 5-ről 6-ra virradó éjjel, a németek Boulogne és Dieppe körzetében felszíni és légi tevékenységről árukkodó jeleket fogtak fel a radarjaikkal. Ugyanakkor ejtőernyős támadásokról is hírek érkeztek. Mindez része volt egy ügyes szövetséges tervnek, hogy az ellenség figyelmét eltereljék a valódi helyszínről.

Ezalatt egy hadihajókból és csapatszállítókból álló hatalmas flotta tartott Normandia felé a sötétség leple alatt, s brit, valamint amerikai vitorlázógépek és ejtőernyősök szálltak le az ellenség part menti védővonala mögött, hogy biztosítsák a hídfőállás szárnyait, amelyet öt zónára osztottak; Utah, Omaha, Gold, (Arany), Juno és Sward, (Kard).

A brit 6. légideszant-hadosztálynak kellett biztosítania a szövetségesek bal szárnyán található Sword-partszakaszt, és el is érték minden céljukat, beleértve a Caeni-csatorna és az Orne folyó felett épített két híd merész elfoglalását is. Két amerikai légideszant-hadosztály, a 82. és a 101. a Utah-partszakasztól a szárazföld belsejébe vezető területet védte a jobb szárnyon, ám sokkal nagyobb körzetre szétszóródva értek földet és sokkal nagyobb veszteségeket is szenvedtek, mint a britek. Néhány német csapat felkészült a légítámadásokra, és mindent megtettek azok

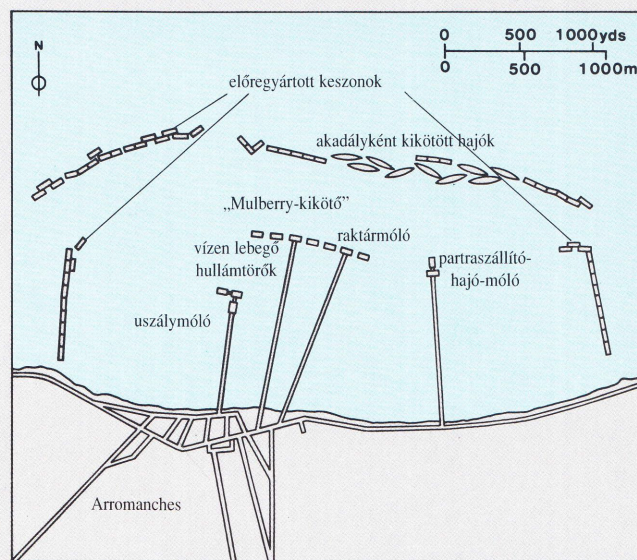
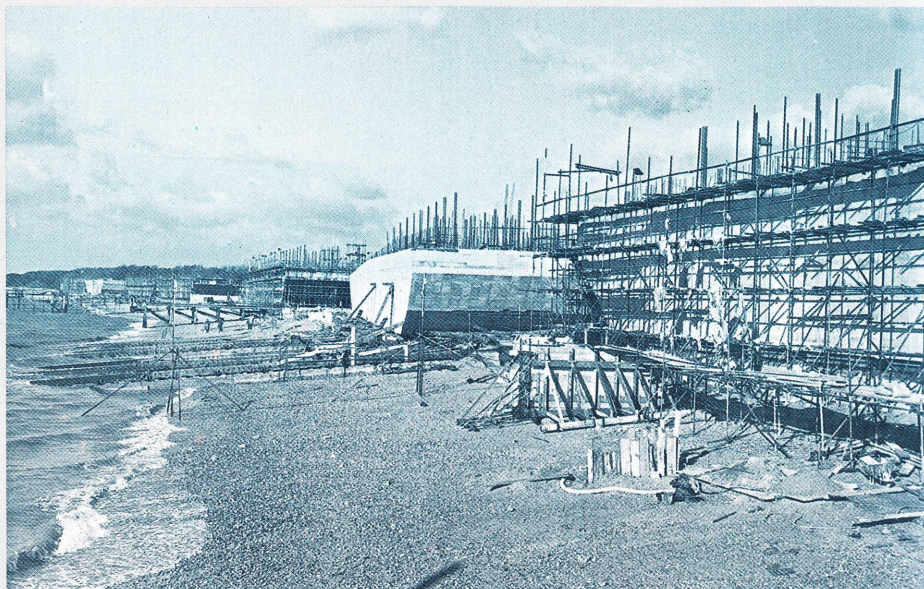
A Mulberry-kikötők

Igen nehéz és összetett problémát jelentett egy óriási inváziós erő Normandiába szállítása és sikeres partra tétele a kemény ellenállással szemben; nem volt azonban kisebb feladat a már partra rakott csapatok ellátása sem. Mivel túlságosan veszélyes lett volna – s talán lehetetlen is – frontális támadást intézni az egyik megerősített kikötő, mint például Cherbourg ellen, a szövetségesek mesterséges kikötőket építettek, amelyeket a partraszállás helyére lehetett vontatni és ott összeszerelni.

Ezt a szigorúan titkos vállalkozást, mely a „Mulberry” fedőnevet kapta, az 1943 augusztusában Quebecben tartott konferencián hagyták jóvá, és 1944. május 1-jét tűzték ki a megvalósítás határidejéül. Nagy-Britannia különböző építőipari vállalataiban 20 000 munkásnak mindössze hét hónap alatt sikerült két gigantikus, a doveri kikötő

méreteivel megegyező, előregyártott kikötőt előállítani, amelyeket a francia partokhoz lehetett vontatni. A Mulberry-kikötők összeszerelését és elhelyezését az a W. G. Tennant ellentengernagy irányította, aki 1940-ben megszervezte a dunkerque-i evakuálást.

A partraszállást követő napon 70 kiöregedett hajóból a brit partszakasz előtt lévő Arromanches-nál és az amerikai partszakasz előtti St-Laurent-nél 45-öt elsüllyesztettek, hullámtörő gátakat alkotva ilyen módon; majd pedig a kikötők darabjait összeszerelték azokon belül. A brit kikötő rendkívül nagy mértékben járult hozzá a hadjárat sikeréhez, ellenben a st-laurent-i amerikai kikötő olyan súlyosan megrongálódott a La Manche csatornában az utóbbi 80 évben észlelt legnagyobb viharban június 19-én, hogy végül sohasem sikerült teljesen felépíteni.

Több mint 2 millió tonna acélt és betont vontattak a francia partra a Mulberry-kikötők felépítéséhez. Betonkeszonok – egyesek közülük 18 m magasak és 6000 tonna súlyúak voltak – alkották a kikötők külső falait. Belül az apállyal és dagállyal együtt süllyedő és emelkedő hidraulikus mólók kötötték össze a kikötőket a szárazfölddel. A brit Mulberry, *balra*, naponta 12 000 tonna rakományt és 2500 járművet fogadott.

Hobart „mókás találmányai”

Winston Churchill, aki nem tudott szabadulni az első világháború során a gallipoli hadjáratban elszenvedett óriási gyalogsági veszteségek emlékeitől, elhatározta: Európa meghódításakor a minimumra fogja csökkenteni a szövetséges veszteségeket. A vérfürdőtől való félelme csak fokozódott 1942 augusztusában, amikor egy Dieppe ellen nagyobb erővel végrehajtott támadás súlyos veszteségek mellett kudarcot vallott már a tengerparton. Nyilvánvalóvá vált, hogy valamilyen specializált páncélos járműre lesz szükség, amely a gyalogság előtt haladva megtisztítja az utat a német part menti védelmi vonalakban.

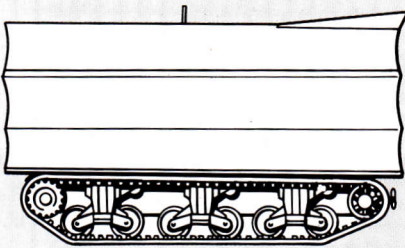
1943 márciusában Percy Hobart vezérőrnagyot

neveztek ki a 79. páncélosadosztály élére, s egyben megbízták: tervezzen olyan eszközöket, melyekkel át lehet törni az Atlanti Falat. Hobart és csapata éjt nappallá téve kifejlesztett egy sereg bizzar külsejű, de hatékony tankot a partraszállásra. Ezek a gépezetek minden kétséget kizáróan sok ember életét mentették meg, különösen a brit partszakaszokon, ahol sokat használtak belőlük. Az amerikaiaknak is felajánlották „Hobart mókás találmányait”, de ők csak a kételtű Shermanek iránt mutatnak érdeklődést. Az Omaha-parton elszenvedett súlyos amerikai veszteségeket talán el lehetett volna kerülni, ha a specializált brit páncélosokat használják.

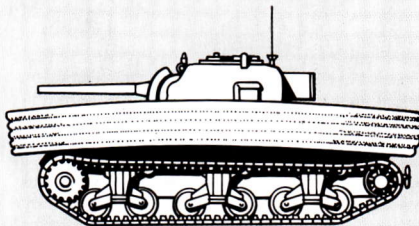

Percy Hobart vezérőrnagy a nemzetőrségnél szolgált, amikor megkapta a 79. páncélosadosztály parancsnokságát.

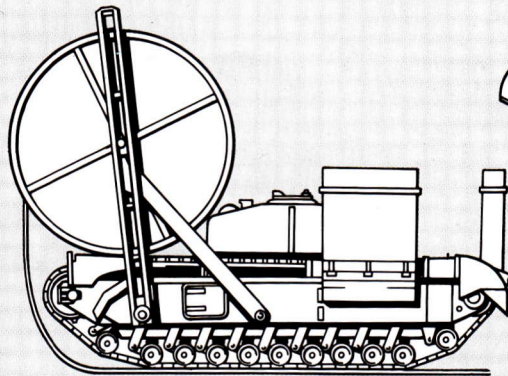
Hobartot, a páncélos hadviselés szakértőjét, Sir Alan Brooke, a Birodalmi Vezérkari Főnök nevezte ki, aki felismerte ebben a külön tiszten azt az újító szellemet, amelyre szükség volt az Atlanti Fal védelmének áttörésére képes speciális tankok tervezéséhez.

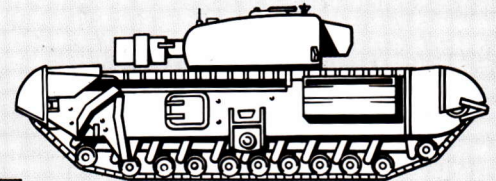
Mindkét irányban vezethető tank

Mindkét irányban vezethető tank összecukott pontyával

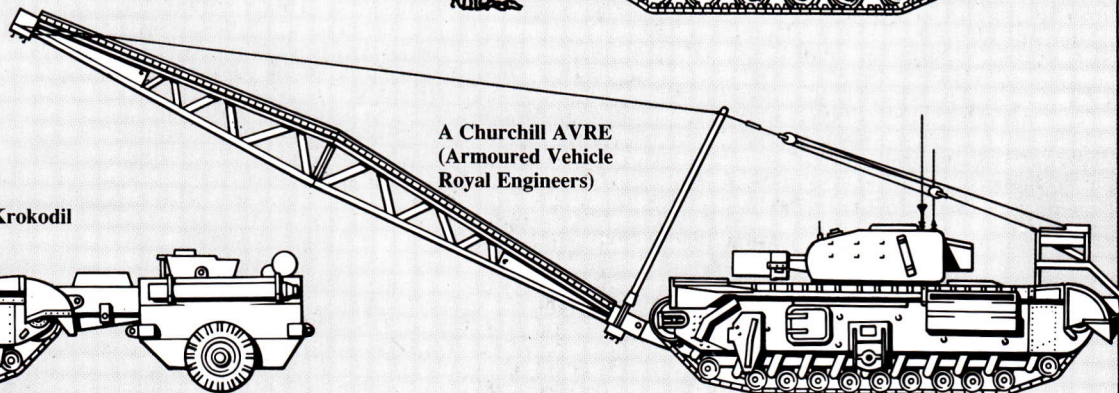
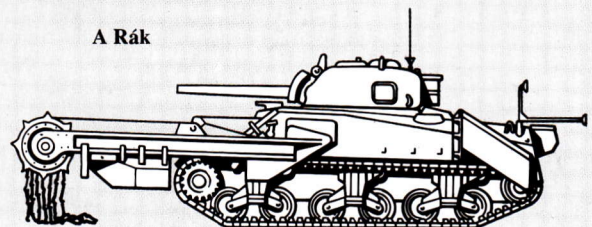

Az orsós tank

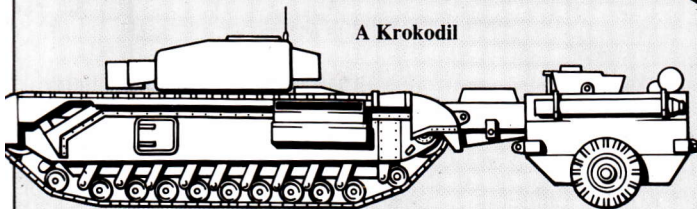
A Repülő Szemétláda

A Rák

A Churchill AVRE (Armoured Vehicle Royal Engineers)

A Krokodil

Mindkét irányban vezethető tank

Ezt a 33 tonnás Sherman MkIV-es – „úszó tank” – kételtű járművet, miután vízhatlanná tették, két propellerrel látták el, és felfújható vászonponyvával szerelték fel, hogy úszni tudjon.

Az orsós tank

Churchill-tankokat építettek át olyan módon, hogy képesek voltak járható utat varázsolni homokra vagy puha talajra. 34 m hosszú, erős szövetanyagot vittek egy 3 m átmérőjű, az orr-rész felett függő orsón.

A Rák

Ez a Sherman tank a forgó lánc-csapokkal a jármű elején hatékony aknaszedő volt. Egy óra alatt egy 3 m széles és 2,5 km hosszú ösvényt tudott megtisztítani.

A Churchill AVRE

Ez a tankváltozat egy kis függőhidat vitt, ami 40 tonna terhelést bírt ki. Egy 9 m széles mélyedést 30 másodperc alatt át tudott hidalni.

A Repülő Szemétláda

Ez a 290 mm-es mozsárgyúval felszerelt Churchill-tank percnként három 18 kg-os, szemétládára hasonlító lövedéket tudott kilőni. Megerősített betonállások megsemmisítésére használták.

A Krokodil

A Churchill MkVII e változata 110 m-es hatósugarú, a tank testére felszerelt lángszóróval volt ellátva; egy 1018 l-es üzemanyagtartályt húzott maga után.

A normandiai hadjárat/4

elhárítására, de a part menti védelmet, megmagyarázhatatlan okból, nem riadóztatták.

A tengerről végrehajtott partraszállásokat az apályt követő első óra elejére időzítették, de mivel a dagály korábban kezd el emelkedni a La Manche csatornában, mint a Cherbourg-i félszigeten, az amerikaiaknak 6.30-kor kellett elérniük a Utah- és Omaha-partszakaszokat, míg a briteknek és a kanadaiaknak 7.25-ig kellett várniuk, amíg a körülmények megfelelők nem lettek a Gold, a Juno és Sword fedőnevű partokon.

A szövetségesek egyik partraszállási akcióját sem sikerült megakadályozni, ahogy Rommel szeretne volna. A Utah-n a kétélű Sherman tankok vezette 4. amerikai gyalogoshadosztály aránylag könnyen rést ütött az Atlanti Falba, mivel azt a szakaszt csak másodrangú csapatok védelmezték. Június 6-án 10 km-t haladtak előre, és felvették a kapcsolatot a 101. légideszant-hadosztállyal.

Az Omaha-parton a 1. amerikai gyalogoshadosztály ezrednyi harccsoportjai, melyeket mindössze öt úszó tank támogatott, belefutottak

az akkor Normandiában tartózkodó egyetlen veterán német gyalogos magasabbegység, a frissen érkezett 352. hadosztály jól irányzott tüzébe. Miután az amerikaiak nem kívánták az aknamezők megtisztítására kifejlesztett brit páncélos járműveket használni, a veszélyes roham túlélői megrekedtek egy part menti, 6 m széles kavicsfal kínálta, nem éppen biztonságos fedezék mögött. A súlyos veszteségek miatt Omar Bradley tábornok, az amerikai erőket egy hadihajó fedélzetéről irányító parancsnok komolyan fontolóra vette az omahai partraszállás lefűjtését. 11.00-ra azonban a gyalogsága előrenyomult a német állások irányába, s végül egészen a part menti útig nyomta vissza a védőket.

Azok a brit erők, amelyek 7.25-kor az Asnelles és La Rivière közötti Gold-partszakaszt támadták, az 50. gyalogoshadosztályból, valamint a 8. páncélosdandárból kerültek ki, akiknek a tankjai lerohanták a német védőket. A leg súlyosabb harcok Le Hamel falunál robbantak ki, ahol az elit német 352. hadosztály egyik alakulata volt elszállásolva. Az „Gold”-hídfo azonban

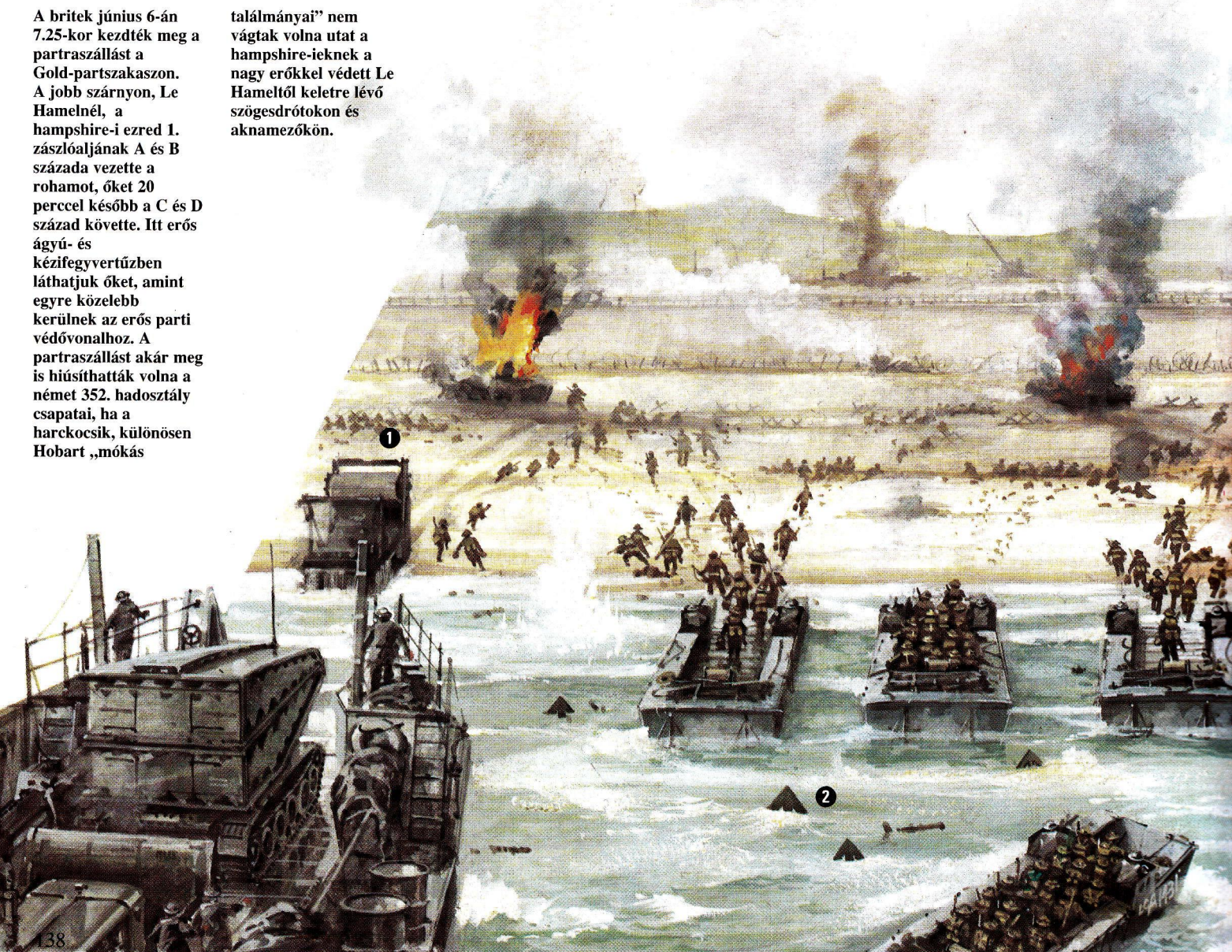
hamarosan 13 km mélyen nyúlt be a szárazföld belsejébe.

A Courseulles nevű halászfalu két oldalán elterülő Juno-partszakaszon a 3. kanadai gyalogoshadosztály erős ellenállásba ütközött, amint a partra gázolt. Bár kezdetben semmilyen páncélostámogatást nem kaptak, mert lehetetlen volt partra tenni a járműveket a háborgó tengeren, a kanadai katonák felmorzsolták az ellenséges ellenállást és 11 km mélyen behatoltak a szárazföldre. Az utolsó szövetséges partraszállási helyszín, a Sword-partszakasz, Lion sur Mertől az Ouistrehamnél található Orne-torkolatig húzódott. Itt a 3. brit gyalogoshadosztály és a 27. páncélosdandár elfoglalta az összes part menti megerősített pontot, visszavert egy ellentámadást, és egy 10 km széles és mély védelmi vonalat alakított ki.

Június 6-án estére a szövetségesek partra tettek több mint 150 000 katonát a felszerelésükkel egyetemben, és körülbelül 207 négyzetkilométernyi területet foglaltak el a megszállt Franciaországból. A hadművelet méreteit tekintve kevés

A britek június 6-án 7.25-kor kezdték meg a partraszállást a Gold-partszakaszon. A jobb szárnyon, Le Hamelnél, a Hampshire-i ezred 1. zászlóaljának A és B százada vezette a rohamot, őket 20 perccel később a C és D század követte. Itt erős ágyú- és kézfegyvertűzben láthatjuk őket, amint egyre közelebb kerülnek az erős parti védővonalhoz. A partraszállást akár meg is hiúsíthatták volna a német 352. hadosztály csapatai, ha a harckocsik, különösen Hobart „mókás

találmányai” nem vágtak volna utat a Hampshire-ieknek a nagy erőkkel védett Le Hameltől keletre lévő szögdesdrótkon és aknamezőkön.

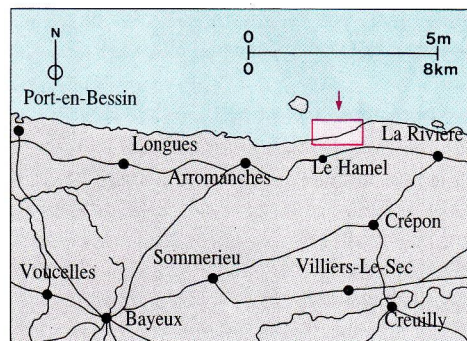
Le Hamel félelmetes akadályt jelentett a hampshire-ieknek. A terep rendkívül jellemző volt arra a partszakaszra – lapos, homokos part, melyet számos alacsony homokdűne tarkított. Enyhe emelkedő vezetett fel a fennsíkra.

A német lőállások úgy voltak elhelyezve, hogy az ágyúk hatókörzete átfedte egymást a parton. A keleti szélén, Le Hamelnél, egy 75 mm-es ágyúból álló (8) álcázott üteg helyezkedett el, amely képes volt végigpásztázni az egész partszakaszt. A tengerpartra néző összes épületben géppuskások és lövések tanyáztak. Le Hamelt magát három oldalról tankcsapdának ássott árkok vették körül.

A németek egyetlen óriási erődítéssé változtatták a környéket. A tengerparton körülbelül 2500 különböző – elsősorban gúla alakú (2) – akadályt szórtak szét: 0,8 vagy 1,2 m magas háromszögletű, acélból készült harcokcsi-akadályokat. Ezeket a homokba ágyazták, s dagály idején láthatatlanok voltak; ilyenkor fel tudták szakítani a partraszállító járművek fenekét. A homokos lejtő tetején egy betonfal elé (7) szögesdrótot húztak, amelyet csak újabb, szögesdrót akadályokkal és aknamezőkkel védett megerősített állások szakítottak meg.

A partra igyekvő öt „csápos” tank (3) közül négyet megsemmisítettek, miközben Le Hamel felé tartottak. A magas hullámok miatt a „kétirányú” tankokat sem tudták a partra „úsztatni”, s így addig kellett várni a bevetésükkel, amíg a tank-partraszállító hajók ki nem rakták őket közvetlenül a partra. A hampshire-i gyalogság így átmenetileg nehézfegyverek védelme nélkül maradt, és mivel a rádiós összeköttetésük is megszakadt, nem tudták a haditengerészet tüzésérgét sem a védelmükre hívni.

Shermanek (4), illetve „mókás találmányok” (1) kerültek a partra a partraszállító járművek (5) segítségével. Mialatt a „csápos” tankok végigsöpörték a homokot az aknák hatástalanítására, az „orsósok” erős vászonszőnyeget terítettek a puha, megtévesztő kékagyag foltokra. Hídállító tankok mozogtak fel s alá a parton, és keskeny pallóikkal áthidalták a lövedékbecsapódások nyomán keletkezett krátereket és tankcsapdákat.

A C és D századok (6) a meredek tengerpart oltalmában kerestek fedezéket. Le Hameltól keletre gyűltek össze, és 9.00-kor a tengerparti szögesdrót akadályon és aknamezőn ütött rést kihasználva elfoglalták Asnelles falut.

Le Hamelt olyan mértékben megerősítették, hogy a korábbi légi- és haditengerészeti bombázások nem sok kárt tettek benne. A hampshire-iek, miután sikeres átkaroló hadműveletet hajtottak végre Asnelles felől, a délután folyamán – nyolc órával a partraszállás után – hátulról rohanták meg a helyet és foglalták el kemény, háztól házig folytatott csatában.

A normandiai hadjárat/5

vesztésük volt – körülbelül 6000 amerikai, valamint 3500 brit és kanadai halt vagy sebesült meg.

Sok minden szolt a németek ellen: Rommel és más, vezető beosztású parancsnokok távol voltak a fronttól, amikor a támadás bekövetkezett; a kevés szállítóeszköz miatt nem tudták gyorsan bevetni a gyalogságot; az ellentmondó parancsok miatt a part közelében tartózkodó egyetlen páncélosadosztály céltalanul kóborolt a körzetben ide-oda. Ezalatt három másik páncélosadosztály mozdulatlanul maradt, mivel senki sem akarta felkelteni Hitlert az invázió hírével, és beleegyezését kérni ahhoz, hogy a tankerősítéseket bevesse a csatába.

Hitler, Rommel és a német főparancsnokság többi tagja úgy döntött, a nyilvánvaló tények ellenére, hogy a normandiai partraszállás mindössze a calais-i földnyelven végrehajtandó fő támadás egyik mellékepeződje. Első vonalbeli 15. hadseregük riadókészültségben Boulogne környékén maradt, s végül csak a páncélosokat vetették be innen, hogy megállítsák az inváziót. A német katonai vezetés hamarosan felismerte a hibáját, amikor a szövetségesek egyre jobban megszilárdították az ellenőrzésüket Normandia fölött.

Egyedül Hitlert nem győzték meg a tények, és a La Manche csatornán keresztül várható nagy támadást megelőzendő, elrendelte az első *Vergeltungswaffen* (megtorló fegyver), a V1-es repülőbomba bevetését. Június 13-án hullottak a 2000 V1-es első darabjai London polgári lakosaira, s ezzel egy olyan terrorhadjárat vette kezdetét, amelynek semmi hatása sem volt a szövetségesek katonai hadműveleteire. Amennyiben a bombákat olyan kikötőkre irányítják, mint Portsmouth vagy Southampton, amelyeken keresztül Normandiába szállítottak utánpótlást, esetleg befolyásolhatták volna az ütközet lefolyását.

Habár a partraszállást követően a szövetségesek előrehaladása szinte vánszorgássá vált, különösen a *bocage* (ligetes) vidéken az élő sövények között felállított csapdák miatt, Rundstedt és Rommel is rájött arra, hogy egyetlen reményük egy újabb védelmi vonalba való visszavonulás lehet. Hitler azonban hallani sem akart erről. Június 18-án az amerikaiak elvágták Cherbourg rendkívül megerősített kikötőjét, amikor hatalmukba kerítették a Cotentin-félszigetet. Másnap létszükségletté vált a kikötő bevétele is, mivel a La Manche csatornában az utóbbi 80 évben dúló legerősebb nyári vihar tönkretette az amerikai Mulberry-kikötőt, és megrongálta a britet is.

Június végén, mialatt az angol–amerikai erők még mindig csak elég lassan haladtak, Rundstedt és Rommel ismét arra kérték Hitlert, hogy engedélyezze a Szajnáig való stratégiai vissza-

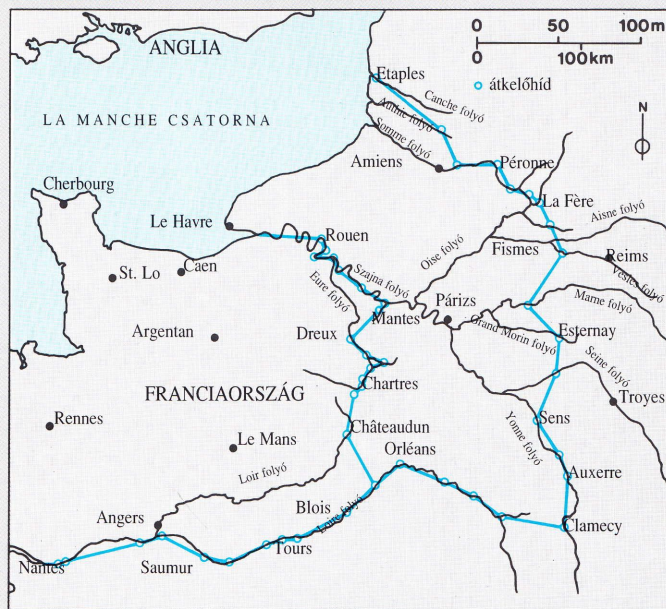
A francia ellenállás

A francia ellenállás tagjai két szempontból is értékesek voltak a szövetségesek számára. Először is, sokan voltak – a feltevések szerint egyedül az Atlanti Fal mentén körülbelül 50 000-en tartózkodtak. Egyenként csak információmorzsákat tudtak szolgáltatni, de amikor ezeket az MI6 összegyűjtötte és a londoni elhárító központnak megküldte, a töredékekből megbízható képet lehetett összeállítani a német csapatok elhelyezkedéséről és az erősítéseikről. Mindent jelentettek Londonnak – véletlenül kihallgatott beszélgetéseket, megfigyelt csapatmozgásokat, s titokban fényképeket is készítettek, amelyek végül ugyan csak Londonba kerültek.

A francia ellenállás nem egy egységes parancsnokság alatt álló mozgalom volt, hanem különálló csoportokból állt, amelyeknek a célja nem kizárólag vagy elsősorban a szövetségesek háborús erőfeszítéseinek a segítése volt, hanem olyan pozíciók kiharcolása, amelyekre támaszkodva azután

hatalomra kerülhetnek a felszabadított Franciaországban. Egy másik, ambiciózusabb célja is volt a francia ellenállási mozgalomnak: alakulataikat stratégiai, harcoló egységes haderővé kívánták fejleszteni. Az egész országban – de különösen északon – az inváziót megelőző hónapokban az ellenállási mozgalom egyes csoportjai hidakat robbantottak fel, vonatokat siklaltak ki és német katonákat gyilkoltak meg. Ezeket az erőfeszítéseket gyakran olyan, fegyverekkel és egyéb felszereléssel ellátott brit vagy „szabad francia” ügynökök koordinálták, akiket ejtőernyővel dobtak le vagy repülőgéppel szállítottak a helyszínre.

A megszállt országokban a hazafiak ellenálltak a németeknek, megkockáztatva azt, hogy amennyiben az ellenség kezébe kerülnek, kínvallatásnak vetik alá, majd pedig szinte biztosan kivégzik őket; időnként pedig titkos tevékenységükkel egész közösségeket tettek ki a megtorlásnak.

A partraszállást megelőzően a szövetségesek bombázták a vasútvonalakat, a jelentősebb utakat, valamint Szajna, az Eure és a Loire fölötti nagyobb hidak elleni támadásokat; ezek a folyók képezték ugyanis a tervezett behatolás határait, balra. A német csapat- és páncélosmozgásokat tovább nehezítette a francia ellenállási mozgalom, amely hidakat robbant le, katonákat csalt tőrbe, és vonatokat siklaltott ki, fent.

A parancsnokok

Von Kluge

Von Rundstedt

Model

Eisenhower

Leigh-Mallory

Tedder

Günther von Kluge tábornagy (1882–1944) az oroszországi középső front főparancsnoka volt, és 1944-ben, rövid ideig, a nyugaton állomásozó német hadsereget is irányította. Habár von Kluge szolgáló módon kiszolgáltá Hitler, aki szinte hipnotikus hatást gyakorolt rá, és akinek a korábbi katonai sikerei lenyűgözték, mégis belekeveredett a Hitler ellen 1944 júliusában elkövetett merényletbe, és emiatt leváltották; augusztus 18-án öngyilkosságot követett el.

Gerd von Rundstedt tábornagyot (1875–1953) oroszországi szolgálata után áthelyezték a nyugati harctér főparancsnokának. Egy 1944 júliusa és szeptembere közötti rövid időszakot kivéve a helyén maradt a háború végéig. Elég sok sűrűdés volt Rundstedt és alárendeltje, Rommel tábornagy, az Észak-Franciaországban állomásozó „B” hadseregcsoport parancsnoka között. Rommel szerint a szövetséges inváziót a partokon kellett volna megállítani; Rundstedt viszont úgy gondolta: a támadókat a szárazföld belsejében kell megállítani és megsemmisíteni.

Rundstedt ellenében, aki arisztokrata volt, megvetette a náciakat és nem folyt bele a politikába, **Walther Model tábornagy (1891–1945)** elkötelezett náci és Hitler egyik kedvenc parancsnoka volt. Több vezető állás is betöltött a keleti fronton, ő állította meg a szovjet offenzívát 1944-ben Varsó mellett és ő váltotta fel von Klugét Franciaországban a nyugati hadszíntér parancsnoki tisztében. A falaise-i katasztrófa után Model felügyelte a német visszavonulást; később ő ellenőrizte Arnhem védelmét is. 1945-ben, amikor a vereség elkerülhetetlenné vált, főbe lőtte magát.

A dunkerque-i és a Pearl Harbor-i katasztrófa után új, fiatalabb parancsnokok kerültek a szövetséges csapatok élére. A legjobb példa **Dwight D. Eisenhower tábornok (1890–1969)**, a normandiai partraszállás legfőbb szövetséges parancsnoka. 1942-t megelőzően vezérkari tiszt volt, és semmilyen harci tapasztalattal nem rendelkezett, ám ennek ellenére ő kapta meg a „Fáklya”-hadművelet során a partraszállás irányítását Észak-Afrikában, majd

pedig az ezután következő tunéziai és olaszországi hadjáratok vezetését. Meglepődött, amikor őt jelölték az „Overlord-hadművelet” vezetésére; bátor, eredeti gondolkodásmódjáért, jellemzőségeiért, a nehéz helyzetekben is megőrzött nyugalmaért, valamint azért kapta meg a megbízást, mert képes volt összhangot teremteni beosztott főtisztei között. **Sir Trafford Leigh-Mallory (1892–1944)** irányította a szövetségesek expedíciós légierejét a normandiai hadjárat alatt. Eisenhowerrel ellentétben elég sok ellenséget szerzett magának, gyakran összeveszett az amerikaiakkal, s többször is habozónak vagy pesszimistának tűnt. 1944-ben halt meg, amikor a repülőgépe lezuhant.

Teljesen más típusú légierő-parancsnoknak bizonyult **Sir Arthur Tedder (1890–1967)**, egy hidegfű, szellemes ember, aki megállás nélkül fáradozott a szövetségesek ügyének előmozdításán. Ő irányította a RAF-ot a Közel-Keleten (1941–43), majd Eisenhower tábornok helyettesévé nevezték ki.

Az amerikai légierő A20 Boston közepes bombázói támadták az Omaha-parttól nyugatra található Pointe-du-Hocnál elhelyezett hat lövegéből álló üteget a szövetségesek partraszállása előtt.

Már hosszabb ideje elsősorban a légierőre hárult az a feladat, hogy Németországot állandó nyomás alatt tartsák; valójában mind a támadók, mind a védők azt hitték, hogy lehetetlen lesz döntő légi fölény nélkül partraszállni Franciaországban. John Ehrmann *A nagy stratégia* című könyvében azt írta: „Ha nem gyengítették volna meg komolyan a Luftwaffét, és nem hátráltatták volna a szárazföldi csapatmozgásokat, a támadás akár kudarcot is vallhatott volna”; és a

háború után Gerd von Rundstedt találóan jegyezte meg: „Minden a légierőn, és csakis a légierőn múlt.”

1944 júniusára a Luftwaffét majdnem teljesen lesöpörték az égről, és a sokkal nagyobb létszámú, jobban felszerelt szövetséges repülők játszották most azt a szerepet, amit a német gépek a Benelux államok és Franciaország ellen 1940-ben indított villámháborúban. Ejtőernyősöket és felszerelést dobaltak le, felkutatták és megsemmisítették az ellenséges erődítményeket, és olyan mértékben megrongálták az utakat és vasutakat, hogy a németeknek óriási erőfeszítésükbe került az utánpótlás biztosítása.

vonulást. Hitler újfent nemet mondott. Rundstedt dührohamot kapott, és július 2-án, miután megjegyezte, hogy a németek egyetlen értelmes dolgot tethetnének Normandiában, s ez pedig a békekötés, Günther Hans von Kluge tábornagy váltotta fel.

A páncélosok elszánt ellenállása ellenére a szövetségesek lassan kiterjesztették az általuk birtokolt területet. Július 9-én a brit és kanadai alakulatok végre elfoglalták Caent, ami tulajdonképpen az invázió első napján elérendő célok közé tartozott. Egy héttel később délen az amerikaiak megkaparintották Saint-Lô kulcsfontosságú városát. Minden készen állt egy kitörésre.

Montgomery nagyszabású támadást készített elő július 18-ra Caenből kiindulva dél felé, Falaise irányába. Azonkívül, hogy csapást akart mérni az ellenségre, Montgomery német erőket szeretett volna elvonni Bradley saint-lô-i frontjáról, hogy az utóbbi áttörhessen az ilyen módon

meggyengített védelmi vonalakon. Azután, a németek nagy bánatára, Rommel július 17-én súlyosan megsebesült, amikor az autóját géppuskasorozat pásztázta végig.

Montgomery támadása – a „Goodwood”-hadművelet – nem járt teljes sikerrel. A nagyméretű légi- és haditengerészeti bombázásnak nem sikerült hatástalanítania a páncélosokat és a tüzérseget, amelyek azután több mint 400 brit tankot lőttek ki. És mielőtt a heves esőzések álljt parancsolhattak volna a páncélos-hadműveleteknek, a németek már elkezdték megerősíteni csapataikat.

Alig egy héttel később, immár jó időben, Bradley Saint-Lô környékén megindította villám-támadását, és sikerült neki a várva várt áttörés. A résbe beözönlött George S. Patton vezérőrnagy újonnan felállított 3. amerikai hadserege, amelynek egyik hadoszlopa észak felől a németek hátá-

ba került, míg egy másik nyugat felé betört Bretagne-ba.

Röviddel később, Kluge és tábornokai rémületére, Hitler minden rendelkezésére álló páncélost – körülbelül 250 tankot – gyalogsági támogatással végrehajtandó ellentámadásra rendelt a katlanon belül, amelyet északról a britek és a kanadaiak, délről és nyugatról pedig az amerikaiak zártak be. Az amerikai erők Falaise irányába törtek előre, hogy egyesüljenek a kanadaiakkal, akik északról közeledtek, lezárva a megtépázott és majdnem teljesen bekerített ellenség utolsó visszavonulási útját. A kanadaiak azonban csak a német visszavonulás megkezdése után érkeztek, így a rettenetes mészárlás és pusztítás ellenére körülbelül 30 000 ellenséges katonának sikerült elmenekülnie, mielőtt a maradék 50 000 végül augusztus 22-én megadta magát.

1944 közepén a német 7. hadsereg és az 5. páncéloshadsereg maradványait az a veszély fenyegette, hogy az északról, nyugatról és délről előretörő szövetséges csapatok teljesen bekerítik őket. Az egyetlen menekülési út egy 19 km széles rés volt Falaise-től délre, amely azonban gyorsan bezáródott. Augusztus 19-ére a visszavonuló németek számára már csak egy 3 km széles folyosó maradt az északon fekvő St.-Lambert és a délre található Chambois falvak között, melyeket a Dives folyó szelt át. A németek veszteségei olyan nagyok voltak, hogy elnevezték a helyet *Das Korridor des Todesnek*, azaz „a halál folyosójának”.

Mindössze három átkelési pont volt a Dives folyón (5) St.-Lambert és Chambois környékén: két kis híd (4), mindkettő St.-Lambert (1) határában, és egy gázló Moisey közepén. Habár a Dives keskeny folyó volt, rendkívül meredek, helyenként 2,5 m magas oldala volt, ami túl nagy akadályt jelentett a járműveknek.

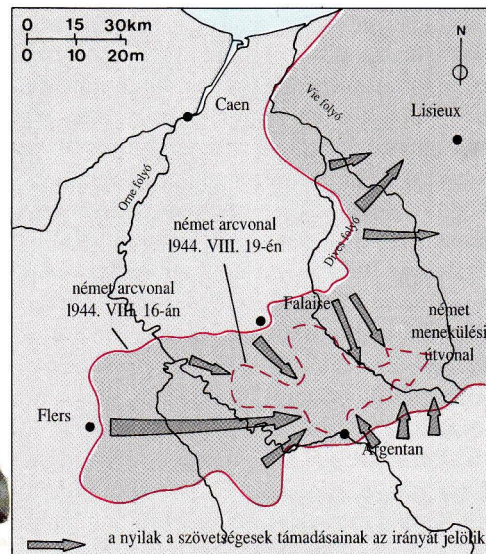
Mindenféle típusú jármű (2), a lovasszekértől kezdve a Tigris tankokig, összezsúfolódtak a keskeny utakon. Dugók keletkeztek, amelyek ideális célpontot jelentettek a szövetségesek tüzéinek és pilótáinak.

A RAF rakétákkal felszerelt Typhoon vadászbombázói (3) kíméletlen támadásokat intéztek a menekülő németek ellen. Az oszlop elejét és végét bombázták, majd pedig golyózáppal árasztották

el a középén megrekedt járműveket.

Amint a német oszlopok lassan haladtak előre a résen át, tüzérségi tűz (6) alá is kerültek a délen elhelyezkedő lengyel és az északon lévő kanadai ütegek jóvoltából. A szövetséges előőrsök augusztus 19-én találkoztak, de a maradék német csapatokat csak 21-én kerítették be végleg.

Miután a rést lezárták, a szövetségesek 252 elhagyott, szanaszét heverő ágyút, 1778 teherautót, 660 személygépkocsit, 157 könnyű páncélozott járművet és 187 páncélos- és rohamlőveget találtak a folyósóban. A németek 10 000 halottat hagytak maguk mögött, 50 000-en pedig fogságba estek. A becslések szerint körülbelül 30 000 németnek sikerült elmenekülnie az egyre szűkülő résen keresztül.

1944 szeptemberében, amikor a szövetségesek előrenyomulását Németország nyugati része felé az utánpótlási nehézségek és az egyre erősebbé váló ellenállás együttesen megállította, Sir Bernard Montgomery tábornagy látványos tervet dolgozott ki az ellenség térdre kényszerítésére még karácsonyig. A terv részben a légideszant-csapatokra épült, amelyek közül a brit 1. légideszant-hadosztályra kulcsszerep várt.

Abban az időben Montgomery 21. hadsereg-csoportja, amely a brit 2. és a kanadai 1. hadseregből állt, 160 km-re volt a Ruhr-vidéktől, a Harmadik Birodalom két legfontosabb ipari körzetének egyikétől; George Patton és 3. amerikai hadserege pedig ugyanilyen távolságra a másiktól, a Saar-vidéktől. Ennek a két ellentétes érdekű parancsnoknak a lendületét azonban lefékezte az üzemanyag- és utánpótláshiány. Mindegyik tudta, hogy aki előbb jut utánpótláshoz, azé lesz az a dicsőség, hogy elsőnek hatolhat be Németországba.

Montgomery, félretéve a szokásos óvatosságát, szeptember 10-én egyenesen Dwight D. Eisenhower tábornokhoz, a legfőbb szövetséges parancsnokhoz ment egy merész tervvel, melynek értelmében Hollandián, egy hátsó kapun keresztül jutott volna be Németországba – s az akciót már a hét végén meg akarta kezdeni.

Lényegében légideszant-alakulatokat akart ledobni a megszállt Hollandia keleti felében, ezzel megkaparintani az Eindhoven–Arnhemmel összekötő főúton fekvő öt hidat, és egy kb. 100 km hosszú „folyósót” akart képezni, amíg a brit 2. hadsereg szárazföldi erői a belga–holland határon elfoglalt állásaikból kiindulva meg nem érkeznek. Montgomery elképzelése szerint azután Arnhemtől már könnyű lesz a németek nyugati határvédelmét megkerülve betörni a Ruhr-vidékre. Eisenhower ugyan nem győzte meg teljesen a terv, de beleegyezett az akcióba. Mialatt Patton a Kelet-Franciaországban fekvő Metzben dühöngött, Montgomery lóhalálában nekiállt tervezni a szeptember 17-én, vasárnap indítandó bonyolult támadás tervét. A támadás légiakciójának fedőneve a „Piac” volt, a gyalogsági és páncélos-hadműveletekéi „Virág” – innen származott a „Virágpiaç-hadművelet” elnevezés.

Még mielőtt az alakulatokat összeszedték volna a hadműveletre, számos vezető beosztású parancsnok kétségeinek adott hangot az akciót illetően. Robert Urquhart vezérőrnagy, az a parancsnok, akinek a Rajna alsó folyásánál, Montgomery fő célpontjánál, Arnhemnél fekvő közúti hídatt kellett volna elfoglalnia, később, a csatáról készült leírásában említést tesz arról a szóváltásról, ami a légideszantosok támadása előtti utolsó megbeszélésen hangzott el Frederick Browning altábornagy, az 1. szövetséges légideszant-hadsereg helyettes parancsnoka és Montgomery tábornagy között.

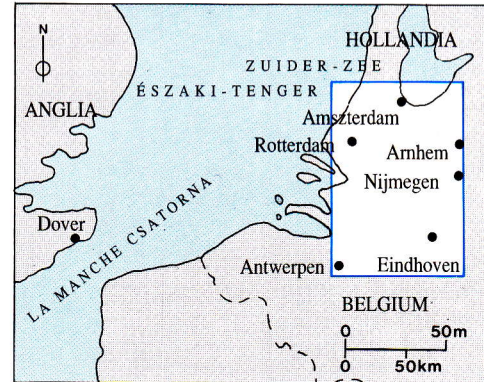
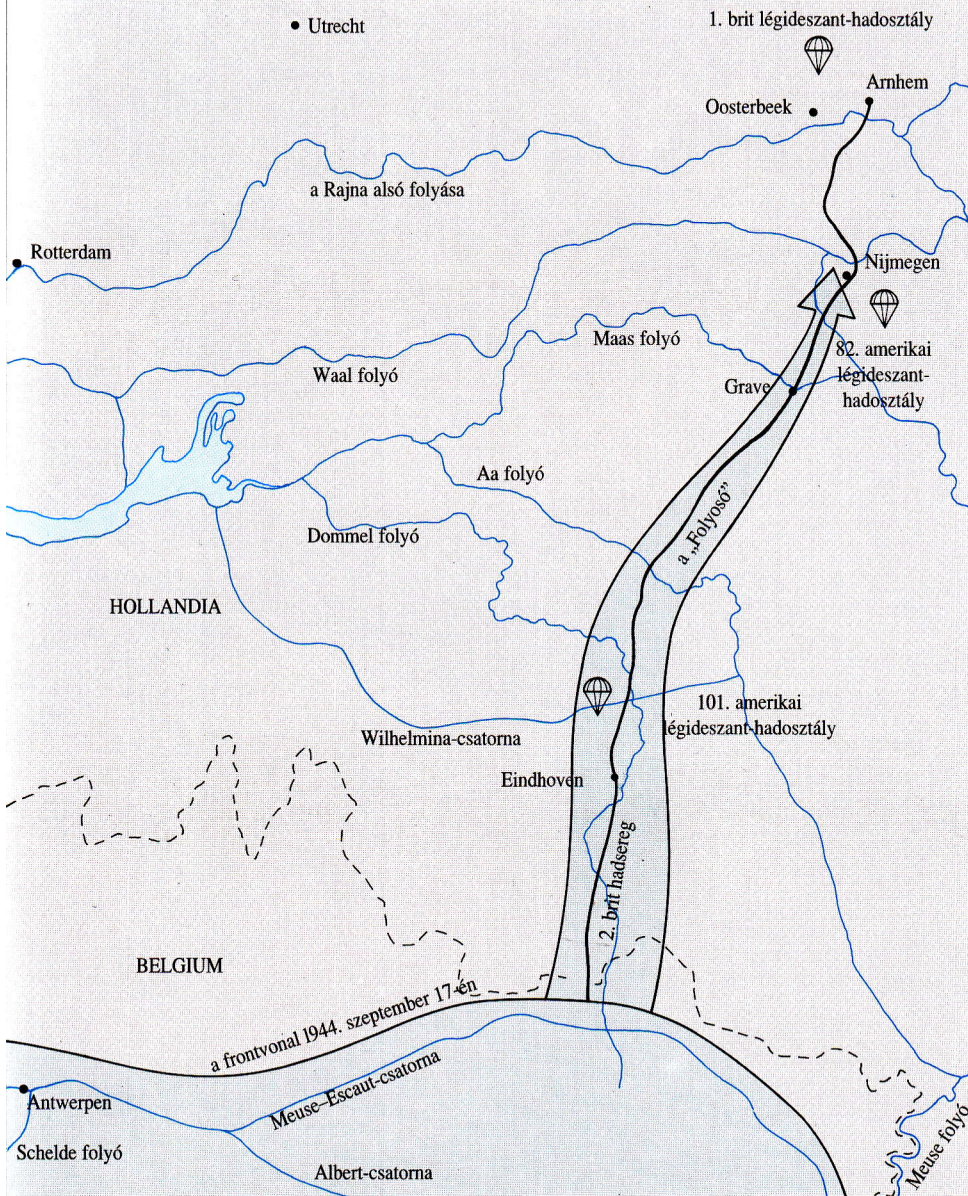
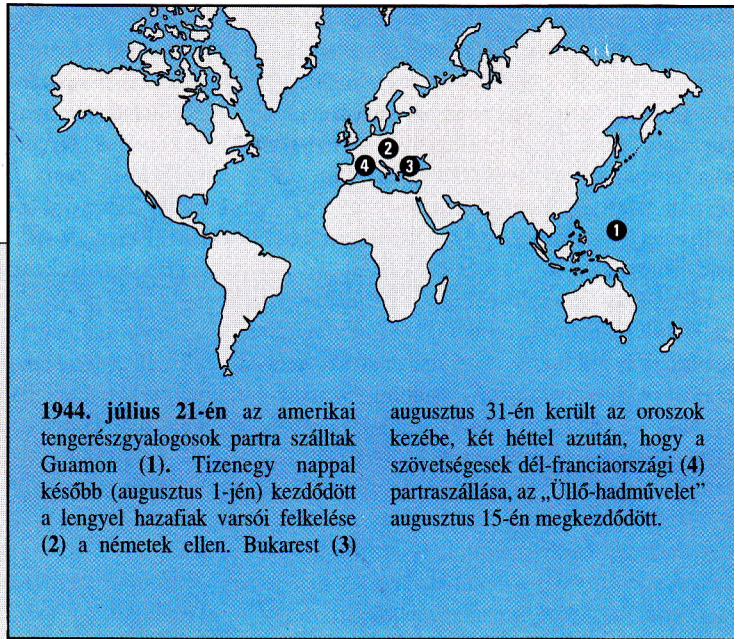
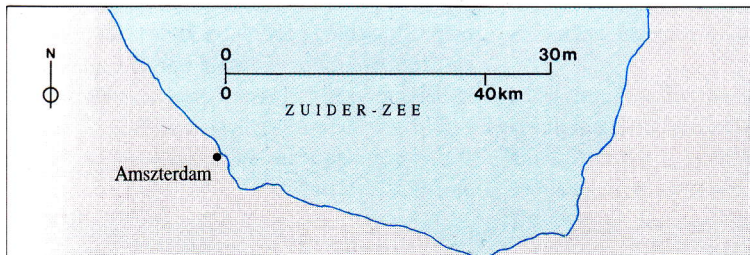

Az 1. szövetséges légideszant-hadsereg angol katonáit, *fent*, akkor fényképezték le egy C-47-es gépben, mielőtt szeptember 17-én felszálltak volna egy angol repülőtérről az Arnhem környéki bevetési pontok irányába.

A már úton lévő amerikai ejtőernyősökről, *fent*, ugyanaz az önbizalom és vidámság sugárzik, mint a britekről. Az ejtőernyősöket kísérő tudósítók mindannyian felfigyeltek a katonák kitűnő harci szellemére. Az újságírók szervezetének egyik

harctéri igazgatója (balról a harmadik) katonai egyenruhában, fején az amerikai Vöröskereszt jelével ellátott sisakkal látható a képen. Ezek az emberek elkísérték a bevetésekre az amerikai katonákat, s tanácsadójukként és bizalmasukként ténykedtek.

1944. szeptember elején a szövetséges csapatok széles fronton megközelítették a Rajnát. Ekkor azonban egy logisztikai nehézséggel kerültek szembe: az utánpótlás akadózni kezdett, mert a távoli normandiai kikötőkből kellett eljuttatni a frontra. Így nem volt elegendő erőforrása sem Montgomerynek, hogy Hollandián keresztül behatoljon Németország ipari körzetébe, a Ruhr-vidékre, sem Patton tábornok 3. amerikai hadseregének, hogy a Saar-vidéken át Frankfurt am Main felé törjön előre. Mivel Eisenhower nem tudott egyidejűleg eleget tenni mindkét parancsnok kívánságának, kompromisszumos megoldásként egyik tábornokának sem adott

elsőbbséget. A német ellenállás megerősödött, és hamarosan mindkét szárny megtorpant. Montgomery merész tervet ötölt ki a Ruhr-vidék elleni támadás meggyorsítására: három légideszant-hadosztályt akart ledobni az ellenséges vonalak mögött az Eindhoven és Arnhem közötti úton fekvő hidak elfoglalására. Ez, Montgomery számításai szerint, egy szövetséges folyosót nyitott volna, amelyen keresztül 2. hadserege rohamot indíthatott volna a német határ felé. Több balszerencsés epizód és hibás számítás azonban ezt az ötletes tervet vereséggé változtatta a szövetségesek számára.

Browning megkérdezte: hány nap alatt fogja a brit 2. hadsereg elérni és felmenteni az ellenséges vonalak mögé ledobott ejtőernyősöket. Montgomery magabiztosan azt válaszolta: „Két nap alatt.” Browning a térségről készült térképet tanulmányozva megjegyezte: „De uram, azt hiszem, hogy talán egy híddal tovább megyünk a kelletténél” – s a szavai egy héten belül próféciának bizonyultak.

Angliában lázas előkészületeket tettek annak az 5000 különböző repülőgépnél az összedésére és felkészítésére, melyek részt vesznek majd a világtörténelem addigi legnagyobb szabású légideszant-hadműveletében. Három hadosztálynak – a brit 1.-nek és az amerikai 101.-nek és 82.-nek –, valamint a lengyel 1. ejtőernyősdandárnak kellett leugrani és utánpótlást kapni három napon keresztül, ugyanis a légierő rangidős tisztjei úgy számoltak, hogy nem rendelkeznek elegendő repülőgéppel ahhoz, hogy egyetlen nap alatt ledobják az összes embert.

A 101-esek leugrási zónája a folyosó déli végénél, Eindhoven mellett volt; a 82-eseknek a

Nijmegen körüli középső szektort kellett elfoglalniuk. Montgomery fő célpontjának s a Rajna alsó szakaszán, Arnhemnél átvélő nagy közúti hídnak a megszerzése az Urquhart parancsnoksága alatt harcoló 1. légideszantnak és a lengyeleknek jutott. Az ő „Vörös ördögeinek” kellett a leghosszabb ideig kitartaniuk, amíg a 2. hadsereg megérkezik, s amennyiben rosszra fordulnak a dolgok, csak saját magukra számíthatnak.

Noha a holland ellenállástól befutott jelentések német páncélosokról adtak hírt Arnhem környékén – amit egyébként a RAF felderítő repülései alatt készített fényképek is megerősítettek –, az 1. légideszant embereinek azt mondták az eligazításon, hogy mindössze második vonalbeli csapatok gyenge ellenállására számíthatnak.

Ezután a légideszant-akciók legelső szabályát – a célhoz közel kell ledobni a katonákat, hogy meglepetésszerűen támadhassanak – kellett

megszegni, mert a pilóták nem voltak hajlandók a gépeiket kockáztatni azzal, hogy túl közel mennek a hídhöz – azt hitték ugyanis, hogy a körzetet erős légelhárító ütegek védik. Urquhart számára csak egy megoldás maradt: a céltól nyugatra dobta le a csapatait a nyílt terepen.

Jóllehet a meglepetés létfontosságú eleme így semmivé vált, nem lehetett már lefűjni vagy megváltoztatni az akciót. A hadosztály első fele szeptember 17-én, vasárnap reggel foglalta el a helyét a szállítógépek és a vitorlázógépek fedélzetén, és a levegőben csatlakoztak a kelet felé, Hollandia irányába tartó hatalmas brit és amerikai légiflottához.

A kora délután végrehajtott leszállások jól sikerültek, és eleinte csak gyenge ellenállással találkoztak. Ám a szövetséges hírszerzés által beharangozott öregemberek és fiúk helyett a valóságban két harcedzett SS-páncéloshadosztály és egy páncélgránátos-hadosztály védte Arnhemet, ezeket kísérleti többszörös, rakétahajtású

A brit légideszant-támadás 1944. szeptember 17-én, pontosan 13.00 után kezdődött Arnhem ellen. Elsőként „nyomkereső” ejtőernyősök érkeztek, hogy kijelöljék a leszállózónákat a várostól körülbelül 10 km-re nyugatra. Azután az 1. légideszant-dandár gyalogosokkal, ágyúkkal és dzsipekkel megrakott vitorlázógépei ereszkedtek le; őket az 1. ejtőernyősdandár katonái követték. A képen az első hullám csapatai érkeznek a Wolfheze és Heelsum közötti lapos, nyílt mezőkre.

A vitorlázógépek általában baj nélkül leszálltak, és a Horsaák (3), valamint a nagyobb Hamilcarok (6) legénységei és utasai haladéktalanul kirakták a gépeiket. Nem mindegyik vitorlázógép landolt azonban baj nélkül (5).

A britek által Dakotaként ismert Douglas C-47-es gépeket (1) használtak az ejtőernyősök szállítására. Ezekkel a gépekkel „vontatták” a vitorlázókat is.

Kisebb ejtőernyős-csoportokat dobtak le Arnhemtől nyugatra a fő támadás megindítása előtt, hogy azok színes füstcsóvákkal (2) jelöljék ki a leszállási zónákat.

A lefelé lebegő ejtőernyősök között több tucat piros, barna és sárga ejtőernyő (4) is a föld felé tartott; a különböző színek a szállított felszerelés fajtáját jelölték.

Amint az ejtőernyősök
ledobása megkezdődött,
a vitorlázógépekkel
leszállt gyalogosok (7)
védelmi állásokat foglal-
tak el a leszállási zóna
határain.

lövédékkel működő aknavetővel látták el.

A német támadást visszaverte az 1. légi-dandár, amely azt a feladatot kapta, hogy biztosítsa a leszállóközeteket a másnap reggel érkező második hullám számára. Ezalatt az 1. ejtőernyősdandár három zászlóalja különböző utakon elindult a híd felé. Előrehaladásukat az izgatott hollandok tömegei lassították, akik gyümölcsekkel és italokkal traktálták a brit katonákat, s felszabadítóikként fogadták őket. Amint a csapatok erdős és beépített területeken haladtak keresztül, kiderült, hogy a rádiókészülékeik nem működnek; ez súlyos helyzetbe sodorta őket, és jelentősen befolyásolta a csata lefolyását, s végső kimenetelét is. Azonkívül, hogy az 1. légideszant-dandár alakulatai elvesztették a kapcsolatot egymással egy rendkívül zűrzavaros ütközetben, még a külvilággal sem tudtak érintkezésbe lépni.

Az ejtőernyősdandár Arnhemet a fő közlekedési útvonalak mentén megközelítő 1. és 3. zászlóalja hamarosan erős ellenséges tűz alá került. Ám John Frost alezredes és 2. zászlóalja, mely egy másodrangú utat használt a folyó mentén, gyorsan haladt előre. A németek felrobbantották Frost előtt a vasúti hidat, mielőtt a britek elfoglalhatták volna azt, és használhatatlannak bizonyult a folyó mentén feljebb talált kis pontonhíd is, de a fő céljuk – a közúti híd – érintetlen maradt. Lassan sötétség borult a tájra, amint Frost és emberei elfoglalták az állásaikat a híd északi végéhez vezető hosszú betonfeljáró két oldalán elhelyezkedő épületekben.

Habár a német páncélgránátosok visszaverték a híd erősen őrzött déli vége ellen intézett bátor rohamot, már maga az a tény, hogy brit ejtőernyősök vannak az északi oldalon, nagy gondokat okozott a 2. SS-páncéloshadtest parancsnokának, Wilhelm Bittrich altábornagynak. Egyik hadosztályát haladéktalanul a Nijmegeni támadó szövetséges alakulatok ellen akarta bevetni, s mialatt megpróbált egy keletre lévő ponton egy apró komphajó segítségével páncélosokat partra tenni a déli parton – az akció kínzó lassúsággal folyt –, elrendelte csapatainak, hogy mindenáron tisztítsák meg a hidat.

Frost zászlóalja hamarosan heves tűzpárbajba bonyolódott, amint az elszánt SS-csapatok ismételt támadásokkal megpróbálták őket kivetni az állásaikból. Egy ízben jól irányzott tűzcsapásokkal az ejtőernyősök egy 22 felderítő kocsiból és hernyótalpas járműből álló oszlopot semmisített meg, amint az megpróbált dél felől előretörni. A híd északi vége körül a tüzérségi tűz következtében házak égtek vagy omlottak össze, mialatt az alattuk fekvő pincék megteltek halottakkal és sebesültekkel.

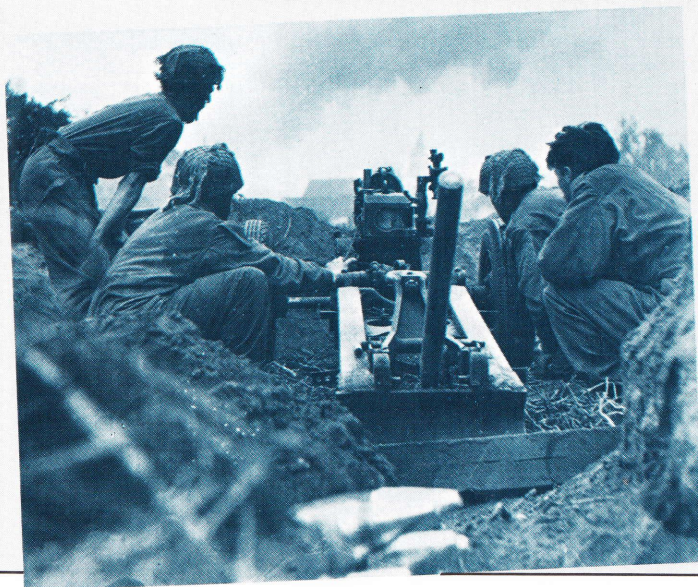
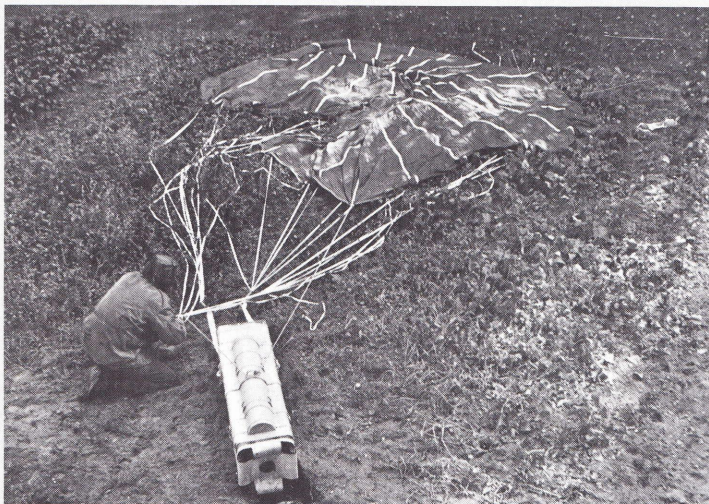
Röviddel az első csapatok leszállása után Urquhart vezérőrnagy, akinek a cselekvési lehetőségeit szinte megbénította a rádió-összeköttetés megszakadása, a leszállási zónában

Egy brit ejtőernyős éppen egy utánpótlást tartalmazó konténert nyit ki az arnhem-i leszállási körzetben. Több száz ilyen erős, általában 1,5 m hosszú és 0,6 m széles fémkonténert dobtak le a repülőgépek ugyanakkor, amikor az ejtőernyősdandár emberei is leugrottak. A dobozokban fegyver, felszerelés vagy élelmiszer volt.

Az ejtőernyősök felszerelése

Az ejtőernyősdandár egyik őrmestere teljes felszerelésben készen áll arra, hogy leugorjon Arnhemnél. Az ejtőernyőjén és a tartalék ejtőernyőjén, valamint a fegyverén – egy 9 mm-es Sten-géppisztolyon vagy egy 303-as Lee Enfield No 4-es karabélyon –, a lőszeren és elsősegélycsomagon kívül egy ejtőernyősnek speciális hadianyagokat is magával kellett vinnie. Ez a tiszthelyettes egy könnyű géppuskát tartalmazó tokot is cipelt. Miután kiugrott a gépből, a fogantyú megrántásával szabaddá tette a csomagot, amely így 6 m-rel alatta himbálózott a leszállás közben, és előtte is ért földet. Sok brit ejtőernyős 45 kg-nál is súlyosabb terheket vitt, és amiatt panaszkodtak, hogy így alig tudtak beszállni a gépekbe.

Az 1. légideszant-hadosztály által használt legnagyobb tábori lövegek a Királyi Tüzérség könnyűdandárjának 75 mm-es tábori ágyúi voltak. A képen éppen működés közben látjuk az egyiket, röviddel azután, hogy a kezelőszemélyzet s maga az ágyú is földet ért.

Vitorlázógépek akcióban

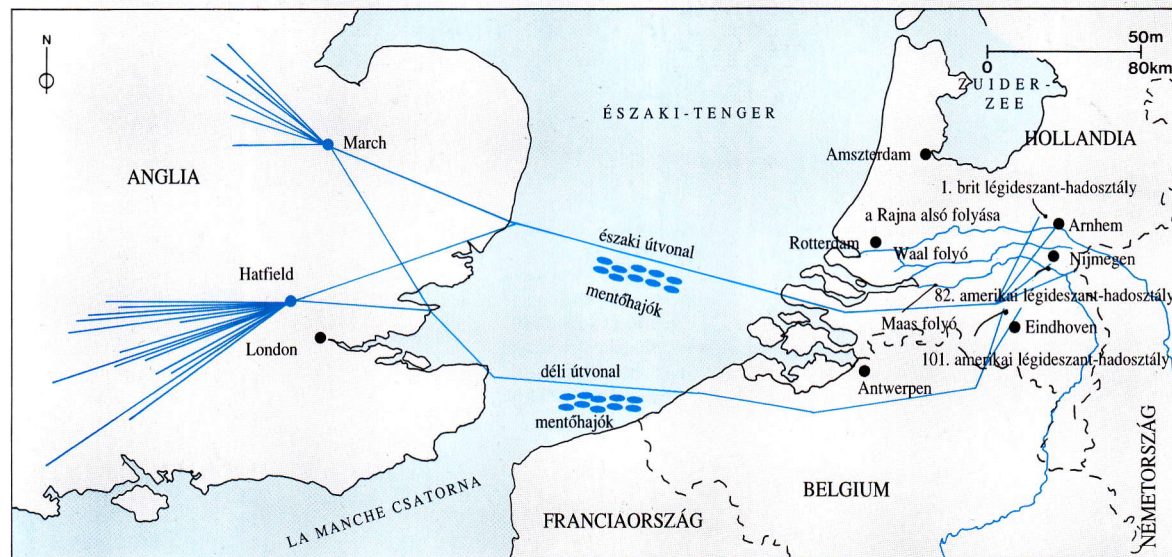
A vitorlázógépek nem játszottak semmilyen szerepet a brit és az amerikai katonai tervezésben egészen addig, amíg a németek nem használták őket kiemelkedő sikerrel 1940-ben az Eben Emael belga erőd elleni támadásnál. A britek még így is csak 1942-ben kezdték használni a motor nélküli légi szállítóeszközöket; az amerikai vitorlázókat pedig csak 1943-ban állították hadrendbe.

A legkiválóbb brit vitorlázógépeknek a Horsa-k bizonyultak, amelyek egy szakasz gyalogost vagy három tonna felszerelést tudtak szállítani, valamint a nagyobb Hamilcarok, amelyek kétszer ekkora terhelést is elbírtak. Az amerikaiak a Waco-akat, ezeket

a Ford Motor Company által tömegmerekben gyártott kisebb gépeket kedvelték. Két különböző típusuk volt: az egyik kilenc embert, míg a másik tizenötöt szállíthatott.

Azok a vitorlázógépek, amelyeket a szövetségesek Európa 1944-es inváziójakor előszeretettel használtak, jórészt fából és alumíniumból készültek, s a lehető legkevesebb műszerrel voltak ellátva. Meglehetősen alacsony sebességgel vontatta őket egy „vontató”-gép az út nagy részében, s ebben az időszakban hírhedten labilisak voltak. Mihelyt azonban szabadabbá tették a vitorlázógépeket, azonnal kezelhetőbbé váltak, és a pilótáik gyakran minden

nagyobb baj nélkül pontosan és simán le tudták tenni a gépeiket. Ugyanakkor számos baleset is történt, közöttük sok halálos kimenetelű is, mivel a gépek rendkívül törékenyek voltak. A vitorlázógépeket úgy tervezték, hogy nyolc csapszeg eltávolításával a gép törzsét közvetlenül a szárnyak mögött ketté lehetett választani, s így gyorsabban ki lehetett rakodni a szállítmányokat. Gyakorlatilag egy dzsipet és egy utánfutót két perc alatt a földre lehetett tenni, de Arnhemnél sok vitorlázógép megsérült a leszállás közben, és a kirakodás így hosszadalmassá és nehézkesé vált.

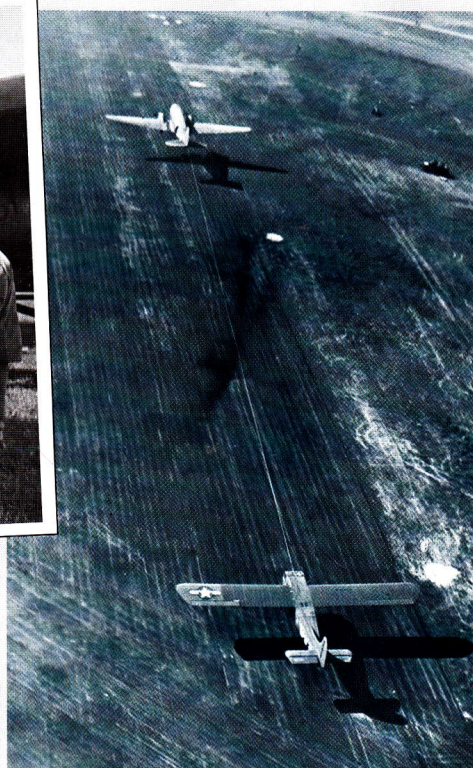
A szállító- és vitorlázógépek első hulláma, összesen körülbelül 2000 gép, 19 000 katonával és a felszerelésükkel a fedélzetükön, az angliai támaszpontokról felszállva két különböző útvonalon közelítette meg a célt. Az Arnhem felé tartó brit 1. légideszant-hadosztály és a Nijmegenbe igyekvő amerikai 82. légideszant-hadosztály az északi úton haladt. A Cambridgeshire fölött találkozó légi formációk Rotterdamtól délre léptek be Hollandia légterébe; 129 km-t ellenséges területek fölött tettek meg. Az amerikai 101. légideszant-hadosztály a déli útvonalon haladt; az alakulatok Hertfordshire fölött randevúztak, és először Belgium fölé repültek, s úgy fordultak északra Eindhoven felé. Ezen az útvonalon mindössze 97 km-t kellett a németek által birtokolt területek fölött repülni.

Egy Douglas C-47-es egy Waco vitorlázógépet vontatva éppen felszáll és megkezdte az Eindhoven körüli amerikai leszállási zónához vezető utat. A vitorlázógép maximális terhelést, azaz 15 embert visz magával.

Az 1. légidandár emberei egy dzsipet raknak be egy Horsa vitorlázógépbe. A Horsa-k nemcsak dzsipeket, de utánfutókat

és könnyűlövegeket is szállíthattak; vagy pedig összesen 29 ember fért el a fedélzetükön.

található hadosztály-parancsnokságról elindulva körbehajtatott egy dzsipen, hogy felmérje: mi történik szétszórt csapataival. Egy idő után találkozott helyettesével, Gerald Lathbury dandártábornokkal, az 1. ejtőernyősdandár parancsnokával, aki a 3. zászlóaljjal együtt nyomult előre. Pontosan abban a pillanatban azonban hosszadalmas utcai harc robbant ki minden oldalon, s így a két rangidős parancsnok képtelen volt bármilyen irányítótevékenységet kifejezni az akció ezen kritikus szakaszában. A lábán megsérült Lathbury fogságba esett; Urquhartnak pedig több órán át egy padlásszobában kellett rejtőzködnie, mielőtt ismét sikerült a brit állásokba visszajutnia.

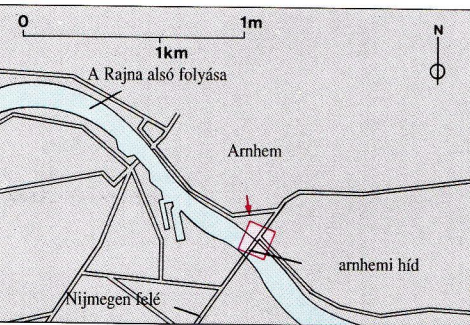
Amikor Urquhart tudomást szerzett arról, hogy a hadosztály-parancsnokság most már a várostól 5 km-re nyugatra, az oosterbeeki Hartenstein Szállóban van, egy dzsipbe ugrott, és heves

ágyútűz közepette odahajtatott. Amikor megérkezett a több mint 40 órás kényszerű távollét után, megtudta: a jelentések szerint őt már elfogták.

Időközben, sok esemény történt, s a szövetségesek szempontjából csaknem minden rosszul alakult. Az 1. légideszant-hadosztály maradvékát hozó második hullámot szeptember 18-án, hétfőn reggel a rossz idő hátráltatta. Amikor végül 16.00-kor megérkeztek Arnhembe, a németek, akik Nijmegenben az egyik szerencsétlenül járt vitorlázógépben megtalálták a „Piac-Kert”- (Market Garden-) hadművelet tervét, már tudták, mire számíthatnak, és méltó fogadtatást készítettek elő. Ráadásul nem volt igazi összhang a szorult helyzetben lévő légideszantos egységek között sem, akik elég nagy területen szétszóródva próbálták a Párduc és Tigris harckocsik, valamint az önjáró rohamlövegek segítségével indított

ellenséges támadásokat karabélyokkal, Sten-géppisztolyokkal és kézigránátokkal visszaverni. A legnagyobb csalódást talán az okozta, hogy semmilyen hír sem érkezett a 2. hadseregről, pedig a támadó ékének – a gárda páncélos-hadosztályának – már Arnhem felé kellett volna közelednie, persze ha az akció „Kert”-hadművelet része a tervek szerint haladt volna. Az egyetlen bátorító hír az volt, hogy a 2. zászlóalj, a súlyos veszteségek ellenére, még mindig ellenőrzése alatt tartotta a híd északi oldalát.

Kedden még tovább romlott a helyzet. A többi zászlóalj összes próbálkozását, hogy átverekedjék magukat Frost ezredes egyre fogyó csapatahoz és felmentsék őket, a Bittrich megerősítésére küldött friss német gyalogos- és páncélos-erők állították meg a hídtól 1,6 km-re. Mindkét oldalon súlyosak voltak a veszteségek. Habár Urquhart nem tudott erről, a várva várt 1. lengyel

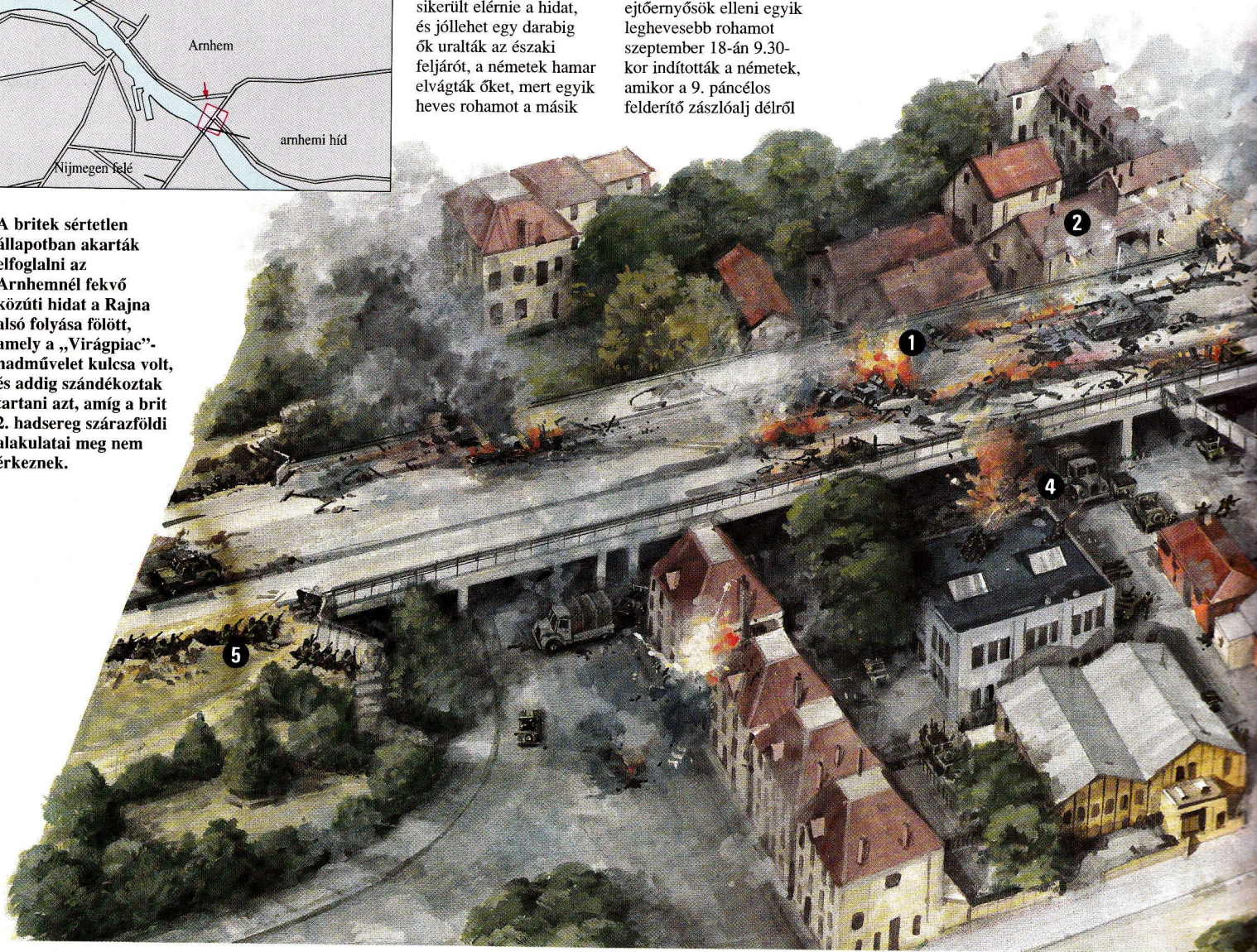

Mindössze John Frost alezredes ejtőernyős-ezrede 2. zászlóaljának sikerült elérnie a hidat, és jöllehet egy darabig ők uralták az északi feljárt, a németek hamar elvágták őket, mert egyik heves rohamot a másik

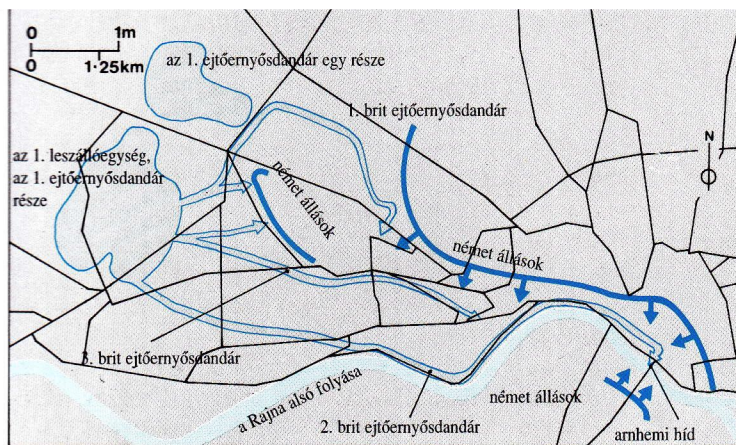
után indították azért, hogy kivessék őket az állásaikból. Az ejtőernyősök elleni egyik leghevesebb rohamot szeptember 18-án 9.30-kor indították a németek, amikor a 9. páncélos felderítő zászlóalj délről

indulva megpróbált áttörni a hídon.

A britek sértetlen állapotban akarták elfoglalni az Arnhemnél fekvő közúti hidat a Rajna alsó folyása fölött, amely a „Virágpiac”-hadművelet kulcsa volt, és addig szándékoztak tartani azt, amíg a brit 2. hadsereg szárazföldi alakulatai meg nem érkeznek.

A brit 1. légideszant-hadosztály három zászlóaljra oszolvva közelítette meg az arnhemi közúti hidat: az

1. zászlóalj északról, a 3. középről, míg a 2. délről. Egyedül Frost 2. zászlóalja érte el a célpontot, de hamarosan

bekerítette őket az ellenség. A többieket SS-alakulatok állították meg.

A német támadást Paul Grabner százados vezette, aki később elesett a harcok közben. A legtöbb járművét kilőtték vagy felgyújtották. Két hernyótalpas jármű megperdült a füstfelhőben, és robbanások közepette, majd a korlátot (4) áttörve a lenti útra zuhant.

Ahhoz, hogy elérjék a híd északi felhajtóját, a német hadoszlop előőrseinek (1) le kellett küzdeniük azt a nehézséget, amit a korábbi harcokból ottmaradt járműroncsok és a brit ejtőernyősök telepítette tányéraknak jelentettek. A németeket engedték egy darabig zavartalanul előnyomulni az északi rámpán, mielőtt a nyugati oldalon lévő házakban (3) és a folyó partján található ütegeknek (5) tartózkodó ejtőernyősök páncélelhárító lövegekből, géppuskákból és kézifegyverekből gyilkos tüzet nem zúdítottak

rájuk. A koncentrált tűz az utat egész szélességében érte, és a hídon tartózkodó 22 német járműből 12 megsemmisült.

A németeket a híd keleti oldalán található épületek (2) elfoglaló, a Királyi Utászalakulathoz tartozó Eric Mackay emberei és egy-két kisebb hadosztály közvetlen alakulat katonái is tűz alatt tartották. Noha csak karabélyokkal, géppisztolyokkal és kézigránátokkal rendelkeztek, így is nagy veszteségeket okoztak az ellenségnek.

A csatazajban is hallani lehetett a brit ejtőernyősök harci kiáltását, a „Hóha, Mohammed”-et, amit 1942-ben sajtóítottak el Észak-Afrikában. A csatakiáltással a britek meg tudták különböztetni a barátot az ellenségtől, amikor a törmelékhalom között házról házra folyt az ütközet. A csatakiáltás a legnehezebb és legszorultabb pillanatokban is lelket öntött az ejtőernyősökbe.

ejtőernyősandárt a rossz időjárás Angliában tartotta, és nem lehetett az egységet a hadszínterre szállítani. Később ugyan a lengyelek vitorlázógépekkel szállított alakulatai felszálltak délről, de amikor leereszkedtek, pontosan egy ütközet kellős közepén találták magukat, ahol ellenség és barát egyaránt tüzelt rájuk.

Ugyanazon a kedden a hadosztály létfontosságú utánpótlást is várt. Miután a ledobási helyeket elfoglalta az ellenség, Urquhart rádióon keresztül ismételt az azt kérte, hogy a berepülő gépek a Hartenstein Szállodában található főhadiszállása körül dobják le a konténereket. A rádiója azonban nem működött megfelelően, és az üzenetei nem jutottak el rendeltetési helyükre. A RAF pilótái azután halált megvető bátorsággal átrepültek a légelhárítás zárótüzén, hogy végül értékes rakományait egyenesen a németek kezébe dobják le. A 390 tonna lőszer, élelmiszer és egészségügyi felszerelés közül az 1. légideszant-hadosztály csak 30 tonnát kapott.

Urquhart, aki nagyon is tisztában volt azzal, mennyire szétszóródtak a csapatai és milyen nagy veszteségeket szenvednek el, szeptember 19-én éjjel nehéz, de elkerülhetetlen döntést hozott: Frost bekerített zászlóalját a sorsára hagyják, és az 1. légideszantosok maradvékát a Hartenstein Szálloda környéki védelmi állásokba vonja vissza. Az életben maradtak ott próbálják majd visszaverni a támadásokat addig, amíg a késlekedő 2. hadsereg át nem tör. Valójában a brit tankok már csak 16 km-re délre voltak, miután felküzdötték magukat a „poklok országútjának” nevezett úton.

Amikor a távíráskok végül működőképes állapotba hozták a rádiókat, Urquhart sürgős üzenetet küldött: a most már szeptember 20-ra várt lengyel ejtőernyősök ne a híd déli végénél ugorjanak le, ahogy az az eredeti tervben szerepelt, mivel a hely az ellenség kezén maradt, hanem az attól 8 km-re nyugatra fekvő Drielben. Egy apró komphajó még mindig működött ott, amellyel a lengyeleket az 1. légideszant-hadosztály állásaihoz lehetne szállítani, mivel az utóbbiak védelmi vonalának egy szakasza a Rajna alsó folyásának északi partja mellett feküdt. A tartós rossz idő azonban továbbra is Angliában tartotta a lengyel dandár nagy részét.

Az Urquhart védelmi állásainak közepén fekvő oosterbeeki útkereszteződésre olyan sűrűn hullott a mindenféle és -fajta lövedék, hogy az emberei elnevezték a helyet „Katlannak”. A németek minden oldalról nagy nyomást fejtettek ki a vékony védővonalakra. Az arnhem-i hídnál a már sebesült Frost ezredes és rettenthetetlen 2. zászlóaljának életben maradt tagjai tudták: háromnapos hősies helytállásuk végéhez közeledik. Késő estére a még harcolni képes emberek is utolsó töltényeikkel küzdöttek már, és az állásaikat lerohanta az ellenség. Amint szeptember 21-én

Brit ejtőernyős-őrjárat, fent, tisztítja meg Oosterbeek házait az ellenséges orvlövészekről. A brit Sten-géppisztoly rendkívül hatékonyak bizonyultak a házról házra folytatott küzdelemben. A fegyver tárában 32 töltény fért el egyszerre, s képes volt egyes lövése és sorozatlövésre is.

Az 1. ejtőernyős-hadosztály emberei, *jobbra*, aknatölcsérekben találtak fedezéket.

Haditudósítás

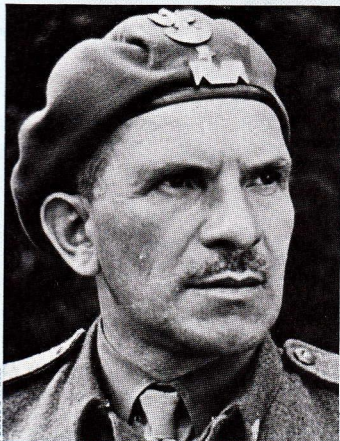
Akkor készült ez a kép a hadsereg film- és fényképészegységének tagjairól, akik rendkívül eleven fénykép- és filmfelvételeket készítettek az 1. légideszant-hadosztály hősies küzdelméről Arnhemnél, amikor ők maguk biztonságban visszaérkeztek Nagy-Britanniába a csata után. Ezek a

katonák ott voltak a hadművelet minden pontján, és amit készítettek, a háború legizgalmasabb anyagai közé tartozik. Sokan közülük, akik ugyanakkora veszélynek voltak kitéve, mint a harcoló egységek, megsebesültek vagy meghaltak a második világháború alatt. D. M. Smith őrmester, *balra*, a vállán sebesült meg a harcok alatt. C. M. Lewis őrmester, *jobbra*, 1940-ben lépett be a hadseregbe, és kétszer sebesült meg a tunéziai hadjárat alatt. Ezek a katonák-fényképészek nemcsak a kamerákkal bántak ügyesen, de harci, sőt ejtőernyős-kiképzést is kaptak: Smith 18 ugrást hajtott végre, mire befejeződött a háború.

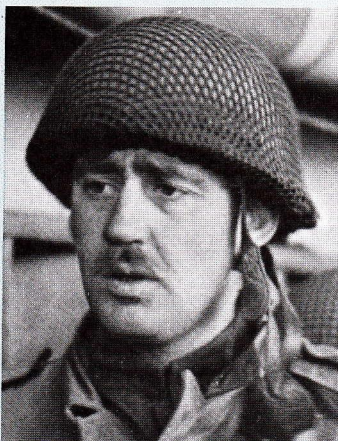
A szövetséges operatőrök és rádióriporterek ott voltak a második világháború mindegyik csataterén, s a történelemben addigi leggyorsabb, valamint leg részletesebb tudósításokat adták a harcokról. Az Arnhem környékén kialakult zűrzavaros harcokról az Angliába érkező néhány legfontosabb üzenetet nem a hadsereg készülékein, hanem a speciálisan a haditudósítók rendelkezésére bocsátott BBC-készülékeken keresztül küldték.

A parancsnokok

Sosabowski

Urquhart

Bittrich

Az arnhemi szövetséges ejtőernyős-akciókat és az azokat követő csapaterősítéseket kezdettől fogva bal-szerencse üldözte. A lengyel ejtőernyősdandár parancsnoka, **Stanisław Sosabowski altábornagy (1892–1967)** először nem tudott felszállni a rossz idő miatt; azután pedig, amikor a dandárja végül leszállt, a legtöbb emberét ellenséges állások fölött dobták le, és így súlyos veszteségeket szenvedtek.

John Frost alezredes (1912–) 2. zászlóalja érte el egyedül az arnhemi hidat, de ezután bekerítették az alegységet, s bár az ejtőernyősök rettenthetetlen

bátorsággal küzdöttek, három nappal később a németek lerohanták az állásaikat.

Robert Urquhart vezérőrnagy (1900–), aki az 1. légideszant-hadosztályt és a lengyel alakulatot vezette, azelőtt nem irányított ejtőernyősöket vagy vitorlázógépekkel végrehajtott hadműveleteket. Ezzel szemben rendkívül képzett gyalogsági tiszt volt, s ezért jelölték ki őt ennek a merész támadásnak a vezetésére. Bár nem sikerült győznie, a reménytelen helyzetben tanúsított találékonysága és bátorsága példamutató volt.

Wilhelm Bittrich SS-altábornagy (1894–1979), a 2. SS-páncélosdandár parancsnoka, azt ajánlotta felettesének, Walther Model tábornagynak, hogy a hidakat, amelyek szerinte a szövetségesek célpontjai, le kell rombolni. Model ellentmondott: „függetlenül attól, hogy mi az angolok terve, jelentette ki, meg lehet védeni ezeket a hidakat”. Később az arnhemi híd északi végét elfoglaló ejtőernyősök miatt Bittrich egyik hadosztályát sem tudta átirányítani Nijmegenhez, ahol a híd a szövetségesek kezébe került.

A Hohenstaufen-hadosztályhoz tartozó német katonák, balra, az Arnhemre néző dombtetőn álló múzeumhoz közelítenek. A hanyagul a vállukra vetett puskák jelzik, hogy a csatának gyakorlatilag vége van.

A múzeumot német tankok vették körül, és az utolsó brit ejtőernyősök is megadták magukat.

Német StuG III-as önjáró lövegeket, *jobbra,* használtak gyalogsági támogatással az orvlövészek ellen az utcai harcokban. A járműre Zimmerit antimagnetikus anyagot

tettek, ami megakadályozta azt, hogy az ellenséges gyalogosok tapadóaknát helyezzenek el rajta. Ennek a fajta járműnek ez volt a legnagyobb hátránya, ugyanis nem

rendelkezett géppuskavédelemmel.

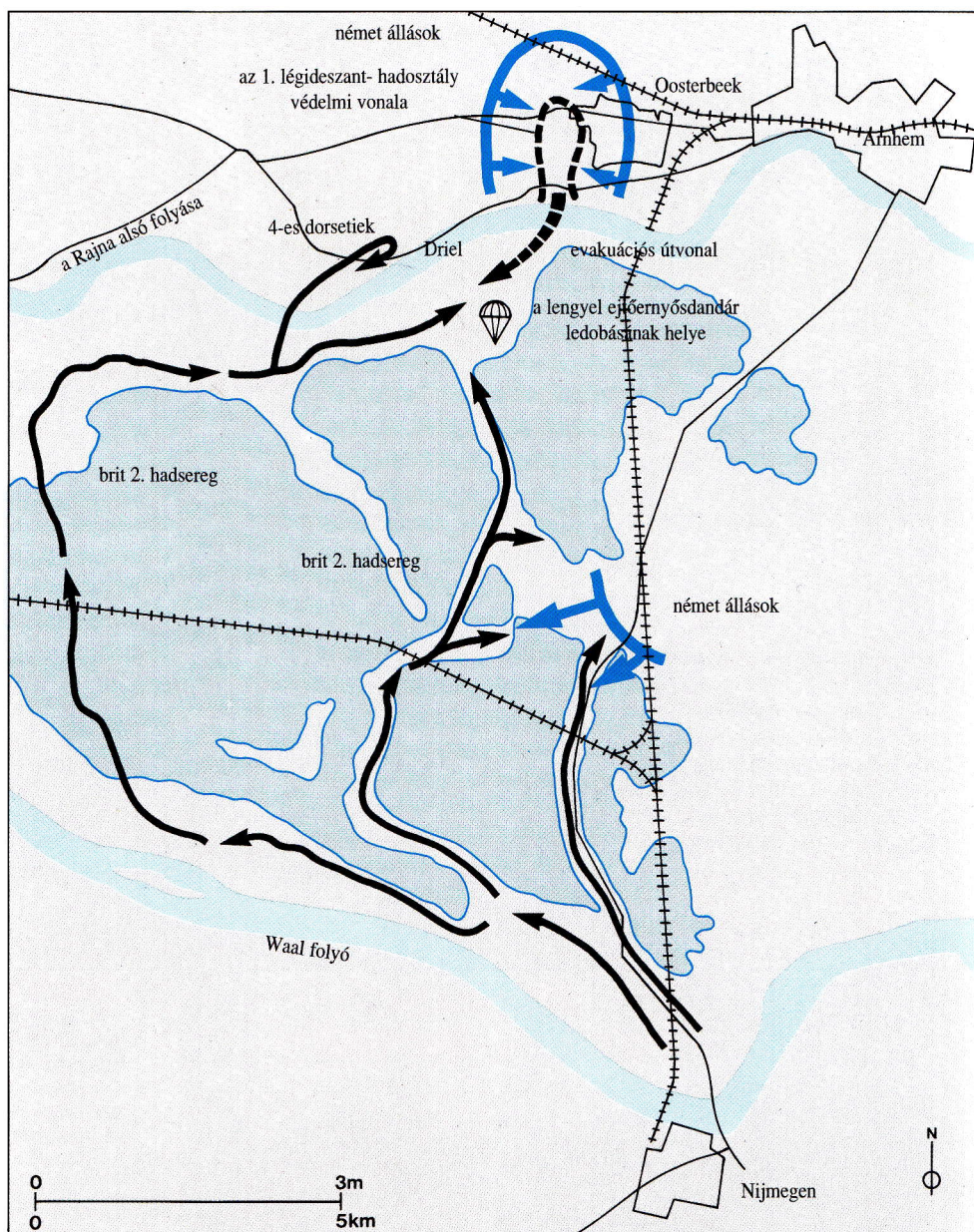
megvirradt, Bittrich páncélosai átkelhetek a Rajna alsó folyása fölött átívelő hídon, és megütközhetnek az előrenyomuló 2. hadsereggel.

Később, de még csütörtökön, az 1500 főnyi 1. lengyel ejtőernyősdandár végre-valahára le tudott ugrani Drielnél, de a németek már várták őket, és a komp sem működött. Körülbelül 200-an úsztak át Urquhart csapataihoz; a többiek beásták magukat a déli parton. Másnap korán reggel, négy nappal és 18 órával az első leszállás után, a 2. hadsereg egy páncélozott egysége megérkezett Drielbe, és közvetlen kapcsolatot teremtett a megtépzott 1. légideszant-hadosztályal, mely egy 366 m-es sávot tartott a folyó túloldalán.

Szombaton és vasárnap erős brit gyalogos-egységek érkeztek még a déli parton. Eközben Urquhart embereinek a helyzete fokozatosan romlott. A készleteik majdnem teljesen kifogytak, és nem sikerült pótolni azokat. Azután, amikor a dorsetshire-i dandár 4. zászlóaljának hősi próbálkozása is kudarcot vallott vasárnap éjjel, terveket készítettek az 1. légideszant-hadosztály maradáinak kimenekítésére. Röviddel később, szeptember 25-én, hétfő reggel 6.00 után Urquhart tábornok kiadta a parancsot a visszavonulásra. Aznap az emberek felszerelésükkel egyetemben, csendben elindultak a Rajna felé, ahol néhány hajó várta már őket, hogy átszállítsa a csapatokat a másik partra.

Amint a megpróbáltatásaik véget értek, még egy utolsó, ironikus mozzanata maradt a hadműveletnek: senki sem gondolta, hogy ilyen sokan megmenekülnek, s nem állt elegendő szállítóeszköz a rendelkezésükre. A kimerült katonáknak, akik nyolc napig egyfolytában harcoltak, most még 18 km-t kellett gyalogolni, hogy elérjék a 2. hadsereg Nijmegen környéki fő állásait. Az 1. légideszant-hadosztály 10 005 emberéből 2163-an jutottak el Drielig, 160 lengyelrel és a kudarcral végződött felmentési kísérletben részt vevő dorsetshire-i ezred 75 katonájával egyetemben. 1200 halottat és 6642 sebesültet, hadifoglyot és eltűnt embert hagytak hátra. A németek 3000 főnyi veszteségről adtak hírt, ezeknek a harmada halt meg.

Montgomery *Emlékirataiban* kitartott amellett, hogy a hadművelet kudarcát nem a rossz tervezés okozta. A Legfelső Szövetséges Főparancsnokság soha nem kezelte úgy az ejtőernyős-akciót, mint a Ruhr felé indítandó támadás bevezető szakaszát; a csapatokat nem a célpontoknál dobták le; a meggyengült 2. SS-páncéloshadtest váratlanul erősnek bizonyult, és végül, az időjárás is kedvezőtlen volt. A tábornok azonban nagyon is tisztában volt az emberei által kifejtett erőfeszítésekkel és áldozatukkal, és később azt írta az akcióról: „...kevesebb dicsőségesebb epizódja volt a háborúnak, mint az Arnhemnél tanúsított hősiesség”.

Németország Arnhem elleni bosszúja

Amint nagyszámú vitorlázógép és ejtőernyős kezdett leszállni Arnhemtől nyugatra, a hollandok kitörő lelkesedéssel fogadták őket, mert úgy tűnt: felszabadítják őket a német megszállás alól. A holland nemzeti színt, a narancsszínt viselték a britek üdvözlésére az utcákra tóduló tömegek. A helyi lakosok, akaratlanul, lelassították az előrenyomulást, mivel körbeverték a katonákat, és mindenféle üdítőket nyomtak a kezükbe.

Amikor a csata véget ért és a brit túlélőket evakuálták, a németek bosszút álltak: a város egész lakosságát elkergették, és katonai körzetté nyilvánították a helyet. Arnhem lakosai csak 1945 tavaszán tudtak visszatérni otthonaik romjai közé.

A mentőakciók

csúcspontja a szövetséges csapatok sikeres kivonása lett. Szeptember 25–26-ára virradó éjjel, röviddel 22.00 óra előtt kezdtek meg a Rajna alsó folyása jobb partján tartózkodó 2500 ejtőernyős kivonását az állásaikból. Az éjszaka sötét és esős volt, s csak időnként villant fel fény a lángoló épületekből és a német útegekből. Minden romokban hevert, amint a fehér eligazító szalagok segítségével az alakulatok a behajózási pontok felé masíroztak. Éjjelre a heves és folyamatos német tüzérségi tűz ellenére a brit és a kanadai utászok

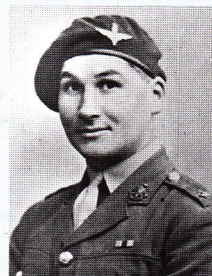
a helyükön voltak a déli parton 14 rohamcsónakkal és néhány kisebb hajóval, készen arra, hogy kimentsék a szorongatott helyzetben lévő ejtőernyősöket. 2000 emberrel is többet mentettek ki, mielőtt a németek tankokat küldtek volna a brit védelmi vonalhoz, ahol körülbelül 300 sebesült hadifoglyot ejtettek. Később a holland ellenállási mozgalom emberei jó néhányukat kiszabadították.

Öt hős Arnheemből

Queripel

Cain

Lord

Grayburn

Öt Viktória-keresztet adományoztak Arnheemnél, négyet közülük posztumusz. Terence Cuneo festménye, *fent*, **John Baskeyfield címzetes őrmestert** ábrázolja, aki egymaga kezelte egy 6 fontos páncél-elhárító ágyút Oosterbeeknél. Kiemelték hideg-vérét és bátorságát, amellyel hagyta, hogy minden tank 100 m-en belülre jöjjön, mielőtt tüzet nyitott volna rájuk. Baskeyfield két Tigris páncélost és egy önjáró löveget lőtt ki, mielőtt maga is elesett volna.

Robert Cain őrnagyot, századával együtt, bekerítették, de hat napig ellenálltak a tankok, önjáró lövegek és a gyalogság ismételt támadásainak. Bátorsága és ragyogó hadvezetése megakadályozta, hogy a németek elfoglaljanak egy létfontosságú szektort.

A háború után Cain őrnagy visszatért a polgári életbe.

John Grayburn hadnagyot, a 2. ejtőernyős-zászlóalj egyik szakaszparancsnokát bízták meg az arnheemi híd elfoglalásával. A híd déli végének elfoglalására tett kísérlet közben megsebesült a vállán, de tovább nyomult előre addig, amíg vissza nem parancsolták. Később a hátán sebesült meg, miközben egy taktikailag fontos házat védett; amikor az épület tarthatatlanná vált, biztonságba helyezte az embereit, maga azonban elesett.

David Lord repülőhadnagy az utánpótlást szállító egyik Douglas Dakota repülőgép pilótája volt, amely két találatot is kapott, és a jobb oldali motorja kigyulladt. Ennek ellenére kétszer is fordult a konténer-

ledobó zóna fölött, mielőtt utasítást adott volna a legénységének a kiugráásra; pár pillanattal később a repülőgép lángolva lezuhant.

Lionel Queripel százados és százada az Arnhem felé való előrenyomulás közben heves ellenséges tűzbe került. Annak ellenére, hogy eltalálták az arcát, miközben egy sebesült őrmestert helyezett biztonságba, s később mindkét karján is megsebesült, tovább folytatta a támadást, amíg a tüzelés olyan intenzívvé nem vált, hogy kiadta a visszavonulási parancsot az embereinek. Ő fedezte egy automata pisztollyal és néhány kézigranáttal a visszavonulásukat, de soha többé nem látták.

Német katonák elfogott brit ejtőernyősöket, *fent*, fegyvereznek le, akik közül többen megsebesültek. Több száz szövetséges hadifoglyot őriztek a

németek, amíg csak a háború nyolc hónappal később véget nem ért, bár néhány fogolynak sikerült elmenekülnie, akiket azután a hollandok rejtgettek.

A csata túlélői, *jobbra*, akiknek továbbra is kitűnő volt a harci szellemük, eltávozásra hazamehettek.

Csata az Ardennekből/1944. december–1945. január

1944 nyarának végére a náci Németország minden oldalról szorongatott haderőit satuba fogták. A brit és amerikai hadseregek nyugatról közeledtek a Harmadik Birodalom felé; az oro-szok pedig egyre közelebb nyomultak Németország keleti határához. Ám aki azt hitte: a háborúnak karácsonyra vége lesz, alábecsülte Adolf Hitler.

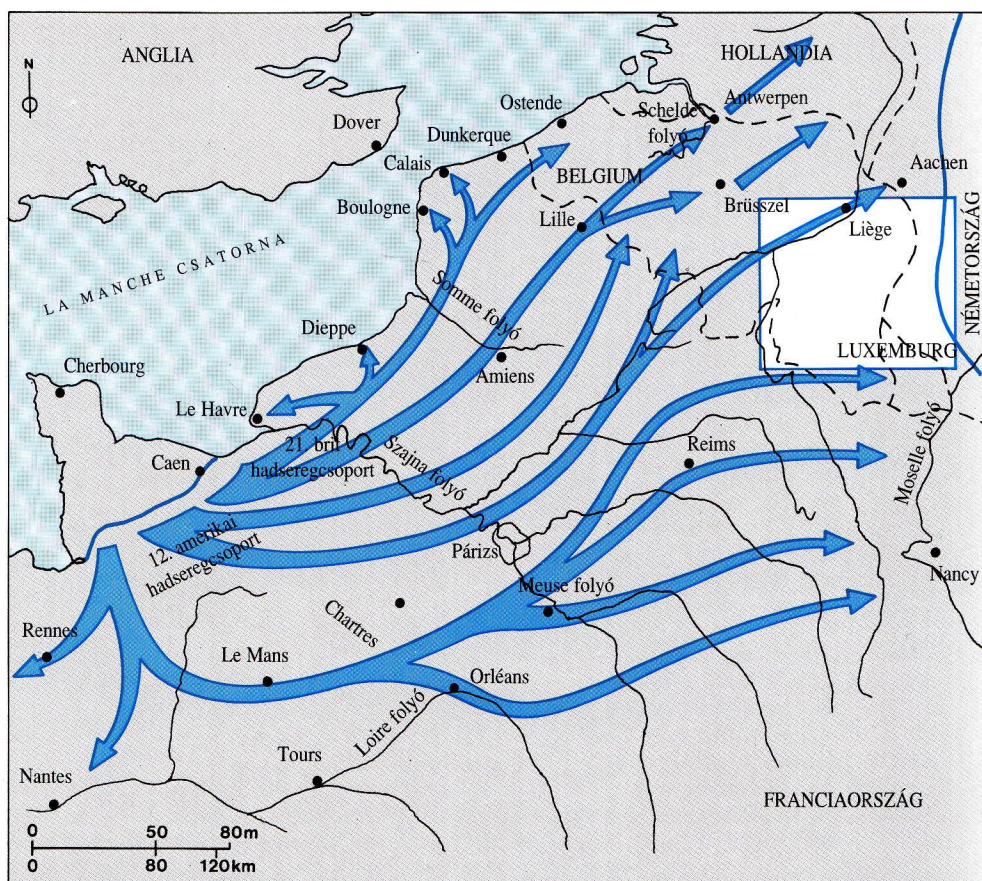
A Führer nem szándékozott védelemben maradni, és végül a szövetségesek túlerejének áldozatul esni. A kétfrontos háború olyan mértékben kimerítette erőforrásait, hogy semmilyen esélye sem maradt a végső győzelem kivívására, de ennek ellenére úgy gondolkodott, hogy egy nagyobb szabású csata megnyerése talán olyan helyzetet teremthet, amit Németország előnyére ki lehet aknázni.

Semmi értelme sem lett volna a Vörös Hadsereggel próbálkozni; túlságosan erős volt az. Hitler egyetlen reményét a nyugati frontba helyezte, ahol az angol–amerikai erőknek a megnyúlt összeköttetési vonalak miatt ellátási és utánpótlási gondjai támadtak. Ha vereséget tudna mérni rájuk ezen a hadszíntéren, akkor, úgy gondolta, talán megegyezéssel békét köthetne Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal. Azután minden figyelmét – esetleg még korábbi ellenségei segítségével is – a kommunista Oroszországra fordíthatná.

Szeptember 16-án, mialatt egy, a nyugati frontról készített helyzetjelentést hallgatott, Hitlernek ragyogó ötlete támadt. A méretarányos térképre bökve kijelentette: „Támadásba fogok átmenni... az Ardennekből kiindulva Antwerpen irányába.” A Belgium hegyes, erdős vidékéről indított támadás sikert hozott a németek számára 1940-ben, s talán azt hoz most is.

Ezt a szektort, mely a brit és amerikai főerőket választotta el egymástól, csak gyenge erők védték, és egy villámháborús stílusú támadás Belgiumon keresztül Antwerpen kikötőjének megszerzésére (melyet még mindig nem tudtak a szövetségesek használni) elvágna Dwight D. Eisenhower tábornok amúgy is bizonytalan utánpótlási vonalait, és bekerítené Sir Bernard Montgomery Belgiumban és Dél-Hollandiában tartózkodó 21. hadseregcsoportját. Több mint 20 ellenséges hadosztályt lehetett volna megsemmisíteni, amennyiben ezt a merész tervet, mely a megtévesztő „Wacht am Rhein” (egy 19. századi német nacionalista dal címe) fedőnevet kapta, megfelelően végre tudják hajtani.

Hitler azonban, aki több mint egy hónapig dolgozott a terven titokban, kizárólag legbizalmasabb munkatársait bevonva, álmvilágban élt, s az akció mindössze megalomániájának a terméke volt. Amint Gerd von Rundstedt tábornagy, akit nemrég helyeztek vissza a nyugaton állomásozó német erők élére, és más, vezető beosztású harctéri parancsnokok tudomást szereztek a „Wacht am Rhein” részleteiről, megdöbbentek. A Wehrmachtnek egészen egyszerűen

Miután a szövetséges hadseregek 1944 augusztusában kitörték a normandiai hídfőállásukból, Eisenhower tábornok elhatározta, hogy széles fronton fogja üldözni a visszavonuló németeket. Montgomery tábornok 21. hadseregcsoportja gyorsan haladt előre Észak-Franciaországon, majd Belgiumon keresztül, de miután nem sikerült bevenni Arnheimet, a támadás lendülete csökkent. Ugyanakkor Bradley tábornok amerikai

12. hadseregcsoportja kelet felé tört előre Franciaországon át. Párizs augusztus 25-én szabadult fel, és szeptember közepére az amerikai erők már közel jártak a német határhoz. Az amerikai katonák novemberben törték át, heves harcok után, a Nyugati Fal védelmi rendszerét, és foglalták el Aachent, az első nagyobb német várost. Úgy tűnt, hogy a háború hamarosan véget ér.

Az amerikaiakat váratlanul érte a német támadás hevesessége és mérete, és sok felszerelésüket elvesztették a harcok során. Ezek a propagandaképek egy náci katonát ábrázolnak, aki második hullámbeli csapatokat irányít egy kilőtt amerikai hernyótalpas jármű mellett állva, *fent balra*, valamint előretörő német csapatokat, amelyek gyorsan nyomulnak előre a támadás első napján, *balra*. A gyorsaság Hitler tervében kulcsszerepet játszott.

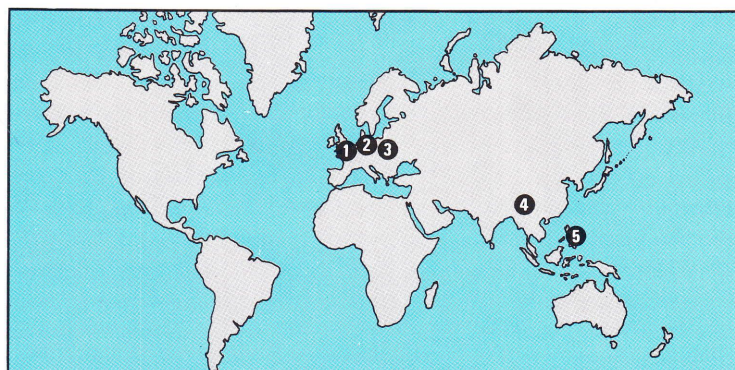

Három német hadsereg indított meglepetésszerű ellentámadást 1944. december 16-án az Ardennek térségében található amerikai állások ellen. A németek egy 145 km széles fronton törtek előre, és éket vertek a szövetséges arcvonalba. Ez még nagyobb kiterjedésű lehetett volna, és tovább is juthatott volna a rohamuk, ha sikerült volna nekik Bastogne-ből kiűzni a 101. amerikai légideszant-

hadosztályt, és ha hamarabb el tudták volna foglalni St.-Vithet északon, mivel ez a két amerikai „hullámtörő” bénította meg a német hadműveleteket.

Karácsony napján az 5. páncélos hadsereg egységei elérték a támadás legtávolabbi pontját – már közel jártak a Meuse folyóhoz –, amikor vissza kellett fordulniuk az egyre nagyobb szövetséges nyomás miatt. Mialatt a Montgomery 21.

hadseregcsoportjából kölcsönvett XXX. brit hadtest a német éket támadta, az amerikai 1. hadsereg északról, a 3. hadsereg pedig délről harapófogóba kezdte szorítani a német főerőket. Egy hónapon belül a szemben álló frontvonalak nagyjából ugyanoda kerültek, ahol a német támadást megelőzően húzódtak.

Az 1944. június 6-i partraszállást követően (1) Caen július 9-én esett el, Párizs augusztus 25-én szabadult fel. Brüsszelt szeptember 3-án foglalták el a szövetségesek; másnap pedig Antwerpen is a kezükbe került. A sikertelen arnhemi hadművelet (2) szeptember 17-én

kezdődött. A keleti fronton az oroszok július 3-án vették be Minszket (3).

A japánokat július 4-én győzték le Imphalnál (4); az amerikai csapatok július 21-én szálltak partra Guamon, október 20-án pedig a Fülöp-szigeteken.

Csata az Ardenneken/2

nem voltak meg az ilyen nagyszabású hadművelethez szükséges erőforrásai.

Habár a német ipar rekordmennyiségű fegyvert és lőszert állított elő 1944-ben, az közelében sem járt a szövetségesek teljesítményének. Az offenzívára rendelkezésre álló tankok száma – 970 az első hullámban, 450 az azt követő erőkhöz – messze elmaradt a Franciaország ellen 1940-ben indított villámháborúban bevetett 2500-tól. Ráadásul Németországnak ekkor már nem volt légi fölénye sem: mindössze 1000 vadászbombázót tudott csatasorba állítani az 1940-ben használt 2000-rel szemben. Továbbá, a szövetségesek most több katonát tudtak kiállítani, s komoly tartalékokkal is rendelkeztek: a támadás negyedik napjára az Ardenneken tartózkodó amerikai haderő 180 000 főre duplázódott.

A terv, jóllehet stratégiailag biztos alapokon nyugodott, kezdettől fogva kudarcra volt ítélve, ahogy azt von Rundstedt is beismerte a háború

1944. december 20-án, négy nappal a támadás megkezdése után Peiper harccsoportja, egy erős, tankokból, tüzérségből, önjáró lövegekből és gépesített gyalogságból álló hadoszlop hídfőt létesített Cheneux-nél az Amblève folyó déli partján. Az volt az elképzelésük, hogy ugródeszkának használják majd ezt az előretolt állást a főszereg további, nyugatra irányuló támadásaihoz, mielőtt üzemanyagot juttatnak el ide.

Az amerikaiak azonban megerősítették a csapataikat. Cheneux elfoglalását a 82. légideszant-hadosztály Reuben Tucker ezredes vezette 504. ejtőernyős gyalogos ezredére bízta. December 20-án

éjjel, s még másnap is tombolt a harc a két fél között. Egy sor bekerítő akcióban, amelyekben a Cheneux elleni csak egyik volt a sok közül, az amerikai erők megsemmisítették Peiper ezredes harccsoportját, és az életben maradtak gyalog menekültek vissza a német vonalakba.

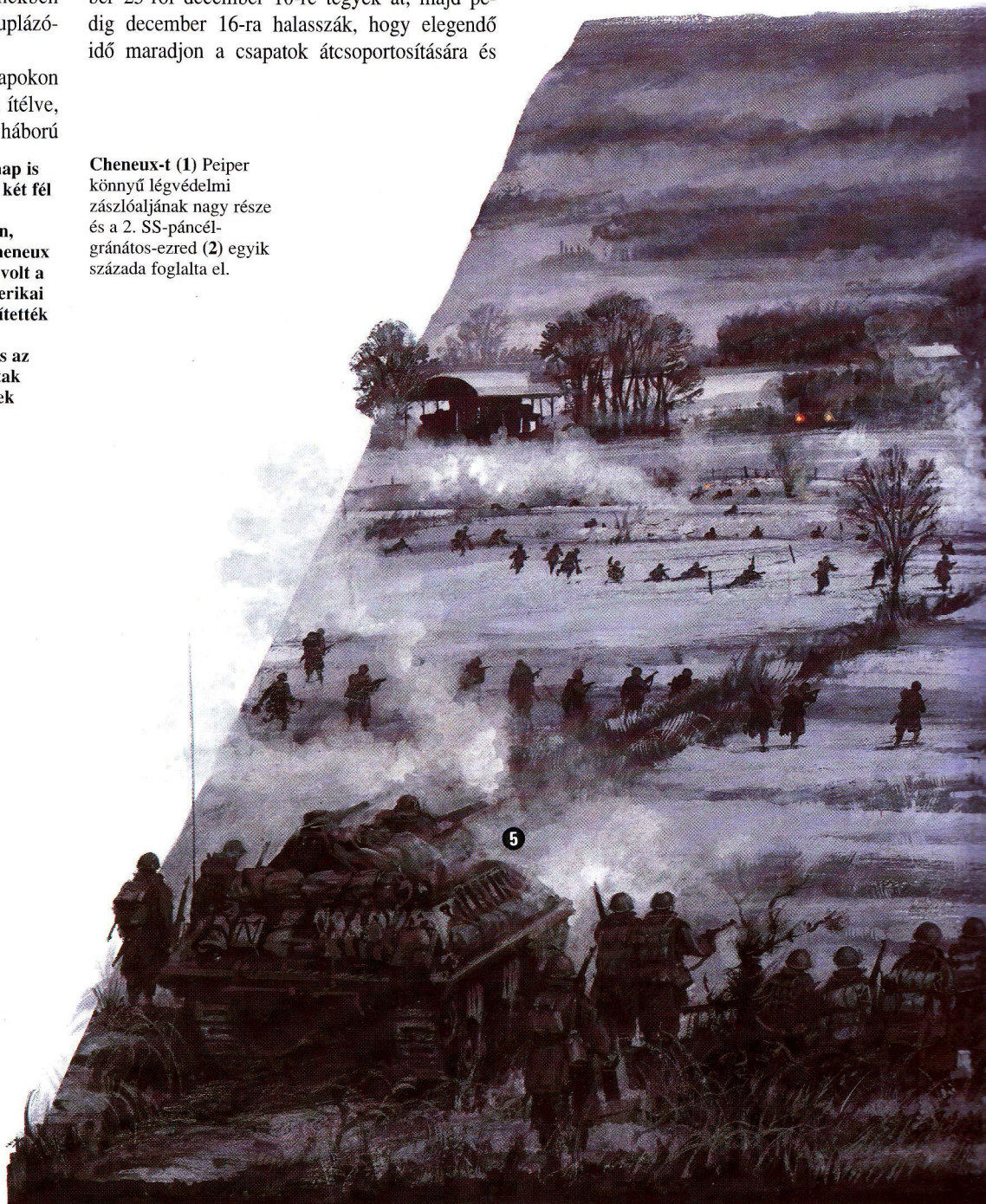
után: „Nyilvánvalónak tűnt számomra, hogy a rendelkezésre álló erők túlságosan elégtelenek egy ilyen rendkívül ambiciózus tervhez. Teljesen ostoba hadművelet volt, amelynek a legbutább része az volt, hogy Antwerpent jelölték ki célpontnak. Ha el tudtuk volna érni a Meuse-t, már akkor is térden állva adhattunk volna hálát Istennek, s hol volt még onnan Antwerpen.” Hitler azonban, szokásához híven, nem fogadta meg a hivatásos katonák tanácsát.

Jöllehet von Rundstedt, és több más tábornok is, egy sokkal szerényebb méretű ellentámadást ajánlott a Führernek, Hitler nem volt hajlandó megmásítani a döntését. Mindössze abba egyezett bele, hogy a támadás időpontját november 25-ről december 10-re tegyék át, majd pedig december 16-ra halasszák, hogy elegendő idő maradjon a csapatok átcsoportosítására és

felkészítésére. A hadművelet fedőnevét is megváltoztatta „Wacht am Rhein”-ről „Herbstnebel”-re („Őszi köd”). Így minden készen állt a második világháború alatt a nyugati hadszíntéren vívott egyik legnagyobb ütközetre.

Az újonnan felállított, Joseph „Sepp” Dietrich vezérezredes parancsnoksága alatt álló 6. SS-páncéloshadszereget, valamint a Hasso von Manteuffel vezetésével harcoló 5. páncéloshadszereget kellett betörnie az Ardenneke Erich Brandenberger 7. hadszeregeinek támogatásával. A terv szerint a páncélosok egy 145 km széles, északon Monschautól délen Echternachig terjedő fronton támadtak volna, a 6. SS-páncéloshadszereggel a jobb szárnyon, az 5. páncéloshadszereggel

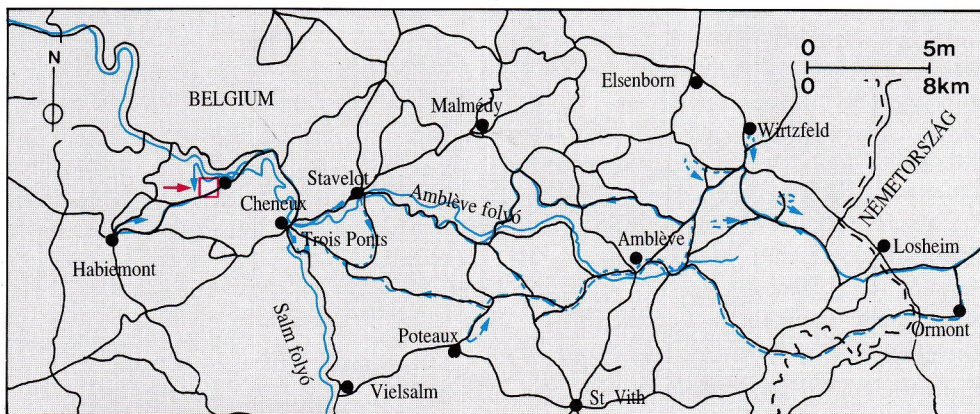
Cheneux-t (1) Peiper könnyű légvédelmi zászlóaljának nagy része és a 2. SS-páncélgránátos-ezred (2) egyik százada foglalta el.

A Cheneux-ben húzódo német állásokhoz vezető utat (egy 370 m széles, nyílt mezőt) szögesdrótok szabdalták fel (3), melyek lelassították az amerikai gyalogság előrenyomulását, és nagy veszteséget okoztak a támadóknak.

December 20-án délután Tucker ezredes 1. zászlóaljának B és C századát küldte a nagy ködben a falu megtámadására. Az éjszaka folyamán többször is megpróbálták rohammal elfoglalni a német állásokat, de minden esetben heves géppuska-, aknavető- és 20 mm-es léghárítóágyú-tűz alá kerültek.

Peiper hadoszlopa előrenyomulásának legnagyobb kiterjedését összefüggő vonallal ábrázoltuk, lásd a fenti térképet; az elterelő hadmozdulatokat pontokkal jelöltük, míg az alakulat délen megtett útját szaggatott vonallal.

Az ejtőernyősök rendkívül kemény ellenállásba ütköztek, s semmilyen tüzérségi támogatásban nem részesültek addig, amíg két páncélvadász (5) meg nem érkezett. Ha a tüzérség támogatta volna őket, ez a két század nem veszített volna olyan sok embert – 23-an haltak meg és 202-en sebesültek meg.

Az amerikai csapatok még hajnalhasadta előtt megvetették a lábukat a falu nyugati szélén álló épületekben (6). Mialatt az állásaikat tartották, Tucker a 3. zászlóalját egy hatórás bekerítő hadmozdulatra utasította, amelynek a végén az alegység északról közelítette meg Cheneux-t.

A Cheneux-ben tartózkodó németeket késő délutánra bekerítették. Néhányan megmenekültek, és a harccsoportnak az Ambève jobb partján állomásozó főerőihez csatlakoztak, de, egy szemtanú szerint, „hullahegyeket”, valamint rengeteg hadianyagot hagytak hátra, így 14 léghárító löveget és egy 105 mm-es, nagy hatótávolságú ágyúból álló üteget.

Csata az Ardennekből/3

a balon, míg a 7. hadsereg gyalogsága a páncélosok déli oldalát védte volna. Hitler rossz látási viszonyokat remélt a térségben, amelyek a szövetségesek repülőgépeit a földön tartják majd, s így azt remélte: a páncélosok két nap alatt elérik a Meuse folyót. Onnan Dietrichnek Antwerpen irányába kell majd előretörni, míg von Manteuffelnek Brüsszelen keresztül kell megközelítenie a kikötőt.

Annak érdekében, hogy zavart keltsen a szövetségesek táborában az „Őszi köd” kezdeti szakaszában, Hitler angolul beszélő, amerikai egyenruhába bújtatott, amerikai fegyverekkel ellátott katonákat küldött az ellenséges vonalak mögé, hogy útjelző táblák megcserélésével, páncélosalakulatok és katonák rossz irányba küldésével, s hasonló szabotázscelemekkel hátráltassák a szövetséges erőket. A merész Otto Skorzeny, SS-ezredes vezette őket, aki akkor vált híressé, amikor Mussolinit kiszabadította hegyi börtönéből.

December 10-én, hat nappal azelőtt, hogy az ellentámadásnak meg kellett kezdődnie, a Führer, bár kimerült és beteg volt, a kelet-poroszországi „Wolfsschanze”-ből („Farkastanya”) a Rajna-vidéken található Bad Neuhauztól nem messze fekvő Taunus-hegységben található „Adlerhorst”-ba („Sásfészek”) költöztette át a főhadiszállását. Innen akarta személyesen irányítani a küszöbönálló ütközetet, pontosan úgy, ahogy 1940-ben a Franciaország ellen az Ardenneken keresztül indított sikeres támadás idején.

November folyamán, miközben az offenzíva előkészületei zajlottak, az amerikaiak támadásokat intéztek Hitler „Nyugati Fal” elnevezésű határvédelmi vonala ellen, az Ardennektől északra áttörték az arcvonalat, és elfoglalták Aachent, az első nagyobb német várost, mely a szövetségesek kezére került. Ezeket a hadműveleteket Omar Bradley tábornok 12. amerikai hadsereg-csoportjának meglehetősen gyenge és jobbára gyakorlatlan 1., 9. és 3. hadserege hajtotta végre az ardeneki front két oldalán. A közöttük lévő 130 km széles szakaszt mindössze a Troy Middleton vezérőrnagy parancsnoksága alatt álló amerikai VIII. hadtest négy hadosztálya védte. Ezt a szektort többé-kevésbé veszélytelen területnek vélték, mivel a szövetséges hírszerzés véleménye szerint a németek nem tudnak semmilyen nagyobb szabású páncélostámadást indítani ezen keresztül. Így a négy hadosztály meglehetősen hézagosan helyezkedett el az arcvonal mentén; a 28. és a 4. a sebit nyalogatta a korábbi véres csaták után, míg a 9. páncélos és a 106. hadosztály még soha nem vett részt egyetlen ütközetben sem. Jóllehet több helyről is befutottak információk a Belgium és Luxemburg határához közel történő német csapatösszevonásokról, Eisenhower tábornok hírszerzői rosszul

A kétkulacsosság ára

1944. október 21-én Hitler kelet-poroszországi főhadiszállásán fogadta az általa nagyra becsült katonát: Otto Skorzeny ezredest, aki kitervelte Mussolini kiszabadítását, miután a diktátort megbuktatták. A Führer felvázolta Skorzeny előtt az ardeneki offenzíva tervét, és 150. páncélosdandárjára kulcsszerepet osztott a küszöbönálló hadműveletben.

Skorzenynek kettős feladatot kellett végrehajtania: egyrészt a parancsnoksága alatt álló kis gépesített oszlopokkal még a támadás előtt el kellett foglalnia és meg kellett tartania a Meuse hídjait a német páncélosok megérkezéig; másrészt pedig zsákmányolt amerikai egyenruhát viselő, angolul beszélő csoportjainak be kellett hatolniuk az ellen-

séges vonalakba, s ott el kellett vágnia a telefonvezetéseket, és rémhíreket kellett terjesztenie a német támadásról a szövetséges katonák, valamint a polgári lakosság körében.

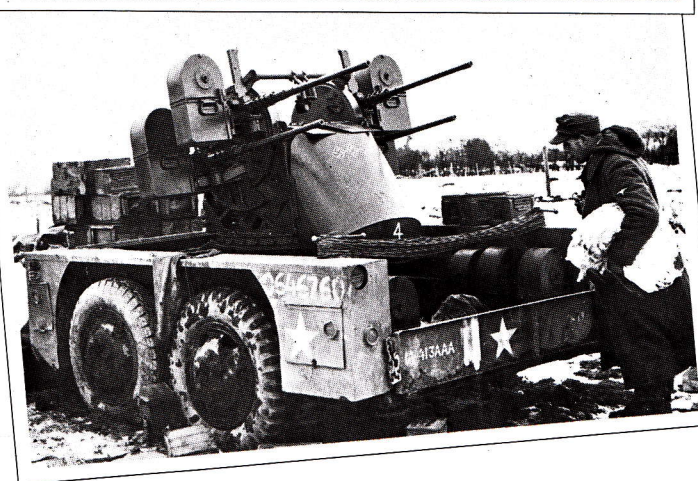
Az amerikaiak a Skorzeny emberei által jelentett veszélyre válaszul túlzott mértékű szigorú biztonsági intézkedéseket vezettek be. Dzsipeket, sőt még vezérkari autókát is ismételt megállítottak, és a bennülőket alaposan kikérdezték az amerikai kultúra olyan területeiről, mint a filmszínészek magánélete és a baseball-csapatok helyezése. Számos vezető beosztású tisztet, akik nem tudták a helyes válaszokat, rövid időre letartóztattak és utána kivégezték.

Ezt az amerikai egyenruhába öltözött német katonát az amerikai 30. hadosztály katonái rendőrsége őrizi Malmédy mellett. Skorzenynek az amerikai vonalakon átjutni igyekvő, de elfogott emberei közül csak páran úszták meg a kivégést.

Több száz üres, 23 literes üzemanyagtartály, balra, hevert halmokban a belgiumi Stavelot melletti amerikai utánpótlási raktár mellett. Az amerikaiak megsemmisítették az ilyen lerakóhelyeket, hogy az előretörő németek, akik állandóan üzemanyaghiánnyal küzdöttek, ne tudják újra felhasználni a kannákat.

Egy német katona nézeget egy zsákmányolt, teherautóra szerelt amerikai légelhárító löveget, balra. A Luftwaffe 1035 Focke-Wulf 190-est és Messerschmitt 190-est tudott kiállítani a csatára, és meglepetésszerű támadásaival nagy károkat okozott a még földön lévő szövetséges gépekben. Miután azonban a Luftwaffe 300-nál is több gépét, valamint tapasztalt pilótáinak többségét is elvesztette, többé már nem jelentett komoly erőt.

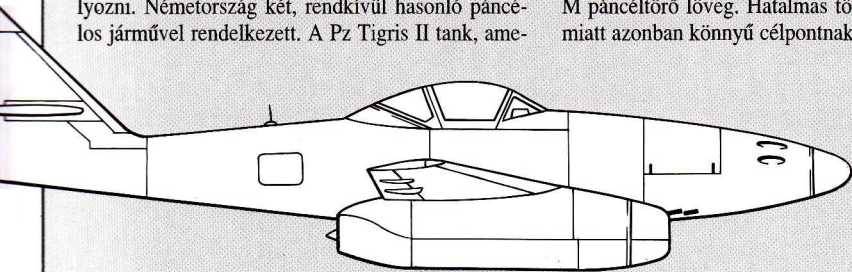

Hitler titkos fegyverei

Az ipari körzetek ellen intézett nagyméretű bombázások ellenére a legfontosabb német harcokcsi- és repülőgépgyárak még mindig rendkívül fejlett fegyvereket tudtak előállítani. Az ardenneki csata idején félelmetes fegyvereket tudtak bevetni, de a szövetségesek óriási mennyiségi fölényét a rendelkezésükre álló hékány darabbal nem tudták ellensúlyozni. Németország két, rendkívül hasonló páncélos járművel rendelkezett. A Pz Tigris II tank, ame-

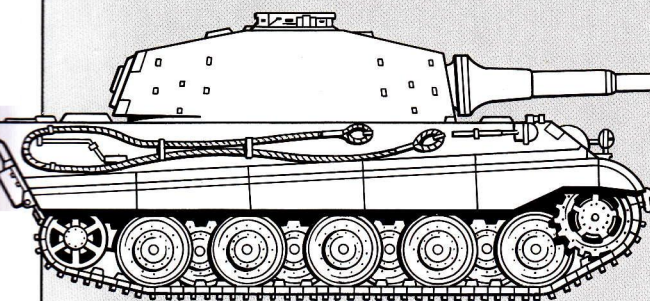
lyet csak Királytigrisnek neveztek, a kor legnagyobb tankja volt, a leghatékonyabb ágyúval felszerelve. A „rokona”, a Vadástigris, önjáró löveg, vagy páncélelhárító volt, amelyet egy Tigris II vázára építettek. Ez volt a második világháború legnagyobb, és legerősebb páncélzattal ellátott harci járműve, és ezen volt a legnagyobb ágyú is, egy 128 mm-es 44 M páncéltörő löveg. Hatalmas tömege és lassúsága miatt azonban könnyű célpontnak bizonyult.

Műszakilag néhány német repülőgép is fejlettebb volt, mint a szövetségesek gépei. A két Junkers Jumo 004B turbólégkökés motorral hajtott, együléses Messerschmitt Me 262 például az első sugárhajtású harci gép volt. Létezett egy vadászgép változata, a „Schwalbe” (Fecske) és egy bombázó változata, a „Sturmvoegel” (Viharmadár), ezek egy új korszak nyitányát jelentették a katonai repülés területén.

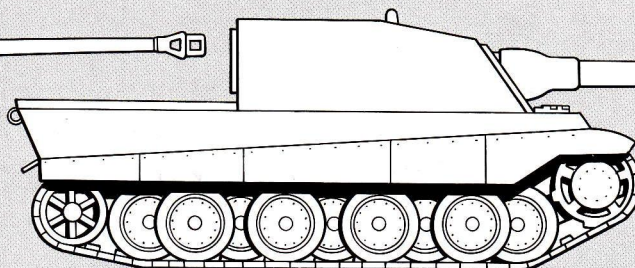

Messerschmitt Me 262. Maximális sebesség: 869 km/óra; hatótávolság: 966 km; fegyverzet: vadászgép – négy 30 mm-es gépágyú az orr-részen; bombázó – különböző fegyverek, beleértve rakétákat is, összesen 1020 kg súlyban.

PzVI Tigris II. Súly: 68 tonna; országúti sebesség: 38 km/óra; hatótávolság: 110 km; maximális páncélvastagság: 185 mm; fegyverzet: egy 88 mm-es ágyú, két 7.92-es géppuska.

JgPzVI Vadástigris. Súly: 76 tonna; országúti sebesség: 38 km/óra; hatótávolság: 110 km; maximális páncélvastagság: 250 mm; fegyverzet: egy 128 mm-es 44 M páncéltörő löveg, egy 7.92-es géppuska.

Az amerikai 83. hadosztály gyalogosai kuporognak egy, a belgiumi Bovigny melletti úton felállított 57 mm-es páncéltörő löveg mögött, készen arra, hogy visszaverjenek egy meglepetésszerű német rohamot. A bajtársaikat fedezik, akik a hóborította fenyőfák között nyomulnak előre az út mindkét oldalán. Hitler úgy időzítette a támadást, hogy az egybeessen a meteorológusai által jósolt rossz időjárás beköszöntével. Sötét volt és fagyott, amint a német csapatok elfoglalták támadóállásaikat

december 15-én, a tájat hideg, sűrű köd borította – pontosan ezek a körülmények gátolták meg a szövetséges repülőket abban, hogy a német utánpótlási vonalakat támadják; ezek a támadások katasztrofális következményekkel jártak a németek számára Normandiában. Az elkövetkező öt napban Hitler szerencséje kitartott, és az időjárás változatlan maradt.

Csata az Ardennekből/4

számították ki Hitler szándékait. A német erőforrásokról való ismereteik alapján arra a megállapításra jutottak, hogy egy kisebb méretű ellen-támadás készül az Aachen körüli amerikai állások ellen. Nem csoda tehát, hogy ezt a téves helyzetértékelést követően az amerikaiakat a meglepetés erejével érte, amikor december 16-án 5.35-kor a sötét és ködös ardeneki tájat a nagy gyalogsági és páncéloserőkkel végrehajtott támadás előjátékként hirtelen 2000 német ágyú zárótüze világította be.

A hadsereg és az SS egységeinek kezdeti lendületét talán von Rundstedtnek a csatát megelőző napon kiadott hadparancsa inspirálta: „Nyugati front katonái! Elérkezett a ti időtök. Hatalmas támadó seregek vonultak fel az angol-szászok ellen. Nem kell többet mondanom erről.

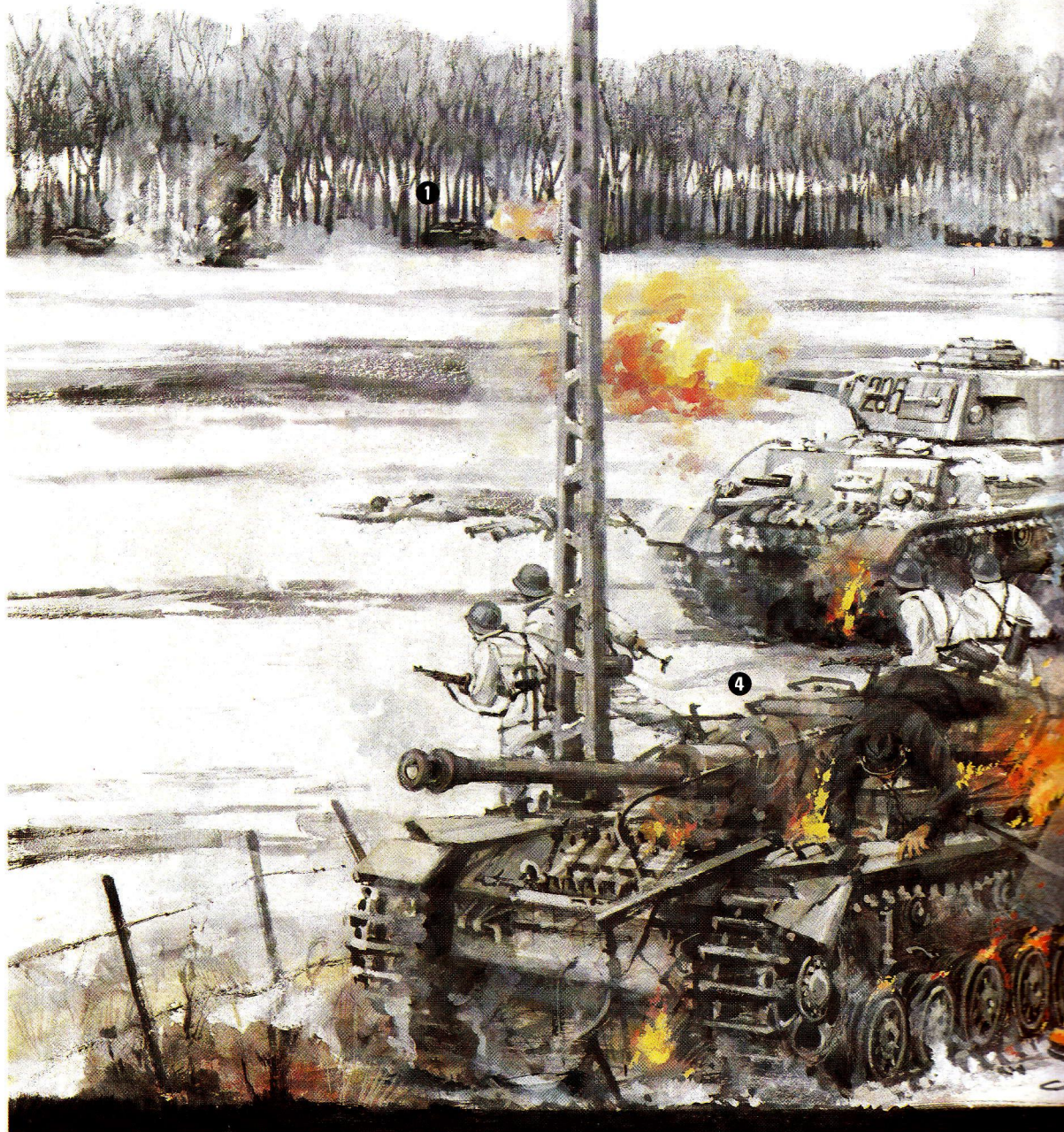
Ti magatok is érzitek ezt. Mindent egy lapra teszünk fel! Az a szent kötelesség hárul rátok, hogy a Hazáért és a Führerért szinte emberfeletti dolgokat vigyetek végbe!” Az idős tábornok, aki soha nem hitt az „Őszi kód”-ben, a kötelességét teljesítette a csapatok lelkesítésével, de egyben meg is mondta nekik az igazságot, mivel egy olyan veszélyes, végső akció részeseivé váltak, amely emberfeletti erőfeszítéseket igényelt.

Hitler reményeivel ellentétben Skorzeny ezredes amerikai katonáknak beöltöztött emberei semmilyen nagyobb zavart sem tudtak kelteni a szövetséges vonalak mögött, s ezek közül a megtévesztett katonák közül sok a kivégzőosztag elé került kétszínűségéért.

Valójában az előretörő német hadseregek sokkal nagyobb segítséget kaptak a hosszan tartó rossz időjárástól, amelyet eleve belekalkuláltak az akcióba, s amely megvédte őket a nagyarányú légitámadásoktól. Ez, valamint az amerikai szárazföldi erők lassú reagálása kezdetben előnyhöz juttatta őket. Mélyen behatoltak az amerikai állásokba, s végül egy 80 km mély kiszögellést alkottak a frontvonalon. A legnagyobb sikereket von Manteuffel 5. páncélos-hadserege – amely átgázolt az amerikai 28. és 106. hadosztályon – aratta. Az előőrsi végül már Celles-nél jártak, mindössze 10 km-re a Meuse-től, de nem tudtak továbbmenni, beigazolvva von Rundstedtnek a német katonai lehetőségekről kialakult véleményét. A kiszögellésben

1944. karácsony napján, 7.30-kor Maucke harccsoportja – a Wolfgang Maucke ezredes vezette vegyes páncélos és gyalogsági alakulat – megpróbálta áttörni az amerikai 101. légideszant-hadosztály védelmi állásait Bastogne-nál. Az egységet, noha csak akkor érkezett a térségbe, azonnal a németek által gyengének feltételezett északnyugati amerikai szektor ellen küldték támadásra, minden felderítés nélkül.

Tizenkilenc, a hóban való álcázás miatt fehérre festett PzIV-es tank és StuG III-as rohamlőveg, fehér öltözékbe bújtatott páncélgránátosok támogatásával, indult meg a kora reggeli sötétségben. Az amerikai vonalakhoz közeledve a harccsoport kettévált: hét jármű és egy század gyalogság északra fordult Champs felé, míg a többiek dél felé nyomultak előre Hemroulle irányába.

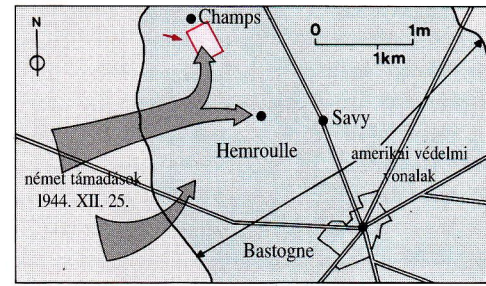

Amikor az 502. légideszant-gyalogos-ezred parancsnoka, Steve Chappuis ezredes tudomást szerzett a közeledő német erőről, B és C századát a Champsban állomásozó A század megerősítésére küldte. Az ejtőernyősök menet közben észrevették az ellenséget, s a Champsba vezető

úttól egy nyílt mezővel elválasztott erdő mellett (2) megbújtak, majd kézifegyverekkel, géppuskákkal és páncéltörőikkel tüzet nyitottak rájuk.

A német páncélos járművek, amelyeknek a tetején néhány gyalogos utazott, míg a többiek gyalog követték őket, az amerikai állásokkal párhuzamosan haladtak, de a zárt formáció azonnal felbomlott, amikor az amerikaiak lekaszálták a gyalogosokat.

Amint a tankok megfordultak, hogy ismét felvegyék az alakzatot, a jobb oldaluk fedetlenül maradt az amerikai 705. harckocsi-elhárító ezred két önjáró lövege (1) számára, amelyek véletlenül pontosan abban az erdőben voltak elrejtve, ahol az ejtőernyősök fedezetet kerestek.

Egy StuG-ot (4) és két PzIV-es tankot 370 m-ről kilőttek; egy páncéltörő eltalált egy másik tankot, míg lejjebb az úton egy rohamlöveget borítottak lángba az 502. ezred harcálláspontját, Rolle Château-t védő

alakulatok. Egy tank elért Champsba, de már nem volt bevethető állapotban; míg az utolsó tank Hemroulle felé fordult, de ott elfogták.

A páncélgránátos-század tagjai közül 67-en meghaltak és 35-en estek fogságba. A Hemroulle felé, a második oszlopban haladó összes páncélost megsemmisítették.

Csata az Ardenneknben/5

mélyen beágyazva egy másik akadály zárta el az 5. páncéloshadserg legfőbb utánpótlási vonalát, és fékezte le az előrehaladás sebességét – a fontos utak kereszteződésében fekvő Bastogne. A várost hősieen védte az amerikai 101. légideszant-hadosztály addig, amíg csak George Patton tábornok 3. hadserege fel nem mentette. Amikor a németek felszólították őket, hogy adják fel az amerikaiak által szemléletesen csak „lyuk a fánkban”-ként becézett helységet, a 101-esek parancsnokának, Anthony McAuliffe dandártábornoknak kategorikus visszautasítása meglepetést keltett az ellenség táborában. A 101-esek tovább harcoltak, s légi úton kapták a létfontosságú utánpótlási anyagokat.

Az „Őszi kód” déli szárnyán Branderberger 7. hadseregét még azelőtt megállították, mielőtt túl messzire juthatott volna; míg északon Dietrich 6. SS-páncéloshadsergének nem sikerült a kiindulási pontjukhoz közel eső Elsenborn hegyerincet elfoglalnia, bár néhány egység mélyen betört a Losheim-hágón. Az utóbbiak azonban képtelenek voltak kiaknázni, amit nyertek, elsősorban az üzemanyaghiány és az erősödő ellenállás miatt.

Hitler sokkal többet várt ettől az SS-páncélosmagasabbegységtől, amely december 19-én még mindig messze járt a december 17-ig elérendő célpontjától, a Meuse folyótól. Ennek ellenére Hitler makacsul elutasította von Rundstedt kérését, hogy Dietrich seregének egy részét vezényeljék át délre, hogy így még nagyobb erővel folytathassa von Manteuffel sikerebb támadását.

Ugyanezen a napon, december 19-én, a szövetséges erők főparancsnoka, Eisenhower tábornok Verdunnél megbeszélést folytatott vezető beosztású tábornokaival az „Őszi kód” megghiúsításáról. Jóllehet a németek meglehetősen mélyen behatoltak a szövetségesek arcvonalaiba, „Ike” ezekkel a szavakkal nyitotta meg a tanácskozást: „A jelenlegi helyzetet úgy kell értékelni, mint ami lehetőség a számunkra, nem pedig kudarc. Csak vidám arcokat szeretnék az asztal körül látni.” Az aznap hozott döntések közül a legjelentősebb talán Patton 3. hadseregének áthelyezése volt a Saar-vidéken elfoglalt, keletre néző állásokból 241 km-re északra, hogy megtámadhassák a németek bal szárnyát az Ardenneknben; a rendkívül nehéz logisztikai feladatokat az amerikaiak ragyogóan oldották meg.

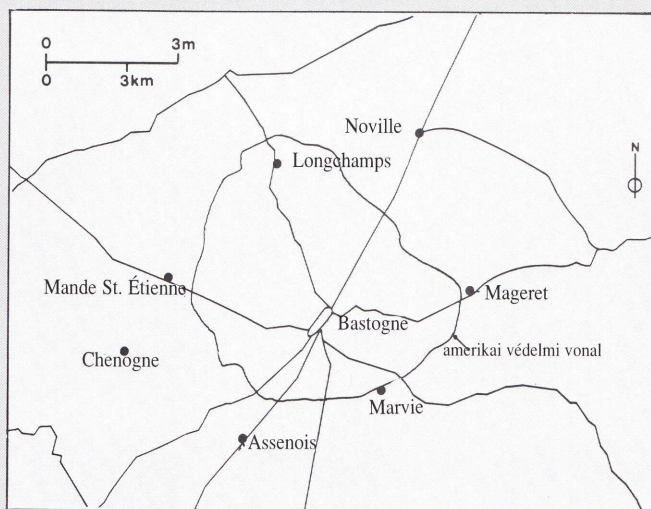
Másnap, december 20-án, Eisenhower, miután összeszedte az összes tartalékot, amelyet be lehetett vetni a vele szemben álló 17 ellenséges hadosztállyal szemben, átmeneti változtatásokat jelentett be a vezetésben, hogy a szövetségesek hatékonyabban harcolhassanak a V alakú kiszögellés által kialakított két különálló fronton. A déli front Bradley tábornok

A fordulópont: Bastogne felmentése

Bastogne, az amerikai VIII. hadtest főhadiszállása, a német előrenyomulás vonalában fekvő útrendszer középpontjában feküdt. Ha az amerikaiak meg tudják tartani a várost, erősen lecsökkennek a németek esélyei a Meuse folyó elérésére.

December 20-ra a németek bekerítették Bastogne-t. A térségben tartózkodó összes amerikai csapatot a 101. légideszant-hadosztálynál szolgáló McAuliffe dandártábornok, a helyszínen tartózkodó rangidős tiszt parancsnoksága alá vontak. A heves német tüzéségi és bombázótámadások ellenére az amerikaiak, akiket a levegőből láttak el a legszükségesebb utánpótlási anyagokkal, makacsul kitartottak. Ezalatt Patton tábornok a 4. páncélosadosztályt jelölte ki Bastogne rendkívül jelentős helyi központjának felmentésére.

Három, különféle irányból támadó hadoszlop csapott le a várostól délre állomásozó német 5. ejtőernyős-hadosztályra. A végső áttörést az R harci csoport érte el a 94. páncélozott tábori tüzéség és a 37. harcokcsizászlóalj támogatásával, amikor keresztülvágták magukat a várostól 4,8 km-re lévő Assenois-n. Assenois-t december 26-án reggel 4.45 óta lőtte az amerikai tüzéség; az amerikai tankok akkor törtek be a faluba, amikor még javában hullottak az amerikai gránátok a helysége. Kézitusa alakult ki, de az amerikai előretörést nem lehetett megállítani; Bastogne még aznap felszabadult. Közel 12 000 német és körülbelül 3000 amerikai halt meg a harcokban. Óriásiak voltak a harcokcsiveszteségek is: 150 amerikai és 450 német tank semmisült meg.

December 23-ának délelőtti hideg, de tiszta időjárást hozott; a szövetséges repülőgépek ismét működésbe léphettek egy áthatolhatatlanul ködös és felhős időszak után. Az amerikai csapatszállító parancsnokság gépei azonnal hozzákezdtek a szorongatott bastogne-i helyőrség utánpótlásának ledobásához. Négy óra leforgása alatt 241 gép egyenként 544 kg-os szállítmányokat dobott le ejtőernyővel a terület fölött.

December 26-án 289 gép ismét utánpótlást szállított, ezúttal elsősorban lőszert, de orvosokat és egészségügyi felszereléseket is ledobtak ekkor. A védők nem várt segítséget is kaptak: a szállítógepeket védő vadászgépek feladatuk végeztével golyózáppal árasztották el az ellenséges állásokat, mielőtt visszafordultak volna.

Tömeggyilkosság Malmédyben

December 16-án reggel Jochen Peiper ezredes vette át az alakulat vezetését, amely körülbelül 100 PzIV-es és PzV-ös Párduc páncélost és egy gépesített gyalogsági zászlóalj által támogatott, 40 Királytigrisből álló zászlóaljat egyesített. A feladatuk szerint ékként kellett működniük az ardenneki offenzíva alatt.

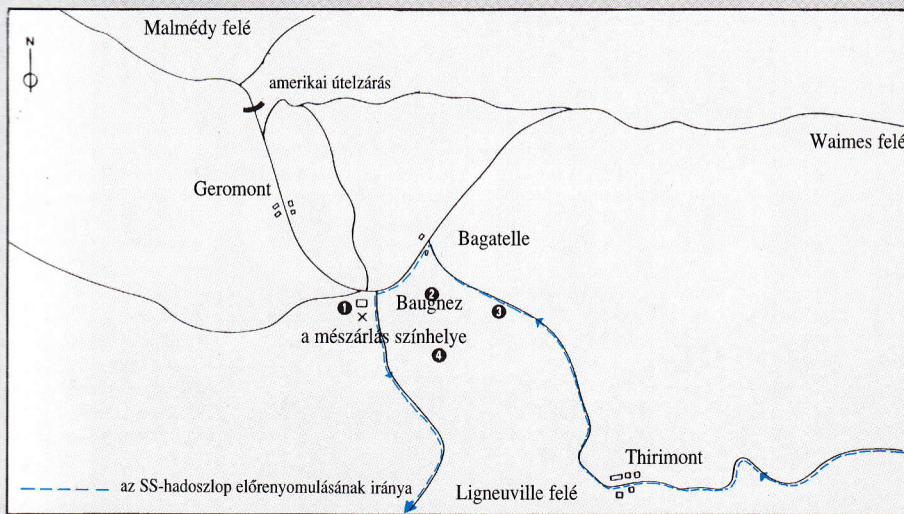
Peiper nyomában a halál járt a belgiumi hadjárata alatt. Honsfeldnél, a 99. amerikai gyalogoshadosztály 349. ezredének pihenőhelyénél a Peiper tankjain utazó ejtőernyősök legrázták a járművekről, és összetertették az amerikai katonákat; 19-et közülük, akik nem akartak engedelmessé válni, lelőtték, és a holttesteket azután kifosztották. Bullingen mellett Peiper elfoglalt egy kis repülőteret, és arra kényszerítette az elfogott amerikai katonákat, hogy töltsék fel üzemanyaggal a tankjait; ezután mindegyiket

lelőtték. Ligneuville-nél nyolc újabb hadifogoly vesztette életét.

Az előőrs tovább folytatta az útját Malmédy városa felé, ahol egy hadoszlop amerikai, mivel csak kézi fegyverekkel volt felszerelve, megadta magát, látva Peiper tankjainak és géppuskáinak erejét. A németek, miután megmotozták a foglyaikat, egy mezőre terelték őket, ahol megparancsolták nekik, hogy sorakozzanak fel nyolc, egyenként 15 emberből álló sorba. Ekkor két tankot vittek a helyszínre, és légépűskázták az embereket. A 120 ember közül 20 a csodával határos módon megmenekült, s habár majdnem mindegyikük megsebesült, megpróbáltak egy közeli erdő viszonylagos biztonságot adó fáinak közé menekülni. 12 amerikai bemenekült egy kávéházba, de a németek felgyújtották az épületet, és mindegyik embert lelőtték, ahogy azok a fojtó füsttől fuldokol-

va kibotladoztak. Az 1. hadsereg főhadiszállása még aznap hírt kapott a tömeggyilkosságról, és azonnal nyilvánosságra hozták az esetet. Ez fordulópontnak bizonyult a hadjárat során, mert ahelyett, hogy az amerikai katonáknak inába szállt volna a bátorságuk, ahogy Hitler képzelte, csak fokozta elszántságukat, hogy visszaverjék a németeket, bosszúból bajtársaik lemészárlásáért.

A háború után Peipert és bűntársait elfogták és bíróság elé állították 308 katona és 111 polgári lakos meggyilkolásáért, bár a valóságban talán kétszer ennyi ember élete is száradt a lelkükön. Peiper halálra ítélték, de 1948 szeptemberében életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták az ítéletet, és 1956. december 22-én kiszabadult a börtönből.

A 285. amerikai tábori tüzérszászlóalj

B ütegének három egysége, összesen 140 ember és 30 jármű, menetelt Malmédytól délre december 17-én. Az oszlop Baugnez felé fordult az N32-es úton, ahol öt út keresztezte egymást. Egy szolgálatban lévő katonai rendőr a megfelelő irányba igazította az oszlopot és megfordult, hogy bemenjen egy kávéházba (1). Egy pillanattal később

hallotta, hogy megszólal egy harckocsiágyú (2), és látta, hogy lövik az egységet. Peiper harccsoportjának az egyik mellékúton észak felé tartó alakulata (3) nyitott tüzet az amerikaiakra. A németek legrázták a tankjaikról, és kézi fegyverekkel tüzelve rohamot intéztek az amerikaiak ellen a nyílt mezőn át (4). Ezt követően a hadifoglyok kivégzése a malmédyi mészárlás néven vált ismertté.

A 291-es utászok emberei, balra, összeszámolják a megfagyott holttesteket. Malmédy miatt az amerikaiak is erőszakosabban léptek fel a hadifoglyokkal szemben.

Peiper harccsoportjának előőrsi, fent, egy útkereszteződésnél nyugat felé tartó előrenyomulásuk alatt; egy sokoldalúan felhasználható kétlútvolkswagen 166-os Schwimmwagenen utaznak.

Csata az Ardennekben/6

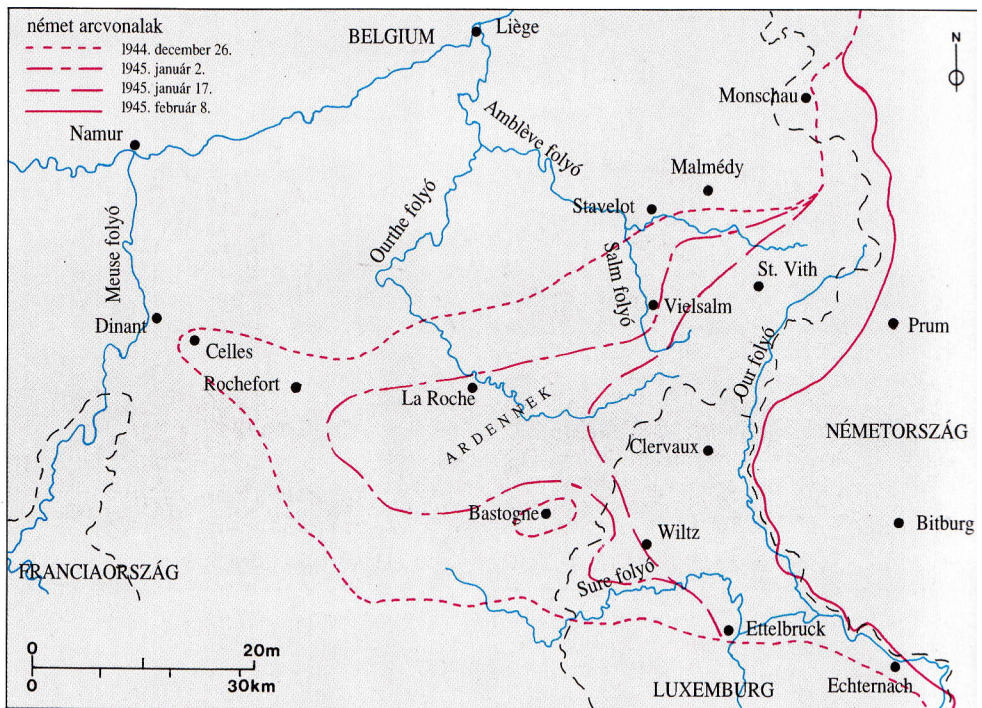
ellenőrzése alá került, aki korábban zokon vette, hogy néhány csapatát Montgomery tábornagy rendelkezésére kellett bocsátania, aki viszont az északi frontszakasz feletti parancsnokságot kapta meg. Nekik kettejüknek kellett a németeket harpófogóba szorítani és kiverni a kiszögellésből.

Jóllehet Dietrichnek december 21-én sikerült Robert Hasbrouck 7. amerikai páncéloshadserégét legyőzni a St.-Vithért folytatott kemény csatában, von Rundstedt már tudta, hogy a németeknek nem sok babér terem ebben az ütközetben. Másnap arra kérte Hitlert, hogy engedélyezze a visszavonulás megkezdését. A Führer elutasította a kérést, és utasította: vesse be a tartalékait a támadás felújítására. Így további elkeseredett csaták zajlottak le ebben a szétszórt, zűrzavaros akcióban a tél kellős közepén, s végeredményben egymillió ember vett részt a hadműveletekben.

Most, hogy az időjárás kitisztult és a szövetségesek végre kihasználhatták abszolút légi fölényüket a német páncélosadoszlopok támadására, az ellenség veszteségei ugrásszerűen megnöttek. A meggyengült Luftwaffe nem sokat tudott tenni az előretolt állásokra és a hátul fekvő területekre egyaránt hulló bombázópor ellen, még az új, sugárhajtású Messerschmitt-vadászgépek sem tudtak igazán segíteni.

1944. karácsony este a szövetségeseknek 32 hadosztályuk volt ebben a térségben, és most végre hasznosítani kezdték fölényüket egy sor erős ellentámadás formájában. A kiszögellés kezdett zsugorodni, és von Rundstedt újfent Hitlerhez fordult, hogy engedélyezze az elszakadást. Von Manteuffel 5. páncéloshadserégének nagy része megsemmisítő vereséget szenvedett karácsony napján, ezt másnap, 25-én Bastogne felszabadítása követte. Talán ez győzte meg a vonakodó Hitlert arról, hogy az Antwerpenig való villámháborús előretörés gondolata az álmok birodalmába tartozik. Nyilvánvalóvá vált, hogy az egyre erősebb szövetséges vonalakat nem lehet áttörni, ezért Hitler december 27-én engedélyt adott a visszavonulásra, miközben még mindig azt hangoztatta: az „Őszi kód” nem volt hiábavaló. Tényleg nem volt az?

1945. január elejére a frontvonal az Ardennekben majdnem ugyanott húzódott, mint ahol az offenzíva kezdetekor. Ám a háborúnak talán legvéresebb csatájában a németek 100 000 embert veszítettek, az amerikaiak 81 000-et, míg a britek, akik csak mellékszereplők voltak, 1400-at. Óriási mennyiségű ágyú, tank és felszerelés veszett el mindkét oldalon, ám míg a szövetségesek gyorsan pótolni tudták a sajátjukat, a németek nem.

Patton 3. hadserégének katonái az assenois-i úton küzdöttek fel magukat, hogy Bastogne-t felszabadítsák. Von Manteuffelnek így alakulatokat kellett elvonnia a Meuse felé előretörő csapatoktól, hogy kivédje ezeket a

támadásokat. A németek hamarosan hátrányba kerültek az üzemanyaghiány miatt, és december 23-án kitisztult az ég, tehát a szövetségesek légereje korlátlanul támadhatta őket. Mialatt Patton délről rohamozott, az

1. amerikai hadsereg, a 9. amerikai hadsereg, valamint Montgomery 21. hadsergecsoportja északról és nyugatról szorongatta az ellenséget. December 26-ra a német támadás elakadt.

Az offenzíva teljes kudarccal végződött a németek számára. Semmit sem nyertek, ellenben súlyos emberveszteségeket szenvedtek, s létfontosságú hadianyaguk egy része is megsemmisült; pedig felhasználhatták volna a Rajna jelentette félelmetes természetes védővonal mentén. A szövetségeseknek a kiszögellés kezdeti szakaszához kellett volna átvágniuk magukat, hogy megakadályozzák a német alakulatokat abban, hogy elmeneküljenek kelet felé. A valóságban a németek, bár az üzemanyaghiány miatt hátrahagyták a tankjaikat, elszántan küzdöttek, és több ezren meg is menekültek.

Egy német propagandafilm kimerítve képe, balra, zsákmányul ejtett amerikai felszereléssel ellátott német katonákat mutat; így felismerhető egy 45-ös Colt-pisztoly, egy géppuskalövedék-heveder és egy löszerdoboz. A német terv szerves része volt az, hogy a szövetségesektől mindenféle anyagot szerezzenek, legfőképpen üzemanyagot.

A parancsnokok

Von Rundstedt

Von Manteuffel

McAuliffe

Gerd von Rundstedt tábornagy (1875–1953) távolláságtartó, apolitikus tiszt volt a régi porosz iskolából, akit életkora és presztízse emelt a tiszti kasztrendszer élére. Hitler nem szerette, de szüksége volt az idősebb, tapasztalt parancsnokra az ardenneki offenzívához. Így 1944 szeptemberében Rundstedtet félig már nyugállományból rendelték a „Farkas-tanyára”, ahol Hitler kitüntető figyelemmel és tisztelettel bánt vele. Rundstedt elvállalta, hogy a nyugati hadszíntér főparancsnokaként szolgáljon, de csak később közölték vele Hitler elképzeléseit. A háború után kijelentette, hogy habár tisztában volt

Hitler hadműveleti tervének érdemeivel, azt is tudta, hogy „...minden feltétel hiányzott egy ilyen támadás esetleges sikeréhez”. Rundstedtet 1945-ben elfogták, bíróság elé állították és bebörtönözték, de négy évvel később visszanyerte szabadságát.

Hasso Freiherr von Manteuffel tábornok (1897–1978) rendkívül alacsony ember volt – mindössze 160 cm magas, és mindössze 54 kg-t nyomott – és, Rundstedt-hez hasonlóan, került a politikát. Az első világháború alatt a gyalogságnál szolgált, majd a lovassághoz került, és hamarosan felismerte a páncélosokban rejlő lehetőségeket (ezeket a fiatal

Guderian pártfogolta a legjobban). 1941-ben az orosz frontra küldték, és ott mindenki meglepedésére szolgált.

Anthony C. McAuliffe dandártábornok (1898–1975), a bastogne-i amerikai parancsnok, ultimátumot kapott a várost bekerítő németektől: adja meg magát, vagy megsemmisítik. McAuliffe válasza – „A német parancsnoknak: Egy fenét! Az amerikai parancsnoktól” – széles körben ismertté vált, mint a legtömörebb visszautasítás a háború alatt. McAuliffe később a németországi amerikai hadsereg parancsnokaként szolgált.

December 31-re a német offenzívát megállították, de a szövetségesek csak újabb egyhavi kemény küzdelem alatt tudták felszámolni a német betörést. Az időjárás egyre hidegebbre fordult a hadjárat megkezdése után, a köd egyre sűrűbb, míg a hó egyre mélyebb lett. Az Ardenneken lévő keskeny, kanyargós utak jegesek voltak, és a járművek, mint például ez a 90 mm-es páncélvadász, megrekedtek az emelkedőkön. Mások az útpadkára csúsztak, és félre kellett lökni őket, hogy a mögöttük jövők elmelessenek mellettük. A hidakat lerombolták a németek, és minden elképzelhető helyen védőállásokat alakítottak ki. Ilyen körülmények között napi 3 km-es haladás nagy teljesítménynek számított. A fagyponthoz alatti hideg és a rossz látási viszonyok miatt többnyire a szövetséges repülők sem szállhattak fel bevetésre.

Sztálin természetéhez tartozott a kétszínűség, emiatt volt bizalmatlan a szövetségeseihez, mert tévesen úgy gondolta, hogy azok ugyanolyan csalárdak és titkolózók, mint ő maga.

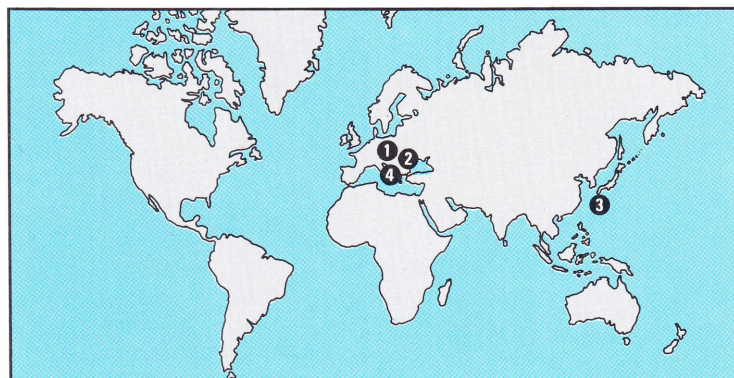
**Egy április 27-én
„Nagy-Berlin
védőinek” kiadott
német kormánylap,
fent, azt állítja, hogy a
főváros a szovjet tankok
halálós csapdájává vált.
A németek nemcsak
Berlin védelméért
küzdenek, jelentette ki a
szerkesztőségi cikk,
hanem az egész európai
civilizációért.**

Az 1943 júliusában vívott döntő jelentőségű kurszki csata után a németek soha többé nem nyerték vissza keleten a stratégiai kezdeményezést. Az oroszok kíméletlenül törtek előre nyugat felé, először a Szovjetunió területéről úszták ki az ellenséget, majd, lépésről lépésre, Kelet-Európából. 1944 augusztusára elérték Varsót, és elfoglalták Bukarestet. Október utolsó hetében behatoltak Kelet-Poroszországba, és 1945 áprilisában készen álltak arra, hogy Berlin ellen vonuljanak. Sztálin, aki el volt szánva arra, hogy a nyugati szövetségesei

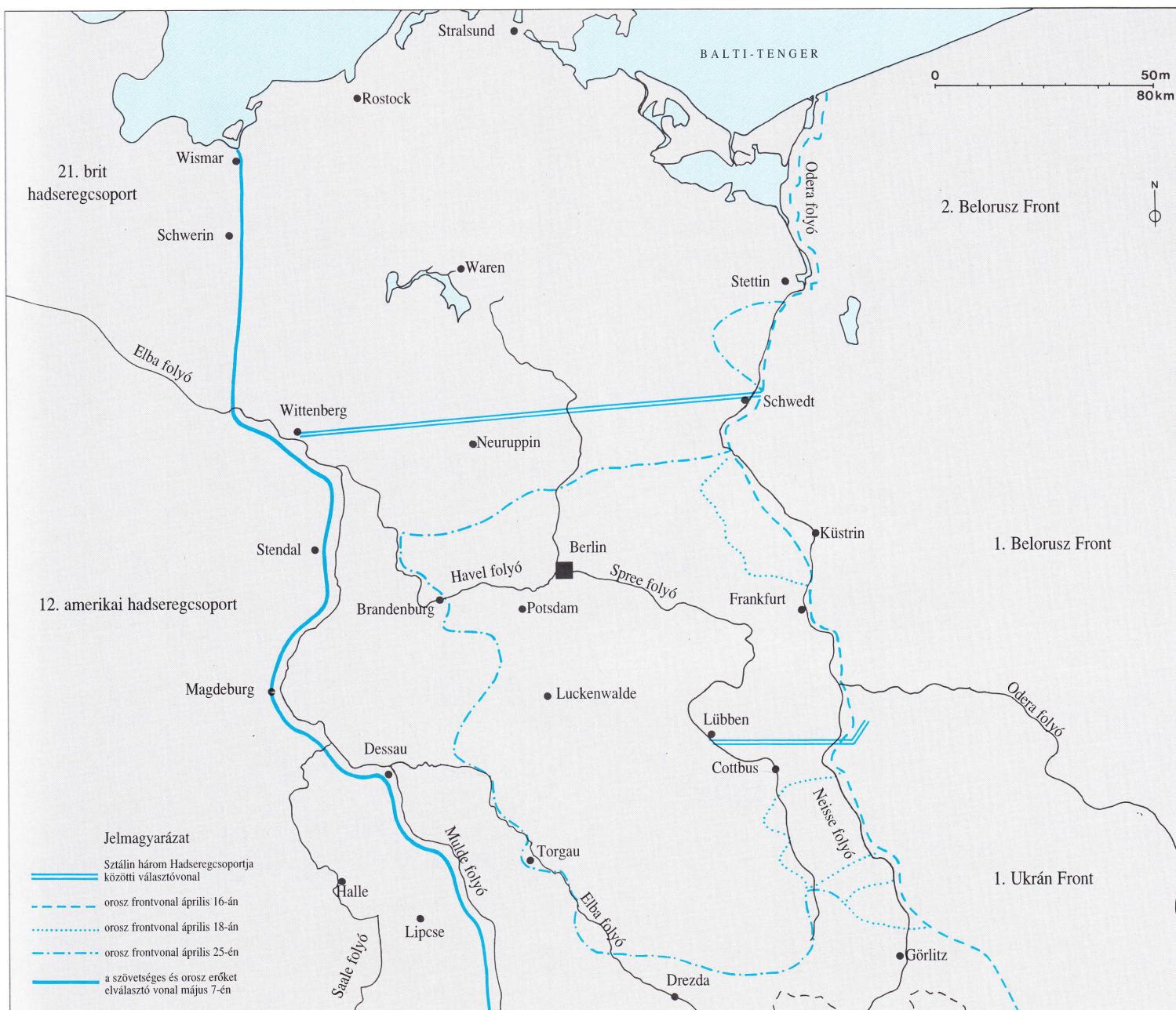
előtt foglalja el a fővárost, személyesen irányította a végső hadműveleteket. A Kremlbe rendelte Zsukovot, a közvetlenül Berlintől keletre állomásozó 1. belorusz front parancsnokát, és Konyevet, a délen felvonuló 1. ukrán front parancsnokát, hogy meghatározza a támadás időpontját, a hadműveletben részt vevő csapatok összetételét és a célokat. Zsukov kapott parancsot Berlin bevételére, míg Konyevnek nyugatra, az Elba felé kellett csapást mérnie, a várostól délre. Sztálin ezután egy ceruzával meghúzta egy

térképen a demarkációs vonalat a két hadsereg között. Amikor a ceruzája a Berlintől délkeletre lévő Lübbenhez ért, váratlanul, és minden magyarázat nélkül, megállt. Senki sem szólalt meg, de Konyev ezt úgy értelmezte, hogy ha a csapatai gyors áttörést érnek el, akkor ő maga is elfoglalhatja Berlint délről. Ilyen módon Sztálin hallgatólagosan versenyre készítette a két rivális parancsnokot a város elfoglalására.

Február 9-én a brit és kanadai erők elérték a Rajnát (1). Február 13-án az oroszok bevették Budapestet, míg április 13-án Bécsét (2). A Csendes-óceánon Iwo Jima március 16-án került az amerikai csapatok kezére, és az amerikai partraszállás április 1-jén kezdődött Okinaván (3).

Április 28-án, két nappal Hitler öngyilkossága előtt, Mussolinét megölték, és a testét, fejjel lefelé lógva, Milánó (4) főterén tették ki közszemlére.

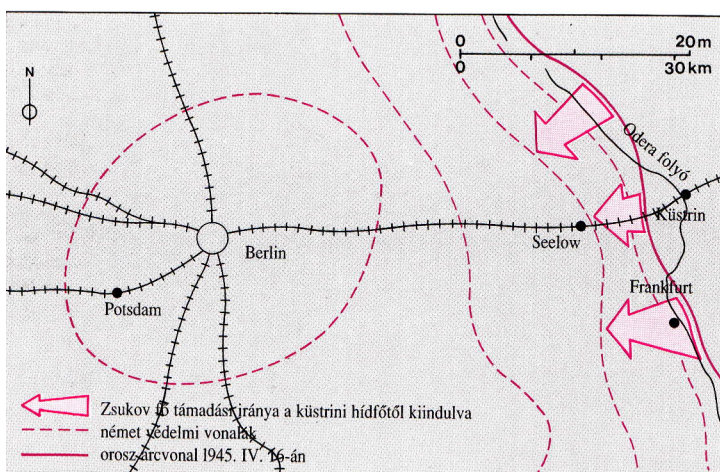
Berlinbe akarta küldeni. A választás előtt behívta két rangidős tábornagyát, Georgij Zsukovot és Ivan Konyevet, röviden tájékoztatta őket arról, amit Eisenhower szándékának vélt, és nyíltan felvette a kérdést: „Ki fogja elfoglalni Berlint? Mi vagy a szövetségesek?” Zsukov és Konyev, akik egymással rivalizáltak, egyaránt felajánlották, hogy megrohanják a német fővárost, ezért Sztálin a két marsallnak mindössze 48 órát adott, hogy elkészítsék a támadás tervét. Többhetes véres harc után azt remélték, hogy pihenhetnek, átcsoportosíthatnak és megerősíthetik egységeiket a májusi nagy offenzíva előtt, de most nyilvánvalóvá vált, hogy a vezérük azt akarja: sokkal korábban lépjenek akcióba.

Zsukov, akinek az 1. belorusz frontja (vagy hadseregcsoportja) Berlintől 80 km-re keletre, az Odera folyó mellett állomásozott, s egy hídfőt tartott ekkor a nyugati parton Küstrinnél, a tervét egy körülbelül 10 000 löveggel végrehajtott

zárótűzre, majd pedig ezt követően egy szokatlan időpontban, még hajnalhasadta előtt végrehajtott támadásra alapozta; 140, a repülőgépek ellen használatos reflektorral fognak az ellenség szemébe világítani, amikor a gyalogsága rohamra indul. A főcsapást a küstrini hídfőtől induló négy gyalogos- és két harckocsihadsereg fogja mérni, s két-két további hadsereg fogja fedezni a szárnyakat. Zsukov azt remélte, hogy a rendelkezésére álló több mint 750 000 emberrel és az abszolút légi fölényvel gyorsan legyűri a német erőket ellenállását.

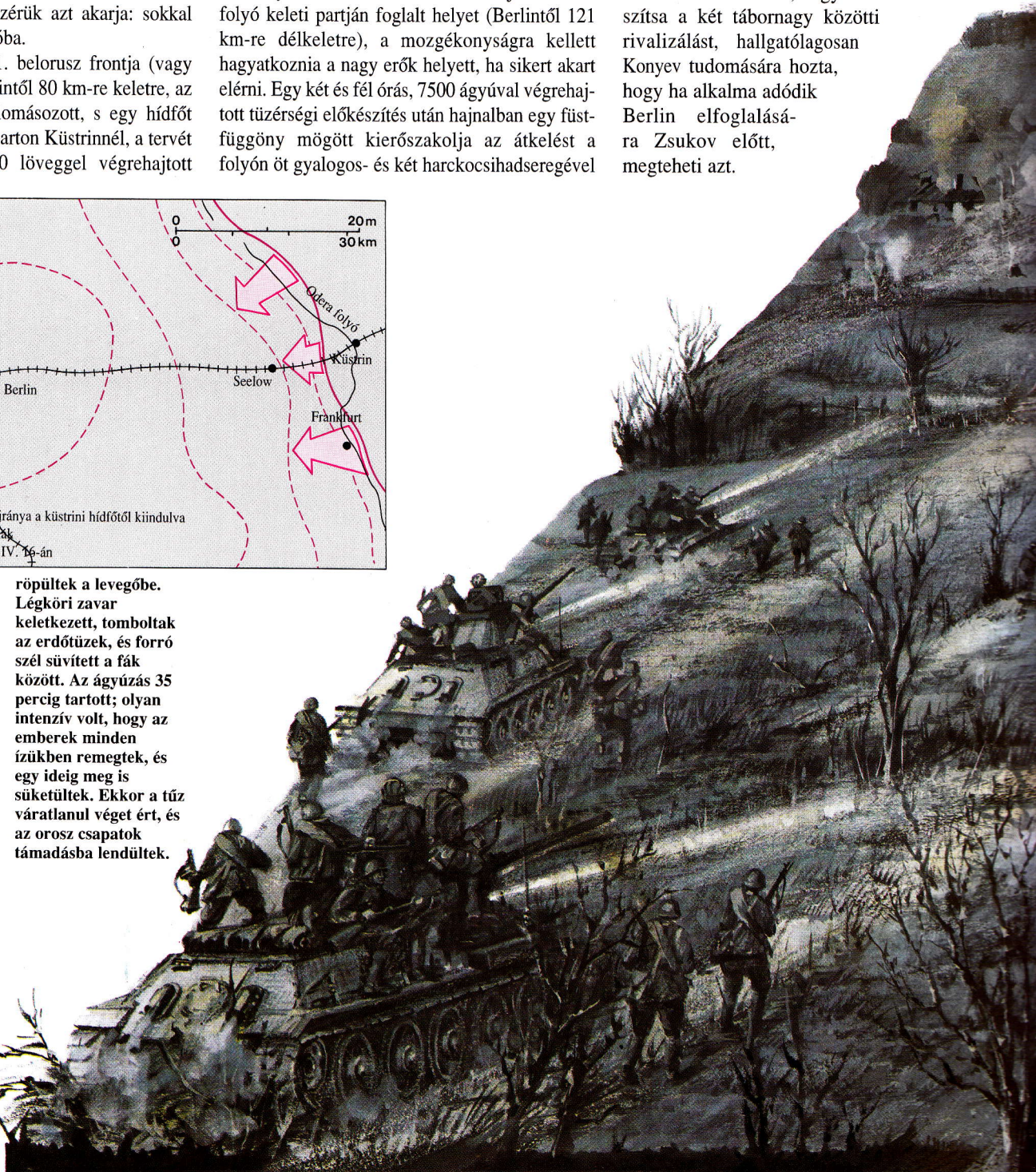
Konyev, akinek az 1. ukrán frontja a Neisse folyó keleti partján foglalt helyet (Berlintől 121 km-re délkeletre), a mozgékonyaságra kellett hagyatkoznia a nagy erők helyett, ha sikert akart elérni. Egy két és fél órás, 7500 ágyúval végrehajtott tüzérségi előkészítés után hajnalban egy füstfüggöny mögött kierőszakolja az átkelést a folyón öt gyalogos- és két harckocsihadsereggel

(összesen több mint 500 000 katonával). A jobb szárnyára koncentrált harckocsihadseregek áttörnek majd a német védelmi vonalon, és elindulnak északnyugati irányban, Berlin felé. Ígéretet kapott, hogy még két hadsereg áll majd a rendelkezésére az akció támogatására, de nem számíthatott biztosan a megérkezésükre, és az idő, mint már láttuk, nagyon sürges volt. Sztálin elfogadta mindkét tervet, de, Konyev csalódására, Zsukovnak adott előbbséget Berlin megtámadására, mert az ő erői közelebb voltak a fővároshoz. Sztálin azonban, hogy tovább szítsa a két tábornagy közötti rivalizálást, hallgatólagosan Konyev tudomására hozta, hogy ha alkalma adódik Berlin elfoglalására Zsukov előtt, megteheti azt.

1945. április 16-án 4.00-kor a küstrini hídfőállásban tartózkodó oroszok által kilőtt három vörös rakéta világította be az eget és az Odera folyót. Egy pillanattal később a német vonalakra irányított 140 reflektor felgyulladt. Azután három zöld rakéta emelkedett a magasba, jelt adva a keleti fronton végrehajtott legnagyobb tüzérségi zárótűz megkezdésére. Körülbelül 10 000, mindenféle és -fajta lőfegyver – mozsárágyúk, tankok, önjáró lövegek, könnyű- és nehéztüzérség és 400 Katyusa – verte a német vonalakat. Olyan rettenetes méretű volt a pusztítás, hogy egész falvak omlottak össze, és betondarabok, acélgerendák és fák

röpültek a levegőbe. Légköri zavar keletkezett, tomboltak az erdőtüzek, és forró szél súvított a fák között. Az ágyúzás 35 percig tartott; olyan intenzív volt, hogy az emberek minden izükből remegtek, és egy ideig meg is süketültek. Ekkor a tűz váratlanul véget ért, és az orosz csapatok támadásba lendültek.

A reflektorokat (3), amelyek közül néhányat a moszkvai védővonalakból hoztak ide, a Vörös Hadseregben szolgálók kezelték. A rendkívül erős fényt csak növelte, hogy az összes tank is bekapcsolta a fényszóróit (4) a németek elvakítására, közben pedig az oroszok minden mozgást észrevehettek.

Az orosz T-34-es tankokat (5) 1940 óta gyártották, és állandóan tökéletesítették a páncélzat megerősítésével és a tüzérség növelésével. 1945-re a T-34-es toronyát kicserélték, és egy 85 mm-es löveggel látták el. A tankokkal végrehajtott taktikai feladatokat mindig hozzá kellett igazítani a műszaki újításokhoz. Már 1943-

ban nagy szükség volt a gyalogosok és a csapatszállító járművek segítségére a gyalogosok által kezelt páncéltörő fegyverek megsemmisítésében, mert azok egyre hatékonyabbakká váltak.

Az orosz gyalogság (6), bosszúvágytól hajtva, könyörtelen vadsággal támadott. Sokan harcoltak közülük

Leningrádnál, Moszkvánál vagy Sztálingrádnál, és tanúi voltak annak, hogyan pusztult el az otthonuk és hogyan vált kietlen síksággá a hazájuk. Az előretörő Vörös Hadsereg által kiszabadított orosz hadifoglyokat árulónak tartották, és az aknamezők megtisztítására használták őket.

Az oroszok abszolút légi fölényt élveztek, s így a Zsukov, valamint Konyev frontján tartózkodó 6500 bombázó zavartalanul támadhatta az ellenséget az előretörő tankok (7) előtt.

Az oroszok azonban tévedtek, amikor azt hitték, hogy megsemmisítő erejű tüzérségi tüziük teljesen megtörte a német ellenállást. Mivel kevés német katona volt a térségben, s Heinrici tábornok megérezte, hogy az oroszok támadni fognak, ezért a legtöbb emberét az előző éjjel a második védelmi vonalba küldte. Így a lövedékek üres állásokba (2) hullottak, és a reflektorok mindössze az előrenyomuló orosz tankokat és gyalogságot világították meg a várakozó német tüzérek számára.

Lehetetlen volt megakadályozni az áttörést a hatalmas orosz számbeli fölény miatt, de a németek időt nyertek azzal, hogy ideiglenesen megállították a támadást. Heinrici emberei korábban megerősítették, s most meg is szállták a Küstrintől nyugatra fekvő homokos magaslatot, a 30–60 m magas Seelow-dombokat (1), amelyek elzárták a Berlinbe vezető fő utat. Onnan ágyútűzzel árasztották el az előrenyomuló oroszokat, és április 17-én estig sikerült kitartaniuk – felborítva Zsukov menetrendjét Berlin elfoglalását illetően, s alkalmat adva Konyevnek, hogy délkeletről megközelítse a várost.

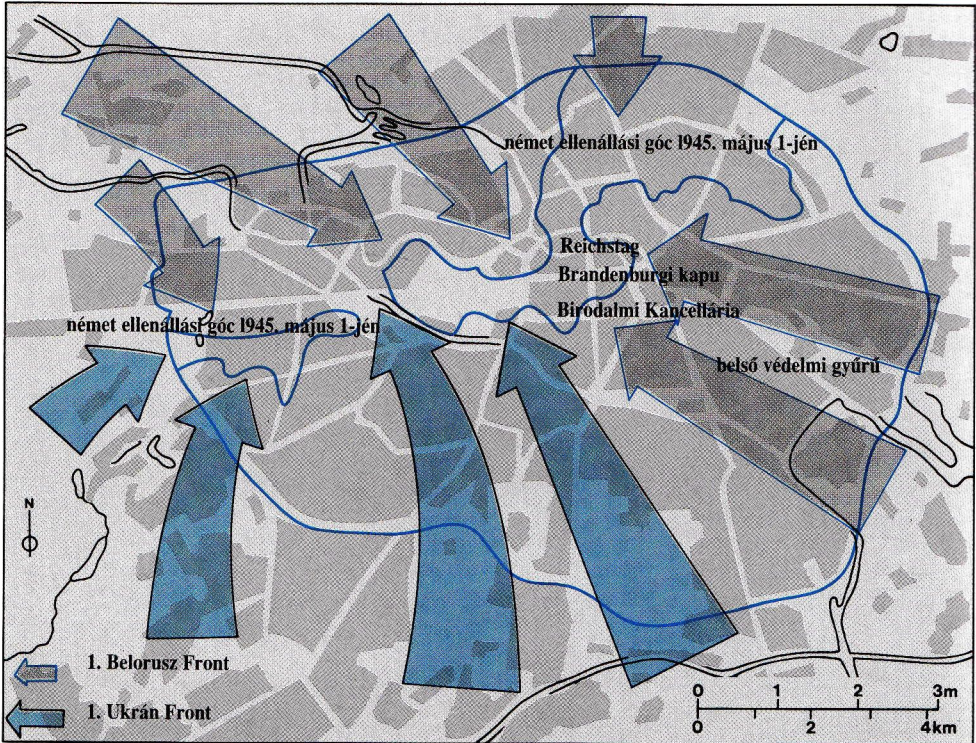
A két párhuzamos támadás időpontját mindössze 13 nappal későbbre, április 16-ra rögzítették. Öt nappal azelőtt azonban, hogy az orosz támadás megkezdődhetett volna (és egy nappal Rooseveltt halála előtt), William Simpson altábornagy 9. amerikai hadseregének előőrsei Berlintől 80 km-re nyugatra érték az Elbát. Április 15-én az amerikai csapatok át is keltek a folyón Barbynál, és Walther Wenck szedett-vedett 12. hadserege vajmi keveset tudott volna tenni, ha az amerikaiak megindulnak a főváros felé.

Wenck nem tudta megállítani a 9. hadsereget, de Eisenhower igen. Utasította Simpson, hogy maradjon az Elbánál, amíg az elsődleges célt – az oroszokkal való találkozást Drezdánál – el nem érik. Másnap reggel, 4.00-kor több ezer ágyú koncentrált tüze jelezte a Vörös Hadsereg Berlin elleni támadásának kezdetét.

Hogyan lehetett a német fővárost védeni? Sokan voltak, elsősorban a hivatásos katonák, akik a rendelkezésre álló csekély erőforrásokkal védhetetlennek tartották a várost. A szószólójuk Heinz Guderian vezérezredes, vezérkari főnök volt, akit március 28-án felmentettek, mert azt javasolta: elérkezett az idő az ellenséggel való tárgyalásra. Másrésztől tartotta magát az a gondolat, különösen a Führer kancellária alatti bunkerének szürreális légkörében, hogy az oroszok történelmük legnagyobb vereségét fogják elszívni a város kapuinál. A megromlott egészségi állapotú, s minden addiginál irracionálisabban gondolkodó Hitler a haditérképén található színes zászlócskákra alapozta optimizmusát, melyek nagyszámú, még érintetlen hadseregbeli és SS-egységeket jelöltek, míg a valóságban sok közülük már nem is létezett, a többiek pedig rendkívül meggyengültek a harcok alatt. A Führer egyetlen ésszerű lépést tett március végén: felmentette a csirketenyésztőből a titkosrendőrség főnökévé avaszt birodalmi SS-vezért, Heinrich Himmlert a Visztula Hadse- regcsoport parancsnoksága alól, és azt Gotthard Heinrici vezérezredesnek, az orosz front egyik veteránjának adta, aki tudta, hogyan kell nagy egységeket mozgatni egy ütközetben.

Heinrici fegyverzet, lőszer, felszerelés, élelem és megfelelő tartalékok híján lévő parancsnoksága, (amely egy ideje nem látta már a Visztula folyót) három hadseregből állt. A 3. páncélosdandár élén Hasso von Manteuffel tábornok állt, és egy Berlintől északra, Stettinig húzóódó, 150 km-es frontot foglalt el. Theodor Busse tábornok 9. hadserege védte a várostól keletre az Odera menti 130 km-es szakaszt, egészen az Odera–Neisse találkozási pontjáig, ahol csatlakozott Ferdinand Schörner tábornagy meggyengült hadseregcsoportjához, mely Drezdát védte a támadók ellen.

Amikor a csata elkezdődött, Heinrici mindössze

WEITERMACHEN bedeutet :

FÜR DEUTSCHLAND-

Ständig wachsende Verheerung durch Materialschlachten auf deutschem Boden im Osten und Westen. Vernichtung der letzten Voraussetzungen für den Wiederaufbau nach dem Kriege.

FÜR DEINE FAMILIE-

Ständig wachsende Gefahren durch den einrollenden Krieg. Selbstmörderische Volkssturmeinsätze, Bombardierungen, immer mehr Nahrungsknappheit, Parteiterror und schliesslich Chaos.

FÜR DICH-

Ständig wachsende Material-Untergehenheit, in der Deine Opferbereitschaft allein nichts ausrichten kann. Ein Selbstopfer in letzter Stunde, das seinen Zweck verloren hat.

Berlint házról házra, sőt időnként szobáról szobára védte a város minden épkezláb férfit. A németek rosszul álltak fegyverek dolgában, az oroszok hatalmas számbeli fölényben voltak, így egy pillanatig sem volt vitás a küzdelem végeredménye.

A háború alatt a szövetségesek és a tengelyhatalmak is sokszor folyamodtak propagandaröplapokhoz, melyeket általában repülőgépről dobtak le. A berlini csata alatt rengeteg, megadásra felszólító röplapot, balra, szórt a városra a vörös légierő. „A további küzdelem, így a lap, csupán a német ipar megsemmisülését, a családok felbomlását és felesleges egyéni áldozatokat jelenti.” Kevés német reagált erre a felhívásra, amíg Hitler élt.

A szovjetek minden oldalról nagy erejű támadásokat indítottak, amelyeket szőnyegbombázás előzött meg. A német ellenállás különösen a romok között erősödött meg, ott ugyanis kiváló fedezékeket találtak a védők.

Hitler utolsó napjai

A Führerbunker a kancellária kétszintes óvóhelyének alsó szintjén, vastag vasbeton réteggel fedve, 15 m-rel a föld felszíne alatt feküdt. A felső szinten voltak a konyhák, a személyzet lakóhelyiségei és a Göbbels család szobái. A lenti Führerbunkerben 18, a központi folyosóról nyíló apró szoba volt. A folyosót közepén elválasztották, s az elejét konferenciaként használták napközben. Az egyik oldalon voltak a Hitlernek és Eva Braunnak fenntartott szobák; Eva Braunnak hálószobájának is használt nappaliját, fürdőszobáját és öltözőjét volt, Hitlernek pedig hálószobáját, nappaliját és egy dolgozószobáját.

A folyosó másik oldalán lévő szobákban Göbbelsnek, Hitler személyes orvosának, egy rendelőnek, valamint a telefonközpontnak, az öröknek és a légtisztító berendezést működtető generátornak jutott hely. A többi, még mindig Berlinben tartózkodó vezető nácinak – elsősorban Martin Bormann-nak – a közeli óvóhelyeken találtak szállást.

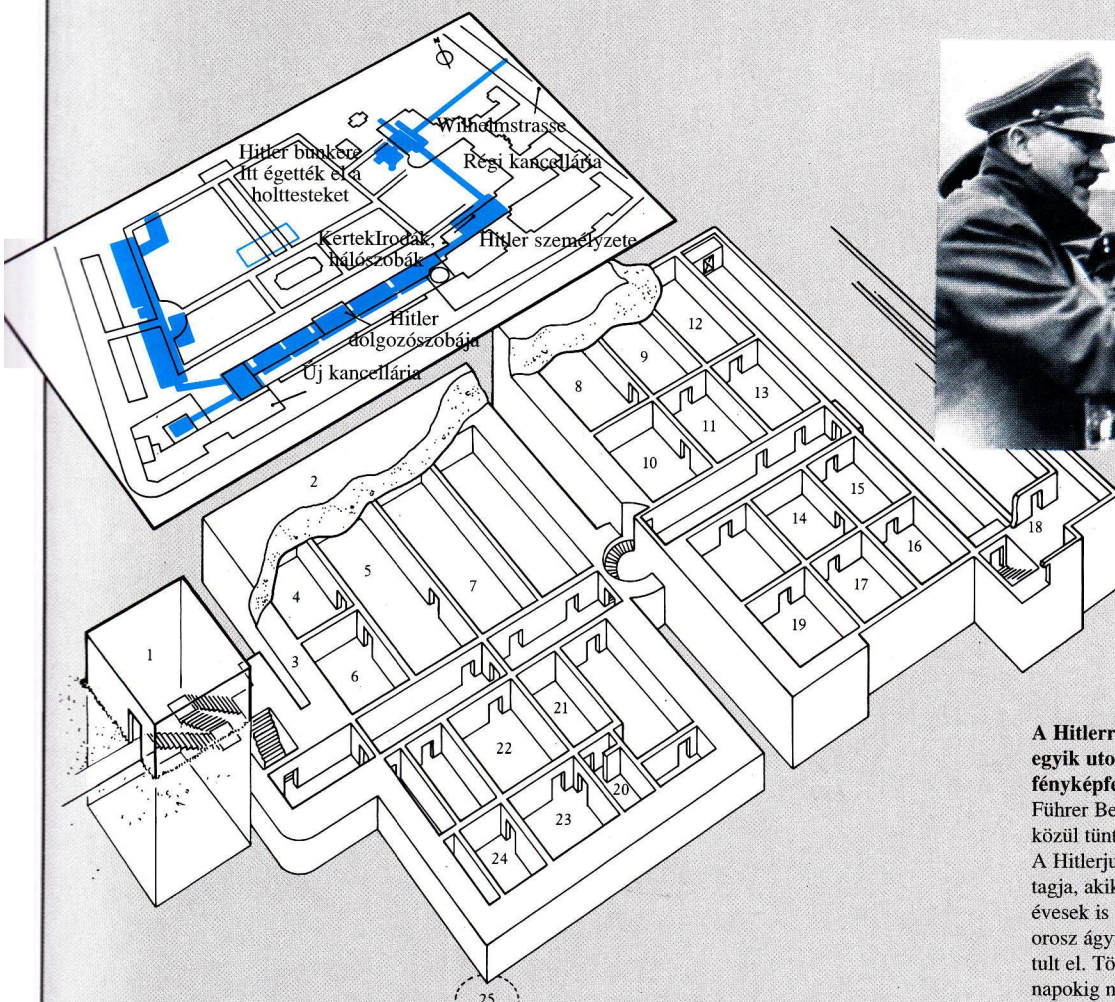
A Führerbunkerbe egy nehéz acélajtón keresztül lehetett bejutni; bent rendkívül szigorúak voltak a biztonsági előírások, még a tábornokoknak is el kellett viselniük a megalázó motozást. Különösen nagy figyelmet szenteltek az aktatáskáknak, mióta egyet használtak az 1944. július 20-án, a „Farkastanyán” Hitler ellen elkövetett merényletben.

A bunker belsejét ragyogóan megvilágították és kényelmesen berendezték. A légkör azonban nyomasztó volt. A fizikai és a szellemi kimerültség, az állandósult légitámadások, a félelem, a kétségbeesés és annak a tudata, hogy mivel az oroszok már a külvárosokban járnak, a vereséget és a halált már nem lehet sokáig elkerülni, az ott lévőket csaknem hisztérikus állapotba kergette. Egyedül Hitler viselkedett időnként higgadtan, aki már elhatározta, hogy megöli magát.

A napok és az éjszakák nagy részét a tanácskozások töltötték ki, amelyeken nemlétező vagy rendkívüli mértékben meggyengült hadseregeket jelentő jeleket

tologattak ide-oda egy térképen. Egyedül az étkezések jelentettek valamilyen elviselhető kikapcsolódást. Utánuk Hitler a Bormann-tól ajándékba kapott farkaskutyájával, Blondival és annak kölykeivel játszott; közülük az egyik, Wolf, akit Hitler maga nevelt fel, különösen közel állt hozzá. Az ölébe vette és ott simogatta, miközben számtalanszor elismételte a nevét.

A bunkerbe rendelt tábornokok és magas rangú náciak mind érzékelték a valóságtól teljes mértékben elrugaskodott kísérteties légkört, mely minden jelenlévőt a hatalmába kerített. Heinrich vezérezredes foglalta össze a helyzetet legtömörebben, amikor Hitler életének egyik utolsó napján odasúgta hadműveleti főnökének, Eismann ezredesnek: „Gondoljon csak bele: három éve Hitler egész Európát, a Volgától az Atlanti-óceánig az uralma alatt tartotta. Most pedig egy lyukban ül a föld alatt.”

1 Vészkijárat
2 2,6 m vastag tető
3 2 m vastag fal
4, 5 Hitler orvosának a szobája és a rendelő
6 Göbbels hálószobája

7 Az örök szobái és a telefonközpont
8, 9, 10, 11 A Göbbels-család szobái
12, 13 A cselédszobák
14, 15, 16, 17 Konyhák

18 Az Új kancelláriába vezető lépcső
19 Közös étkező
20 Fürdőszoba
21 Eva Braun szobája
22 Hitler dolgozószobája

23 Hitler nappalija
24 Hitler hálószobája
25 Betonkorony a kert szintjén

akik megtagadták a harcot, az SS emberei felakasztották.

Hitler utasításait minden ellenkezés nélkül hajtották végre halála pillanatáig, és több ezer katona, valamint civil halt meg Berlinben, hogy kilátástalan küzdelmükkel pár nappal meghosszabbítsák a Führer életét. Kevesen dezertáltak, pedig Hitler ismételt panaszkodott és dühöngött amiatt, hogy állítólag elárulták. A leghíresebb dezertőrök közé tartozott Göring, Ribbentrop és Himmler – „a hűséges Heinrich” –, akik a háború utolsó heteiben békétárgyalásokba bocsátkoztak a nyugati hatalmakkal.

A Hitlerrel készült egyik utolsó fényképfelvételén a Führer Berlin ifjú védői közül tüntet ki néhányat. A Hitlerjugend számos tagja, akik között 14 évesek is akadtak, az orosz ágyútüzből pusztult el. Többségük, bár napokig nem volt sem élelmük, sem vizük, s állandó támadásoknak voltak kitéve, mégis a végsőkig harcolt; azokat, akik elmenekültek vagy

néhány, 30-nál is kevesebb hadosztályra számíthatott, s ezekkel kellett Zsukov és Konyev hadseregcsoportjaival felvennie a küzdelmet Berlin szomszédságában. Északon von Manteuffel ellen különálló támadást indított Konsztantyin Rokosszovszkij 2. belorusz frontja. Rendkívül egyenlőtlen küzdelem vette kezdetét.

A hatalmas erejű tüzérségi előkészítés és a reflektorok ellenére az 1. belorusz frontnak a küstrini hídfőállásból nyugat felé indított támadása lelassult és elakadt. Sztálin tombolt; Zsukov pedig megszegyenült. A védekezésben nagy szakértőnek számító Heinrici a támadás előestéjén visszavonta az első vonalbeli csapatait, így a hatalmas erejű szovjet tüzérségi tűz csak üres állásokban pusztított. A 9. hadsereg a Seelow-dombokon ásta be magát, elzárva a

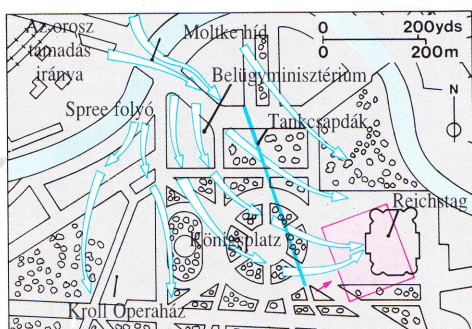
Berlin felé vezető főutat, és óriási veszteségeket okozott a támadóknak.

Zsukov erői, a hatalmas számbeli fölény miatt, április 17-én ugyan elfoglalták a Seelow-vonalat, de ismét megtorpant az előrenyomulásuk, amikor újabb német védelmi falba ütköztek; a német csapatokat most megerősítették Busse utolsó valódi tartalék egységével, Karl Weidling LVI. páncéloshadtestével is. A késlekedés miatt dühöngő Sztálin utasította Konyevet, akinek kitűnően haladtak a hadműveletei, hogy forduljon északra a tankjaival. Így a két orosz hadseregcsoport főerői sorakoztak fel a főváros ellen.

Április 20-án, amikor Rokosszovszkij megtámadta von Manteuffelt, Busse 9. hadserege is kezdett felbomlani, és Zsukov, aki most már csak

35 km-re járt Berlintől, elkezdte lőni a várost nagy hatótávolságú lövegeivel. A 9. hadsereg maradáka és az agyonbombázott nagyváros hamarosan a gyorsan közeledő orosz hadseregek harapófogójába került. Ezalatt Zsukov és Konyev egyaránt támadó ékeket küldött nyugat felé, és április 25-én Torgaunál először találkoztak egymással az amerikai és orosz katonák.

Két nappal korábban Hitler türelmetlen hangú felszólítást küldött Wenck tábornoknak, hogy mentse fel Berlint. Arra kérte, hogy adja fel a Magdeburg környékén, az Elbánál elfoglalt állásait, és vonuljon a főváros felmentésére. Wenck örök dicsőségére szolgál, hogy nemcsak hogy

Április 26-án, nagyszabású légitámadások után, minden irányból megindult a szovjet támadás Berlin ellen. A németek elszántan és vadul küzdöttek, és ügyesen kihasználták a lerombolt épületek és a törmelék kínálta előnyöket, hogy a gyalogság és a tankok útját megtisztító utászokra vadásszanak. Az óriási szovjet számbeli fölény azonban végül elkerülhetlenné tette a német ellenállás összeomlását.

Április 29-én este a védőket bekerítették és elszigetelték három helyen, és a Reichstag jelentette „fődíj” is elérhető közelségbe került. Az épület elfoglalását Perevjorkin vezérőrnagy 79. lövészhadtestére bízták. A támadást három fázisban hajtották végre: először a Moltke hidat foglalták el, majd a

Belügyminisztérium épületét (a Gestapo főhadiszállását) vették be. Mihelyt ezek az épületek kézre kerültek, április 30-án reggel Perevjorkin elhatározta a Reichstag megrohamozását, de a 4.30-kor és 11.30-kor indított támadásokat a németek koncentrált kézfegyvertűzzel visszaverték. Azután, 18.00-kor, újabb roham indult egy heves tüzérségi előkészítést követően.

A Reichstagot (2) egy tengerészcadét-iskolai különítménnyel megerősített SS- és Volkssturm-alakulat védte, amelyet még az állatkertben felállított útegek támogattak.

A németek erődítménnyé alakították a Reichstagot. Az alsóbb szinteket acélkorlátokkal és betonnal erősítették meg, míg az ablakokat és

ajtókat befalazták (3) kivéve a rajtuk hagyott lövéseket. Az épület előtt árkokat és tankcsapdákat (6) ástak, és azokat vízzel árasztották el; a Reichstaghoz vezető utcákon barikádokat emeltek, és aláaknázták azokat.

A téren több 88 mm-es ágyút (4) irányítottak a Moltke hídra, hogy

megakadályozzák az orosz csapaterősítések átkelését.

A kupolának (1) csak a váza maradt, s eltűnt a füst- és porfelhőben. Az épületben a nagy erejű lövedékek egész részeket változtattak romhalmazzá.

Az oroszok óriási veszteségeket szenvedtek, mire bejutottak a Reichstagba. Minden szobáért elkeseredett harc folyt, a németek minden, kezük ügyébe eső fegyverrel harcoltak – puskákkal, pisztolyokkal, páncéllöklökkel, kézigranátokkal és géppuskákkal. A fegyverek annyira áttűzesedtek a szakadatlan tüzelésben, hogy nem lehetett megfogni őket. Május 2-án reggelig folytak a harcok, amikor az alagsorba szorult utolsó németek is megadták magukat. Az 5000 védőből körülbelül 2500-an haltak meg, míg a többiek hadifogságba estek.

Április 30-án Sz. A. Nyusztyrojev százados a romokon átmászva behatolt embereivel a Reichstagba; az egyikük egy vörös zászlót (5) vitt, és 14.25-kor kitűzte azt egy oszlophoz a főbejáratnál. Később néhány orosz katona felment a tetőre, és ott tűzte ki a zászlót, amely győzelmesen lobogott a romba dőlő város fölött.

megpróbálta végrehajtani ezt a hadműveletet, de majdnem sikeresen végre is hajtotta azt. Április 28-án elérte a főváros peremén fekvő Potsdamot, ahol végül rendkívül erős orosz ellenállásba ütközött. Wencknek így is sikerült egérutat nyernie az alakulatával, és Berlintonól délre csatlakozott a 9. hadsereg maradékához. Ez a sokat szenvedett és kimerült magasabbegység azután elindult nyugat felé abban a reményben, hogy az amerikaiaknak tudja majd megadni magát.

Mialatt Hitler tábornokai és hadseregei árulása miatt dühöngött, Zsukov és Konyev csapatai egyre közelebb hatoltak, hogy felszámolják a Göbbels propagandaminisztériuma által „Berlin-erőd”-nek titulált városban folytatódó ellenállást. Mindez csak mítosz volt. A csata kezdetén Hellmuth Reymann vezérőrnagy, majd pedig Weidling tábornok parancsnoksága alatt álló 90 000 fős helyőrség nagy része a Volkssturm (Honi Véderő) gyengén felfegyverzett idősebb embereiből és a Hitlerjugend kamaszaiból állt. Sebteben kialakított védelmi állásokat foglaltak el, és kövekkel megtöltött, felfordított villamosokból építettek szükségbarikádokat.

És a közel kétmilliónyi berlini is tudta, akik tovább szeretnék volna folytatni mindennapi életüket az ostromlott városban, hogy dőreség erődről beszélni. Az érzéseiket egy korabeli vicc foglalja össze a legjobban: „Az oroszoknak pontosan két óra tizenöt percebe fog telni Berlin elfoglalása. Két óráig röhögnek, majd utána tizenöt perc alatt felszámolnak minden akadályt.”

Amint az oroszok egyre közelebb jutottak a városhoz, számos magas rangú náci – Göringet és Himmlert is beleértve – elhagyta Berlint, de Hitler a maradás mellett döntött. Egy ideig még úgy tett, mintha meg lehetne menteni a helyzetet, s egy sor olyan parancsot adott ki, melyeknek az égvilágon semmi közük sem volt a valósághoz. Azután, amint 15 000 szovjet löveg kezdte ontani a tüzet a védtelen fővárosra, többé már nem akarta a hadvezér szerepét játszani, és bejelentette, hogy szándékában áll öngyilkosságot elkövetni, mielőtt az oroszok megérkeznek.

Harmadik Birodalma, amelynek pedig állítása szerint ezer évig kellett volna fennmaradnia, szó szerint romba dőlt körülötte fennállásának tizenkettedik évében. Mialatt az orosz csapatok beverekedték magukat a városba, a Führer, végső bosszúból, megfosztotta Göringet és Himmlert minden hivataluktól – az előbbi túl korán akarta a hatalmat megragadni, az utóbbi béképogatózásokat kezdeményezett –, és Karl Dönitz tengernagyot jelölte ki utódául. Miután lediktálta a végrendeletét és politikai testamentumát, Hitler és Eva Braun, aki egy napig a Führer felesége volt, április 30-án délután visszavonultak a szobáikba, és megölték magukat. A testüket a kancellária kertjében egy sekély árokban el-

Egy legyőzött német katona reményvesztetten üldögél a szétrombolt Reichstagot körülvevő törmelékhalomok között. Egyike annak a 2500 német katonának, akik túléltek a kíméletlen csatát. A városban található többi német katona május 2-án adta meg magát. Sokan közülük később hadifogolyként pusztultak el az orosz táborokban.

A Daily Mail május 2-án főcímben tudatta a szabad világgal azt, amire az régóta várt: Hitler halott, és a háború lényegében véget ért. Hitler utóda, Dönitz admirális azonban folytatni akarta a küzdelmet. „A legfontosabb feladatom, közölte a Hitler halálát bejelentő rádióbeszédben, hogy megmentsem a német népet az előrenyomuló bolsevik ellenségtől. A harc kizárólag ezért a célt fog folytatódni.”

Marineneuigkeiten

Stapung	Wetter	Tag	Ungut	Welle	burg
1518	1.5.	1.			
ben	burg	2.			
Vergewung/Bewerf	3.	3.			
	4.	4.			
	5.	5.			

Geschrieben von **H. Backelasse** Nr. 43

F R R Grossadmiral Dönitz

—Gkds Chafasche — Nur durch Offizier—

Führer gestern 1530 verschieden. Testament vom 29.4. überträgt Ihnen das Amt des Reichspräsidenten, Reichsminister Dr. Goebbels das Amt des Reichskanzlers, Reichsleiter Bormann das Amt des Parteiministers, Reichsminister Seyd-Ingardt das Amt des Reichsaussenministers. Das Testament wurde auf Anordnung des Führers an Sie, an Feldmarschall Göttermer und zur Sicherstellung für die Öffentlichkeit aus Berlin herausgebracht. Reichsleiter Bormann versucht noch heute zu Ihnen zu kommen, um Sie über Lage aufzuklären. Form und Zeitpunkt der Bekanntgabe an Öffentlichkeit und Truppe bleibt Ihnen überlassen. Eingang bestätigen.

—Gebbels—

Verteiler: Grossadm. Dönitz, RNOvD.

A Hitler halálát követő napon Göbbels táviratot küldött Dönitznek, az új birodalmi elnöknek. Nem részletezte Hitler halálának a körülményeit, és Dönitz – akinek eszébe sem jutott az öngyilkosság – azt közölte a németekkel, hogy a Führer csapatai élén, harc közben halt meg. A náci vezetők még ekkor sem mondták meg sem egymásnak, sem Németországnak az igazságot.

A parancsnokok

Konyev

Heinrici

Busse

Wenck

A Szovjetunió marsallja, **Ivan Konyev (1897–1973)** 1918-ban lépett be a Kommunista Pártba, majd pedig a Vörös Hadseregbe. A magas, szókimondó katona a cárért harcolt, mielőtt csatlakozott volna a forradalmárokhöz. A pályafutása sok szempontból hasonlított Zsukovéhoz, egy jelentősebb eltéréssel: Konyev a rendkívül befolyásos komisszári rangban került a hadsereghez, míg Zsukov mindig „egyszerű” katona volt.

Konyev, bár törődött a tisztjeivel és a katonáival, barbár módon viselkedett a németekkel szemben. A Dnyeper-hadjárat alatt több, a katonái által bekerített német hadosztályt szólított fel a megadásra. Amikor nem kapott rögtön választ, szablyákkal felfegyverzett kozákjait uszította rá a németekre; még a megadásra felemelt kezeket is levágták az orosz katonák.

Gotthard Heinrici vezérezredes (1886–1971) Himmlertől pontosan abban a pillanatban vette át a

Visztula hadseregcsoport parancsnokságát, amikor az oroszok bekerítették a 20. páncéloshadosztályt, mely egy folyosót tartott nyitva az Odera folyó nyugati partján, Küstrinnél létesített orosz hídfő mindkét oldalán. A szovjeteknek most már nagy kiterjedésű előretolt bázisuk volt a Berlin elleni támadáshoz. Heinrici vezette a Kárpátokon keresztül egészen Sziléziáig a visszavonulást, és így nagy tapasztalatra tett szert a Vörös Hadsereg elleni harcban. A háború végére ő Németország első számú szakértője lett a védekező hadműveleteket illetően, egy olyan területen, ahol a legtöbb német parancsnok – akiket támadásra képezték ki – gyenge volt. Emberéleteket mentett meg, amikor első vonalbeli csapatait visszavonta a szovjet tüzérségi támadás előtt, s a lövedékek így üres állásokra hullottak.

Theodor Busse tábornok (1897–), a 9. hadsereg parancsnoka, egy 47 éves, szemüveges ember védte

Berlint kelet felől. Konzervatív parancsnok volt, aki soha nem vonult vissza addig, amíg erre parancsot nem kapott, s úgy gondolta: a független akciót akár árulásnak is fel lehet fogni.

A háború utolsó napjaiban **Walthew Wenck tábornokot (1900–1982)** nevezték ki a 12. hadsereg élére, amely akkor éppen az Elba folyó mellett harcolt. Hitler hamis illúziókat keltett, amikor azt mondta, hogy ez a hadsereg felmenti Berlint egy délnyugati irányból indított akcióval. „Wenck hadserege, jelentette ki Hitler ismételtén a bunkerben, már közeledik dél felől. Vissza kell szorítania, és vissza is fogja szorítani az oroszokat annyira, hogy megmentse a népünket.” Wenck hadserege azonban rendkívül meggyengült, és a tábornoknak nem volt elég ereje a terv végrehajtásához, habár megpróbálta elérni Berlint.

Az oroszok az elfogott németeket végigvonultatták Moszkva utcáin, a civilek szórakoztatására és a propagandafilmek számára. Azután a hadifoglyokat keletre vitték táborokba, Szibéria fagyos síkságaira. Kevesen éltek csak túl az embertelen körülményeket – a rettentő hideget, a gyenge kosztot és

ruházkodást, az orosz örök brutalitását és a tifuszbajrányokat. A Sztálingrádnál foglyul ejtett 91 000 hadifogoly közül például, mindössze 5000 látta viszont Németországot.

égették. Még aznap este Zsukov győztes katonái kitűzték a vörös zászlót a német parlament épületére, a Reichstagra. Ez, mellékesen, keserű pirulát jelentett Konyevnek. Sztálin megtagadta ezt a dicsőséget az ő katonáitól, amikor az 1. ukrán frontot a Reichstag épületétől nem messze megállította.

Bár egyes elszigetelt helyeken még ellenálltak a németek a romok között, az oroszok gyakorlatilag a kezükbe kaparintották Berlint, s ezt elismerték a még bunkerben lévők is, amikor megpróbálták a megadás feltételeiről tárgyalni. A szovjetek azonban nem álltak velük szóba, s feltétel nélküli megadást követeltek, amelyet azután Weidling tábornok május 2-án meg is adott Vaszilij Csujkovnak, a 8. gárdahadsereg parancsnokának. A német erők pár napon belül mindenhol letették a fegyvert, és az ellenségeskedések május 8-án éjféltől hivatalosan is megszűntek.

Amint a szovjetek elfoglalták a fővárost, egymást követték az erőszakoskodások és a fosztogatások, melyeket a győztesek azzal próbáltak igazolni, hogy a német erőknek a Szovjetunióban elkövetett atrocitásait bosszulják csak meg. Egy rövid, de elkéseredett küzdelem csúnya befejezését jelentette ez.

Senki sem tudja, hány katona és polgári személy pusztult el április 16-a és május 2-a között. A becslések szerint 200 000-nél több német halt meg, s 150 000 orosz, ami tükrözi a 9. hadsereg csatáinak a hevesességét. Mindkét oldalon több tízezer ember sebesült meg. A belváros romhalmazzá vált, és a lakosság meg volt félemlítve; de mire az első amerikai, brit és francia csapatok júliusban megérkeztek az előzetesen megállapított megszállási zónákba, az orosz atrocitásokat már megfékeztek.

Churchill jövődöleése a „súlyos és szinte leküzdhetetlen nehézségekről” ekkor valóra vált. Az oroszok, akik úgy érezték: ők vállalták a nagyobb részt az európai háborúból, minden lehetséges módon megnehezítették a háború utáni Berlin irányítására felállított Négyhatalmi Ellenőrző Bizottságban részt vevő partnereik életét. A brit, amerikai és francia kontingenseket oroszok által birtokolt területek zárták el a külvilágtól, amelynek a határa, közös megegyezéssel, a fővárostól 160 km-re nyugatra húzódott. Sztálin nem rejtette véka alá a nemtetszését a nyugati jelenlét miatt, a később kommunista Kelet-Németországgá váló orosz zóna szívében. A kapcsolatok elhidegültek és hidegháborúba torkolltak, egy olyan ideológiai konfliktusba, mely sokáig elhúzódott a nyugati országok és a szovjet tömb nemzetei között.

Von Friedeburg tengernagy asszisztálása mellett Jodl tábornok írja alá Reimsben a feltétel nélküli megadásról szóló iratot, amely május 8-án, kedden lépett életbe minden fronton. Alfred Jodl, a megadás legelszántabb ellenfele időt akart nyerni az

előzetes tárgyalásokon, azt remélve, hogy engedményeket érhet el a szövetségeseiknél. A felingerelt Eisenhower ekkor azzal fenyegetőzött, hogy lezárja a nyugati frontvonalakat, s így megakadályozza, hogy a németek nyugatra

menekülhessenek a keleti részből. Ezek után Jodlnak nem maradt más választása, mint engedélyt kérni az új elnöktől, Dönitzől, a dokumentum aláírására; ez minden további nélkül meg is érkezett.

Berlinben május 9-én a hajnali órákban írta alá Zsukov marsall, *középen*, a hivatalos ratifikációs okmányt a Vörös Hadsereg legfelsőbb parancsnoksága nevében. Mellette Sztálin

képviselője, Visinszkij ül. Zsukovot több tolmács is figyel, továbbá a brit Strong ezredes, *álva*, és Szokolovszkij tábornagy, *jobbra*. Sir Arthur Tedder repülő főmarsall írta alá

a dokumentumot Eisenhower, és Keitel tábornagy a német főparancsnokság nevében.

Győzelem Európában

Churchill és Harry Truman, az új amerikai elnök, május 8-át, a „Győzelem Európában” napját hivatalos ünneppé nyilvánította. Londonban az emberek óriási számban gyűltek össze a nagyobb tereken és utcákon. A Whitehallban található belügyminisztérium erkélyéről Churchill beszélt az összegyűlt hatalmas tömegnek – „Ez a ti győzelmetek” – mondta, mialatt a Mallt egészen a Buckingham-palota kapujáig megtöltötték az éneklő és táncoló civilek és szabadságon lévő katonák, akik óriási éljenzésben részesítették a királyt és a királynét, amikor azok megjelentek a balkonon. Az egész országban

meghúzták a harangokat, és még a kis falvakban is ünnepelték az emberek azt, hogy végre-valahára befejeződtek a harcok Európában. New Yorkban több ezer ember özönlött el Manhattan közepét, különösen a Times Square-t, és hajnalig ünnepeltek ott.

Berlin teljesen más képet mutatott. Élelemhiány volt; számos szolgáltatás, különösen az elektromos-áramszolgáltatás megszűnt és a majdnem teljesen lerombolt városközpontban nem volt víz sem. Az asszonyokra azonban még valami rosszabb is várt. A várost elfoglaló orosz frontcsapatok még jórészt

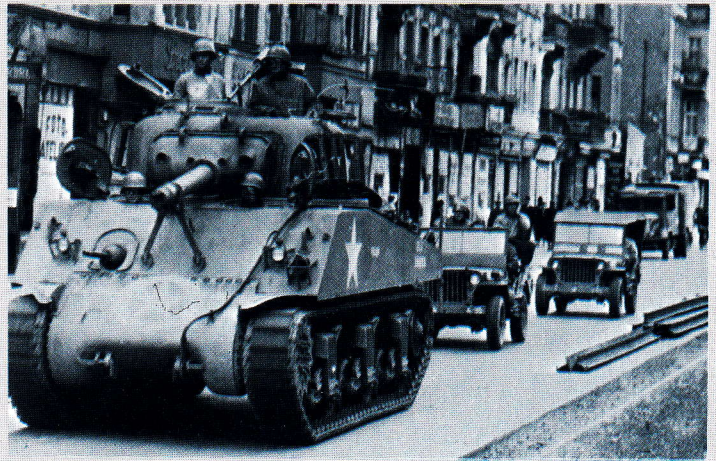
fegyelmезettek voltak, de a mögöttük jövő tömegek azonnal belevetették magukat a fosztogatásba és az erőszakoskodásba. Katonából álló bandák támadtak meg nőket, akiket azután sokszor le is lőttek. A koruk nem számított: a gyermekek és az idősebbek ugyanúgy szenvedtek. Az egészségügyi felmérések szerint 100 000 német nőt erőszakoltak meg Berlinben. Hamarosan, félelemből és kétségbeesésből, a városban egyre több asszony követett el öngyilkosságot; egyetlen kerületben 215 esetet jegyeztek fel három hét alatt.

Németországot szövetséges megszállási zónákra osztották, míg Berlint közösen szállták meg, és egy vegyesbizottság igazgatta

a várost. Berlin el volt szigetelve a szovjet zóna közepén, de a szövetségesek ragaszkodtak ahhoz, hogy légifolyosókat

kapjanak – ezek döntőnek bizonyultak 1948-ban, amikor a Szovjetunió lezárta a nyugatról a városba vezető utakat.

Egy szövetséges propagandafénykép a Berlinbe bevonuló amerikai megszálló erőkről. A várost négy

zónára osztották – britre, amerikaiakra, franciára és oroszra. A spandau-i börtön, ahová a vezető náciakat bezárták, a

szövetséges hatalmak ellenőrzése alatt állt, akik havonta váltották fel egymást.

Hajléktalan civilek bolyonganak Berlin rommá lőtt Anhalter pályaudvara előtt. A legtöbben magukkal cipelik az ingóságait, védőszemüveget

viselnek és sálát a szájuk előtt a nagyszabású bombázások okozta füst és por ellen.

Ünnepelő emberek a londoni Trafalgar Square-en május 8-án zászlót lengetve örülnek annak, hogy a háború befejeződött az európai hadszíntéren.

Okinava/1945. április–június

1945 tavaszán az amerikaiaknak a Csendes-óceánon alkalmazott sikeres taktikája – a szigetről szigetre való ugrás – Japán ellen a végső fázisába lépett – a Japán felé vezető út utolsó állomásának, Okinavának a meghódításával.

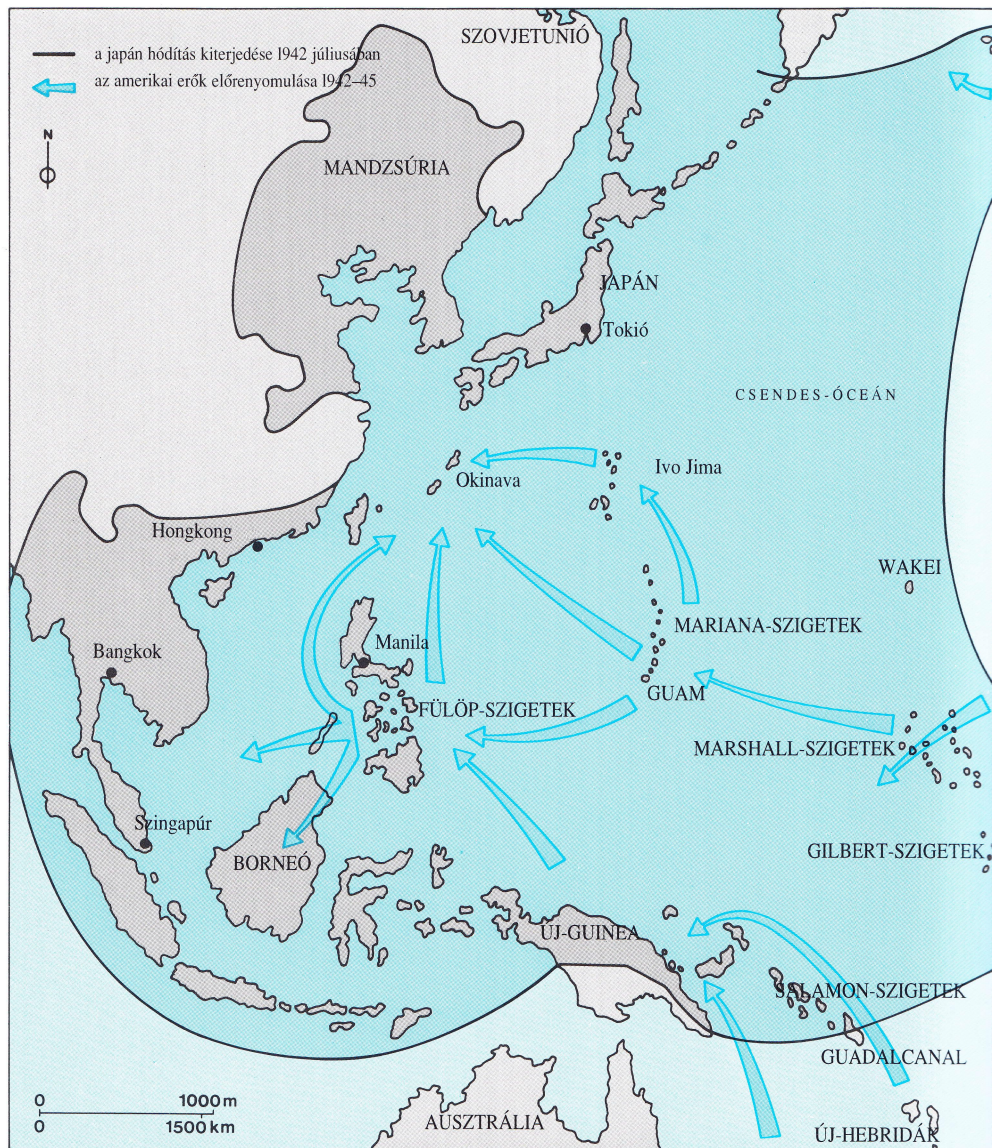
Az ellenség ellenállása egyre erősebbé vált, amint a harcok színtere egyre közelebb került a hazai szigetekhez. Az amerikaiak fanatikus ellenállásra számítottak, amikor tervbe vették a stratégiai felbecsülhetetlen értékű, 97 km hosszú és 30 km széles sziklás szigetnek az elfoglalását. Okinava – a Rjúkjú-szigetlánc legnagyobb tagja – mindössze 563 km-re délre feküdt a japán főszigettől, és ideális kikötőt, repülőtérrel és csapatállomásoztatási körülményeket biztosított a Japán ellen indítandó nagyszabású támadáshoz.

Ahhoz, hogy megszerezzék a szigetet, az amerikaiak becslése szerint 65 000 ellenséges katonát kell majd legyőzniük, háromszor annyit, mint akik olyan sok gondot okoztak Ivo Jimán februárban és márciusban. A nagy magasságokban repülő gépekről végzett felderítésük azonban jelentősen alábecsülte az ellenséges haderőt. Okinaván Micuru Usidzsima tábornok 32. hadserege, közel 120 000 ember várta őket. Ráadásul, a japánok közel 10 000 repülőgépet is a sziget védelmére rendeltek ki, és a haditengerészet, bár kevés üzemanyaggal rendelkezett, olyan hajórajt küldött a szigethez, amely magába foglalta a valaha is épített legnagyobb hadihajót, a *Yamatót* is.

A „Jéghegy-hadművelethez”, ahogyan az Okinava elleni akciót elnevezték, az Egyesült Államok rendkívül ütőképes és harcban edzett csapatokat vonultatott fel. A partra szálló erő, amely a csendes-óceáni hadszíntéren bevetett legnagyobb erőnek bizonyult, Simon Buckner altábornagy 10. hadseregéből – összesen több mint 155 000 embert tömörítő három tengerészgyalogos- és négy szárazföldi hadosztályból állt. Mire azonban a csata véget ért, 300 000-nél is több amerikai katona vett már részt az elvesztett harcban.

Az amerikai haditengerészeti hadműveleteket Raymond Spruance tengernagy 5. flottája hajtotta végre, amelyet több kisebb hajórajra (angol rövidítéssel TF-re) osztottak. A legnagyobb a Richmond Turner admirális parancsnoksága alatt álló fő inváziós hajóhad volt: a TF51-et körülbelül 300 hadihajó és 1000-nél több csapatszálító és partraszállító jármű alkotta. A négy rendkívül erős, gyors repülőgépanyahajó-rajból összeállított TF58-at Marc Mitscher altengernagy vezette, míg a Sir Bernard Rawlings altengernagy parancsnokságával küzdő TF57-nek Turner flottáját kellett fedeznie, és támadnia kellett a japánokat.

William Blandy altengernagy TF52-jének jutott az feladat, hogy kezdje meg Okinava előzetes bombázását, és tisztítsa meg a szigetet

1942 végére a szövetséges erők megállították a csendes-óceáni japán előrenyomulást, és elkezdődött a sok emberéletet követelő, szigetről szigetre való ugrások sorozata. A japánokat apránként szorították vissza, amint az egyik csendes-óceáni szigetet a másik után foglalták el, amelyeket azután kiindulópontként felhasználtak az újabb támadáshoz. A szövetségesek légi és haditengerészeti fölényük birtokában el tudták szigetelni a japán helyőrségeket, s egyenként tudták őket

Az amerikai 1. tengerészgyalogos-hadosztály emberei 1945. április 3-án szálltak partra

megsemmisíteni.

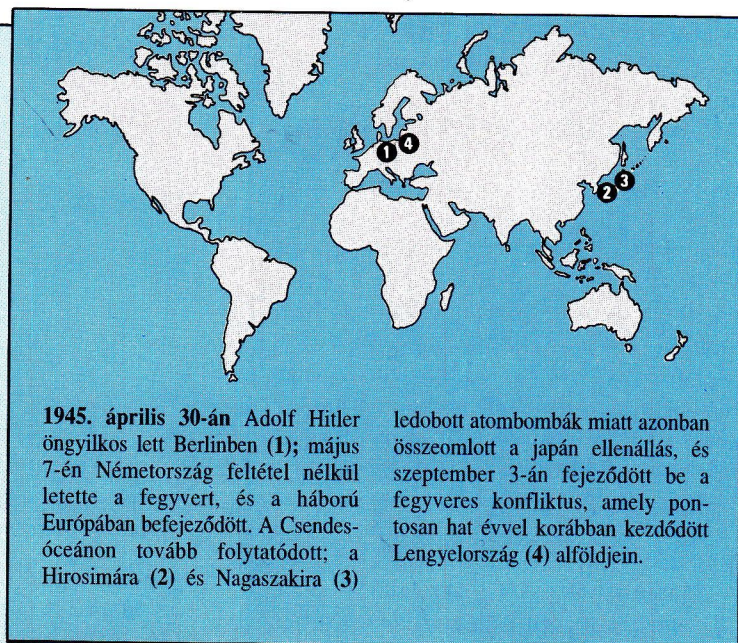
Guadalcanal 1943 februárjában esett el, és június 21-én az amerikai tengerészgyalogosok megkezdtek a Salamon-szigetek központi részei elleni hadjáratukat. Bougainville volt a következő célpont, majd a Gilbert- és a Marshall-szigetek. A Mariana-szigeteket 1944 júliusában hódították meg.

1945. március 26-án az amerikai 4. és 5. tengerészgyalogos-hadosztály, végül bevette Ivo Jimát. Szabaddá vált az út a Japán elleni invázió előtti utolsó akcióhoz, Okinava szigetének elfoglalásához.

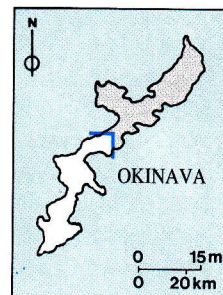
Okinaván, balra. Az elől haladó tengerészgyalogosnál géppuska van, míg a mögötte lévőnél lángszóró.

az amerikai előrenyomulás mértéke 1945. IV. 3-án

amerikai partra szálló erők 1945. április 1-jén

A szövetségesek a Rjúkjú-szigetek, a Tajvan (Formosa) és Japán között fekvő szigetláncolat elfoglalását Okinavával akarták kezdeni, mert így repülőteret tudtak építeni, ahonnan a bombázók már magát Japánt támadhatták.

A tervek szerint Okinavát először repülőgép-anyahajókról és szárazföldről felszálló gépeknek kellett stratégiaiilag elszigetelniük, azután pedig a haditengerészet tüzérségének és a légibombázásoknak kellett megsemmisíteniük a japán védelmi berendezéseket és a repülőtereket.

A következő lépésben a partraszállás körül lévő tengerszakaszt meg kellett tisztítani az aknáktól és minden más védelmi berendezéstől, hogy a dugig rakott csapatszállító hajók biztonságban közelíthessék meg a

partokat.

A „Jéghegy-hadművelet” tervezése 1944 októberében kezdődött, s a tervek a Csendes-óceáni hadszíntér főparancsnoka, Nimitz admirális hagyta jóvá. A legfontosabb feladatnak az abszolút légi fölény megszerzését jelölte meg, amit már a tengerészgyalogosok partraszállása előtt biztosítani kellett.

Mihelyt ezt a célt megvalósították, a terv szerint a 77. hadosztálynak el kellett foglalnia az Okinavától nyugatra fekvő Kerama- és Keise-szigeteket. Ez azután megfelelő kikötőhelyet és hidrolánbázist biztosít az expedíciós erőnek, valamint logisztikai támogatást lehet majd innen nyújtani a hadiflotta egységeinek is.

Magát az Okinava elleni hadjáratot három szakaszra osztották. Először a sziget déli részét kellett megszerezni, majd Ie Simát és Okinava északi oldalát. Ezt a harmadik és végső fázisnak kellett követnie – a Nanszei Soto térségben található többi sziget elfoglalásának, valamint azokon repülőterek és utánpótlási raktárak kialakításának.

A partraszállás után azonban az északi rész esett el legelőször.

nyugati oldalán, Hagusinál kiválasztott part-raszállási ponthoz vezető utakon telepített hatalmas aknamezőket.

A támadás napjának húsvét vasárnapját, április 1-jét jelölték ki, és március 18-tól kezdődően az amerikaiak zavaró támadásokat intéztek az ellenség ellen. Nagy erővel támadták a főszigeten fekvő haditengerészeti és légierő-bázisokat; a külső szigeteken Okinava védelmi berendezéseit egyre erősebb bomba- és aknamezők érték, míg a közeli Kerama-rettó szigeteket lerohanták az amerikaiak, hogy támaszpontul használhassák azokat a fő támadásnál. A Keramákat elfoglaló amerikai 77. gyaloghadosztály egyben 200-nál több, robbanóanyaggal megtöltött japán „öngyilkos” csónakot ejtett zsákmányul, s így elhárította az inváziós flottát fenyegető egyik komoly veszélyt.

Mindezt azonban erős japán ellenállás és vízszacapások közepette érték el. A repülőgép-anythingajó-rajok voltak a japán légierő, különösen a kamikadze pilóták fő célpontjai, akiket először az 1944 októberében a Leyte-öbölben vívott csatában vetettek be, s négy repülőgép-anythingajó meg is sérült a partraszállás előtt.

Április 1-jén, röviddel 4.00 után tengerészgyalogosok és a szárazföldi hadsereghez tartozó katonák zsúfolódtak be a partraszállító járművekbe, hogy megkezdjék a Hagusi-partig vezető négy és fél órás útjukat, amelyet csak nemrég tiszttított meg az aknáktól Blandy TF52-je. A heves haditengerészeti tűz védelme alatt az első csapatok 8.30-kor érték el a partot, és, nagy meglepetésükre, semmilyen ellenállásba sem ütköztek. Az első, eseménytelen nap után Bucknernek 60 000 embere volt a parton, akik egy 13 km széles és 4,8 km mély hídfőállást alakítottak ki ott. Az egyik tengerészgyalogos-hadosztály a sziget túlsó oldalán elterelő hadműveletet hajtott végre, de ez sem ütközött semmilyen ellenállásba. „Hol az ördögben vannak a japánok?”, ezt akarta mindenki tudni.

A következő 48 órában az amerikai járőrök óvatosan beljebb hatoltak a sziget közepére, ahol két repülőtér is volt. Azután a hírszerző tisztek választ kaptak a helyiektől az amerikai katonákat izgató kérdésre – Usidzsima és hadseregének nagy része Okinava déli részén várakozik megerősített állásokban.

John Hodge vezérőrnagy XXIV. hadteste megindult a japánok felé, és április 3-án bele is ütközött az ellenség előretolt egységeibe. Az elkövetkező nyolcvan napban az amerikai katonák az általuk kívántnál többször találkoztak Usidzsima alakulatával, melynek tagjai megesküdtek, hogy drágán adják az életüket, annak ellenére, hogy tudták: nem nyerhetik meg az ellenfél felőrlésére indított csatát.

Mialatt a nagy ütközet lassan kezdetét vette délen, Buckner a 6. tengerészgyalogos-hadosztályt

Yamato: hossza: 263 m; max. sebessége: 27 csomó; fegyverzete: kilenc 18 hüvelykes ágyú, tizenkét 6.1 hüvelykes löveg; tizenkét 5 hüvelykes ágyú; négy 13 mm-es löveg és (végül) száznegyvenhat 25 mm-es léghárító löveg; 6 repülőgép.

A *Yamato* halála

A 72 908 tonna űrtartalmú *Yamato* volt a világtörténelem addig épített legnagyobb hadihajója. A *Yamato* rendkívül félelmetes fegyverzettel rendelkezett, különösen ami a száznegyvenhat géppuskát illeti. Április 6-án a *Yamatót*, a *Yahagi* nevű könnyűcirkálóval és nyolc rombolóval egyetemben öngyilkos akcióra küldték Okinavához; mert bár a tartályaikban volt gyakorlatilag az egész japán hajóhad üzemanyagkészlete, de ez még így is kevés volt a hajóknak a Japánba való visszatéréshez.

A hajóraj azt az utasítást kapta, hogy kössenek ki Okinava mellett, és utána harcoljanak addig, amíg meg nem semmisülnek. A célpontjuk felé félúton azonban amerikai tengeralattjárók felfedezték őket, és másnap már repülőgép-anythingajókról felszálló bombázók támadták a japán hajókat.

A *Yamatót* két órán belül hét bomba- és tizenkét torpedótalálat érte, s végül felrobbant és elsüllyedt. Közben a *Yahagit* és négy másik rombolót is elsüllyesztették az amerikaiak. Ez volt a háború utolsó japán haditengerészeti hadművelete.

A második világháború legtöbb győzelmet elért haditengerészeti pilótája az amerikai Donald McCampbell volt. Itt a pilótafülkében látható, s büszkén mutatja a gép törzsére festett, s a győzelmeinek számát jelző 21 japán zászlót. A háború végéig összesen 34 gépet lőtt le. McCampbell egy másik rekordot is tartott: egy ízben egyetlen légi csatában kilenc ellenséges gépet semmisített meg.

Kamikadzék – a végső mentsvár

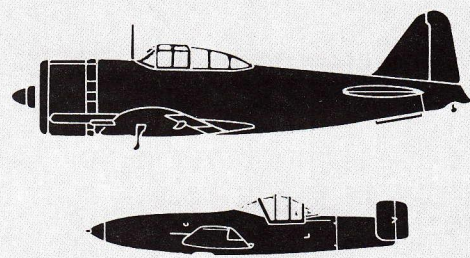
A japán kamikadze öngyilkosszázadokat, Takidzsiro Ónisi altengernagy ötletét, először 1944 októberében, a Leyte-öbölbeli csatában vetették be. Ónisi azt hitte, hogy a nagy veszteségeket követelő csaták és az elhúzódó háború lehetőségét figyelmen kívül hagyó háború előtti tervezés eredményeképpen keletkezett hadihajó- és repülőgéphiányt ellensúlyozni lehet a robbanóanyagokkal töltött, amerikai hajókra, elsősorban repülőgép-anyahajókra rázuhanó gépekkel. A repülőket fanatikusan hazafias fiatal emberek vezették, akik vérfagyasztó és veszélyes módon változtatták meg a tengeri hadviselést.

A „kamikadze”, azaz „isten szél”, egy olyan tájfün-

ra utalt, mely a középkorban gondviselészerű módon elfújta Japán partjaitól egy támadó hajóhadat, s gyorsan jelentős taktikai előnyöket biztosított a japánoknak. 1945 januárjára számos ilyen századot alakítottak. Habár az amerikai vadászgépek és a légvédelmi tüzérség általában sikeresnek bizonyultak a kamikadzetámadások ellen, néhány pilóta természetesen átjutott, és az amerikai hajó- és embervesztések elkezdtek emelkedni. A brit repülőgép-anyahajók hatékonyabban tudtak védekezni ezek ellen az öngyilkos támadások ellen, mint amerikai társaik, mert a fedélzetük általában jobban meg volt erősítve, és így a közvetlen találatok nem

ártottak nekik olyan mértékben.

Az okinavai csata idejére azonban egyre nehezebbé vált a japánoknak olyan embereket találniuk, akik hajlandók voltak feláldozni magukat, s egyre több pilóta tért vissza a támaszpontra azzal, hogy nem láttak ellenséges hajókat. Ennek a megakadályozására a kamikadzebevetéseket időnként vadász kísérettel látták el, hogy a pilóták valóban teljesítsék a kötelességüket. A kamikadzék összesen 30 amerikai hajót süllyesztettek el és 368-at rongáltak meg; közel 5000 katonát és tengerészt öltek meg akcióik során.

0 5ft
0 1m

A repülőgép-anyahajókról felszálló

Zerók, *fent*, melyek onnan nyerték a nevüket, hogy a készítőik „00-típusnak” nevezték őket, rendkívül jó manőverezőképeséggel rendelkező gépek voltak, de a nyugati normákkal mérve törekény gépnek bizonyultak. A kamikadzepilóták kezdetben ilyen repülőkkal harcoltak. 1945 áprilisára a japánok

speciálisan a kamikadzék részére kifejlesztettek egy gépet. Az Oka, vagyis cseresznyevirágzás, *fent*, három rakéta-hajtóművel rendelkezett, egy pilótát és körülbelül 2041 kg robbanóanyagot vitt. Egy bombázó alá rögzítve szállították a célpont fölé; amikor eloldozták, a pilóta – aki semmilyen körülmények között sem menekülhetett – közel 966 km/óra sebességgel zuhant rá a célpontra.

Az összes kamikadze-pilóta által viselt *hacsimaki*, azaz fejpánt, *fent*, a bátorság szamuráj szimbóluma volt. A században kialakult katonaosztály tagjai voltak. Érzéketlenek voltak a fájdalomra és a halálra, és a végletekig hűségesek voltak az uraikhoz.

Az amerikai USS Franklin, *fent*, kigyulladt a japán öngyilkos bombázók támadása következtében, s 1000-nél többen haltak meg vagy sebesültek meg a fedélzetén. Habár a hajó súlyosan megsérült és veszedelmesen meg is dőlt, sikerült egy amerikai kikötőbe befutnia, ahol azután megjavították.

Egy öngyilkos pilóta, *jobbra*, felerősíti egyik bajtársa *hacsimaki*-ját egy kamikadzeakció előtt. A hozzájuk hasonló fiatal embereket a japán nép félistenként tisztelte.

északra vezényelte az ottani ellenséges állások megsemmisítésére, míg a 77. gyalogoshadosztályt az északnyugati partoktól nem messze fekvő Ie Sima sziget elfoglalására küldte; egy olyan repülőtér volt itt, amelynek használatával Buckner még erősebb légi támogatást akart biztosítani az Okinaván harcolóknak.

A tengerészgyalogosoknak a rendkívül kemény ellenállás miatt 17 napra volt szükségük, hogy elérjék a céljukat. Ie Simán pedig, amelyet 2000 japán védett, a 77. gyalogoshadosztály katonái talán most ütköztek a leghevesebb ellenállásba a háború során, s öt napig, április 16-tól 21-ig harcoltak, mire elfoglalták a szigetet.

A japán légi- és haditengerészeti erők, miután kiheverték a támaszpontjaik ellen március folyamán intézett amerikai támadások hatásait, április 6-tól kezdve aktívan részt vettek az Okinaváért folytatott küzdelemben, ekkor hajtották végre az elsőt az amerikai flotta és a hagusi hídfő ellen indított tíz nagyszabású támadás közül. Ráadásul, az üzemanyaghiánnyal küzdő birodalmi japán hadiflotta elküldte az adott helyzetben kiállítható legnagyobb egységet is a sziget felé egy olyan hadművelet keretében, amely-nél a japánok nem is számítottak arra, hogy a

hajók valaha is visszatérnek.

A súlyos veszteségek ellenére is sikerült az ellenséges gépeknek átrepülni az amerikai haditengerészeti védővonalakon, és kamikadze-akciókkal hat hajót elsüllyesztettek és 21-et megrongáltak. Másnap Japán veszített el fél tucat hajót abban az ütközetben, amely a birodalmi hajóhad utolsó hadműveletének bizonyult.

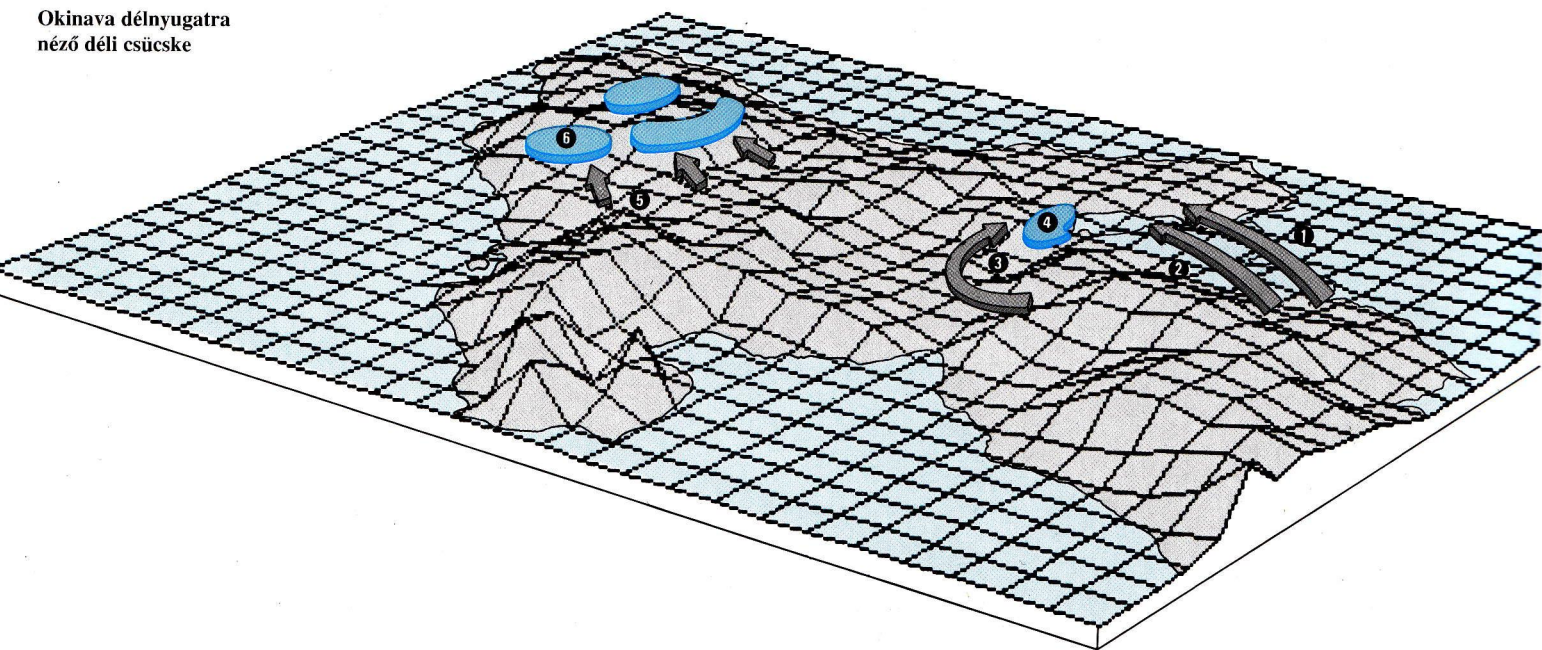
Április 7-én, röviddel éjjél után, a 64 000 ton-nás óriás hadihajó, a *Yamato*, a *Yahagi* nevű könnyűcirkáló és nyolc romboló elindult Okinava felé minden légi védelem nélkül, s hamarosan egy hatalmas, a TF58 repülőgép-anyahajóiról felszálló, zuhanóbombázókból és torpedóvetőkből álló erő támadta meg az alakulatot. Seicsi Itó altengernagy egységének, melyet lelketlenül arra utasítottak, hogy mielőtt elpusztítanak, okozzon akkora kárt, amekkorát csak tud, semmi esélye sem volt. A *Yamato*, a *Yahagi* és négy romboló anélkül süllyedt a tenger fenekére, hogy akár egyetlen amerikai hadihajót láttak volna. A másik négy romboló, melyek közül kettő súlyosan megrongálódott, megfordult és hazamenekült.

Április 5-től, amikor a sziget déli oldalán az első komoly harcok megkezdődtek a japánok és az amerikaiak között, április 12-ig az utóbbiak

egyre lassabban haladtak előre a védők elszánt ellenállása következtében. Azután Usidzsima, akinek a veszteségei tízszer akkorák voltak, mint a XXIV. hadtestnek az egyhetes felőrlő csatában, annak ellenére, hogy szinte alig veszített területet, váratlanul ellentámadásba ment át, hogy meglepje az ellenséget. 48 órán keresztül a japánok az egyik öngyilkos rohamot a másik után vezették az amerikai állások ellen, de minden alkalommal visszaverték őket, majd a még jobban meggyengült 32. hadsereg ismét a korábbi elszánt védekező taktikához tért vissza.

Az ezután következő több mint egy hónapos időszakban Buckner erőfeszítései arra koncentráltak, hogy betörjön a fő japán védővonalakba, a Suri ősi városa köré, az egész sziget szélteiben létesített állásokba. Ebben a rendkívül megerősített zónában az ellenség mindent megtett, hogy az állásokat egymást átfedő hatósugarú fegyverekkel lássa el, s így rendkívül nehezzé vált azok elfoglalása, s sok emberéletet követelt. Ezek a hegygerincek és dombok, amelyeket az amerikaiak az egyáltalán nem harcias hangzású „Kalács” és „Csokoládépasztilla” nevekkel láttak el, halálos csapdáknak bizonyultak.

Okinaa délnyugatra
néző déli csücske

1945. június 4-én két amerikai tengerészgyalogoshadosztály – a 4. (1) és a 29. (2) – szállt partra Okinava délnyugati részén, az Oroku-félszigeten, hogy

csatlakozzon a 22. tengerészgyalogoshadosztályhoz (3), amely az ellenkező irányból nyomult előre a szigeten. A céljuk a bonyolult, alagutakból és föld alatti helyiségekből álló

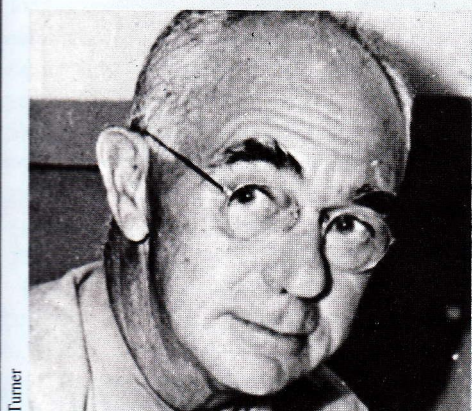
védőállásokban meghúzódó japán haditengerészeti erő (4) megsemmisítése volt, amelynek a katonái megfogadták: mindhalálig küzdenek. A csata tíz napig tartott.

Ezalatt a délebbre eső hegyes vidéken a 10. amerikai hadsereg (5) fő erői támadták a Jaedzsudake, Juza-Dake és Kunisi-hegygerincben elhelyezett rendkívül megerősített helyeket, (6)

amelyeket Usidzsima tábornok az utolsó védőállásainak választott. A harcok itt június 22-ig tartottak.

A parancsnokok

Turner

Buckner

Usidzsima

Richard K. Turner altengernagy (1885–1961), a partra szálló erők parancsnoka, 1942-ben került a csendes-óceáni hadszíntérre, és részt vett a guadalcanali, az Ivo Jima-i és két másik partraszállásban. A csípős nyelvű, önfejű és szavait nem nagyon változó Turner nem örvendett nagy népszerűségnek hadseregbeli kollégái körében, mert gyakran kioktatta őket.

Simon Bolivar Buckner altábornagy (1886–1945) – a hasonló nevű, híres konföderációs tábornok fia –, az Okinaván partra szálló amerikai alakulat, a 10. hadsereg parancsnoka, korábban Alaszkában irányította az amerikai védelmi munkákat. Buckner kezdeményezte a pszichológiai hadviselést,

amikor nyolcmillió röpcédulát szórt a szigetre, amelyekkel egyrészt a polgári lakosság bizalmát akarta megnyerni, másrészt pedig a háború folytatásának kilátástalanságára hívta fel a katonák figyelmét. Amikor a japánok elutasították a megadásra való felszólítást, Buckner tőkét akart kovácsolni a tábornok azon döntéséből, hogy az egész haderejét biztos halálra kárhóztatta. Buckner akkor halt meg, amikor egy japán akna robbant az általa éppen meglátogatott megfigyelési pont fölött, és egy korallszilánk a mellébe fúródott.

Micuru Usidzsima (1887–1945) parancsnok hidegvérű és tehetséges tiszt volt, akit rendkívül nagyra becsültek az emberei. A burmai hadjárat

kezdeti szakaszában egy gyalogosharcsoportot vezetett, majd pedig a zamai japán katonai akadémia élére került.

Még akkor is, amikor az Okinavát védő 32. hadsereg ellenállása felbomlóban volt, megvetően elutasította a megadásra való felszólításokat, amelyeknek az elfogadása összeegyeztethetetlen lett volna szamurájbecsületével. Amikor a vereség elkerülhetetlenné vált, a hagyományos utat választotta: s miután tiszteletteljesen meghajtotta magát a keleti égbolt felé, letérdelt egy fehér ruhával fedett takaróra, és a japán harakiri nagy tiszteletben tartott rítusai szerint karddal öngyilkosságot követett el.

Egy megrémült okinavai paraszt, *fent*, hagyja el a búvóhelyét, hogy megadja magát az ellenséges állásokat felszámoló amerikai tengerészgyalogosoknak. A tengerészgyalogosok feszültek, és bármelyik pillanatban lőhetnek,

mivel majdnem mindegyik sarokba szorított japán katona kész volt inkább meghalni, semmint megadni magát. Az eredetileg Okinaván tartózkodó 120 000 főnyi ellenséges erőből mindössze 10 000-en

maradtak életben. Még a háború után évtizedekkel is sok magányos japán katonát találtak a csendes-óceáni szigeteken, akinek még mindig megvolt a fegyvere.

Az 1. tengerészgyalogos-hadosztály emberei, *lent*, golyózáppal árasztják el a japán védőállásokat Okinaván.

Az előtérben lévő tengerészgyalogos karabéllyal van felfegyverkezve; a balján látható bajtársa

félautomata puskával tüzel. A mögöttük lévő egy páncéltörő rakétavetőt működtetnek.

Május 4-én Usidzsima ismét megpróbálta átvenni a kezdeményezést egy ellentámadás megindításával. A kisebb sikerek ellenére az egyre fogyatkozó erői képtelenek voltak a kezdeti lendületet megtartani, és három nap múlva újfent védekezésre kényszerültek.

A következő két hétben az amerikaiak elsősorban a japán védővonalak szárnyaira gyakoroltak nagy nyomást, lassan befelé nyomták őket, amíg csak bekerítéssel nem fenyegették Surit. Május 21-én Usidzsima elhatározta, hogy visszavonul Okinava déli csücskébe, s még egyszer megpróbálja ott megállítani az ellenséget. A heves esőzések a frontot sárfürdővé változtatták, és amíg a japán utóvéd az amerikaiakkal harcolt, addig a 32. hadsereg harci rendben visszavonult az új arcvonalba; a hadműveletet nem tudták megzavarni az amerikai repülőgépek sem, mivel a rossz idő miatt nem tudtak felszállni.

Suri végül május 31-én esett el, és a 10. ame-

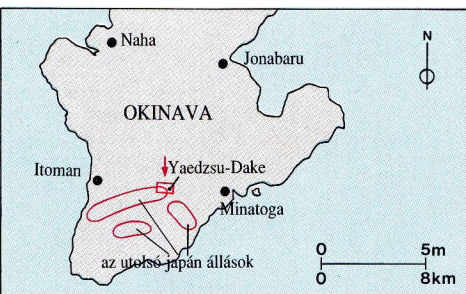
rikai hadsereg felkészült a végső támadásra. Tengerészgyalogosok szálltak partra a délnyugaton fekvő Oroku-félszigeten, hogy felszámoljanak egy nagyobb repülőteret és egy erős ellenállási fészket, mialatt Buckner fő erői Usidzsimának a Jaedzsú-Dake-hegygerincen elfoglalt állásai ellen vonultak lángszórókkal és nagy hatású robbanóanyagokkal.

Egyheti elkeseredett harc után a japán védővonal kezdett megroppanni; azután, június 18-án, az amerikaiak elvesztették parancsnokukat. Simon Buckner az egyik előretolt állás meglátogatásakor szenvedett halálos sebesülést. Három nappal később Usidzsima is meghalt, de ő a saját keze által. Megvetően utasította el az amerikaiak ajánlatát a megadásra és arra, hogy megkímélje maradék embereinek az életét; június 21-én ő és vezérkari főnöke letérdelt a japán főhadiszállás előtt, és szertartásos módon harakirit követtek el. Az Okinaváért folytatott 82 napos

csata véget ért, már csak a tisztogató hadműveletek voltak hátra.

A japánok a közel 120 000 fős hadseregükből 110 000 embert vesztek. A 10. amerikai hadsereg veszteségei 7303 halottra és valamivel több mint 31 000 sebesülte rúgtak, míg a haditengerészeti veszteségek 5000 halottot és nagyjából ugyanannyi sebesültet tettek ki.

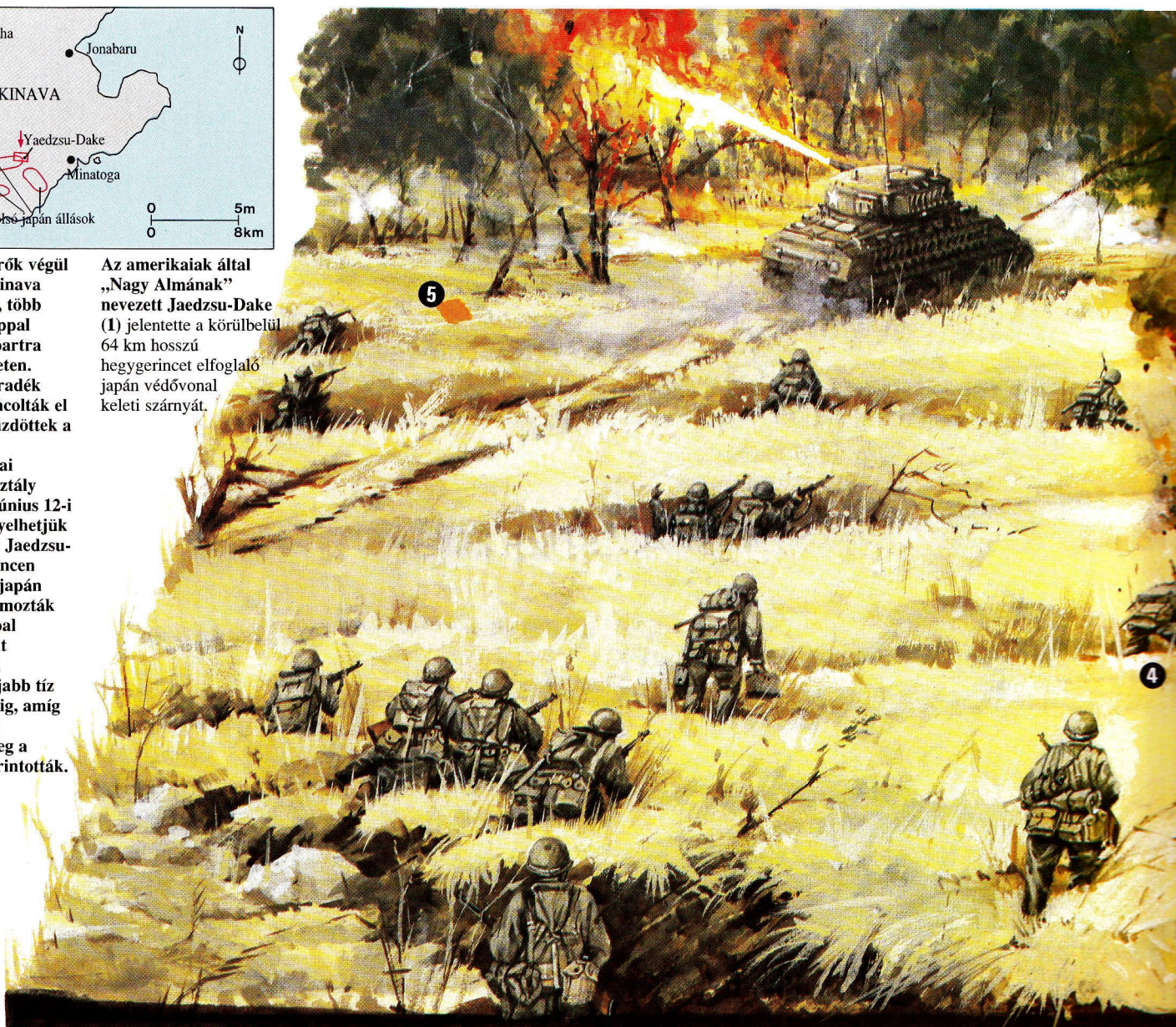
Miután Okinavát végre kézre kerítették, az amerikaiak most már a fő japán szigetek felé fordították a figyelmüket, és terveket készítettek egy nagyszabású partraszállásra, amelyet november 1-jén szándékoztak megkezdni. Ám az ellenség ellen hagyományos fegyverekkel a végsőig folytatott küzdelmet – amely elkerülhetetlenül óriási vérvesztésekkel járt volna – az atomkor hajnala 1945 augusztusában hamarosan feleslegessé tette. Japán megadta magát, miután két atombomba Hirosima és Nagaszaki városait elsöpörte a föld színéről.

Az amerikai erők végül behatoltak Okinava déli csücskébe, több mint két hónappal azután, hogy partra szálltak a szigeten. Usidzsima maradék emberei itt sáncolták el magukat és küzdöttek a végsőkig.

A 96. amerikai gyalogoshadosztály csapatai itt a június 12-i harcokban figyelhetjük meg, amikor a Jaedzsú-Dake hegygerincen található erős japán állásokat rohamozták meg. Két nappal később sikerült elfoglalni ezt a területet, de újabb tíz nap telt el addig, amíg az amerikaiak Okinavát végleg a kezükbe kaparintották.

Az amerikaiak által „Nagy Almának” nevezett Jaedzsú-Dake (1) jelentette a körülbelül 64 km hosszú hegygerincet elfoglaló japán védővonal keleti szárnyát.

A Japan 24. hadosztály életben maradt tagjai

(2) heves puská- és ágyútűzzel fogadták az előrenyomuló amerikaiakat a hegygerinc tetején kialakított támaszpontjaikról, valamint a hegy oldalában lévő megerősített barlangokból.

Az amerikai gyalogság nagyméretű sárga ruhadarabokkal jelezte az előretolt állásait (5), hogy a pilóták tudják: hol kezdődik az ellenség uralta terület. A japánokat gyakran támadták Corsair vadászgépek és Avenger bombázók.

Az ellenséges állásokat felszámoló gyalogosok lángszórókkal felszerelt Sherman tankok segítették (3). Mindössze kétféleképpen tudták felszámolni a tüzelőállásokat: vagy nagy hatású robbanóanyagot dobtak rájuk, vagy lángszórót használtak ellenük.

A 90. hadosztály gyalogosai (4) lassan megközelítik a Nagy Alma lábánál lévő japán állásokat. Az amerikai csapatok csupán június 14-én foglalták el az erősen védett hegygerincet. Magasak voltak a veszteségek, mert az ellenség szándéka az volt, hogy lehetőség szerint annyi amerikai katonát öljenek meg, amennyit csak lehet, mielőtt ő maguk is meghalnának.

Egy új kor: az atombomba

A szövetségesek izelítőt kaptak a szigetről szigetre való ugrás közepette abból a vad, fanatikus fogadtatásból, amely Japán fő szigetének megtámadásakor várt volna rájuk. Az amerikaiaknak azonban most egy új és rettenetes fegyver állt már rendelkezésükre: az atombomba. 1945. augusztus 6-án Hiroshima fölött robbantottak fel egyet; három nappal később, augusztus 9-én pedig egy újabbat Nagaszaki fölött. Mindkét város romba dőlt; a lakosaik vagy meghaltak, vagy rettenetes sebesüléseket szenvedtek.

Augusztus 9-én Oroszország is hadat üzent Japánnak. A japánok még egy hónapig ellenálltak a hajóik, repülőtereik és néhány szigetük ellen intézett amerikai és szovjet támadásoknak. Végül azonban belátták: reménytelen a további ellenállás, így számtalan szövetséges – és japán – katona életét kímélték meg. Szeptember 3-án Japán hivatalosan is aláírta a fegyverletételi dokumentumokat a tokiói öbölben horgonyzó amerikai hadihajó, a *Missouri* fedélzetén.

Bibliográfia

Az alábbi lista válogatás azokból a könyvekből, melyeket a kiadók *A II. világ-háború nagy csatái* elkészítése közben használtak, és egyben a téma iránt érdeklődők számára további könyveket is ajánl. A felsorolt kötetek közül számos olcsóbb változatban is kapható.

A nyugati hadszíntér

Ambrose, Stephen E. *Pegasus Bridge* Allen & Unwin, London, 1984
Barker, A. J. *Dunkirk, The Great Escape* J. M. Dent & Sons, London, 1977
Belchem, David *Victory in Normandy* Chatto & Windus, London, 1981
Blaxland, William G. *Destination Dunkirk* William Kimber, London, 1973
Broome, Jack *Convey Is to Scatter* William Kimber, London, 1972
Calder, Angus *The People's War* Jonathan Cape, London, 1969
Collier, Richard *Eagle Day: Battle of Britain* Hodder & Stoughton, London, 1966
Costello, John and Hughes, Terry *The Battle of the Atlantic* William Collins, London, 1977
Deighton, Len *Fighter*, 1978; *Blitzkrieg*, 1979, *Battle of Britain*, 1980; Jonathan Cape, London
Divine, David *The Nine Days of Dunkirk* Faber & Faber, London, 1959
Eisenhower, Dwight D. *Crusade in Europe* Heinemann, London, 1948
Eisenhower, John S. D. *The Bitter Woods* Robert Hale, London, 1969
Elstob, Peter *Hitler's Last Offensive* Secker & Warburg, London, 1971
Grenfell, Russell *The Bismarck Episode* Faber & Faber, London, 1948
Harman, Nicholas *Dunkirk, the Necessary Myth* Hodder & Stoughton, London, 1980
Harris, John *Dunkirk* David & Charles, Newton Abbot, 1980
Hastings, Max *Overlord* Simon & Schuster, New York, 1984
Haswell, Jock *The Intelligence and Deception of the D-Day Landings* Batsford, London, 1979
Held, Werner *Fighter! Arms & Armour Press*, London, 1979
Horne, A. A. *To Lose a Battle: France 1940* Macmillan, London, 1969
Howarth, David A. *Dawn of D-Day* Collins, London, 1959
Kennedy, Ludovic *Pursuit: The Chase and Sinking of the Bismarck* William Collins, London, 1974
Lord, Walter *The Miracle of Dunkirk* Allen Lane, London, 1983
Macdonald, Charles B. *The Battle of the Bulge* Weidenfeld & Nicholson, London, 1984
Marwick, Arthur *The Home Front* Thames & Hudson, London, 1976
Mason, Francis K *Battle over Britain* McWhirter Twins, London, 1969
Montgomery, Bernard Law *Norman-*

dy to the Baltic Barrie and Jenkins/The Arcadia Press, London, 1947
Müllenheim-Rechberg, Baron Bernhard von *Battleship Bismarck* The Bodley Head, London, 1981
Perrett, Bryan *Lighting War* Panther, London, 1985
Piekalkiewicz, Janusz *Arnhem: 1944* Ian Allen, London, 1977
Price, Alfred *The Battle of Britain: The Hardest Day* Macdonald & Jane's, London 1979
Rutherford, Ward *Blitzkrieg 1940* Bison Books, London, 1979
Ryan, Cornelius *The Longest Day* Victor Gollancz, London, 1960
Ryan, Cornelius *A Bridge Too Far* Hamish Hamilton, London, 1974
Strawson, John *The Battle for the Ardennes* Batsford, London, 1972
Toland, John *Battle: The Story of the Bulge* Frederick Muller, London, 1960
Townsend, Peter *Duel of Eagles* Weidenfeld & Nicolson, London, 1970
Tute, Warren, Costello, John and Hughes, Terry *D-Day* Sidgwick & Jackson, London, 1974
Turnbull, Patrick *Dunkirk: Anatomy of a Disaster* Batsford, London, 1978
Whiting, Charles *Ardennes: The Secret War* Century Publishing, London, 1984

A földközi-tengeri hadszíntér

Attard, Joseph *The Battle of Malta* William Kimber, London, 1980
Blumenson, Martin *Anzio, The Gamble That Failed* Weidenfeld & Nicolson, London, 1963
Bradford, Ernle *Siege: Malta 1940–43* Hamish Hamilton, London, 1985
Ellis, John *Cassino: The Hollow Victory* Andre Deutsch, London, 1984
Forty, George *Desert Rats at War* Ian Allen, London, 1980
Graham, Dominick *Cassino* Ballantine, New York, 1971
Hay, Ian *The Unconquered Isle* Hodder & Stoughton, London, 1943
Hibbert, Christopher *Anzio: the Bid for Rome* Ballantine, New York, 1977
Hogan, George *Malta, The Triumphant Years* Robert Hale, London, 1978
Jackson, W. G. F. *The Battle for Italy* Batsford, London, 1967
Lewin, Ronald *The Life and Death of the Africa Korps* Batsford, London, 1977
Lloyd, Hugh *Briefed to Attack* Hodder & Stoughton, London, 1949
Lucas, James *The War in the Desert* Arms & Armour Press, London, 1982
Majdalany, Fred *Cassino: Portrait of a Battle* Longmans, Green & Co., London, 1957
Micallef, Joseph *When Malta Stood Alone* Interprint, Malta, 1981
Montgomery, Bernard Law *El Alamein to the River Sangro* Barrie and Jenkins/The Arcadia Press, London, 1948
Moorehead, Alan *The Desert War*

Hamish Hamilton, London, 1965
Piekalkiewicz, Janusz *Cassino* Orbis, London, 1980
Pitt, Barrie *The Crucible of War: The Western Desert 1941* Jonathan Cape, London, 1980
Schmidt, Heinz *With Rommel in the Desert* Harrap, London, 1957
The Air Battle of Malta HMSO, London, 1944
Smith, E. D. *The Battles for Cassino* Ian Allan, London, 1975
Strawson, John *El Alamein* Dent, London, 1981
Verney, Peter *Anzio 1944: An Unexpected Fury* Batsford, London, 1978

A keleti hadszíntér

Chukov, Vasilii I. *The Beginning of the Road* Panther Books, London, 1963
Clark, Alan *Barbarossa: The Russian-German Conflict 1941–1945* Hutchinson, London, 1965
Erickson, John *The Road to Stalingrad* Weidenfeld & Nicolson, London, 1975
Jukes, Geoffrey *Kursk: The Clash of Armour* Ballantine, New York, 1969
Parotkin, Major-General (Ed.-in-Chief) *The Battle of Kursk* Progress Publishers, Moscow, 1974
Piekalkiewicz, Janusz *Moscow: 1941* Arms & Armour Press, London, 1985
Ryan, Cornelius *The Last Battle* Collins, London, 1966
Thach, Joseph Edward *The Battle of Kursk, July 1943: Decisive Turning Point on the Eastern Front* Ann Arbor, Michigan University Microfilms, 1971
200 Days of Fire Accounts by participants of the Battle of Stalingrad. Progress Publishers, Moscow, 1970
Carell, Paul *Hitler's War on Russia*, 1964; *Scorched Earth*, 1970; George G. Harrap, London

A csendes-óceáni hadszíntér

Allen, Louis *Burma: The Longest War 1941–45* Dent, London, 1984
Bateson, Charles *The War with Japan* Barrie & Rockliff, London, 1968
Costello, John *The Pacific War* Collins, London, 1981
Esposito, Vincent J. (Chief Editor) *The West Point Atlas of American Wars 1900–1953* vol. II. Frederick A. Praeger, New York
Evans, Geoffrey and Brett-James, Anthony *Imphal: A Flower on Lofty Heights* Macmillan, London, 1962
Fuchida, Mitsuo and Okumunya, Masatake *Midway: The Battle that doomed Japan* US Naval Institute Annapolis, Md, 1955
Kilduff, Peter *U. S. Carriers at War* Ian Allan, London, 1981
Leckie, Robert *Challenge for the Pacific* Hodder & Stoughton, London, 1966
Lucas Phillips, C. E. *Springboard to Victory* Heinemann, London, 1966
Macfetrige, Charles H. T. *Tales of the*

Mountain Gunners William Blackwood Edinburgh, 1973
Manchester, William *Goodbye, Darkness* Michael Joseph, London, 1981
Morison, Samuel Eliot *The Two-Ocean War* Atlantic, Little, Brown, Boston, Ma, 1963
Prange, Gordon W. *Miracle at Midway* McGraw-Hill, New York 1982
Preston, Anthony (Ed.) *Decisive Battles of the Pacific War*, Hamlyn, London, 1979
Slim, William *Defeat into Victory* Cassell, London, 1956
Spurr, Russell A *Glorious Way to Die* Sidgwick & Jackson, London, 1982
Swinson, Arthur *Kohima: The Turning Point* Cassell, London, 1966

Általános művek

Airborne Operations Salamander, London, 1978
Arnold-Foster, Mark *The World at War* Collins, London, 1973
Bullock, Alan *Hitler: A Study in Tyranny* Odhams, London, 1952
Butler, James M. (Ed.) *History of the Second World War*, United Kingdom Military Series (26 vols) HMSO, London, 1952–1976
Churchill, Winston S. *The Second World War* Vols. I–VI Cassell, London, 1948–1954
Dear, Ian *Marines at War* Ian Allan, London, 1982
Dollinger, Hans *The Decline and Fall of Nazi Germany and Imperial Japan* Odhams Books, London, 1965
Frankland, Noble and Dowling, Christopher (Eds) *Decisive Battles of the Twentieth Century* Sidgwick & Jackson, London, 1976
Goodenough, S. *War Maps* Macdonald, London, 1982
Hogg, Ian V. *The Guns: 1939/45* Macdonald, London, 1970
Humble, Richard *Hitler's Generals* Arthur Barker, London, 1973
Jane, F. T. *Jane's Fighting Ships* Samson Law, Marston, London, 1945
Morison, Samuel Eliot *History of United States Naval Operations in World War II* (vols I–XV) Oxford University Press, London, 1948–1962
Pearcy, Arthur *Dakota at War* Ian Allan, London, 1982
Pitt, Barrie (Ed.) *History of the Second World War* Purnell, London, 1972 et seq
Ramsey, Winston (Ed.) *After the Battle* Battle of Britain Prints, London, 1973 et seq
Shirer, William L. *The Rise and Fall of the Third Reich* Secker & Warburg, London, 1973
U. S. Army in World War II, (23 vols) Chief of Military History, Department of the Army, Washington DC, 1948
Wingate, John (Gen. Ed.) *Warships in Profile* Profile Publications, Windsor, 1973

Név- és tárgymutató

A **vastagon szedett** oldalszámok az egyes csatákról szóló részletes leírásokat jelölik, az illusztrációkhoz, táblázatokhoz és kiegészítő anyagokhoz tartozó szövegrészekre **dőlt betűvel** utalunk. A dőlt betűs, kis római számok a 136. és a 137. oldal közötti kihajtható oldalakra vonatkoznak.

A

Aachen 160, 162
„Adlertag” 26
Afrika Korps 58–60, 62, 73; El-Alamein 80, 83, 86, 88–90
Akagi 66, 67, 68, 70
aknák 102, 106, 109, 114, 138, *iv*, 171, 180–182; El-Alamein 84, 85, 86, 88, 89
alcázás és félrevezetés 8, 23, 112, 132, 136, 162; El-Alamein 82, 84, 84
Aleut-szigetek 64, 66
Alexander, Sir Harold 16–18, 80; Cassino **108–118**, 132
Algéria 94–96
amerikai erők: Anzio **108–118**; Normandia **134–142**, *i–viii*, 144, 145; ardenneki csata **156–167**; Berlin 120, 172, 174, 176, 178; Okinava **180–187**; *l. még* légideszantegységek: szövetségesek
amerikai erők: rohamcsapatok *i*
amerikai erők: tengerészgyalogosság **72–79**, 145, 180–184, 184, 185, 186
Anders tábornok 116
Antwerpen 156–160, 157
Anzio 108–109; „Felüljáró” 110, 111
Arakán 120, 121, 124, 128, 128
Ark Royal 36, 40–42, 40, 43, 60
Arnhem 6, **144–155**, 156
Arras 10, 10–11
Asdic 34, 35
Asszám 120–131
Atlanti Fal (Franciaország) 134–138, 137, *vii*
atlanti-óceáni csata **32–43**, 73
atombombák 181, 186, 187
Auchinleck, Sir Claude 80
ausztráliaiak 65, 72, 73, 74; El-Alamein 83, 86, 89

B

Baskeyfield, John, Viktória-kereszt 155
Bastogne 157, 162, 164, 164, 166
Beaverbrook, Lord 22
Becsület-kard (Sztálingrád) 99
Belgium 8–10, 16, 18, 24, 133; az ardenneki csata **156–167**
Bengázi 65, 80
Bentley Priory 20, 21
Berlin 28, 120, **168–179**
„Bigot” 132
Bismarck **32–43**
Bittrich, Wilhelm **148–154**, 153
Blandy, William 180–182
Blaskowitz, Johannes 134
Bock, Fedor von 8–10, 13, 46–48, 50, 54
Bormann, Martin 173
Boulogne 12, 133, 136, 140
Bradley, Omar 138, 142, *iii–iv*, 156, 160–162, 164, 168
Brandenberger, Erich 158–160, 164
Brauchitsch, Walther von 44, 46, 54
Brit Expedíciós Hadsereg (BEF) **8–17**
rit hadseregek: 2. **144–145**; 8. 108, 109, 110, 114, 116, 118, (El-Alamein) **80–91**; 14. 120–124, 130; 21. hadseregcsoport 156, 156, 157, 166, 168, (Arnhem) **144–155**; *l. még*

légideszanterők: szövetséges
Browning, Frederick 144–146
Buckner, Simon 180–187
Bugyonnij, Szemjon 46, 50
Burma 101, **120–131**; Burma-kereszt 130
Busse, Theodor 172–176, 177, 178

C

Caen 133, 142, 157
Caeni-csatorna-híd, Bénouville 134–135, 136
Cain, Robert, Viktória-kereszt 155
Calais 12, 132, 133, 134, 136, 140
casablancai konferencia 108, 132
Cassino, Olaszország **108–109**; Várhegy 117, 119; kolostor 114–116, 115, 117, 118
Champs, Belgium 162–163
Chappuis, Steve 163
Cheneux 158–159
Cherbourg 133, 140
Churchill, Winston 8, 19, 43, 54, 108, 132; Dunkerque 10, 16, 17, 18; angliai csata 19, 24, 27, 28, 30; El-Alamein 80, 82, 86–88, 90; Olaszország 108–110, 112, 113; Normandia 132, 137; Berlin 168, 178, 179
Clark, Mark **108–118**, 113
Clemens, Martin 73
Connors, S. 23
Cowan, D. T. 120–122

Cs

csinditek 101, 128
Csindvin folyó, Burma **120–131**
Csujkov, Vaszilij 94, 94, 95, 97, 178

D

Dánia 24, 28
D-day *lásd* Normandia
dél-afrikai páncélosadosztály 117
Deutschland 32
Diamare, Gregorio, apát 115, 119
Dieppe 133, 136, 137
Dietrich, Joseph 158–160, 164, 166
Dimapur 120, 124–130
Dobbie, Sir William 56
Doolittle, James 65
Dorsetshire 42, 43
Dowding, Sir Hugh **20–31**, 20, 29
Dönitz, Karl 43, 176, 176, 178
Drezda 168–170, 172
Driel, Arnhem mellett 152–154
Dunkerque **8–19**, 83

E

Eagle 61
Edson, Merritt 74–75, 76–78, 76, 77
Egyesült Államok 32–43, 48, 54, 57, 64, 65, 92, 100, 179; Midway **64–71**; Guadalcanal **72–79**; Anzio **108–118**; Normandia **132–142**, *i–viii*; Arnhem 144, 145
Egyiptom 33, 56, 60
Eindhoven 144–146, 149
Eisenhower, Dwight D. 90, 118, 132, 141, 144, 145, 156, 164–166; Berlin **168–172**
ejtőernyő- és huzalvetők 23
ejtőernyősök *lásd* légideszantegységek
El-Alamein 62, **80–91**
ellenállási csoportok **140**; holland 146, 154; francia 136, 140; norvég 34; orosz 48, 54, 105
elsőtétítések (Nagy-Britannia) 27, 31
Enterprise 64–68, **64**, **68**, 70
Észak-Afrika 33, 56, 57, 58, 62, 65, 73,

94–96; El-Alamein **80–91**, 151

F

Falaise 141, 142, 142
fényképészek (hadseregbeli) 152
Finnország 46, 50
Fletcher, Frank 17, **64–70**, 69, 72–74
francia ellenállási mozgalom 136, 140
Francia Expedíciós Hadtest 108, 113, 117
Franciaország 118, 145, 156, 178; villámháború és Dunkerque 8–19, 20, 105; fegyverszünet (1940. június) 13, 19, 20; Normandia 118, **132–143**
Franklin 183
Franklyn, H. E. és a „Frankforce” 10, 10–11
French Creek, Málta 58, 59
Freyberg, Sir Bernard, Viktória-kereszt 113, 114–118, 117, 118
Friedeburg, von tengernagy 178
Frost, John 148–154, 150, 153
Furious 61
Fülöp-szigetek 65, 120

G

Gamelin, Maurice 8, 10, 13
Gariboldi, Italo 80
Geissler, Hans 56–60
Ghormley, Robert L. 72, 77, 78
Gibraltár 38, 40, 61
Gneisenau 32–34, 41, 42
Godfrey-Faussett, „Toll” 43
Gold-partszakasz, Normandia 136–138, 138, *ii*
Gort, Lord, Viktória-kereszt 10, 12, 13, 16, 56, 60
Gott, W. H. E. 80
Göbbels, Joseph 115, 173, 176, 176
Göring, Hermann 96–98, 97, 173, 176; angliai csata 20, 20, 24, 26–30, 29
Görögország 33, 44, 56
Grabner, Paul 151
Gracey, D. D. 120–124
Graf Spee 32, 33
Graf Zeppelin 32
Grayburn, John, Viktória-kereszt 155
Guam 145
Guderian, Heinz 48, 48, 49, 52, 53, 54, 167, 172
Gusztáv-vonal (Anzio) **108–118**

Gy

VI. György király 60, 99, 179
Győzelem Európában 173, 178–179
gyújtóbombák 27, 30

H

hadifoglyok 6, 8, 18, 18, 50; Malmédy 171; Berlin 171, 176, 177, 179
hadműveletek: „Üllő” 145; Barbarossa **44–55**, **92–99**; „Citadella” **100–107**; „Diadém” 118; „Dinamó” 10, 12–18; „Rajna-hadgyakorlat” 34; Ha-Go **120–124**; *Herbstnebel* **156–167**; „Herkules” 60, 62; „Jéghegy” **180–187**; „Könnyűülépés” **82–89**; „Virágpiac” 144; „Overlord” 132; „Talapat” 61, 62, 81; „Oroszlánfőka” 19, 19, 20, 30; „Zsindely” 108–112; „Szuperroham” 83, 88, 89; „Fáklya” 90, 91, 93; U-Go **120–131**; „Wacht am Rhein” 156, 158
Hagusi-part, Okinava 180–182, 184
Halder, Franz 46, 52
Halsey, William F. 77, 78
Hamman 71
hampshire-i ezred 138–139, *viii*

Harkov 106, 109
Hartenstein Szálloda, Oosterbeek 150, 152
Hasbrouck, Robert 166
H-egység 38, 40, 40
Heinrici, Gotthard 170–171, 172–174, 173, 177
Helyőrség-domb, Kohima 122–123
Hemroulle 162–163
Henderson, Lofton és Henderson Field 76–78, 78
Himmler, Heinrich 48, 172, 173, 176
Hiroshima 181, 186, 187
Hiryu 66, 70, 70
Hitler, Adolf 141, 156, 173; Dunkerque és az angliai csata 8, 9, 12, 19, 20, 30; Bismarck 32, 43; háborút üzen Amerikának 54; El-Alamein és Rommel 80, 86, 88; Oroszország 100, (Moszkva) **44–55**, (Sztálingrád) **92–99**; Normandia 134, 140–142; az ardenneki csata **156–166**, 167; Berlin **168–172**; halála 173, 176–178, 176
Hitlerjugend 168, 173
„Hit, Remény és Könyörtület” 56
Hjakutake, Harukicsi 78
Hobart, Percy és Hobart „mókás találmányai” 134, 136, 137, 138
Hodge, John 182
Hoepner, Erich 46, 49, 53, 54
Holland, Lancelot 36–38, 38, 39
Hollandia 8–10, 18, 24, 133, 146, 154; Arnhem **144–155**
Hood 36–38, 36, 38, 39, 42
Hornet 64–68, 65, 70, 79
Hoth, Hermann 48, 50, 53, 92–96, 102–104, 105, 106–107
Howard, John 135

I

Icsiki, Kijono 74
időjárás (hatásai): Dunkerque 12, 14, 18; angliai csata 20, 26, 30; Bismarck 33, 34, 35, 40, 42; Oroszország (Moszkva) 44, 46–47, 48–50, 52, 53, 54, 54–55, (Sztálingrád) 96, 97, (Kurszk) 104; Guadalcanal 76, 78; El-Alamein 81, 88–90; Anzio 112, 114, 114, 116; Kohima/Imphal 130, 131; Arnhem 150, 152; Normandia 136, 136, 140, 142; ardenneki csata 161, 162, 167; Okinava 186
Ie Sima sziget 181, 182–184
Illustrious 58, 58, 59
Imphal/Kohima **120–131**
indiai erők 90, 114–118, 117; Kohima/Imphal 120–131
Indomitable 61
ipar: Nagy-Britannia 22, 23, 26, 27, 28; Németország 100, 108, 144; Oroszország 92–94, 95, 96, 98–99
Isztra 46–47
Itó, Seicisi 184
Ivo Jima 180, 180
Izland 33, 46

J
Jaedzsu-Dake (Nagy Alma) 184, 186, 186–187
jaltai konferencia 99, 168
Jamamoto, Isoroku, tengernagy 64–71, 66, 69
Jamamoto, T. dandártábornok 122
Jamaucsi, M. 122
Janagida, G. 122
Japán 44, 73, 93, 120, 133; Midway 57, **64–71**; Guadalcanal **72–79**; Kohima/Imphal (15., 28. hadsereg)

Név- és tárgymutató

120–131; Okinava (32. hadsereg)
180–187; megadás 186, 187
 Jeremenko, tábornok 97
 Jodl, Alfred 178
 Jotsoma 124, 128–130
 Jugoszlávia 33, 44
 Juin, Alphonse 114
 Juno-partszakasz, Normandia
 136–138, *ii*

K

Kaga 66, 67, 70
 Kalinyin 50, 53
 kamikadze pilóták 182, 183, 184
 kanadaiak **32–42**, 117, 144, 154, 169;
 Normandia 134, 137, 138–140, 142,
 143, *ii*
 Kattara-mélyföld 82, 89
 Kaukázus 44, 46, 48–50, 55, 92–96, 93
 Kavagucsi, Kijotaki 76
 Kenley, Dél-Anglia 22, 23
 Kerama-rettő szigetek 181, 182
 kereskedelmi hajók elleni támadások 32
 kereskedelmi hajók: az Atlanti-óceánon
 32, 33, 34, 35; Oroszországba 46, 48;
 Máltára 56, 58–60, 61, 62
 Kesselring, Albert 24, 29, 60–62;
 Olaszország 108, 112, 113, 118
 Kidney-hegygerinc 86, 88, 89
 Kijev 48, 50, 105, 106, 109
King George V (hadihajó) 36–42
 King, Ernest 72
 Királyi Haditengerészet 37, 40, 58, 60,
 120, 180; Dunkerque 10, **12–18**;
Bismarck **32–42**, 43
 Királyi Légierő 14, 16–18, 120, 122;
 angliai csata **20–30**; Málta 56, 56,
 60–62
 Királyi Légierő önkéntes tartaléka
 22–24, 28
 Királyi Tankegység 11, 86
 Királyi Utászok 86
 Királyné saját királyi nyugat-kenti
 ezrede 124, 128
 kitüntetések, szalagok, emlékek 1–6,
 130, 155
 Kluge, Günther Hans von 52, 53, 54,
 102–106, 141, 142
 Kohima/Imphal **120–131**
 kohimai kereszt 131
 kompok: Volga 94, 94, 95
 konvojtaktika 34
 Konyev, Ivan 102, 170–172, 174, 177,
 178
 korall-tengeri csata 65, 71, 131
 kölcsönbérleti szerződések 92
 Krím-félsziget 48–50, 49, 73, 93, 133
 Kujbisev 50, 53
 Kurszk **100–107**, 169
 Küstrin 170–172, 170–171, 174

L

Lacey, James „Ginger” 28
 Lathbury, Gerald 150
 Leeb, Wilhelm von 46, 48–50
 Leese, Oliver 118
 légi közelharcok 24, 25, 26, 28, 30
 légideszantörök: német 4, 6, 8, 112,
 116–118, 118, 119, 164
 légideszantörök: szövetséges 6, 124,
 148, 163; Normandia 134–135,
 136–138, 141, *ii*, *viii*; Arnhem
 144–145; amerikai hadosztályok (82.)
 146–148, 149, 158–159, (101.) 138,
 146–148, 149, 157, 162, 164, 164; brit
 hadosztályok (1.) 144–154, (6.)
 134–135, 136–138, *ii*, *viii*; egyéb brit
 egységek (1. ejtőernyősdandár) 146,

148, 150, (ejtőernyősezred, 1. és 3.
 zászlóalj) 148–150, 148, 151, (2.)
 148–154, 150, 153, 155; 1. lengyel
 ejtőernyősdandár 146, 152, 153, 154
 légierő, szövetséges 112, 112, 120, 131,
 144; sivatagi légierő 80–82; 1. még
 Olaszország (légierő); Luftwaffe;
 Királyi Légierő
 Le Hamel 138, 138–139
 Leigh-Mallory, Sir Trafford 29, 30, 132,
 141
 lengyel erők 22–24, 116, 118, 134, 143;
 1. ejtőernyősezred 146, 152, 153, 154
 Lengyelország 34, 44, 105, 145, 169
 Leningrád 46–48, 58–60, 92, 93
 Lewis, C. M. 152
Lexington 64
 Leyte-öböl 131, 182
 Líbia 56, 58, 80
 Lindemann, Ernst 32–38, 41
 Lloyd, Hugh Pughe 56, 56
 London: Blitz 27, 28–30, 30, 140
 Lord, David, Viktória-kereszt 155
 lövegek és tüzérség 112–113; brit és
 amerikai 2, 23, 116, 124, 180, 185,
 (ejtőernyősök) 148, 151, 152; német 1,
 11, 91, 96, 100–102, 100, 104, 112,
 153, 161; Normandia *i*, *iv*, *vii*; japán
 124; orosz 96, 100, 102, 104,
 (rakétavetők) 95, 102, 105
 Lucas, John P. 108–112, 113
 Luftwaffe 6, 19; villámháború és
 Dunkerque 8–18; angliai csata **20–30**;
 Moszkva 46, 47, 48, 52; Málta 56,
 58–62, 58, 60; Sztálingrád 96–98, 97;
 Kurszk 100–102, 102, 106, 106; Anzio
 112; Normandia 134, 141; ardenneki
 csata 158, 160, 166; Berlin 171
 Lütjens, Günther **32–40**, 41

M

Mackay, Eric 151
 Mackensen, Eberhardt von 110–112,
 110
 Malan, „Tengerész” 25, 26
 malmédyi mészárlás 165
 Málta 20, 29, **56–63**, 81; György-kereszt
 60
 Manstein, Erich von 8, 8, 13, 96, 97,
 102–106
 Manteuffel, Hasso von: ardenneki csata
 158–166, 166, 167; Berlin 172–176
 Marokkó 94–96
 Marshall, George 118
 Maucke, Wolfgang 162
 McAuliffe, Anthony C. 164, 164, 167
 McCampbell, Donald 182
 mélytengeri bombák 34, 35, 71
 menekültek 10, 13, 19, 22–24
 Middleton, Troy 160–162
 Midway **64–71**, 76, 77, 131
 Mikava, Gunicsi 74
 Minszk 44, 157
Missouri 187
 Miteiriya-hegygerinc 86–87, 89
 Mitscher, Marc 180, 184
 Model, Walther 102–106, 105, 141, 153
 Molotov, Vjacseszlav 44–46, 44
 Monte Cassino: kolostor 114–116, 115,
 117, 118, 119
 Montgomery, Sir Bernard: El-Alamein
 62, **80–90**, 83, 84; Normandia 132,
 142; Arnhem **144–154**; az ardenneki
 csata 156, 156, 157, 166; Berlin 168
 Morgan, Frederick 132
 Moszkva **44–55**, 57
 Mountbatten, Lord Louis 124, 128
 Mölders, Werner 26, 28

Mulberry-kikötők 136, 140
 Mussolini, Benito 19, 20, 56, 80, 106,
 160, 169
 Mutagucsi, Renja **120–131**, 131

N

Nagaszaki 181, 186, 187
 Nagumo, Csicsi 66–70, 69
 német hadseregek: Moszkva 46, 50, 52;
 Afrika Korps 58–60, 62, 73, (El-
 Alamein) 80, 83, 86, 88–90;
 Sztálingrád (6. hadsereg) **92–98**, 97,
 101; Kurszk (9. hadsereg) **102–106**;
 Anzio (10. hadsereg) **108–109**;
 normandiai egységek 134, 138,
 138–139, *iii*; Ardennek (7. hadsereg)
 142, 158–160, 164, 164; Berlin (9. és
 12. hadsereg) 172–176, 177, 178
 német páncélos erők 92–94, 105;
 Dunkerque 8–12; Moszkva 46–47, 48,
 50; az Afrika Korpsban: (Olaszország)
 58–60, 62, 73, (El-Alamein) 80, 83,
 86, 88–90; Anzio **108–119**;
 Normandia 134, 140–142, 142;
 Arnhem **146–154**; Ardennek 157,
 158–166, (Skorzeny) 160, 160; Berlin
 172–174, 177
 Németség 28, 108, 120, 167–179;
 haditengerészet 134, (*Bismarck*)
 32–43; megadás 179; 1. még Luftwaffe
 német-szovjet megneemtámadási
 szerződés 44–46, 44
 Nijmegen 146, 148, 149, 150, 153, 154
 Nimitz, Chester W. 64, 69, 77, 181
Norfolk 36–40, 40
 Normandia 24; előkészület az invázióra
 108–110, 108, 118, 118, 132,
 132–133; normandiai hadjárat
132–143, *i–viii*
 Norvégia 24, 28, 32, 33, 34
 Nungsigum hegy, Imphal 126, 129

O

Ohio 61
 Okinava **180–187**
 olajmezők 80, 92, 93, 108
 olaj: üzemanyag 136, 160, 166; Japán
 64, 182; Málta 56, 60, 61, 62
 Olaszország, olaszok 19, 20, 33, 46, 92;
 légierő 56, 60, 62; El-Alamein 80–82,
 86, 88, 90; szövetséges invázió,
 összeomlás 83, 91, 100, 104–106, 108,
 109; Anzio **108–119**, 132; 1. még
 Szicília
 Omaha-partszakasz, Normandia *ii*,
iii–viii
 Oosterbeek 150, 152, 152, 155
 Orne-híd, Ranville 134, 136
 Orok-félsziget 184, 186
 orosz légierő 106
 Oroszország és a Vörös Hadsereg 62,
 73, 105, 109, 133, 145, 156, 187;
 konvojok 33, 48; német-szovjet
 megneemtámadási szerződés 44–46,
 44; Moszkva **44–55**, 57; Sztálingrád
92–99; Kurszk 102–107; Berlin
168–179

P

páncélosok *lásd* német páncélos erők;
 tankok, német
 páncélozott járművek: szövetséges 88,
 92; német 82, 88, 112, 161, 163, 165;
 1. még tankok
 Párizs 8, 20, 157
 Park, Keith 22, 24, 29, 30, 30, 56
 partraszállító járművek 108–110, 108,
 109; Normandia 132–136, 136, 137,

iii–viii

Patch, Alexander 78
 Pattison, Kenneth 43
 Patton, George S. 142, 144, 145, 164,
 166
 Paulus, Friedrich 92–98, 97, 101
 Pearl Harbor 57, 64, 65
 Peiper, Jochen 158–159, 165
 Penney, William 110
 Perevjortkin, vezérőrnagy 174
 pilóták 7, 63, 76–78; angliai csata 20,
 22–24, 25, 28, 29, 30; kamikadze 182,
 183, 184
 Plutó (vezeték) 136
 Pointe-du-Hoc, Normandia *i*, 141
 polgári lakosság 53, 60, *viii*, 148, 155;
 Berlin 168, 171, 172, 173, 176, 178,
 179; brit 14, 19, 19, 27, 30, 31, 140,
 179; Dunkerque 8, 12, 14; Málta 56,
 60, 61, 62
 Pound, Sir Dudley 17
Prince of Wales 36–40, 36
Prinz Eugen 32–40, 36
 Prohorovka 106
 propaganda 16, 18, 114, 119, 166; német
 (Berlinről) 168, 172, 176,
 (Oroszszágról) 51, 94, 106; orosz
 51, 177

Q

quebeci konferencia 132, 136
 Queripel, Lionel, Viktória-kereszt 155

R

radar: angliai csata 20, 20, 21, 22,
 24–26, 24; Bismarck 36, 37, 40;
 Midway 64, 66, 69; Normandia 132
 Raeder, Erich 32–42, 32, 43
 Rahman-út 89, 89, 90
Ramillies 40
 Ramsay, Sir Bertram 10, 17, 132
 reflektorok 31, 170, 170–171
 Reichstag: bevétele 174–175, 176
 Reinhardt, Georg-Hans 53, 54
Renown 36, 40
Repulse 36, 40
 repülőbombák 140
 repülőgépek: japán 66–70, 67, 68, 131,
 183
 repülőgépek: német 34, 35, 100, 106,
 160, 161, 166; angliai csata 20, 22, 23,
 24, 25, 28; Junkerek, Stukák 12, 15,
 24, 28, 56–58, 58, 59, 102, 103, 104
 repülőgépek: szövetséges 113, 126, 128,
 130, 134, 143, 146, 149, 155; amerikai
 56–58, 66, 67, 68–70, 68, 76, 141, 187;
 brit 126; (angliai csata) 20, 20, 21, 23,
 24, 24, 25; (*Bismarck*) 33, 34, 36, 37,
 40–41, 40–41, 42, 43; (Málta) 56–58,
 56, 59, 60–62, 61, 63; (hidroplánok)
 37, 40, 40, 66; orosz 100, 102
Revenge 40
 Reymann, Hellmuth 176
 Ribbentrop, Joachim von 44–46, 44,
 115, 173
 Richards, Hugh 122–123, 126–130
 River Plate-i csata 32, 33
 Roberts, O. L. 120–122
Rodney 42
 Rokosszovszkij, Konsztantyin 97, 98,
 102, 174
 Róma 108–110, 109, 118, 133
 Rommel, Erwin 10, 10, 58–60, 62, 73;
 El-Alamein **80–90**, 83, 94–96;
 Normandia **134–142**, 141
 Roosevelt, Franklin Delano 108–110,
 108, 132, 168, 172
 Rosztov 73, 93

Név- és tárgymutató

Rudel, Hans-Ulrich 102
 Rundstedt, Gerd von 8, 10–12, 13;
 Moszkva 46, 48, 50; Normandia 134,
 140–142, 141; ardenneki csata
 156–164, 167
 Ryder, Charles 114

S

Salerno 108, 108
Saratoga 64
 „Sas-nap” lásd „Adlertag”
Scharnhorst 32–34, 41, 42
 Schörner, Ferdinand 172
 Schweppenburg, Geyr von 134
 Scoones, Geoffrey A. P. 120–124, 131
 Seelow-dombok, Berlin 171, 174
 Senger und Etterlin, Fridolin von
 112–118, 113, 115
Shaw 64
Sheffield 40, 40
 Simpson, William 172
 sivatagi háború 62, 80–91, 94–96
 „sivatagi patkányok” 83
 Skorzeny, Otto 160, 160, 162
 Slim, Sir William 120–131, 131
 Smith, D. M. 152
 Somerville, Sir James 38, 40, 40
 Sorge, Richard 45
Soryu 66, 67, 70
 Sosabowski, Stanisław 153
 Sperrle, Hugo 24, 29
 Spruance, Raymond A. 64–70, 69,
 180–186
 Stilwell, Joseph 120
 Stopford, M. 130
 Strecker, Karl 98–99
 Student, Karl 19, 19
 Stumme, Georg 84–86
 Stumpff, Hans-Jürgen 24, 28
 St. Vith 157, 166
 Suckling, repülőztiszt 37

Suffolk 36–40, 37, 40
 Sumilo, Mihail 98, 106
 Surti, Okinava 184–186
 „sündisznók” 54; a normandiai partokon
 iv
 Sword-partszakasz, Normandia 136–
 138, i

Sz

szabad franciák: Normandia 134, 140
 Szangsak 124
 Szató, K. 126–130
 Szevasztopol 49, 73, 133
 szibériaiak 52, 54
 Szcília 56, 56, 83, 91; szövetséges
 partraszállás 104, 108, 109, 114
 Szmolenszk 48, 48, 54, 106, 109
 szövetséges expedíciós erő 132–143
 szövetséges légierő 112, 112, 120, 131,
 144
 Sztálin, Joszif 44, 48, 49, 50, 94, 99,
 104; Berlin 168–179
 Sztálingrád 92–99, 177
 Szuezi-csatorna 56

T

Takali, Málta 63
 Tanaka, N. vezérőrnagy 122
 Tanaka, Raizo tábornok 77, 79
 tankok: szövetségesek (Normandiánál)
 134, 137, 138, 138–139, v, 142;
 amerikai 84, 88, 90, 111, 137, 138,
 187; brit 10–11, 12, 90, 90, 91,
 120–122, 126, 129, 152; német 8, 12,
 97, 112, 162, (Moszkva) 49, 50, (El-
 Alamein) 84, 88, 90, 90, 91, (Kurszk)
 102–107, (Normandia) 140, 142,
 (Arnhem) 150, 155, (ardenneki csata)
 158, 161, 162, 165; japán 122; orosz 8,
 92, 97, 171, (Moszkva) 47, 48, 55,
 (Kurszk) 102–107

Taranto 33, 56, 108
 Tedder, Sir Arthur 132, 141, 178
 tengeralattjárók 61, 62, 64, 66; U-Boot
 32, 32, 34, 35, 43
 tengerparti figyelők 73
 Tennant, W. G. 12–18, 17, 136
 Thoma, Ritter von 86
 Thorwald, Heinz 96
 Tiddim 121, 122
 Tilburn, tengerész 38
Tirpitz 32
 Tobruk 38, 80
 Tokió: bombázása 65
 „Tokió-expressz” 76, 77, 79
 Tomonaga, Joicsi 66–68
 Tovey, Sir John 36–42, 41
 Truscott, Lucian 110, 112, 113, 118
 Tucker, Reuben 158–159
 Tunézia 57, 101
 Turner, Richmond 180

Ty

Tyimosenko, Szemjon 46, 50

U

Új-Guinea 65, 73
 új-zélandiak 72, 73, 88; Anzio 113,
 114–118, 117, 118, 119
 Ukrajna 48, 50, 51, 105, 106, 109
 Urquhart, Robert 144, 146–147,
 152–154, 153
 Usidzsima, Micuru 180–186, 187
 Utah-partszakasz, Normandia 136–138,
 ii

V

Valletta 56, 56, 58, 60
 Vandegrift, Alexander 72–78, 72, 73, 74
 Varsó 145, 169
 Vatutyin, Nyikolaj 102–106, 105
 védelmi állások, Málta 60–62, 63

„Véres hegygerinc” (Guadalcanal)
 74–75, 76–78, 76
 vichyi kormány 19, 33
Victorious 36, 36, 40, 61
 Vietinghoff, Heinrich von 108–118
 Viktória-kereszt 6, 155
 Vincent, Stanley 122
 vitorlázógépek: Arnhem 146, 146, 147,
 149; Normandia 134, 134–135, 135,
 viii
Vivacious 17
 Vlaszov, Andrej 49, 54–55
 Volga folyó 92, 94, 94, 95
 Volokolamszk 54–55
 Vorosilov, Kliment 46, 99
 Vöröskereszt 6, 16, 144
 „Vörös ördögök” 146

W

Wake-Walker, Frederick 36
Wasp 63, 77
 Wavell, Archibald 80, 84
 Wenck, Walther 172, 174–176, 177
 Weygand, Maxime 10, 12, 13
 Wick, Helmut 28
 Wiedling, Karl 174, 176, 178
 Wingate, Orde 101, 131

Y

Yahagi 182, 184
Yamato 180, 182, 184
Yorktown 64–68, 64, 67, 70, 71

Z

Z-terv 32–43, 32

Zs

Zsukov, Georgij 49, 50–54, 102–106;
 Berlin 170–178, 177, 178

Köszönetnyilvánítások

A kiadók külön köszönetüket szeretnék kifejezni Mr. James Lucasnak, Mr. Paul Kempnek, Mr. Alan Williamsnek, Mr. M. J. Willisnek és Mr. Peter Chamberlainnek szakértő tanácsaikért. Ugyancsak hálával tartoznak a londoni Imperial War Museum (Birodalmi Hadtörténeti Múzeum), a hondoni Királyi Légierő Múzeum, a London Könyvtár, a londoni Keleti és Afrikai Tanulmányok Intézete, valamint a kew-i Public Record Office (Központi Levéltár) munkatársainak. A Burma-csillag Társaságból Mr. F. Tomkins, a Warnham Hadtörténeti Múzeumból Mr. J. Lyndhurst, és Mr. John Stanford volt szíves további kutatási anyagokat és fényképtémákat a rendelkezésünkre bocsátani. Felbecsülhetetlen segítséget nyújtott Mr. Thomas G. DeClaire, a washingtoni Kongresszusi Könyvtár Földrajzi- és Térkép Osztályáról, Mr. Haberlein a washingtoni Haditengerészeti Történeti Központból, a londoni Német Történelmi Intézet, a londoni Goethe Intézet, a freiburgi Militargeschichtliches Forschungsamt (Hadtörténeti Kutatóintézet), valamint dr. Ian Gow a warwicki egyetem Japán <zleti Politika Tanszékéről. A térképeket az Edward Stanford Ltd., a firenzei Istituto Geografico Militare és a londoni Királyi Földrajzi Társaság bocsátotta rendelkezésünkre. Köszönet illeti még Pat Huntet és Vivienne Quay-t a szerkesztésnél végzett munkájukért.

További rajzok: Roy Huxley, Andrew Stanford, Mark Franklin, Hayward és Martin

Térképek: a Creative Data Ltd.

Név- és tárgymutató: Valerie Lewis Chandler

A képekért köszönet illeti az alábbi intézményeket és személyeket:

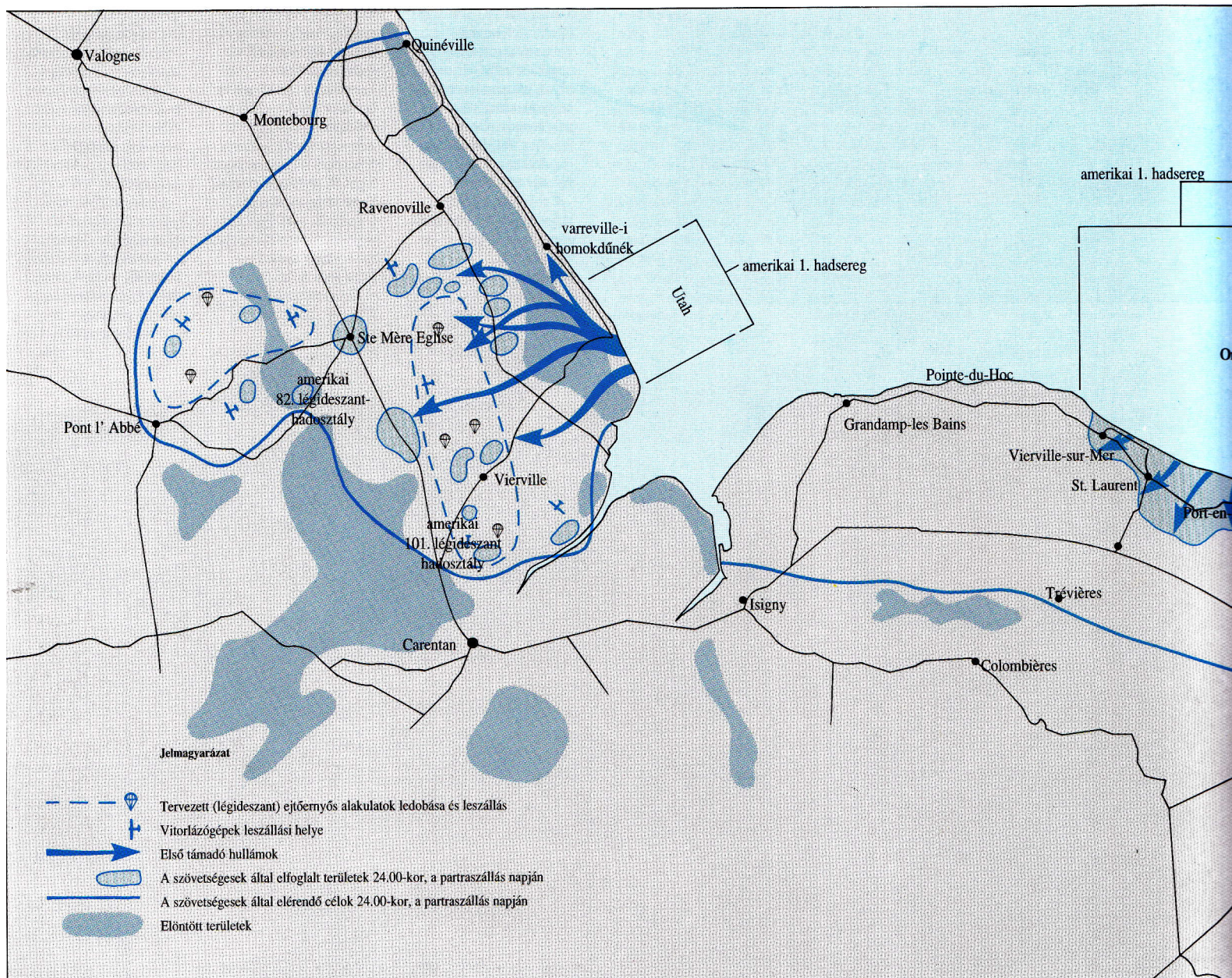
b = balra; *j* = jobbra; *f* = fent; *k* = középen; *a* = alul

1–8 Warnham Museum; 9*f* Robert Hunt Library; 9*k* Imperial War Museum; 9*kj* Bundesarchiv/MARS; 13*fb* Robert Hunt Library; 13*fk* The Photo Source; 13*ff* The Photo Source; 13*a* Imperial War Museum; 16*f* Imperial War Museum; 16*k* Imperial War Museum; 13*a* South Eastern Newspapers/MARS; 17*k* Imperial War Museum; 17*a* Imperial War Museum; 18*f* MARS; 18*k* Imperial War Museum; 18*a* MARS; 19*f* (térkép) Imperial War Museum; 19*f* Bundesarchiv/19*k* John Frost Newspaper Collection; 19*a* Imperial War Museum; 21*b* Imperial War Museum; 21*ff* Imperial War Museum; 21*aj* Imperial War Museum; 25*ab* The Photo Source; 25*aj* Bundesarchiv/MARS; 26*f* MARS; 26*a* Illustrated London News; 27*b* Imperial War Museum; 27*f* Imperial War Museum; 27*a* (cigarettásdobozok) Paul Wilkinson; 28*ff* Illustrated London News; 28*a* Illustrated London News; 29*fb* Imperial War Museum; 29*fk* Imperial War Museum; 29*ff* Imperial War Museum; 29*ab* Kent Messenger Group; 31 (jelvények) Paul Wilkinson, Jeff Burke; 32 Blohm & Voss; 35*k* MARS; 35*b* MARS; 35*j* MARS; 37 Imperial War Museum; 41*b* Bundesarchiv; 41*k* Bundesarchiv/Robert Hunt Library; 43 The Photo Source; 44 The Photo Source; 48*f* Novosti; 48*k* MARS; 49*b* Bundesarchiv; 49*k* Bundesarchiv; 49*j* Novosti; 50*f* MARS; 50*k* MARS; 50*a* MARS; 51*f* Bridgeman Art Library; 51*aj* Auckland Collection; 51*ab* MARS; 52*f* Bundesarchiv; 52*a* Novosti; 53 Novosti; 56 Imperial War Museum; 60*f* Imperial War Museum; 60*a* Imperial War Museum; 61 Imperial War Museum; 63 Imperial War Museum;

64 USN/MARS; 68 USN/MARS; 69*b* USN; 69*k* Robert Hunt Library; 69*j* USN/PPL; 70*f* MARS; 70*a* MARS; 71*f* MARS; 71*aj* MARS; 71*ab* MARS; 72*f* US Army/MARS; 72*a* USNA/MARS; 73 USNA; 78 MARS; 78 (jelvények) Warnham War Museum; 79 MARS; 81 Imperial War Museum; 82*f* MARS; 82*a* MARS; 83*b* Bundesarchiv; 83*j* Imperial War Museum; 83 (jelvények) Paul Wilkinson, Jeff Burke; 84*f* Imperial War Museum; 84*a* Imperial War Museum; 89 (mindkettő) Imperial War Museum; 92*f* The Photo Source; 92*k* Novosti; 92*a* Novosti; 96*f* Novosti; 96*k* Bundesarchiv; 96*a* Novosti; 97*fb* Novosti; 97*fk* Robert Hunt Library; 97*ff* Novosti; 97*a* Bundesarchiv; 100*f* Bundesarchiv; 100*a* Novosti; 105*fb* Bundesarchiv; 105*fk* Bundesarchiv; 105*ff* Novosti; 105*a* Novosti; 108–109 USNA; 109 Imperial War Museum; 112*f* Bundesarchiv/Robert Hunt Library; 112*k* Robert Hunt Library; 112*a* Imperial War Museum; 113*fb* Bundesarchiv; 113*fk* Imperial War Museum; 113*ff* Imperial War Museum; 113*a* Imperial War Museum; 114*f* Auckland Collection; 114*k* Auckland Collection; 114*a* Imperial War Museum; 115*f* Bundesarchiv; 115*k* Imperial War Museum; 115*a* Bundesarchiv; 116*f* Imperial War Museum; 116*k* Imperial War Museum; 116*a* Imperial War Museum; 121 Imperial War Museum; 122 Imperial War Museum; 128 Imperial War Museum; 129 Imperial War Museum; 130*f* Imperial War Museum; 130*k* Imperial War Museum; 130*a* Imperial War Museum; 130 (kitüntetés) Burma Star Association; 131*fb* Imperial War Museum; 131*fk* Imperial War Museum; 131*ff* Robert Hunt Library; 131*b* Imperial War Museum; 132*fb* COI; 132*a* Imperial War Museum; 136 Imperial War Museum/MARS; 137 Imperial War Museum/MARS; 140 Robert Hunt Library; 141*b*-ről *j*-ra Imperial War Museum; Imperial War Museum; Bundesarchiv; US Army/MARS; Imperial War Museum; Imperial War Museum; 141*a* USAF; 144*f* Imperial War Museum; 144*a* Imperial War Museum; 148*f* Imperial War Museum; 148*k* Imperial War Museum; 148*a* Imperial War Museum; 149*b* Imperial War Museum; 149*j* Imperial War Museum/MARS; 152*f* Imperial War Museum; 152*k* Imperial War Museum; 152*a* Imperial War Museum; 153*fb*-ről *j*-ra The Photo Source; Imperial War Museum; Imperial War Museum; Bundesarchiv; 153*ab* Bundesarchiv; 153*a* Bundesarchiv; 155*fb* Imperial War Museum; 155*ff* (az összes arckép) Imperial War Museum; 155*ab* Bundesarchiv; 155*aj* Paul Wilkinson; 156*f* Imperial War Museum; 156*a* Imperial War Museum; 160*f* Imperial War Museum; 160*a* Imperial War Museum; 161 Imperial War Museum; 164 Imperial War Museum; 165*j* Imperial War Museum; 165*b* US Army; 166 Imperial War Museum; 167*fb* Robert Hunt Library; 167*k* Bundesarchiv; 167*j* The Photo Source; 167*a* US Army/MARS; 168*f* US Army/MARS; 168*a* Novosti; 173 Robert Hunt Library; 176*f* Novosti; 176*a* USNA; 177*f* Imperial War Museum; 177*a* Novosti; 178*f* Novosti; 178*a* The Photo Source; 179*f* Associated Press; 179*ab* Robert Hunt Library; 179*aj* BBC Hulton; 180 USMC/MARS; 182 USNA; 183*b* USN/MARS; 183*j* USN/MARS; 185*fb* The Photo Source; 185*fk* The Photo Source; 185*ff* USN; 185*ab* USN; 185*aj* USMC. Kihajtható oldalak: *ib* USN/MARS; *ik* USMC/MARS; *ij* The Photo Source; *iib* Imperial War Museum; *ijj* Bundesarchiv; *vii* USN; *viii**k* US Coast Guard; *viii**ab* Imperial War Museum; *viii**aj* Imperial War Museum.

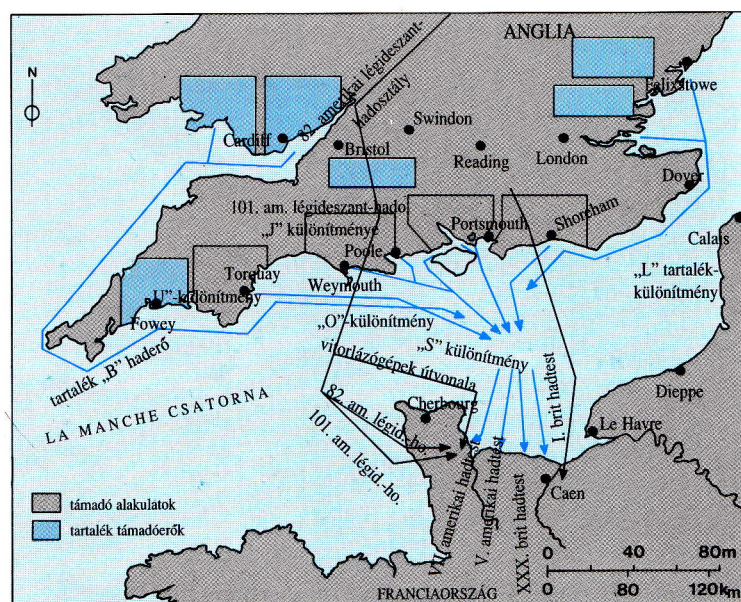
„D-day” a partraszállás napja

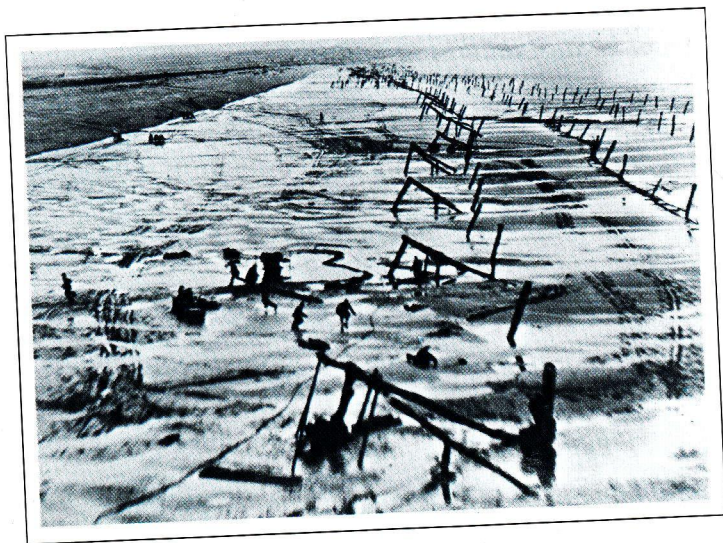
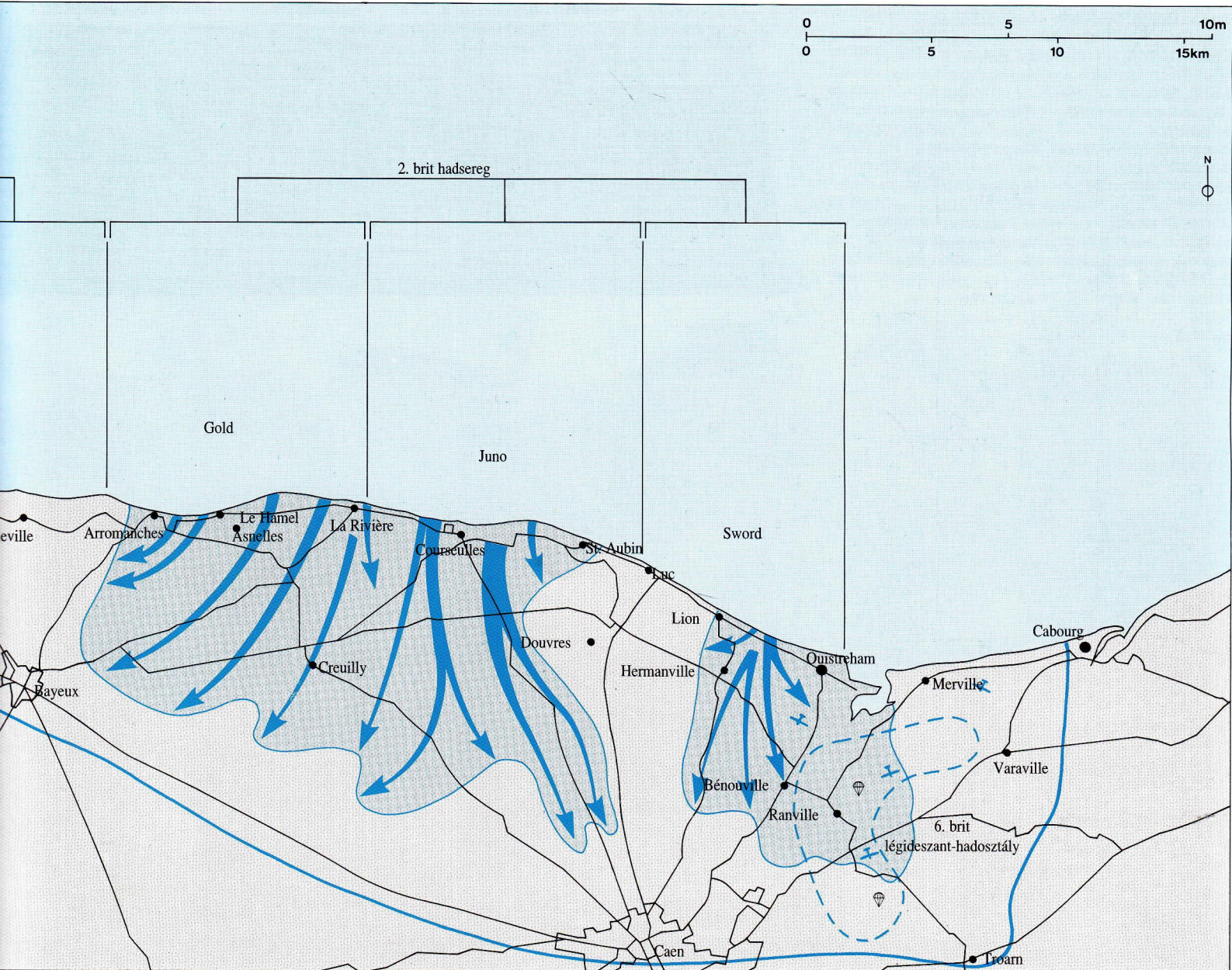
Franciaország meghódításának
logisztikai és taktikai
kézségei elrettentően
sokrétűek és összetettek
voltak, a stratégia
azonban egyszerű volt.
Az I. amerikai
hadsergnek két
paraszakaszon, a Utah-n
és az Omahán kellett
támadnia, mialatt 82. és
101. légedeszant-
hadosztályaik ezektől a
helyektől nyugatra
ugrottak le, hogy a
hadserg jobb szárnyát
biztosítsák, és a Utah-
erőkkel egyetemben
elvégezzék a Cotentin-
félszigetet. A briteknek a
Gold- és a Sword-
paraszakaszokon kellett
támadniuk, míg a
kanadaiaknak a Junón,

hogy késlekedés nélkül lerohanják a bayeaux-i és caeni kommunikációs központokat. Az oldaltámadásnak kitett keleti szárnyukat a 6. légideszant-hadosztálynak kellett védenie. További csapatokat kellett ezután gyorsan eljuttatni a partra, egyrészt azért, hogy visszaverjék az ellentámadásokat, másrészt pedig azért, hogy elegendő katona álljon rendelkezésre a Észak-Franciaországba való betörésre. A tervek szerint nyolc hadosztály szállt volna partra a „D-napon”, újabb öt másnap, és további 21 az elkövetkező 11 napon.

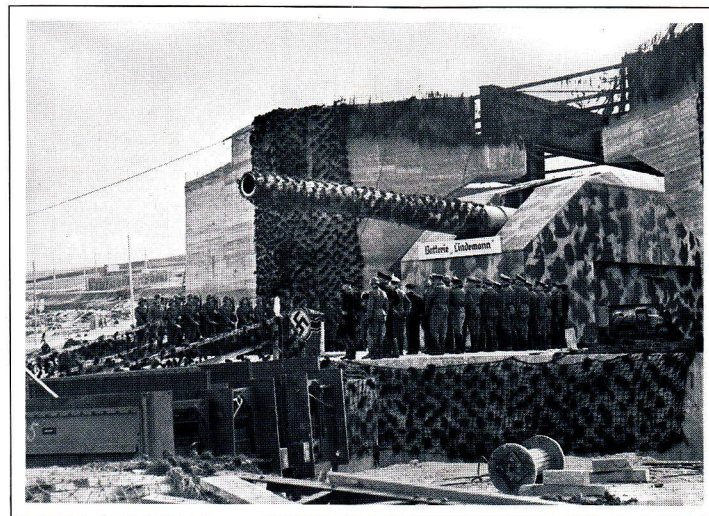
Az amerikai légideszantosok közül sok fogságba esett; mások pedig a németek által az ejtőernyős-támadások ellen elárasztott mezőkre estek. Ott nagy területen szóródókt szét az ejtőernyősök, hogy az első nap a csapategyesítések jegyében telt el. Az Omaha-partszakaszon csak hajszáll híján sikerült elkerülni a katasztrófát; 2500 amerikai katona esett itt el. A brit csapatok biztató ütemben haladtak: az első nap végére már 10 km-nyire jártak a parttól, és készen álltak Caen bevételére.

Német műszakiak, *fent*, repülőgép alacsonyan repülve lefényképezi a parti akadályokat.

Az egyik óriási, 15 hüvelykes német ágyú hadrendbe állítása, *lent*; számos ilyen löveget állítottak fel az Atlanti Fal mentén.

Pointe-du-Hoc elfoglalása

Az „Easy Red”-partszakaszon lezajlott mészárlás és zűrzavar szinte semmi sem volt ahhoz képest, ami 8 km-re nyugatra, Pointe-du-Hocnál, egy kiugró sziklaoromnál történt, amelynek a tetején az amerikaiak tudomása szerint egy erős, hat 155-mm-es ágyúból álló német üteg volt. Ezeknek a lövegeknek a lőtávolsága meghaladta a 19 km-t, és a brit szektorban található Port-en-Bessintől egészen a Utah-partszakasztól északnyugatra lévő pontig uralták a tengerpartot. Az ezeknek az ágyúknak a lövérejétől és hatótávolságától félve rakták ki az amerikai partraszállító járművek a katonákat körülbelül 18 km-rel a parttól, s emiatt kellett a katonáknak egy újabb háromórás, kimerítő utat megtenniük csónakokban a háborgó tengeren.

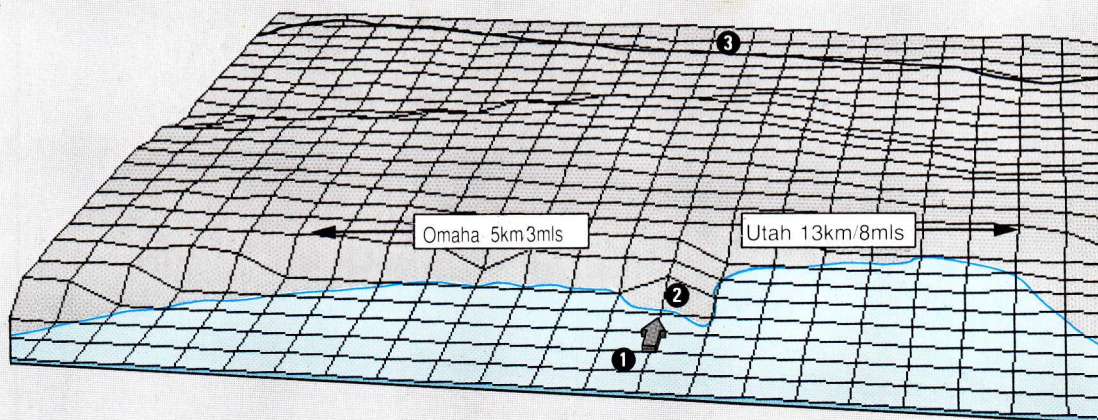
Az amerikai rohamcsapatok, amelyeket hasonló körülmények között képeztek ki hetekig, azt a veszélyes feladatot kapták, hogy másszanak fel a szik-

lákon állandó és koncentrált ellenséges tűz közepette a lövegek elnémítására. Körülbelül 200, csáklókat kilövő rakétapuskákkal, kötelekkel és létrákkal felszerelt katonát raktak partra a támadásra megadott időpontban. A partraszállító járművük azonban a kijelölt helytől keletre közelítette meg a partot, így a tengerparttal párhuzamosan kellett haladniuk, s közben ki voltak téve a sziklafokról rájuk zúdított tűznek. Több csónak is elsüllyedt, mások pedig olyan súlyosan megrongálódtak, hogy a rakományukat a tengerbe kellett dobni.

Az inváziót megelőző tüzérségi tűz befejeződött akkor, amikor a rohamcsapatok elérték a megfelelő partraszállási pontot, s így a német ütegek személyzete ismét elfoglalhatta a helyét az erődítésekben. Az átázott, tengeribetegségtől szenvedő, s a felülről heves kézifegyver- és kézigránát-tűz alatt tartott katonák minden erejüket megfeszítve küzdöttek fel

magukat a sziklán. Az amerikai *Satterlee* romboló tüzet nyitott a pointe-du-hoci német állásokra a rohamcsapatok védelmében, s így a partraszállást követő öt percen belül az első katonák felértek a tetőre.

Amikor a rohamcsapatok a tetőre értek, kiderült, hogy a lövegek, amelyeknek a megsemmisítése szinte öngyilkos vállalkozásuk célja volt, már nincsenek ott. A korábbi légi- és tengeri támadások miatt a németek már korábban áttelepítették őket egy biztonságosabb helyre, egy, a parttól 1,6 km-re található gyümölcsös kertbe, ahol később a rohamcsapatok meg is találták azokat; soha nem is sütötték el őket. Miután a rohamcsapatok elfoglalták Pointe-du-Hocot, elvágták a Vierville és Grandcamp közötti part menti országutat, és védőállást alakítottak ki ott.

A part menti tüzérségnek, mint például a Pointe-du-Hocnál található 155 mm-es lövegekből álló német ütegeknek, szüksége volt a megfelelő tűzvezetési felszerelésre, hogy

eleget tehessen elsődleges feladatának – az ellenséges hadihajók megsemmisítésének. A part menti tüzérség mindig előnyben volt a hajókkal szemben, mert a lőállása mindig

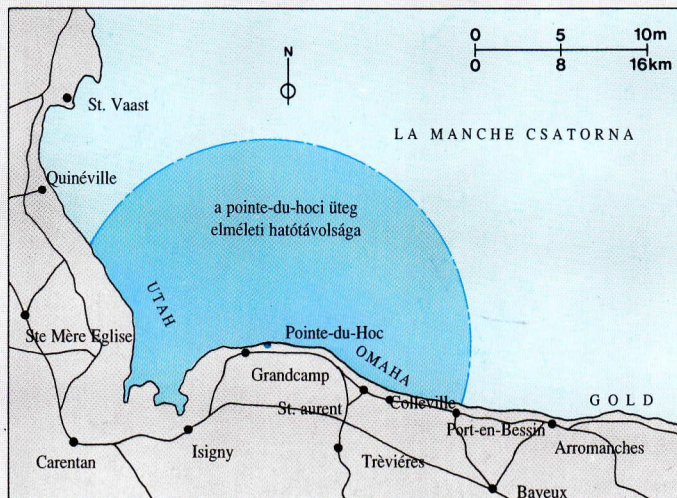
stabilabb volt, míg a hatótávolsága nagyobb, kivéve a legnagyobb hajójúkat.

Mielőtt a fő amerikai partraszállási akció megkezdődött volna június 6-án 6.30-kor az

Omaha- és Utah-partszakaszon, egy 225 amerikai katonából álló rohamcsapat (1) partra szállt a Pointe-du-Hoc tetején található német lőállás megsemmisítésére, amelyből mindkét

partraszállási partszakaszt lőni lehetett volna. Miután heves ellenséges tűz alatt megmázták a 30 m magas sziklát, a rohamcsapat tagjai úgy találták, hogy a nehézfegyvereket már

korábban elvitték onnan. Később rátaláltak az eltűnt ágyúkra a főút mellett, nem messze az eredeti lőállástól – s meg is semmisítették őket.

Amerikai rohamcsapatok másszák meg a sziklát Pointe-du-Hocnál

Az amerikai erősítések, *balra fent*, egy partraszállító hajó fedélzetén összezsúfolódnak utaznak Normandia felé 1944. június 12-én. A vidámságuk és a magabiztosságuk abból a tudatból fakad, hogy a szövetségesek által Franciaországban elfoglalt terület ugyan elég kicsi, de már biztosan a fennhatóságuk alatt áll.

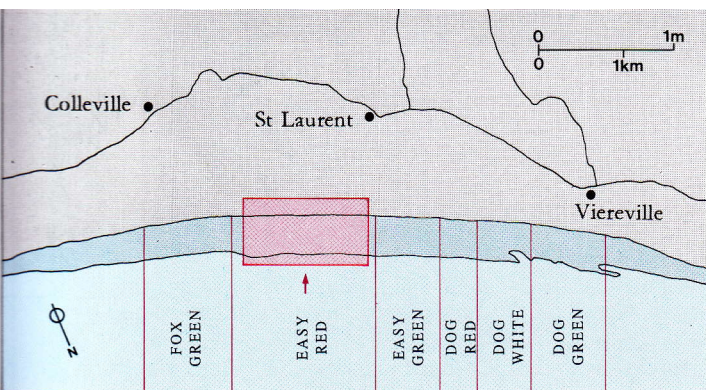
Franciák üdvözlnek egy, a hampshire-i dandár 1. zászlóaljához tartozó katonát Arromanches-ban, a partraszállás napján, *balra lent*. Nem mindegyik francia lelkesedett ennyire azért, hogy felszabadították, mivel a háború megzavarta az életüket, lerombolta a házaikat és farmjaikat, és sok veszélynek tette ki őket.

Tank-partraszállító hajók rakodnak ki az Omaha-parton, *baloldalt középen*, a „D-day”-t követő nap délutánján. Rengeteg hajó látható még a tengeren, amint kirakodásra várnak. Június 6-án éjjelig negyedmilliónál is több ember volt már Normandiában.

A brit 6. légideszant-hadosztály ejtőernyősei, *lent*, a vitorlázógépek előtt érkeztek, hogy a partraszállás napján biztosítsák az útkereszteződéseket a Pegazus hídjáé környékén. Sok vitorlázógép tört össze leszállás közben, de az akció teljes sikerrel ért véget.

Június 6-án 8.00 és 9.00 között az Omaha-partszakaszon az amerikai erők helyzete olyan válságra fordult, hogy az amerikai parancsnok, Omar Bradley tábornok azon gondolkodott: visszavonja őket.

A rohamra kijelölt időpont – 6.30 – előtt az ellenséges állások ellen végrehajtott haditengerészeti bombázás eredménytelennek

bizonyult. A háborgó tenger, amelyet az egyre romló időjárás még hullámossabbá korbácsolt, majdnem az összes kétélű tankot elsüllyesztette; a tengerpartot elborították a heves és pontos német ágyútűz áldozataivá esett katonák holttestei és a járművek; s az ágyútűz egyben mozdulatlanságra kárhóztatta azokat a katonákat is, akik oltalmat találtak a keskeny, kavicsos

tengerparton. Az ellenállás sokkal vadabb volt annál, mint ahogy azt a veterán amerikai 1. gyaloghadosztály tagjaival elhittették, mert a németek elit 352. hadosztályát is ide helyezték.

A normandiai partszakasz ezen szakaszán uralkodó káoszt és zűrzavart csak növelték az egymást követő hullámokban érkező partra-

szállító hajókból partra igyekvő katonák és járművek. A menetrendeket és a terveket elfelejtették, mert a zavarodott, helyüket nem lelő katonák fedezék után kutattak.

Ez volt a helyzet az Omaha-tengerpart közepén található „Easy Red”-szakaszon, amikor Bradley felmérte a lehetőségeket. Végül is úgy döntött, hogy nem vonul vissza, és fokozatosan, és a tüzérség

megérkezéssel, valamint a parthoz közel tevékenykedő rombolók által biztosított tüzérségi támogatás segítségével a szorult helyzetben lévő gyalogság ki tudott törni, meg tudta rohamozni a tengerpart fölött húzódó dombokat, és szilárdan meg tudta vetni a lábát a parton.

A partraszállási szakasz 6 km hosszan nyúlt el nyugaton Vierville-től keleten Colleville-ig. A partszakaszt egész hosszában 46 m magas füves lejtők övezték (1), melyek ideális védelmi állásokat kínáltak a németeknek.

A dombgerincen, ahonnan a part minden szakaszát lőni lehetett, a németeknek nyolc nagy kaliberű lövegük, 35 páncéelhárító ágyújuk és 85 géppuskájuk volt jól megerősített állásokban (2). A partról felfelé vezető négy ösvényt (3) korábban belőtték maguknak. Ezenkívül a hatalmas tüzérő mellett ott volt még a gyalogság is a kézfegyvereivel, kézigránátjaival és aknavetőivel.

A lejtők és a betonból készült tengeri fal közötti területet (4) szögesdróttal és aknákkal borították be a németek. Ha nem lettek volna az ehhez hasonló akadályok gyors leküzdésére speciálisan kifejlesztett páncélos járművek, akkor a 16. gyalogos-ezred katonái (5) hosszú időszakokra ki lettek volna téve az ellenség tüzeinek, amint megpróbálták keresztülvágni magukat az akadályokon.

Többfajta akadályt helyeztek el a németek, minden rendszer nélkül, a tengerparton a dagály szintje alatt a partraszállító járművek akadályozására; néhányhoz aknát is kötöttek (6). Ezt a típust (7) a szövetségesek sündisznónak hívták. Amint az amerikai katonák erős tűzben a partra gázoltak, ezeknek az akadályoknak időnként még hasznát is vették, amennyiben fedezék gyanánt használták őket.

Mindössze egy maroknyi Sherman DD (Duplex Drive – „mindkét irányban vezethető”) kételtű tank (8) érte el az Omaha-part ezen szakaszán a partot az első hullámban; gyengék voltak ahhoz, hogy komolyan megkárosítsák a német

védelmi állásokat. A délelőtti folyamán azonban egyre több harckocsi (9) és löveg került a partra, és ezek elkezdtek kilőni az ellenséges ütegeket és gépfegyveres bunkereket.

A part majdnem teljes hosszában végigfutó kavicsos ártér (10) kínált csak védelmet az amerikai katonáknak a heves ellenséges tűz ellen. Amennyiben beljebb akartak hatolni a szárazföld belseje felé, nyílásokat kellett vágniuk a laza

kavicsfalakba, hogy a harckocsik és egyéb járművek keresztülmelessenek rajtuk. A műszakiaknak mindössze 10.00-kor sikerült utat nyitniuk a járműveknek, amikor a dagály már erősen megközelítette a kavicsfalat.

Néhány partraszállító jármű felrobbant a közvetlen találatok miatt, másoknak a víz alatti akadályok szakították fel a fenekét, amint a vízszint emelkedett. Mindössze pár kijelölt csatornát nyitottak ezeken az akadályokon keresztül a robbantócsapatok, ezért a part előtt hatalmas torlódás keletkezett a partraszállító hajók között.

Az amerikaiak nagy veszteségeket szenvedtek el az Omaha-parton, annak is különösen az ún. Easy Red-szakaszán. Az egész part hosszában halottak és sebesültek hevertek, és holttestek buktak fel a víz felszínére, amint megérkezett a dagály. A parton szanaszét hevertek még az eldobált felszerelési tárgyak, valamint a partraszállító járművek roncsai is.

Az Omaha-partszakasz 6 km hosszan terült el Colleville (1) és Vierville (2) városok között. Az egész partraszállási zóna fölött megerősített dombvonulat húzódott. A normandiai part eme szakaszát, amelyet két amerikai gyalogosdandárnak kellett elfoglalnia, hat szektorra osztották az amerikaiak. A 116. dandár a „Dog Green-” (8), „Dog White-” (7), „Dog Red-” (6) és „Easy Green-” (5)

szakaszokon szállt partra, míg a 16. dandár az „Easy Red”-en (4) és a „Fox Green”-en (3). Az író, Ernest Hemingway a „Fox Green”-nél volt, és beszámolót is írt a rettenetes mészárlásról. A nyilak azokat az irányokat jelzik, amerre az amerikaiak megrohamozták a magaslatokat azután, hogy egy ideig a parton tartotta őket a heves golyózápor.

